

ΗΘΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΚΔ'

ΕΚΛΕΧΘΕΝΤΕΣ

ΔΙΑ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ

Ἐκ πικρῶν τῶν πραγματειῶν τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκοῦ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας.

SERMONES VIGINTI QUATUOR

DE MORIBUS

Per Symeonem Magistrum et Logothetam selecti ex omnibus operibus sancti Patris nostri Basilli archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ.

469 DE VIRTUTE ET VITIO.

A

ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

SERMO I.

ΛΟΓΟΣ Α'.

1. (1) Dominus noster Jesus Christus apostolis suis, *Euntes, inquit, docete omnes gentes, docentes ipsos*¹, non hæc quidem observare, illa vero negligere: sed *servare omnia quæcunque mandavi vobis*², id est, ne minimum quidem eorum præterire quæ præscripta sunt (2). Etenim si non omnia essent nobis necessaria ad salutis propositum, non utique omnia mandata fuissent conscripta: neque fuisset sancitum, ut necessario servarentur omnia. (3) Nos vero si vel unicum mandatum confecisse nos arbitremur (neque enim confecisse dixerim: omnia siquidem inter se cohærent secundum sanam scopi ad quem tendunt rationem, sic ut uno exsoluto necesse sit alia etiam simul exsolvi), non ob ea quæ prætermisimus iram exspectamus, sed propter illud quod videmur peregisse, præmia præstolamur: haud scientes eum, qui ex decem talentis sibi commissis unum aut alterum retinuerit, reliqua vero reddiderit, non probum ob plura persoluta agnosci, sed improbum et rapacem ob paucorum direptionem argui. Quid autem dico direptionem? quandoquidem is cui concreditum fuerat talentum unum, ac deinde id quod acceperat, integrum ac intactum reddidit, propterea quod traditum talentum fenore non auxerit, condemnatur³: et qui per decennium patrem honoravit, et postea unam duntaxat plagam incussit, non ut pius et beneficus honore afficitur, sed ut parricida con-

1. Ὁ μὲν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις, Πορευθέντες, φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτούς, οὐχὶ τὰ μὲν τηρεῖν, τῶν δὲ ἀμελεῖν, ἀλλὰ τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, τουτέστι μηδὲ μικρὸν τι παρεῖναι τῶν διατεταγμένων. Εἰ γὰρ μὴ πάντα ἡμῖν τρὸς τὸν τῆς σωτηρίας σβοπὸν ἀναγκαῖα ἦν, οὐτ' ἂν ἐγράφησαν πᾶσαι αἱ ἐντολαί, οὐτ' ἂν πάσας φυλαχθῆαι διηγορεύθη. Ἡμεῖς δὲ μίαν πού τῶν ἐντολῶν πεποιτηκένα νομίσαντες (οὐ φάρ ἂν φαίην ὅτι ποιήσαντες· πᾶσαι γὰρ ἀλλήλων ἔχονται, κατὰ τὸν ὕγιῃ τοῦ σκοποῦ (4) λόγον, ὡς ἐν τῇ λύσει τῆς μιᾶς καὶ τὰς λοιπὰς ἐξ ἀνάγκης συγκαταλύεσθαι), οὐκ ἐπὶ τοῖς παρεθεῖσι τὴν ὀργὴν ἐκδεχόμεμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κατορθωθέντι δῆθεν τὰς τιμὰς ἀναμένομεν· οὐκ εἰδότες, ὡς ὁ ἐκ τῶν δέκα ταλάντων τῆς παρακαταθήκης ἐν πού ἡ δύο κατασχών, τὰ δὲ λοιπὰ ἀποτίσας, οὐχὶ εὐγνώμων διὰ τὴν ἀπότισιν τῶν πλειόνων γνωρίζεται, ἀλλ' ἀδίκος καὶ πλεονέκτης ἐπὶ τῇ τῶν ἐλαττόνων ἀποστερήσει ἐλέγχεται. Τί δὲ λέγω ἀποστερήσει; ὅποτε ὁ τὸ ἐν τάλαντον πιστευθεὶς, εἶτα ἀποδοὺς ἐκεῖνο αὐτὸ ὀλόκληρον καὶ ἀκέραιον ὁ ὑπεδέξατο, ὅτι μὴ προσειργάσατο τῷ δοθέντι, κατακρίνεται· καὶ ὁ δέκα ἔτη τὸν πατέρα τιμήσας, μίαν δὲ πληγὴν ὕστερον ἐμβαλὼν μόνην, οὐχ ὡς εὐεργέτης τιμᾶται, ἀλλ' ὡς πατραλοίας καταδικάζεται. Ὁ τοῖσιν ἐν προκοπῇ γενόμενος ἀγαθῶν ἔργων, εἶτα παλιδρομήσας πρὸς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, οὐ μόνον

¹ Matth. xviii, 19. ² ibid. 20. ³ Matth. xxv, 24-30.

(1) Ex asceticis, 328.

(2) Ibid., 329.

(3) Ibid., 328.

(4) Τοῦ σκοποῦ. Longe præferenda videtur hæc scriptura ei quam exhibet contextus, τοῦ λόγου σκοπὸν.

τὸν ἐπὶ τοῖς προπεπονημένοις μισθὸν ἐζημιώθη, ἀλλὰ καὶ βαρυτέρας ἀξιοῦται τῆς κατακρίσεως, ὅτι γευσάμενος καλὸν Θεοῦ ῥῆμα, καὶ γνώσεως μυστηρίου ἀξιοθεῖς, πάντα προέδωκεν, ἡδονῇ βραχεῖα δελεασθεῖς. it ; quod cum Dei verbum bonum degustaverit, mysteriique cognitione dignatus sit, perdidit omnia, brevi voluptate inescatus.

2. Δέον οὖν ἡμᾶς, εἴπερ ἐθέλοιμεν ἀσφαλῶς τὴν ὑποκειμένην ὁδὸν τοῦ βίου διαδραμεῖν, καὶ παραστήσαι Χριστῷ τὴν ψυχὴν τε ὁμοῦ καὶ τὸ σῶμα τῆς ἐκ τῶν τραυμάτων αἰσχύνῃς ἐλεύθερα, καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ νίκῃ στεφάνους λαβεῖν, ἐργηγορότας περιάγειν ἀεὶ τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς, καὶ πάντα ὑποπτεύειν ὅσα τερπνά, καὶ μηδενὶ προσερίθειν τὴν ἐννοίαν, μηδὲ εἰ χρυσὸς φαίνοιτο χύδην προκειμένος, ἔτοιμος εἰς τὰς τῶν βουλομένων χεῖρας ἐλθεῖν (Πλοῦτος γὰρ, φησὶν, ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ)· μηδὲ εἰ γῆ βλαστάνουσα πᾶσαν (1) τρυφὴν, καὶ πολυτελεῖς δεικνύουσα σκηνάς (Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδέχομεθα Χριστόν)· μηδὲ εἰ χορεῖαι, καὶ κῶμοι, καὶ μέθαι, καὶ καταλούμεναι τράπεζαι (Ματαιότης γὰρ, φησὶ, ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης)· μηδὲ εἰ σωμάτων κάλλη προτείνονται (2), παρὰ πονηρῶν ψυχῶν ἐνοικούμενα (Ἀπὸ προσώπου γὰρ γυναικὸς ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφως φεῦγε, φησὶν ὁ σοφός)· μηδὲ εἰ δυναστεῖαι (3) καὶ τυραννίδες, καὶ δορυφόρων ἢ κολάκων ἐσμοὶ, μηδὲ εἰ θρόνος ὑψηλὸς καὶ λαμπρὸς, ὑποξέυξας ἔθνη καὶ πόλεις εἰς δουλείαν ἀκούσιον· Πᾶσα γὰρ σὰρξ χορτός, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε. Τούτοις γὰρ δὴ πᾶσι τοῖς οὕτω τερπνοῖς ὁ κοινὸς ὑποκάθηται δυσμενῆς, ἀναμένων ποτε (4) τοῖς ὀρωμένοις δελεασθέντες, τῆς μὲν εὐθείας ἐτραπῶμεν ὁδοῦ, πρὸς δὲ τὸν ἐκείνου λόχον ἑαυτοὺς ἀποκλίνωμεν. Καὶ θεός πολὺ, μὴ ποτε προσδραμόντες ἀφυλάκτως αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπολαύσεως τέρψιν οὐδὲν ἡγησάμενοι βλαβερόν, ἐγκεκρυμμένον τῇ πρώτῃ γεύσει τὸ τοῦ διαβόλου (5) καταπίωμεν ἄγκιστρον· εἶτα ὑπὸ τούτου, τὰ μὲν ἐκόντες, τὰ δὲ ἄκοντες, προσδεθῶμεν αὐτοῖς, καὶ πρὸς τὸ φοβερόν τοῦ ληστοῦ καταγώγιον, τὸν θάνατον, λάθωμεν ἐλκυσθέντες ὑπὸ τῶν ἡδονῶν. Αἱ μὲν γὰρ ἀρεταί, ὅταν ἐξ ἐπιμελείας συναφθῶσι τῇ φύσει, ἡμέτερα κτήματα γίνεται, καὶ οὕτε ἐπὶ γῆς μοχθοῦντας ἡμᾶς ἀπολιμπάνειν ἐθέλουσιν (ἦν μὴ πρὸς βίαν αὐτὰς ἐκόντες ἀποδιώξωμεν ταῖς τῶν χειρῶν ἐπαγωγαῖς), ἐκεῖσέ τε ἐπειγομένων προτρέχουσι, καὶ τοῖς ἀγγέλοις τοὺς κτησαμένους συνάπτουσι, καὶ λάμπουσι δι' αἰῶνος ὑπὸ τοῖς τοῦ κτίσαντος ὀφθαλμοῖς. Πλοῦτος δὲ, καὶ δυναστεία, καὶ περιφάνεια, καὶ τρυφή, καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος ὄχλος, ὁ καθ'

⁴ Psal. lxi, 11. ⁵ Philipp. iii, 20. ⁶ Eccle. 1, 2.

(1) Πᾶσαν. Hanc vocem addidi ex contextu et codice Regio 1992, quo sæpissime utemur. Alter enim, qui est 1910, non magno usui fuit.

(2) Προτείνονται. Ita cod. Reg. et contextus. Editi προτείνονται.

(3) Εἰ δυναστεῖαι. Vocula addita ex contextu et utroque codice. Mox contextus εἰς δουλείαν ἐκού-

demnatur. (6) Qui ergo in bonis operibus progressum fecit, deinde vero ad consuetudinem antiquam revertitur, non priorum modo laborum mercedem amittit, sed etiam graviolem condemnationem sub-

2.470 (7) Itaque si modo velimus substratam vitæ viam tuto percurrere, atque animam simul et corpus vulnerum turpitudine immunia offerre Christo, coronasque ob victoriam accipere : oportet nos animi oculos semper undecunque vigilantes circummagere, et suspecta habere quæcunque jucunda sunt, nec mentem in ulla re ejusmodi defigere ; ne si aurum quidem videatur fuse sparsum, quod in cupientium manus venire paratum sit (*Divitiæ enim inquit, si affluant, nolite cor apponere*⁴) ; neque si proferat terra delicias omnes ac sumptuosa tabernacula (*Nam nostra conversatio in cælo est, unde etiam Salvatorem exspectamus Christum*⁵) ; neque si choreæ, et commessiones, et ebrietates, et mensæ tibiarum modulis resonantes proponantur (*Vanitas enim, inquit, vanitatum, omnia vanitas*⁶) ; neque si offerantur corpora formosa, in quibus animæ pravæ inhabitant (*A facie enim mulieris velut a facie serpentis fuge, inquit Sapiens*⁷) ; neque si potentatus dominatusque, ac satellitum aut adulatorum turmæ, neque si promittatur altus thronus atque splendidus, gentes ac civitates servituti non voluntariæ subjiciens : *Omnis enim caro fenum, et omnis gloria hominis quasi flos feni : aruit fenum, et flos cecidit*⁸. Etenim sub his omnibus adeo jucundis communis ille hostis latitat, exspectans ecquando, rebus conspectis illecti, a recta deflectamus via, ac nosipsos in illius insidias conjiciamus. Quinetiam metuendum valde est, nequando ad hæc incaute accurrentes, ac perfruendi voluptatem minime noxiam arbitrati, diaboli hamum deglutiamus in primo gustu occultatum : deinde, ne ab hoc tracti, partim libentes, partim invitati his rebus alligemur, inscientesque a voluptatibus ad horrendum latronis hospitium trahamur, ad mortem scilicet. (8) Nam virtutes, cum ex studio et diligentia conjunguntur cum natura, nostra fiunt possessio, nosque nec in terra laborantes deserere volunt, nisi eas per vim ultro fugaverimus vitiis introductis, et ad futuram vitam festinantes præcurrunt, et collocant inter angelos suum possessorem, et sub conditoris oculis æternum fulgent. Divitiæ vero, et potentatus, et claritudo, et deliciae, et omnis ejusmodi turba quotidie per nostram insipientiam augescens, neque introivit nobiscum in vitam, neque

⁷ Eccli. xxi, 2. ⁸ Isa. xl, 6.

σιον, servituti voluntariæ subjiciens.

(4) Πότε. Minus recte recentiores editiones εἰ ποτε.

(5) Διαβόλου. Minus recte contextus δόλου.

(6) Ex homil. xiv, in ebriosos, 122.

(7) Ex homil. xxi, Quod rebus mundanis adhærendum non sit, 163.

(8) Ibid., Quod rebus, etc., 167.

cum ullis unquam abiit: sed in unoquoque homine fixum et ratum manet, quod olim a justo dictum est: *Nudus egressus sum ex utero matris meæ, nudus etiam revertar*⁹. (1) Utrum igitur tibi utilius temporariam eligere voluptatem, et per eam accipere æternam mortem: an virtute excolenda labores et ærumnas amplecti, et illius ope vitam æternam consequi? (2) Nam corporis pondera ex trutinæ momentis æstimamus: sed quæ in vita eligenda sunt, libero animæ arbitrio secernimus: quod et stateram Scriptura nominavit; quippe quia æqualem ad utrumque **471** inclinationem recipere potest. (3) Exempli causa, scortatio et pudicitia apud te judicantur, et excelsa tua mens ejusmodi iudicio sibi commisso præsidet; atque voluptate scortationi favente, timor Dei suppetias venit castimoniam. Quod si damnato peccato, victoriam pudicitiam dederis, de re sententiam rectam tulisti; sin autem ad voluptatem inclinans, præferendum esse peccatum pronunties, obliquum fecisti iudicium, obnoxius factus execrationi ejus, qui dixit: *Væ, qui dicitis amarum dulce, et dulce amarum: qui dicitis lucem tenebras, et tenebras lucem*¹⁰. (4) Quando igitur singulæ virtutes cum singulis vitiis iudicium subeunt, tunc iudiciorum rectitudinem ostendito in occulto animæ tuæ tribunali, præceptumque quasi assessorem adhibens tibi, odium in nequitiam tuam commonstrato, aversans peccata, virtutes præferens. Si enim facis ut in singulis actionibus vincant apud te meliora, beatus eris *In die illa, cum judicabit Dominus occulta hominum secundum evangelium nostrum*¹¹; et, *Cogitationibus inter se et accusantibus, aut et defendentibus*¹², non abibis condemnatus quod ad mala inclinaveris: sed justitiæ coronis honorabere, quibus virtutem per omnem tuam vitam coronaveris. (5) Quemadmodum enim sagittarius jaculum ad scopum dirigit, si neque excedens, neque deficiens, neque in alterutram partem declinans aberrat: sic iudex debet ad id quod justum est collineare, nec personarum habens rationem (*Personam enim in iudicio cognoscere bonum non est*¹³), neque propensione agens, sed rectam minimeque distortam ferens sententiam. Et cum duo ab ipso judicentur, quorum alter plus æquo, alter minus habeat, debet iudex ambos inter se exæquare, et tantum aufert ei qui plus satis habet, quantum ei qui injuriam accepit, deesse deprehendit.

αὐτὸς ἴστασθαι ἐπανισῶν αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους, καὶ μενον εὐρίσκει τὸν ἀδικούμενον.

3. (6) Nam possessiones reliquæ non sunt possessorum magis quam quorumlibet eas adipiscen-

A ἡμέραν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀνοίας αὐξανόμενος, οὔτε συμπροῆλθε πρὸς τὸν βίον ἡμῶν, οὔτε συναπῆλθέτισιν· ἀλλὰ τὸ τῶ δικαίῳ πάλαι ῥηθῆν, ἐπὶ παντὸς ἀνθρώπου πέπηγε καὶ κρατεῖ· Γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι. Τί οὖν σοι λυσιτελέστερον; τὴν πρόσκαιρον ἐλείσθαι ζῶν, καὶ δι' αὐτῆς (7) τὸν αἰώνιον λαβεῖν θάνατον, ἢ τὴν ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς ἐλόμενον κακοπάθειαν, ταύτη προξένῳ χρήσασθαι τῆς αἰωνίου ζωῆς; Τὰ μὲν γὰρ τοῦ σώματος βάρη, ταῖς ἐπὶ τῆς τρυφάνης ῥοπαῖς δοκιμάζομεν· τὰ δὲ τοῦ βίου ἐκλεκτὰ, τῶ ἀτέξουσίῳ τῆς ψυχῆς διακρίνομεν· ὃ καὶ ζυγῶν ὠνόμασεν ἡ Γραφή, διὰ τὸ ἴσην δύνασθαι λαμβάνειν τὴν ῥοπὴν ἐφ' ἑκάτερα. Οἷόν τι λέγω, πορνεία καὶ σωφροσύνη παρὰ σοὶ κρίνεται, καὶ ὑψηλὸς προκαθίσταται σοὶ ὁ νοῦς, πεπιστευμένος τὸ δικαστήριον· καὶ ἡ μὲν ἡδονὴ συνηγορεῖ τῇ πορνείᾳ, ὃ δὲ φόβος τοῦ Θεοῦ τῇ σωφροσύνῃ συνίσταται. Ἐὰν μὲν οὖν καταδικάσῃς τὴν ἀμαρτίαν, ὅπως δὲ νικῆσαι τὴν σωφροσύνην, εὐθείαν ἐποιήσω τὴν κρίσιν τοῦ πράγματος· ἐὰν δὲ τῇ ἡδονῇ δοῦς τὴν ῥοπὴν, προτιμοτέραν ἀποφάνῃς τὴν ἀμαρτίαν, σκολιὸν ἐποιήσω τὸ κρίμα, ὑπόδικος γενόμενος τῇ ἀρετῇ τοῦ εἰπόντος· Οὐαὶ, οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκὺ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν. οἱ λέγοντες τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς. Ἐπεὶ οὖν πᾶσα ἀρετὴ πρὸς πᾶσαν κακίαν διαδικάζεται, τότε δὴ ἐπίδειξαι τὴν εὐθύτητα τῶν κοιμῶτων ἐν τῷ κρυπτῷ σου τῆς ψυχῆς κοιτηρίῳ, καὶ οἰοεὶ πάρεδρον σεαυτῷ τὴν ἐντολὴν ποιησάμενος, δεῖξον τὸ μισοπόνηρον, ἀποστρεφόμενος μὲν τὰς ἀμαρτίας, ὑπερτιμῶν δὲ τὰς ἀρετάς. Ἐὰν γὰρ ἐφ' ἑκάστης πράξεως νικᾶν ποιήσῃς παρὰ σοὶ τὰ βελτίονα, μακάριος ἔσῃ· Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ὅταν κρίνῃ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἡμῶν, καὶ, Μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων, οὐκ ἀπέρχῃ καταδεδικασμένος διὰ τὴν πρὸς τὰ φαῦλα ῥοπὴν, ἀλλὰ τοῖς τῆς δικαιοσύνης τιμηθήσῃ στεφάνοις, οἷς παρὰ πάντα σου τὸν βίον τὴν ἀρετὴν ἐστεφάνωσας. Ὡσπερ γὰρ ὁ τοξότης πρὸς τὸν σκοπὸν ἀπευθύνει τὸ βέλος, οὔτε ὑπερβολαῖς, οὔτε ἐλλείψεσιν, οὔτε ταῖς ἐφ' ἑκάτερα παρατροπαῖς ἀποπλανῶν τὴν τοξείαν· οὕτως ὁ κριτὴς ὀφείλει τοῦ δικαίου καταστοχάζεσθαι, οὔτε πρόσωπα λαμβάνων (Γνωρίζει γὰρ πρόσωπον ἐν κρίσει οὐ καλόν), οὔτε ποιῶν κατὰ πρόσκλησιν (8), ἀλλ' εὐθείας καὶ ἀδιαστρόφους ἐκφέρων τὰς κρίσεις. Καὶ δύο κρινομένων παρ' αὐτῷ, τοῦ τε πλεονεκτοῦντος, καὶ τοῦ τὸ ἔλαττον ἔχοντος, ὀφείλει τοσοῦτον ἀφαιρῶν τοῦ ὑπερέχοντος, ὅσον ἐλαττού-

3. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν κτημάτων, οὐ μᾶλλον τῶν ἐχόντων ἢ καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἐπιτυχόντων

⁹ Job. i, 21. ¹⁰ Isa. v, 20. ¹¹ Rom. ii, 10. ¹² ibid. 13. ¹³ Prov. xxiv, 23.

(1) Ex homil. in ps. LXI, 197.

(2) Ibid.

(3) Ex homil. in princip. Proverb., 106.

(4) Ibid.

(5) Ibid. 105.

(6) Ex serm. De legendis libris gentilium, 177.

(7) Δι' αὐτῆς. Sic uterque codex. Editi δι' αὐτῆν. Mox in contextu τῆς αἰωνίου τρυφῆς.

(8) Πρόσκλησιν. Sic in contextu recte emendatum est. Editi πρόσκλησιν. Uterque codex πρόσκλησιν.

ἐστὶν ὡσπερ ἐν παιδιᾷ κύβων, τῆς δὲ κάκεισε μετα-
βαλλόμενα· μονῆ δὲ κτημάτων ἢ ἀρετῆ ἀναφαίρε-
τον, καὶ ζῶντι καὶ τελευτήσαντι παραμένουσα.
"Ὅθεν δὴ καὶ Σόλων μοι δοκεῖ πρὸς τοὺς εὐπόρους εἶ-
πεῖν τὸ,

Ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμεριζόμεθα

τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπροσθεν αἰεὶ,

Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

Διὸ ἀρετῆς ὑμῖν ἐπιμελητέον, ὦ ἄνθρωποι, ἢ καὶ
ναυαγήσαντι συνεκνήχεται, καὶ ἐπὶ τῆς χέρσου γε-
νόμενον γυμνὸν τιμιώτερον ἀποδείξει τῶν εὐδαιμό-
νων. Καὶ οὕτω βιώσωμεν, ὡς μηδέποτε τὰ παρελ-
θόντα κρείττονα εἶναι τῶν μελλόντων· Μηδὲ εἴπω-
μεν, ὅτι αἱ ἡμέραι αἱ πρότερον ἀγαθαὶ ἦσαν ὑπὲρ
ταύτας. Ἐάν γὰρ αἱ προάγουσαι ἡμέραι βελτίους B
ὄσι τῶν μετὰ ταῦτα, λεχθήσεται ἡμῖν. Τοσαῦτα
ἐπάθετε εἰκῆ, ἀμαυρουμένων τῶν καλῶν ὑπὸ τῆς
ἐν τοῖς ὕστερον ἀμελείας. Ὡσπερ γὰρ ὁ τελειούμενος
τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεται, οὕτως ὁ ἀμαρτάνων εἰς
τὸ κατόπιον ἀναποδίζει. Τίς δὲ μείζων κακίας ἀπό-
δειξις, ἢ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἐγκατάλειψις; Καὶ, πονηρίας
ὑπερβολή, τὸ παροξύναι τὸν ἀγαθὸν καὶ πρᾶον. Τὸ
γὰρ ἔσχατον ἐν πονηρίᾳ, καὶ πρὸς ἑαυτὸ ἐστὶν
ἀσύμφωνον, καὶ ἔοικε τὸ κακόν, οὐ τῷ ἀγαθῷ ἐναν-
τιοῦσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἑαυτῷ· Ὡσπερ οὖν
ἠττάται σκότος τῇ τοῦ φωτός παρουσίᾳ, καὶ νικᾷται
νόσος τῇ τῆς ὑγείας ἐπιδημίᾳ, καὶ ἡ κατ' ἀρετὴν
προκοπὴ ἐπὶ τὸ μείζον ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων τὴν αὐ-
ξήσιν ἔχει· οὕτω καὶ ἡ τῆς κακίας χύσις ἀπὸ τῶν
ὑποδεεστέρων τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τὸ ἀνήκεστον φέρε- C
ται. Ἀρχὴ δὲ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν, ἢ ἀνα-
χώρησις τῶν κακῶν. Ἐκκλινον γὰρ, φησὶν, ἀπο-
κακοῦ, καὶ ποιήσου ἀγαθόν. Εἰ γὰρ εὐθύς προσ-
έβαλέ σοι τὰ τέλεια, ἀπωκνήσας ἂν πρὸς τὴν ἐγχεί-
ρησιν· νυνὶ δὲ τοῖς εὐληπτοτέροις σε προσεθίξει, ἵνα
κατατολμήσης τῶν ἐφεξῆς. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς κλίμα-
κος πρώτη ἀνάβασις, ἢ τῆς γῆς ἀναχώρησις· οὕτως
ἐπὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, ἀρχὴ προκοπῆς, ὁ τῶν
κακῶν χωρισμός. Ἔως μὲν οὖν νῆπιός ἐστιν ἕκα-
στος ἡμῶν, τὸ ἐν τῷ παρόντι ἡδὺ διώκων, οὐδεμίαν
τοῦ μελλόντος κηδεμονίαν ποιεῖται· ἀνὴρ δὲ γενόμε-
νος, μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τῶν ἐννοιῶν, οἷον ὄραν
δοκεῖ τὸν βίον αὐτῷ σχιζόμενον πρὸς ἀρετὴν καὶ κα-
κίαν· καὶ πυκνὸν πρὸς ἑκάτερον τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς
μεταστρέφων, παράλληλα κρίνει τὰ ἑκατέρω προ- D
όντα. Καὶ ὁ μὲν τῶν ἀμαρτωλῶν βίος πάντα δείκνυσι
τὰ τοῦ παρόντος αἰῶνος τερπνὰ· ὁ δὲ τῶν δικαίων
μόνα ὑποφαίνει τὰ τοῦ μελλόντος ἀγαθὰ. Καὶ ἡ μὲν
τῶν σωζομένων ὁδὸς, ὅσον καλὰ ὑπισχνεῖται τὰ μελ-
λοντα, τοσοῦτον ἐπίπονα παρέχεται τὰ παρόντα· ὁ δὲ
ἡδὺς καὶ ἀκόλαστος βίος οὐχὶ προσδοκώμενον εἰς

tium, quippe cum velut in tesserarum ludo huc et
illuc transferantur. Virtus autem ex possessioni-
bus sola est quæ nequeat auferri, et viventi ac
mortuo non desit. Unde et Solon mihi videtur illud
ad divites dicere.

Virtutem non mihi divitiis

*Permutare libet; namque hæc consistit in ævum,
Divitiæ cedunt nunc tibi, nunc alii.*

(1) Quare habenda est vobis, o homines, virtutis
cura, quæ et una cum naufragio enatat, et nudum
in terram ejectum felicibus reddet venerabiliorem.
(2) Atque ita vitam instituamus, ut quæ præterie-
runt, nunquam meliora sint sequentibus : *Ne di-
xeris, quia dies priores erant boni super hos* ¹⁴. Si
enim dies priores posterioribus sunt meliores, di-
cetur nobis : *Tanta passi estis sine causa* ¹⁵ ? bonis
ad nihilum redactis præ subsequente negligentia.
(3) Quemadmodum enim is qui ad perfectionem
contendit, in anteriora progreditur : ita qui pec-
cat, **472** retro pedem refert. (4) Quodnam autem
majus malitiæ argumentum, quam a bono defice-
re? Summum est pravitatis, bonum ac mitem
exasperare. Quod enim in improbitate extremum
est, idem etiam secum ipsum pugnat. (5) Solet
enim malum non solum bono, sed etiam sibime-
tisi adversari. Quemadmodum igitur vincuntur
tenebræ lucis præsentia, superaturque morbus
sanitatis adventu (6) ac progressus in virtute, a
minoribus ad majora capit incrementum : ita
malitiæ effusio a parvis initiis, ad aliquid immedi-
cabile devolvitur. (7) Porro principium bonorum
acquirendorum est recessus a malo. *Declina a
malo, inquit, et fac bonum* ¹⁶. (8) Etenim si statim
ea quæ sunt perfecta, tibi proposuisset, ad ea ten-
tanda fuisses cunctantior; nunc autem facilioribus
te assuefacit, ut ad ea quæ sequuntur, aggredi au-
deas. (9) Quemadmoeum enim in scala primus
gradus, recessus ab humo est : ita in vitæ secun-
dum Deum instituto, profectus initium, discessus
a malo est. (10) Dum igitur unusquisque nostrum
puer est, id quod adest jucundum persequitur·
neque habet ullam futurorum curam; jam autem
vir factus, post judicii perfectionem, videre sibi
videtur bifidum vitæ iter ad virtutem et vitium, ac
sæpe oculus animi in utrumque convertens, com-
parando dijudicat quæ utrique insunt. Et pecca-
torum quidem vita omnia ostendit in præsentī
sæculo jucunda : justorum vero, sola futuri ævi
bona commonstrat. Et certe salvandorum via,
quanto pulchriora pollicetur futura, tanto laborio-
siora exhibet præsentia : (11) jucunda autem et

¹⁴ Eccle. vii, 11. ¹⁵ Galat. iii, 4. ¹⁶ Psal. xxxvi, 27.

(1) Ex serm. *De legendis libris gentilium*, 177.

(2) Ex comment, in *Isa.*, 389.

(3) Ibid.

(4) Ibid.

(5) Uterque codex indicat *Antirrheth*.

(6) Ex comment. in *Isa.*, 388.

(7) Ex homil. in *psal.* 1, 93.

(8) Ibid.

(9) Ibid.

(10) Ibid., 95.

(11) Ibid.

intemperans vita non expectatam in posterum, sed jam præsentem proponit volutatem. (1) Beatus igitur ille qui voluptatis illecebris non deductus est ad interitum, ac in utriusque viæ delectu non eam ingressus est quæ ducit ad pejora. (2) Beatus ille est qui ab omni spe rerum hujus mundi semetipsum abstraxit, ac unicam spem suam Deum habet. Quemadmodum enim maledictus est homo (3) qui spem habet in homine: ita benedictus est qui innititur Domino. Non enim spes in Deum alternas vices admittit, nec solet Dominus plenam suam operam ei ferre, qui modo quidem in pecuniis spem suam constituit et in gloria humana ac mundi potestate, modo vero Deum tanquam spem sibi proponit: sed vere acquiescendum in Dei auxilio.

4. (4) Imperiti autem homines, mundique amatores, cum boni ipsius ignorent naturam, sæpe beata existimant, quæ nullius pretii sunt, divitias, sanitatem, vitæ splendorem: quarum rerum nihil est suo ipsius natura bonum, non solum quod facile in contraria mutantur, sed quo ne bonos quidem valeant possessores suos reddere. (5) Qui ergo in hac vita versatur, nondum propter incertum exitum beatus est prædicandus; qui vero suum expleverit officium, vitamque certo fine clauserit, is jam beatus tuto dicitur. (6) Et qui faciunt bonum, in ipsa actione consequuntur approbationem: sed qui vitant malum, laudandi non sunt, si forte semel **473** aut iterum peccatum evitaverint, sed si omnino mali experientiam declinare possint. (7) Si igitur oportet ut quisque vitam optimam eligat, speretque consuetudine jucundam redditum iri, optima aggredi par est. Turpe est enim tempus præsens amittentes, elapsam postea revocare, cum nihil angi proderit. (8) Fieri non potest, ut divinæ gratiæ capaces reddamur, nisi malitiæ affectiones, quæ animas nostras occupaverant, expulerimus. Vidi ego medicos, non prius dantes salutaria medicamenta, quam per vomitum evacuassent materiam morbidam, quam sibi intemperantes ex malo victu peperant. Sed et vas graveolenti humore prius imbutum, nisi fuerit elotum, non recipit unguenti fusionem. Effunden-

da ergo quæ prius inerant, ut recipi possint quæ ingeruntur. (9) Nam omnibus quidem adest Spiritus sanctus: sed iis qui puri sunt affectibus, peculiarem exhibet virtutem; at vero iis, quorum mens peccati sordibus perturbatur, minime.

5. (10) Fieri enim non potest, ut id consequamur ad quod contendimus, si mens in varias curas ducta sit, quemadmodum Dominus affirmavit, cum
- (1) Ex homil. in psal. 1, 95.
 (2) Ex comment. in Isa., 566.
 (3) Ibid.
 (4) Ex hom. in psal. 1, 92,
 (5) Ibid.
 (6) Ibid., 93.
 (7) Ex serm. De legendis lib. gentilium, 184.

υστερον, ἀλλ' ἤδη παρούσαν προτείνεται τὴν ἀπόλαυσιν. Μακάριος οὖν ὁ μὴ περιτραπείς ἐκ τῶν τῆς ἡδονῆς θελεασμάτων πρὸς τὴν ἀπώλειαν, καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ (11) τῶν ὁδῶν ἐκατέρων μὴ ἐπιβάς τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐπὶ τὰ χεῖρονα. Μακάριος ὁ πάσης ἐλπίδος τῶν κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἑαυτὸν ἀποστήσας, καὶ μόνον ἔχων ἑαυτοῦ ἐλπίδα τὸν Θεόν. Ὡς γὰρ ἐπικατάρτος ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον· οὕτως εὐλογημένος ὁ ἐπιστηριζόμενος τῷ Κυρίῳ. Οὐ γὰρ ἐπιδέχεται ἐπαμφοτέρισμὸν ἢ εἰς Θεὸν ἐλπίς, σὺδὲ καταδέχεται ὁ Κύριος ὀλόκληρον τὴν παρ' ἑαυτοῦ παρέχειν βοήθειαν τῷ ποτὲ μὲν ἐπὶ χρήμασιν ἡλικιότητι, καὶ δόξῃ ἀνθρωπίνῃ, καὶ δυνάμει τῇ κατὰ κόσμον, ποτὲ δὲ αὐτὸν ὡς ἐλπίδα ἑαυτοῦ προβαλλόμενον· ἀλλὰ δεῖ ἀληθινῶς ἐπαναπαύεσθαι τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ.

4. Ἀμαθεῖς δὲ ἄνθρωποι, καὶ φιλόκοσμοι, ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν, μακαρίζουσι πολλάκις τὰ μηδενὸς ἄξια, πλοῦτον, υἰεῖαν, περιφάνειαν βίου, ὧν οὐδὲν ἐστὶν ἀγαθὸν τῇ ἑαυτοῦ φύσει, οὐ μόνον καθότι ῥαδίαν ἔχει τὴν πρὸς τὰ ἐναντία περιτροπήν, ἀλλ' ὅτι μηδὲ ἀγαθοῦς δύναται τοὺς κεκτημένους ἀποτελεῖν. Ὁ μὲν οὖν ἐν τῷ βίῳ τυγχάνων, οὕτω μακαριστός, διὰ τὸ ἀθῆλον τῶς ἐκβάσεως· ὁ δὲ συμπληρώσας τὰ ἐπιβάλλοντα, καὶ ἀναντιρρήτως τέλει τὴν ζωὴν κατακλείσας, οὗτος ἤδη ἀσφαλῶς μακαρίζεται. Καὶ οἱ μὲν ἀγαθὸν ἐργαζόμενοί, ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ τὸ εὐαπόδεκτον ἔχουσιν· οἱ δὲ τὸ κακὸν φεύγοντες, οὐκ εἰν ἅπαξ ἢ δεύτερον ἐκκλίνουσιν, ὧσιν ἂν ἐπαινετοί, ἀλλ' εἰν δυνηθῶσι κακοῦ τὴν πείραν εἰς τὸ παντελὲς διαδράναι· Εἰ οὖν δεοὶ βίον μὲν ἀριστον ἕκαστον προαιρεῖσθαι, ἡδὺν δὲ προσδοκᾶν τῇ συνηθείᾳ γενήσεσθαι, ἐγχειρεῖν τοῖς βελτίστοις. Αἰσχρὸν γὰρ τὸν παρόντα καιρὸν προεμένους, ὑστερόν ποτ' ἀνακαλεῖσθαι τὸ παρελθόν, ὅτι οὐδὲν ἐστὶ πλέον ἀνιωμένοις. Τῷ ὄντι γὰρ ἀμήχανον ἐστὶ χωρητικούς γενέσθαι ἡμᾶς τῆς θείας χάριτος, μὴ τὰ ἀπὸ κακίας πάθη προκατασχόντα τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐξελάσαντας. Εἶδον ἰατροὺς ἐγὼ μὴ πρότερον διδόντας τὰ σωτήρια φάρμακα, πρὶν ἐμέτοις ἀποκενώσαι τὴν νοσοποιὸν ὕλην, ἣν ἐκ πονηρᾶς διαίτης ἑαυτοῖς οἱ ἀκόλαστοι ἐναπέθευτο. Ἀλλὰ καὶ ἀγγεῖον προκατελημμένον ὑπὸ τινος ὑγροῦ δυσώδους, μὴ ἐκπλυθεν, οὐ μὴ δέξεται τοῦ μύρου τὴν ἐπιρροήν. Δεῖ τοίνυν ἐκχυθῆναι τὰ προϋπάρχοντα, ἵνα δυνηθῇ χωρηθῆναι τὰ ἐπαγόμενα (12). Πᾶσι μὲν γὰρ πάρεστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλὰ τοῖς μὲν καθαρεύουσι τῶν παθῶν, τὴν ἰδίαν ἐμφέρει δύναμιν· τοῖς δὲ τὸ ἡγεμονικὸν συγκεχυμένον ἔχουσιν ἀπὸ τῶν τῆς ἀμαρτίας σπιλῶν, οὐκ ἔτι.

5. Ἀδύνατον γὰρ, εἰς διαφόρους φροντίδας τοῦ νοῦ μεριζομένου, κατορθοῦσθαι τὸ σπουδαζόμενον· καθὼς ὁ Κύριος ἀπεφήνατο, εἰπών· Οὐδεὶς δύναται

- (8) Ex hom. in psal. LXI, 196.
 (9) Ex comment. in Isa. 379.
 (10) Ex Regulus fusius tractatis, 350.
 (11) Ἐκλογῇ. Sic Regius codex, melius quam editi ἐπιλογῇ.
 (12) Ἐπαγόμενα. Sic contextus et Regius codex. Editi ὑπαγόμενα.

δυσι κυρίοις δουλεύειν· και πάλιν· Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν και μαμωνᾶ. Οὔτε γὰρ ἄλλης τινὸς ἐντολῆς τήρησιν, οὔτε αὐτὴν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, οὔτε τὴν πρὸς τοὺς πλησίον δυνάμεθα κατορθῶσαι, ἄλλοτε περὶ ἄλλα ταῖς διανοαῖς ἀποπλανώμενοι. Οὔτε γὰρ τέχνην ἢ ἐπιστήμην ἀκριβῶς καταλαβεῖν δυνατόν, ἄλλοτε ἐπ' ἄλλην μεταβαίνοντα· οὔτε μὴν μιᾶς περιγενέσθαι, μὴ τὰ οἰκεῖα τοῦ τέλους γνωρίσαντα. Δεῖ γὰρ ἀκολουθοῦς εἶναι τῷ σκοπῷ και τὰς πράξεις, ὡς οὐδενὸς τῶν κατὰ λόγον διὰ τῶν ἀνοικείων κατορθουμένου. Ἐπεὶ οὔτε χαλκευτικῆς τέλος διὰ τῶν ἔργων τῆς κεραμείας περιγενέσθαι πέφυκεν, οὔτε ἀθλητικοὶ στέφανοι ἐκ τῆς περὶ τὸ αὐλεῖν σπουδῆς κατορθοῦνται· ἀλλ' ἐκάστῳ τέλει οἰκεῖος ὁ πόνος και συναρμόζων ἐπιζητεῖται. Ὡσπερ οὖν και ἡ ἀσκησις τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, ἐν τῇ ἀναχωρήσει τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου, και τῇ παντελεῖ ἀλλοτριώσει τῶν περισπασμῶν κατορθοῦται. Λυθῆναι οὖν δεῖ τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ βίου, τόνγε ἀληθινῶς, ἀκολουθεῖν μέλλοντα τῷ Θεῷ· τοῦτο δὲ οὐκ ἄλλως, ἢ διὰ παντελοῦς ἀναχωρήσεως, και λήθης τῶν παλαιῶν ἠθῶν κατορθοῦται. Ὡς εἰ μὴ ἀποξενώσαιμεν ἑαυτοὺς και συγγενείας σαρκικῆς και κοινωνίας βίου, οἴονεὶ πρὸς ἕτερον κόσμον διὰ τῆς σχέσεως μεταβαίνοντες, ἀμύχανον ἡμᾶς περιγενέσθαι τοῦ σκοποῦ τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως. Ὁ τοίνυν πρὸς τὴν ἀγγελικὴν ἀξίαν μεταταξάμενος, εἰ τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐμμολύνοντο πάθεσιν, ὁμοίος ἐστὶ θορᾶ παρθάλεως, ἧς οὔτε λευκὴ παντελῶς ἢ θριξ, οὔτε μέλαινα διόλου, ἀλλὰ τῇ μίξει τῶν ἑτεροχρῶσύντων διεστιγμένη, οὔτε ἐν τοῖς μέλασιν (1), οὔτε ἐν τοῖς λευκοῖς ἀριθμεῖται. Ὡσπερ οὖν οἱ ζωγράφοι, ὅταν ἀπὸ εἰκόνων εἰκόνας γράφωσι, πυκνά πρὸς τὸ παράδειγμα ἀποβλέποντες, τὸν ἐκεῖθεν χαρακτῆρα πρὸς τὸ ἑαυτῶν σπουδάζουσι μεταθεῖναι φιλοτέχνημα· οὔτω δεῖ και τὸν ἐσπουδακότα ἑαυτὸν (2) πᾶσι τοῖς μέρεσι τῆς ἀρετῆς ἀπεργάσασθαι τέλειον, οἴονεὶ πρὸς ἀγάλματά τινα κινούμενα και ἔμπρακτα τοὺς βίους τῶν ἁγίων ἀποβλέπειν, και τὸ ἐκείνων ἀγαθὸν οἰκεῖον ποιεῖσθαι διὰ μιμήσεως.

6. Εἰ γὰρ βοῦς μὲν συνεργὸς ἡμῖν εἰς γεωργίαν παραδοθεὶς, και φωνῆς τοῦ τρέφοντος ἐπαισθάνεται, και τὸν συνήθως αὐτῷ προσφέροντα τὴν τροφήν ἐπιγινώσκει· ὄνος δὲ αὐτομάτως ἐπὶ τοὺς συνήθεις τῆς καταλύσεως τόπους ὄρμα, και τὸσαύτη τοῖς ἀλόγοις πρὸς τὸν ἐπιμελούμενον ἢ συνήθεια· πόσον ἡ λογικὴ φύσις τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὸ μέτρον ἀπαιτηθῆσεται; Οὔδε γὰρ μία πράξις τελειοῖ τὸν σπουδαῖον ἀλλὰ παντὶ προσήκει τῷ βίῳ τὰς κατ' ἀρετὴν ἐνεργείας συμπαρατείνεσθαι. Καὶ καθάπερ οἱ ἐπὶ τὸ λουτρόν εισιόντες, γυμνοῦνται παντὸς περιβλήματος·

A dixit : *Nemo potest duobus dominis servire* ¹⁷ ; et rursus : *Non potestis Deo servire et mammonæ* ¹⁸. (3) Nam nec aliud quodvis mandatum servare, neque Deum aut proximum diligere possumus, si huc et illuc mente divagemur. Neque enim artem aut scientiam probe callere potest, qui ab alia ad aliam transit : neque unam etiam comparare, qui ea quæ propria finis sunt, ignorat. Par namque est actiones ad scopum et finem quadrare : siquidem nihil quod rectum sit, via inepta et incongruenti peragitur. Nam neque artis ærariæ finis per figlinæ opera acquiri solet : neque per sedulum tibiæ cantum parantur athleticæ coronæ, sed unicuique fini peculiaris ac idoneus labor requiritur. Sic etiam exercitatio quæ fit ad placendum Deo juxta Christi B Evangelium, recedendo a sollicitudinibus mundi, et omni prorsus removenda mentis evagatione perficitur. (4) Quisquis igitur vere Deum sequi vult, vinculis affectionum vitæ hujus solvatur necesse est : id autem nisi per integrum secessum morumque veterum oblivionem perfici non potest. Quare nisi nos ipsi et a cognatione carnali et a societate vitæ removerimus, veluti ad alterum mundum per animi habitudinem transmigrantes, scopum nostrum attingere non possumus, Deo videlicet ut placeamus. (5) Quamobrem qui institutum angelis æquale amplexus est, si humanus vitiis inquinetur, similis est pantheræ pelli, cujus setæ neque prorsus nigræ sunt, neque albæ omnino, sed cum sint diversorum colorum mistura distinctæ et interpunctæ, neque in nigris numerantur, neque in albis. C (6) Quemadmodum ergo pictores, cum imagines ex imaginibus pingunt, crebro ad exemplar respicientes, inde formam in suum **474** opus transferre conantur : sic etiam qui sese omnibus virtutis partibus absolutum perficere studet, ad sanctorum vitas, velut ad simulacra quædam viva et actuosa, respicere debet, et quod illis inest boni suum imitando facere.

6. (7) Nam si bos, qui nobis adjutor ad agriculturam datus, vocem nutritoris novit, eumque qui sibi pabulum afferre solet, agnoscit : asinus autem sponte naturæ ad consueta stabuli sui loca festinat : si brutis animalibus tanta inest habitudo cum suo provisore : quanta dilectionis in Deum mensura repositur a rationali natura ! (8) Non enim actio una virum probum absolvit et perficit, sed ad omnem vitam extendi oportet virtutis opera. (9) Et quemadmodum qui in balneum ingrediuntur, omni amictu nudantur, ita etiam qui ad

¹⁷ Matth. vi, 24. ¹⁸ *ibid.*

(1) Οὔτε ἐν τοῖς μέλασιν, etc. Sic contextus et Regius codex melioris notæ. Editi οὔτε ἐν τοῖς λευκοῖς ἀριθμεῖται, οὔτε πάλιν ἐν τοῖς μεμελανωμένοις.

(2) Ἐαυτόν. Desumpsimus hanc vocem ex contextu.

(3) *Ex Regulis fusius tractatis*, 341.

(4) *Ibid.*, 342.

(5) *Ex Serm. ascetico*, 320.

(6) *Ex epist. II*, 73.

(7) *Ex comment in Isa*, 387.

(8) *Ex hom. in psal. XIV*, 354.

(9) *Ex Serm. ascetico*, 323.

asceticum vitæ genus accedunt, omni materia sæculi hujus exuti, in vitæ philosophicæ institutis versari debent. (1) *Estote enim, inquit, prudentes sicut serpentes*¹⁹. Serpens, ubi jam exuenda est pellis, in locum angustum et stricte corpus coercentem sese immittens, sic senectam prudenter ac sapienter exuit. Quod et idem nos imitari vult Scriptura, per angustam et arctam viam ingredienti²⁰, exuere veterem hominem, ac novum induere²¹, ut nostra quoque, velut aquilæ, juvena renovetur²². Nam lumine illucescente evanescunt tenebræ, et sanitate redeunte molestiæ morbi sedantur, et veritate demonstrata, mendacii natura redarguitur. Sed plerique (2) homines nubibus similes sunt, quæ pro ventorum mutatione alias in aliam aeris partem feruntur: (3) et quibus facile mutabilis sententia, his minime mirum est vitæ ordinem non constare; quibus vero firma mens est, semperque constans et eadem, his consentaneum est vitam instituto congruentem ducere. (4) Multi autem, dum pravæ etiam comprobant actiones, dicacem quidem lepidum dicunt; eum vero qui obscena verba profert, urbanum; acerbum et iracundum, hominem nominant non contemnendum; parcum et illiberalem, ut sedulum administratorem laudant; luxurie diffluentem, ut liberalem; scortatorem et lascivum, ut virum rebus suis perfruentem, et animi solutioris: uno verbo, vitio omni ex virtute adjacenti blandum nomen imponunt. Tales ore quidem benedicunt, ut ait David²³, corde vero maledicunt. Nam verborum lenocinio maledictionem omnem in eorum vitam conferunt, obnoxios illos æternæ damnationi approbationibus suis constituentes. (5) Ut igitur non justis iudicis pares paribus statuere mercedes, sed necesse est ut mali inceptor cumulatus persolvat debita, si modo et ipse melior ex suppliciis futurus sit, et alios meliores facturum exemplo: (6) ita et qui boni prætextu malum facit, duplici multa dignus est: tum quia quod non bonum est agit, tum quia ad scelus perpetrandum, bono, ut ita dicam, socio abutitur.

475 7. (7) Cavendum igitur viro prudenti, ne ad vulgi rumusculos vivat, et ea spectet quæ multitudini probantur; ac non potius rectam rationem ita vitæ ducem instituat, ut etiamsi hominibus omnibus contradicendum sit, etiamsi male audientium, ac periculum honesti causa subeundum; ex

οὕτω χρῆ καὶ τοὺς τῇ ἀσκητικῇ προσερχομένους (8) ζωῆ, πάσης ὕλης βιωτικῆς γυμνωθέντας, ἐντὸς (9) τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν γενέσθαι βίου. Γίνεσθε γάρ, φησὶ, φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις· ὅς ἐπειδὴν ἀποδύεσθαι δέη τὴν λεβήριδα, στενῶ τόπῳ καὶ ἀκριβῶς περισφίγγοντι τὸ σῶμα ἐπιδοῦς ἑαυτὸν, φρονίμως καὶ συνετῶς ἀποδύεται τὸ γῆρας. Ὅπερ οὖν καὶ ἡμᾶς βούλεται ὁ Λόγος, διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ πορευομένους, ἀποδύεσθαι μὲν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐνδύεσθαι δὲ τὸν νέον, ὥστε καὶ ἡμῶν ἀνακαινισθῆναι, ὡς ἀετοῦ τὴν νεότητα. Φωτὸς γὰρ ἀναφανέντος, ἀφανίζεται σκότος· καὶ ὑγείας παρουσίας, τὰ ὀχληρὰ τῆς νόσου πέπνυται· καὶ ἀληθείας ἀποδειχθείσης, τοῦ ψεύδους ἡ φύσις ἐλέγχεται. Ἄλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ταῖς νεφέλαις ἐοικασί, πρὸς τὰς τῶν πνευμάτων μεταβολὰς ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τοῦ ἀέρος (10) ἐκφερομέναις· καὶ οἷς μὲν εὐκόλος πρὸς μεταβολὴν ἢ διάνοια, τούτοις οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ τὸν βίον εἶναι μὴ τεταγμένον· οἷς δὲ πεπηγυῖα ἢ γνώμη· καὶ ἀεὶ ἐστῶσα, καὶ ἡ αὐτῇ, τούτοις ἀκόλουθον συμφώνως τῇ προαιρέσει τὴν ζωὴν διεξάγειν. Πολλοὶ δὲ καὶ τὰς πονηρὰς πράξεις ἀποδεχόμενοι, χαρίεντα μὲν τὸν εὐτράπελον λέγουσι· τὸν δὲ αἰσχρολόγον, πολιτικόν· καὶ τὸν πικρὸν καὶ ὀργίλον, ἀκαταφρόνητον ἀνομάζουσι· τὸν φειδωλὸν καὶ ἀκοινῶνητον, ὡς οἰκονομικόν, ἐπαινοῦσι· τὸν ἄσπυτον, ὡς ἐλευθέριον· τὸν πόρνον καὶ ἀσελγῆ, ἀπολαυστικόν τινα καὶ ἀνειμένον· καὶ ἀπαξιαπλῶς πᾶσαν κακίαν ἐκ τῆς παρακειμένης (11) ἀρετῆς ὑποκορίζονται. Οἱ τοιοῦτοι τῷ στόματι μὲν εὐλογοῦσι, κατὰ τὸν Δαβὶδ, τῇ δὲ καρδίᾳ καταρῶνται. Ἐν γὰρ τῇ τῶν ῥημάτων εὐφημίᾳ πᾶσαν κατάραν ἐπάγουσιν αὐτῶν τῇ ζωῆ, ὑποδίκους αὐτοὺς τῇ αἰωνίᾳ κατακρίσει δι' ἧν ἀποδέχονται καθιστῶντες. Ὡσπερ οὖν οὐκ ἔστι δικαίου κριτοῦ ἴσας πρὸς ἴσας ὀρίζειν τὰς ἀντιδόσεις, ἀλλ' ἀνάγκη τὸν κατάρξαντα κακοῦ μετὰ προσθήκης ἀποτίσαι τὰ ὀφειλόμενα, εἰ μέλλοι αὐτὸς τε βελτίων ταῖς τιμωρίαις γενήσεσθαι, καὶ τοὺς λοιποὺς σωφρονεστέρους ποιεῖν τῷ ὑποδείγματι· οὕτω καὶ ὁ τὸ κακὸν ἐν προσχήματι τοῦ ἀγαθοῦ ποιῶν, διπλασίονος τιμωρίας ἐστὶν ἄξιος, διότι αὐτὸ τε τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐργάζεται, καὶ κέχρηται εἰς τὸ τελέσαι τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ἂν εἴποι τις, τῷ καλῷ συνεργῷ.

7. Φευκτέον οὖν τῷ σωφρονοῦντι τὸ πρὸς θόξαν ζῆν, καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸν ὀρθὸν λόγον ἠγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου, ὥστε καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀντιλέγειν, καὶ ἀδοξεῖν καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ δέη, μηδὲν αἰρεῖσθαι τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμένων παρακινεῖν. Τὸν γὰρ μὴ

¹⁹ Matth. x, 16. ²⁰ Matth. vii, 14. ²¹ Coloss. iii, 9. ²² Psal. cii, 5. ²³ Psal. lxi, 5.

(1) Ex comment. in Isa. 378.

(2) Ex epist. ccxlii, 381.

(3) Ex epist. ccxciii, 431.

(4) Ex hom. in psal. lxi, 195.

(5) Ex epist. cclx, 396.

(6) Ex epist. liii, 147.

(7) Ex serm. De legendis libris gent., 183.

(8) Προσερχομένους. Sic ope contextus emenda-

vimus pravam lectionem προσερχομένους.

(9) Ἐντὸς. Sic Regius codex et contextus, melius quam editi ἐν τοῖς.

(10) Τοῦ ἀέρος. Hæc addita ex Regio codice et contextu.

(11) Παρακειμένης. Sic contextus multo melius quam Metaphrastes ὑποκειμένης.

οὕτως ἔχοντα, τί τοῦ Αἰγυπτίου σοφιστοῦ φήσομεν A
ἀπολείπειν, ὅς φυτὸν ἐγένετο καὶ θηρίον, ὅποτε βού-
λοιτο, καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ πάντα χρήματα· εἴπερ
δὴ καὶ αὐτὸς νῦν μὲν τὸ δίκαιον ἐπαινέσεται παρὰ
τοῖς τοῦτο τιμῶσι· νῦν δὲ τοὺς ἐναυτίους ἀφήσει λό-
γους, ὅταν τὴν ἀδικίαν εὐδοκιμοῦσαν αἰσθηται, ὅπερ
δίχην (1) ἐστὶ κολάκων, καὶ τῆς Ἀρχιλόχου ἀλώπεκος
τὸ κερθαλέον τε καὶ ποικίλου ζήλου; Ὁ μὲν γὰρ
ἀληθὴς λόγος, καὶ ἀπὸ ὑγιᾶς διανοίας προῖόν, B
ἀπλοῦς ἐστὶ καὶ μονότροπος, τὰ αὐτὰ λέγων περὶ
τῶν αὐτῶν πάντοτε· ὁ δὲ ποικίλος καὶ ἐντεχνος,
πολὺ τὸ ἐπίπλοκον καὶ ἐγκατάσκευον ἔχων, μυρία
κατασχηματίζεται, καὶ στρέφεται στραφῶς ἀμυθή-
τους, πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων ἀρέσκον μεταμορ-
φούμενος. Ὅταν γὰρ ἄλλως μὲν φύσει ἔχη (2) τὰ
πράγματα, ἄλλως δ' οἱ λόγοι περὶ αὐτῶν ἀκαπιθω-
σι, στροφή τις ἐστὶ, μᾶλλον δὲ διαστροφή, ὑπὸ τοῦ
λόγου περὶ τὴν ἀλήθειαν γινουμένη. Καὶ ὁ ἄλλως
μὲν φαινόμενος, ἄλλως δὲ ὡς κατὰ ἀλήθειαν, στρο-
φαῖς κέχρηται λόγων, ἀπατῶν τοὺς συνόντας, ὡσπερ
τοὺς κύνες λαγωοὶ καὶ ἀλώπεκες, ἐτέραν δεικνύον-
τες, καὶ ἐτέραν τρεπόμενοι. Ἡ δὲ πρὸς τοὺς φαύ-
λους τῶν λόγων συνήθεια, ὁδὸς τις ἐστὶν ἐπὶ τὰ πράγ-
ματα. Διὸ δὴ πάσῃ φυλακῇ τὴν ψυχὴν τηρητέον, μὴ
διὰ τῆς τῶν λόγων ἡδονῆς παραδεξάμενοι τινα λάθωμεν
τῶν χειρόνων, ὡσπερ οἱ τὰ δηλητήρια μετὰ τοῦ μέλι-
τος προσιέμενοι. Ὁ μὲν γὰρ τὴν ἄχαι βημάτων παρὰ
τοῖς ἄλλοις φιλοσοφίαν ἔργῳ βεβαιῶν.

Οἷος πέπνυται, τοῖ δὲ σκιαί ἀίσσουσιν.

Ἐπεὶ τὸ γε λαμπρῶς μὲν ἐπαινέσαι τὴν ἀρετὴν εἰς
τὸ μέσου, καὶ μακροῦς ὑπὲρ αὐτῆς ἀποτείνειν λό-
γους, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἡδῦ πρὸ τῆς σωφροσύνης, καὶ
τὸ πλεον ἔχειν πρὸ τοῦ δίκαιου τιμῶν, εἰκέναι φαίην
ἂν ἔγωγε τοῖς ἐπὶ σκηνῆς ὑποκρινομένοις τὰ δρά-
ματα· οἱ ὡς βασιλεῖς πολλάκις καὶ θυνάσται εἰσερ-
χονται, οὔτε βασιλεῖς οὔτε, οὔτε θυνάσται, οὔδ' ἐμὲ
οὔν τυχόν ἐλεύθεροι τὸ παράπαν. Εἶτα μουσικὸς μὲν
οὐκ ἂν ἐκὼν δεξάτο ἀνάγκηστος αὐτῷ τὴν λύραν
εἶναι· καὶ χοροῦ κορυφαῖος, μὴ ὅτι μάλιστα συν-
ἄθοντα τὸν χορὸν ἔχειν· αὐτὸς δὲ τις ἕκαστος δια-
στασιάσει πρὸς ἑαυτὸν, καὶ οὐχὶ τοῖς λόγοις ὁμολο-
γοῦντα τὸν βίον παρέξεται; Οὔτε γὰρ ἵππον ταχύ
ποιεῖ ἢ τοῦ πατρὸς περὶ τὸν δρόμον εὐμοιρία, οὔτε
κυνὸς ἐγκώμιον τὸ ἐκ ταχυτάτων φῦναι· ἀλλ' ὡσπερ D
τῶν ἄλλων ζώων ἢ ἀρετὴ ἐν ἑαυτῷ θεωρεῖται ἐκά-
στω, οὕτω καὶ ἀνδρὸς ἴδιος ἐπαινος ὁ ἐκ τῶν ὑπαρ-
χόντων αὐτῷ κατορθωμάτων μαρτυρούμενος. Ἀρε-
τῆς ἀσκησις, τίμιον μὲν κτῆμα τῷ ἔχοντι, ἡδιστον
δὲ θεάμα τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Οἱ γὰρ τὴν ἀρετὴν
μετιόντες, ἄστροις εἰκόασιν, ἐν νυκτερινῇ συννε-
φεῖα (3), ἄλλοις κατ' ἄλλα μέρη τοῦ οὐρανοῦ δια-

his, quæ recte statuta habet, nihil prorsus movere
velit. Nam qui non ita affectus est, eum ab Ægy-
ptio illo sophista quid differre dicemus, qui, cum
vellet, planta fiebat et bestia, et ignis, et aqua, et
res omnes? Nam et ipse modo quidem justitiam
laudabit apud eos qui eam colunt: modo vero
contrarios habebit sermones, ubi injustitiam pro-
bari animadverterit: quod quidem est adultores
imitari, (4) et Archilochi vulpeculæ astutiam ver-
sutiamque æmulari. (5) Sermo quidem verus (et a
sana mente proficiscens, simplex est et unius ejus-
demque rationis, eadem de iisdem semper affir-
mans: varius vero et artificiosus, cum multum
implexus sit et præparatus, sexcentas formas
assumit, seque ad gratiam colloquentium conci-
liandam transformans, in versutias innumeras
vertitur. Cum enim aliter natura se res habent,
aliter vero de eis suadent verba, versutia quædam
est, vel potius inversio veritatis per sermonem
facta. Et qui alius quidem videtur, alius re ipsa
est, strophis sermonum utitur, facum faciens iis
quibuscum versatur, perinde ut lepores vulpesque
canibus, aliam viam commonstrantes, aliam car-
pentes. (6) Nam sermonibus pravis assuescere,
via quædam est ad ipsa facta. Quapropter custodia
omni servanda anima est, ne quid vitiorum per
sermonum voluptatem imprudentes suscipiamus,
perinde ut qui cum melle sumunt venena. (7) Si-
quidem qui philosophiam verbotenus apud alios
manentem, facto confirmat,

C. *Hic solus sapit, at volitant alii velut umbræ.*

Quandoquidem magnifice virtutem collaudare in
propatulo, et longos de ea protrahere sermones,
privatim vero voluptatem temperantiæ præferre,
et quæstum justitiæ antepondere, hoc ego dixerim,
simile esse actoribus scenicis personas quasdam
sustinentibus, qui plerumque velut reges et dyna-
stæ prodeunt, cum nec reges nec dynastæ, ac
fortasse ne liberi quidem prorsus sint. Ad hæc
musicus non lubens patiatür dissonam sibi esse
lyram: nequæ præfectus chori chororum sibi astare,
qui quam maxime concinnus non sit: a se autem
quisque dissidabit ipse, nec vitam cum verbis
consentientem exhibebit? (8) Neque enim equum
celerem reddit ejus qui genuit in cursu præstantia,
neque canis laudatio est, ex velocissimis prognatum
esse. Sed quemadmodum reliquorum animalium
virtus in unoquoque consideratur: ita et viri pro-
pria laus est, quæ ex propriis ipsius recte factis
testimonium habet. (9) Virtutis exercitatio, pre-
tiosa quidem habenti possessio, jucundissimum
autem occurrentibus spectaculum. Nam qui vir-
tutem colunt (10), sideribus similes sunt in nebu-

(1) Ὅπερ δίχην. Reg. codex uterque, ὅπερ δίχης.

(2) Ἐχη. Reg. codex 1992, ἔχει. Mox uterque
ἀναπειθουσι.

(3) Συννεφεῖα. Male in editis συναφεῖα, quod qui-
dem ope contextus et Regii codicis emendavimus.

(4) Ex serm. De legendis libris gent. 183.

(5) Ex hom. in principium Prov. 103.

(6) Ex serm. De legendis libris gent. 175.

(7) Ibid., 178.

(8) Ex hom. De Mamante, 185.

(9) Uterque codex indicat Hexaem.

(10) Ex epist. cliv, 243.

losa nocte alias aliis cæli partes illustrantibus : quorum **476** gratus quidem splendor, sed eo gratior, quod non exspectatur. Tales et illi sunt, pauci admodum et facile numerabiles, in hac tristi rerum conditione, quasi in nocte illuni coruscantes : præter virtutis gratiam, inde etiam, quod rari sint inventu, desiderium moventes. (1) Turpe est autem alieno ornatu decorari eum qui sua ipsius virtute illustris est.

8. (2) Itaque ne mihi dicas a Deo malum originem habere: id enim impium est, propterea quod nullum contrarium a contrario gignatur. Neque enim vita mortem generat, neque tenebræ lucis principium sunt, neque morbus opifex est sanitatis; sed in affectionum commutationibus, e contrariis ad contraria fiunt transitiones; in generationibus vero, res singulæ quæ fiunt, non ex contrariis, sed ex congeneribus producuntur. Malum igitur non est substantia vivens aut animata: sed animæ affectio virtuti contraria, desidiosis ac inertibus, propterea quod a bono deciderunt, indita. Malum itaque forinsecus ne circumspicias, neve primigeniam quamdam malignitatis naturam commiscare: sed suæ quisque malitiæ seipsum agnoscat auctorem. (3) Nam si malum non esset voluntarium, nec in nostra potestate situm, non tantus timor a legibus impenderet injuriam inferentibus, nec tam inexorabiles essent iudicium animadversiones, quibus pro meritis rei plectuntur. (4) Nam si vitiorum aut virtutum principia non sunt in nobis sita, sed sunt necessitates ab ortu pendentes: inutiles sunt legislatores, qui nobis agenda ac fugienda præscribunt: inutiles quoque iudices, qui virtutem honore, vitium pœnis afficiunt. Non enim furis est iniquitas, neque homicida, qui ne volens quidem poterat manum continere, ob ineluctabilem necessitatem ipsum ad agendum impellentem. Vanissimi autem profecto qui artes excolunt: quippe frugibus abundabit agricola, tametsi neque semina in terram dejiciat, neque falcem exacuat: mercator itidem, velit, nolit, supra modum ditescet, fato ei opes coacervante. Magnæ autem illæ Christianorum spes evanescentes exident nobis, cum neque justitia honoribus ullis afficiatur, neque puniatur peccatum, propterea quod nihil ab hominibus libero animi proposito agatur. Nam ubi necessitas, et fatum dominatur, ibi meriti ratio nullum locum habet: id quod tamen præcipuum justiciæ fundamentum est. (5) Nam de ficis narrant ab aliis quidem ficos silvestres juxta hortenses conseri: alios vero, dum grossos caprifici fructuosos ac domesticis ficis alligant, ipsarum mederi infirmitati, jam diffluentem, ac evanescentem fructum

A λάμπουτιν ὧν χαρίεσσα μὲν ἡ λαμπρότης, χαριέστερον δὲ θήπου τὸ ἀπροσδόκητον. Τοιοῦτοι δὲ καὶ οὗτοι, ὀλίγοι παντελῶς καὶ εὐαρίθμητοι, ἐν τῇ σκυθρωπῇ ταύτῃ καταστάσει τοῦ βίου οἷον ἐν σκοτομήνῃ διαφαινόμενοι, πρὸς τῷ ἐκ τῆς ἀρετῆς χαριέντι, ἔτι καὶ τῷ σπανίῳ τῆς εὐρέσεως, τὸ περιπόθητον ἔχοντες. Αἰσχρὸν δὲ, ἄλλοτρίους κόσμοις κοσμεῖσθαι τὸν τῇ οἰκείᾳ ἀρετῇ διαφαινόντα.

8. Καὶ μὴ μοι λέγε παρὰ Θεοῦ τὸ κακὸν τὴν γενεσὶν ἔχειν· οὐ γὰρ εὐσεβὴς τοῦτο, διὰ τὸ μηδὲν τῶν ἐναντίων παρὰ τοῦ ἐναντίου γίνεσθαι. Οὔτε γὰρ ἡ ζωὴ θάνατον γεννᾷ, οὔτε τὸ σκότος φῶς ἐστὶν ἀρχὴ, οὔτε ἡ νόσος ὑγείας δημιουργός· ἀλλ' ἐν μὲν ταῖς μεταβολαῖς τῶν διαθέσεων, ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς τὰ ἐναντία αἱ μεταστάσεις· ἐν δὲ ταῖς γενεσεσιν, οὐκ ἐκ τῶν ἐναντίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἕκαστον τῶν γινομένων προέρχεται. Τὸ τοίνυν κακὸν ἐστὶν οὐχὶ οὐσία ζῶσα καὶ ἔμφυχος, ἀλλὰ διάθεσις ἐν ψυχῇ ἐναντίως ἔχουσα πρὸς ἀρετὴν, διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ καλοῦ (6) ἀπόπτωσιν τοῖς βραθύμοις ἐγγινομένη. Μὴ τοίνυν ἐξωθεν τὸ κακὸν περισκόπει, μηδὲ ἀρχέγονόν τινα φύσει πονηρίας φαντάζου· ἀλλὰ τῆς ἐν ἑαυτῷ κακίας ἕκαστος ἑαυτὸν ἀρχηγὸν γνωρίζετω. Οὐ γὰρ ἂν, εἴπερ ἀκούσιον ἦν, καὶ μὴ ἐφ' ἡμῖν, τοσοῦτος μὲν ἐκ τῶν νόμων ὁ φόβος τοῖς ἀδικούσιν ἐπήρητατο, οὕτω δὲ ἀπαραίτητοι τῶν δικαστηρίων αἱ κολάσεις, τὸ πρὸς ἀξίαν τοῖς κακούργοις ἀντιμετροῦσαι. Εἰ γὰρ τῶν κατὰ κακίαν καὶ ἀρετὴν ἐνεργημάτων οὐκ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν εἰσὶν ἀρχαί, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως αἱ ἀνάγκαι, περιττοὶ μὲν οἱ νομοθέται τὰ πρακτέα ἡμῖν καὶ τὰ φευκτὰ διορίζοντες, περιττοὶ δὲ καὶ οἱ δικασταὶ ἀρετὴν τιμῶντες, καὶ πονηρίαν κολάζοντες. Οὐ γὰρ τοῦ κλέπτου τὸ ἀδίκημα, οὐδὲ τοῦ φονέως, ᾧ γε οὐδὲ βουλομένῳ δυνατὸν ἦν κρατεῖν τῆς χειρὸς, διὰ τὸ ἀναπόδραστον τῆς ἐπὶ τὰς πράξεις κατεπειγούσης ἀνάγκης. Ματαιότατοι δὲ πάντως (7) καὶ οἱ περὶ τὰς τέχνας πονούμενοι· ἀλλ' εὐθνήσει μὲν ὁ γεωργός, μήτε σπέρμα καταβαλὼν, μήτε δρεπάνην θηξάμενος· ὑπερπλουτήσει δὲ ὁ ἔμπορος, κἂν βούληται, κἂν μὴ, τῆς εἰμαρμένης αὐτῷ συναθροισούσης τὰ χρήματα. Αἱ δὲ μεγάλαι τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδες φροῦδοι ἡμῖν οἰχῆσονται, οὔτε δικαιοσύνης τιμωμένης, οὔτε κατακρινομένης τῆς ἀμαρτίας, διὰ τὸ μηδὲν κατὰ προαίρεσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπιτελεῖσθαι. Ὅπου γὰρ ἀνάγκη καὶ εἰμαρμένη (8) κρατεῖ, οὐδεμίαν ἔχει χώραν τὸ πρὸς ἀξίαν, ὃ τῆς δικαιοκρατίας ὑπάρχει ἐξαιρετικόν. Καὶ γὰρ περὶ τῶν συκῶν φασιν, ὡς οἱ μὲν τὰς ἀγρίας συκᾶς παραφυτεύουσι ταῖς ἡμέραις· οἱ δὲ τοὺς ὀλύνθους ἐκδήσαντες, τῶν εὐκάρπων καὶ ἡμέρων συκῶν τὴν ἀτονίαν ἰῶνται, ῥέοντα ἤδη καὶ σκεδαννύμενον τὸν καρπὸν τοῖς ὀλύνθοις ἐπέχοντες. Τί δέ σοι τὸ παρὰ τῆς φύσεως αἰνίγμα; ὅτι χρὴ

(1) Ex hom. De Mamante, 185.

(2) Ex hom. II in Hexaem., 16.

(3) Ibid.

(4) Ex hom. VI in Hexaem., 56.

(5) Ex hom. V in Hexaem., 47.

(6) Τοῦ καλοῦ. Sic Reg. codex 1910. Male in editis et contextu τοῦ κακοῦ.

(7) Πάντως. Legitur in contextu πάντων.

(8) Καὶ εἰμαρμένη. Sic contextus et Reg. codex. Editi καὶ φύσις.

πολλάκις ἡμᾶς καὶ παρὰ τῶν ἀλλοτρίων τῆς πί- A
στεως εὐτονίαν τινὰ προσλαμβάνειν εἰς τὴν τῶν
ἀγαθῶν ἔργων ἐπίδειξιν. Ἐάν γὰρ ἴδῃς τὸν ἐν βίῳ
ἔθνικῳ, ἢ ἀπὸ τινος αἰρέσεως ἐνδιασφόρου τῆς Ἐκ-
κλησίας ἀπεσχισμένον, βίου σώφρονος καὶ τῆς λοι-
πῆς κατὰ τὸ ἦθος εὐταξίας ἐπιμελούμενον, πλεόν
σεαυτοῦ τὸ σπουδαῖον ἐπίτεινον, ἵνα γένη παραπλή-
σιος τῇ καρποφόρῳ συκῇ, ἐκ τῆς τῶν ἀγρίων παρ-
ουσίας ἀθροισθῆσθαι τὴν δύναμιν, καὶ τὴν μὴν ῥύσιν
ἐπεχούσῃ, ἐπιμελέστερον δὲ τὸν καρπὸν ἐκτρεφού-
σῃ. Τινὰ δὲ τῶν φυτῶν καὶ τὴν ἐκ φύσεως κακίαν
ἐπιμελείαις γεωργῶν θεραπευόμενα ἔγνωμεν · οἷον
τὰς ὀξείας ῥόας καὶ τῶν ἀμυγδάλων τὰς πικροτέρας,
ὅταν διατρηθεῖσαι τὸ πρὸς τῇ ῥίζῃ στέλεχος, σφῆνα
πέυκης λιπαρὸν τῆς ἐντερικῆς μέσου διελθόντα
διέξωνται, εἰς εὐχρηστικὴν μεταβάλλουσι τότε τοῦ
χυμοῦ τὴν δυσχέρειαν. Μηδεὶς οὖν ἐν κακίᾳ διάγω
εαυτοῦ ἀπογνώτω. Εἰ γὰρ γεωργὸς τῶν φυτῶν τὰς
ποιότητας μεταβάλλει, πολλῶ μᾶλλον ἢ κατ' ἀρετὴν
τῆς ψυχῆς ἐπιμελεῖα δύναται παντοδαπῶν ἀβρώστη-
μάτων ἐπικρατῆσαι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΔΙΔΑΧΗΣ ΚΑΙ ΝΟΥΘΗΣΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Β'.

1. Εἰ ἐπὶ τοσαύταις παραινέσεσιν, ἃς ἔν τε τῷ
προλαβόντι χρόνῳ παρακαλοῦντες ὑμᾶς οὐ διελο-
μεν, καὶ ἐφεξῆς τῶν ἑπτὰ τῆς νηστείας ἑβδομάδων
νυκτὸς καὶ ἡμέρας διαμαρτυρούμεναι ὑμῖν τὸ Εὐαγγέ-
λιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐπαυσάμεθα, οὐδὲν
γέγονεν ὄφελος, ἐπὶ ποίαις ἐλπίσι διαλεχθῶμεν σή-
μερον; Ἐπεὶ καὶ γεωργὸς, τῶν πρώτων αὐτῷ σπερ-
μάτων μὴ ἐκφυέντων, ἀκνηρότερός ἐστι πρὸς τὸ
δεῦτερον ταῖς αὐταῖς ἀρούραις πάλιν ἐγκαταβαλεῖν.
Ὡστε κἂν ἐσιώπησα, εὐ ἴστε, εἰ μὴ ἐφοβούμην τὸ
ὑπόδειγμα Ἰερεμίου · ὃς πρὸς ἀπειθῆ λαὸν φθέγγε-
σθαι μὴ βουλόμενος, ἔπαθεν ἐκεῖνα ἅπερ αὐτὸς δι-
ηγάσατο, ὅτι ἐγένετο αὐτῷ πῦρ ἐν τοῖς ἐγκάτοις,
καὶ παρεῖτο πάντοθεν, καὶ οὐκ ἠδύνατο φέρειν. Ἐπεὶ
γὰρ φύσει ἀρετὴ λόγου, μήτε ἀσαφείᾳ κρύπτειν
τὰ σημαίνόμενα, μήτε περιττὸν εἶναι καὶ μάταιον,
εἰκῆ τοῖς πράγμασι περιβρέοντα · οὐ καλὸν περὶ
πολλῶν εἰσάπαξ διαλεχθῆναι, μὴ ποτε τῇ ἀμετρίᾳ
τοῦ λόγου ἄχρηστα φανῆ τὰ φιλοπόνως συνειλε-
γμένα. Ἄττουσα γὰρ ἡ διάνοια παντῶν ὁμοῦ περι-
δράξασθαι, ὁμοῖον πάσχει γαστρί, διὰ τὴν ὑπερ-
βολὴν τοῦ κόρου, εἰς πέψιν ἀγαγεῖν τὰ παραπεμ-
φθεντα μὴ δυναμένη. Βίαιον μὲν γὰρ μάθημα οὐ
πέφυκε παραμένειν, τὸ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάρι-
τος εἰσδύμενον μονιμώτερον πως ταῖς ψυχαῖς ἐνιζά-

A grossis caprifici coercentes. Quid vult sibi illud
naturæ exemplum? Quod nos vel ab iis, qui a fi-
de alieni sunt, impetum quemdam ac vigorem ad
dandum bonorum operum specimen sæpe acci-
pere debemus. Etenim si videris eum, qui aut vi-
tam ethnicam agit, aut ob perversam quamdam
hæresim ab Ecclesia abscissus est, probæ ac con-
tinentis vitæ et reliquæ moralis disciplinæ studio-
sum esse, tuam magis intende sedulitatem, ut fruc-
tiferæ fico ex caprificorum 477 præsentia colli-
genti vires, et defluvium cohibenti, fructumque
diligentius enutrienti, similis evadas. (1) Porro
naturalia quarundam arborum vitia agricolarum
diligentia curari novimus; cujusmodi sunt mali
punicæ acidæ, et amygdalæ amarioris, quæ, ubi
B perforato ad radicem trunco pinguem picæ cu-
neum per mediam medullam adactum suscep-
erint, tunc succi acerbiter in bonum usum trans-
mutant. Nemo igitur in vitio degens, de se ipse
desperet. Nam si plantarum qualitates agricola
commutat, multo magis nullum est infirmitatis ge-
nus, quod non animæ in iis, quæ ad virtutem at-
tinent, cultura superare possit, in Christo Jesu Do-
mino nostro, cui gloria et potestas nunc, et sem-
per, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE DOCTRINA ET ADMONITIONE.

SERMO II.

1. (2) Si ex tot exhortationibus, in quibus tunc
præterito tempore vos indesinenter adhortati su-
mus, tum postea per has septem jejuniorum heb-
domadas nocte ac die Evangelium gratiæ Dei sine
C ulla intermissione vobis denuntiavimus, fructus
nullus nullaque utilitas emersit: qua spe sermo-
nem hodie habebimus? (3) Nam et agricola si
priora semina enata non sint, ad aliud semen in
iisdem arvis rursus spargendum segnior est et tar-
dior. (4) Quare etiam tacuissem, mihi credite, ni-
si Jeremiæ timuissem exemplum: qui cum ad po-
pulum contumacem verba facere nollet, passus
est quæ ipse recenset, quod factus est ignis in
ejus visceribus, ac undique dissolvebatur, nec fer-
re poterat²⁴. (5) Nam si naturale sermonis munus
est, neque obscuritate ea quæ significantur occul-
tare, neque supervacaneum esse et vanum, ac te-
mere rebus circumfluum: (6) non decorum est, de
D multis simul disserere, ne forte in moderato ser-
mone inutilia evadant, quæ diligenter ac studiose
collecta sunt. Mens enim quæ apprehendendis si-
mul omnibus impar est, aut aliter se habet ac ven-
ter, qui ob nimiam saturitatem sumptos cibos
concoquere non potest. (7) Vix enim durare solet
quod invitatus didiceris: quod autem jucunde sua-

²⁴ Jerem. xx, 9.

(1) Ex hom. v in Hexam., 46.

(2) Ex hom. xiv in ebriosos, 122.

(3) Ibid.

(4) Ibid., 123.

(6) Ex hom. in illud, Attende tibi ipsi. 16.

(6) Ex hom. in illud, In principio erat Verbum, 138.

(7) Ex hom. in psal. 1, 91.

viterque acceptum est, tenacius in animis nostris insidet. (1) Quapropter et dogmatibus immiscuit harmoniæ dulcedinem, ut audiendi jucunditate ac dulcedine eloquiorum utilitatem e sermonibus latentem perciperemus: haud aliter atque sapientes medici, qui nauseantibus potionem amariorum dari, sæpius calicem melle circumliniunt. Ideo concenni illi psalmorum concentus excogitati nobis sunt, ut qui pueri sunt ætate, aut etiam omnino moribus juvenes, in speciem quidem cantent, re autem vera animis erudiantur. (2) Nam et equorum domitores non statim feroces pullos frenis angunt et exagitant; sic enim recalcitrare et equites excutere edocentur: **478** sed cedentes primum, et ad eorum impetum sese accommodantes, ubi eorum ardorem suo ipsorum impetu atque vehementia fractum et exhaustum animadvertent, tunc subactos apprehendentes, illos jam per artem reddunt tractabiliores. (3) Qui enim diligenter ex quacunque re utilitatem colligunt, iis quasi magnis fluminibus solent undecunque fieri accessiones multæ. Nam parvum parvo adjungere, non magis ad pecuniæ amplificationem, quam ad quamlibet disciplinam quadrare, prudenti viro videri debet.

2. (4) Quod enim labore partum est, cum gaudio suscipitur, et diligenter conservatur: contra, quæ facile comparantur, ea cum contemptu possidentur. (5) Quemadmodum igitur non invidens nobis adjumenta ad vivendum, omnia nobiscum similiter ac cum belluis nasci Opifex noster non permisit, sed inopiam rerum necessariorum ad industriæ nostræ exercitationem machinatus est: ita et in Scripturis obscuritatem ad utilitatem mentis, excitans illius intelligentiæ vim, inesse voluit; primum quidem, ut his occupata, a deterioribus avocetur; deinde quia labore parta magis amantur, quæque longo tempore acquiruntur, constantius permanent: quæ autem facile parantur, his non perinde avide fruimur. Negligitur enim rerum obviarum copia, neque ulla custodia dignas ducit, qui possidet. (6) Turpe namque est rejicere cibos exitiosos, disciplinarum vero quæ animam nostram nutriunt, rationem nullam habere, sed torrentis in morem quidquid obvium est trahentes, id in animum recondere. Quemadmodum enim mellis natura non tantum ratione perspicui potest ab inexpertis, quantum ex ipso gustus sensu; ita nec bonitas cœlestis doctrinæ tradi docendo potest, nisi veritatis dogmatibus accuratius exploratis, possimus propria experientia perspicere Domini bonitatem.

(1) Ex hom. in psal. 1, 90.

(2) Ex hom. in mart. Julittam, 42.

(3) Ex serm. De legendis lib. gent., 184.

(4) Ex homil. in Hexaem., 23.

(5) Ex comment. in Isa., 382.

(6) Ex serm. De legendis lib. gent., 179.

(7) Ὡς οἱ παῖδες. Prima vocula melius deest in

νεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐκ τῆς μελωδίας τερπνὸν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμιξεν, ἵνα τῷ προσηγεῖ καὶ λείω τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠφέλιμον λανθάνουτως ὑποδεχόμεθα, κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν ἰατρῶν, οἱ τῶν φαρμάκων τὰ αὐστηρότερα πίνειν διδόντες τοῖς κακροῖσι, μέλιτι πολλάκις τὴν κύλικα περιχρίουσι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐναρμόνια μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπιεννόηται, ἵνα ὡς οἱ παῖδες (7) τὴν ἡλικίαν, ἣ καὶ ὅλως οἱ νεαροὶ τὸ ἦθος, τῷ μὲν δοκεῖν μελωδῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύωνται. Καὶ γὰρ οἱ πωλοδάμναι τοὺς δυστηνίους τῶν πόλων οὐκ εὐθὺς κατάγχουσι τοῖς χαλινοῖς, οὐδὲ ἀνακρούουσιν· ἀναχαιτίζειν γὰρ οὕτω καὶ ἀποσεισθαι τοὺς ἐπιβάτας διδάσκουσιν· ἀλλὰ συνενδόντες τὴν πρώτην καὶ συνεξορμῶντες αὐτοῖς, ἐπειδὴν ἴδωσιν ὑπὸ τῆς οἰκείας ὀρμῆς καὶ βίας τὸν θυμὸν ἀναλώσαντας, τότε παραλαβόντες δεδαμασμένους, εὐπειθεστέρους ποιοῦσι διὰ τῆς τέχνης. Τοῖς γοῦν ἐπιμελῶς ἐξ ἐκάστου τὴν ὠφέλειαν ἀθροίζουσιν, ὡσπερ τοῖς μεγάλοις τῶν ποταμῶν, πολλαὶ γίνεσθαι πολλαχόθεν προσθήκαι πεφύκασι. Τὸ γὰρ καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῶ κατατίθεσθαι, οὐ μᾶλλον εἰς ἀργυρίου προσθήκην ἢ καὶ εἰς ἡγυιαν ἐπιστήμην, ὀρθῶς ἠγεῖσθαι ἔχειν (8) τῷ πεπυκνωμένῳ προσῆκε.

2. Τὸ γὰρ πόνῳ κτηθὲν, περιχαρῶς ὑπεδέχθη, καὶ φιλοπόνως διεφυλάχθη· ὧν μέντοι πρόχειρος ὁ πορισμὸς, τούτων ἢ κτήσις εὐκαταφρόνητος. Ὡσπερ οὖν, οὐχὶ βασκαίνων ἡμῖν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμῶν, παραπλησίως τοῖς ἀλόγοις συναπογεννηθῆναι πάντα ὁ Δημιουργὸς ἡμῶν οὐ συνεχώρησεν, ἀλλὰ τὴν ἐνδειαν τῶν ἀναγκαίων γυμνάσιον ἡμῖν τῆς διανοίας ἐμηχανήσατο· οὕτω καὶ τὴν ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀσάφειαν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ νοῦ, διεγείρων αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν, ἐπετήθευσε· πρῶτον μὲν ἵνα τούτοις ἐνασχολούμενος τῶν χειρῶν ἀφέληται· ἔπειτα ὅτι τὰ πόνῳ κτηθέντα μᾶλλον προσαγαπᾶται, καὶ τὰ διὰ μακροῦ χρόνου προσγενόμενα μονιμώτερον παραμένει· ὧν δὲ βραδία ἢ κτήσις, οὐ περισπούδαστος ἢ ἀπόλαυσις. Εὐκαταφρόνητος γὰρ ἢ τῶν προχείρων παρουσία, καὶ οὐδεμιᾶς φυλακῆς ἀξιουμένη τοῖς ἔχουσιν. Αἰσχροὺν δὲ, τῶν μὲν σιτίων τὰ βλαβερά διωθεῖσθαι· τῶν δὲ μαθημάτων, ἃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν τρέφει, μηδένα λόγον ἔχειν· ἀλλ' ὡσπερ χειμάρρον κατασύροντας (9) ἅπαν τὸ προστυγχάνον, ἐμβάλλεσθαι. Ὡς γὰρ τοῦ μελίτος ἢ φύσις οὐ τοσοῦτον τῷ λόγῳ δύναται παραστῆναι τοῖς ἀπείροις, ὅσον ἀπ' αὐτῆς τῆς κατὰ τὴν γεῦσιν αἰσθήσεως· οὕτως οὐδὲ ἡ χρηστότης τοῦ οὐρανοῦ λόγου ἐναργῶς παραδοθῆναι διδασκαλίαις δῆναται, ἐὰν μὴ τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα ἐπιπλέον βασανίσαντες, δυνηθῶμεν τῇ οἰκείᾳ πείρᾳ καταλαβεῖν τὴν τοῦ Κυρίου χρηστότητα.

contextu.

(8) Ὡς οὖν. Melius in contextu ἠγεῖσθαι ἔχειν. Primum verbum deest.

(9) Χειμάρρον κατασύροντας. Sic ope contextus emendavimus quod erat in editis χειμάρρον κατασύροντας.

3. Τοῦ γὰρ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Δεῦτε πρὸς μὲ, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· οὐκ ἀκινδύνου ἀπωθεῖσθαι τοὺς τῷ Κυρίῳ δι' ἡμῶν προσιόντας, καὶ ὑπελθεῖν αὐτοῦ τὸν χρηστὸν ζυγὸν βουλομένους. Προσῆκει δὲ τὸν παρελθόντα βίον τῶν προσιόντων καταμαθάνειν, καὶ οἷς μὲν ἤδη τι κατῴρθωται, τὰ τελειότερα τῶν διδασμάτων παραδιδόναι· τοὺς δὲ ἐκ βίου πονηροῦ πρὸς τὸν ἀκριβῆ βίον τῆς θεογνωσίας ὁμῆσαντας ἀνακρίνειν χρῆ, ὅποιοι τὸ ἠθὸς εἴσι, μὴ ἄσταιοι, καὶ πρὸς τὰς κρίσεις εὐκίνητοι. Ὑποπτον γὰρ τῶν τοιούτων τὸ εὐμετάθετον· οἱ πρὸς τῷ μηδὲν ἑαυτοῦς ὠφελῆσαι, ἔτι καὶ ἑτέροις αἴτιοι βλάβης γίνονται. Ἐπεὶ δὲ πάντα ἐπιμελεῖα κατορθοῦνται, καὶ φόβος Θεοῦ παντοίων ἐλαττωμάτων ψυχῆς περιγίνεται, οὐδὲ τούτων ἀπογνωστῆρον εὐθύς, ἀλλὰ ἄγειν αὐτοὺς εἰς τὰ προσήκοντα γυμνάσια δεῖ, χρόνῳ καὶ ἐπιπόνῳ ἀγωνίσμασι πείραν τῆς κρίσεως αὐτῶν λαμβάνοντας (1)· ὡς ἐάν τι βέβαιον παρ' αὐτοῖς εὐρωμεν, ἀκινδύνως αὐτοὺς προσεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ, ἔξω ὄντας ἀποπέμπεσθαι· ὥστε ἀζημίωτον τὴν πείραν τῆ ἀδελφότητι γίνεσθαι. Τὸν δὲ ἀπὸ τινος περιφανεστέρου βίου πρὸς τὴν καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Κυρίου ταπεινοφροσύνην ἐπειγόμενον (2), ὁρίζειν χρῆ τινὰ τῶν ἐπονειδίστων εἶναι δοκούντων παρὰ τοῖς ἔξωθεν, καὶ ἐπιτηρεῖν εἰ μετὰ πάσης πληροφορίας ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον τῷ Θεῷ ἑαυτὸν παρίστησιν. Ὅσοι δὲ ὑπὸ ζυγὸν ὄντες δούλοι, ταῖς ἀδελφότησι προσφεύγουσι, νοουθετηθέντας αὐτοὺς, καὶ βελτιωθέντας (3) ἀποπέμπεσθαι χρῆ τοῖς δεσπόταις, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ μακαρίου Παύλου· ὃς τὸν Ὀνήσιμον γεννήσας διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπέπεμψε τῷ Φιλίμονι, τὸν μὲν πληροφορήσας, ὅτι ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας εὐάρεστος τῷ Κυρίῳ κατορθούμενος, βασιλείας οὐρανῶν ἄξιον συνίστησι· τὸν δὲ παρακαλέσας, μὴ μόνον ἀνιέναι τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπειλήν, ἀλλὰ καὶ χρηστοτέραν ἔχειν πρὸς αὐτὸν τὴν διάθεσιν. Εἰ μὲντοι κακὸς ὁ δεσπότης τύχοι, παράνομά τινα ἐπιτάσσων, καὶ πρὸς παράβασιν ἐντολῆς (4) τοῦ ἀληθινοῦ δεσπότη καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν δούλον βιαζόμενος, ἀγωνίζεσθαι χρῆ, ὅπως μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημηθῆ διὰ τὸν δούλον ἐκεῖνον, ποιήσαντά τι, ὃ μὴ ἀρέσκη Θεῷ. Κατορθοῦται δὲ ἄγων, ἢ ἐν τῷ τὸν δούλον ἐκεῖνον καταρτισθῆναι πρὸς ὑπομονὴν τῶν ἐπιφερομένων αὐτῷ μαθημάτων, ὑπὲρ τοῦ πειθαρχῆσαι Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ· ἢ ἐν τῷ τοὺς ὑποδεχομένους ἀναδέξασθαι τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπαγομένους αὐτοῖς πειρασμούς. Τοὺς ἐν συζυγίᾳ δὲ γάμου τοιούτῳ βίῳ προσερχομένους ἀνακρίνεσθαι χρῆ, εἰ ἐκ συμφωνίας τοῦτο ποιούσι, κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀποστόλου, καὶ οὕτως ἐπὶ πλείονων μαρτύρων δέχεσθαι τὸν προ-

3. (3) Cum enim benignus Deus et Salvator noster Jesus Christus dicat : *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos*²⁵; periculosum est repellere eos qui per nos accedunt ad Dominum, ejusque jugum suave subire volunt. (6) Præterita vero accedentium vita est expendenda, et iis qui aliquid recte jam gesserint, documenta perfectiora tradenda sunt : qui autem ex prava vita ad perfectam vitam in Dei cognitione sitam transeunt, hos perscrutari par est, nimirum quilibet præditi sint moribus, num instabiles, et in consiliis suis facile mobiles. Suspecta enim talium inconstantia : qui quidem præterquam quod ipsi nihil utilitatis capiunt, præterea sunt etiam cæteris detrimenti auctores. Sed quia nihil est quod non labore et diligentia perficiatur, ac timor Dei quævis animæ vitia superat : ne isti quidem statim desperandi, sed ducendi ad idoneas exercitationes, et tempore ac laboriosis certaminibus facienda eorum propositi probatio, ita ut si quid firmi in ipsis invenerimus, tuto admittamus ; secus vero dum adhuc extra sunt, dimittamus, nec eorum probatio **479** damni quidquam fratribus afferat. (7) Ei autem qui ab illustriore quodam vitæ genere secundum Domini exemplum ad humilitatem festinat, aliqua, quæ probrosa admodum apud externos esse videantur, præscribenda sunt ; observandumque, num cum omni æquanimitate seipsum ceu operarium pudoris expertem Deo exhibeat. (8) Porro quicumque servi sub jugo detenti, ad fratrum conventum confugiant, admoniti et meliores effecti, ad dominos suos remittendi sunt, ad exemplum beati Pauli, qui cum genuisset Onesimum per Evangelium, eum ad Philemonem remisit²⁶, alteri quidem persuadens, servitutis jugum, si ita, ut Domino placet, feratur, cælorum regno dignos reddere ; alterum vero exhortans, ut non solum minas servo intentatas remitteret, (9) sed animo etiam æquiore erga ipsum afficeretur. Sed tamen si dominus improbus sit, qui aliqua contra legem præscribat, vimque servo inferat ad mandata veri heri et domini nostri Jesu Christi violanda, conatus nobis adhibendus est, ut ne nomen Dei blasphemetur propter servum illum, si quid fecerit, quod Deo displiceat. Erit autem conatus laudabilis, si vel servum illum confirmemus ad implenda constanter præcepta, quæ ipsi imposita sunt, ut Deo magis obediat quam homini²⁷ ; vel si, qui cum recipiunt, illatas sibi ipsius causa tentationes non recusent. (10) Ii vero qui matri-

²⁵ Matth. xi, 28. ²⁶ Philem. 12. ²⁷ Act. v, 29.

(1) Λαμβάνοντας. Uterque codex λαμβάνοντες [perperam].

(2) Τὸν... ἐπειγόμενον. Syntaxeos ratio postulat, τῷ ἐπειγόμενῳ. EDIT.

(3) Αὐτοὺς, καὶ βελτιωθέντας. Hæc addita ex contextu et Regio codice.

(4) Ἐντολῆς. Editi addunt Θεοῦ et paulo post μὴ

ποιήσαντά τι. Melius in contextu.

(5) Ex *Regulis fusius tractatis*, 152.

(6) Ibid., 30.

(7) Ibid., 353.

(8) Ibid.

(9) Ibid.

(10) Ibid., 354.

monio conjuncti, ad hujusmodi vitæ genus accedunt, interrogandi sunt, an mutuo consensu id efficiant ex Apostoli præcepto, sicque qui accedit, coram pluribus testibus recipiendus est. Quod si dissentiat altera pars, repugnetque, quod minus sollicita sit, quomodo placeat Deo, in mentem veniat Apostoli, qui dicit: *In pace autem vocavit nos Deus*²⁸. (1) Eum igitur qui relictis suis Dominum sequi instituit, de iis, quæ spectant ad opes suas, non oportet esse negligentem; sed illud curare, ut omnia accurate colligens, jam tanquam Domino consecrata cum omni pietate distribuat, aut per seipsum, si potest, eique licet per experientiam, aut per alios, qui multo cum examine delecti sint, quippe editis speciminibus ostenderit se eas fideliter prudenterque distribuere posse, cum scire debeat ipsas non sine periculo aut propinquis relinqui, aut a quovis obvio distribui. Etenim si is, cui cura regiarum possessionum commissa, etiamsi sæpe nihil interverterit ex iis quæ in manibus habebat, sed negligentia aliqua prodiderit quæ acquiri poterant, a crimine non jam Domino dicata sunt condemnationem subiturum, qui in eis administrandis ignave ac negligenter se gesserit?

4. (2) Secessus autem a mundo, non est corpore extra ipsum esse, sed animam ab affectionum cum corpore consensione avellere, ac sine civitate esse, sine domo, sine propriis rebus, sine amicorum societate, sine possessionibus, sine rebus ad victum necessariis, sine negotiis, nullas res contrahentem, humanarum 480 disciplinarum expertem, paratum ad suscipiendas corde informationes, quæ ex doctrina divina ducuntur. Est autem cordis præparatio, documentorum ex prava consuetudine illud præoccupantium oblivio. (3) Atque illud qui dem in primis homini Deum amanti studio esse debet, sermone non in se uti, sed interrogare sine litigandi studio, respondere sine ambitione, non interpellare disserentem, si quid dicat utile, neque cupidum esse proprii sermonis ostentationis causa interserendi, modum tenere loquendi et audiendi: discere etiam sine verecundia, docere liberaliter, nec occultare si quid ab alio didiceris, velut improbæ mulieres facere solent, quæ spurios partus subjiciunt; sed grato animo parentem doctrinæ prædicare. Vocis vero sonus mediocri præferendus est, ut nec exilior auditum præterfugiat, nec nimia contentione importunus sit. Expendendum tecum prius quid dicturus sis, atque ita demum edendum et vulgandum. Adeuntibus affabilem esse oportet, atque in colloquiis suavem; nec voluptatem facietis sermonibus aucupari, sed benigna adhortatione lenitatem obtinere. Ubique asperitas, etiamsi objurgandum sit, rejicienda. Nam qui prior se ipse

σερχόμενον. Εἰ δὲ στασιάζοι τὸ ἕτερον μέρος καὶ διαμάχοιτο, ἔλαττον φροντίζον τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεσθήσεως, μνημονεύεσθω ὁ Ἀπόστολος λέγων· Ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεός. Τὸν τοίνυν ἐξερχόμενον ἀπὸ τῶν ἰδίων, σκοπῶ τὸ ἀκολουθῆσαι τῷ Κυρίῳ, οὐχ ἰδίᾳ καταφρονητικῶς περὶ τῶν διαφερόντων αὐτῷ διακεῖσθαι· ἀλλὰ πειρασθαι πάντα μετὰ ἀκριβείας λαβόντα, ὡς τῷ Κυρίῳ λοιπὸν ἀφιερωμένα, μετὰ πάσης εὐλαβείας οἰκονομεῖν, ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἐν δυνατῶς καὶ ἐμπείρως ἔχει, ἢ διὰ τῶν μετὰ δοκιμασίας πολλῆς ἐπιλεγέντων, καὶ ἀπόδειξιν δεδωκότων τοῦ δύνασθαι πιστῶς καὶ φρονίμως οἰκονομεῖν· εἰδόντα, ὅτι οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστιν οὕτε τὸ προσαρτεῖναι τοῖς οἰκείοις, οὕτε τὸ διὰ τοῦ τυχόντος οἰκονομεῖσθαι. Εἰ γὰρ ὁ φροντίδα βασιλικῶν κτημάτων ἐγχειρισθεὶς, κἂν μὴ νοσφίσηται πολλάκις ἐκ τῶν ἐτοιμῶν, ἀμελείᾳ δὲ τινι καταπροσθῶ τὰ προσκτηθῆναι δυνάμενα, οὐκ ἀπολύεται τοῦ ἐγκλήματος· τίνα χρῆ προσδοκᾶν ἐπὶ τῶν ἤδη κατονομασθέντων τῷ Κυρίῳ τὴν κατάκρισιν ὑποστήσεσθαι, τὸν χάνωνος καὶ ἡμελημένως διατεθέντα (4) πρὸς τὴν τούτων διοίκησιν;

absolvitur: qualem expectandum est ob ea quæ

4. Κόσμου δὲ ἀναχώρησις, οὐχὶ ἐξω αὐτοῦ γενέσθαι σωματικῶς, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας τὴν ψυχὴν ἀπορρήξαι, καὶ γενέσθαι ἀπολίαν, ἄοικον, ἀνίδιον, ἀφιλέταιρον, ἀκτήμονα, ἄδιον, ἀπράγμονα, ἀσυνάλλακτον, ἀμαθῆ τῶν ἀνθρωπίνων διδασμάτων· ἐτοιμον ὑποθέξασθαι τῇ καρδίᾳ τὰς ἐκ τῆς θείας διδασκαλίας ἐγγυημένας διατυπώσεις· Ἐτοιμασία δὲ καρδίας, ἢ ἀπομάθησις τῶν ἐκ πονηρᾶς συνήθειας προκατασχόντων αὐτὴν διδασμάτων. Πρῶτόν γε πάντων, σπουδάζειν προσήκει τὸν φιλόθεον ἄνδρα περὶ τὴν τοῦ λόγου χρῆσιν μὴ ἀμαθῶς ἔχειν, ἀλλ' ἐρωτᾶν μὲν ἀφιλονείκως, ἀποκρίνεσθαι δὲ ἀφιλοτιμῶς, μὴ διακόπτοντα τὸν προσδιαλεγόμενον, ὅταν τι χρήσιμον λέγῃ, μηδὲ ἐπιθυμοῦντα τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐπιθετικῶς ἐμβάλλειν, μέτρα ὀρίζοντα λόγῳ καὶ ἀκοῇ· μαυθάνειν δὲ ἀνεπαισχύντως, καὶ διδάσκειν ἀνεπιφθονῶς, καὶ εἴ τι παρ' ἑτέρου δεδιδάχται, μὴ ἀποκουπτόμενον, ὡς αἱ φαῦλαι τῶν γυναικῶν αἰ τὰ νόθα ὑποβαλλόμεναι· ἀλλὰ κηρύσσειν εὐγνωμόνως τὸν πατέρα τοῦ λόγου. Τόνο δὲ φωνῆς ὁ μέσος προτιμητέος, ὡς μήτε διαφεύγειν τὴν ἀκοὴν ὑπὸ σμικρότητος, μήτε φορητικὸν εἶναι τῷ μεγέθει τῆς διατύσεως· προεξετάσαντα ἐν ἑαυτῷ τὸ ῥηθησόμενον, οὕτω δημοσιεύειν τὸν λόγον. Εὐπροσῆγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι, γλυκὺν ἐν ταῖς ὁμιλίαις· οὐ διὰ τῆς εὐτραπείας τὸ ἡδὺ δηρώμενον, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐμενοῦς παρακλήσεως τὸ προσηγνῆς ἔχοντα· πανταχοῦ τὸ τραχὺ, κἂν ἐπιτιμῆσαι δεῖ, ἀπωθούμενον. Προκαταβαλὼν γὰρ ἑαυτὸν διὰ ταπεινοφροσύνης, οὕτως εὐπαράδεκτος ἔσται τῷ θεομένῳ

²⁸ I Cor. vii, 15.

(1) Ex *Regulis fusius tractatis*, 351.

(2) Ex *epist.* ii, 71.

(3) *Ibid.*, 73.

(4) Διυτεθέντα. Uterque codex ὁ διατεθείς.

τῆς θεραπείας. Πολλάκις δὲ χρήσιμος ἡμῖν καὶ ὁ A τοῦ προφήτου τρόπος τῆς ἐπιπλήξεως· ὅς τῷ Δαβὶδ ἀμαρτύνει, οὐ παρ' ἑαυτοῦ ἐπήγαγε τὸν ὄρον τῆς καταδίκης, ἀλλ' ὑποβολῆ προσώπου χρησάμενος, αὐτὸν ἐκείνον τοῦ ἰδίου δικαστῆν ἐκάθισεν ἀμαρτήματος· ὥστε αὐτὸν καθ' ἑαυτοῦ προεξεγκόντα τὴν κρίσιν, μηδὲν ἐπιμέμψασθαι τὸν ἐλέγξαντα. Ὀλοκὸς μὲν γὰρ ὕδατος δείκνυσι τὴν οἰκείαν πηγὴν, λόγου δὲ φύσις τὴν προεξεγκούσαν αὐτὸν καρδίαν χαρακτηρίζει.

5. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν παραγγελλμάτων, ὅταν εὐστόχως καὶ κατὰ λόγον γίνηται, μετὰ τὴν πείραν μάλιστα τὸ ἀπ' αὐτῶν ὠφέλιμον δείκνυται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν παραινήσεων, ἐπειδὴ μάλιστα τὴν ἐκδοκίαν λάβη μαρτυροῦσαν τὰ B παραγγελλματα, τότε τὸ σοφὸν αὐτῶν καὶ ὠφέλιμον πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ βίου καὶ τὴν τῶν πειθόμενων τελείωσιν ἀναφαίνεται. Ὁ γὰρ τὸν κείμενον ἀνίστων, ὑψηλότερος εἶναι τοῦ πεπτωκότος πάντως ὀφείλει· ὁ δὲ ἐξ ἴσου καταπεσών, ἑτέρου καὶ αὐτὸς τοῦ ἀναστήσουτος ἐπιδέεται. Οἱ δὲ τυφλοὶς διδασκάλους τὴν ὁδηγίαν ἑαυτῶν ἐπιτρέψαντες, ἐστέρησαν ἑαυτοὺς τῆς τοῦ φωτός ἀπολαύσεως. Τὸ γὰρ μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐλέγχειν τὸν ἀμαρτήσαντα ἀδελφόν, οὐχὶ ἐκεῖνόν ἐστιν ἀμαρτίας ἐλευθερῶσαι, ἀλλ' ἑαυτὸν περιβαλεῖν πλημμελήμασιν. Ἐν γὰρ πραότητι θεὸς παιδεύει τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, καὶ μὴ ἐν οἷς μὲν αὐτὸς παροφθῆ, σφοδρὸν εἶναι· ἐν οἷς δὲ ἂν ἄλλον καταφρονούμενον ἴδῃ, τὴν πρὸς τὸν ἡμαρτηκότα μακροθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι· ἀλλὰ C καὶ μᾶλλον δυσχεραίνειν ἐπὶ τῷ κακῷ τότε. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς φιλαυτίας τὴν ὑπόβριαν ἐκφρεύεται, καὶ ἀποδείξει δώσει τοῦ μὴ τὸν ἡμαρτηκότα μισεῖν, ἀλλὰ τὴν ἀμαρτίαν ἀποστρέφειν· τὸ μὲν γὰρ μὴ δι' ἑαυτὸν (1) μεριμνᾶν καὶ ἐργάζεσθαι, φιλοχρίστου καὶ φιλαδέλφου διαθσεως ἐγκώμιον. Παντὶ τοίνυν τρόπῳ χρῆ τὸν ἀσθενοῦντα θεραπεύειν, καὶ σπουδάζειν τὸ ἐξηρωμένον, ἢ οὕτως εἶπω, μελὸς ἐναρθεροῦν· ἐὰν δὲ τῇ οἰαθησοτοῦν κακίᾳ ἐπιμένῃ, ἀφιέναι ὡς ἄλλοτριον· γέγραπται γάρ· Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται. Ἐὰν γὰρ δυσταποσπᾶστως ἔχωσι τῶν ἰδίων ἐθῶν, καὶ ταῖς ἡθοναῖς τῆς σαρκὸς δουλεύειν ἐθέλωσι μᾶλλον ἢ τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ καταδέχωνται, οὐδεὶς ἡμῖν D κοινὸς πρὸς αὐτοὺς λόγος. Ἡμεῖς γὰρ ἐν λαῷ ἀπειθεῖ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάμεθα ἀκούειν, ὅτι Σῶζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ἄλλοτριας ἀμαρτίας μὴ κοινῶναι. Καὶ εἰ μὴ τις ἐπιθυμητικῶς ἔρχεται ἐπὶ τὸ ψάλλειν, καὶ εἰ μὴ ἐπιφαίνεται (2)

per humilitatem abjecerit, hoc pacto ei, cui curatione opus est, acceptus erit. Plerumque vero utilis nobis et illa increpationis ratio a propheta adhibita, qui, cum David peccasset, non a semetipso sententiam induxit condemnationis, sed accersita persona utens, ipsum proprii iudicem peccati constituit; ita ut cum in se ipse sententiam dixisset, nihil jam succenseret arguenti. (3) Nam aquarum quidem rivulus fontem suum indicat: sermonis autem natura pectus, unde emanavit, depingit ac designat.

5. (4) Atque ut in medicorum præceptis, cum apposite et ex ratione fiunt, post experientiam maxime eorum utilitas solet ostendi: sic in spiritualibus exhortationibus, ubi maxime monita ac præcepta fuerint exitu testata comprobataque, tunc ea sapienter utiliterque ad vitæ emendationem atque ad obtemperantium perfectionem adhibita fuisse apparet. (5) Nam jacentem qui erigit, alior omnino lapso esse debet; qui vero pariter cecidit, altero qui erigat, etiam ipse opus habet. (6) Qui vero cæcos doctores sui duces fecere, jucundissimo se luminis fructu privaverunt. (7) Nam redarguere fratrem cum indignatione et ira, non est illum a peccato liberare, sed seipsum delictis obstringere. Oportet enim in mansuetudine corripere eos qui resistunt²⁹: neque, cum ipse contemneris ob id vehemens esse: ubi vero alium contemni videris, erga eum qui deliquit, indulgentiam ostendere: quin potius tunc in peccatum invehi decet. Ita enim et suspicionem a te hominis seipsum immodice amantis submovebis, et planissime te non peccantem odisse, sed peccatum aversari declarabis. (8) Nam sollicitum esse et agere non propter semetipsum, laus est animi Christum et fratres amantis. (9) Omni igitur modo curandus infirmus, ac danda sedula opera, ut luxatum membrum, ut ita dicam, **481** in suum locum restituitur. Quod si in suo vitio quaecunque tandem sit, perseveraverit, tum perinde atque alienus dimitendus est. Scriptum est enim: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur*³⁰. (10) Quod si qui difficile avellantur a propriis moribus, carnisque voluptatibus servire malint quam Domino, et vitam secundum Evangelium instituere nolint, nulla est nobis cum illis communis ratio. Nos enim id populo inobsequenti et contradicenti edocti sumus audire: *Servans serva animam tuam*³¹, alienis peccatis ne communicaveris. (11) Si quis alacriter non accedat ad psallendum, nec ferat præ se affectum illius, qui dixit, *Quam*

²⁹ II Tim. II, 25. ³⁰ Matth. xv, 13. ³¹ Gen. xix, 17.

(1) Μὴ δι' ἑαυτὸν. Negationem, quæ prorsus necessaria est ad sententiæ seriem, desumpsimus ex codice Regio.

(2) Ἐπιφαίνεται. Uterque codex ἐπιφαίνεται, et antea ἔρχεται, et paulo post codex 1910 ἡγῆται.

(3) Ex epist. cxxxiv, 225.

(4) Ex hom. *Adversus eos qui irascuntur*. 83.

(5) Ex hom. *in mart. Julittam*, 42.

(6) Uterque codex indicat serm. *De ira*.

(7) Ex *Regulis fusius tractatis*, 395.

(8) Uterque codex indicat *ascetica*.

(9) Ex *Regulis brevius tractatis*, 451.

(10) Ex epist. ccxvii, 330.

(11) Ex *Regulis brevius tractatis*, 514.

*dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo*³²: nec putet magnum detrimentum desidiā esse: aut corrigatur, aut expellatur, ne modicum fermentum totam massam corrumpat³³. (1) Quos communes pœnæ ad sanam mentem non revocant, nec a precum communione separatio ad pœnitentiam adducit, eos necesse est traditis a Domino canonibus subijcere. Scriptum est enim: *Si frater tuus peccaverit, corripe eum inter te et ipsum: si te non audierit, assume tecum alium: quod si ne sic quidem, dic Ecclesiæ; si vero neque Ecclesiam audierit, sit tibi ut ethnicus et publicanus*³⁴. Quod ipsum et in isto factum fuit. Semel accusatus est: coram uno et altero convictus fuit: tertio coram Ecclesia. Cum igitur eum obtestati fuerimus, nec acquieverit, sit deinceps excommunicatus. Et hoc pago toti denuntietur, eum admittendum non esse ad ullam rerum ad vitam pertinentium societatem: ut ex eo quod cum eo non commisceamur, si prorsus diaboli pabulum. (2) Ut enim pueruli disciplinarum negligentes, post inflicta illis a doctoribus verbera, attentiores effecti, præcepta amplectuntur; quemque sermonem ne audiebat quidem, antequam vapularent, eundem accepto e flagris dolore, jam inde apertis auribus et auditu percipiunt, ac memoriæ mandant: sic et his accidit qui Dei doctrinam perfunctorie negligenterque audiunt, ejusque mandata pro nihilo ducunt. Postquam ipsi a Deo castigatione affecti fuerint, tum vix tandem Dei præcepta centies illis repetita, centiesque ab eis neglecta, quasi primum ad eorum aures pervenirent, suscipiuntur, ut ille ait: *Disciplina Domini aperit mihi aures*³⁵.

6. (3) Quemadmodum autem qui mente infirmi sunt, sedato animo curandi: ita vicissim ab iis qui curantur, objurgationes odii loco non sunt accipiendæ, neque cura ea, quæ ex misericordia ad animæ eorum salutem adhibetur, ducenda est pro tyrannide. Turpe est enim eos qui ægro corpore sunt, tantum medicis confidere, ut sive secent, sive urant, sive amarulentis medicamentis molestiam creent, ipsos de se bene meritos fuisse putent; nos vero erga animarum nostrarum medicos, quando disciplina duriore salutem nobis afferunt, non eodem modo affici. (4) Quando quidem terribile iudicium imminet præfecto **482** non redarguenti peccantes: is cui demandata est communis cura, ut rationem de singulis redditurus, ita parare se debet: probe sciens si inciderit in peccatum frater unus, cui antea justificationem

αὐτῷ ἢ διάθεσις τοῦ εἰπόντος· Ὡς, γλυκεία τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου! ὑπὲρ μέλι τῷ στόματι μου· καὶ εἰ μὴ ζεμίαν μεγάλην ἠγάται τὴν ἀργίαν· ἢ διορθωσάσθω, ἢ ἐξαρθήτω (5), ἵνα μὴ μικροῦ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα θολώσῃ. Οὗς γὰρ τὰ κοινὰ ἐπιτίμια οὐ σωφρονίζει, οὔτε τὸ εἰρχθῆναι τῶν εὐχῶν ἄγει εἰς μετάνοιαν, ἀνάγκη τοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου δοθεῖσι κανόσιν ὑποβάλλειν· γεγραπται γάρ· Ἐάν ὁ ἀδελφος σου ἀμάρτη, ἐλεγξον αὐτὸν μετὰ σου καὶ αὐτοῦ (6)· εἴαν σου μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ καὶ ἄλλον· εἴαν δὲ μὴδὲ οὕτως, εἶπε τῇ Ἐκκλησίᾳ· εἴαν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης. Ὁ γοῦν ἐγένετο καὶ ἐπὶ τοῦδε. Ἄπαξ ἐνεκλήθη, ἐπὶ ἐνὸς καὶ δευτέρου διηλέγχθη, τρίτον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπεὶ οὖν διεμαρτυράμεθα αὐτῷ, καὶ οὐ κατεδέξατο, λοιπὸν ἔσται ἐκκήρυκτος, καὶ διαγγελλήτω πάσῃ τῇ πόλει, ἀπρόσδεκτον αὐτοῦ εἶναι πρὸς πᾶσαν κοινωνίαν χρήσεως βιωτικῆς· ὡς ἐκ τοῦ μὴ συναναμίγνυσθαι ἡμᾶς αὐτῷ, γένηται παντελῶς κατὰ βρωμα τοῦ διαβόλου. Ὡσπερ γὰρ τῶν παιδῶν οἱ νήπιοι, κατολιγωροῦντες τῶν μαθημάτων, μετὰ τὰς μαστίγας, ἃς διδάσκαλοι αὐτοῖς ἢ παιδαγωγοὶ προσάγουσι, προσεχέστεροι δέχονται τὰ διδάγματα· καὶ ὁ αὐτὸς λόγος πρὸ μὲν τῶν πληγῶν οὐκ ἠκούετο, μετὰ δὲ τὰς ἐκ τῶν μαστίγων ὀδύνας ἄρτι τῶν ὠτων διανοιγόντων, καὶ παρεδέχθη τῇ ἀκοῇ καὶ παρεδόθη τῆς μνήμῃ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν παρακούοντων τῆς θείας διδακταλίας καὶ καταφρονητικῶς πρὸς τὰς ἐντολὰς διαχειμένων συμβαίνει. Ἐπειδὴν ἐπαχθῆ αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ παιδεία, τότε δὴ μόλις τὰ ἀεὶ λαλούμενα καὶ ἀεὶ παρακούμενα τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, ὡς πρῶτον ἐμπέσοντα αὐτῶν ταῖς ἀκοαῖς, παρεδέχθη, κατὰ τὸν λέγοντα, ὅτι Ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὦτα.

6. Ὡσπερ δὲ ἀπαθῶς χρὴ προσάγεσθαι τὰς θεραπείας (7) τοῖς ἀσθενούσι κατὰ ψυχὴν, οὕτως πάλιν χρὴ τοὺς θεραπευομένους μὴ πρὸς ἔχθραν δέχεσθαι τὰ ἐπιτίμια, μὴδὲ τυραννίδα νομίζειν τὴν ἀπὸ εὐσπλαγγνίας ἐπὶ σωτηρίᾳ ψυχῆς προσαναγομένην αὐτῶν ἐπιμέλειαν. Αἰσχρὸν γὰρ, τοὺς μὲν τὰ σώματα νοσοῦντας, τοσοῦτον τοῖς ἰατροῖς καταπιστεύειν, ὥστε κἂν τέμνωσι, κἂν καίωσι, κἂν πικροῖς τοῖς φαρμάκοις ἀνιῶσι, εὐεργέτας λογίζεσθαι· ἡμᾶς δὲ πρὸς τοὺς τῶν ψυχῶν θεραπευτάς, ὅταν δι' ἐπιπόνου ἀγωγῆς τὴν σωτηρίαν ἡμῶν καταργάζωνται (8), μὴ τὴν αὐτὴν ἔχειν διάθεσιν. Ἐπεὶ οὖν φοβερὸν τὸ κρίμα τῷ προεστώτι μὴ ἐλέγχοντι τοὺς ἀμαρτάνοντας, τὴν κοινὴν φροντίδα πεπιστευμένῳ· ὡς ὀφείλων λόγον δοῦναι περὶ ἐκάστου, οὕτω διακείσθω, εἰδώς, ὅτι εἴαν ἐμπέσῃ εἰς ἀμαρτίαν εἰς τῶν ἀδελφῶν, μὴ προσιπόντος αὐτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐμπε-

³² Psal. cxviii, 103. ³³ Gal. v, 9. ³⁴ Matth. xviii, 15-17. ³⁵ Isa. l, 5.

(1) Ex epist. cclxxxviii, 126.

(2) Uterque codex indicat epist.

(3) Ex *Regulis fusius tractatis*, 396.

(4) Ibid., 370.

(5) Ἐξαρθήτω. Codex 1992 ἔξω ἀρθήτω.

(6) Αὐτοῦ. Idem codex addit *μόνου*.

(7) Τὰς θεραπείας. Idem τὰς ἰατρείας, et paulo post αὐτῶν ἐπιμέλειαν. Editi et contextus habent αὐτῷ.

(8) Κατεργάζωνται. Sic uterque codex. Editi κατεργάζονται. Infra legendum ut in contextu ὁ τὴν κοινὴν φροντίδα πεπιστευμένος.

σῶν ἐπιμένῃ, μὴ διδάχθῃς, τὸν τρόπον τῆς ἐπανορθώσεως, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκζητηθήσεται, καθὼς γέγραπται· καὶ μάλιστα, ἐάν μὴ δι' ἀγνοίαν τι παρίδῃ τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ, ἀλλὰ διὰ κολακείαν συμπεριφερόμενος τοῖς ἐκάστου κακοῖς, τὴν ἀκρίβειαν τῆς πολιτείας ἐκλύσῃ. Ὡσπερ δὲ ὁ προεστῶς ὑπεύθυνός ἐστιν ὁδηγεῖν εἰς πάντα τὴν ἀδελφότητα, οὕτω πάλιν καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπιβάλλει, ἐάν ποτε ὑποπτευθῇ τι περὶ τὸν προεστῶτα πλημμελημα, ὑπομιμνήσκει αὐτὸν τοὺς προέχοντας τὴν τε ἡλικίαν καὶ τὴν σύνεσιν. Ἐάν μὲν οὖν ἦ τι ἄξιον διορθώσεως, τὸν τε ἀδελφὸν ὠφελήσαμεν, καὶ ἑαυτοὺς δι' ἐκείνου, τὸν οἰονεὶ κανόνα τοῦ ἡμετέρου βίου ὄντα, καὶ τῆ αὐτοῦ ὀρθότητι τὸ ἐνδιαστροφὸν ἡμῖν διελέγχειν ὀφείλοντα, πρὸς τὸ εὐθύκαταρτίσαντες· ἐάν δὲ μόνον τινὲς ταραχθῶσι, πληροπορηθέντες διὰ τῆς φανερώσεως τῶν οὐ μετὰ ἀληθείας ὑποπτευθέντων, τῆς ἐπ' αὐτῷ διακρίσεως ἀπαλλάσσονται.

7. Οὐ γὰρ ἀγνοεῖτε, ὡς οἱ προεστῶτες δημοσίᾳ πᾶσι προκείμενοι, ὡσπερ οἱ ἐν τῇ θαλάσῃ προβεβλημένοι σκόπελοι, αὐτοὶ τὸν θυμὸν τῶν ἐναντίων κυμάτων ὑποδέχονται, καὶ περὶ αὐτοὺς ῥηγνύμενα, τὰ κατόπιν αὐτῶν οὐκ ἐπικλύζουσιν. Ἐγὼ μὲν οὖν ἂ κράτιστα εἶναι κρίνω, τὰ μὲν νῦν εἰρημένα, τὰ δὲ παρὰ πάντα τὸν βίον ὑμῖν συμβουλεύσω. Κἄν γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια ἐμποδίζῃ με (ἣν οὐκ ἀγνοεῖτε πάντως (1), ὅση μοι πάρεστιν, ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ γήραος τούτου συντραφεῖσά μοι, καὶ παιδεύουσά με, κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ πάντα ἐν σοφίᾳ οἰκονομοῦντος Θεοῦ), ἀλλ' ἕως ἀναπνέομεν, ὑπεύθυνοί ἐσμεν μηδὲν ἐλλειμπάνειν τῶν εἰς οἰκοδομὴν τῶν καλῶν. Ὑμεῖς δὲ, τριῶν ἀρρώστημάτων μὴ τῷ ἀνιάτῳ προσεικέναι δοξῆτε, μηδὲ τὴν τῆς γνώμης νόσον παραπλησίαν τῆς τῶν εἰς τὰ σώματα δυστυχησάντων θείξετε. Οἱ μὲν γὰρ τὰ μικρὰ τῶν παθῶν κάμνοντες, αὐτοὶ παρὰ τοὺς ἰατροὺς ἔρχονται· οἱ δὲ ὑπὸ μείζονων καταληφθέντες ἀρρώστημάτων, ἐφ' ἑαυτοὺς καλοῦσι τοὺς θεραπεύοντας· οἱ δ' εἰς ἀνήκεστον παντελῶς μελαγχολίαν παρενεχθέντες, οὐδὲ προσιόντας (2) προσιένται. Ὁ μὴ πάθητε νῦν ὑμεῖς, ὀρθῶς ἔχοντας τῶν λογισμῶν ἀποφεύγοντες· ἀλλὰ καὶ παιδεύθητε, καὶ στοιχειώθητε τῷ φόβῳ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχητε, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δοξὰ καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

²⁶ Ezech. iii, 29.

(1) Ἐμποδίζῃ... πάντως. Sic uterque codex. Editi συμποδίζῃ... πάντες.

(2) Προσιόντας. Codex 1992 προσιόντα.

(3) Ex *Regulis fusius tractatis*, 371.

(4) Ex *epist.* ccm, 302.

A Dei non declararit, aut si lapsus, in eo persisterit non edoctus ab eo de emendationis modo, sanguinem ipsius ex suis manibus requisitum iri, ut scriptum est²⁶: et maxime, si quid eorum quæ placent Deo, non ex inscitia neglexerit, sed potius ex eo quod ob assentationem ad uniuscujusque vitia sese accommodet, disciplinæ integritatem labefactarit. (3) Atque etiam quemadmodum præfectus in omnibus fratrum dux esse debet, ita quoque vicissim reliquis convenit, si quando præfectus ipse delicti alicujus suspectus fuerit, ut ipsum admo- neant qui cum ætate tum prudentia præstant. Si quid igitur fuerit, quod emendari operæ pretium sit, juvabimus et fratrem, et per illum nosmet- ipsos, eo qui veluti vitæ nostræ regula est, suaque B rectitudine perversitatem nostram redarguere debet, ad rectam viam a nobis reducto: sin autem temere turbati fuerint nonnulli illius causa, ipsi, iis quæ falso suspecta fuerant cognitæ, certiores facti, ab ea quam de ipso conceperant suspicione liberantur.

7. (4) Non enim ignoratis, eos qui præsent, palam omnibus propositos, veluti scopulos in mari prominentes, furorem fluctuum hæreticorum excipere, qui dum circa eos franguntur, ea quæ retro sunt, non alluunt. (5) Ego quidem quæ optima esse censeo, partim nunc dixi, partim vobis per omnem vitam suadebo. (6) Etiam si enim me corporis infirmitas constringat (quam prorsus non ignoratis, quanta mihi adsit, a prima ætate ad hanc usque C senectutem enutrita mecum, meque castigans secundum justum Dei judicium, qui omnia in sapientia moderatur, (7) tamen quandiu respirabimus, nihil debemus eorum omittere, quæ ad ædificationem honorum pertinent. (8) Vos vero cum tria sint ægritudinum genera, ei quod insanabile est similes ne videamini, neque ostendatis animi morbum morbo eorum qui corpore ægrotant, consimilem. Etenim invaletudine parva qui laborant, ipsi accedunt ad medicos: qui vero morbis majoribus correpti fuere, medicos accersunt ad se: qui autem in aliquem atræ bilis morbum prorsus im- medicabilem lapsi sunt, ne accedentes quidem admittunt. Quod cavete ne vobis nunc accidat, si eos qui mente ac ratione præditi sunt, fugiatis; sed D erudimini atque initiamini timore Domini Dei nostri, ut futurorum honorum participes esse possitis, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas cum æterno ejus Patre, et sanctissimo vivificanteque Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(5) Ex *serm. De legendis libris gent.*, 184.

(6) Ex *epist.* ccm, 299.

(7) *Ibid.*, 302.

(8) Ex *serm. De legendis libris gent.*, 184.

483 DE CHARITATE IN DEUM ET PROXIMUM. — Α ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΘΕΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΛΗΣΙΟΝ.

SERMO III.

ΛΟΓΟΣ Γ΄.

1. (1) Qui semetipsos a sæculi curis removerunt cor suum omni custodia servare debent, ne unquam Dei cogitationem abjiciant, aut memoriam illius mirabilium imaginibus vanarum rerum contaminent; sed ex perpetua ac pura recordatione impressa animis nostris, velut sigillum indelebile sancta Dei cogitatio circumferenda. Ita enim a nobis comparatur Dei dilectio, quæ simul excitat ad conficienda Dei mandata, et ipsa ab ipsis vicissim servatur, ut perpetua sit ac non intermissa. (2) Quem autem vehemens Christam sequendi cupiditas tenet, is non amplius se ad ullam rem, quæ ad hanc vitam atlineat, convertere potest, non ad parentum, aut propinquorum amorem, si Domini præceptis adversetur. Tunc enim locum etiam habet illud: *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum et matrem* ³⁷, et cætera: (3) quod etiam docuerunt nos sancti Domini discipuli, Jacobus et Joannes, qui patrem suum Zebedæum, ipsumque, a quo tota illorum victus ratio pendebat, navigium relinquere; Matthæus etiam, qui ab ipso telonio surrexit, Dominumque secutus est, non telonii solum relinquens emolumenta, sed pericula etiam contemnens, quæ a potestatibus tum sibi tum consanguineis suis impendebant, quod vectigalium rationes reliquisset infectas. Paulo denique totus etiam mundus crucifixus erat, et ipse mundo. (4) Cum enim pietatis amor animam occupat, tum ipsa omne pugnarum genus irridet; atque etiamsi omnes illam rei adamatæ causa jaculis figant, delectant magis quam exeruciant. (5) Nam si erga eos qui de nobis bene meriti sunt, benevolentiam amoremque naturalem habemus, nullumque non subimus laborem, ut beneficia prius in nos collata remuneremur; quisnam sermo Dei dona pro merito explicare possit? Tanta quidem est horum multitudo, ut etiam numerum effugiant: item magnitudine tanta sunt et talia, ut vel unicum satis ad id sit, ut omnimodam largitori gratiam rependere debeamus. (6) Est autem adeo bonus, ut neque remunerationem exigat, sed sat habet, si solum pro iis quæ tribuit, diligatur. Quæ omnia ubi mente recolo (ut meum affectum prodam), in horrorem quemdam et terrificum stuporem incido, nequando ob animi inconsiderantiam, aut propter meam circa res vanas occupationem a Dei dilectione excidens, Christo sim dedecori ac opprobrio. (7) Probro enim vertet Domino contemptum nostrum diabolus, ac de con-

1. Τοὺς τῶν βιωτικῶν ἑαυτοὺς ἀποξενούντας μεριμνῶν, πάτη φυλακῇ τηρεῖν προσήκει τὴν ἑαυτῶν καρδίαν, ὡς μὴ ποτε τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἐκβάλ- λειν, ἢ τὴν μνήμην τῶν θαυμασίων αὐτοῦ φαντα- σίας τῶν ματαίων καταρρύπαινειν· ἀλλὰ διὰ τῆς διηγεκοῦς (8) καὶ καθαρᾶς μνήμης ἐντετυπωμένην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ὡσπερ σφραγιδα ἀνεξάλειπτον, τὴν ὅσιαν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν περιφέρειν. Οὕτως γὰρ προσγίνεται ἡμῖν ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, ἅμα τε διεγείρουσα τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, καὶ ὑπ' αὐτῶν πάλιν αὕτη συντηρουμένη πρὸς τὸ διαρκὲς καὶ ἀδιάπτωτον. Ὁ δὲ σφόδρα τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ καταχόμενος, πρὸς οὐδὲν ἔτι τῆς ζωῆς ταύτης ἐπιστραφῆναι δύναται, οὐ πρὸς γονέων ἢ οἰκείων φίλτρον ὅταν ἐναντιούμενον ἢ τοῖς τοῦ Κυρίου προστάγμασι. Τότε γὰρ καιρὸν ἔχει καὶ τὸ, *Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰ λοιπὰ καθὰ καὶ οἱ ἅγιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ὑπέδειξαν ἡμῖν, Ἰάκωβος μὲν καὶ Ἰωάννης, καταλιπόντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαίου, καὶ αὐτὸ τὸ πλοῖον, τὴν πᾶσαν ἀφορμὴν τοῦ βίου· Ματθαῖος δὲ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τελωνίου ἀναστάς, καὶ ἀκολουθήσας τῷ Κυρίῳ, οὐ τὰ κέρδη μόνον τὰ ἐν τῷ τελωνίῳ καταλιπὼν, ἀλλὰ καὶ τῶν κινδύνων ὑπεριδὼν, οἱ ἐπακολουθεῖν ἐμελλόν αὐτῷ τε καὶ τοῖς οἰκείοις παρὰ τῆς ἐξουσίας, ἀτελεῖς τοὺς λόγους τοῦ τελωνίου καταλιμπάνοντι·* Παῦλῳ δὲ καὶ ὁ σύμπας κόσμος ἐσταύρωτο, καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ. Ὅταν γὰρ τῆς εὐσεβείας ἔρωσ τὴν ψυχὴν προκατάσχη, ἅπαν αὐτῇ πολέμων καταγέλαστον εἶδος· κἂν πάντες αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ ποθουμένου τοξεύωσι, τέρπουσι μᾶλλον ἢ πλήττουσιν. Εἴ γὰρ διὰ τὴν πρὸς τοὺς εὐεργέτας ἔννοιαν καὶ τὸ φίλτρον φυσικῶς αἰρούμεθα, καὶ πάντα πόνον εἰς ἀνταπόδοσιν τῶν προσγενομένων ἡμῖν καλῶν ὑπομένομεν, τίς λόγος ἄξιως ἐφικέσθαι τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ δύναται; Ἀί τοσαῦτα μὲν εἰσὶ τὸ πλῆθος, ὡς καὶ ἀριθμὸν διαφεύγειν· τηλικαῦται δὲ τὸ μέγεθος καὶ τοιαῦται, ὥστε ἐξαρκεῖν καὶ μίαν ὑπευθύουσαν ἡμᾶς εἰς πᾶσαν χάριν τῷ θεοκράτι ποιῆσαι. Ὁ δ' οὕτως ἐστὶν ἀγαθός, ὥστε οὔτε ἀντίδοσιν ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖται μόνον ἀγαπώμενος ἐφ' οἷς ἔδωκεν. Ὡν ἀπάντων δὲ ὅταν εἰς ἔννοιαν ἔλθω (ἵνα τὸ ἐμὸν πάθος ἐξείπω), εἰς φρίκην τινὰ καὶ ἐκστασιν φοβερὰν καταπίπτω, μὴ ποτε ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ νοῦ, ἢ τῆς πρὸς τὰ μάταια ἀσχολίας, τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἐκπεσῶν, οὐκ εἶδος γένωμαι τῷ Χριστῷ. Εἰς οὐκιδισμόν γὰρ προσοίσει τῷ Κυρίῳ τὴν ἡμετέραν καταφρόνησιν ὁ διάβολος, καὶ ἐγκυχήσεται τῇ ἀπειθείᾳ ἡμῶν· ὅς γε

³⁷ Luc. xiv, 26.

(1) Ex *Regulis fusius tractatis*, 342.
 (2) Ibid., 349.
 (3) Ibid., 349.
 (4) Ex hom. *De S. Barlaam*, 139.
 (5) Ex *Regulis fusius tractatis*, 338.

(6) Ibid., 339.
 (7) Ibid.
 (8) Διὰ τῆς διηγεκοῦς. Præpositio addita ex codice Regio.

οὔτε κτίσας ἡμᾶς, οὔτε ἀποθανόν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλ' ὁμοῦς ἔσχεν ἡμᾶς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἐν τῇ ἀπειθείᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀμελείᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο τὸ ὄνειδος, τὸ κατὰ τοῦ Κυρίου, βαρύτερόν μοι τῶν ἐν τῇ γέννησιν κολάσεων φαίνεται, τῷ ἐχθρῷ τοῦ Χριστοῦ ὕλην γενέσθαι καυχήματος καὶ ἀφορητῆν ἐπαρσεως κατὰ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος καὶ ἀναστάντος.

2. Καὶ γὰρ Κύριον τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν δεῖ πάσῃ τῇ ἐνυπαρχούσῃ ἡμῖν πρὸς τὸ ἀγαπᾶν δυνάμει, καὶ ἀγαπᾶν καὶ τὸν πλησίον, καὶ ἀγαπᾶν καὶ τοὺς ἐχθρούς, ἵνα ὦμεν τέλειοι, μιμούμενοι τὴν χρηστότητα τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρὸς, τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀναπέλλοντος ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἠγαθοὺς· εἰς ἄλλα δὲ τῆν τοῦ ἀγαπᾶν δυνάμει παρανάλισκειν οὐ συγκεχώρηται. Τὸ γὰρ τῆς ἀγάπης καλόν, εἰ μὲν ἐν τῷ ὀνόματι τῆς ἀγάπης περιγράφεται μόνῳ, καταγέλαστόν ἐστι, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα ἐκλεγμένους (1), τούτοις μόνοις μεταδιδόναι τοῦ ἀγαπᾶν, ἐτέρους δὲ μυρίους ἀποκλείειν τῆς πρὸς τὸ καλόν κοινωνίας. Εἰ δὲ ἡ πρὸς τοὺς βλαβεροὺς συμφωνία ἐν ἀγάπῃ προσχέματι τὰ τῶν πολυέμων τοὺς προσδεχομένους ἐργάζεται, σκοπεῖν ὀφείλομεν οἷς ἑαυτοὺς ἀναμίγνυμεν. Εἰ γὰρ ὁ ἀγαπητὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μισεῖται, τί μέγα εἰ ἡμεῖς τοῦ μίσους ἀξιούμεθα παρὰ ἀνθρώποις οἷς περισσεύει τὸ κτῆμα τοῦ μίσους; Πλὴν οὔτε οἰκοδομὴν συστήναι, συνδέσμων ὑφαιροθέντων, δυνατὸν, οὔτε Ἐκκλησίαν εἰς ὕψος αὐξήθησαι, μὴ συνδεδεμένην τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης. Καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτως ἴδιον τῆς φύσεως ἡμῶν, ὡς τὸ κοινωνεῖν ἀλλήλοις, καὶ χρῆζειν ἀλλήλων, καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὁμόφυλον. Πλέον γὰρ ἡμεῖς τῆς ἐνός ἐκάστου τῶν ἀδελφῶν ἐπικουρίας θεόμεθα, ἢ ὅσον ἡ ἑτέρα τῶν χειρῶν τῆς ἑτέρας. Ὅταν γὰρ πρὸς αὐτὰ ἀπίθω τὰ μέλη ἡμῶν, ὅτι ἐν οὐδὲ ἑαυτῷ πρὸς ἐνέργειαν αὐτάρκες, πῶς ἑμαυτὸν λογίσσομαι ἐξαρκεῖν ἑαυτῷ πρὸς τὰ τοῦ βίου πραγματά; Οὔτε γὰρ ἂν ποὺς ἀσφαλῶς βαδίσει, μὴ συνυποστηρίζοντος τοῦ ἑτέρου· οὔτε ὀφθαλμὸς ὑγιῶς ἴδῃ, μὴ κοινωνὸν ἔχων τὸν ἕτερον, καὶ μετ' αὐτοῦ συμφώνως προσβάλλον τοῖς ὀρατοῖς. Καὶ ἀκοὴ ἀκριβεστέρα, ἢ δι' ἀμφῶν τοῖν πόροις τὴν φωνὴν δεχομένη· καὶ ἀντίληψις κραταιότερα τῆ κοινωνία τῶν δακτύλων. Καὶ ἀπαξ-ἀπλῶς, οὐδὲν οὔτε τῶν ἐκ φύσεως, οὔτε τῶν ἐκ προαιρέσεως κατορθουμένων ὀρώ, ἄνευ τῆς τῶν ὁμοφύλων συμπυκνίας ἐπιτελούμενον· ὅπου γε καὶ αὐτὴ ἡ προσευχὴ, μὴ ἔχουσα τοὺς συμφωνοῦντας, ἀδρανεστέρα ἐστὶ πολλῶ ἑαυτῆς. Νοθετεῖται σε τῶν νυκτερίδων τὸ φιλόλληλον, αἶ ὡσπερ ὄρμαθος ἀλλήλων ἔχονται καὶ μὴ τὸ ἀπεσχισμένου καὶ ἰδιάζου

³⁸ Matth. v, 43-45. ³⁹ Joan. xv, 18.

(1) Ἐκλεγμένους. Sic uterque codex. Editi ἐκλεγμένους.

(2) Ex comment. in Isa., 410.

(3) Ex epist. ccl, 385.

A tumacia et de defectione nostra gloriabitur : qui cum nec creaverit nos, nec pro nobis subierit mortem, tamen suæ contumaciæ, suæque in observandis Dei mandatis negligentiae socios nos ac comites habuerit. Illud quod Domino inferetur probrum, et illa adversarii jactantia mihi supplicii gehennæ gravior videtur, quod Christi inimico præbeamus materiam, **484** adversus eum, qui pro nobis mortuus est et resurrexit, jactandi se et efferendi.

2. (2) Nam Dominum Deum oportet diligere ea tota virtute, quæ nobis inest ad diligendum : diligendus insuper proximus : sunt quoque et inimici diligendi, ut simus perfecti, inimitantes benignitatem Patris nostri, qui in cœlis est : qui solem suum oriri facit super bonos et malos³⁸. Porro nefas est in alia perperam consumere vim diligendi. (3) Si charitatis bonum solo charitatis nomine circumscribitur, ridiculum est hunc et illum eligentes, iis solis charitatem impertire, alios vero innumerabiles ab illius boni communicatione excludere. Sed si cum perniciosis hominibus consensio iis, a quibus suscipitur, sub pacis specie damnum infert hostile; considerare debemus quinam sint ii quibus nos admiscemus. (4) Si enim dilectus Dei Filius odio habetur, quid mirum si nos hominibus odiosi sumus³⁹, in quibus profecto odium exsuperat? Cæterum neque ædificium consistere ablatis colligationibus potest, neque Ecclesia adaugeri, nisi pacis amorisque vinculo fuerit colligata. Etenim nihil est naturæ nostræ adeo proprium, ut mutuo inter nos communicare, mutuoque indigere, atque ejusdem generis homines adamare. (5) Magis enim nos uniuscujusque fratrum auxilio indigemus, quam manus altera alterius ope. (6) Cum enim hæc ipsa nostra membra considero, quorum nullum sibi ipsi ad agendum satis est, quomodo mihi ipse videbor ad vitæ negotia sufficere? Neque enim pes tuto gradiatur, non suffulciente altero : neque oculus recte videat, non habens alterum consortem, et cum eo socialiter his quæ videntur, intentus. Auditus accuratior, qui per utrosque meatus vocem suscipit, et fortior apprehensio digitorum conjunctione. Et in summa, nihil neque eorum quæ natura, neque eorum quæ libera voluntate perficiuntur, citra conspirationem eorum quæ ejusdem generis sunt, perfici video; cum et preces ipsæ, si desint qui conspirent, longe sint seipsis debiliores. (7) Admoneat te mutuus vespertilionum amor qui contextim inter se cohærent : neque quod est separatum ac singulare, præstantius esse exis-

(4) Uterque codex indicat epist.

(5) Ex epist. xcvi, 190.

(6) Ibid.

(7) Ex hom. viii in Hexaem., 77.

tima, eo quod societatem cum unitate admittit. (1) Nihil enim nos ab invicem separat, nisi animi proposito dissociemur. Unus nobis est Dominus, una fides ⁴⁰, spes eadem. Sive caput vos ipsos existimatis, non potest caput dicere pedibus: Non est mihi opus vobis ⁴¹. Sive vos in alio ordine reponitis, nobis in eodem corpore constitutis non potestis dicere: Vestri non indigemus. Nam et manus altera alterius eget, et pes alter alterum firmat, et oculi per concordiam clare ac perspicue vident. (2) Non enim vos illa cogitatio detineat: Extra multorum malum sumus, quamobrem quid nobis opus est cum aliis communio? Dominus enim insulas quidem a continente per mare divisit, insularum vero incolas per charitatem cum incolis continentis junxit. (3) Hoc enim potissimum **485** amicus ab adulatore differt, quod hic quidem ad delectationem loquitur, ille vero ne molesta quidem prætermittit. (4) Scis quid a te præstandum sit proximo? quod tibi ipsi ab altero vis fieri. Nosti quid sit malum? quod ipse nolis ab alio pati. (5) Cum enim ex Deo audiverim: *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si diligatis invicem* ⁴², cumque extremum munus discipulis suis, suam in carne dispensationem absoluturus, pacem suam Dominus reliquerit dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* ⁴³, dicere non possum, me sine mutua charitate, et nisi, quantum in me est, pacem cum omnibus habeam, dignum posse Jesu Christi servum vocari.

3. (6) Eodem igitur modo communem et æqualem omnibus inter se charitatem esse convenit, quo homo naturaliter erga singula sua membra affectus est, qui totum suum corpus pariter sanum vult, quando et uniuscujusque membri dolor æqualem corpori molestiam exhibet. (7) Qui enim in conventu unum præ aliis diligit, seipsum imperfectæ charitatis insimulat. Quare ex conventu contentio indecora et singularis amor sunt æqualiter amandandi. Oritur enim ex contentione inimicitia: ab amicitia vero particulari et sodalitate suspiciones et invidiæ nascuntur. Cum enim æqualitas aufertur, id ubique eis qui ea spoliuntur, invidiæ et odii origo et causa est. Quemadmodum igitur Deus optimus ex æquo impertit omnibus lucem, solem suum super justos ac injustos exoriri curans ⁴⁴: ita et Dei imitatores communem et parem charitatis radium in omnes effundant. Ubi enim deficit charitas, illic utique ejus loco succedit odium. Quod si, ut Joannes ait, *Deus charitas est* ⁴⁵, prorsus necesse est diabolium odium esse. Sicut ergo qui habet charitatem, Deum

τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἠνωμένου ἡγοῦ προτιμότερον. Οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς χωρίζει ἀπ' ἀλλήλων, εἰ μὴ τῆ προαιρέσει τὸν χωρισμὸν ὑποστῶμεν. Εἰς ἡμῶν Κύριος, μία πίστις, ἐλπίς ἡ αὐτή. Εἴτε οὖν κεφαλὴν ἑαυτοῦ λογίσεσθε, οὐ δύναται ἡ κεφαλὴ εἰπεῖν τοῖς ποσὶ. Χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω· εἴτε καὶ ἐν ἄλλῃ τάξει ἑαυτοῦς τάσσετε, οὐ δύνασθε τοῖς ἐν τῷ αὐτῷ σώματι καταταταγμένοις λέγειν (8) τὸ, Χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχομεν. Αἱ τε γὰρ χεῖρες ἀλλήλων δέονται, καὶ οἱ πόδες ἀλλήλους σταρίζουσι, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συμφωνίᾳ τὸ ἐναργὲς τῆς καταλήψεως ἔχουσι. Μὴ γὰρ ἐκεῖνος ὑμᾶς ὁ λογισμὸς κατεχέτω, ὅτι ἡμεῖς ἔξω τοῦ πάθους ἐσμέν τῶν πολλῶν, καὶ τίς ἡμῖν χρεία τῆς πρὸς αὐτοῦς κοινωνίας; Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν τὰς μὲν νήσους τῆς ἠπειροῦ διὰ θαλάσσης διεῖστησε, τοὺς δὲ νησιώτας τοῖς ἠπειρώταις διὰ τῆς ἀγάπης συνέδησε. Καὶ τούτῳ μάλιστα φίλος πόλακος διενήνοχε, τῷ τὸν μὲν πρὸς ἡδονὴν ὁμιλεῖν, τὸν δὲ μηδὲ τῶν λυπούντων ἀπέχεσθαι. Οἶδας δὲ τί ποιήσεις τῷ πλησίον; ὁ σεαυτῷ βούλει παρ' ἐτέρου γενέσθαι. Οἶδας ὁ τί ποτέ ἐστι τὸ κακόν; ὁ οὐκ ἂν αὐτὸς παθεῖν ἔλοιτο παρ' ἐτέρου. Ἐγὼ γὰρ ἀκούσας παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, εἰ μὴ ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καὶ ὅτι ἐξιτῆριον δῶρον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλων συμπληροῦν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν, τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην κατέλιπεν εἰπὼν· Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ δύναμαι εἰπεῖν, ὅτι ἄνευ τῆς ἐν ἀλλήλοις ἀγάπης καὶ ἄνευ τοῦ, τὸ εἰς ἐμὲ ἔχον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας, δύναμαι ἄξιος κληθῆναι δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3. Οὕτω τοίνυν προσηκεὶ κοινὴν καὶ ἴσην πᾶσι πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀγάπην εἶναι, ὡς φυσικῶς πρὸς τὰ καθ' ἑκάστου ἑαυτοῦ μέλη ὁ ἄνθρωπος ἔχει, ἐπίσης θέλων παντὶ τῷ σώματι τὴν ὑγίαιαν, διότι καὶ ὁ πόνος ἐκάστου μέλους ἴσην παρέχει τῷ σώματι τὴν ἀηθίαν. Ὁ γὰρ ἐν συνοδίᾳ τὸν ἵνα ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἀγαπῶν, κατηγορεῖ ἑαυτοῦ μὴ ἔχων τὴν τελείαν ἀγάπην, ὁμοίως οὖν ἀπόβλητός ἐστιν ἀπο συνοδία; ἢ τε ἀπροεπῆς μάχη, καὶ ἡ μερικὴ διάθεσις. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς μάχης ἐχθρὰ γίνεται, ἀπὸ δὲ τῆς μερικῆς φιλίας καὶ ἐταιρείας ὑποψία καὶ φθόνος γίνονται· πανταχοῦ γὰρ ἡ τοῦ Ἰησοῦ στέρησις ἀρχὴ καὶ ὑπόθεσις φθόνου καὶ δυσμενείας τοῖς ἐλαττομένοις γίνεται. Ὡσπερ οὖν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς κοινὴν δίδωσι πᾶσι τὴν τοῦ φωτὸς μετουσίαν, ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, οὕτως καὶ οἱ μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ κοινὴν τε καὶ ὁμοίτημον τὴν τῆς ἀγάπης ἀκτῖνα ἐπὶ πάντας φερέτωσαν. Ὅπου γὰρ ἐλλείπει ἡ ἀγάπη, ἐκεῖ πάντως ἀντιστρέφεται τὸ μῖσος. Εἰ δὲ, καθὼς φησὶν Ἰωάννης, Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, ἀνάγκη πᾶσα τὸ μῖσος εἶναι τὸν διάβολον. Ὡσπερ οὖν ὁ τὴν ἀγάπην ἔχων, τὸν Θεὸν ἔχει οὐ-

⁴⁰ Ephes. iv, 5. ⁴¹ I Cor. xii, 15. ⁴² Joan. xiii, 35. ⁴³ Joan, xiv, 27. ⁴⁴ Matth. v, 45, ⁴⁵ I Joan. iv, 16.

(1) Ex epist. ccm, 301.

(2) Ibid.

(3) Ex epist. xx, 98.

(4) Ex hom. xi in Hexaem., 83.

(5) Ex epist. ccm, 299.

(6) Ex serm, ascetico, 325.

(7) Ibid.

(8) Λέγειν. Regius codex εἰπεῖν χρείαν.

τως ὁ τὸ μῖσος ἔχων, τὸν διάβολον ἐν ἑαυτῷ τρέφει. Διὰ τοῦτο προσήκει τὴν μὲν ἀγάπην ἴσην καὶ ὁμοίαν παρὰ πάντων τοῖς πᾶσιν εἶναι, τὴν δὲ τιμὴν κατὰ τὸ πρέπον ἐκάστῳ γίνεσθαι. Καὶ ὡσπερ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ὁ μὲν πόνος ἐκάστου τῶν ἀρρώστούτων μελῶν ἴσως ἀπτεται τοῦ παντὸς σώματος, ἔστι δὲ ὁμοῦς ἕτερα ἑτέρων τιμιώτερα μέλη (οὐ γὰρ ὁμοίως περὶ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ (1) περὶ τὸν τοῦ ποδὸς δάκτυλον ἔχομεν, κἂν ὁ πόνος τὸ ἴσον ἔχη)· οὕτως τὴν μὲν συμπαθεῖ διάθεσιν, καὶ τὴν ἀγαπαιτικὴν σχέσιν ἴσην ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῇ συνοδίᾳ ζώντων εἶναι παρ' ἐκάστου προσήκει ἢ δὲ τιμὴ, κατὰ τὸ εὐλογου ἐπὶ τῶν χρησιμωτέρων τὸ πλέον ἔξει. Ἐπὶ γὰρ τῶν πνευματικῶν ἀλλήλοις συναρμοζομένων, οὐδὲ ἡ (2) σωματικὴ συγγένεια πλέον τι κατὰ τὴν ἀγάπην ἔξει. οὐδὲ εἴ τις ἀδελφός τινος κατὰ σάρκα εἴη, ἢ υἱός, ἢ θυγάτηρ, ἐν πλείονι διαθέσει πρὸς τὸν τῷ γενεῖ προσήκοντα παρὰ τοὺς ἄλλους γενήσεται ἢ κοινωνία τοῦ αἵματος. Ὁ γὰρ ἐν τούτοις τῇ φύσει ἀκολουθῶν, κατηγορεῖ ἑαυτοῦ, ὅτι οὐπω τελείως ἀπέστη τῆς φύσεως, ἀλλ' ἔτι ὑπὸ σαρκὸς διοικεῖται. Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ.

ΔΟΓΟΣ Δ'.

1. Εἰ θαυμάζεις (3) τὰ χρήματα, ἄνθρωπε, διὰ τὴν ἀπ' αὐτῶν τιμὴν, σκόπει πόσον ἔστι πρὸς δόξαν λυσιτελέστερον, μυρίων παιδῶν πατέρα προσαγορεύεσθαι, ἢ μυρίους στατήρας ἔχειν ἐν βυβάκιῳ. Τὰ μὲν γὰρ χρήματα καταλείψεις ἐνταῦθα, καὶ μὴ βουλόμενος τὴν δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις φιλοτιμίαν ἀποκομίσεις πρὸς τὸν Δεσπότην, ὅταν δῆμος ἴλος ἐπὶ τοῦ κοινοῦ Κριτοῦ περιστάντες (4), τροφεία καὶ εὐεργέτην καὶ πάντα τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἀποκαλώσιν ὀνόματα. Καὶ ἐν μὲν πανηγύρει οὐδεὶς λυπεῖται προέμενος τὰ παρόντα, καὶ ἀντικτώμενος τὰ ἐνδέοντα· ἀλλ' ὅσῳπερ ἂν ἐλάττονος τιμῆς τὰ πολυτίμα πρὶνταί, τοσοῦτω χαίρει, ὡς λαμπροῦ αὐτῷ τοῦ συναλλάγματος γενομένου. Σὺ δὲ λυπῆ χρυσίου, καὶ ἀργύριον, καὶ κτήματα διδούς, τουτέστι λίθους καὶ χοῦν παρεχόμενος, ἵνα κτήσῃ τὴν μακαρίαν ζωὴν; Τί δὲ καὶ χρῆσῃ τῷ πλούτῳ; ἐσθῆτι πολυτιμῆτι περιβαλεῖς σεαυτὸν; Οὐκ οὐν δύο μὲν σοι πηχῶν χιτωνίσκος ἀρκέσει, ἐνὸς δὲ ἱματίου περιβολὴ πᾶσαν τῶν ἐνδυμάτων ἐκπληρώσει τὴν χρείαν; Ἄλλ' εἰς τροφὴν καταχρήσῃ τῷ πλούτῳ; εἰς ἄρτος ἱκανὸς ἀποπληρώσει γαστέρα· τί οὐν λυπῆ; ὡς τίνος ὑστερούμενος; Δόξης τῆς ἀπὸ τοῦ πλούτου; ἀλλ' εἰ μὴ χαμαὶ ζητήσῃς τὴν δόξαν, εὐρήσεις τὴν ἀληθινὴν καὶ λαμπρὰν, προάγουσάν σε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Σκορπιζόμενος γὰρ ὁ πλούτος, καθ' ὃν ὁ Κύριος ὑποτίθεται τρόπον, πέφυκε παρα-

(1) Περὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ καί. Hæc addita ex contextu et codice Regio,

(2) Οὐδὲ ἡ. Idem codex οὐδὲν ἡ.

(3) Εἰ θαυμάζεις. Legitur τί θαυμάζεις, *quid admiraris?* in duobus codicibus Regiis, quibuscumbas conciones contulimus. Sunt hi codices 1910 et 1992.

A habet; sic qui odium habet, is diabolum in seipso nutrit. Quamobrem ut æqualis similisque charitas quibusvis ab omnibus est exhibenda: ita honor, uti addecet, unicuique est tribuendus. (5) Et ut in nobismetipsis, dolor uniuscujusque ægrotantis membri similiter totum corpus attingit, et tamen sunt membra alia aliis præstantiora (non enim pariter de oculo ac de pedis digito afficimur, etiamsi dolor æqualis sit): ita unumquemque in omnes qui in conventu vixerint, commiserationem quidem atque amorem parem ostendere operæ pretium est; sed tamen, ut decet, iis qui utiliores sunt major deferetur honor. Nam in his qui spirituali animorum conjunctione inter se sunt copulati, non futura est major dilectio ob corporalem consanguinitatem: neque si quis quidem germanus alicujus frater sit, filiusve, aut filia majorem erga consanguineum, quam erga alios, amorem afferet sanguinis conjunctio. Qui enim in his naturam sequitur, is nondum a natura perfecte recessisse convincitur, sed etiamnum a carne gubernari, Deo autem nostro sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

486 DE ELEEMOSYNA.

SERMO IV.

1. (6) Si opes miraris, o homo, proveniente ex eis honorem, considera quanto sit ad gloriam conducibilius, innumerorum filiorum patrem appellari, quam innumeros in marsupio stateres habere. Nam pecunias quidem relicturus hic es vel invitatus; contra, partam ob bona opera gloriam exportabis ad Dominum, cum scilicet circumstans coram communi Judice populus omnis, nutritorem et beneficum largitorem ac omnibus humanitatis appellabit nominibus. (7) Etenim in nudinis quidem nemo dolet quod profundat quæ adsunt, et vicissim quæ desunt comparet; contra, quo villiori pretio res pretiosissimas emerit, hoc magis gaudet, ut qui egregie negotiatus sit. Tu vero doles, quod aurum et argentum et opes tradas, hoc est, lapidem ac pulverem præbeas, ut beatam vitam acquiras. Sed cui tibi usui aurum? pretiosa te veste amictus? Annon duorum cubitorum tunica satis tibi fuerit, et unius pallii amictus omnem indumentorum necessitatem explebit? Uterisne divitiis ad lautius vivendum? Verum panis unus exsatiando ventri sufficit. Quid igitur tristitia afficeris? Cujusnam rei fecisti jacturam? An gloriæ quæ ex divitiis oritur? At si humi gloriam non quæsieris, veram illam ac splendidam, quæ te in regnum cælorum deducet invenies. (8) Dispersæ enim secundum Domini monitum divitiæ solent permanere,

(4) Περιστάντες. Legitur in contextu περιστάντες σε.

(5) Ex serm. ascetico, 323.

(6) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 45.

(7) Ex hom. in *Divites*, 52.

(8) Ibid., 53.

clausæ autem alienari. Si custodies, non habebis; si dispergas, non amittes. *Dispersit enim, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi* ⁴⁶. (1) Quare debent qui prudenter judicant, usum divitiarum ad dispensationem concessum existimare, non ad perfruendum: et his depositis lætari, ut ab alienis remoti, non ægre ferre, ut suis privati. Quid igitur afflictare? quid animo discruciare cum audis: *Vende quæ habes, et da pauperibus* ⁴⁷? Etenim si te sequerentur in futurum sæculum, ne sic quidem essent studiosius exquirenda, utpote quæ a præmiis illic repositis obscurerent: sin autem necesse est ea hic manere, cur non ex his divenditis lucrum exportamus? (2) Quisquis enim male suis rebus utitur, miserabilis est, non aliter quam qui accepto ad hostes ulciscendos gladio semetipsum libens sauciat. Qui autem bene et secundum rectam rationem res suas tractat, ac dispensator est bonorum a Deo datorum, nec ea, ut ipse perfruatur, congerit, laude et amore dignus est ob dilectionem in fratres ac liberalem et beneficam indolem.

2. (3) Videte quemadmodum multitudo peccatorum nostrorum et anni tempestates a sua ipsarum natura abduxerit, et temporum formas transmutaverit in alienas temperaturas. (4) Omnia enim insolito modo terminos creationis **487** transgredientia ac male ad nostram conspirantia perniciem, a victu et vita mortales abigunt. Quæ ergo causa est inordinationis hujus atque confusionis? (5) Nimirum quia cum acceperimus, aliis non impertimus, laudamus beneficentiam, et eadem privamus egenos. Liberi ex servis facti, conservorum non miseremur; esurientes nutrimur, et egentem negligimus. Divitem datorem ac promum habentes parci effecti sumus, nihilque cum pauperibus communicamus. Oves nostræ abundant fetibus, et major nudorum numerus quam ovium. Horrea ob repositarum frugum copiam in angustum coguntur, nec tamen hominis, qui angustiis urgetur, commiserescimus. (6) Pauper es? Alter est te pauperior. Sunt tibi cibaria dierum decem; illi, unius. Quod tibi superest, ac redundat, id tu ceu bonus ac gratus ex æquo cum egente partiaris. Ne dubites ex modico dare: ne commodum tuum periculo publico anteponas. Quod si ad unum panem redactus cibatus sit, stetque pro foribus mendicus, promito ex penum illum unum, quem imponens manibus, et intuens in cælum, miserabilem hanc simul et gratam vocem

μένειν· συνεχόμενος δὲ, ἀλλοτριῶσθαι. Ἐὰν ρυλασσης, οὐχ ἔξεις (7)· ἐὰν σκορπίσης, οὐκ ἀπολέσεις. Ἐσκορπίσεν, ἔδωκε ταῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ὡστε οικονομικὴν, τοῦ πλοῦτου τὴν χρῆσιν, ἀλλ' οὐκ ἀπολαυστικὴν, τοῦ σαρφόνως λογιζομένου νομίζειν προσῆκε, καὶ, ἀποτιθεμένου χαίρειν, ὡς ἄλλοτριῶν χωριζομένου, ἀλλ' οὐχὶ δυσχεραίνειν, ὡς τῶν οἰκείων ἐκπίπτοντας. Τί οὖν λυπῆ; τί καταπενθεῖς τῇ ψυχῇ, ἀκούων· Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς; Εἰ μὲν γὰρ ἠκολούθει σοι πρὸς τὸ μέλλον, οὐδ' οὕτως ἂν ἦν περισπούδαστα, ὑπὸ τῶν ἐκαὶ τιμίων ἐπισκοτούμενα· εἰ δὲ ἀνάγκη μένειν ἐνταῦθα, τί μὴ πλωήσαντες, τὸ ἀπ' αὐτῶν κέρδος ἀπενεγκώμεθα; Ὁ μὲν γὰρ κακῶς τρεῖς οὔσι κεχορηγμένος, ἐλεεινός, ὡς ὁ τῷ ξίφει ὁ ἔλαθε πρὸς τὴν τῶν πολεμίων ἄμυναν, τούτῳ ἐκουσίως ἑαυτὸν κατατιτρώσκων· ὁ δὲ χαλῶς καὶ κατα τὸν ὀρθὸν λόγον τὰ προσόντα μεταχειρίζων, καὶ οἰκονόμος τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένων γινόμενος, μὴ οὐχὶ πρὸς ἰδίαν ἀπολαυσιν θησαυρίζων, ἐπαινέσθαι καὶ ἀγαπᾶσθαι δίκαιός ἐστι, διὰ τὸ φιλάδελφον καὶ κοινωνικὸν τοῦ τρόπου.

2. Ὁρᾶτε, ὡς τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τὰς ὥρας τῶν οἰκείων ἐξήγαγε φύσεων, καὶ τῶν καιρῶν τὰς ἰδέας εἰς ἄλλοκότους κράσεις διήμειψε. Πάντα γὰρ καινῶς (8) ὑπερβάλλοντα τοὺς ὅρους τῆς κτίσεως, καὶ κακῶς εἰς τὴν καθ' ἡμῶν συμφωνήσαντα βλάβην, τοῦ βίου καὶ τῆς ζωῆς τοὺς ἀνθρώπους ἐλαύνουσι. Τίς οὖν τῆς ἀταξίας καὶ τῆς συγχύσεως ἡ αἰτία; Ὅτι λαμβάνοντες ἡμεῖς, ἄλλοις οὐ παρέχομεν· τὴν εὐεργεσίαν ἐπαινοῦμεν, καὶ ταύτης ἀποστεροῦμεν τοὺς δεομένους. Δουλοὶ οὐκ ἐλευθεροῦμεθα, καὶ ὁμοδούλους οὐκ οἰκτεροῦμεν· πεινῶντες τρεφόμεθα, καὶ τὸν ἐνδεῆ παρατρέχομεν. Ἄνευ δεῆ χρησθῆναι καὶ ταμίαν ἔχοντες, φειδωλοὶ ἐγενόμεθα καὶ ἀκοινωνῆται πρὸς τοὺς πένητας· πολυτοκα ἡμῶν τὰ πρόβατα, καὶ οἱ γυμνοὶ τῶν προβάτων πλείους. Αἱ ἀποθῆκαι τῷ πλήθει τῶν ἀποκειμένων στενοῦνται, καὶ τὸν ἐστενωμένον οὐκ ἐλεοῦμεν. Πένης εἶ; ἀλλ' ἄλλου ἔχεις πάντως πενέστερον. Σοὶ δέκα ἡμερῶν τὰ σιτία, ἐκείνῳ μιᾶς. Ὡς καλὸς καὶ εὐγνώμων (9), τὸ σὸν περιττὸν ἐπανίσωσον πρὸς τὸν ἐνδεῆ. Μὴ ὀκνήσης ἐκ τοῦ ὀλίγου δοῦναι· μὴ προτιμήσης τὸ σὸν συμφέρον ἐκ τοῦ κοινοῦ κινδύνου. Ἐὰν εἰς ἓνα ἄρτον περιστῆ ἡ τροφή, ἐπιστῆ δὲ (10) ταῖς θύραις ὁ ζητῶν, προσκόμισον ἐκ τοῦ ταμείου τὸν ἓνα, καὶ ἐπιθείς ταῖς χερσὶ, πρὸς οὐρανὸν ἀνατείνας, εἰπέ λόγον ἐλεεινὸν ὁμοῦ καὶ εὐγνώμονα. Εἷς ἄρτος ὁ ὄρξας, Κύριε, καὶ ὁ κίνδυνος προφανῆς, ἀλλ' ἐγὼ

⁴⁶ Psal. cxi, 9. ⁴⁷ Matth. xix, 21.

(1) Ex hom. in divites, 54.

(2) Ex hom. de Invidia 96.

(3) Ex hom. in Famem, 63.

(4) Ibid., 63.

(5) Ibid., 64.

(6) Ibid., 68.

(7) Οὐχ ἔξεις. Uterque codex οὐκ ἔχεις.

(8) Κακῶς. Sic legitur in homilia unde hæc de-

sumpta sunt. At duo nostri codices habent κοινῶς, communiter, unde arbitrator factum esse κοινούς in editis.

(9) Καλὸς καὶ εὐγνώμων. Sic in homil. Basilii. Regionum codicum alter καλὸς εὐγνώμων. Editi καλῶς εὐγνώμων. Mox editi ἐπανίσωσον. Mss. ut in textu.

(10) Ἐπιστῆ δέ. Sic codices mss. Editi ἐπιστῆ καί.

τὴν σὴν ἐντολὴν ἐμοῦ προτίθημι, καὶ ἐκ τοῦ ὀλίγου δίδωμι τῷ λιμῶντοντι ἀδελφῷ· ὁὗς θὴ καὶ σὺ τῷ κινδυνεύοντι θούλῃ. Οἶδά σου τὴν ἀγαθότητα, θαρρῶ καὶ τῇ δυνάμει· οὐχ ὑπερτίθεσαι εἰς χρόνον τὰς χάριτας, ἀλλὰ σκεδαννύεις, ὅταν ἐθέλῃς, τὰς δωρεάς. Κἂν οὕτως εἴπῃς καὶ πράξῃς, ὃν δίδως ἐκ τῆς στενώσεως ἄρτου, σπέρμα γίνεται γεωργίας, καὶ πολὺχουν ἀπογεννᾷ τὸν καρπὸν.

3. Σὺ δὲ λέγεις μὲν ἀγαπᾷν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, τὸ δὲ παρὰ τοῦ Κυρίου λεχθέν ἐλέγχει σε τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης ἀπολείπομενον. Εἰ γὰρ τοσοῦτον ἀπέδωκας ἐκάστῳ ὅσον καὶ σεαυτῷ, πόθεν σοι ἡ τῶν χρημάτων τοσαύτη περιουσία; Ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, οὐδὲν περισσώτερον κέκτηται τοῦ πλησίον. Ἐπεὶ δὲ κέκτησαι σὺ, φαίνῃ δηλῶν τὴν οἰκείαν ἀπόλαυσιν προτιμωτέραν τῆς τῶν πολλῶν παραμυθίας ποιούμενος· ὅσον γὰρ πλεονάζεις τῷ πλούτῳ, τοσοῦτον ἐλλείπεις τῇ ἀγάπῃ. Εἰ γὰρ ἀγαπήσεις σου τὸν πλησίον, πάλαι ἂν ἐμελέτησας τῶν χρημάτων τὴν ἀλλοτριώσιν· νυνὶ δὲ προσπέφυκέ σοι τὰ χρήματα πλεόν ἢ τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ λυπεῖ σε αὐτῶν ὁ χωρισμὸς, ὡς ἀκρωτηριασμὸς (1) τῶν καιριῶν. Εἰ γὰρ ἠμφίεσας γυμνόν, εἰ ἔδωκας πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, εἰ ἡ θύρα σου ἀνέωκτο παντὶ ξένῳ, εἰ ἐγένου πατὴρ ὀρφανῶν, εἰ παντὶ συνέπασχες ἀδυνάτῳ· ὑπὲρ ποίων ἂν ἐλυπήθης χρημάτων, πάλαι μελέτησας αὐτὰ διανέμειν τοῖς ἐνδεέσι; Ὡ πόσην ἔδει σε χάριν ἔχειν τῷ εὐεργέτῃ, καὶ φαιδρὸν εἶναι, καὶ λαμπρύνεσθαι τῇ τιμῇ, ὅτι οὐκ αὐτὸς διοχλεῖς θύρας ἐτέρων, ἀλλὰ τὰς σὰς ἄλλοι καταλαμβάνουσι! Συμαρτιστὸς ποίησαι τῶν σιτιῶν τοὺς ἀδελφοὺς. Τὸ αὔριον σηπόμενον σήμερον παράσχου τῷ θεομένῳ. Πλεονεξίας εἶδος τὸ χαλεπώτατον (2), μηδὲ τῶν φθειρομένων μεταδιδοῦναι τοῖς ἐνδεέσι. Εἰ ὁ τὸν ἐνδεδυμένον ἀπογυμνῶν, λοιποθύτης ὀνομασθήσεται· ὁ τὸν γυμνὸν μὴ ἐνδύων, δυνάμενος τοῦτο ποιεῖν, ἄλλης τινός ἐστι (3) προσηγούριος ἄξιος; Τοῦ πεινῶντος ἐστὶν ὁ ἄρτος, ὃ σὺ κατέχεις· τοῦ γυμνητεύοντος τὸ ἱμάτιον, ὃ σὺ μολάσσεις ἐν ἀποθήκαις· τοῦ ἀνυποδέτου τὸ ὑπόδημα, ὃ παρὰ σοι κατασῆπεται· τοῦ χαρῆζοντος τὸ ἀργύριον, ὃ κατορυξὸς ἔχεις. Ὡστε τοσοῦτους ἀδικεῖς, ὅσαι παρέχειν ἐθύνασο. Πῶς σοι ὑπ' ὄψιν ἀγάγω τὰ πάθη τοῦ πένητος, ἵνα γνῶς ἀπὸ ποταπῶν στεναγμῶν σεαυτῷ θησαυρίζεις; Ὡ πόσου ἀξιόν σοι φανεῖται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως τὸ ῥῆμα ἐκεῖνο, Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν! Ποταπὴ δὲ σοι φρίκη, καὶ ἰδρώς, καὶ σκότος περιχυθήσεται ἀκούοντι τῆς καταδίκης, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καταραμένοι, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸ ἡτοι-

⁴⁸ Matth. xxv, 34. ⁴⁹ ibid. 41.

(1) Ἀκρωτηριασμὸς. Deerat in editis, legitur in homil. et utroque codice.

(2) Τὸ χαλεπώτατον. Sic uterque codex et homil. Editi τὸ χαλεπώτερον.

(3) Ἄλλης τινός ἐστι. Sic scripsimus accentuum

A emittito : Unus hic est panis, quem vides, Domine, et periculum aperte imminet, sed ego mihi tuum mandatum præpono, et ex modico tribuo esurienti fratri, jam tu quoque da periclitanti servo. Novi tuam bonitatem, confido etiam potentiae : non differs diu beneficia, sed dona tua, cum libet spargis. Quod si ita locutus fueris ac feceris, quem ex angustia panem porrigis, is semen fiet segetis ac edet fructus uberes.

3. (4) Tu vero dicis proximum tuum a te diligere ut teipsum ; sed quod dictum est a Domino, demonstrat te a vera charitate longe abesse. Si enim tantum tribuisti unicuique, quantum et tibi ipsi, unde, quæso, hæc tibi divitiarum copia ? Qui enim diligit proximum uti seipsum, nihil amplius quam proximus possidet. Quia autem plus possedisti, manifeste declaras te propria commoda multorum solatio præferre. Itaque quo magis abundas divitiis, eo magis charitate destitueris. Nam si proximum tuum dilexisses, jamdudum in alienandis facultatibus exercitatus esses. Nunc autem adhærescunt tibi opes arctius quam membra corporis, dolesque dum a te separantur, perinde ac si præcipuæ corporis partes amputarentur. Nam si induisses nudum, si dedisses esurienti panem tuum, si fores tuæ apertæ fuissent hospiti omni, si orphanorum exstitisses pater, si miseratus fuisses infirmum omnem : de quibus, quæso, opibus nunc doleres, jampridem in eis egeno distribuendis exercitatus ?

(5) Quantam oportebat habere te benefico largitori gratiam, quam hilarem esse, quam lætum ob eum qui tibi defertur honorem, videlicet quod non perturbes fores alienas, sed alii tuas occupent ? Participes fac cibariorum fratres. Quod cras putrescet, id hodie trade egenti. Avaritiæ pessimum genus est, ne ea quidem quæ corrumpuntur, egenis erogare. (6) Si qui indutum nudat, fur appellabitur, qui nudum **488** non induit, cum facere possit, quam alia appellatione dignus est ? Esurientis est panis, quem tu detines ; nudi est pallium, quod tu in area servas ; discalceati calceus, qui apud te putrescit ; indigentis argentum, quod defossum habes. Quare quot hominibus dare potes, tot sunt quibus infers injuriam. Quomodo tibi ob oculos ponam ærumnas pauperis, ut perspicias ex qualibus gemitibus tibi ipse thesaurum colligas ? O quanti pretii tibi in die judicii videbitur verbum illud : *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum* ⁴⁸ ! Rursus quantus tibi horror sudorque et quantæ tenebræ circumfundentur, judicium illud damnatorium audienti : *Discedite a me, maledicti, in tenebras exteriores, quæ paratæ sunt diabolo et angelis ejus* ⁴⁹ !

immutatione, pro ἄλλης τινός ἐστι, quod legebatur in editis. EDIT.

(4) Ex hom. in Divites, 52.

(5) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 49.

(6) Ibid., 50.

(1) Neque enim misericordia sine iudicio apud Deum, neque iudicium sine misericordia. Ante iudicium igitur diligit misericordiam, et post misericordiam venit ad iudicium. Hæc autem inter se conjuncta sunt: misericordia cum iudicio; ne aut misericordia sola mollitiem pariat, aut iudicium solum afferat desperationem.

4. (2) Si non occidisti, non adulterium commisisti, neque furatus es, neque contra quempiam falsum testimonium dixisti: nihilominus tamen adhibitam in his agendis diligentiam tibi infructuosam efficis, qui quod reliquum est non adjicias, quo solo possis in Dei regnum ingredi. Ac quidem si medicus ea membra quæ a natura vel a quapiam infirmitate mutila habes, restitutum se promitteret, profecto id cum mœrore non audires: quia vero magnus animorum medicus te præcipuis rebus destitutum vult perfectum reddere per eleemosynam, beneficium ejusmodi non accipis, sed luges ac mœres animo, tibi que inutilia efficis, quæcunque antea laborasti. (3) Non tibi ipse magnopere laborabis? non in præsentis sæculo recondes quæ ad ævi futuri requiem spectant, ubi ad formicæ exemplum respexeris? quæ in æstate sibi ipsi recondit hiemale alimentum, nec, quia nondum adsunt incommoda hiemis, segniter tempus traducit, sed inexorabili quadam diligentia ad operam se ipsa urget, donec sufficientem in cellulis reposuerit alimoniam. Neque id negligenter, sed efficit sapienti quadam solertia, ut ipsum alimentum quam diutissime conservetur. Dissecat enim suis unguibus medios fructus, ne germinantes sibi ad nutrimentum inutiles reddantur. Eisdem etiam exsiccatur, tum, cum eos sentit madefactos: nec omni tempore eos expromit, sed cum aerem in sereno statu mansurum esse præsensent. Non utique videas imbrem ex nubibus defluentem, quanto tempore a formicis expositum frumentum est. (4) Imitare terram, o homo; fructum profer velut illa, ne re inanimata videare deterior. Hæc enim fructus, non ut ipsa perfruatur, sed ad usum tuum enutrivit. Tu vero quemcunque beneficentiæ fructum ostenderis, eum tibi ipsi colligis, quia honorum operum gratia in largitores revertitur. Dedisti esurienti, et tuum fit quod datum est, cum additamento rediens. Quemadmodum enim frumentum, quod in terram cadit, in lucrum cedit projicienti: ita panis in esurientem conjectus, in posterum multum afferet emolumenti.

5. (5) Si foribus tuis astiterit qui penuriæ suæ quærat levamen, ne videas inæqualia. Ne dixeris: Hic amicus est, hic consanguineus, hic bene de me meritus: ille peregrinus, alienus, ignotus. Inæqualia si videas, non consequere misericordiam. Natura est una: tum hic tum ille homo est; penu-

μασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ! Οὔτε γὰρ ἡ ἐλεημοσύνη ἀκριτος παρὰ Θεοῦ, οὔτε ἡ κρίσις ἀνελεήμων. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς κρίσεως ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην, καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται ἐπὶ τὴν κρίσιν. Ταῦτα δὲ ἀλλήλοις συνέζευκται, ὁ ἔλεος μετὰ τῆς κρίσεως, ἵνα μήτε ὁ ἔλεος μόνος χαυνότητά ἐμποιήσῃ, μήτε μόνῃ ἡ κρίσις ἀπόγνωσιν ἐνεργάσῃται.

4. Εἰ οὐκ ἐφόνευσας, οὔτε ἐμοίχευσας, οὔτε ἐκλεψας, οὔτε κατεμαρτύρησάς τινος μαρτυρίαν ψευδῆ· ἀνόνητον σεαυτῷ ποιεῖς τὴν περὶ ταῦτα σπουδῆν, μὴ προστιθεῖς τὸ λεῖπον, δι' οὗ μόνου θυνήσῃ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰ μὲν ἰατρός ἐπηγγέλλετο καλοθώματα μελῶν, ἐκ φύσεως ἢ ἐξ ἀρρώστιας προσόντα σοι, διορθώσασθαι, οὐκ ἂν ἠθύμεις ἀκούων· ἐπεὶ δὲ ὁ μέγας τῶν ψυχῶν ἰατρός τέλειόν σε διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ποιῆσαι βούλεται τοῖς καιριωτάτοις ἐλλείποντα, οὐ δέχῃ τὴν χάριν, ἀλλὰ πενθεῖς καὶ σκυθρωπάξεις ὀδυνώμενος τὴν ψυχὴν, καὶ ποιεῖς σεαυτῷ ἄχρηστα πάντα ὅσα σοι προπεπόνηται. Οὐ φιλοπονήσεις περὶ σεαυτοῦ; οὐκ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι προαποθήσεις τὰς τοῦ μέλλοντος ἀναπαύσεις, πρὸς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μύρμηκος ἀποβλέψας; ὅς ἐν θέρει τὴν χειμέριον τροφὴν ἑαυτῷ θησαυρίζει, καὶ οὐχ ὅτι μήπω πάρεστι τὰ τοῦ χειμῶνος λυπηρὰ, διὰ βραθυμίας παραπέμπει τὸν χρόνον, ἀλλὰ σπουδῆ τινι ἀπαραιτήτῳ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἑαυτὸν κατατείνει, ἕως ἂν τὴν ἀρχοῦσαν τροφὴν ἐναπόθηται τοῖς ταμείοις· καὶ οὐδὲ τοῦτο βραθύμως, ἀλλὰ σοφῆ τινι ἐπινοίᾳ τὴν τροφὴν ἐπιπλεῖστον διαρκεῖν μηχανώμενος. Διακόπτει γὰρ ταῖς ἑαυτοῦ χηλαῖς τῶν καρπῶν τὸ μεσαίτατον, ὡς ἂν μὴ ἐκφυέντες ἄχρηστοι πρὸς τροφὴν αὐτῷ γένοιτο· καὶ διαψύχει τούτους, ὅταν αἰσθηταὶ αὐτῶν διαβρόχων· καὶ οὐκ ἐν παντὶ προβάλλει καιρῷ, ἀλλ' ὅταν προαίσθηται τοῦ ἀέρος ἐν εὐδινῇ καταστάσει φυλαττομένου. Ἀμείνει οὐκ ἂν ἴδιοις ὄμβρον ἐκ νεφῶν ἐπιρρέοντα, παρ' ὅσον χρόνον ἐκ τῶν μυρμηκῶν ὁ σῖτος προεβλήται. Μιμησάτω τὴν γῆν, ἄνθρωπε, καρποφόρησον ὡς ἐκείνη, μὴ χείρων φανῆς τῆς ἀψύχου. Ἐκείνη μὲν γὰρ τοὺς καρποὺς οὐκ εἰς ἑαυτῆς ἀπολαυσιν, ἀλλ' εἰς τὴν σὴν ὑπηρεσίαν ἐξέθρεψε. Σὺ δὲ ὅν ἂν ἐπιδείξῃ τῆς εὐποιίας καρπὸν, σεαυτῷ ταύτου συνάγεις, διότι τῶν ἀγαθῶν ἔργων αἱ χάριτες ἐπὶ τοὺς διδόντας ἐπαναστρέφουσιν. Ἐδώκας τῷ πεινῶντι, καὶ σὸν γίνεται τὸ δοθεῖν, μετὰ προσθήκης ἐπανέλθον. Ἄσπερον γὰρ ὁ σῖτος εἰς τὴν γῆν πεσὼν, κέρδος τῷ προσιμένῳ γίνεται· οὕτως ὁ ἄρτος εἰς τὸν πεινῶντα καταβληθεὶς πολύχουν τὴν ὠφέλειαν εἰς ὑστερον ἀναδίδωσιν.

5. Ἐὰν παραστῇ τῇ θύρᾳ σου ὁ τὴν χρείαν αὐτοῦ ἐπανορθωθῆναι ζητῶν, μὴ ἀνώμαλα ἴδῃς. Μὴ εἴπῃς· Οὗτος φίλος, οὗτος συγγενής, οὗτος εὐεργέτης· ἐκεῖνος ξένος, ἀλλότριος, ἀγνωστος. Ἀνώμαλα βλέπων, οὐκ ἐλεηθήσῃ. Φύσις μία· ἄνθρωπος, καὶ οὗτος κἀκεῖνος· χρεῖα μία, ἐνθεῖα ἐν ἀμφοτέροις ἢ αὐτῇ.

(1) Ex hom. in psal. xxxii, 134.

(2) Ex hom. in Divites, 51.

(3) Ex hom. ix in Hexaem., 83.

(4) Ex hom. in illud Lucæ, *Destinam*, 45.

(5) Ex hom. dicta in *Lacizis*, 588.

Δὸς τῷ ἀδελφῷ, καὶ τῷ ξένῳ · μήτε τὸν ἀδελφὸν ἀποστραφῆς, καὶ τὸν ξένον ἀδελφὸν οἰκεῖον ποιῆσαι. Βούλεται σε παραμυθητικὸν εἶναι τῶν δεομένων, οὐ προσωπολήπτην · οὐ τῷ συγγενεῖ διδόντα, τὸν δὲ ξένον ἀπωθούμενον · Πάντες γὰρ συγγενεῖς, πάντες ἀδελφοί, πάντες ἐνὸς πατρὸς ἔκγονοι. Εἰσὶ τινες ἐξ ἐπικρατείας κινδύνου τινὸς ἀναρπασθέντες ὑπὸ τοῦ κτίσαντος, καὶ μηδεμίαν ἔχοντες περιλειμμένην αὐτοῖς βίου λοιπὴν ἀφορμὴν, ἀλλ' ἰδίαν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι διαφυγόντες αὐτὸν. Ἡμεῖς τοίνυν, ὅσοι τῆς τῶν δυσχερῶν ἄγευστοι πείρας ἐμείναμεν, κοινὴν ἐκεῖνοις προθύμεν τὴν εὐπορίαν ἑαυτῶν, Ἐναγκαλισώμεθα τοὺς περὶσθενέτας μόλις τῶν ἀδελφῶν · εἰπώμεν πρὸς ἕκαστον ἕκαστος · Νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολώλιος ἦν, καὶ εὗρεθη· καὶ τὸ συγγενὲς σῶμα σκεπάσωμεν. Ἀντιστήσωμεν ταῖς τοῦ Δυσμενοῦς ἐπιρροαῖς τὴν ἡμετέραν παράκλησιν, ἵνα καὶ βλάβπτων ἐκεῖνος μηδὲν μέγα βλάβαι δοκῇ· καὶ πολεμήσας, μηδένα δείξῃ (1) νενικημένον· καὶ περιελὼν τὴν εὐπορίαν τῶν ἀδελφῶν, ὑπὸ τῆς ἡμετέρας φιλοτιμίας φανεῖν νικῶμενος.

6. Διὰ μὲν γὰρ τὴν ἀγάπην, ἐν ἀπλότῃ καὶ ἀνεμῶν εἶναι πρὸς τοὺς αἰτοῦντας τὸν μεταδοτικὸν δεῖ, κατὰ τὸ φάσκον παράγγελμα· Τῷ αἰτοῦντί σε, δὸς· λογισμῷ δὲ πάλιν διακρίνειν ἕκαστου τὴν χρείαν τῶν προσαιτούντων, καθὼς ἐν ταῖς Ἠράξεσι μαμαθήκαμεν. Διεδίδοτο γὰρ ἕκαστος, φησὶ, καθ' ὃ τι ἂν τις χρείαν εἶχεν· Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ὑπερβαίνοντες τὴν χρῆσιν τῶν ἀναγκαίων, ἀφορμὴν ἐμπορείας καὶ ὑπόθεσιν τρυφῆς ἀσελγοῦς ποιοῦνται τὴν αἴτησιν, ἐπιστημόνως καὶ οἰκονομικῶς ταῖς χρεῖαις ἐκάστου τὴν διανομὴν τῶν ἀναγκαίων γίνεσθαι δεῖ. Τοῖς γὰρ δὴ τὰ θρηνώδη μέλη πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν ἀπάτην συντιθεῖσι, καὶ τὰ πηρώματα τοῦ σώματος καὶ τὰ ἔλκη πρὸς ἐμπορείας ἀφορμὴν συντιθεῖσιν (2), οὐ πάντως τὸ διαφίλες τῆς διακονίας ὠφελίμον· ἀφορμὴ γὰρ αὐτοῖς εἰς κακίαν ἢ χορηγία γενήσεται· ἀλλὰ μικρὰ δόσει χρῆ τὴν τῶν τοιούτων ἠλακτὴν ἀπωθεῖσθαι, τὸ δὲ συμπάθει καὶ φιλάδελφον ἐπιδείκνυσθαι (3) ἐν τοῖς, μεθ' ὑπομονῆς τὴν θλίψιν φέρειν δεδιδαγμένοις, ὑπὲρ ὧν καὶ λεχθήσεται, ὅτι Ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. Διὰ τοῦτο τῷ ὄντι ἐμπειρίας χρῆζει ἢ διάγνωσις τοῦ ἀληθῶς δεομένου, καὶ τοῦ κατὰ πλεονεξίαν αἰτοῦντος. Καὶ ὁ μὲν τῷ θλιβομένῳ δοῦς, τῷ Κυρίῳ ἐδώκε, καὶ παρ' αὐτοῦ λήφεται τὸν μισθόν· ὁ δὲ τῷ περιερχομένῳ παρασχόμενός παντι, προσέρριψε κατὰ φορτικῶν διὰ τὴν ἀναίδειαν, οὐκ ἐλεεινῶν διὰ τὴν εὐδειαν.

7. Ἀκούσατε, οἱ πλούσιοι, ὅποια συμβουλεύομεν τοῖς πτωχοῖς διὰ τὴν ὑμετέραν ἀπανθρωπίαν, ἐγκαρτερεῖν μᾶλλον τοῖς θεινοῖς, ἢ τὰς ἐκ τῶν τόκων συμ-

⁴⁹ Luc. xv, 24. ⁵⁰ Luc. vi, 30. ⁵¹ Act. iv, 35.

(1) Δείξῃ. Codex 1992 δείξαι. Sic etiam homil. Basilii.

(2) Συντιθεῖσιν. Satis commode hoc verbum deest in eodem codice. Legitur in contextu προτιθεῖσιν.

(3) Ἐπιδείκνυσθαι. Legitur in ipso Basilii contextu ἐπιδείκνυμένους.

A ria una, egestas in utroque eadem: fratri da, et peregrino; nec fratrem averseris, et peregrinum pro fratre habe. Vult Deus te indigentibus solatium afferre, nullam personarum rationem habere non propinquo dare, peregrinum vero repellere, Omnes enim propinqui, omnes fratres, unius patris filii omnes⁽⁴⁾. Sunt qui e faucibus periculi erepti fuere a Creatore, nec jam ullum habent sibi relictum vitæ subsidium, sed animam solam et corpus periculo subduxere. Nos ergo, quibuscunque ingustata rerum adversarum experientia, copiam nostram communem cum illis faciamus. Amplectamur fratres vix servatos, dicamus quisque cuique: *Mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est*⁵⁰: atque corpus nostro affine contegamus. Opponamus inimici injuriis nostram consolationem, ut etiam lædens non multum læsisse videatur, et bellum inferens, neminem victum ostendat, et postquam disperdidit fratrum facultates, liberalitate nostra victus comperiatur.

6. (5) Oportet quidem ut qui liberalis est, ob charitatem in simplicitate præbeat se erga petentes facilem, secundum illud præceptum, *Petenti a te, da*⁵⁰; et rursus ratione necessitatem uniuscujusque petentis discernas, ut ex Actis didicimus. *Dividebatur enim singulis, inquit, prout cuique opus erat*⁵¹. Quia enim multi necessarium usum transilientes, mendicitatem ad negotiationis occasionem, et lascivarum deliciarum materiam convertunt: scienter et provide pro uniuscujusque necessitate distributio rerum necessaria facienda (6). Qui enim lugubria carmina ad mulierculas decipiendas componunt, et mutila corporis membra, ac ulcera ad quæstus occasionem inveniendam confingunt, non sane his copiosa erogatio proderit; ipsis enim instrumentum est ad nequitiam liberalitas: sed oportet modica erogatione ejusmodi hominum latratum arcere, misericordiam autem et fraternam charitatem in eos ostendere qui res adversas patienter perferre didicerunt, pro quibus et dicetur: *Esurivi, et dedistis mihi manducare*⁵² (7). Quapropter experientia opus habet, ut is qui vere pauper est, ab eo, qui ex avaritia mendicat, secernatur. Et quidem quisquis calamitoso dat, dedit Domino, et ab eo mercedem accipiet: qui vero errabundo omni tribuit, projicit cani, molesto quidem ob impudentiam, sed non miserando ob indigentiam.

490 7. (8) Audite, divites, quale pauperibus demus consilium ob vestram inhumanitatem, nempe ut gravissima quæque constanter ferant potius,

⁵² Matth. xxv, 33.

(4) Ex hom. *Quod mundanis adhærendum non sit*, 170.

(5) Ex hom. *in psal.* xiv, 357.

(6) Ibid.

(7) Ex epist. cl, 241.

(8) Ex hom. *in psal.* xiv, 112.

quam calamitates ex fenore provenientes perpetuantur. Morem si Domino gereretis, quid his verbis esset opus? Nam ait, *Mutuum date iis, a quibus non speratis recepturos vos esse*⁵³. Cum enim pauperi Domini gratia dederis; idem et donum est et fenus. Donum quidem, quod recepturum te nihil esse speras: fenus vero, ob Domini pro inope persolventis munificentiam, qui, paucis per pauperem acceptis, magna eorum loco redditurus est (1). Consideret igitur divitum quisque suos reditus, e quibus Deo dona oblaturus sit; num pauperem imperio suo oppresserit, num infirmiori vim intulerit, num a subdito quidpiam inique exterserit. Servare enim quod justum est et æquum, etiam in servos præcipimur: noli vero quia superior es vim afferre, neque quia potes, extorquere, sed quia tibi per vires licet, exere justitiæ opera; nam in quo nulla tibi datur facultas, in eo sane nullum tui erga Deum timoris atque obedientiæ specimen exhibebis: sed in eo quod cum transgredi possis, non transgrederis; si vero quæ pauperibus eripuisti, ea in pauperes erogas, præclarius tecum ageretur. si neque raperes, neque dares. Neque enim beneficia ab iniquo quæstu in pauperes collata, Deo grata acceptaque sunt: neque qui rapinis hujuscemodi abstinet, laudandus est, si de suo neminem juverit. De his enim qui injuste possident, atque dona offerre Deo agrediuntur, scriptum est: *Sacrificium impiorum, abominatio coram Domino*⁵⁴. De his autem qui [nulla misericordia permoventur, *Qui obturat suas aures, ne pauperem exaudiat, ipse etiam invocabit, neque erit qui exaudiat*⁵⁵. Propterea monet et hortatur. Parcemia: *Honora Dominum de laboribus tuis justis: et primitias illi offer de tuis fructibus justitiæ*⁵⁶. Si enim ex iniquitate et rapina quædam oblaturus es Deo, præstantius esset neque talia possedisse te unquam, neque ex his offerre. Purum enim donum evehet precem, ut scriptum est: *Preces eorum qui recto sunt corde, acceptæ sunt apud ipsum*⁵⁷. Et rursum si possidens e justis laboribus non obtuleris Deo oblationes, quibus alantur pauperes, imputabitur tibi in rapinam ut per prophetam Malachiam ait Deus: *Primitiæ et decimæ vestræ vobiscum sunt, et erit in domibus vestris direptio*⁵⁸. Quid igitur tuas divitias coinquinas, o homo, iniqua lucra his superaddens? Quid abominabilem facis oblationem tuam ex injustitia, dum id offerre tentas cujus nomina alterius pauperis miserturus es! ejus misereare quem injuria afficis, in hunc summa ute

⁵³ Luc. vi. 35. ⁵⁴ Prov. xv, 8. ⁵⁵ Prov. xxi, 15.

(1) Uterque codex indicat sermonem *De eleemosyna et judicio*. Homiliam illam post Matthæium denuo edimus ad calcem tomi tertii hujus editionis, col. 1735.

(2) Μέλλης. Codex Regius melioris notæ μέλλεις,

Αφοράς ὑποδέχεσθαι. Εἰ δὲ ἐπιθεσθε τῷ Κυρίῳ, τίς χρεία τῶν λόγων τούτων; Δανείζετε γάρ, φησί, παρ' ὧν οὐκ ἐλπίζετε λαβεῖν. Ὅταν γάρ πτωχῷ παρέχειν μέλλης (2) διὰ τὸν Κύριον, τὸ αὐτὸ καὶ δῶρον ἐστὶ καὶ δάνεισμα· δῶρον μὲν, διὰ τὴν ἀνεμπιστίαν τῆς ἀπολήψεως· δάνεισμα δὲ, διὰ τὴν μεγαλοδωρεάν τοῦ Δεσπότου, τοῦ ἀποτινύοντος ὑπὲρ αὐτοῦ· ὅς μικρὰ λαβὼν διὰ τοῦ πένητος, μεγάλα ὑπὲρ αὐτῶν ἀποδίδωσι. Σκοπεῖτω τοίνυν τοὺς ἰδίους πόρους τῶν πλουτούντων ἕκαστος, ἐξ ὧν ἀναφέρειν δῶρα μέλλει Θεῷ, μὴ τὸν πένητα καταδυνάστευσε, μὴ τὸν ἀσθενέστερον ἐβιάσατο, μὴ τὸν ὑποκείμενον αὐτῷ πεπλεονέκτηκεν, ἐξουσία χρώμενος ἀντὶ δικαιοσύνης. Τὸ δίκαιον γάρ καὶ τὴν ἰσότητα κελευόμεθα φυλάττειν καὶ πρὸς τοὺς δούλους (3). Μὴ γὰρ ὅτι κρατεῖς, Β βιάζου· μὴδὲ ὅτι δύνασαι, πλεονέκτη· ἀλλ' ὅτι πάρεστί σοι τὰ τῆς ἐξουσίας, δεῖξον τὰ τῆς δικαιοσύνης. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύνασαι, παρέξεις τὴν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς καὶ τοῦ φόβου· ἀλλ' ἐν ᾧ παραβῆναι δυνάμενος, οὐ παραβαίνεις. Εἰ δὲ ἀφελόμενος τὰ τῶν πενήτων, πένησι δίδως, κάλλιον ἤσθα μῆτε ἀρπάξων μῆτε διδοῦς. Οὔτε γὰρ ἐξ ἀδίκων κερδῶν εὐεργεσία πρὸς τὸν θεόμενον δεκτὴ παρὰ Θεῷ, οὔτε ὁ τῶν ἀδικιῶν ἀπεχόμενος ἐπαινετός, εἰ μηδενὶ μεταδοίη τῶν ἑαυτοῦ. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἀδικούντων, καὶ δῶρα Θεῷ προσφέρειν ἐπιχειρούντων, γέγραπται· Θυσία ἀσεβῶν, βδέλυγμα Κυρίῳ· περὶ δὲ τῶν μὴ ἐλεούντων. Ὁ φράσων τὰ ὅσα αὐτοῦ τοῦ μὴ ὑπακοῦσαι πένητος, καὶ αὐτὸς ἐπικαλέσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ὑπακούων. Διὰ τοῦτο ἡ Παροιμία συμβουλεύει· Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων, καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης. Εἰ γὰρ ἐξ ἀδικίας καὶ ἀρπαγῆς μέλλεις προσφέρειν τῷ Θεῷ, κάλλιον μῆτε κτήσασθαι τοιαύτην κτήσιν, μῆτε προσφέρειν ἐξ αὐτῆς. Καθαρον γὰρ δῶρον ἀνοίσει τὴν εὐχὴν (4), ὡς γέγραπται· Εὐχαὶ κατευθυνόντων, δεκταὶ παρ' αὐτῷ. Καὶ πάλιν, εἰ κτώμενος ἐκ δικαίων πόνων μὴ προσφέρεις Θεῷ προσφορὰς ἀφ' ὧν τρέφονται πένητες, ἀρπαγὴ λογισθήσεται σοι, καθά φησι διὰ τοῦ προφήτου Μαλαχίου ὁ Θεός· Δι' ἀπαρχαὶ καὶ τὰ ἐπιθέκατα ὑμῶν μεθ' ὑμῶν εἰσι, καὶ ἔσται ἡ διαρπαγὴ ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν. Τί τοίνυν μολύνεις τὸν σαυτοῦ πλοῦτον, ἄνθρωπε, ἐπισιάγων αὐτῷ τὰ μὴ δίκαια κέρδη; τί βδελυκτὴν ποιεῖς τὴν σαυτοῦ προσφορὰν, ἐξ ἀδικίας προσφέρειν ἐπιχειρῶν, ἐν ᾧ μέλλεις ἕτερον πτωχὸν ἐλεεῖν; Ἐκεῖνον ἐλέησον ὃν ἀδικεῖς εἰς τοῦτον κατάχρησαι τῇ φιλανθρωπίᾳ· τούτῳ χάρισαι, καὶ πληρώσεις ἔλεον μετὰ κρίσεως. Οὐ γὰρ κοινωνήσει πλεονεξία Θεός, οὐδὲ ληστῶν καὶ ἀρπακτῶν κοινωνός ὁ Κύριος· οὐδὲ ὡς ἀδύνατος τρέφειν τοὺς πένητας, ἡμῖν κατέλιπε τρέ-

⁵⁶ Prov. iii, 9. ⁵⁷ Prov. xv, 8. ⁵⁸ Malach. iii, 8.

[minus recte.]

(3) Δούλους. Idem codex ὁμοδούλους.

(4) Τὴν εὐχὴν. Sic ope ejusdem codicis emendavimus vulgatam lectionem τὴν ψυχὴν. Mox legendum videtur τρέφονται.

φειν αὐτούς, ἀλλὰ τὴν δικαίαν καὶ φιλόθροπον καρποφορίαν παρ' ἡμῶν ζητῶν, εἰς ἡμετέραν εὐεργεσίαν. Ἐλεημοσύνη ἐξ ἀδικίας οὐ γίνεται, οὐδὲ ἐκ κατάρως εὐλογία, οὐδὲ ἐκ θαυμάτων εὐεργεσία. Κενοδοξίαι τὰ τοιαῦτα, καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ἀνθρώπων ἐπαίνους, οὐ πρὸς τὸν ἐπαινον τὸν ἐκ Θεοῦ. Ἐάν γάρ, ὡς Θεοῦ τὴν ἐλεημοσύνην ὀρώμενος, ποιῆς αὐτήν, φυλάξῃ μὴ ποιεῖν ἐκ πλεονεξίας, εἰδὼς ὅτι τὸν ἐπόπτην Θεὸν οὐκ εὐφραίνεις. Οὕτως οὐκ ἐλεημοσύνην ποιῶμεν, ἵνα ἀπολάβωμεν παρὰ Θεοῦ· ἀποδίδωσι δὲ ὁ Θεὸς ἐκείνοις, οὓς ἐπαινεῖ, ἐπαινεῖ δὲ πλεονέκτην οὐδένα. Μὴ πλανασθε· οὐκ ἄλλως ἀποδίδεται Χριστὸς τὰς εἰς τοὺς πτωχοὺς φιλοτιμήσεις, εἰ μὴ λυθεῖεν αἱ κατὰ τῶν ἀδικηθέντων πλεονεξίαι. Οὕτως ὁ Κύριος ἀπεδέξατο τοῦ Ζακχαίου τὴν ὀρθότητα, καὶ ἔφη· Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο· ὅτι προθέμενος ἀποδοῦναι τετραπλάσιον, εἰ τί ἐσυκοφάντησεν, οὕτω τῶν ὑπολειπαμένων χρημάτων τὰ ἡμίση πτωχοῖς ἀπεμέρισεν. Ἦδει γὰρ ὅτι Χριστὸν ὑποδέξασθαι βούλεται. Δώμεν τοιγαροῦν ἐξουσίαν, ἀδελφοί, ὑπερχεθῆναι βουλομένῳ πρὸς τοὺς θεομένους τῷ πλούτῳ· μὴ παραδράμωμεν τοὺς μὲν ὀφθαλοῖς ἡμῶν ἐτι καὶ νῦν κειμένους Λαζάρους· μηδὲ τῶν ψυχῶν τῆς ἡμετέρας τραπέζης ἀρκούντων αὐτοῖς εἰς κόρον βασκάνωμεν, μηδὲ τὸν ἀνήμερον ἐκεῖνον ζηλώσαντες πλούσιον, πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ τῆς γενένης φλόγα μετέλθωμεν. Ἐπεὶ πολλὰ μὲν τοῦ Ἀβραάμ δεσθεσθήμεθα τότε, πολλὰ δὲ ἐκάστου τῶν βεβιωκότων καλῶς· οὐδὲν δὲ ἔσται κέρδος ἡμῖν βοῆς. Ἀδελφός γάρ οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος; Ἐρεῖ δὲ ἐκάστος ἐκείνων ἡμῖν κεκραγώς· Μὴ ζῆτει φιλοανθρωπίαν, ἣν αὐτὸς ἐφ' ἐτέρων ἠγνόησας, μηδὲ βούλου λαβεῖν αὐτῷ μεγάλα, σὺ τῶν ἐλαττόνων φεισάμενος· ἀπόλαυε τούτων ὧν ἐν τῷ βίῳ συνέλεξας. Δάκρυα νῦν, ἐπειδὴ τότε θαυμάζοντα τὸν ἀδελφὸν ὄρων οὐκ ἠλέησας. Ταῦτα ἐροῦσι, καὶ δικαίως, ἡμῖν. Δέδοικα δὲ ἐγὼ, μὴ καὶ πικροτέροις ἡμᾶς τούτων βάλωσι (1) ῥήμασιν, ἐπειδὴ καὶ νικῶμεν ἐκεῖνον, ὡς ἴστε, τῆς πονηρίας τῶν πλούσιον. Ὅτι κόλακες μὲν καὶ παράσιτοι, μετὰ τὸ λαμπρῶς ἐστιαθῆναι παρ' ἡμῖν, καὶ τὰς χεῖρας πεπληρωμένας πολυτελέων δώρων κατὰγουσι, καὶ μαυθάνουσι παρ' ἡμῶν ὅτι λυσιτελεῖ μᾶλλον τῶν ἀρετῶν τὰ τοιαῦτα μετιέναι καὶ πράττειν αὐτοῖς. Εἰ δὲ παρασταίῃ πένης ἡμῖν, μόλις ὑπὸ τοῦ λιμοῦ φθεγγόμενος, ἀποστρεφόμεθα, μετὰ σπουδῆς ἀποτρέχομεν, ὡσπερ δεδωκότας, μὴ καὶ τῆς δυσπραγίας αὐτῆς ἐκ τοῦ σχολαίτερον βαδίσαι μετάσχωμεν. Καὶ εἰ μὲν εἰς γῆν νεύσοι τὴν συμφορὰν αἰσχυρόμενος, ὑποκρίσεως εἶναι λέγομεν ἐργατὴν αὐτόν· εἰ δὲ μετὰ παρρησίας προσβλέψοι διὰ τὸ βαρὺ τοῦ λιμοῦ κέντρον ἡμᾶς (2), ἀναιδῆ πάλιν καλοῦμεν καὶ βίαιον. Καὶ εἰ μὲν τύχοι καλυπτόμενος ὑγιέσιν ἐσθῆμασι δεδωκότος τιδός, ὡς ἀπληστον ἀπελαύνομεν, καὶ ὀμνύμεθα προσποιεῖσθαι πενίαν αὐτόν· εἰ

A re humanitate, huic gratificare, et adimplebis misericordiam cum iudicio. Neque enim Deo ulla est cum avaritia communicatio; neque ullum est Domino cum prædonibus et rapacibus commercium. Neque pauperes nobis enutriendos reliquit, quod eos alere non possit: **491** sed iustitiæ atque humanitatis uberem a nobis fructum efflagitans, eos summo suo in nos beneficio nobis commendavit. Eleemosyna ab injustitia non existit, neque a maledictione benedictio, neque ex lacrymis beneficia. Inanis gloriæ sunt is'ra, atque laudem humanam, non divinam venantur. Si enim, ut Deo inspectore, eleemosynam facis, caveto ne eam ex alienorum usurpatione facias, non ignarus te hac ratione speculatori Deo non placere. **B** Sic igitur eleemosynam faciamus, ut a Deo postea eam recepturi. Reddit enim Deus illis quos laudat; rapacem vero neminem laudat. Ne decipiamini: non aliter Christo accepta erunt nostra in pauperes beneficia, nisi prius alienis injuria ablatis penitus exsolvamur. Sic enim Dominus gratam habuit Zacchæi probitatem: ac dixit, *Hodie salus domui huic facta est*⁵⁹; quia cum instituisset quadruplum reddere, si quid defraudasset, postea pecuniarum quas reliquas habebat, dimidium pauperibus dabat. Sciebat enim quid sit Christum recipere. (3) Enimvero, fratres, divitiis effundi in egenos cupientibus per nos liceat; ob oculos nostros hodieque jacentes Lazaros ne prætereamus, neque eis mensæ nostræ micæ, quæ ad ipsos saturandos sufficiunt, invideamus, nec imitemur illum divitem imitati, ad eandem atque ipse gehennæ flammam veniamus⁶⁰. Nam multum quidem tunc Abrahamum rogabimus, multum etiam quoscunque, qui vitam suam probe transegerint: sed lucrum nullum ex nostro clamore consequemur. *Frater enim non redimit, redimet homo*⁶¹? Unusquisque autem illorum clamans dicturus nobis est: Commiserationem quam ipse erga alios ignorasti, ne quæras: neque velis accipere adeo magna, qui minorum parcus fuisti: fruiere his quæ in vita collegisti. Lacrymare nunc, siquidem lacrymantem tunc fratrem videns, non es misertus. Hæc dicent nobis, nec injuria. Imo vereor ne nos impetant acerbioribus etiam verbis, cum vincamus illum, ut scitis, improbitate divitem. Nam assentatores et parasiti (4), postquam splendide apud nos epulati sunt, manus etiam pretiosis muneribus plenas referunt; et discunt ex nobis, esse sibi utilius prosequi talia et efficere quam virtutem colere. Quod si in nostrum conspectum pauper venerit, qui vix etiam præ fame loquatur, aversamur, festinanter transimus, quasi veriti, ne si

⁵⁹ Luc. xix, 9. ⁶⁰ Luc. xvi, 20 sqq. ⁶¹ Psal. xlviii, 8.

(1) Βάλωσι. Uterque codex βαλοῦσι [perperam].

(2) Κέντρον ἡμᾶς. Sic uterque codex atque ipse etiam Basili contextus. Editi κέντρον, ἡμεῖς.

(3) Ex hom. *Quid mundanis adhærendum nō sit*, 168.

(4) Ibid., 169.

etiam lentius gradiamur, ejusdem miseriæ efficiamur participes. Et, si in terram oculos, calamitate pudorem ei incutiente, dimiserit eum hypocrisis dicimus artificem; si vero libere ac confidenter, fame graviter exstimulatus, aspererit nos, e contrario impudentem appellamus ac violentum. Et, si opertus sit integris vestibibus ab aliquo acceptis, quasi inexplebilem repellimus, ac juramus paupertatem ab illo simulari; si vero panniculis putridis amiciatur, rursus abigimus uti male olentem. Et quamvis Conditoris nomen precibus admisceat, ac similes ærumnas indesinenter a nobis deprecetur, tamen immisericordem voluntatem flectere non potest. Quapropter gehennæ ignem graviolem quam qui divitem illum Lazari despectorem combussit, reformido. Quod quidem ne eveniat, misericordia misericordiam comparemus, ut et æterna bona consequamur in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas, cum æterno ejus Patre, et vivificante Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE DIVITIIS ET PAUPERTATE.

SERMO V.

1. (1) Putei hausti melius scaturiunt, sic et divitiæ, si stabiles sint, nihil prosunt; si moveantur et transferantur communem utilitatem promovent ac fructum ferunt. Ac mirari quidem mihi subit, quomodo post superfluum et inutilem sumptuum excogitationem, (2) cum in sexcentos usus distractæ divitiæ redundant adhuc, in terra detruduntur a possidente, et in abditis locis asservantur. Papæ! postquam innumeris excogitatis modis aurum absumere non potuit, tunc illud sub terra occultavit. (3) Videtur autem mihi vitium animæ divitis, helluonum vitio simile, qui malent præ ingluvie disrumpi, quam reliqui quidquam impertiri egentibus. (4) Talis erat ille in Evangelio dives. Astabant qui animam ejus repeterent, et ille secum disserebat de alimentis. Hac ipsa nocte abripiabatur, et ad multos annos rerum possessionem animo sibi fingeat. (5) Insania ingens! dum quidem aurum in metallis erat, terram scrutabatur: cum autem jam in propatulo est, rursus illud in terra abscondit: deinde aurum defodiendi evenire arbitror, ut et cor suum simul defodiat. Nam, inquit, ubi thesaurus tuus, ibi et cor⁶². (6) Age, igitur, o dives, divitias varie dispensa, noli magno vendere, cave expectes annonæ charitatem ad horrea aperienda; ne famem auri causa, ne inedia communem ob privatam opum tuarum copiam opperiare. Noli fieri caupo humanarum calamitatum; ne iram Dei occasionem feceris aggerendæ pecuniæ. Tu enim aurum quidem respicis, sed fratrem tuum non respicis;

⁶² Matth. vi, 21.

(1) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 48.

(2) Ex hom. in *divites*, 54.

(3) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 45.

(4) Ibid.

(5) Ex hom. in *divites*, 54.

A δὲ σκεπάζοιτο σεσηπόσι ρακίοις, ὡς ὀδωδῶτα πάλιν διώκομεν. Καὶ οὔτε τὸ τοῦ κτίσαντος ὄνομα ταῖς ἰκετηρίαῖς ἐκεῖνος ἀναμηνύς, οὔτε τὸ (7) μὴ τοιούτοις πάθεσι περιπεσεῖν ἡμᾶς ἐξορκῶν συνεχῶς, δύναται τὴν ἀνελεῖ κάμψαι προαίρεσιν. Διὰ ταῦτα ὑφ' ὀρώμαι βαρύτερον τῆς γεέννης τὸ πῦρ, ἢ περ ἐκεῖνος ὁ τὸν Λάζαρον ὑπεριδὼν πλούσιος. Ἴνα δὲ μὴ τοῦτο γένηται, τῷ ἐλέῳ τὸν ἔλεον προσκτῆσώμεθα, ὅπως καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

gehennæ ignem graviolem quam qui **492** divitem illum Lazari despectorem combussit, reformido. Quod quidem ne eveniat, misericordia misericordiam comparemus, ut et æterna bona consequamur in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas, cum æterno ejus Patre, et vivificante Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

B

ΠΕΡΙ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΠΕΝΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Ε΄.

1. Τὰ φρέατα ἐξαντλούμενα, εὐρωότερα γίνεται καὶ πλούτου τὸ μὲν στάσιμον, ἄχρηστον· τὸ δὲ κινούμενον (8) καὶ μεταβαῖνον, κοινωφελές τε καὶ ἔγκαρπον. Καὶ θαυμάζειν μοι ἔπεισι, πῶς μετὰ τὴν περιττὴν καὶ ἄχρηστον τῶν ἀναλωμάτων ἐπίνοιαν, ἐπειδὴν εἰς μαυρία διασπασθεῖς ὁ πλοῦτος ἔτι περισσεύη, κατὰ γῆς ὠθεῖται παρὰ τοῦ ἔχοντος, καὶ ἐν ἀπορρήτοις φυλάσσεται. Βαβαί! ὅτε οὐκ ἠδυνήθην ταῖς μυρίαῖς ἐπινοίαις ἐκθάπανῆσαι τὸν πλοῦτον, τότε αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ἀπεκρύψατο. Καὶ δοκεῖ μοι τὸ πάθος τῆς τοῦ πλουσίου ψυχῆς τῷ τῶν γαστριμάργων προσεοικέναι, οἱ διαρρήγῃναι μᾶλλον ὑπὸ λαίμαργίας αἰροῦνται, ἢ τι τῶν λειψάνων μεταδοῦναι τοῖς ἐνδεῖσι. Τοιοῦτος ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πλούσιος. Παρέστησαν οἱ τὴν ψυχὴν ἀπαιτοῦντες, κακεῖνος περὶ βρωμάτων τῇ ψυχῇ διελέγετο. Ταύτῃ τῇ νυκτὶ παρελαμβάνετο, καὶ εἰς ἔτη πολλὰ τὴν ἀπόλαυσιν ἐφαντάζετο. Μανία δεινὴ· ἕως μὲν ἐν μέταλλοις ἦν ὁ χρυσός, ἀνηρσύνει τὴν γῆν· ὅτε φανερός ἐγένετο, πάλιν αὐτὸν ἐν τῇ γῆ ἀφανίζει. Εἴτ' οἶμαι συμβαίνειν τῷ κατορούσσοντι τὸν πλοῦτον, συγκατορούσσειν καὶ τὴν καρδίαν· Ὅπου γὰρ ὁ θησαυρός σου, φησὶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία. Δεῦρο οὖν, ποικίλως διαθῶν τὸν πλοῦτον, ὦ πλούσιε. Μὴ βαρύτιμος ἔσο· μὴ ἀνάμενε σιτοδείαν, ἵνα ἀνοιξῆς σιτοδοχεῖα· μὴ λιμὸν ἐκδέχου διὰ χρυσόν, μὴ κοινὴν ἐνδειαν δι' εὐπορίαν ἰδίαν. Μὴ γίνου κάπηλος συμφορῶν ἀνθρώπων· μὴ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καιρὸν ποιήσης περιουσίας χρημάτων. Σὺ γὰρ πρὸς μὲν τὸν χρυσόν ἀποθλέπεις, τὸν δὲ ἀδελφόν σου οὐ προσθλέπεις· καὶ τοῦ μὲν νομίσματος ἐπιγινώσκεις τὸ χάραγμα,

(6) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 46.

(7) Τό. Forte τῷ. EDIT.

(8) Κινούμενον. Sic uterque codex et Basilii contextus. Editi κινούμενον.

καὶ τοῦ δοκίμου διακρίνεις τὸ κίβδηλον, τὸν δὲ ἀδελ-
φὸν παρὰ τὴν χρεῖαν παντελῶς ἀγνοεῖς. Καὶ ἡ μὲν
εὐχροιά σε τοῦ χρυσοῦ ὑπορήθει, ὅσος δὲ σοι ἀκο-
λουθεῖ τοῦ ἐνδεοῦς ὁ στεναγμὸς, οὐ λογίζῃ.

2. Καὶ τίνα, φησὶν, ἀδικῶ, συνέχων τὰ ἑαυτοῦ ;
Ποῖα, εἰπέ μοι, σαυτοῦ ; πόθεν αὐτὰ λαβῶν εἰς τὸν
βίον εἰσήνεγκας ; Ὡσπερ ἂν εἶ τις ἐν θεάτρῳ θεῶν
καταλαβῶν, εἴτα ἐξείργει τοὺς ἐπιόντας, ἴδιον ἑαυ-
τοῦ κρίνων τὸ κοινῶς πᾶσι κατὰ τὴν χρῆσιν προ-
κείμενον· τοιοῦτοί εἰσι καὶ οἱ πλούσιοι. Τὰ γὰρ
κοινὰ προκατασχόντες, ἴδια ποιοῦνται διὰ τὴν πρό-
ληψιν. Ἐπεὶ εἰ τὸ πρὸς παραμυθίαν τῆς ἑαυτοῦ
χρείας ἕκαστος κομιζόμενος, τὸ περεττόν ἠφείει τῷ
δεομένῳ, οὐδεὶς μὲν ἂν ἦν πλούσιος, οὐδεὶς δὲ ἐν-
δεής. Οὐχὶ γυμνὸς ἐξέπεσας τῆς γαστροῦς ; οὐ γυμνὸς
πάλιν εἰς τὴν γῆν ὑποστρέφεις ; Τὰ δὲ παρόντα σοι
πόθεν ; Εἰ μὲν ἀπὸ ταυτομάτου λέγεις· ἄθεος εἶ, μὴ
γνωρίζων τὸν κτίσαντα, μηδὲ χάριν ἔχων τῷ δεδω-
κότι· εἰ δὲ ὁμολογεῖς εἶναι παρὰ Θεοῦ, εἰπέ τὸν λό-
γον ἡμῖν δι' ὃν ἔλαβες. Μὴ ἀδικὸς ὁ Θεός, ὁ ἀνίσως
ἡμῖν διαιρῶν τὰ τοῦ βίου ; Διὰ τί σὺ μὲν πλουτεῖς,
ἐκεῖνος δὲ πένεται ; Ἡ πάντως ἵνα καὶ σὺ χρηστότη-
τος καὶ πιστῆς οἰκονομίας μισθὸν δεῖξῃ, κἀκεῖνος
τοῖς μεγάλοις ἄθλοις τῆς ὑπομονῆς τιμηθῇ. Ἄλλ'
ἀναγκαῖος ὁ πλοῦτος διὰ τοὺς ταῖδας. Εὐπρόσωπος
ἀφορμὴ πλεονεξίας αὐτῆ. Τοὺς γὰρ παῖδας προβαλ-
λεσθε, τὴν δὲ καρδίαν πληροφορεῖτε. Μὴ αἰτιῶ τον
ἀναίτιον· ἴδιον ἔχει Λεσπότην, ἴδιον οἰκονόμον· παρ'
οὐ (1) τὴν ζωὴν ἐδέξατο, παρ' αὐτοῦ τὰς ἀφορμὰς
ἀναμενέτω τοῦ βίου. Μὴ τοῖς γεγαμηκόσιν οὐκ
ἐγράφη τὰ Εὐαγγέλια ; Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι,
πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς.
Ὅτε ἦτε παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐπαιδίαν, ὅτε ἠξίου
γενέσθαι παίδων πατήρ, ἄρα προσετίθεις τοῦτο, Λός
μοι τέκνα, ἵνα παρακούσω τῶν ἐντολῶν σου ; δός μοι
τέκνα. ἵνα μὴ φθάσω εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρα-
νῶν ; Τίς δὲ καὶ ἐγγυητὴς ἔσται τῆς τοῦ παιδὸς
προαιρέσεως, ὅτι εἰς δέσνῃ χρήσεται τοῖς ἰδοθεῖσι ;
πολλοῖς γὰρ ὁ πλοῦτος, ὑπηρέτης ἀκολασίας ἐγένετο.
Ὅρα οὖν, μὴ μετὰ μυρίων πόνων τὸν πλοῦτον ἀθροί-
σας, ὕλην ἀμαρτημάτων ἑτέροις παρασκευάσης, εἴτα
εὐρεθῆς διπλᾶ τιμωρούμενος, ὧν τε αὐτὸς ἠδίκησας,
καὶ ὧν ἕτερον ἐφωδίασας. Οἱ μὲν γὰρ παῖδες παρὰ
γονέων μηδὲν δεξάμενοι, ἑαυτοῖς πολλάκις οἴκους D
ἐποίησαν· ἡ ψυχὴ δὲ παρὰ σοῦ ἐγκατάλειψεῖσα,
παρὰ τίνος ἐλεηθήσεται ; Τί τοίνυν τοσοῦτον ἐπτόη-
σαι περὶ τὸν χρυσόν ;

bus accepta hæreditate, plerumque sibiipsis domos pararunt: at tuæ animæ, si eam semel ne-
gligas, quis miserebitur ? Quid igitur tanto auri desiderio afficeris ?

3. Τίς καλλωπιστῆς ἠδυνήθη μίαν ἡμέραν τῷ βίῳ
προσθεῖναι ; τίνος ἐπέσαστο θάνατος διὰ τὸν πλοῦ-
τον ; τίνος ἀπέσχετο νόσος διὰ τὰ χρήματα ; Ἔως

⁶³ Job 1, 21. ⁶⁴ Matth. XIX, 21.

(1) Παρ' οὐ. Legitur apud Basilium παρ' ἄλλου,
ubi tamen codex Colbertinus habet παρ' οὐ.

(2) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam.*, 49,

A et numismatis quidem notam agnoscis, et a sin-
cero adulterinum discernis, fratrem vero tem-
pore necessitatis prorsus ignoras. Ac nitidus qui-
dem auri color valde admodum te oblectat, sed
quot et quanti egenorum gemitus te prosequantur,
non reputas.

2. (2) Cui, inquit, injuriam facio, dum mea
custodio et claudio ? Quæ, dic mihi, tua sunt ?
unde accepta in vitam intulisti ? Velut si quis,
loco in theatro ad spectandum occupato, deinde
ingredientes arceat, id sui ipsius proprium ratus,
quod ad omnium communem usum proponitur :
tales quoque divites sunt. Nam communia præoc-
cupantes, propria sibi faciunt eo quod præoccu-
paverint. Quod si suæ quisque necessitati suble-
vandæ in modo quod satis est caperet, egenti vero
relinqueret quod superfluum est, nemo esset di-
ves, pauper nemo. Nonne nudus egressus es ex
utero ? nonne nudus iterum in terram reverteris ⁶³ ?
Unde autem tibi præsentia bona ? Si a casu dix-
eris : impius es, qui **493** non agnoscas Condito-
rem neque gratiam habeas largitori ; sin confi-
teris esse a Deo, dic nobis rationem cur acceperis.
Num injustus Deus, qui nobis inæqualiter vitæ
necessaria distribuit ? Cur tu quidem dives, ille
autem pauper ? Annon utique, ut et tu benignita-
tis ac fidelis dispensationis mercedem accipias, et
ille magnis patientiæ præmiis donetur ? (3) Sed,
inquis, necessariæ opes sunt propter liberos. Spe-
ciosus hic avaritiæ prætextus ; liberos namque
prætenditis, interea vero satisfacitis vestro animo.
Noli culpam rejicere in insontem ; proprium Do-
minum habet, proprium rectorem : a quo vitam
accepit, ab ipso vitæ subsidia exspectet. Num iis
qui matrimonio juncti sunt, scripta non sunt Evan-
gelia ? *Si vis perfectus esse, vende quæ habes, et
da pauperibus* ⁶⁴. Cum prolem numerosam peteres
a Domino, cum rogares ut fieres liberorum pater,
illudne addidisti : Da mihi liberos, tua ut violem
præcepta ? Da mihi sobolem, ut ad regnum cœ-
lorum non perveniam ? Ad hæc voluntatis filii quis
erit sponsor, quod videlicet datis rebus recte
usurus sit ? Nam divitiæ multis exstiterē libidinis
ministrae, atque impuritatis. Vide igitur ne di-
vitiis laboribus permultis coacervatas, aliis ma-
teriam peccatorum facias, posteaque plectaris
duplici pœna, tum nomine eorum, quæ ipse ini-
que egisti, tum eorum, quæ alter abs te adjutus
perpetrarit. (4) Et quidem liberi, nulla a parenti-

3. (5) Quis ex iis qui plus æquo vestium elegan-
tiam affectant, potuit unam diem suæ ipsius vitæ
adjicere ? qui pepercit mors ob divitias ? a quo

(3) Ex hom. in divites, 59.

(4) Ibid., 60.

(5) Ibid., 59.

abstinuit morbus causa pecuniarum? Usquequo aurum, animarum laqueus, mortis hamus, peccati illecebra? Quousque divitæ belli causa, quibus conflantur arma, quibus acuuntur gladii, propter quas cognati ignorant naturam: fratres oculis cædem spirantibus sese invicem conspiciunt? Quis est mendacii pater? quis falsæ scripturæ opifex? quis parens perjurii? Nonne divitiæ nonne earum studium? Quid facitis, o homines? quis vobis, quæ vestra sunt, in insidias vertit? Absit enim ut pecuniæ datæ sint ad malorum incitamentum. Redemptio sunt animæ. Absit enim ut occasio sint exitii. (1) Etenim si divitiæ adminicula sunt ad injustitiam, miserabilis est dives: sin autem inserviunt virtuti excolendæ, nullus est locus invidiæ, cum earum communis utilitas omnibus proponatur. (2) Propterea par est absentes non desiderare divitias; si vero adsint, non magis ipsarum possessione gloriari, quam scientia easdem dispensandi. Nam præclarum est illud Socratis, qui divitem quemdam virum magnopere de pecuniis superbientem non prius admiraturum se dixit, quam ipsa rei experientia didicisset eum iis uti nosse. (3) Nam divitiæ ac bona valetudo sæpe numero peccati administræ sunt, his qui horum utroque abutuntur. omni apud sapientes pretiosior.

494 4. (5) Sed horum nihil unusquisque nostrum cogitat; verum homines videns necessitate pressum genibus provolutum ac supplicem, ecquid non humile facientem, ut vel fenore medeatur inopiæ, non tamen ejus miseretur adversa præter meritum fortuna utentis; sed inflexibilis stat, et implacabilis, jurat, ac sibi male precatur nisi prorsus indigeat, ac ipse etiam circumspiciat num quem mutuo dantem inveniat, ac fidem faciens mendacio per juramenta, perjurium ceu malum quemdam et adventitium inhumanitatis quæstum acquirit. Sed ubi qui mutuum quærit, meminit fenoris, et nomen pignoris protulit, tunc demisso supercilio subridet, atque paternæ amicitiae refricat memoriam, ac familiarem et amicum appellat. Et videlicet, inquit, sicubi quidquam recondatur argenti apud nos. Depositum utique vir amicus nobis quæstus ergo concedidit. Verum ille graves usuras mutuae pecuniæ exigit: sed nos profecto aliquid remitemus, et minori daturi sumus fenore. Talia confingens, verbisque ejusmodi blanditus misero ac lenocinatus, ubi illum syngraphis obserrinxit, atque, præter urgentem inopiam, libertatem etiam viro abstulit, abit. Quid agis, miser? pecuniasne et quæstum ab indigente postulas? Si te ditiozem posset

πότε χρυσός, τῶν ψυχῶν ἡ ἀγχόνη, τοῦ θανάτου τὸ ἀγκιστρὸν, τὸ τῆς ἀμαρτίας δέλεαρ; Ἔως πότε πλοῦτος, ἢ τοῦ πολέμου ὑπόθεσις, δι' ὃν ἀκονᾶται ξίφη, δι' ὃν συγγενεῖς ἀγνοοῦσι τὴν φύσιν, καὶ ἀδελφοὶ κατ' ἀλλήλων φοβικὸν βλέπουσι; Τίς ἐστὶν ὁ ψεύδους πατήρ; τίς ὁ πλαστογραφίας δημιουργός; τίς ὁ τὴν ἐπιτορκίαν γεννήσας; Οὐχ ὁ πλοῦτος; οὐχ ἢ περὶ τοῦτον σπουδῆ; Τί πάσχετε, ὦ ἄνθρωποι, τίς ὑμῖν τὰ ὑμέτερα εἰς τὴν καθ' ὑμῶν ἐπιβουλήν περιέστρεψε; Μὴ γὰρ ἐφόδια κακῶν ἐδόθη τὰ χρήματα, λύτρον ψυχῆς; μὴ γὰρ ἀφορμὴ ἀπωλείας; εἰ μὲν γὰρ ἐφόδιον πρὸς ἀδικίαν ὁ πλοῦτος, ἐλεεινὸς ὁ πλουτῶν· εἰ δὲ ὑπηρεσία πρὸς ἀρετὴν οὐκ ἔχει χώραν ἢ βασκανία, κοινῆς τῆς ἀπ' αὐτοῦ ὠφελείας ἅπασι προκειμένης. Διὰ τοῦτο προσήκει ἀπόντα τε μὴ ποθεῖν τὸν πλοῦτον, καὶ παρόντος, μὴ τῷ κεκτησθαι μᾶλλον φρονεῖν, ἢ τῷ εἰδέναι αὐτὸν διατίλεσθαι. Τὸ γὰρ τοῦ Σωκράτους εὖ ἔχει· ὅς, μέγα φρονούτος πλουσίῳ ἀνδρὸς ἐπὶ τοῖς χρήμασι, οὐ πρότερον αὐτὸν θαυμάσειν ἔφη, πρὶν ἂν καὶ ὅτι κεχρησθαι τούτοις ἐπίσταται πειραθῆναι. Ὁ γὰρ πλοῦτος καὶ ἡ ὑγίεια, ὑπηρεσία πολλὰκις πρὸς ἀμαρτίαν τοῖς κακῶς χρωμένοις τούτων ἐκάστῳ γίνεται. Πενία δὲ μετὰ ἀληθείας (6), πάσης ἀπολαύσεως τοῖς σωφρονούσι τιμιωτέρα.

(4) Paupertas autem cum veritate, possessione

4. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἕκαστος ὑμῶν ἐννοεῖ. ἀλλ' ὄρων ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἄνδρα κατακαμπτόμενον, πρὸ τῶν γονάτων ἰκτετεύοντα, τί οὐ ποιοῦντα ταπεινόν, ἵνα καὶ θανεῖν τὴν ὑπόβριαν παραμυθῆσθαι, οὐκ ἐλεεῖ παρ' ἀξίαν πράττοντα· ἀλλ' ἀκαμπτος ἔστηκε καὶ ἀμειλικτος, ἐξομνύμενος καὶ ἐπερώμενος ἑαυτῷ, ἢ μὴν ἀπορεῖν παντελῶς καὶ περισκοπεῖν καὶ αὐτός, εἰ τίνα εὖροι τῶν θανειζόντων, καὶ πιστούμενος τὸ ψεύδος διὰ τῶν ὄρκων, κακὸν παρεμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπίας τὴν ἐπιτορκίαν προσκτησάμενος. Ἐπειδὴν δὲ ὁ ζητῶν τὸ δάνειον, τόκων μνησθῆ. καὶ ὑποθήκας ὀνομάσῃ· τότε καταβαλὼν τὴν ὀφρὸν, προσεμειδίασε, καὶ πρὸς καὶ πατρώας φίλιος ἐμνήσθη, καὶ συνήθη εἶπε, καὶ φίλον· καὶ ὀψόμεθα, φησιν, εἰ που τί ἐστὶν ἡμῖν ἀποκείμενον ἀργύριον. Ἔστι δὲ παρὰκαταθήκη φίλου ἀνδρὸς ἐπ' ἐργασίᾳ παραθεμένου ἡμῖν. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν βαρεῖς ἐν αὐτῷ τοὺς τόκους ὤρισεν· ἡμεῖς δὲ πάντως ἐπανήομεν τι, καὶ ἐλάττωσι τόκοις δώσομεν. Τοιαῦτα κατασχηματιζόμενος, καὶ τοιούτοις λόγοις ὑποσαίνων καὶ δελεάζων τὸν ἄθλιον, γραμματείοις αὐτὸν προσκαταθήσας, καὶ πρὸς τῇ καταπονούσῃ πενίᾳ ἔτι καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνδρὸς ἀφελόμενος ἦρχετο. Τί ποιεῖς, ἄθλιε; χρήματα καὶ πόρους ἐπιζητεῖς παρὰ τοῦ ἀπόρου; Εἰ πλουσιώτερόν σε (7) ἀποφαίνειν ἐδύνατο, τί ἐζητεῖ παρὰ τὰς θύρας τὰς σὰς; ὦ τῆς συμφορᾶς! Ἐπι

(1) Ex hom. *De invidia*, 96.

(2) Ex serm. *De legendis libris gentilium*, 183.

(3) Ex hom. *in psal* 1, 92.

(4) Ex hom. vii *in Hexaem.*, 63.

(5) Ex hom. *in ps.* xiv, 107.

(6) Μετὰ ἀληθείας. Legitur in contextu Basilii μετὰ αὐταρκείας ἀληθοῦς, *cum rerum necessariorum copia*.

(7) Πλουσιώτερόν σε. Sic Basilii contextus, *melius multo quam editi nostri πλουσιώτερόν σου αὐτόν*.

συμμαχίαν ἐλθὼν πολέμιον εὔρειν· ἀλεξιφάρμακα περιζητῶν, δηλητηρίοις (1) ἐνέτυχε. Δεὸν παραμυθεῖσθαι τοῦ ἀνδρός τὴν πτωχείαν, σὺ δὲ πολυπλασιάζεις τὴν ἐνδείαν· ὡσπερ ἂν εἴ τις ἰατρῶν πρὸς κάμνοντας εἰσιῶν, ἀπὲρ τοῦ εἰς ὑγίειαν αὐτοὺς ἐπαναγαγεῖν, ὁ δὲ καὶ τὸ μικρὸν λείψανον τῆς δυνάμεως προσαφέλοιτο. Καὶ σὺ τοῖσιν τὰς συμφορὰς τῶν ἀθλίων, ἀφορμὴν πόρων ποιῆ· καὶ ὡσπερ οἱ γεωργοὶ ὄμβρους εὔχονται εἰς πολυπλασιασμόν τῶν σπερμάτων, οὕτω καὶ σὺ ἐνδείας καὶ ἀπορίας ἀνθρώπων ἐπιζητεῖς, ἵνα καὶ σοὶ ἐνεργὰ τὰ χρήματα γένηται.

5. Καὶ ὁ μὲν ζητῶν τὸ δάνεισμα, μέσος ἀμηχανίας ἀπειλημένος, ὅταν μὲν πρὸς τὴν πενίαν ἀπίδῃ, ἀπογυμνώσκει τὴν ἔκτισιν· ὅταν δὲ πρὸς τὴν παρούσαν ἀνάγκην, κατατολμᾷ τοῦ δανείσματος. Ὡς δὲ τὰ μὲν χρήματα ὑπορρέει, ὁ δὲ χρόνος προϊὼν τοὺς τόκους ἑαυτῷ συμπροάγει· οὐ νύκτες ἐκείνῳ ἀνάπαυσιν φέρουσιν, οὐχ ἡ ἡμέρα φαίδρα, οὐχ ὁ ἥλιος τερπνός· ἀλλὰ δυσχεραίνει τὸν βίον, μισεῖ τὰς ἡμέρας πρὸς τὴν προθεσμίαν ἐπείγομένης. Κἂν καθεύδῃ, ἐνύπνιου βλέπει τὸν δανειστὴν, κακὸν ὄναρ τῇ κεφαλῇ παριστάμενον· κἂν γρηγορῇ, ἐννοια αὐτῷ καὶ φροντὶς ὁ τόκος ἐστίν. Ἄλλ' ἐστὶν εἰπεῖν καὶ πρὸς τὸν δανειζόμενον· Πίνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων, καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς· τουτέστι, μὴ ἐπ' ἀλλοτρίας πηγῆς βάδιζε, ἀλλ' ἐξ οἰκείων λιβάδων συναγε (2) σεαυτῷ τὰς παραμυθίας τοῦ βίου. Ἐχεις χαλκώματα, ἐσθῆτα, ὑποζύγιον, σκεύη παντοδαπά· ταῦτα ἀπόθου· πάντα προέσθαι κατάδεξαι, πλὴν τῆς ἐλευθερίας. Ἄλλ' αἰσχύνομαι αὐτὰ δημοσιεύειν, φησί. Τί οὖν, ὅτι μικρὸν ὕστερον ἄλλος αὐτὰ προκομίσει, καὶ ἀποκρῦξει τὰ σὰ, καὶ ἐπ' ὀφθαλμοῖς σοῖς ἐπευωνίζων αὐτὰ διαθήσεται; Βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοίαις τὴν χρεῖαν παραμυθεῖσθαι, ἢ ἀθρόως ἐπαρθέντα τοῖς ἀλλοτρίοις, ὕστερον πάντων ὁμοῦ τῶν προσόντων ἀπογυμνοῦσθαι. Εἰ μὲν οὖν ἔχεις ὅθεν ἀποδοῖς, τί οὐχὶ τὴν παρούσαν ἐνδείαν ἐκ τούτων τῶν ἀφορμῶν διαλύεις; εἰ δὲ ἀπορεῖς πρὸς τὴν ἔκτισιν, κακὸν κακῶν θεραπεύεις. Πένης εἰ νῦν, ἀλλ' ἐλεύθερος· δανεισάμενος δὲ, οὔτε πλουτήσεις, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθήτη. Δούλος τοῦ δεδανεικότος ὁ δανεισάμενος, καὶ δούλος (3) μισθοφόρος, ἀπαραίτητον φέρων τὴν λειτουργίαν. Οἱ κύνες λαβόντες ἡμεροῦνται· ὁ δανειστῆς λαμβάνων προσερεθίζεται. Οὐ παύεται ὑλακτῶν, ἀλλὰ τὸ πλεῖον ἐπιζητεῖ. Ἐὰν ἀμύνης, ἀπιστεῖ· ἐρευνᾷ τὰ ἐνδόν, τὰ συναλλάγματα σου πολυπραγμονεῖ. Ἐπὶ γαμετῆς καταισχύνει, ἐπὶ φίλων καθυβρίζει, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἄγχει, κακὸν συνάντημα ἐορτῆς, ἀβίωτόν σοι κατασκευάζει τὸν βίον. Ἄλλὰ μεγάλη, φησὶν, ἡ ἀνάγκη,

A reddere, quid ad tuas januas quæsiuisset? O rem miseram et calamitosam! Venit subsidium quærens: sed hostem reperit; remedium quæreret, in venena incidit. Officium tuum fuerat viri sublevare inopiam: at tu adauges egestatem; velut si quis medicus ægrotos invisens, cum eis debeat restituere sanitatem, econtrario vel exiguas virium reliquias adimat. Tu igitur miserorum calamitates quæstus occasionem facis. Et sicut coloni ad seminum multiplicationem imbres exoptant: ita et tu egestates et inopias hominum optas, tibi ut quæstuosæ sint pecuniæ.

5. Ac pecuniam quidem qui quærit fenore, in mediis difficultatibus constitutus, cum respicit ad B paupertatem, de solutione desperat; cum vero præsentem considerat egestatem, audax fit ad fenus. (4) Sed cum sensim diffluunt pecuniæ, tempusque progrediens secum fenus advehit, non noctes ei requiem afferunt, non dies hilaris est, non sol jucundus, sed vitam moleste fert. Odit dies ad constitutum tempus festinantes. Quod si dormiat, videt feneratorum in somnis, **malum** somnium, capiti astantem: si vero vigilet, cogitatio ei et cura fenus est. (5) Verum et ad eum qui fenore accipit, dicere licet, *Bibe aquas de tuis vasis* ⁶⁵, et de fontibus tuis, hoc est, ad alienos fontes ne accede, sed ex propriis laticibus tibi ipse vitæ solatia compara. Habes vasa ærea, vestem, jumentum, diversi generis supellectilem? C Hæc vende: induc in animum omnia projicere præter libertatem. Sed me pudet, inquit, isthæc voci præconis subjicere. Cur igitur paulo post alius ea exponet, tuorumque bonorum faciet auctionem, **495** et vili pretio ob oculos tuos vendet? Satius est, arte et industria paulatim necessitatem levare, quam alienis facultatibus subito clatum, deinceps omnibus simul bonis nudari. Si igitur habes unde solvas, cur præsentem egestatem hisce auxiliis non depellis? Sin solvendo non es, malum malo curas. (6) Pauper es nunc, sed liber. Argentum si fenore sumpseris, non ditesces, sed libertate spoliabere. Qui pecuniam sumpsit fenore, feneratoris servus est, imo servus stipendiarius, inexorable exhibens ministerium. Canes accipiendo mansuescunt, fenerator vero recipiendo D irritatur. Non enim allatrare desinit, sed plura exposcit. Si juraveris, non credit. Quæ in ædibus habes, perscrutatur; tua diligenter indagat commercia. Præsente uxore, afficit te pudore, coram amicis imponit contumeliam; in mercatibus fauces constringit; malus est festo die occursum;

⁶⁵ Prov. v, 15.

(1) Δηλητηρίοις. Sic Basili contextus. Codex Regius 1992 habet δηλητηρίω. Editi δηλητηρίον.

(2) Συναγε. Sic idem Regius codex et Basili contextus, Editi συνάγαγε.

(3) Καὶ δούλος. Editi iterum addunt καί, sed hæc

conjunctio deest in codice Regio 1992 et in contextu Basili.

(4) Ex hom, in ps. xiv, 108.

(5) Ibid., 109.

(6) Ibid.

vitam tibi reddit injucundam et intolerabilem. At magna, inquit, est necessitas, nec alia est parandæ pecuniæ ratio. Quæ, quæso, utilitas ex hodiernæ diei dilatione? Fenus enim non omnino liberat, sed consilii et mentis inopiam tantisper tardat. Etenim si argentum fenore non sumis; hodie et postea simili modo eris pauper; nunc quidem nullus tibi vertit probro paupertatem, siquidem malum est haud voluntarium: si vero fenori fueris obnoxius, nemo erit qui te stultitiæ non condemnet. (1) Jam perpende unde sis soluturus. Num ex iis pecuniis quas accipis? Sed hæc et ad necessitatem cohibendam et ad solutionem non sufficiunt. Quod si usuras etiam reputaveris; unde usque adeo multiplicabuntur pecuniæ? Vulnera vulnere curat nemo, neque malum malo sanat. (2) At, inquis, quomodo nutriar? Manus habes, habes artem, loca operam tuam lucri gratia, ministra: multa sunt parandi victus consilia, multi modi. At id facere non potes? Pete a possidentibus. At turpe est postulare? Turpius utique fuerit creditorem datis fenori pecuniis defraudare. Deinde vero potest formica, nec mendicans, nec fenore accipiens, nutriri: apes itidem regibus largiuntur proprii alimenti reliquias: quibus tamen nec manus, nec artes concessit natura. Tu vero industrium animal homo inter artes omnes unam ad transigendam vilam non reperies?

6. (3) Dives es? argentum ne des fenore. Pauper es? ne sume fenore argentum. Etenim si locuples es, nihil tibi fenore opus est: si nihil vero habes, non pendes usuras. Noli tuam ipsius vitam seræ pœnitentiæ abjicere. Hoc uno præstamus divitibus nos pauperes, curarum vacuitate; ac eos vigilantes ridemus ipsi dormientes, ac curis semper distentos et sollicitos, quieti et liberi, Debitor utique et pauper est, et curis multis anxius, et omni tempore cogitatione defixus, nunc quidem res suas æstimans, nunc vero domos sumptuosas, divitum agros, occurrentium vestes. Hæc si mea essent, inquit, tanti et tanti divenderem, atque liberarer **496** fenore. Hæc ejus animo nocteque dieque insident. Januam si pulsaveris, irrepit sub lectum debitor. Velociter accurrit quis, et illius cor palpitat. Canis latrat: ille sudore diffluit, et anxietate corripitur, quaque via fugiat, conspicit. Dies præscriptus instat: anxie secum reputat quodnam dicturus sit mendacium, et quo conficto prætextu depulsurus a se sit creditorem. Quid te ipse bestiæ fecundissimæ adjungis? Lepores aiunt simul et parere, et nutrire, et superfetare: sic pecuniæ feneratoribus simul et dantur ad pendendas usuras, et gignuntur, et pul-

(1) Ex hom. in psal. xiv, 111.

(2) Ibid., 110.

(3) Ibid., 110.

(4) Αἰσχρόν μὲν. Legitur in contextu αἰσχρότερον.

(5) Δανείζου. Nullus dubito quin legendum sit μὴ δάνειζε, ne des fenore, non vero, ne pecuniam sumas fenore. Rationem enim addit Basilus, quia divites fenore non indigent; qua voce non pecuniam mutuo

καὶ οὐδεὶς μοι πόρος χρημάτων ἕτερος. Τί οὖν τὸ ὄφελος ἐκ τοῦ τὴν σήμερον ὑπερθέσθαι; Τὸ γὰρ δάνος οὐκ ἀπαλλαγὴν παντελῆ, ἀλλὰ μικροῦν ἀναβολὴν τῆς ἀμηχανίας παρέχεται. Μὴ δανεισάμενος μὲν ὁμοίως ἔση πένης καὶ σήμερον, καὶ πρὸς τὸ ἐφεξῆς· καὶ νῦν μὲν οὐδεὶς ἐγκαλέσει σοι πτωχεύοντι· ἀκούσιον γὰρ τὸ κακόν· ἐὰν δὲ τόκοις ὑπεύθυνος ᾖς, οὐκ ἔστιν ὅς σὺ μέμψεταιί σου τὴν ἀβουλίαν. Ἦδη βούλευσαι πόθεν ἀποτίσεις. Ἄφ' ὧν λαμβάνεις; ἀλλ' οὐκ ἐξαρκεῖ καὶ πρὸς τὴν χρείαν, καὶ πρὸς τὴν ἔκτισιν. Ἐὰν δὲ δὴ καὶ τοὺς τόκους λογίσῃ, πόθεν τὰ χρήματα εἰς τοσοῦτον πολυπλασιασθήσεται; Οὐδεὶς τραύματα τραύμασι θεραπεύει, οὐδὲ κακῇ τὸ κακόν ἰᾶται. Πῶς οὖν διατραφῶ, φησὶν; Ἐχεις χεῖρας, ἔχεις τέχνην· μισθάρνει, διακόνει· **B** πολλὰὶ ἐπίνοιαι τοῦ βίου, πολλὰὶ ἀφορμαί. Ἄλλ' ἀδυνάτως ἔχεις; προσαίτει παρὰ τῶν κεκτημένων. Ἄλλὰ αἰσχρόν τὸ αἰτεῖν; αἰσχρόν μὲν οὖν (4) τὸ δανεισάμενον ἀποστρεφεῖν. Εἶτα ὁ μύρομηξ μὲν δύναται, μὴ προσαιτῶν, μήτε δανειζόμενος, διατρέφεσθαι· καὶ μελίσσαι τὰ λείψανα τῆς οἰκείας τροφῆς βασιλεύσει χαρίζονται, οἷς οὔτε χεῖρας, οὔτε τέχνας ἢ φύσις δέδωκε. Σὺ δὲ τὸ εὐμήχανον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, μίαν τῶν πασῶν μηχανῶν οὐχ εὐρήσεις πρὸς τὴν τοῦ βίου διαγωγὴν;

sumendam, sed mercedem ex collocata pecunia proveniente manifestum est designari. Deterret ergo divites a pecunia in fenus collocanda. Legit archiepiscopus Turonensis, ita ut legendum contendimus. — Vide notam nostram ad tom. I, col. 272. Edit.

6. Πλούσιος εἶ; μὴ δανείζου (5). Πένης εἶ; μὴ δανείζου. Εἰ μὲν γὰρ εὐπορεῖς, οὐ χρήσεις δανείσματος· εἰ δὲ οὐδὲν ἔχεις, οὐκ ἀποτίσεις τὸ δάνειον. Μὴ **C** δῶς σεαυτοῦ τὸν βίον εἰς ὑστεροβουλίαν. Ἐνὶ τούτῳ διαφέρομεν τῶν πλουτούντων οἱ πένητες, τῇ ἀμεριμνίᾳ· καὶ καταγελοῦμεν αὐτῶν ἀγρυπνούντων, αὐτοὶ καθεύδοντες· καὶ συνεπτώτων αἰεὶ καὶ φροντιζόντων, αὐτοὶ ἀφροντιστοῦντες καὶ ἀνειμένοι. Ὁ μὲντοι ὀφείλων καὶ πένης ἐστὶ, καὶ πολυμέριμνος, καὶ σύννοος πάντα τὸν χρόνον, νῦν μὲν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν ἀποτιμώμενος, νῦν δὲ τὰς οἰκίας τὰς πολυτελεῖς, τοὺς ἀγροὺς τῶν πλουσίων (6), τὰς ἐσθῆτας τῶν ἐντυγχανόντων. Εἰ ταῦτα ἐμὰ ἦν, φησὶν, ἀπειδιθόμην τόσου καὶ τόσου, καὶ ἀπηλλασσόμην τοῦ τόκου. Ταῦτα αὐτοῦ καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐγκαθεῖζεται τῇ καρδίᾳ. Ἐὰν τὴν θύραν πατάξῃς, ὁ χρεώστης ὑπὸ τῆν κλίμα· σφοδρῶς εἰπέδραμέ τις, τοῦ δὲ ἐπάταξεν ἡ καρδία· ὑλακτεῖ ὁ κύων, ὁ δὲ **D** ἰδρῶτι ρεῖται, καὶ ἀγωνία συνεχεται, καὶ περισκοπεῖ πόθεν φύγοι. Ἡ προθεσμία προάγει· μεριμνᾷ τι ψεύσεται, ποῖαν πλατάνεμος πρόφασιν τὸν δανειστὴν διακρούσεται. Τί πολυτόκῳ (7) θηρίῳ σεαυτὸν παραζευγνύεις; Τοὺς λαγῶνους φασὶ καὶ τίκτειν ὁμοῦ, καὶ τρέφειν, καὶ ἐπικυττάσκειν· καὶ τοῖς τοκογλύφοις

sumendam, sed mercedem ex collocata pecunia proveniente manifestum est designari. Deterret ergo divites a pecunia in fenus collocanda. Legit archiepiscopus Turonensis, ita ut legendum contendimus. — Vide notam nostram ad tom. I, col. 272. Edit.

(6) Τῶν πλουσίων. Codicum alter τῶν πλησίων, proximis agros.

(7) Πολυτόκῳ. Sic contextus. Edifi nostri πολυπλόκῳ.

τὰ χρήματα ὁμοῦ καὶ δανεῖζεται, καὶ γεννᾶται, καὶ ὑποφύεται. Οὐπω γὰρ ἐδέξω εἰς χεῖρας, καὶ τοῦ παρόντος μηνὸς ἀπητήθη τὴν ἐργασίαν. Καὶ τοῦτο πάλιν δανεισθὲν, ἕτερον κακὸν ἐξέθρεψε, κακείνο ἕτερον, καὶ τὸ κακὸν εἰς ἄπειρον. Τόκος γὰρ, ὡς οἶμαι, διὰ τὴν πολυγονίαν (1) τοῦ κακοῦ προσηγόρευται· πόθεν γὰρ ἄλλοθεν; Ἡ τάχα τόκος λέγεται διὰ τὰς ὠδίνας καὶ λύπας, ἃς ἐμποιεῖν ταῖς ψυχαῖς τῶν δανειζομένων πέφυκεν. Ὡς γὰρ ἡ ὠδὶς τῆς τικτούσης, οὕτως ἡ προθεσμία τῷ ὑποχρέῳ παρίσταται. Τόκος ἐπὶ τόκῳ, πονηρῶν γονέων πονηρὸν ἐκγονον. Τὰς ἐχίδνας λέγουσι τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς διεσθιούσας τίκτεσθαι· καὶ οἱ τόκοι τοὺς οἴκους τῶν ὀφειλόντων εκφαγόντες ἀπογεννῶνται. Τὰ σπέρματα χρόνῳ ρύεται· ὁ δὲ τόκος σήμερον γεννᾶται, καὶ σήμερον τοῦ τίκτειν ἄρχεται. Τῶν αὐξουμένων ἕκαστον, ἐπειδὴν πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀφίχεται μέγεθος, τῆς αὐξήσεως σταταται· τὸ δὲ τῶν πλεονεκτῶν ἀργύριον τῷ χρόνῳ παντὶ συμπαραυξέεται. Τὰ ζῶα παραθόντα τοῖς ἐκγόνοις (2) τὸ τίκτειν, αὐτὰ τῆς κυήσεως παύεται· τὰ δὲ τῶν δανειστῶν ἀργύρια καὶ τὰ ἐπιγινόμενα τίκτει, καὶ τὰ ἄρχαῖα νεάζει. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῆς χολέρας οἱ τὸ ἀεὶ προϊστάμενον ἐξαιροῦντες (3), καὶ πρὶν παντελῶς καθαρῆναι δευτέραν τροφὴν ἐπεμβαλλόμενοι, πάλιν ἐμοῦσι μετὰ ὀδύνης καὶ σπαραγμῶν· οὕτω καὶ οἱ δανειζόμενοι, τόκους ἐν τόκῳ μεταλαμβάνοντες, καὶ πρὶν ἐκκαθᾶραι τὰ πρῶτα, δευτέρον ἐπεισάγοντες δάνεισμα, μικρὸν χρόνον τοῖς ἀλλοτρίοις ἐναθρονομένοι, ὕστερον καὶ τὰ οἰκεῖα ὠδύραντο. Ἀλλὰ πολλοὶ, φησὶ, καὶ ἐκ δανείσματος ἐπλούτησαν. Πλείους, δὲ, οἶμαι καὶ βρόχων ἤψαντο. Σὺ δὲ τοὺς ἀπαγξαμένους οὐκ ἀριθμεῖς, οἱ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀπαντήσεσιν (4) αἰσχύνην μὴ φέροντες, τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ ἐπονείδιστως ζῆν προετίμησαν. Εἶδον ἐγὼ ἐλεεινὸν θέαμα, παῖδας ἐλευθέρους ὑπὲρ χρεῶν πατρικῶν ἐλκομένους εἰς τὸ πρατήριον. Οὐκ ἔχεις καταλιπεῖν χρήματα τοῖς παισὶ; μὴ προσὰφελῆ καὶ τὴν εὐγένειαν. Ἐν τούτῳ διατήρησον αὐτοῖς τὸ κτῆμα τῆς ἐλευθερίας, τὴν παρακαταθήκην, ἣν παρὰ τῶν γονέων παρέλαβες. Οὐδεὶς πενίαν πατρὸς ἐνεκλήθη ποτὲ· ὀφλημα δὲ πατρῶον εἰς δεσμοτῆριον ἄγει. Μὴ καταλίπης γραμματεῖον ὡσπερ ἄραν πατρικὴν εἰς παῖδας καταβαίνουσαν καὶ ἐκγόνους.

7. Πλοῦτος γὰρ, φησὶν, ἐὰν βέη, μὴ προστίθεσθε καρδίαν. Θαύμασον τὴν φωνήν. Πλοῦτος, φησὶν, ἐὰν βέη. Ρευστὴ ἡ φύσις τοῦ πλοῦτου, χειμάρρου ὀξύτερον τοὺς ἔχοντας παρατρέχει· ἄλλοτε ἄλλον πέφυκε παραμείβεσθαι. Καὶ ὡσπερ ποταμὸς ἀφ' ὑψηλοῦ φερόμενος, ἐγγίξει μὲν τοῖς παρεστῶσι τῆς ὄχθης, ὁμοῦ δὲ ἤψατο καὶ εὐθὺς ὑπεχώρησεν· οὕτω καὶ ἡ τοῦ πλοῦτου εὐκολία ὀξυτάτην ἔχει καὶ ὀλισθηρὰν τὴν παρουσίαν, καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων πα-

⁶⁶ Psal. LXI, 11.

(1) Διὰ τὴν πολυγονίαν. Sic mss. et contextus Basili. Editi διὰ τινὰ πολυγονίαν.

(2) Τοῖς ἐκγόνοις. Sic codicum alter et Basili contextus. Editi ἐγγόνοις.

(3) Ἐξαιροῦντες. Legitur in contextu ἐξερωῶντες.

lulant. Nondum enim in manus accepisti, et tamen presentis mensis quæstus a te exposcitur. Et hæc pecunia rursus fenore accepta, malum alterum alit, et illud alterum, atque sic malum in infinitum. Et enim, opinor, τοκός, id est, *partus*, ob ingentem mali fecunditatem nominatur. Unde enim aliunde? Aut forte τοκός, hoc est, *partus*, dicitur ob dolores ac molestias, quas animis eorum qui fenore acceperunt, solet creare. Ut enim puerperium parituræ, ita dies indicta debitori instat. Fenus fenori additum, parentum malorum mala est soboles. Aiunt viperas, dum gignuntur, ventrem matris corrodere: fenus quoque, erosio ac consumptis debitorum ædibus, nascitur. Semina temporis progressu germinant: usura vero hodie generatur, et hodie parere incipit. Quidquid crescit, ubi ad propriam magnitudinem pervenerit, desinit augeri; avarorum vero argentum omnitempore augescit. Animalia ubi suæ soboli vim impertiverunt pariendi, supersedent prægnatione: at feneratorum pecuniæ et adnascetes pariunt, et veteres renovantur. (5) Et sicut ii qui cholera laborant, id semper quod ante sumptum est, ejiciunt, et si ante integram purgationem cibum alterum capiunt, hunc rursus cum dolore, et cum nervorum convulsione evomunt: sic qui fenore accipiunt, usuris usurarum sese onerantes, et antequam priores usuræ purgentur, alteram adjicientes parumper in alienis gloriati, tum demum rei etiam familiaris jacturam lugent. Atqui, inquis, multi etiam fenore facti sunt divites. At vero plures, arbitror, ad laqueos pervenerunt. Tu vero strangulatos non numeras, qui vadimoniorum dedecus minime ferentes, sibi mortem maluerunt laqueo consciscere, quam probrose vivere. Vidi ego miserabile spectaculum, ingenuos pueros, ob patris debita, venales in forum pertrahi. Non habes pecuniam quam relinquo filiis? Cave ingenuitatem eis auferas. Unam hanc ipsis conserva libertatis possessionem, depositum illud, quod a parentibus accepisti. Nemini unquam patris paupertas data est crimini: at paternum debitum in carcerem ducit. Ne relinquo syngrapham ceu paternam execrationem in filios ac nepotes descendentem.

7. (6) *Divitiæ* enim, inquit, *si affluent, nolite cor apponere*⁶⁶. Hanc vocem admirare. *Divitiæ*, inquit, *si affluent*. Fluxa est divitiarum natura, torrente citius præterlabitur possessores, **497** alios aliter solet mutare. Quemadmodum fluvius ab alto labens iis quidem qui ad ripam astant appropinquat, sed simul ut contigit, statim secedit: ita etiam divitiarum instabilitas velocissimam lubricamque præsentiam habet, alios ex aliis permutare solitam

(4) Ἀπαντήσεσιν. Longe præferenda hæc scriptura ei quæ legitur in contextu ἀπαιτήσεσιν, *exactionum dedecus*.

(5) Ex hom. in psal. xiv, 112.

(6) Ex hom. in psal. LXI, 198.

Hodie hujus est ager, cras alterius, et paulo post A
 alius. Respice ad civitatis domos; quot jam nomina
 ex quo exstructæ sunt, accepere, aliter ab alio pos-
 sessore appellatæ. Quinetiam aurum semper e ma-
 nibus ejus quem penes est, elabens, ad alterum
 transit, et ab illo ad alium. Comprehensam manu
 aquam facilius possis continere, quam divitias tibi
 constanter servare. Ne igitur invidias e valde locu-
 pletibus cuiquam, neque ejus vitam beatam esse
 duxeris: et si undique ac ex uberi fontium scatu-
 rigine circumfluant pecuniæ, ne hanc rerum co-
 piam amplexeris. (1) Non semper laudabilis est
 paupertas, sed quæ secundum evangelicum concili-
 um ex libera voluntate perficitur. Multi enim, cum
 pauperes sint, si facultates spectes, proposito ava-
 rissimi sunt: quos non salvat indigentia, sed pro- B
 positum condemnat. (2) Divitiæ autem et gloria,
 quatenus bonos non reddunt possessores, non sunt
 ex eorum numero, quæ natura sunt bona: quate-
 nus vero prosperitatem quamdam in vita nostra
 efficiunt, magis contrariis eligenda sunt paupertate
 et ignominia. Atque hæc quidem nonnullis ad dis-
 tribuendum dantur a Deo velut Abraham, Jacob,
 et similibus. Improbis vero provocatio sunt, ut se
 ad meliorem frugem recipiant, ita ut qui post tan-
 tam a Deo benignitatis significationem perseverat
 in iniquitate, se ipse sine ulla excusationis venia
 obnoxium condemnationi constituat. Qui quidem
 justus est, neque ad divitias, cum adsunt, adjungit
 animum; neque eas, cum absunt, exquirat; si qui- C
 dem non fruitur concreditis, sed earum adminis-
 trator est. Nemo autem prudens negotium ambit
 in alienis rebus distribuendis, nisi respexerit ad
 laudem vulgi, cui homines in aliqua auctoritate
 constituti admirationi sunt ac æmulationi. (3) Quod
 si in despiciendo corpore exercitati essemus, vix
 aliud quidquam humanarum rerum admiraremur.
 Quid enim jam nobis, si corporis voluptates fasti-
 diamus, opus sit divitiis, equidem non video; nisi
 jucundum sit et gratum thesauris defossis more
 fabulosorum draconum invigilare.

8. (4) Id itaque præcipuum est, et cujus maxime
 curam gerere Christianus debet, ut vitiosis affec-
 tibus qui varii sunt ac diversi, animamque coin-
 quinant, denudetur. Deinde vero oportet, ut qui ad D
 sublimem secundum Deum vitam respicit, opes
 suas ac facultates derelinquat: quia rerum terre-
 narum cura ac sollicitudo magnam in animo aber-
 rationem generant. Cum igitur plures ad eundem
 salutis scopum intenti, communem inter se vitam
 amplexi fuerint, id inter ipsos ante omnia obtineat
 necesse est, ut unum in omnibus sit cor, et volun-
 tas una, unumque desiderium atque ut præcipit

ραμείβεσθαι πεφυκυῖαν. Σήμερον τοῦδε ὁ ἀγρός,
 καὶ αὔριον ἄλλου, καὶ μετ' ὀλίγον ἄλλου. Ἀπόβλε-
 ψον πρὸς τὰς ἐν τῇ πόλει οἰκίας, πόσα ἤδη ἀφ' οὗ
 γεγονάσιν ὀνόματα μετελήφασιν, ἄλλοτε ἀπ' ἄλλου
 τῶν κερκτημένων ὀνομαζόμεναι. Καὶ χρυσὸς ἀεὶ τὰς
 τοῦ ἔχοντος χεῖρας διακρίβων, ἐφ' ἕτερον διαβαίνει,
 καὶ ἀπ' ἐκείνου πρὸς ἄλλον. Μᾶλλον δύνασαι ὑδωρ
 τῇ χειρὶ περιλαβὼν κατασχεῖν, ἢ πλοῦτον διαρκῶς
 σεαυτῷ συντηρῆσαι. Μὴ τοίνυν ζηλώσης τῶν ὑπερ-
 πλουτούντων τινὰ, μηδὲ μακαρίσης αὐτοῦ τὴν ζωὴν·
 κἂν πολλαχόθεν σοὶ καὶ ἐξ ἀφθόνων πηγῶν περιφ-
 ῤέῃ τὰ χρήματα, μὴ προσδέξῃ αὐτῶν τὴν περιουσίαν.
 Οὐκ ἀεὶ δὲ ἐπαινετὴ ἡ πτωχεία, ἀλλ' ἡ ἐκ προαι-
 ρέσεως κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν σκοπὸν κενυομένη.
 Πολλοὶ γὰρ πτωχοὶ μὲν τῇ περιουσίᾳ, πλεονεκτικώ-
 ται δὲ τῇ προαιρέσει τυγχάνουσιν· οὗς οὐχ ἡ ἐνδεια
 σώζει, ἀλλ' ἡ προαίρεσις κατακρίνει. Πλοῦτος δὲ καὶ
 δόξα, καθὼς μὲν οὐ ποιεῖ τοὺς ἔχοντας ἀγαθοὺς, οὐκ
 ἔστι τῶν κατὰ φύσιν ἀγαθῶν· καθὼς δὲ εὐροίαν τινα
 παρέχεται ἡμῶν τῷ βίῳ, αἰρετώτερα ἔστι τῶν ἐναν-
 τίων, πενίας καὶ ἀτιμίας. Ταῦτα μέντοι τοῖς μὲν οἰκο-
 νομίας ἕνεκεν δίδονται παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τῷ Ἀβραάμ,
 καὶ τῷ Ἰακώβ, καὶ τοῖς τοιοῦτοις. Τοῖς δὲ φαυλοτέροις
 πρόκλησις ἔστι τοῦ βελτιωθῆναι κατὰ τὸν τρόπον, ὡς
 ὁ γε μετὰ τὸσαύτην ἐκ Θεοῦ δεξιῶσιν ἐπιμένων τῇ
 ἀδικίᾳ, ἀνατιρόρητως ἑαυτὸν ὑποδικῶν τῇ κατακρίσει
 καθίστησιν. Ὁ μὲντοι δίκαιος, οὔτε παρόντος ἐπι-
 στρέφεται τοῦ πλοῦτου, οὔτε μὴ παρόντος ἐπιζητεῖ·
 οὐ γὰρ ἀπολαυστικὸς ἔστι τῶν δεδομένων, ἀλλ' οἰκο-
 νομικὸς· οὐδεὶς δὲ τῶν εὐ φρονούντων ἐπιτρέχει τῇ
 ἀσχολίᾳ τῆς τῶς ἄλλοτρίων διανομῆς, ἐὰν μὴ πρὸς
 τὴν τῶν πολλῶν ἀποβλέπη δόξαν, οἱ θαυμάζουσι καὶ
 ζηλοῦσι τοὺς ἐν ἐξουσίᾳ τινὶ καθεστῶτας. Εἰ δὲ τοῦ
 σώματος ὑπερορᾶν μελετήσασιν, σχολῆ γ' ἂν ἄλλο τι
 τῶν ἀνθρωπίνων θαυμάσασιν. Τί γὰρ ὅτι χρυσώ-
 μεθα (5) τῷ πλούτῳ, τὰς διὰ τοῦ σώματος ἡδονὰς
 ἀτιμάζοντες, ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ· πλὴν εἰ μὴ, κατὰ
 τοὺς ἐν τοῖς μύθοις δράκοντας, ἡδονὴν τινα φέρει
 θησαυροῖς καταρωρυγμένοις ἐπαγρυπνεῖν.

8. Τὸ μὲν οὖν προηγούμενον ἔστιν, οὗ μάλιστα
 προσήκει τὸν Χριστιανὸν ἐπιμελεῖσθαι (6), γυμνωθῆ-
 ναι τὰ κατὰ τὴν κακίαν πάθη τὰ ποικίλα τε καὶ διά-
 φορα, δι' ὧν μολύνεται ἡ ψυχὴ. Χρὴ δὲ κατα δεύ-
 τερον λόγον, καὶ τὴν τῶν ὑπαρχόντων ἀποταγὴν
 κατορθωθῆναι, τῷ πρὸς τὸν κατὰ Θεὸν ὑψηλόν (7)
 ἀποβλέποντι βίον· διότι πολὺν παρέχει περισπασμὸν
 τῇ ψυχῇ ἡ τῶν ὑλικῶν πραγμάτων φροντίς τε καὶ
 ἐπιμέλεια. Ὅταν οὖν πλείους περὶ τὸν αὐτὸν βλέ-
 ποντες τῆς σωτηρίας σκοπὸν, τὴν μετ' ἀλλήλων
 ζωὴν καταδέξωνται, χρὴ τοῦτο πρὸ πάντων ἐν αὐτοῖς
 κρατηθῆναι, τὸ μίαν ἐν πᾶσι καρδίαν εἶναι, καὶ

(1) Ex hom. in psal. xxxiii, 147.

(2) Ex ep. ccxxxvi, 364.

(3) Ex serm. De legendis libris gent., 182.

(4) Ex serm. ascetico, 323.

(5) Ὅτι χρυσώμεθα. Basilii contextus ἐστὶ χρυσώ-
 μεθα. Legitur χρυσώμεθα, in cod. 1992. Supra

contextus καὶ τῷ Ἰωβ.

(6) Ἐπιμελεῖσθαι. Hoc verbum deerat in editis;
 sed cum prorsus necessarium sit, illud desump-
 simus ex contextu.

(7) Τὸν κατὰ Θεὸν ὑψηλόν. Codicum alter πρὸς
 θεῖον καὶ ὑψηλόν. Contextus πρὸς τὸν ὑψηλόν.]

Θέλημα ἐν, καὶ μίαν ἐπιθυμίαν, καὶ καθὼς νομοθετεῖ ὁ Ἀπόστολος, ἐν γενέσθαι σῶμα ἐκ διαφόρων μελῶν συνηθροισμένον. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἄλλως κατορθωθῆναι, εἰ μὴ ἐκεῖνο κρατήσῃ, τὸ μὴ ἐπονομάζεσθαι τι ἀποτεταγμένως, μήτε ἱμάτιον, μήτε σκεῦος, μήτε ἄλλο τι τῶν εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν χρησιμεύοντων· ἵνα ἕκαστὸν τούτων τῆς χρείας ᾖ, καὶ μὴ τοῦ κεκτημένου. Καὶ ὡσπερ ἀνάρμοστον ἔστι τῷ μείζονι σώματι τὸ μικρὸν ἱμάτιον, ἢ τῷ μικροτέρῳ τὸ τελειότερον, ἀλλ' ἕκαστῷ τὸ σύμμετρον ἔστι καὶ ἐπωφελές καὶ εὐάρμοστον· οὕτως καὶ ἐνταῦθα ἡ κλίνη, τὰ στρώματα, τὸ θερμὸν περιδολαίον, τὸ ὑπόδημα τοῦ πάνυ χρηζόντος, οὐχὶ τοῦ κεκτημένου εἶναι ὀφείλει. Καὶ καθάπερ τῷ φαρμάκῳ ὁ τραυματισθείς, οὐχ ὁ ὑγιαίνων κέχρηται, οὕτως καὶ τῶν πρὸς τὴν ἀνεσίαν τοῦ σώματος ἐπινοουμένων, οὐχ ὁ τρυφῶν, ἀλλ' ὁ χρῆζων τῆς ἀνεσεως ἀπολαύει δικαίως (1), ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΠΛΕΟΝΕΞΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ 5.

1. Ὄταν εἰς οἰκίαν ἀνδρὸς ἀπειροκάλου (2) εἰσέλθω, καὶ ἴδω αὐτὴν παιντοίοις γεγανυμένην ἀνθεσίαν, οἶδα ὅτι οὗτος οὐδὲν τῶν ὀρωμένων τιμώτερον κέκτηται, ἀλλὰ τὰ μὲν ἄψυχα καλλωπίζει, τὴν δὲ ψυχὴν ἀκόσμητον ἔχει. Καίτοι μυριοὶ ἐφροσῶσι τῇ θύρᾳ πτωχοί, πᾶσαν ἐλευσίνην ἀφιέντες φωνῆν· ὁ δὲ ἀρνείται τὴν δόσιν, ἀδύνατον εἶναι λέγων ἐπαρκεῖν τοῖς αἰτούσι. Καὶ τῇ μὲν γλώσση ἐξόμνυται, ὑπὸ δὲ τῆς χειρὸς ἐλέγχεται· σιωπῶσα γὰρ ἡ χεὶρ τὴν ψευδολογίαν κηρύσσει, περιαστραπτομένη ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ δακτυλίου σφενδόνης. Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, πόσους δύναται εἰς σου δακτύλιος χρεῶν ἀπολύσαι· πόσους οἴκους καταπίπτοντας ἀνορθῶσαι! Μία σου κιβωτὸς τῶν ἱματίων δύναται δῆμον ὀλόκληρον ῥιγοῦντα περιβαλεῖν· ἀλλ' ὑπομένεις ἀπρακτον ἀποπέμψαι τὸν πένητα, μὴ φοβούμενος τὸ δίκαιον τῆς ἀντιδόσεως τοῦ κριτοῦ. Οὐκ ἠλέησας, οὐκ ἐλεηθήσῃ· οὐκ ἠνοιξας τὴν οἰκίαν, ἀποπεμφθήσῃ τῆς βασιλείας· οὐκ ἔδωκας τὸν ἄρτον, οὐ λήψῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἀλλὰ πένητα λέγεις σεαυτὸν. Κάγῳ συντίθεμαι· πένης γὰρ ἔστιν, ὁ πολλῶν ἐνδεής. Πολλῶν δὲ ὑμᾶς ἐνδεεῖς ποιεῖ τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόρεστον. Τοῖς δέκα ταλάντοις ἄλλα δέκα τάλαντα προστεθεικέναι σπουδάζετε· ἐπειδὴν εἴκοσι γένηται, ἄλλα τοσαῦτα ἐπιζητεῖτε, καὶ ἄτι (3) τὸ προστιθέμενον, οὐχὶ τὴν ὀρμὴν ἵστησιν, ἀλλ' ἀναφλέγει τὴν ὄρεξιν. Ὡσπερ γὰρ τοῖς μεθύουσιν ἀφορμὴ τοῦ πίνειν ἢ προσθήκη τοῦ αἴνου γίνεται, οὕτως καὶ οἱ νεόπλουτοι πολλὰ κτεσάμενοι, πλειόνων ἐπιθυμοῦσι, τῷ ἄτι προστιθεμένῳ τὴν νόσον τρέφοντες, καὶ περιτρέπεται αὐτοῖς ἡ σπουδὴ πρὸς τὸ ἐναντίον. Οὐ γὰρ εὐφραίνει αὐτοὺς τὰ προσόντα τοσαῦτα ὄντα, ὅσον λυπεῖ τὰ ἐνδεύοντα, ἅπερ ἂν αὐτοῖς ἐλλείπειν

⁶⁷ I Cor. xii, 12.

(1) Δικαίως. Minus commode deest ea vox in contextu Basilii.

(2) Ἀπειροκάλου. Addit Basilii contextus καὶ ὀφιπλοῦτου, et sero divitis.

Apostolus, unum efficiatur corpus ex diversis membris coagmentatum ⁶⁷. Hoc autem aliter perfici non potest, **498** nisi obtinuerit hæc consuetudo, ut nihil nominatim ac peculiariter cuiquam tribuatur, neque vestimentum, neque vas, neque quidpiam aliud ex iis quæ conducunt vitæ communi; ut singula usibus necessariis, non autem possessoribus destinentur. Et sicuti vestimentum parvum corpori majori, aut majus parvo non convenit, sed quidquid cuique accommodatum est, id utile est et commodum: ita etiam alia omnia, lectus, stragula, calidum vestimentum, valde indigentis esse debent, non possidentis. Quemadmodum enim medicamento qui vulneratus est, non qui sanus, utitur: sic etiam vir quæ ad sublevandum corpus excogitata sunt, non qui delicate vivit, sed is cui levamen opus est, merito perfruitur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

DE AVARITIA

SERMO VI

1. (4) Quando in domum inepti viri ingredior, videoque ipsam omnigenis renidentem ornamentis, intelligo eum nihil iis quæ videntur pretiosius possidere, sed ornare diligenter inanimata, animam vero incultam relinquere. Quamquam innumerant pro foribus pauperes nullam non emittentes vocem miserabilem; negat ille se daturum, seque ait sufficere non posse rogantibus. Et lingua quidem ejurat non posse, sed a manu arguitur. Illa enim silet quidem, sed mendacium prædicat, annuli palacorseans. O infelix atque miser, quod potest unus tuus annulus ære alieno liberare! quot domos corruentes erigere! Arca tua vestiaria vel unica potest totum populum frigore rigentem amittere; et tamen sustines pauperem non donatum dimittere, justam iudicis vindictam non reformidans. Non misertus es, non consequere misericordiam: non aperuisti domum, a regno excluderis: panem non dedisti, non accipies vitam æternam. Sed pauperem dicis te ipsum; et ego assentior. Pauper enim est, qui multis indiget. Vos autem insatiabilis cupiditas multorum indigos efficit. Talentis decem, decem alia adjicere conamini: viginti coactis, totidem quaeritis, neque appetentiam sistet quod semper additur, imo accendit appetitum. Quemadmodum enim ebriis vini accessio bibendi fit occasio: sic etiam recens ditati ubi multa acquisierint, plura concupiscunt, semper addendo morbum nutrientes, eisque suum studium cedit in contrarium. Neque enim præsentia bona cum tanta sint, tantum illos exhilarant, quantum contristant quæ desunt, ea, inquam, quæ sibi deesse putant. Nam cum lætari

(3) Καὶ ἄτι. Voculum addidimus ex contextu et codicum altero. Idem codex paulo ante καὶ ἐπειδὴν,

(4) Ex hom, in Divites, 56.

ipsos par esset, ac gratiam habere, quod tam multis sunt opulentiores: contra ægre ferunt ac dolent se forte ab uno aut altero locupletiore superari. (1) Neque eos qui se ipsis inferiores sunt enumerantes, pro iis quæ habent, gratias persolvunt largitori benefico: **499** imo facta cum eo quod præstantius est comparatione, quantum superentur reputantes, ita mœrent et conqueruntur bonis alienis privati, ac si suis spoliarentur. (2) Nam qui necessarios terminos excessere, cum jam sibi, more eorum qui in declive feruntur, nihil firmum suppetat, ad quod se recipiant, nusquam ulterius abripi intermittunt: sed quo plura compararint, eo magis opus habebunt paribus, aut etiam amplioribus ad cupiditatem explendam, secundum Execestidæ filium Solonem, qui ait:

Divitiarum homini finis non constitit ullus.

In his etiam Theognide magistro utendum est, qui dicit:

*Non amo divitias, non opto: sed mihi parvo
Vivere contingat, nilque timere mali.*

Ego autem Diogenis admiror omnium simul humanarum rerum contemptum, qui se rege magno pronuntiavit ditiores, quod in vita paucioribus quam ille egeret. Avaris autem, nisi Pythii Mysi adsint talenta, nisi sint terræ tot et tot jugera, nisi pecorum greges innumeri, sufficiet nihil. (3) Sed quemadmodum ii qui scalas conscendunt, pede semper ad superiorem gradum erecto non prius conquiescunt, quam ad summum perveniant: sic et hi quando hunc divitem assecuti, confestim ditiori adhuc pares fieri conantur: et ubi eum quoque attigerint, studium suum ad alium transferunt, et non cessant ab appetenda potentia, donec in sublime evecti, alto casu seipsos contendant.

2. (4) Atque ut qui præ insania mente moti sunt, res ipsas non intuentur; sed ea ex quibus afficiuntur: sic avarorum animus, pecuniæ aviditate obrutus, cuncta aurum, cuncta argentum videt: ac lubentius aurum quam solem intueatur. Verti omnia in auri naturam exoptat, atque in id incumbit pro virili. Quid enim non molitur propter aurum? Frumentum fit illi aurum, vinum in aurum concrecit, lanæ illi in aurum vertuntur; mercatura omnis, omnis solertia parit illi aurum. Ipsum aurum generat semetipsum, dum per fenora multiplicatur; neque ullus finis reperitur cupiditatis. Ac pueris quidem gulosis plerumque concedimus, ut iis quæ cupiunt, sese abunde expleant, ut per majorem saturitatem fastidium ipsis afferatur. Avarus non

ὑπόθωνται. Δέον γὰρ αὐτούς εὐφραίνεσθαι καὶ χάριν ἔχειν, τοσοῦτων ὄντας εὐπορωτέρους· οἱ δὲ δυσφοροῦσι, καὶ ὀδυνῶνται, ὅτι ἐνός που ἢ δευτέρου τῶν ὑπερπλουτούντων ἀπολιμπάνονται. Καὶ οὐ τοὺς ὑποδεεστέρους ἀπαριθμούμενοι, τὴν ὑπὲρ ὧν ἔχουσι χάριν ἀποπληροῦσι τῷ εὐεργέτῃ· ἀλλὰ τῇ πρὸς τὸ ὑπερέχον συγκρίσει· ὅσον ἀπολείπονται λογιζόμενοι, ὡς οἰκείων στερούμενοι τῶν ἐτέροις προσόντων, οὕτως ἀνιῶνται καὶ καταμέμφομαι. Οἱ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ὄρων ἔξω γενόμενοι, παραπλήσιως τοῖς κατὰ τοῦ πρανοῦς φερόμενοις, πρὸς οὐδὲν στάσιμον ἔχοντες ἀποβῆναι, οὐδαμῶς τῆς εἰς τὸ πρόσω φορᾶς ἴστανται· ἀλλ' ὅσῳ περ ἂν πλείω προσπεριβάλλωνται, τοῦ ἴσου θέονται, ἢ καὶ πλείονος πρὸς τὴν τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν, κατὰ τὸν Ἐξηχεστίδου Σόλωνα, ὅς φησι·

B Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι
[κεῖται.]

Τῷ δὲ Θεόγνιδι πρὸς ταῦτα διδασκάλῳ χρηστῆον, λέγοντι·

Οὐκ ἔραμαι πλουτεῖν, οὐτ' εὐχομαι· ἀλλὰ μοι εἴη
Ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν.

Ἐγὼ δὲ καὶ Διογένους ἄγαμαι τὴν πάντων ὁμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεροψίαν ὅς γε καὶ βασιλείως τοῦ μεγάλου ἑαυτὸν ἀπέφηνε πλουσιώτερον, τῷ ἐλαττόνων ἢ ἐκεῖνος κατὰ τὸν βίον προσδεῖσθαι. Τοῖς δὲ πλεονέκταις, εἰ μὴ τὰ Πυθίου τοῦ Μυσοῦ προσεῖη τάλαντα, καὶ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, καὶ βοσκημάτων ἔσμοι πλείους ἢ ἀριθμῆσαι, οὐδὲν ἐξαρκέσει. Ἄλλ' ὥσπερ οἱ τὰς κλίμακας ἀναβαίνοντες, ἀεὶ πρὸς τὴν ὑπερκειμένην (5) βαθμίδα τὸ ἔχνος αἴροντες, οὐ πρότερον ἀφίστανται, πρὶν ἂν τῆς ἄκρας ἀφίκωνται (6)· οὕτω καὶ οὗτοι, ὅταν τοῦτον τὸν πλούσιον καταλάβωσιν, εὐθὺς τῷ πλουσιωτέρῳ παρισωθῆναι φιλονεικοῦσι· καὶ ἐπ' ἐκεῖνον φθάσωσιν, ἐπὶ τὸν ἄλλον τὴν σπουδὴν μεταφέρουσι, καὶ οὐ παύονται τῆς κατὰ τὴν δυναστείαν ὁρμῆς, ἕως ἂν ὑψωθέντες, ἀπὸ μετεώρου τοῦ πτώματος ἑαυτοὺς καταρρήξωσι.

2. Καὶ ὥσπερ οἱ ὑπὸ μανίας παράφοροι οὐ τὰ πράγματα βλέπουσιν, ἀλλὰ τὰ ἐκ τοῦ παθους φαντάζονται· οὕτως ἢ τοῦ πλεονέκτου ψυχὴ τῇ φιλοχρηματίᾳ καταχλωθεῖσα (7), πάντα χρυσόν, πάντα ἄργυρον βλέπει. Ἡδῖον ἂν ἴδῃ (8) τὸν χρυσόν, τῇ τὸν ἥλιον. Εὐχεται πάντα πρὸς τὴν τοῦ χρυσοῦ φύσιν μεταβληθῆναι, καὶ ἐπινοεῖ μέντοι καθ' ὅσον οἶόν τε. Ποῖαν γὰρ μηχανὴν δια χρυσόν οὐ κινεῖ; Ὁ σῖτος χρυσός αὐτῷ γίνεται· ὁ οἶνος εἰς χρυσόν μεταπήγνυται· τὰ ἔρια αὐτῷ ἀποχρυσούται· πᾶσα ἐμπορία, πᾶσα ἐπινοία χρυσόν αὐτῷ προσάγει (9). Αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ χρυσός ἀπογεννᾷ, πολυπλασιαζόμενος ἐν δανείσμασι· καὶ τέλος τῆς ἐπιθυμίας οὐκ ἐξευρίσκειται. Τῶν μὲν γὰρ παιδῶν τοῖς λίχνοις ἀφειδῶς πολλάκις ἐνδίδομεν τῶν περισπουδάστων (10) ὑπερεμπίμπλασθαι, ὥστε

(1) Ex hom. in mart. Julittam, 39.

(2) Ex serm. De legendis libris gent., 183.

(3) Ex hom. in divites, 57.

(4) Ex hom. in illud Lucæ, Destruam, 47.

(5) Ὑπερκειμένην. Sic contextus Basilii. Editi nostri ὑποκειμένην.

(6) Ἀφίκωνται. Forte ἐφίκωνται. EDIT.

(7) Καταχλωθεῖσα. Contextus πατασχεθεῖσα.

(8) Ἰδῆ. Forte ἴδοι. EDIT.

(9) Προσάγει. Sic codicum alter et Basilii contextus. Editi προσάγει.

(10) Τῶν περισπουδάστων. Sic idem codex et Basilii contextus. Editi τῷ περισπουδάστω.

τῷ ὑπερβάλλοντι κόρῳ τὴν ἀποστροφήν ἐμποιῆσαι. Ὁ δὲ πλεονέκτης, οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὅσῳ πλείονων ἐμπορεύεται, πλείονων ἐφίεται. Τὸ μὲν πῦρ ἐπειδὴν καταπρήσεως ἀψήται, σπεύδει πᾶσαν ἐπινημηθῆναι τὴν ὕλην· καὶ οὐδείς αὐτῷ (1) στῆσαι δύναται, πρὶν ἂν ἐπιλείπη ἡ ὕλη. Τὸν δὲ πλεονέκτην τί δύναται ἐπισχεῖν; Πυρός ἐστὶ χαλεπώτερος, πάντα διὰ συνεχείας νεμόμενος. Ἐλαβε τὰ τοῦ πλησίον· ἄλλος ἀνεφάνη γείτων, καὶ τὰ ἐκείνου ἐξειδιοποιήσατο. Οὐ τοῖς κατόπιν προσέχει, ὅτι πολλὰ· ἀλλὰ τοῖς λείπουσιν, ὅτι γείτονας κέκτηται. Οὐκ εὐφραίνει τὰ κτηθέντα· ἀλλὰ λυπεῖ τὰ λειπόμενα· οὐ τῇ ἀπολαύσει τῶν συναχθέντων προσέχει, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκδαπανᾷ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ πλείονος κτήσεως. Εἶτα ἀγρυπνίαι ἐντεῦθεν, αἱ μέριμναι, αἱ φροντίδες. Τί ποιήσω; Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω. Ἄφρον, ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι παρὰ σοῦ τὴν ψυχὴν· ἃ δὲ ἠτοιμάσας, τί ἐστὶν; Μείζων τῆς αἰωνίου κολάσεως ὁ γέλως τῆς ἀβουλίας. Ὁ γὰρ μετ' ὀλίγον ἀνάρπαστος ἀγεσθαι (2) μέλλων, οἷα βουλευεται; Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας. Καλῶς ποιεῖς, φαίην ἂν ἔγωγε πρὸς αὐτὸν· ἀξία γὰρ καθαιρέσεως τὰ ταμιεῖα τῆς ἀδικίας. Κατάσκαπτε ταῖς ἐαυτοῦ χερσίν, ἃ κακῶς ὠκοδόμησας λυε τὰ σιτοδοχεῖα, ὅθεν οὐδείς ἀπῆλθέ ποτε παραμυθίας τυχων· ἀφάνισον πάντα οἶκον, πλεονεξίας φύλακα, ἀποσκεύασον ὀρόφους, περιέλε τοίχους, δεῖξον ἡλίῳ τὸν εὐρωτιῶντα σῖτον, ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὸν δέσμιον πλοῦτον, θριάμβευσον τὰ σκοτεινὰ τοῦ μαυινῆ καταγῶγια. Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω. Ἐὰν δὲ καὶ ταύτας ἐμπλήσῃς (3), τί ποτε ἄρα διανοηθῆσῃ; ἤκου πάλιν καθαιράσεις, καὶ πάλιν οἰκοδομήσεις; Καὶ τί τούτων σπουδῆς, καὶ μετὰ σπουδῆς καθαιρεῖν;

3. Κἂν μὲν ἀκούσῃς, Πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, κοί δὲς πτωχοῖς, ἵνα ἔχῃς ἐφόδιον πρὸς τὴν αἰώνιον ἀπόλαυσιν, ἀπερχῆ λυπούμενος· ἂν δὲ ἀκούσῃς, δὲς χρήματα γυναίξει χλιδῶσαις, δὲς λιθοξόοις, τέκτοσι, ψηφοθέταις, ζωγράφοις, χαίρεις ὡς δὴ τι χρημάτων τιμωώτερον κατακτώμενος. Οὐχ ὄρας τοὺς τοίχους τούτους τοὺς ὑπὸ τοῦ χρόνου καταρρένοντας, ὧν τὰ λείψανα ὡσπερ σκόπελοι τινες διὰ τῆς πόλεως πάσης ἀνέχουσι; Πόσοι ἦσαν κατὰ τὴν πόλιν πένητες τούτων ἐγειρομένων, οἳ διὰ τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν ὑπὸ τῶν τότε πλουσίων παρεωρῶντο; Ποῦ τοίνυν ἡ λαμπρά τῶν ἔργων κατασκευή; ποῦ δὲ ὁ ἐπὶ τῇ τούτων μεγαλοουργίᾳ ζηλούμενος; Οὐ τὰ μὲν συγκέχυται καὶ ἠφάνισται, ὡσπερ τὰ κατὰ παιδιᾶν ἐν ταῖς ψάμμοις ὑπὸ τῶν παίδων φιλοτεχνούμενα, ὁ δὲ ἐν τῷ ἀδῆ κεῖται, ἐπὶ τῇ σπουδῇ τῶν ματαίων μεταμελούμενος; Μεγάλην ἔχε τὴν ψυχὴν, ἄνθρωπε. Τοῖχοι δὲ καὶ μικροὶ καὶ μείζονες τὴν αὐτὴν χρεῖαν πληροῦσι τοῖς ἔχουσιν. Ἐχεις ἀποθήκας, ἐὰν θέλῃς

⁶⁸ Luc. xii. 18-20. ⁶⁹ Matth. xix, 21.

(1) Αὐτῷ. Legendum videtur αὐτό. EDIT.

(2) Ἄγεσθαι. Codicum alter γενέσθαι.

(3) Ἐμπλήσῃς. Sic uterque codex et contextus. Editi ἐμπλήσεις.

A item : sed quo pluribus impletur, hoc plura desiderat. (4) Ignis postquam accensus est, festinat materiam omnem depascere : nec quisquam priusquam materia deficiat, eum sistere potest. Avarum autem quid potest cohibere? Igne ipso est asperior, omnia continenter depascens. Usurpavit quæ proximi sunt ; alius prodiit vicinus, ejus quoque bona sibi assumpsit : **500** non attendit iis quæ prius parta fuerunt, quod multa sunt : sed iis quæ desunt, quod vicinos habet. Non lætatur possessis : sed de iis quæ desunt, dolet : neque ad ea quæ congegessit perfruenda animum appellit, sed opum ampliorum desiderio absumit semetipsum. Deinde hinc vigiliæ, curæ, sollicitudines. Quid faciam? *Diruam horrea mea, et ampliora ædificabo. Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te : quæ autem parasti, cujus erunt* ⁶⁸ ? (5) Hæc irrisio stultitiæ superat supplicium æternum. Qui enim paulo post rapiendus est et abducendus, qualia in animo versat consilia? *Destruam horrea mea.* Recte facis, ego ipse ei dixerim. Digna enim sunt quæ destruantur, iniquitatis horrea. Tuis ipse manibus dirue quæ male ædificasti. Solve fromentarias penus, unde nemo unquam allevatus exiit. Destrue omnem domum avaritiæ custodem, everte tecta, demolire muros, ostende soli frumentum cariosum, educ e carcere vinctas opes, produc in publicum tenebrosa mammonæ conclavia : *Destruam horrea mea, et majora ædificabo.* Quod si hæc quoque impleveris, quid tum excogitabis? rursusne destrues, et rursus ædificabis? Quid stultius, quam laborare perpetuo, ædificare diligenter, et diligenter destruere?

ἀνοητότερον, ἀπέραντα μοχθεῖν, οἰκοδομεῖν μετὰ

3. (6) Quod si audieris : *Vende quæ habes, et da pauperibus* ⁶⁹, ut habeas viaticum ad æternam felicitatem, abis tristis : si vero audieris : Da pecunias mulieribus luxuriosis, de lapicidis, fabris lignariis, hominibus calculos locantibus, pictoribus, tunc perinde gaudes ac si quidquam pecuniis pretiosius acquiras. Non vides mœnia hæc temporis diuturnitate collapsa, quorum reliquiæ velut scopuli quidam per totam urbem eminent? Quod, cum extruerentur, erant in urbe pauperes, qui ob colatum in ea studium a divitibus ejus temporis negligebantur? Ubi igitur splendida operum structura? ubi ille, qui magnopere laudabatur ob eorum magnificentiam? Nonne hæc quidem prolapsa et abolita, ut ea, quæ in arena a pueris ludentibus exstruuntur, illum autem in inferno jacentem impensi rebus vanis studii pœnitet? Sis animo magno, o homo. Muri tum parvi tum magni eundem possidentibus usum præstant. (7) Habes horrea, si

(4) Ex hom. dicta in *Lacizis*, 30.

(5) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 48.

(6) Ex hom. in *divites*, 35.

(7) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 49.

vis, domos pauperum. *Thesauriza tibi thesaurum in caelo*⁷⁰. Quæ illic reconduntur, ea non depascuntur tineæ, non corrodit caries, non prædantur fures. At egenis impertiar, cum secunda horrea implevero. Longum tibi vitæ tempus præfixisti. Cave te præfinita dies festinans prævertat. Nam pollicitatio isthæc nequitiae argumentum est, non benignitatis. Polliceris enim, non ut de postea, sed ut præsens submoveas. Nunc cum liceat, quid impedit quominus largiari? Nonne adest indigus? nonne plena sunt horrea? an non parata merces? an non clarum præceptum est et perspicuum? Esuriens contabescit, nudus riget: strangulatur **501** is a quo debitum exigitur; et tu eleemosynam differs in crastinum? Audi Salomonem: *Ne dixeris: Abi ac revertere, et cras dabo, cum hodie benefacere possis*⁷¹: *ignoras enim quid pariet dies sequens*⁷².

(1) Præterea, aurum cum das, et emis equum, non mæres: cum vero peritura impertis, ac regnum cælorum accipis, lacrymas effundis, et rejicis rogantem, ac dare recusas, sexcentas tibi sumptuum causas comminiscens. Quid respondebis judici? qui parietes vestis, hominem non vestis? qui equos ornas, fratrem in sordibus jacentem aspernaris? qui putrescere sinis frumentum, esurientes non alis? qui defodis aurum, oppressum contemnis?

4. (2) Quomodo tibi pauperis calamitates ponam ob oculos? Ille re familiari circumspecta, videt aurum sibi nec adesse, nec unquam adfuisse, sed vasa ac vestes, qualis esse solet pauperum possessio, omnia paucis obolis æstimanda. Ecquid igitur? Tum demum miser convertit oculos in liberos, ut in forum ducens, mortis inveniat remedium. Hic urgentis famis pugnam consideres, velim, et paterni amoris. Fames quidem miserrimam mortem minatur, natura vero retrahit, suadetque ut una cum liberis moriatur: et sæpe impulsus, et sæpe retentus, tandem succumbit, necessitate egestatis coactus. Sed quæ in animo consilia versat pater? Quem primum divendam? quemnam frumenti venditor lubentius conspiciet? Accedam ad maximum natu? At ætatis jura revereor. An ad minimum natu? at me miseret illius ætatis, calamitates necdum intelligentis. Hic claram exhibet parentum effigiem: ille idoneus est ad disciplinas discendas. Heu, consilii inopiam! Quo me vertam? in quem horum impingam? qualem bestiæ animum induam? quomodo naturæ obliviscar? Omnes si servo, fame videbo consumi omnes. Unum si vendidero, quibus oculis reliquos aspi-

⁷⁰ Matt. vi, 20 ⁷¹ Prov. iii, 28. ⁷² Prov. xxvii, 1.

(1) Ex hom. in *Divites*, 53.

(2) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 46.

(3) Τὰς οἰκίας. Editi τὰς κοιλίας, *ventres pauperum*. Melius Basilii contextus ac nostri codices.

(4) Γεγένηται. Legitur in contextu Basilii γενή-

τὰς οἰκίας (3) τῶν πενήτων. Θεσαύρισον σεαυτῷ θεσαυρὸν ἐν οὐρανῷ. Τὰ ἐκεῖ ἀποτιθέμενα οὐ σῆτες μεταβόσκονται, οὐ σηπεδῶν ἐπινέμαται, οὐ ληστὰὶ διακλέπτουσι. Ἀλλὰ τότε μεταδώσω τοῖς δεομένοις, ὅταν τὰς δευτέρας ἀποθήκας πληρώσω. Μακροῦς σεαυτῷ τοὺς χρόνους τῆς ζωῆς ἐπηξας· καὶ σκόπει, μὴ σε προκαταλάβῃ ὁ κατὰ προθεσίαν ἐπείγων. Καὶ γὰρ ἡ ἐπαγγελία οὐ χρηστότητός ἐστιν ἀλλὰ πονηρίας ἀπόδειξις. Ἐπαγγέλλῃ γὰρ, οὐχ ἵνα δῶς μετὰ ταῦτά, ἀλλ' ἵνα τὸ παρὸν διακρούσῃ. Ἐπεὶ νῦν τι τὸ κωλύον τὴν μετάδοσιν; Οὐ πάρεστιν ὁ ἐνδεής; οὐχὶ πλήρεις αἱ ἀποθήκαι; οὐχ ὁ μισθὸς ἐτοιμος; οὐχ ἡ ἐντολὴ τηλαυγής; Ὁ πεινῶν τήκεται, ὁ γυμνητεύων πήγνυται, ὁ ἀπαιτούμενος ἀπάγχεται· καὶ σὺ τὴν ἐλεημοσύνην εἰς τὴν αὔριον ἀναβάλλῃ.

B Ἄκουε Σολομώντος· Μὴ εἴπῃς· Ἐπακείθων ἐπάνηκε, καὶ αὔριον δώσω, δυνατοῦ σου σου ὄντος εὖ ποιεῖν· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα. Εἶτα, χρυσὸν μὲν θιδούς, καὶ ἵππου κτώμενος, οὐκ ἀθυμεῖς· φθαρτὰ δὲ προέμενος, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν λαμβάνων, σακρῦεις, καὶ ἀρνῆ τὸν αἰτούντα, καὶ ἀνακεύεις τὴν δόσιν, μυρίας προφάσεις ἀναλωμάτων ἐπινοῶν. Τί ἀποκριθήσῃ τῷ κριτῇ; ὁ τοὺς τοίχους ἀμφιεννύς, ἀνθρώπου οὐκ ἐνθύεις; ὁ τοὺς ἵππους κοσμών, τὸν ἀδελφὸν ἀσχηματοῦντα περιορῶς; ὁ κατασῆπων τὸν σίτου, τοὺς πεινῶντας οὐ τρέφεις; ὁ τὸν χρυσὸν κατορύσσων, τοῦ ἀγχομένου κατὰ φρονεῖς;

4. Πῶς σοι ὑπ' ὄψιν ἀγάγω τὰ πάθη τοῦ πένητος; Ἐκεῖνος περισκεψάμενος τὰ ἐνδον, ὁρᾷ, ὅτι χρυσὸς μὲν αὐτῷ οὔτε ἐστίν, οὔτε γεγένηται (4) πώποτε· σκευὴ δὲ καὶ ἐσθῆς, τοιαῦτα ὅποια γένηται πτωχῶν κτήματα (5), ὀλίγων τὰ πάντα ὀβολῶν ἄξια. Τί οὖν; Ἐπὶ τοὺς παῖδας λοιπὸν ὁ ἄθλιος ἄγει τὸν ὀφθαλμὸν, ὥστε ἀγαγὼν εἰς τὸ πρατήριον, ἐντεῦθεν εὐρασθαι τοῦ θανάτου παραμυθία. Νόησον ἐνταῦθα μάχην ἀνάγκης λιμοῦ καὶ διαθέσεως πατρικῆς. Ἡ μὲν τὸν οἰκτιστον θάνατον ἀπειλεῖ, ἡ δὲ φύσις ἀνθελκει, συναποθανεῖν τοῖς τέκνοις πείθουσα· καὶ πολλάκις ὀρμήσας, καὶ πολλάκις, ἀνακοπεῖς, τελευταῖον ἐκρατήθη, ὑπὸ τῆς ἀναγκαίας χρείας ἐκβιασθεῖς. Καὶ οἶα βουλευέται ὁ πατήρ; Τίνα τούτων ἀπεμπωλήσω; τίνα δὲ ἠδέως ὁ σιτοπώλης ὄψεται; Ἐπὶ τὸν πρεσβύτατον ἔλθω; ἀλλὰ δυσωποῦμαι αὐτοῦ τὰ πρεσβεῖα. Ἀλλὰ τὸν νέον; ἀλλ' εἰλεῖ τὴν ἡλικίαν ἀναισθητοῦσαν τῶν συμφορῶν. Οὗτος ἐναργεῖς σώζει τῶν γονέων τοὺς χαρακτῆρας· ἐκεῖνος ἐπιτηθεῖως ἔχει πρὸς τὰ μαθήματα. Φεῦ τῆς ἀμηχανίας! Τίς γένομαι; τίμι τούτων προσκρούσω; ποῖαν θηρίου ψυχὴν ἀναλάβω; πῶς τῆς φύσεως ἐπιλάβωμαι; Ἐὰν πάντων ἀντίσχωμαι (6), πάντας ὄψομαι δαπανωμένους τῷ πάθει. Ἐὰν ἓνα πρόωμαι, ποίοις ὀφθαλμοῖς τοὺς λαιπο-

σεται, nec unquam ad futurum.

(5) Κτήματα. Deest ea vox in utroque codice, quorum alter habet πτωχῶ.

(6) Ἐὰν πάντων ἀντίσχωμαι. Hæc addita ex codice altero et contextu.

μένους προσίδω, ὑποπτος αὐτοῖς ἤδη γεγενημένος ἄ
εἰς ἀπιστίαν; Πῶς οἰκήσω τὴν οἰκίαν, ἑαυτῷ κατα-
σκευάσας τὴν ἀπαιθίαν; πῶς ἐπὶ τράπεζαν ἔλθω,
ἐκ τοιαύτης προφάσεως τὴν εὐπορίαν ἔχουσαν; Καὶ
ὁ μὲν μετὰ μυρίων δακρύων τὸν φίλτατον τῶν παιδῶν
ἀπεμπολήσων ἔρχεται· σὲ δὲ οὐ κάμπτει τὸ πάθος,
οὐ λογισμὸν λαμβάνεις τῆς φύσεως. Ἀλλ' ὁ μὲν λιμὸς
συνέχει τὸν ἀθλίον, σὺ δὲ ἀναβάλλη καὶ εἰρωνεύη,
μακροτέρην αὐτῷ κατασκευάζων τὴν συμφορὰν. Καὶ
ὁ μὲν τὰ σπλάγγνα προτείνεται τιμὴν τῶν τροφῶν·
σοῦ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀποναρκᾷ ἡ χεὶρ, ἐκ τῶν τοιού-
των συμφορῶν ὑποδεχομένη τιμήματα· ἀλλὰ καὶ
ζυγομαχεῖς περὶ τοῦ πλείονος· καὶ ὅπως ἂν πολὺ
λαθῶν ἐλάττον θώης φιλονεικεῖς, πανταχόθεν βαρύ-
ων τὴν συμφορὰν τῷ ἀθλίῳ.

5. Τὴν Σελευκίδα τὸ ὄρνεον, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν
ἀνθρώπων, ἀκόρεστον εἶναι ὁ κτίστης τῶν ὄλων
ἐμηχανήσατο· σὺ δὲ ἐπὶ βλάβῃ τῶν πολλῶν ἀκόρε-
στον σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν κατεσκευάσας. Ἀλληλοφάγοι
τῶν ἰχθύων οἱ πλείστοι, καὶ ὁ μικρότερος παρ' ἐκεί-
νοις βρώμα ἐστὶ τοῦ μείζονος. Κἂν ποτε συμβῇ τὸν
τοῦ ἐλάττονος κρατησαντα ἕτερου γενέσθαι θήραμα,
ὑπο τὴν μίαν ἄγονται γαστέρα τοῦ τελευταίου. Τί
οὖν ἡμεῖς ἄνθρωποι (1) ἄλλο τι ποιούμεν ἐν τῇ κατα-
δυναστείᾳ τῶν ὑποδεεστέρων; τί διαφέρει τοῦ τελευ-
ταίου ἰχθύος ὁ τῇ καιμάργῳ φιλοπλουτίᾳ τοῖς ἀπλη-
ρώτοις τῆς πλεονεξίας αὐτοῦ κόλποις ἀποκρύπτων
τούς ἀσθενεῖς; Ἐκεῖνος εἶλε τὰ τοῦ πένητος· σὺ
τοῦτον λαθῶν μέρος ἐποίησας τῆς περιουσίας ἑαυτοῦ.
Ἄδικων ἀδικώτερος ἐράνης, καὶ πλεονεκτικώτερος
πλεονέκτου. Ὅρα, μὴ τὸ αὐτὸ σε πέρας τῶν ἰχθύων
ἐκδέξῃται, ἄγκιστρὸν που, ἢ κύρτος, ἢ δικτυον.
Πάντως γὰρ καὶ ἡμεῖς πολλὰ τῶν ἀδικῶν διεξελθόν-
τες, τὴν τελευταίαν τιμωρίαν οὐκ ἀποδρασόμεθα.
Ἐκ πλεονεξίαν σοι κατέλιπεν ὁ πατήρ κτήματα·
ἀπόδος τῷ ἠδικημένῳ, μὴ ὡς ἰδίων ἀντιποιοῦ· ἀμαρ-
τίας ἐστὶ κληρονομία. Ἄδικως καταδουλωσάμενος ὁ
πατήρ ἀφήκε σοι δοῦλον· δός αὐτῷ σὺ τὴν ἐλευθε-
ρίαν, ἵνα κάκεινῳ κουφοτέρην ποιήσῃς τὴν βάσανον,
καὶ σεαυτῷ τὴν ἐλευθερίαν παρασκευάσῃς. Μὴ προ-
φασίζου τοὺς παῖδας. Παῖδές εἰσι; θησαύριζε αὐτοῖς
θησαυρὸν αἰώνιον. Κατάλειπε αὐτοῖς μνῆμην ἀγα-
θὴν, ἢ πλοῦτον (2) πολὺν· πάντας ποιήσαι τοῦ παι-
δὸς τοῦ σοῦ πατέρας διὰ τῆς εὐνοίας (3). Ἀνάγκη
σε ποτε ἀπελθεῖν τοῦ βίου· εἶτα τὸν σὸν παῖδα ἐν τῇ
ἀφηλικίᾳ καταλείψεις, τῶν προσετώτων δεόμενον.
Ἐὰν μὲν καλὸς καὶ ἀγαθὸς ᾖ, ἕκαστος τὸν σὸν ἔχ-
γονον ὡσπερ ἴδιον ἐκτρέψει· μεμνήσεται γὰρ, ὅτι
καὶ σὺ ὀρφανῶν πατήρ ἐγένου. Ἐὰν δὲ ἐν πονηρίᾳ
ζήσας, καὶ πολλοὺς λυπήσας, καὶ παντὸς θηρίου χα-
λεπώτερος γενόμενος τοῖς συντυγχάνουσιν, ὑπεξέλ-
θῃς τοῦ βίου, κατέλιπες τὸν σὸν ἔχγονον κοινὸν
ἐχθρὸν τῶν ζώντων. Ὡσπερ γὰρ τέκνον σκορπίου ὁ

ciam, illis jam perfidiæ ac proditiōnis nomine su-
spectus? Quomodo habitabo domum, qui mihi
ipse sim auctor orbitatis? Quomodo accedam ad
mensam, cujus abundantia causam ejusmodi
habet? Atque ille quidem innumeris cum lacrymis
abit charissimum filiorum venditurus: te vero non
flectit calamitas, neque animum tuum subit natu-
ræ cogitatio. Atqui fames miserum illum premit,
tu vero cunctaris ac illudis, calamitatem ei red-
dens longiorem. Et ille quidem viscera sua pre-
tium alimentorum porrigit; tua vero manus ex
ejusmodi calamitatibus pretia referens, non modo
non stupet, sed de pretio etiam contendis, quasi
plus satis offeras, atque studium in eo ponis, ut
plus accipiens, minus des, misero undelibet accu-
mulans calamitatem.

5. (4) Avem Seleucidem universorum opifex ho-
minum gratia condidit insatiabilem; tu vero in
multorum perniciem animum tuum inexplebilem
effecisti. (5) Piscium plurimi vorant se invicem,
minorque apud illos alimentum est majoris. Et
si unquam contigerit, ut is qui **502** minorem
superaverat, alterius fiat præda: ambo in unum
et eundem posterioris ventrem ingrediuntur. Quid
igitur aliud nos homines agimus, dum tyrannice
et potentia opprimimus inferiores? Quid a po-
stremo pisce differt is, qui præ voraci divitiarum
cupiditate in inexplebilibus avaritiæ suæ sinibus
imbecilles abscondit? Ille possidebat pauperis
bona: tu ipsum apprehensum fecisti tuæ ipsius
opulentiae partem. Injustis injustiorem, et rapaci
rapaciorem te ostendisti. Cave excipiat te idem
finis, qui pisces: hamus videlicet, aut nassa, aut
rete. Omnino enim et nos, si multum admiserimus
iniquitatis, ultimam non effugiemus pœnam. * Pos-
sessiones per rapinam partas tibi reliquit pater:
redde tu injuria affecto, ne tu tibi eas ut proprias
vindica; peccati est hæreditas. Injuste in servitu-
tem redactum tibi servum reliquit pater: eum tu
libertate dona, ut et illi efficias leviora tormenta,
tibi que libertatem pares. (6) Ne causeris liberos.
Sunt tibi liberi? collige ipsis thesaurum æternum.
Relinque illis recordationem bonam, magis quam
divitias multas. Fac benevolentia, ut omnes filii
tui sint patres. Aliquando de vita decedas necesse
est; deinde filium tuum in immatura ætate relin-
ques adhuc tutoribus egentem. Quod si honestus
fueris et bonus, unusquisque filium tuum ut suum
enutriet; nam eis in mentem veniet fuisse te
quoque orphanorum patrem; sin autem postea
quam in malitia vixeris, multosque affeceris inœ-
rore, et in eos qui tecum congregiuntur fera omni
fueris acerbior, ita demum migras de vita; filium
tuum reliquisti communem viventium hostem.

(1) Ἄνθρωποι. Sic uterque codex et contextus. Editi ὡ ἀνθρώποι.

(2) Ἡ πλοῦτον. Editi οὐ πλοῦτον. Cum Basilii contextu consentit uterque codex.

(3) Διὰ τῆς εὐνοίας. In contextu Basilii satis commode emendatum est διὰ τῆς εὐποιίας, benefa-

ciendo, quamvis duo tantum codices hanc scriptu-
ram agnoscant, cæteri cum editis consentiant.

(4) Ex hom. in divites, 57.

(5) Ex hom. vii in Hexaem., 65.

(6) Ex hom. dicta in Lacizis, 591.

Quemadmodum enim quis corpii natum conspexit, timet ne quando ætate provector imitetur patrem: ita etiam tuis liberis paternæ nequitiae hæredibus, priusquam ad ætatem pervenerint, struentur ab omnibus insidiæ. (1) Nam ut flumina ex parvo initio profecta, deinde per eas quæ paulatim fiunt accessiones intolerabiliter aucta, quid quid obsistit obicitur, id violento impetu secum trahunt; ita etiam divites ex parva potentia prodeuntes, ubi ex iis quos jam potentia sua opprescere inferendæ injuriæ facultatem ampliorem adepti sunt, tunc reliquos una cum iis quos prius injuria affecere, redigunt in servitutem, fitque ipsis potestatis incrementum magnitudo nequitiae, cum unusquisque eorum qui jam injuria affecti sunt, magis sollicitus sit, ne quid mali ulterius patiatur, quam ut de iis quæ perpessus est, vindictam sumat.

6. (2) Ne igitur concupiscas agros proximi. Ne sulcum sulco adjiciens, agrum tuum paulatim adaugeas. Quantum enim ex aliena accessione terram dilataveris, tanto majus peccatum tibi accersis. Et terra quidem quæ tibi paulatim accesserat, et per avaritiam parta fuerat, hic remanet, nec amplius tua est, sed hæredum, ac iniquas opes relinquis successori. *Terra in æternum stat*⁷³: peccatum vero sequetur **503** ut umbra, animæ omni adhærens. Quemadmodum enim umbra sequitur corpus: ita et peccatum animæ adhæret. (3) Præterea quicumque usurpatis proximorum agris limites possessionum suarum plus æquo extendunt, eo quod possessiones illæ non sine gemitibus eorum qui injuria afficiebantur, fuerant acquisitæ, facti sunt a divina benedictione alieni. Unde ubi decem boum juga, ut est apud Isaiam⁷⁴, araverant, vix laguncula una vindemiabitur, et ubi sex artabæ fuerant seminatæ, vix tres fructuum mensuræ colligentur. (4) Malus in urbe, malus ruri vicinus est rapax. Novit mare terminos suos: nox antiquos limites sibi præscriptos non transgreditur. At vero homo rapax non veretur tempus, non agnoscit terminum, successionis ordini non cedit: sed ignis vim imitatur, invadit omnia, omnia depascitur. Quæcunque videt oculus, ea concupiscit rapax. *Non explebitur oculus videndo*⁷⁵, neque rapax satiabitur accipiendo. Infernus non dixit, Sufficit⁷⁶, neque rapax unquam dixit, Sufficit. (5) At vero quid inde lucri? Vigilæ, curæ, sollicitudines. Judex exspectatur, et ipse circumspicit ne

A θεασάμενος φοβείται, μή ποτε εἰς ἡλικίαν ἐλθὼν μιμήσῃται τὸν πατέρα· οὕτω καὶ τὰ σὰ ἐκγόνα πονηρίας πατρικῆς εἶναι κληρονόμα ὑποπτευόμενα, πρὶν εἰς ἡλικίαν ἐλθεῖν, παρὰ πάντων ἐπιβουλεύθησεται. Ὡς γὰρ οἱ ποταμοὶ ἐκ μικρᾶς τῆς πρώτης ἀρχῆς ὀρμηθέντες, εἶτα ταῖς κτὰ ὀλίγον προσθήκαις ἀνυπόστατον λαμβάνοντες τὴν αὔξασιν, τῷ βιαίῳ τῆς φορᾶς τὸ ἐνιστάμενον παρασύρουσιν· οὕτω δὲ καὶ οἱ πλούσιοι ἐκ μικρᾶς δυνάμεως προσελθόντες (6), καὶ ἐκ τῶν ἤδη καταδυναστευθέντων τὴν τοῦ πλείου ἀδικεῖν δύναμιν προσλαμβάνοντες, τοῖς προηδικημένοις τοὺς λειπομένους καταδουλοῦνται, καὶ γίνεται αὐτοῖς δυνάμεως αὔξασις ἢ περιουσία τῆς πονηρίας, πλείονα λόγον ἐκάστου τῶν ἠδικημένων ἔχοντος μὴ προσπαθεῖν τι κακὸν, ἢ δίκην λαβεῖν ὑπὲρ τῶν φθάντων.

6. Μὴ τοίνυν ἐπιθυμήσης τῆς τοῦ πλησίον χώρας. Μὴ ἀλλάκα ἀλλακι προστιθείς, κατὰ μικρὸν αὔξανε τὴν γῆν (7). Ὅσον γὰρ πλατύνεις ἐκ τῆν ἀλλοτρίας προσθήκης τὴν γῆν, τοσούτω μακροτέραν σοι τὴν ἀμαρτίαν κατασκευάζεις. Καὶ ἡ μὲν γῆ ἐνταῦθα παραμένει, κατὰ μικρὸν σοι προχωρηθεῖσα, καὶ διὰ τῆς πλεονεξίας γενομένη, οὐκ ἔστι σὴ, ἀλλὰ τῶν μετὰ σέ, καὶ ἀφίεις ἀδικὸν τῷ διαδεχομένῳ τὸν βίον. Ἡ γῆ ἔστηκεν εἰς τὸν αἰῶνα· ἡ δὲ ἀμαρτία ἀκολουθήσει ὡς σκιά, πάσῃ ἐπομένῃ (8) ψυχῇ. Ὡσπερ γὰρ ἡ σκιά τῷ σώματι ἐπιεται, οὕτω καὶ ἡ ἀμαρτία τῇ ψυχῇ συμπέφυκεν. Ἄλλως τε ὅσοι μετὰ παρορισμοῦ τῶν πλησίον, τοὺς ὅρους τῶν οἰκειῶν κτήσεως ὑπερέξετεναν, διὰ τὸ ἀπὸ στεναγμοῦ τῶν ἠδικημένων συμπεπορίσθαι τὰς κτήσεις, ἀλλότριοι τῆς θείας ἀπεδείχθησαν εὐλογίας· ὥστε ἐνθα ζεύγη δέκα βοῶν εἰργάσατο, κατὰ τὸν Ἰσαίαν, μόγις κεράμιον ἐν τρυγηθῆναι· καὶ ἐνθα ἐξ ἀτράβαι κατεσπάρησαν, τρία μέτρα συναγέσθαι τὸν καρπὸν. Πονηρὸς ἐν πόλει σύνοικος, πονηρὸς ἐν ἀγροῖς ὁ πλεονέκτης. Ἡ θάλασσα οἷδε τὰ ὄρια αὐτῆς· ἡ γῆ οὐχ ὑπερβαίνει ὀροθεσίας ἀρχαίας. Ὁ πλεονέκτης δὲ οὐκ αἰδεῖται χρόνον, οὐ γνωρίζει ὅρον, οὐ συγχωρεῖ ἀκολουθίᾳ διαδοχῆς· ἀλλὰ μιμεῖται τοῦ πυρὸς τὴν βίαν, πάντα ἐπιλαμβάνων, καὶ πάντα ἐπινεμόμενος. Ὅσα ἐπιπέπει οὐκ ὀφθαλμὸς, τοσούτων ἐπιθυμεῖ ὁ πλεονέκτης, οὐ πλησθεῖται ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ὄραν, καὶ οὐ κορεσθήσεται φιλόργυρος τοῦ λαμβάνειν. Ὁ ἄθης οὐκ εἶπεν, Ἄρκει, οὐδ' ὁ πλεονέκτης εἶπέ ποτε· Ἄρκει. Τὸ δὲ ἐντεῦθεν κέρδος τί; Ἀγρυπνίαι, μέριμναι, φροντίδες. Δικαστῆς προσδοχάται, καὶ οὗτος

⁷³ Eccle. i, 4. ⁷⁴ Isa. v, 10. ⁷⁵ Eccle. i, 8. ⁷⁶ Prov. xxvii, 27; xxx, 16.

(1) Ex hom. in divites, 57.

(2) Ex hom. in Lacizis, 590.

(3) Ex comment. in Isa., 486.

(4) Ex hom. in divites, 57.

(5) Ex hom. dicta in Lacizis, 591.

(6) Οἱ πλούσιοι ἐκ μικρᾶς δυνάμεως προσελθόντες τες. Pro his vocibus legitur in contextu οἱ ἐπὶ μέγα τῆς δυνάμεως προσελθόντες, qui ad magnam potentiam provector sunt. Sed nostra scriptura longe videtur præferenda, ac cum altero comparationis mem-

bro melius quadrat. Cum ea consentit Colbertinus codex, nisi quod habet ἐν μακρᾶς, quod erratum est librariorum.

(7) Τὴν γῆν. Minus commode in contextu τὴν σὴν.

(8) Πάσῃ ἐπομένῃ. Sic videtur emendandum quod legebatur in contextu πᾶσι παρεπομένῃ. Quæ scriptura cum vitio non careret, ide factum ut illud πᾶσι in nonnullis codicibus mss. expungeretur. Est etiam expunctum in hac novissima editione.

περισκπεῖ, μὴ εἰς δικαστήρια παρασυρῆ. Βουλευέ-
ται ἐν νυκτί, τίνες τῶν πικρῶν συναγῶρων παρα-
σκευάσει, ἵνα ψευθεῖς μαρτυρίας (1) ἐκμισθώσῃται·
πῶς ἐκπολιορκήσῃ τὸν ἐν τῇ ἐρημίᾳ, πῶς καταδυ-
ναστεύσει τούτου, καὶ ἐν δικαστηρίῳ τὴν ἀλήθειαν
κλέψας, ἀμφοτέρους ἀναλώσει, καὶ τὸν δικαστὴν
παρακρουσάμενος, καὶ τὸν ἀδικηθέντα (2) πλεονεκτή-
σας. Τὸν πλοῦτον, τὸν μὲν δημοσιεύει, τὸν δὲ κατ-
ωρυγμένον ἔχει πρὸς ἐλπίδας τὰς ἀδήλους ἀποτιθέ-
μενος, ἐλπίδας τὰς οὐκ ἐλπίδας. Εἰ γὰρ πρὸς ἐλπίδας
ἦν ἡ ἀπόθεσις, πρὸς τὴν αἰώνιαν ἐλπίδα ἐγένετο ἂν ἡ
παρασκευή. Νυνὶ δὲ ὑποκρύπτει τῇ κλίῳ τὸν πλοῦτον
τὸν ἀδήλου, τὴν ἐπερχομένην ζημίαν ἀποστρέφειν
οἰόμενος· Ἀλλ' εἰ μὲν ἤξει ποτὲ ἡ γρῆα, ἀδήλου-
ἤξει μὲντοι καιρὸς, ἐν ᾧ μεταμεληθήσεται, μὴ οἰκο-
νομήσας τὸν πλοῦτον τοῦτο πρόδηλον, κἀγὼ εἰμι ὁ
ἐγγυόμενος. Τί ποιεῖς, ἀθλιε; Τῇ γῆ παραδίδεις τὸν
θησαυρόν. Πότε χρῆσῃ τοῖς παροῦσι; πότε ἀπολαύ-
σεις αὐτῶν, αἰεὶ τοῖς πόνοις τῆς κτήσεως συνεχόμε-
νος; Οὐ προφασίζῃ μυρία, ἵνα λάβῃς τὰ τοῦ πλησίον;
Ἐπισκοτεῖ μοι, φησὶ, τοῦ γείτονος ἡ οἰκία· θορύβους
ἐνέησιν, ἡ τὸ ἀποπλανώμενον ὑποδέχεται. Εἰ ἐπιθυ-
μοῖς τῆς τοῦ γείτονος οἰκίας, γείτων δὲ σοι πάντως
οὐ λείψει, ἀνάγκη σε δηλονότι ἐπὶ τὰ ἔσχατα φθάσαι
τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης. Εἰ δὲ τοῦτο ἀμύχανον,
ἀπὸ τῆς πρώτης ἐννοίας παῦτον σεαυτοῦ τὴν πρὸς
τὸ κακὸν ὁρμηὴν, ὡς ἄνθρωπε, ἀρκούμενος οἷς παρ-
ελάβης, ἐπιμένων οἷς ἔχεις· εἰδώς, ὅτι καὶ μεγέθη
οἰκιῶν, διὰ τὸ ἐξ ἀδικίας συστήναι, ἔρημά ἐστι τῶν
οἰκητόρων, καὶ πλῆθος χώρας ἐν πλεονεξίας περι-
ληφθέν (3) ἄγονον πολλάκις τῶν καρπῶν ἀπεδείχθη.
C Προλαμβάνει γὰρ πολλάκις τὴν μέλλουσαν κρίσιν
ἡ θεία δίκη, καὶ ἤδη τὰς ἀδικίως περιορισμένους οἰ-
κίας εἰς ἄχρηστον περίστασιν, ἀπὸ τῆς πολυανθρώ-
που οἰκήσεως καὶ τῆς λαμπρᾶς εὐθηνίας ἐρήμους
τῶν οἰκητόρων ποιοῦσα. Ὁ γὰρ τῶν ἄλλοτριῶν ἐρῶν
μετ' οὐ πολὺ θρηνησεῖ, τῶν ἰδίων ἀποστερούμενος.
Τί τὸν Ναουθαὶ τὸν Ἰεζραηλίτην ἀπέκτεινεν· οὐχ
ἡ τοῦ Ἀχαάβ (4) ἐπιθυμία τοῦ ἀμπελώνος;

7. Μνήσθητι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐν ᾗ Ἄποκα-
λύπτεται ὄργη ἀπ' οὐρανοῦ. Μνήσθητι τῆς ἐνδόξου
τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ὅτε ἀναστήσονται, οἱ μὲν
τὰ ἀγαθὰ πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ
τὰ φαῦλα, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Ἐκεῖνα λυπεῖτω
σε, καὶ μὴν λυπεῖτω σε ἡ τοῦ Θεοῦ ἐντολή. Πῶς
σε δυσωπήσω; τί φθέξομαι; Βασιλείας οὐκ ἐπι-
θυμοῖς, γέενναν οὐ φοβῆ· πόθεν εὐρεθῆ ἴασις τῇ
ψυχῇ σου; Εἰ γὰρ τὰ φοικτὰ οὐ φοβεῖ (5), τὰ φαι-
δρά οὐ προτρέπεται, λιθίνη καρδίᾳ διαλεγόμεθα.

⁷⁷ Rom. i, 18. ⁷⁸ Joan. v, 20.

(1) Μαρτυρίας. Codicum alter μάρτυρας, falsos
testes.

(2) Τὸν ἀδικηθέντα. Contextus τὸν νήπιον, in-
fantem.

(3) Περιληφθέν. Sic codicum alter. Editi περι-
εληφθέν. Paulo postejusdem codicis ope emendavi-
mus vitium vulgatæ εἰς χρῆστον. Contextus paulo
post πεπορισμένας, injuste comparatas domos.

PATROL. GR. XXXII.

A ad iudicium pertrahatur. Deliberat noctu, quos
amarulentos patronos subornet, ut falsa testimo-
nia mercederedimat, quomodo eum qui desolatus
est expugnet, quomodo eum opprimat potentia,
ac in ipso iudicio occultata veritate, et iudicem
fallens, et injuria affectum bonis spolians, utrum-
que voret. Pecunias alias profert in medium, allas
defossas habet, ad spes incertas seponens, ad
spes, inquam, quæ spes nequaquam sunt. Et
enim si ad spes reconderentur, in æternam spem
fieret illa præparatio. Nunc autem sub lecto
divitias incertas abscondit, venturum damnum
avertere se ratus. Sed an ventura sit unquam
utendi necessitas, incertum; contra, veniet
tempus, in quo pecunias non distribuisse poeni-
tebit. Hoc certum est, et indubitatum, et ego
sponsor sum. (6) Quid agis, miser? Humi thesau-
rum mandas. Quando nam uteris præsentibus?
quando his frueris semper acquirendi labore de-
tentus? annon innumera causaris, ut rem proximi
usurpes? Mihi, inquit, tenebras offundit domus
vicini, turbas excitat, aut erroneas suspicit. Si do-
mum vicini desideras, nec tibi unquam vicinus
defuturus est, necesse est videlicet, ut ad extre-
mos orbis nostri terminos te conferas. (7) Quod
si id fieri nequit, a prima cogitatione cohibe tuum
ad malum impetum, o homo, his quæ antea pos-
sedisti contentus, stansque his quæ habes: non
ignarus, ædium magnitudines, eo quod ex ini-
quitate constructæ essent, habitatoribus vacuas
esse, et jugerum multitudinem ex rapinis compa-
ratam sæpe infecundam effici. Antevertit enim
sæpenumero futurum iudicium divina ultio, ac
terminis injustis circumscriptas domos nulli jam
aptas usui relinquit, ex magna hominum 504
frequentia ac splendido apparatu vacuas habita-
toribus redigens. Nam qui aliena cupit, non multo
post lugebit, propriis suis privatus (8) Quid Na-
both Jezraelitam interemit? Nonne cupiditas
Achaab vitem illius concupiscentis?

7. (9) Recordare illius diei, in quo *Revelatur ira
de celo* ⁷⁷; veniat tibi in mentem gloriosus adven-
tus Christi; cum qui bona egerint, resurgent in
resurrectionem vitæ; qui vero mala, in resurre-
ctionem iudicii ⁷⁸. Hæc te tristitia afficiant, non
D molestum tibi sit præceptum Dei. Quomodo flectam
te? quid dicam? Regni non teneris desiderio, non
times gehennam, unde sanitas animæ tuæ conci-
liabitur? Etenim si non terrent horrenda, si læta
ac hilaria non exstimulant, lapideum cor alloqui-

(4) Ἀχαάβ. Sic contextus et codicum alter. Editi,
Χαάμ.

(5) Οὐ φοβεῖ. Sic uterque codex. Editi οὐ φοβῆ.

(6) Ex hom. in divites, 57.

(7) Ex comment. in Isa. 486.

(8) Ex hom. in divites, 57.

(9) Ibid., 58.

mur. (1) Velim te ab injustitiæ operibus paululum respirare, o avare, et cogitationibus tuis otium dare, tecum ut reputes ad quem finem studium ejusmodi rerum tendat. Habes tot jugera terræ arabilis, totidem terræ arboribus consitæ, montes, campos, saltus, fluvios, prata. Quid igitur post hæc? Nonne tres terræ cubiti te exspectant? nonne paucorum lapidum onus misero corpori custodiendo erit satis? Ob quam rem inique agis? quid manibus infructuosam sterilitatem atque inexstinguibili perpetuoque igni materiam coacervas? Num tandem resipisces ab hac ebrietate? num recipies te ad sanio rem mentem? num ad te redibis? num Christi judicium tibi pones ob oculos? Quam allaturus es excusationem, cum ii qui injuria affecti fuerint, jam te circumstantes, adversum te clamabunt coram æquo judice? Quid ergo facies? quos conduces patronos? quos testes duces? quomodo illudes judici, qui nullis artibus decipi potest? Nullus ibi adest rhetor, non sunt verba suasoria, quæ judici veritatem suffurari possint: non sequuntur adulatores, non pecuniæ, non fastus dignitatis. Desertus ab amicis, destitutus fautoribus, sine patrocínio, citra defensionem, pudore suffusus relinquere, tristis, mæstus, solitarius, fiducia ac libertate loquendi carens. Quocumque enim convertes oculos, clara et aperta conspicias scelerum argumenta; hinc pupilli lacrymas, illinc viduæ gemitum, aliunde egenos abs te pugnis obtusos, servos quos cecidisti, vicinos quos ad iracundiam provocasti. Insurgent adversum te omnia: te tuarum actionum malarum chorus pravus stipabit. Nullus est ibi negandi locus, sed obturatur omne os impudens. Nam ipsa testimonium in unumquemque ferunt opera, non quidem vocem emittentia, sed talia apparentia, qualia a nobis peracta sunt. Fugiamus igitur totis viribus gravissimum avaritiæ vitium: fugiamus, inquam, ut et indicta nobis supplicia vitemus, et æternorum bonorum participes efficiamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria, et potestas, cum principio carente Patre, ac sanctissimo et vivificante Spiritu, nunc, et semper, et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

505 DE PECCATO.

SERMO VII.

1. (2) Magnum ac varium bellum nobis, dilectissimi, quotidie infert hostis veritatis. Infert autem, uti scitis, dum cupiditates nostras jacula adversum nos efficit, semperque vires a nobis ad nos lædendos mutuatur. Et quemadmodum improbi homines ac rapaces, quorum opera ac propositum est ex alienis ditescere, sed quibus non suppetit potentia ut violentiam apertam exercent, vias insidiosas

(1) Ex hom. in divites, 57.

(2) Ex hom. XXI, Quod mundanis adhærendum non sit, 163.

(3) Συντέτακται. Contextus συντέταται, et paulo post, ἀναμένουσιν οἱ πάντες.

A Ἐβουλόμην σε μικρὸν ἀναπνεῦσαι τῶν ἔργων τῆς ἀδικίας, ᾧ πλεονέκτα, καὶ δοῦναι σχολὴν τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς, ὥστε ἐνθυμηθῆναι, πρὸς ποῖον πέρας ἡ σπουδὴ τῶν γινομένων συντέτακται (3). Ἐχεις γῆς ἀροσίμης πλέθρα τόσα καὶ τόσα, γῆς πεφυτευμένης τῶσαῦτα ἕτερα, ὄρη, πεδία, νάπας, ποταμούς, λιβάδας. Τί οὖν μετὰ ταῦτα; Οὐχὶ τρεῖς σε πήχεις ἀναμένουσιν; οὐχὶ λίθων ὀλίγων βάρος ἀρκέσει πρὸς φυλακὴν τῆ θυστήνῃ σαρκί; Ὑπὲρ τίνος παρανομεῖς; τί συνάψεις χερσὶν ἀκαρπίαν, καὶ ὕλην τῷ αἰωνίῳ πυρί; Οὐκ ἔστι ποτὲ ἀπὸ τῆς μέθης ταύτης; οὐκ ὑγιανεῖς τοὺς λογισμούς; οὐκ ἑαυτοῦ γενήσῃ; οὐκ πρὸ ὀφθαλμῶν λήχῃ τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον; Τί ἀπολογήσῃ, ἐπειδὴν σε κύκλῳ περιστάντες οἱ ἡδίκημένοι καταβοῶσι σου ἐπὶ τοῦ δικαίου κριτοῦ; Τί ποιήσεις; ποίους συνηγόρους μισθώσῃ; ποίους μάρτυρας παραστήσεις; πῶς παραπέσεις τὸν ἀπαραλόγιστον δικαστήν; Οὐκ ἐνὶ ῥήτῳ ἐκεῖ, οὐκ ἐνὶ πιθανότης ῥημάτων, κλέψαι δυναμένη τοῦ δικαστοῦ τὴν ἀλήθειαν· οὐκ ἀκολουθοῦσιν οἱ κόλακες, οὐ τὰ χρήματα, οὐκ ὁ ὄγκος τοῦ ἀξιώματος. Ἐρημος φίλων, ἔρημος βοηθῶν, ἀσυνηγόρητος, ἀναπολόγητος (4), κατησχυμένος ἀπολείφθησῃ, σκυθρωπός, κατηφής, μεμονωμένος, ἀπαρρησίαστος. Ὅπου γὰρ ἂν περιελάτῃ τὸν ὀφθαλμὸν, ἐναργεῖς ὄψει τῶν κακῶν τὰς εἰκόνας· ἐνθεν τοῦ ὄρφανοῦ τὰ δάκρυα, ἐκείθεν τῆς χήρας τὸν στεναγμὸν, ἐτέρωθεν τοὺς κατακονδυλισθέντας ὑπὸ σοῦ πένητας, τοὺς οἰκέτας (5) οὓς κατέξαινες, τοὺς γείτονας οὓς παρώργιζες. Πάντα σοι ἐπαναστήσεται, καὶ πονηρὸς χορὸς τῶν κακῶν σου πράξεων περιτοιχίσεται σοι. Οὐκ ἔστιν ἄρνησις ἐκεῖ, ἀλλὰ ἐμφράσσεται (6) πᾶν στόμα ἀναίσχυντον. Αὐτὰ γὰρ ἐκάστον καταμαρτυρεῖ τὰ πράγματα, οὐ φωνὴν ἀφιέντα, ἀλλὰ τοιαῦτα φαινόμενα οἷα ὑφ' ἡμῶν κατεσκεύασται. Φύγωμεν τοιγαροῦν τὸ τῆς πλεονεξίας χαλεπώτατον πάθος, ὅση δύναμις· φύγωμεν, ἵνα καὶ τὴν ἀπειλουμένην ἡμῖν τιμορίαν φύγωμεν, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΑΜΑΡΤΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

D 1. Πολὺν, ἀγαπητοὶ, καὶ ποικίλον ἐφ' ἡμέραν ἡμῖν ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς προσάγει τὸν πόλεμον. Προσάγει δὲ, ὡς ἴστε, τὰς ἡμετέρας ἐπιθυμίας καθ' ἡμῶν βέλη ποιοῦμενος, καὶ παρ' ἡμῶν εἰς τὸ βλάπτειν ἡμᾶς ἀεὶ λαμβάνων ἰσχύν. Καὶ καθάπερ οἱ πονηροὶ καὶ πλεονεκτικοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἷς ἔργον μὲν ἐστὶ καὶ προαίρεσις ἐκ τῶν ἀλλοτρίων πλουτεῖν, δύναμις δὲ οὐκ ἔστιν ὥστε μετὰ παρρησίας βιάζεσθαι, ταῖς

(4) Ἀναπολόγητος. Sic Basili contextus. Editi habebant ἀπαραλόγητος.

(5) Τοὺς οἰκέτας. Hoc additum ex contextu.

(6) Ἐμφράσσεται. Sic Basili contextus. Editi nostri φράσσεται.

ὁδοῖς ἐπερορεύειν εἰώθασιν· καὶ εἰ ἰωσὶ τι χωρίου περὶ
αὐτάς, ἢ φάραγγι βαθύταις διερρώγῃς, ἢ φυτῶν πυ-
κνότητι σύσκιον, εἰς τοῦτο καταδύμενοι, καὶ τὴν ἐκ
πολλοῦ πρόσθεν τῶν ὁδοιπορούντων τοιαύτοις ὑπο-
τεμνόμενοι προκαλύμμασιν, ἀθρόως ἐπιπηθῶσιν αὐ-
τοῖς, ὥστε μὴ θυνηθῆναι τινὰς τοὺς τοῦ κινδύνου
βρόχους ἰδεῖν, πρὶν εἰς τοὺς ἐμπροσθεῖν· οὕτως ὁ
δυσμενῆς ἀνωθεν ἡμῖν καὶ πολέμιος διάβολος, τὰς
τῶν κοσμικῶν τέρψεων ὑποτρέχων σκιάς, αἰ περὶ τὴν
οδὸν τοῦ βίου πεφύκασι θειναὶ κρύψαι ληστήν, καὶ
τὸν ἐπιβουλεύοντα ποιῆσαι λαθεῖν, ἐντεῦθεν ἀπρο-
όπτως τὰς τῆς ἀπωλείας (1) ὑποσπείρει παγίδας ἡμῖν.

2. Ἄλλ' ὥσπερ οἱ τῶν πόλεων περίβολοι, κύκλῳ
πᾶσι περικείμενοι, πάντοθεν τὰς τῶν πολεμίων
προσβολὰς ἀπείργουσιν· οὕτω καὶ ὁ φυλάσσω ἡμᾶς
ἄγγελος καὶ προετιχίξει ἐκ τῶν ἐμπροσθεν, καὶ ὀπι-
σθοφυλακεῖ, καὶ οὐδὲ τὰ ἐκατέρωθεν ἀφύλακτα
καταλείπει· ἀλλ' αἰεὶ παρεδρεύει τοῖς πεπιστευ-
κόσιν ἐπὶ τὸν Κύριον, ἐὰν μὴ ποτε αὐτὸν ἡμεῖς ἐκ
τῶν πονηρῶν ἔργων (2) ἀποδιώξωμεν. Ὡς γὰρ τὰς
μελίσσας καπνὸς φυγαδεύει, καὶ τὰς περιστέρους
ἀπελαύνει δυσωδία· οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς
ἡμῶν ἄγγελον ἢ πολύδακρος καὶ δυσώδης ἀφίστησιν
ἀμαρτία.

3. Εὐχῆς μὲν οὖν ἀξίον, μὴ προσάψασθαι τοῦ κα-
κοῦ· δευτέρως δὲ πλοῦς, εὐθύς μετὰ τὴν πείραν
ὥσπερ ἰσθόλου πληγὴν ἀποφεύγειν. Οἶδα γὰρ τινὰς
ἐν νεότητι πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς πᾶθη κατολισθήσαν-
τας, καὶ μέχρι πολυῆς αὐτῆς διὰ συνήθειαν τοῦ
κακοῦ, ταῖς ἀμαρτίαις παραμείναντας. Ὡσπερ γὰρ
οἱ ἐν βορῆρῳ κυλινδούμενοι χοῖροι αἰεὶ προσπλάτ-
τουσιν ἑαυτοῖς τὸν πηλόν, οὕτως οὗτοι τὸ ἐκ τῆς
ἡδονῆς αἰσχος καθ' ἐκαστὴν ἡμέραν προσαναμάτ-
τουνται. Ἡ γὰρ ἀμαρτία, ἕως μὲν ᾧδίνεται, ἔχει
τινὰ αἰσχύνην· ἐπειδὴν δὲ τελεσθῆ, τότε ἀναίσχυ-
τοτέρως ποιεῖ τοὺς ἐργαζομένους αὐτῇ. Ἔως
μὲν οὖν μικρὰ ἀμαρτάνομεν καὶ ὀλίγα, ὥσπερ τὰ
φυτὰ ὑπὸ πραείας αὔρας περιδονούμενοι, ἡρέμα
πως σαλευόμεθα· ἐπειδὴν δὲ πλείω καὶ μείζονα ἢ
τὰ κακὰ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς τῶν ἡμαρτη-
μάτων ἀνέξεως καὶ ὁ σάλος ἐπιτείνεσθαι πέφυκε.
Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ πλείον σαλεύονται· οἱ δὲ μέχρι τοῦ
καὶ αὐτόρριζοι ἀνατραπέυτες καταβληθῆναι, ὅταν
λαίλαπος πάσης βιαιότερον τὰ πνευματικὰ τῆς πο-
νηρίας τὰς οἰονεὶ ρίζας τῆς ψυχῆς, αἷς ἐπεστήρικτο
τῇ πίστει τῇ κατὰ Θεόν, ἀπορρήξῃ. Τῷ μὲν γὰρ
ἀκούσιως τοῦ προσήκουτος ἀμαρτάνουσι καὶ συγγνώμη
τις ἴσως παρὰ τοῦ Θεοῦ γένοιτο· τῷ δὲ ἐξεπίτηδες
τὰ χεῖρω προσλομένῳ οὐδεμία παραίτησις, τὸ μὴ
οὐχὶ πολλαπλασίω τὴν κόλασιν ὑποσχεῖν. Καὶ γὰρ τῶν
ἀμαρτανομένων τὰ μὲν ἀκούσιά ἐστι, τὰ δὲ ἀπὸ γνώ-
μης πονηρᾶς ἀμαρτάνεται. Ἄλλως οὖν τὰ ἀκούσια
τυγχάνει συγγνώμης, καὶ ἄλλως τὰ ἐκ μοχθηρᾶς

A occupare solent, et si viderint circa eas locum
quempiam, aut vallibus profundis præruptum, aut
arborum densitate umbrosum, eo recipientes se,
et eminus prospiciendi viatoribus facultatem his
præcidentes integumentis, ex improvise in illos
insiliunt, ita ut nemo possit periculi laqueos videre
antequam in eos incidat: sic infensus nobis ab
initio et adversarius diabolus, voluptatum munda-
narum umbras subiens, quæ circa hujus vitæ viam
ad occultandum prædonem et ad dandas insidia-
tori latebras idoneæ esse solent, inde inopinato
interitus laqueos nobis subicit.

2. (3) Sed quemadmodum urbium muri in cir-
cuitu omni ex parte circumducti, undecunque
hostium assultus arcet: sic et custodiæ nostræ
B angelus et præmunit a fronte, et a tergo custodit,
nec quidquam utrinque incustoditum relinquit:
sed semper excubias agens, Domino credentibus
assidet, nisi nos illum operibus pravis abiga-
mus. Quemadmodum enim fumus apes fugat, et
fedor columbas expellit: sic angelum vitæ nostræ
custodem lacrymabile ac graveolens peccatum
abigit.

3. (4) Optandum igitur fuerit, ut ne attingamus
malum. Attamen secunda superest navigatio, ut
statim post experientiam illud tanquam bestię ve-
nenatæ plagam declinemus. Novi enim quosdam,
qui in juventute ad carnis vitia delapsi, usque ad
ipsam caniliem in peccatis propter mali consuetu-
dinem perseveraverunt. Quemadmodum enim sues,
C qui sese in cæno obvolvunt, semper magis ac ma-
gis luto asperguntur: sic ii quotidie magis ac ma-
gis voluptatis dedecus contrahunt (5). Peccatum
enim, quandiu parturit, pudorem quemdam incu-
tit: ubi autem perfectum est, tum impudentiores
eos facit qui commiserunt. (6) Dum igitur parva
peccamus et pauca, leniter quodammodo commo-
vemur, velut plantæ quæ a leni aura agitantur:
ubi vero plura majoraque fuerint mala, pro ratione
incrementi peccatorum etiam commotio augeri
solet. Et alii quidem multum commoventur; alii
vero usque adeo, ut etiam radicibus eversi dejician-
tur, cum spiritualia nequitie quasi radices animæ,
quibus per fidem in Deum subnixæ erant, omni tur-
bine violentius abruperint. Qui enim invitus ab
D officio discedit, 506 (7) forte veniam aliquam
obtinebit a Deo: qui vero fuerit consulto mala
amplexus, implacabiliter supplicia longe majora
perferet. (8) Peccata enim alia sunt involuntaria,
alia a pravo animo oriuntur. Aliter utique datur
venia involuntariis: aliter ea quæ ex prava volun-
tate fiunt, condemnantur. Siquidem unus aliquis

(1) Τῆς ἀπωλείας. Sic Basilii contextus, melius
quam editi nostri τῆς σωτηρίας. Codex Regius 1992
τῆς ἀμαρτίας.

(2) Ἐκ τῶν πονηρῶν. Idem codex διὰ τῶν πο-
νηρῶν.

(3) Ex hom. in psal. xxxiii, 148.

(4) Ex hom. in psal. i, 96.

(5) Uterque codex indicat serm. ethic.

(6) Ex hom. in psal. lxi, 194.

(7) Ex serm. De legendis libris gent. 181.

(8) Ex hom. in princip. Prov. 104.

peccavit, prave ab initio educatus; quippe et a parentibus injustis procreatus introivit in vitam, et inter verba factaque iniqua nutritus fuit: alter vero multa habens virtutis incitamenta, educationem honestissimam, admonitionem parentum, magistrorum disciplinam, auditionem divinatorum sermonum, castigatam moderatamque diætam et alia quibus anima ad virtutem instituitur, postea tamen delapsus est et ipse in idem peccatum; nonne ergo jure ac merito qui ejusmodi est, supplicio graviori punietur? Nam ille quidem ob sola inspersa animis nostris salutaria subsidia accusabitur, ut eis non probe usus; sed hic insuper, ut proditor omnis sibi concessi adjumenti, ac negligentia in pravam vitam abreptus.

4. (1) Quænam igitur peccata veniam apud Deum obtinere possunt, et ob quæ et ob qualia delicta fit quis contumaciæ judicio obnoxius? Neque in multitudine neque in magnitudine peccatorum, sed in una tantummodo ejuscunque tandem præcepti violatione, contumaciam adversus Deum clare judicari communemque sententiam a Deo ferri in omnem inobedientiam invenimus, Scripturas sacras dum evolvimus. Atque in Veteri quidem lego horrendum illum ipsius Achar exitum⁷⁹, aut ejus qui Sabbato ligna collegerat⁸⁰, historiam: quorum neuter unquam aliud in Deum peccasse aut in hominem, sive magnum sive parvum deprehenditur. Sed alter quidem ob solam ac primam lignorum collectionem inevitabiles pœnas luit, ne pœnitentiæ quidem invento loco, quando quidem Dei jussu confestim a cuncto populo lapidibus obruitur. Alter vero, quod solum sustulisset aliquid ex donariis et muneribus, iisque nondum in synagogam exportatis, necdum ab iis qui ad talia recipienda destinabantur, assumptis, non sibi modo, sed uxori etiam et liberis exitii atque perniciæ auctor fuit, prætereaque et ipsi tabernaculo una cum suis omnibus. Jamque peccati vindicta, ignis in modum, populum omnem populatura erat, idque, cum neque rem nosset, neque peccanti conscius esset, nisi statim ob virorum interfectorum cladem contritus populus fuisset, iram Dei sentiens, ac Jesu Nave filius pulvere conspersus procidisset una cum senioribus, sicque reus per sortem deprehensus, eas quas dixi pœnas dedisset. (2) Quid vero Maria Moysis soror? Illa cum solum aliquid contra Moysem improbando dixisset, idque ipsum vere (uxorem enim, inquit, Æthiopissam sibi adjunxit), tantam experta est Dei indignationem, ut ne ipso quidem Moyse precante peccati pœna ipsi remitteretur⁸¹. Sed istorum quid meminisse necesse est, **507**

A προαιρέσεως κατακρίνεται. Ὁ μὲν γὰρ τις ἡμαρτε, πονηρῶς τὸ ἐξ ἀρχῆς τεθραμμένος· καὶ γὰρ καὶ ὑπὸ γονέων ἀδίκων εἰς τὸν βίον παρήχθη, καὶ συνετράφη καὶ ῥήμασι καὶ πράξεσι παρανόμοις. Ἄλλος δὲ πολλὰ ἔχων τὰ προκαλούμενα αὐτὸν εἰς ἀρετὴν, ἀνατροφήν σεμνοτάτην, νουθέτησιν γονέων, διδασκάλων (3) ἀκριβείαν, ἀκρόασιν λόγων θειοτέρων, δίαίταν κατεσταλμένην, τὰλλα οἷς ψυχὴ παιδαγωγεῖται πρὸς ἀρετὴν· εἶτα καὶ αὐτὸς εἰς τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν ὑπώλισθε. Πῶς οὖν οὐχὶ βαρυτέρας δεικαίως ὁ τοιοῦτος τῆς τιμωρίας ἀξιωθήσεται; Ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ μόναις ταῖς κατεσπαρμέναις ἐν ταῖς ἐννοίαις ἡμῶν σωτηρίοις ἀφορμαῖς ἐγκληθήσεται, ὡς οὐ χρησάμενος αὐταῖς ὑγιῶς· ὁ δὲ πρὸς τούτῳ (4), καὶ ὡς προδεδωκῶς πᾶσαν τὴν δεδομένην αὐτῷ συνεργίαν καὶ δι' ἀπροσεξίαν εἰς τὸν πονηρὸν βίον κατασυρεῖς.

4. Ποῖα οὖν τῶν ἁμαρτημάτων συγγνώμην ἔχειν δύναται παρὰ τῷ Θεῷ; πόσα δὲ καὶ πηλίκαι ἁμαρτήσας τις, ὑπεύθυνος γίνεται τῷ κρίματι τῆς ἀπειθείας; Οὔτε ἐν τῇ πλήθει τῶν ἁμαρτανομένων, οὔτε ἐν τῷ μεγέθει τῶν ἁμαρτημάτων, ἐν μόνῃ δὲ τῇ παραβάσει οὐτινοσοῦν προστάγματος σαφῶς κρίνομεν (5) τὴν πρὸς Θεὸν ἀπειθειαν, καὶ κοινὸν κατὰ πάσης παρακοῆς τοῦ Θεοῦ τὸ κρίμα εὐρίσκομεν, τὰς θείας ἀναλαβόντες Γραφάς. Ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ τὸ φοβερόν ἐκεῖνο τοῦ Ἀχαρ ἀναγινώσκοντες τέλος, ἢ τὴν κατὰ τὸν ἐν Σαββάτῳ ξύλα ἀναλέξαντα ἱστορίαν, ὧν ἑκάτερος οὐδὲν οὐδέποτε ἄλλο οὐκ εἰς Θεὸν ἡμαρτηκῶς, οὐκ ἄνθρωπον ἠδίκηκῶς, οὐ μέγα, οὐ μικρὸν ὅλως, εὐρίσκεται. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐπὶ μόνῃ καὶ πρώτῃ τῶν ξύλων συλλογῇ ἀπαραίτητον δίδωσι τὴν δίκην, οὐδὲ μετανοίας τόπον εὐρών· προστάγματι γὰρ Θεοῦ παρὰ παντός τοῦ λαοῦ παραχρῆμα λιθοβολεῖται. Ὁ δὲ, ὅτι μόνον ὑφείλετό τι τῶν ἀναθημάτων, οὐπω δὲ εἰσενεχθέντων εἰς τὴν συναγωγὴν, οὐδὲ προσδεχθέντων ὑπὸ τῶν ἐπιτέταγμένων τὰ τοιαῦτα, αἰτίας ἀπωλείας, οὐχ ἑαυτῷ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ γαμετῆ καὶ τέκνοις, πρὸς δὲ καὶ αὐτῇ σκηνῇ, σὺν πᾶσι τοῖς ἰδίοις ἐγένετο. Ἐμελλε δὲ ἤδη θάττον καὶ τὸν λαὸν ἅπαντα, πυρὸς τρόπον, ἐπινέμεσθαι τῆς ἁμαρτίας τὸ κακόν, καὶ ταῦτα, οὔτε εἰδότα τὸ γεγονός, οὔτε συνεργωκότα τῷ ἁμαρτήσαντι, εἰ μὴ ταχέως ἐκ τῆς πτώσεως τῶν ἀναιρεθέντων ἀνδρῶν συνετρίβη μὲν ὁ λαὸς αἰσθόμενος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, ἔπεσε δὲ ἅμα τοῖς πρεσβυτέροις καταπασάμενος χοῦν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ· καὶ οὕτω διὰ κλήρου φωραθεῖς ὁ ἔνοχος τὴν εἰρημένην δέδωκε δίκην. Τί δὲ Μαρία ἡ ἀδελφὴ Μωϋσέως; Αὕτη κατὰ Μωϋσέως ἐπειδὴ εἶπέ τι μόνον ἐν καταγνώσεως μέρει, καὶ τοῦτο ἀληθές (γυναῖκα γὰρ, φησὶν, Αἰθιοπίσσαν ἔλαβεν ἑαυτῷ), τοσαύτης ἐπειράθη τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγανακτήσεως, ὡς μηδὲ αὐτοῦ τοῦ Μωϋσέως ἰκετεύοντος συγχωρηθῆναι αὐτῇ τῆς ἁμαρτίας τὸ ἐπιτίμιον. Καὶ τί δεῖ περὶ τούτων λέ-

⁷⁹ Jos. vii, 25. ⁸⁰ Num. xv, 36. ⁸¹ Num. xii, 17 sqq.

(1) Ex Proemio *De judicio Dei*, 217.

(2) Ibid.

(3) Διδασκάλων. Hanc vocem addidimus ex contextu et codicum altero.

(4) Πρὸς τούτῳ. Sic idem codex et contextus. Editi πρὸς τούτο.

(5) Κρίνομεν. Legendum videtur ut in contextu κρίνομένην.

γειν, αὐτὸν τοῦτον ἀφέντας Μωϋσεία, τὸν τοῦ Θεοῦ
θεράποντα, τὸν μέγαν ἐκείνον, τὸν τοσαύτης μὲν καὶ
τηλικαύτης ἀξιοθένητα παρ' αὐτοῦ τιμῆς, οὕτω δὲ ὑπὸ
αὐτοῦ μαρτυρηθέντα, ὡς ἀκοῦσαι. Οἰδᾶ σε παρὰ
πάντας, καὶ εὐρηκας χάριν ἐνώπιόν μου; Οὗτος
γὰρ ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας, οὐδενὸς ἕνεκεν
ἐτέρου, ἢ ἵνα μόνον εἴπῃ τῷ λαῷ γογγύζοντι δι'
ἀπορίαν ὕδατος, Μὴ ἐκ ταύτης τῆς πέτρας ἐξάξω
ὑμῖν ὕδωρ; τούτου μόνου ἕνεκεν εὐθύς ἀπειλὴν
παρὰ τοῦ Θεοῦ δέχεται, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας
οὐκ εἰσελεύσεσθαι, ἣτις ἦν τότε τῶν πρὸς Ἰουδαίους
ἐπαγγελιῶν τὸ κεφάλαιον. Ὅταν οὖν ἴδω τοῦτον
παρακαλοῦντα, καὶ μὴ συγγωρούμενον· ὅταν ἴδω
μηθευμίας συγγνώμης διὰ τὰ τοσαῦτα κατορθώματα
ἐπὶ τῷ βραχεῖ ἐκείνῳ καταξιούμενον ῥήματι· οὐχὶ
ὄντως ὁρῶ Θεοῦ ἀποτομίαν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον; B
οὐχὶ κάκεινο ἀληθὲς εἶναι πεισθήσομαι, τὸ, Εἰ ὁ δίκαιος
μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ
φανεῖται; Καὶ τί ταῦτα λέγω; Ἥλει ὁ ἱερεὺς ὑπὲρ
τοῦ ἰδίου βίου μηδὲν ἐγκαλοῦμενος, ὅτι μὴ τοῖς υἱοῖς
ἐπεξῆλθε σφοδρότερον, τοιαύτην ἐκίνησεν ὀργὴν τῇ
μακροθυμίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἐπαναστάντων ἄλλοφύ-
λων, τοὺς μὲν υἱοὺς αὐτοῦ ἐκείνους ἀναιρεθῆναι κατὰ
τὸν πόλεμον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἠττηθῆναι δὲ σύμπαντα
τὸν λαόν, καὶ τούτων πεσεῖν ἱκανοὺς, γενέσθαι δὲ
καὶ περὶ τὴν κειρωτὸν τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ διαθήκης,
ἃ μῆτε ἠκούσθη ποτὲ πρότερον· ὥστε, ἥς οὔτε
Ἰσραηλίταις, οὔτε μὴν αὐτοῖς τοῖς ἱερεῦσιν ἄκασιν,
οὐδὲ πάντοτε, ἀπτεσθαι θεμιτὸν ἦν, οὐδὲ τόπος αὐ-
τὴν (1) ὁ τυχῶν ὑπεδέχετο, ταύτην ὑπὸ χειρῶν ἀσε-
βῶν ἄλλοτε ἀλλαχόθεν μετακομίσεσθαι (2), καὶ ἀντὶ C
τῶν αγίων, εἰδώλων ναοῖς ἀποτίθεσθαι. Ἐφ' οἷς πό-
σον τινὰ συνέβαιεν εἶναι καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόμα-
τος τοῦ Θεοῦ γέλωτα καὶ χλεύην παρὰ τοῖς ἄλλοφύ-
λοις, στοχάζεσθαι πάρεστιν. Ἐπὶ τούτοις καὶ αὐτὸς
ὁ Ἥλει τέλει χρησάμενος οἰκτροτάτῳ, ἀπειλὴν ἐδέ-
ξατο τοῦ καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἀποκινηθῆσεσθαι τοῦ
ἱερατικοῦ ἀξιώματος, ὅπερ καὶ γέγονε. Καίτοι, τοῦ
μὲν ἰδίου βίου ἕνεκεν, οὐδὲν ἠτιάθη ὁ πρεσβύτης
ποτέ. Καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς υἱοῖς οὐκ ὑπέμεινε ἐφ-
ρησυχάσαι· ἀλλὰ πολλὰ μὲν παρήνει, περὶ τοῦ μηκέτι
τοῖς ὁμοίοις ἐμμένειν, Μὴ τέκνα, λέγων, μὴ· οὐκ
ἀγαθαὶ αἱ ἀκοαί, ἃς ἐγὼ ἀκούπ περὶ ὑμῶν. Ὅμως
ἐπειδὴ περ οὐχὶ τὸν πρέποντα ζῆλον κατ' αὐτῶν ἐπ-
εδείξατο, ἑαυτῷ τε κάκεινοις, καὶ τῷ λαῷ, τοσαύτην
τὴν τοῦ Θεοῦ ἀνηψεν ὀργὴν. Καίτοι εἰσικεν ὁ μὲν D
ἐλεγχος τέλος ἔχειν τὴν διόρθωσιν τοῦ ἁμαρτάνοντος·
ὁ δὲ ὀνειδισμὸς ἐπὶ ἀσχημοσύνῃ τοῦ ἐπταικότος γί-
νεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ τὰ πλεῖστα κατωρθωκῆναι δοκεῖ
τις, ὀλίγων δὲ που, ἢ καὶ μιᾶς ἡστινοσοῦν ἐντολῆς
ἀμελήσει, ἢ τῷ πλημμελήσαντι ἀδιαφόρως ἐρησυχάσει,
καὶ μὴ ζῆλον ἀγαθὸν κατὰ τὸ κρῖμα τοῦ Θεοῦ ἐπιδεί-
ξεται, ἐπὶ ταύτῃ μόνῃ δικαίως ὑφέξει. Κἂν ἐξ ἀγνοίας
πάθῃ τι τοιοῦτον, οὐδὲ οὕτως ἀτιμώρητος διαφεύγει.

A ipso Moyse præterito, Dei famulo, magno illo viro,
tot ac tantis honoribus a Deo insignito, et ipsius
testimonio ita comprobato, ut audierit: *Novi te
præ omnibus, et invenisti gratiam coram me*⁸²? Hic
epim ad aquas contradictionis, nulla alia de causa,
nisi quod tantummodo populo ob aquæ penuriam
murmuranti dixerat, *Num ex hac petra educam vo-
bis aquam*⁸³? hac sola de causa statim a Deo commi-
nationem accepit, fore ut non ingrederetur in ter-
ram promissionis, quæ omnium, quæ Judæis pro-
missa fuerant, tunc summa erat. Cum igitur video
hunc rogantem, et veniam non obtinentem; cum
video nullam illi tot ac tanta recte facta brevis
hujus verbi veniam impetrasse; nonne revera
secundum Apostolum severitatem Dei cerno⁸⁴?
nonne ita persuadebo mihi plane verum esse illud:
*Si justus vix salvus efficitur, impius et peccator ubi
parebit*⁸⁵? Et quid hæc commemoro? Heli sacer-
dos, vitæ alioqui integerrimæ, propterea quod in
filios suos vehementius non inveheretur, tanta ira
Dei lenitatem incendit, ut, alienigenis irruptionem
facientibus, illi ipsi ejus filii una die in bello inter-
ficerentur, superareturque universus populus, non
paucis ex eo cadentibus, imo etiam circa arcam
sancti fœderis Dei fierent, quæ ne audita quidem
unquam antea fuerant: sic ut arca quam neque
Israelitis, neque ipsis sacerdotibus omnibus, neque
quovis tempore contingere licebat, quæque non in
quovis loco asservabatur, alio aliunde exportata
sit ab impiis manibus, et pro sanctuario in simula-
crorum delubris collocata fuerit. Ex quibus con-
jectare fas est, quanto risui ludibrioque ipsum
etiam Dei nomen alienigenæ illi habuerint. Ad hæc
et ipse Heli miserrimo exitu vitam finiit, eique mi-
natus est Dominus fore ut semen ejus a sacerdotali
dignitate submoveretur: quod et contigit: tametsi
senex ob suos ipsius mores nullo unquam crimine
accusatus est. Imo etiam neque filiorum suorum
flagitia tacitus sustinuit: sed multum admonerat,
ut ne amplius in ejusmodi peccatis perseverarent.
Aiebat enim: *Absit, filii! non sunt boni rumores,
quos audio de vobis*⁸⁶. Quoniam tamen quod parerat
animi studium in ipsos non ostendit, sibi ac illis
ipsique populo tantam iram Dei accendit. (3) Et
videtur quidem objurgatio finem habere peccatoris
correctionem, opprobrium vero ad lapsi confusio-
nem inferri. (4) Etenim etiamsi videatur quispiam
præclare permulta fecisse, paucorum vero vel etiam
unius cujuslibet præcepti negligens fuerit, aut de-
linquenti indifferenter acquieverit, neque diligens
studium secundum Dei judicium adhibuerit, jus-
tas hoc solum nomine pœnas luet. Quod si etiam
imprudens tale quid peccet, neque eo prætextu
supplicium effugiet.

⁸² Exod. xxxiii, 12.⁸³ Num. xx, 10.⁸⁴ Rom. xi, 22.⁸⁵ I Pet. iv, 18.⁸⁶ I Reg. ii, 24.

(1) Τόπος αὐτήν. Sic ope contextus et alterius
codicum emendavimus pravam lectionem τὸ πρὸς
αὐτήν. Ibidem ope contextus emendavimus quod
erat apud Symeonem, οὐδέποτε.

(2) Μετακομίσεσθαι. Forte μετακομίζεσθαι. EDIT.

(3) Ex hom. in ps. xiv, 35b.

(4) Unus codex indicat serm. ascet.

5. (1) Ejus quidem generis judicia plurima in Veteri Testamento adversus omnem inobedientiam reperimus; nec vero his pauciora, Novum legendum pergimus, sed et multo hic severiorem deprehendimus judicii acerbitatem, ut illud, *Servus qui cognovit voluntatem* 508 *domini sui et non fecit, vapulabit multis; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis*⁸⁷. Christus profecto nec eum qui peccarit imprudens a pœnis liberat, et in eos qui prudentes delinquant, vehementiores minas intendit. Et rursum, *Cælum, inquit, et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*⁸⁸. Beatus quoque apostolus Paulus ait, *Consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*⁸⁹. (2) Omnem altitudinem, omnemque intellectum, non hunc, vel illum. *Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam*⁹⁰. Et alibi rursum: *Qui talia agunt, digni sunt morte*⁹¹; et rursum: *Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras*⁹². Itaque nihil apud Deum impunitum relinquitur. Sed si hæc verba sunt solum sine re; ecce qui Corinthi uxorem patris habebat, qui cum hoc uno excepto, nullius alterius flagitii insimularetur, tamen non solum ipse traditur Satanae ad carnis interitum, donec dignis pœnitentiæ fructibus emendasset peccatum, sed universam simul Ecclesiam, quod id scelus ulta non esset, in hæc conjecit vituperia. (3) Quid vero Ananias ille, cujus mentio est in Actis? Quodnam aliud malum perperasse invenitur, præter illud ipsum? Ubi igitur apparet, ipsum ira tanta dignum fuisse? Divenditis suis facultatibus, pecunias detulit ad pedes apostolorum: sed tamen, quod aliquam pretii partem seposuisset, propterea eadem hora una cum uxore morte plectitur, neque id consecutus ut de agenda ob admissum peccatum pœnitentia quidquam audiret, nec saltem invento tempore, quo ob scelus compungi posset, nec accepto ad agendam pœnitentiam præfinito spatio. Porro talis ac tanti judicii exactor, tantæque Dei in peccantem iræ minister, beatus ille Petrus, omnibus discipulis prælatus, cui soli majora data quam aliis sunt testimonia, qui prædicatus est beatus, cui claves regni cælorum concedite sunt, cum audit a Domino, *Si non laveris te, non habebis partem inecum*⁹³, quale cor, quæso, et quantumvis lapideum ad metum judiciorum Dei non incitet? præsertim cum nullius peccati, nulliusve contemptus significationem ullam dedisset, imo potius egregio honore Dominum affecisset suum;

5. Τοιαῦτα μὲν οὖν ὅτι πλεῖστα κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εὐρίσκωμεν κατὰ πάσης παρακοῆς τὰ κρίματα· οὐχ ἕτερον δὲ τούτων ἐν τῇ Καινῇ ἐρχόμενος, ἀλλὰ καὶ πολλῶν πλείω καταμανθάνω τοῦ κρίματος τὴν σφοδρότητα, οἷον· Ὁ δούλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, θαρῆσεται πολλὰς· ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, θαρῆσεται ὀλίγας· καὶ ὅλως οὐκ ἀπολύσκατος μὲν τοῦ Χριστοῦ οὔτε τὸν κατ' ἄγνοιάν ἡμαρτανότα τῆς τιμωρίας, σφοδρότερον δὲ κατὰ τῶν ἐν γνώσει τὴν ἀπειλήν ἐπιτείναντος. Καὶ πάλιν, Ὁ οὐρανὸς, φασί, καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. Καὶ ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος φησὶ· Λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρούμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Πᾶν ὕψωμα καὶ πᾶν νοῦμα, οὐχὶ τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. Καὶ ἐν ἐτοιμίᾳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν. Καὶ ἀλλαγῆναι πάλιν· Οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες, ἄξιοι θανάτου εἰσίν· καὶ πάλιν· Ὁς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις. Ὡστε οὐδὲν ἀνεκδικητὸν ἀφίεται παρὰ τῷ Θεῷ. Εἰ δὲ ταῦτα λόγοι μόνον, καὶ οὐ πράγματα· ἰδοὺ ὁ τὴν γυναῖκα τοῦ πατρὸς ἐν Κορίνθῳ ἔχων, οὐδὲν ἕτερον ἐγκληθεὶς, ἐπὶ τούτῳ μόνῳ οὐ μόνον αὐτὸς παραδίδοσται τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἀχρὶς ἂν τοῖς ἄξις καρποῖς τῆς μετανοίας διορθώσῃται τὸ πλημμελεῖμα, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ὁμοῦ ἢ Ἐκκλησία, ἐπεὶ μὴ ἐπέξῃλθε τῷ ἁμαρτήματι, ἐκεῖνοις περιβάλλεται τοῖς ἐγκλήματι (4). Τί δὲ Ἀνανίας ὁ ἐν ταῖς Πράξεσι; τί ἄλλο κακὸν πεποιτηκῶς εὐρίσκειται, ἢ ἐκεῖνο αὐτό; Ποῦ νῦν τοσαύτης ὀργῆς ἄξιον φαίνεται; Ἴδιον κτῆμα πωλῆσας, ἤνεγκε τὰ χρήματα θείναι παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, νοσφισάμενος ἀπὸ τῆς τιμῆς, καὶ ἐπὶ τούτῳ παρ' αὐτὴν τὴν ὄραν ἅμα τῇ γυναικὶ θανάτῳ καταδικάζεται, οὐδὲ τοὺς περὶ μετανοίας λόγους ἐπὶ τῷ ἁμαρτήματι μαθεῖν καταξιωθεὶς, οὐ τοῦ κατανοῆσαι γοῦν ἐπὶ τούτῳ καιρῶν εὐρών, οὐ τοῦ μετανοῆσαι προθεσμίας λαθῶν. Ὁ δὲ τοῦ τοιοῦτου καὶ τολικούτου κρίματος ὑπηρέτης, ὁ μακάριος Πέτρος, ὁ πάντων μὲν τῶν μαθητῶν προκοιθεὶς, μόνος δὲ πλείω τῶν ἄλλων μαρτυρηθεὶς καὶ μακαρισθεὶς, ὁ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πιστευθεὶς, ὅταν ἀκούῃ παρὰ τοῦ Κυρίου, Ἐὰν μὴ λῦσω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ, ποῖαν ἄρα καὶ τὴν ὀπωσθῶν λιθίνην καρδίαν οὐ δύσωπήσει πρὸς φόβον τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων; καὶ ταῦτα οὐδὲ μιᾶς μὲν ἀμαρτίας, οὐδὲ μιᾶς καταφρονήσεως ἐμφατὶν δοῦς, τιμῆ δὲ μᾶλλον τῇ περὶ τὸν Δεσπότην ὑπερβαλλούσῃ (5) χορησάμενος, καὶ τὴν προσήκουσαν

⁸⁷ Luc. xii, 47. ⁸⁸ Matth. xxiv, 35. ⁸⁹ II Cor. x, 5. ⁹⁰ ibid. 6. ⁹¹ Rom. i, 32. ⁹² Rom. ii, 23. ⁹³ Joan. xiii, 8.

(1) Ex Proœmio, *De judicio Dei*, 219.

(2) Ibid. 220.

(3) Ibid. 221.

(4) Τοῖς ἐγκλήμασι. Referuntur in contextu illæ

criminationes, nempe, *Quid vultis, in virga veniam ad vos?* etc.

(5) Ὑπερβαλλούσῃ. Hanc vocem ex contextu desumpsimus.

δούλω καὶ μαθητῇ εὐλάβειαν ἐπιδειξάμενος. Ἴδὼν γὰρ τὸν ἑαυτοῦ καὶ πάντων Κύριον, καὶ Θεὸν, καὶ βασιλέα, καὶ Σωτῆρα, καὶ ὁμοῦ τὰ πάντα, ἐν ὑπερέτου σχήματι διαζωσάμενον τὸ λέντιον, καὶ νίπτειν τοὺς πόδας αὐτοῦ βουλούμενον, εὐθύς ὡσπερ εἰς συναίσθησιν ἔλθων τῆς οἰκειᾶς ἀναξιότητος, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ προσερχομένου καταπλαγείς, ἐξεβόησε· Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας; καὶ πάλιν· Οὐ μὴ μου νίψῃς τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐπὶ τούτῳ τὴν τοσαύτην ἐκδέχεται ἀπειλήν, ὡς εἰ μὴ ἔφθασε τῇ ταχύτητι καὶ σφοδρότητι τῆς ὑπακοῆς διορθωσάμενος τὴν ἀντιλογίαν, οὐδὲν ἂν αὐτῶ τῶν παρὰ τοῦ Κυρίου μακαρισμῶν τε καὶ δωρεῶν καὶ ἐπαγγελιῶν, οὐδὲ αὐτὴ ἢ τοῦ (1) Θεοῦ καὶ Πατρὸς τῆς τοιαύτης καὶ τοσαύτης εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν εὐδοκίας ἀποκάλυψις ἤρκεσε παραμυθῆσθαι τὴν παρούσαν ἀπείθειαν.

6. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐὰν θέλω καταλέγειν, ὅσα εὐρίσκω ἐκ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἐπιλείπει με τάχα διηγουμένον ὁ χρόνος. Πλὴν ἐκεῖνο μόνον πρὸς τὸ παρὸν μνημονεῦσαι ἀναγκαῖον, τὸ ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ φοβερᾷ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ πρὸς τοὺς ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἵσταμένους λεχθὲν παρ' αὐτοῦ· Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· οὐχ ὅτι ἐφονεύσατε, ἢ ἐπορνεύσατε, ἢ ἐψεύσασθε, ἢ τινα ἠδικήσατε, ἢ ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευμένων, κἂν τὸ βραχύτατον γούν, ἐπράξατε, ἀλλ' ὅτι τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἠμελήσατε. Ἐπέινασα γὰρ, φησὶ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με· ἀσθνήσκει καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με, ὁ τοίνυν μὴ ἐκθηλυνόμενος, μηδὲ κατακαμπτόμενος ὑπὸ τῆς ἐγκρατείας, πᾶσαν φυγὴν (2) ἀμαρτημάτων κἀνώρθωσεν· εἰ δὲ τὰ μὲν πλεῖστα ἔφυγεν, ὑφ' ἐνὸς δὲ κρατεῖται, οὐκ ἐγκρατὴς ὁ τοιοῦτος, ὡς οὔτε ὑγιὴς ὁ ἐνὶ σωματικῷ πάθει παρενοχλούμενος· οὔτε ἐλεύθερος ὁ ὑφ' ἐνὸς καὶ τοῦ τυχόντος κυριευόμενος. Τοῖς μὲν οὖν ἰάσιμα ἀμαρτάνουσιν ἀπειλεῖ ὁ λόγος, ἐπισκέπτεσθαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιγι τὰς ἀδικίας αὐτῶν· τοῖς δὲ ἀνιάτως ἔχουσι λέγει· Τί ἐτι πληγῆτε, πᾶσας διεξεληλυθότες τὰς πληγὰς; Πᾶσῶν κατεφρονήσατε τῶν ἐπιστρεπτικῶν μαστίγων, συντριμμὸς ὑμᾶς μένει. Τῶν δὲ περιστατικῶς συμβαινόντων τινὰ μὲν ἀμαρτημάτων ἐνεκα γίνεται· τινὰ δὲ εἰς διορθωσιν τοῦ ἤθους τῶν πειραζομένων· ἄλλα δὲ ὑπὲρ τοῦ ἐκτριβῆναι τοὺς ἀπεγνωσμένους, ὡς ἐπὶ τοῦ Φαραῶ. Τούτοις γὰρ οὐκέτι πληγαί, οὐδὲ μάστιγες, ἀλλ' ἀφανισμὸς ἀπειλεῖται. Τί ἐτι πληγῆτε, ὦν καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχαὶ μεμαστιγώνονται, καὶ οὐδαμοῦ ἢ διορθωσις; ἔστι δὲ πολλάκις καὶ ἡ νόσος ὠφέλιμος, ὅταν παιδαγωγεῖν μέλλῃ τὸν ἀμαρτάνοντα·

A ac convenientem servo et discipulo reverentiam declarasset. Cum enim vidisset suum et universorum Dominum ac Deum, et regem, et servatorem simulque omnia, in ministri habitu linteo cinctum, et pedes ipsius lavare volentem, mox ut conscius indignitatis suæ, et ob accedentis dignitatem attonitus, exclamavit: *Domine, tu mihi lavas pedes*⁹⁴? et iterum: *Non lavabis mihi pedes in æternum*⁹⁵. Hac de causa tantæ ei intenduntur minæ, ut nisi celeri ac fervida obedientia emendasset contradictionem, non Domini testimonia beatum eum prædicantia, non dona, non promissa, neque etiam accepta a Deo et Patre talis ac tantæ in Filium unigenitum benevolentiae revelatio, **509** hanc inobedientiam sanare potuisset.

B 6. Sed si omnia recensere velim, quæ in Veteri ac Novo Testamento nanciscor, fortasse narrantem me tempus deficiet. (3) Nunc illud tantum commemorandum est, quod in magna ac horrenda iudicii die Dominus noster Jesus Christus his, qui ad lævam ipsius stabunt dicturus est: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus*⁹⁶: non quia occidistis, aut fornicati estis, aut mendacium dixistis, aut cupiam intulistis injuriam, aut aliud quidquam saltem minutissimum ex iis quæ prohibita sunt, fecistis: sed quia bona opera neglexistis. *Esurivi enim, inquit, et non dedistis mihi manducare: sitivi, et non dedistis mihi potum: infirmus et in carcere, et non visitastis me*⁹⁷. Qui igitur mollitie non diffluit, et a continentia ac temperantia minime deflectit, is non omnem peccati fugam consecutus est: sed si plurima quidem effugit, ab uno vero superatus est, non temperans ille est, ut neque sanus qui vel unico corporis morbo agitur: neque liber, qui uni quicumque ille sit domino paret. (4) His quidem quorum sanabilia sunt peccata, interminatur Scriptura fore, ut visitet Dominus eorum iniquitates in virga, et eorum injustitias in verberibus^{97*}; sed his qui insanabiliter peccaverunt dicit: *Quid adhuc percutiamini*⁹⁸, plagas omnes experti? Omnia contempsistis inflicta ad emendandum flagella, contritio vos manet. Ex iis autem calamitatibus quæ eveniunt, aliæ quidem accidunt ad punienda peccata, aliæ ad mores eorum qui tentantur emendandos, aliæ ad eos qui desperantur atterendos, ut in Pharaone. His enim non jam plagas aut flagella, sed interitum minatur. *Quid adhuc percutiamini vos, quo-*

⁹⁴ Joan. xiii, 6. ⁹⁵ ibid. 8. ⁹⁶ Matth. xxv, 41.

⁹⁷ ibid. 42. ^{97*} Psal. lxxxviii, 33. ⁹⁸ Isa. i, 5.

(1) Αὐτὴ ἢ τοῦ. Sic nostri codices et contextus. Editi αὐτὴ αὐτοῦ.

(2) Πᾶσαν φυγὴν. Legendum μὴ πᾶσαν φυγὴν, si sententiam sibi non repugnantem habere volu-

mus. Ibidem legendum ἀπὸ τῆς ἐγκρατείας.

(3) Ex Procæmio *De iudicio Dei*, 222.

(4) Ex comment, in *Isa.* 389.

rum corpora et animæ flagris concisa sunt, nec usquam emendatio! (1) Erit enim utilis sæpenu-mero vel morbus, cum videlicet peccantem refrenabit. Et nocua est sanitas cum peccati instrumentum fit recte valenti. Sic et pecuniæ nonnullis jam ad libidinem inservierunt; paupertas vero plurimos ad vitia magnopere propendentes repressit. Neque igitur fugias quæ non oportet; nec confugas ad quem non oportet: sed unum tibi fugiendum sit peccatum, et unum ex malis refugium Deus.

7. (2) Multi quidem priorum peccatorum obliviscuntur, nullam eorum habentes rationem, ac ea contemnentes, quasi nulla futura sit ultio. Qui vero judicium Dei jugiter habet ob oculos, creditque certo fore, ut omnes coram Christi tribunali sistamur, ut reportet unusquisque ea quæ fiunt per corpus, juxta id quod fecit, sive bonum, sive malum⁹⁹, is in anxietate semper versatur, et hunc animæ suæ dolorem sanare studens, per suas ad Deum confessiones se ipse accusat, exemplo illius, qui ait: *Dolor meus in conspectu meo semper*¹. (3) Multi vero etsi a pravis operibus recesserunt, dum **510** priora facta recordatione percurrunt, per eam sæpe quiescens renovant peccatum. (4) Silentio enim sopita improbitas, latens est morbus in anima. (5) Cæterum eorum qui peccant dimissio fit per derelictionem. Quorum autem curam gerit, de iis ait Scriptura: *Non te deseram, neque te derelinquo*²: e contrario de quibus prorsus desperat, hos ad carnis et cogitationum suarum desideria explenda liberos dimittit, quod eis profutura non sit animadversio. (6) Quoniam enim hoc peccatum vulnere, livore ac plaga tumente pejus est; non est malagma imponere tanquam ad plagam, neque oleum, ut ad vulnera: nec jam opus est hisce remediis: quippe majora sunt, inquit, symptomata quam ut hisce medicamentis cedant. Et quia tota gens peccatrix est, populusque omnis peccatis plenus, ob id ad omnes sæpenumero pervenit supplicium. *Et omne cor mare*³, dum in captivitatem abducitur populus ob peccata. Quemadmodum igitur sectionis, aut cauterii causam non sustinet medicus, sed morbus: sic et civitatum eversiones ab innumera peccatorum multitudine exortæ, omnem querelam a Deo propulsant.

8. (7) Invadunt enim propter paucos in omnem populum mala, ac flagitium unius plebi toti nocet. Achar sacrilegium commisit⁴, et totus casti-

καὶ ἡ ὑγεία βλαβερά, ὅταν ἐφόδιον γίνηται πρὸς ἁμαρτίαν τῷ ἔχοντι. Οὕτω καὶ τὰ χρήματα ἤδη τισὶν ὑπηρεσία πρὸς ἀκολασίαν ἐγένετο, καὶ πενία πολλοὺς ἐσωφρόνισε τῶν ὠρμημένων κακῶς. Μήτε οὖν φύγῃς ἃ μὴ δεῖ, μήτε προσφύγῃς ἢ μὴ δεῖ (8)· ἀλλ' ἐν σοὶ φευκτὸν ἦτω, ἡ ἁμαρτία καὶ μίᾳ καταφυγῇ ἐκ τῶν κακῶν, ὁ Θεός.

7. Οἱ μέντοι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ λήθην ποιοῦνται τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων, ἀδιαφοροῦντες ἐπ' αὐτοῖς καὶ καταφρονοῦντες, ὡς μηδεμιᾶς ἐκδικήσεως γενησομένης. Ὁ δὲ τὸ δικαστήριον τοῦ Θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν διὰ παντός ἔχων, καὶ πεπεισμένος, ὅτι πάντες παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομισθῆται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἐπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον, ἐν ἀγωνίᾳ καθέστηκε πάντοτε, καὶ τὴν ἀληθῆνα τῆ ἑαυτοῦ ψυχῆ ταύτην ἵστασθαι (9) φροντίζων, αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγορεῖ διὰ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐξομολογήσεων, κατὰ τὸν λέγοντα· Ἡ ἀληθῆς μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐπιστρέψαντες ἀπὸ πονηρῶν ἔργων, οἴουσι τὰς μνήμας τῶν παλαιῶν ἔργων παρακατέχοντες, δι' αὐτῶν πολλάκις ἀνακουσθῆναι τὴν ἡσυχάζουσαν ἁμαρτίαν. Κακία γὰρ σιωπηθεῖσα, νόσος ὑπόβλος ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ. Ἡ δὲ ἀνεσις τῶν ἁμαρτωλῶν κατὰ ἐγκατάλειπιν γίνεται. Ὡς μὲν γὰρ προνοεῖται ὁ λόγος, φησὶν· Οὐ μὴ σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλείπω· ὡς δ' ἂν παντελῶς ἀπογῆ, τούτους ἀνέτους ἀφήσει ποιεῖν τὰ θελήματα τῆς σαρκός, καὶ τῶν διανοιῶν αὐτῶν, ὡς τῆς παιδευτικῆς ἀνωφελοῦς αὐτοῖς ἐσομένης. Καὶ γὰρ ἐπεὶ ὑπὲρ τραῦμα καὶ μώλωπα καὶ πληγὴν φλεγμαίνουσαν ἡ ἁμαρτία ἐστὶν, οὐκ ἐστὶ μάλαγμα ἐπιθεῖναι ὡς πρὸς τὴν πληγὴν, οὐδὲ ἔλαιον ὡς πρὸς τὰ τραύματα· οὐδὲ χρεῖα τῆς ἀπὸ τούτων βοηθείας· μείζονα γὰρ, φησὶ, τὰ συμπτώματα ἢ ὥστε τούτοις ἐνδοῦναι. Καὶ ἐπειδὴ (10) ὅλον τὸ ἔθνος ἁμαρτωλῶν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς πλήρης ἀνομιῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ κόλασις ἐπὶ πάντας πολλάκις ἐφθασε. Καὶ πᾶσα καρδία λυπηρὰ γέγονεν, εἰς αἰχμαλωσίαν ἀγομένου τοῦ λαοῦ διὰ τὰ ἁμαρτήματα. Ὡς περ οὖν τῆς τομῆς, ἢ τοῦ καυτηρῆς, οὐχ ὁ ἰατρὸς αἷτιος, ἀλλ' ἡ νόσος· οὕτω καὶ οἱ τῶν πόλεων ἀραρισμοὶ, ἐκ τῆς ἀμετρίας τῶν ἁμαρτανομένων τὴν ἀρχὴν ἔχοντες, τὸν Θεὸν ἀπάσης μέμφειος ἀπολύουσιν.

8. Ἐρχεται γὰρ καὶ δι' ὀλίγους κακὰ, καὶ μοχθηρίας τινὸς παραπήλαυσε δῆμος. Ἄχαρ ἱεροσύλησε, καὶ ὅλη ἡ παράταξις ἐμαστιζέτο. Ὁ Ζαμβρὶ πάλιν

⁹⁹ II Cor. v, 10. ¹ Psal. xxxvii, 18. ² Jos. i, 5.

³ Isa. i, 5. ⁴ Jos. vii, 1.

(1) Ex hom. in ps. xlv, 171.

(2) Ex hom. in psal. xxxvii, 370.

(3) Unus codex indicat comment. in Isa.

(4) Uterque codex indicat serm. ethic.

(5) Ex comment. in Isa. 482.

(6) Ex comment. in Isa. 390.

(7) Ex hom. in famem et siccit, 66.

(8) Ὡ μὴ δεῖ. Codicum alter, οἷς μὴ δεῖ.

(9) Ἴστασθαι. Melius in contextu, ἰάσασθαι. Ibi-
dem ἐκ τῆ ἑαυτοῦ ψυχῆ.

(10) Ἐπειδὴ. Sic emendavimus ope Regii codicis
1992. Editi, ἐπεὶ μὴ.

εἰς τὰς Μαδιανίτιδας ἐξεπόρευε, καὶ ὁ Ἰσραὴλ ἐπιπτεν εἰς θίκην. Καὶ καθάπερ ὁ λοιμὸς, ἐπειδὴν ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ κτήνους ἀφῆται, κατὰ διάδοσιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διανέμεσθαι πέφυκεν· οὕτω καὶ οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας, τὸ ἴδιον κακὸν ἐπὶ πάντας ἀγειν φιλονεικοῦσι, πολλοὺς ἑαυτοῖς παραπλησίους γενέσθαι φιλοτιμούμενοι, ἵνα ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν κακῶν διοφεύγωσι τὰ ἀνεῖδη· καὶ ἄλλος ἄλλῃ τῆς νόσου μεταδιδόντες, συνοσοῦσιν ἀλλήλοις καὶ συναπόλλυνται. Οὕτε γὰρ πῦρ, εὐκαταπρήστου ὕλης ἀψάμενον, δυνατόν μὴ οὐχὶ ἐπὶ πᾶσαν αὐτὴν διαβῆναι, ἄλλως τε καὶ ἐπιτύχη πνεύματος ἐπιφόρου τὴν φλόγα διακομίζοντος· οὕτε τὴν ἁμαρτίαν, ἐνὸς ἀψάμενον, μὴ οὐχὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διελθεῖν, ἐξαπτόντων αὐτὴν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

9. Αἱ μὲν γὰρ διὰ τοῦ σώματος πράξεις καὶ χρόνου δεόνται, καὶ εὐκαιρίας, καὶ καμάτων, καὶ συνεργῶν, καὶ τῆς λοιπῆς χορηγίας. Αἱ δὲ τῆς διανοίας κινήσεις ἀχρόνως ἐνεργοῦνται, ἀκόπως ἐπιτελοῦνται, ἀπραγματεῦτως συνίστανται, πάντα καιρὸν ἐπιτήθειον ἔχουσι. Καὶ πού τις τῶν σοβαρῶν καὶ κατοχυρωμένων ἐπὶ σεμνότητι, πλάσμα σωφροσύνης ἐξωθεν περικείμενος, ἐν μέσοις καθεζόμενος πολλάκις τοῖς ἐπ' ἀρετῆ αὐτὸν μακαρίζουσιν, ἀπέδραμε τῆς διανοίας πρὸς τὸν τῆς ἁμαρτίας τόπον (1) ἐν τῷ ἀφανεί τῆς καρδίας κινήματι. Εἶδε τῆς φαντασίας τὰ σπουδαζόμενα, ἀνετυπώσατό τινα ὁμιλίαν οὐκ εὐπρεπῆ, καὶ ὅλως ἐν τῷ κρυφίῳ τῆς καρδίας ἐργαστηρίῳ ἐναργῆ τὴν ἡδονὴν ἑαυτῷ ζωγραφήσας, ἁμάρτυρον ἔσω τὴν ἁμαρτίαν εἰργάσατο. Τὸ γὰρ πλεῖστον τῆς ἁμαρτίας ἐν τῇ ὀρμῇ πληροῦται τῆς κατὰ πρόθεσιν· διότι αἱ μὲν τοῦ σώματος πράξεις ὑπὸ πολλῶν διακόπτονται, ὁ δὲ κατὰ πρόθεσιν ἁμαρτάνων τῷ τάχει τῶν νοημάτων συναπαρτιζομένην ἔχει τὴν ἁμαρτίαν. Ὅς γὰρ ἡ σκιά τῷ σώματι, οὕτω ταῖς ψυχαῖς αἱ ἁμαρτίαι παρέπονται, ἐναργεῖς τὰς πράξεις ἐξεικονίζουσαι. Τελεία μὲν οὖν κακία, τὸ καὶ γνώμη καὶ πράξις ἁμαρτάνειν· ἡμῖν δὲ τοῦ κακοῦ, ἐπὶ τῆς ὀρμῆς τῆς κατὰ διάνοιαν στήναι τὴν ἁμαρτίαν. Οὐ πάντα οὖν ἀτιμώρητος ὁ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτάνων· ἀλλ' ὅσον ἐλλείπει τοῦ κακοῦ, τοσοῦτον αὐτῷ τῶν πόνων ὑφαιρεθήσεται. Τὸν μὲντοι παραδεχθέντα εἰς τὴν ἀδελφότητα, εἶτα τὴν ὁμολογίαν ἀθετήσαντα, οὕτω χρὴ ὀρᾶσθαι, ὡς εἰς Θεὸν ἐξαμαρτόντα, ἐφ' οὗ, καὶ εἰς ὃν τὴν ὁμολογίαν τῶν συνθηκῶν κατέθετο. Ἐὰν δὲ εἰς Θεὸν ἁμαρτήσῃ τις, φησὶ, καὶ τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ; Ὁ γὰρ ἀναθεὶς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, εἶτα πρὸς ἄλλον βίον ἀποπηδήσας, ἱερόσυλος γέγονεν, αὐτὸς ἑαυτὸν διακλέψας, καὶ ἀρελόμενος τὸ τοῦ Θεοῦ ἀνάθημα. Οἷς εὐλογόν ἐστι, μηκέτι θύραν τῶν ἀδελφῶν ἀνοίγεσθαι, μηδὲ εἰ κατὰ ψιλὴν πάροδον σκέπης ἐνεκεν ἐπιδημήσειεν. Ὁ γὰρ ἀποστολικὸς κανὼν φανερός, κε-

⁵ Num. xxv, 6. ⁶ I Reg. ii, 25.

(1) Τόπον. Sic contextus et uterque codex. Editi, τύπον.

(2) Ex hom. in psal. i, 96.

(3) Ex hom. in illud, Attende tibi ipsi, 17.

A gatus est exercitus. Zambri Madianitidas scortatus est⁵, et Israel pœnas dedit. (2) Ac ut pestis, ubi unum hominem, aut jumentum attingit, contagio in proximos quosque serpere solet: sic et iniquitatis operarii proprium malum in omnes transfundere conantur, multosque sibi similes fieri magnopere cupiunt, ut in vitiorum societate infamiam vitent; atque alter alteri morbum impertientes, ægrotant simul, simulque pereunt. Nam neque ignis, materiam suscipiendæ flammæ idoneam nactus, cohiberi potest, quominus universam pervadat, maxime, si vehemens ventus flammam pervehat: neque fieri potest, ut peccatum, quod unum aliquem attingerit, ad omnes vicinos non transeat, si nequitie spiritus illud

B accendant.

9. (3) Etenim corporeæ actiones et tempore indigent, et opportunitate, et labore, et adjutoribus, denique reliquo commeatu. E diverso, cogitationis motus citra temporis moram fiunt, perficiuntur citra lassitudinem, citra negotium ullum consistunt, idoneum ipsis est tempus omne. Et sane nonnunquam invenitur qui arrogans sit, superbiatque de gravitate et castitate, quique extrinsecus præ se ferens temperantiæ larvam, ac plerumque inter eos, qui ipsum ob virtutem beatum prædicant, desidens medius, mox tamen cogitatione per occultum cordis motum ad peccati locum accurrat. Videt animo concupita, comminiscitur congressum quempiam indecorum, ac denique in abdita cordis officina, claram in seipso voluptatis speciem depingens, intus peccatum sine testibus perpetrat. Peccati enim maxima pars in voluntatis appetitione absolvitur; propterea quod corporis actiones a **511** multis interpellantur: qui vero peccat voluntate, statim celeri cogitationum motu peccatum explevit. (4) Ut enim umbra corpus, sic peccata animas comitantur, gestorum imaginem claram exprimentia. (5) Est enim perfecta malitia, cum quis et voluntate peccat et factis: dimidia vero mali pars est, cum peccatum in animi proposito manet. Itaque qui cogitatione peccat, non omnino remansurus est inultus: sed quantum deficit a malo, tantum ei pœnarum remittetur. (6) Utique horum unusquisque, qui inter fratres admissus fuerit, posteaque professionem suam resciderit, perinde aspici debet, ut qui in Deum peccaverit, coram quo, et in quo pactorum confessionem deposuit. *Si vero, inquit, in Deum quis peccaverit, et quis orabit pro eo*⁶? Qui enim seipsum dicavit Deo, et deinde ad aliud vitæ genus transiit, factus est sacrilegus, cum ipse sui ipsius fur fuerit, donariumque Deo consecratum abstulerit. Quibus

(4) Ex hom. in divites, 58.

(5) Ex comment. in Isa. 439.

(6) Ex Regulis fusius tractatis, 355.

æquum est non amplius fores fratrum aperiri, ne si in brevi quidem transitu ad poscendum tectum accederent. Perspicua est enim Apostoli regula, qua jubemur subducere nos ab omni inordinato, neque commisceri cum illo, ut confundatur.

10. (1) Sic enim a principio absque spinis rosa nascebatur; postea vero floris pulchritudini fuit spina adjuncta, ut fruendæ voluptati foret dolor contiguus, dum recordaremur peccati, cujus causa ad hoc damnata terra est, ut nobis spinas proferret atque tribulos. Sed affectionum depravatio, per ignorationem Dei, improbam cognitionem insevit. (2) Siquidem magnus ille athleta Job tentationes omnis generis perpessus, non ignorabat undenam hoc sibi eveniret. Quapropter dicebat. *Sagittæ enim Domini in corpore meo sunt, quarum ira meum ebibit sanguinem*⁷. David vero cum anima ipsa ægrotaret, se ipse ulciscabatur atque affligebat, seque omni pœnarum generi subiciebat in variis confitendi modis. *Quoniam enim sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, inquit, et confirmasti super me manum tuam. Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ. Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum*⁸. Porro sagittæ hic memoratæ mihi videntur esse spirituales, imo vero ipsa Dei verba, quæ pungebant ac vulnerabant ipsius animam, et de conscientia ipsa sumebant supplicium, eamque castigabant. Vir enim hic tantus cum esset, totque a Deo bona consecutus, tamen factum turpe patravit. Quoniam enim inermis inventus David, ignitis maligni telis non resistebat, jure in anima sauciatus. concupiscentia correptus est. Quemadmodum autem Job diaboli sagittas, immissa videlicet corpori suo ulcera, quia permissu Dei acciderant, sagittas Domini vocavit, dicens: *Nam sagittæ Domini in corpore meo, quarum furor ebibit meum sanguinem; ita verisimile est ideo Davidem hic sagittas Domini nominasse, quia ex Domini concessu inimicus eum oppugnabat, ut edisceret non dicere: Non movebor in æternum*⁹. Quia enim Dei gratia roboratus, magna aliquando de se senserat, ita ut arroganter diceret: *Ego autem dixi in abundantia 512 mea: Non movebor in æternum*¹⁰: ideo jure tentatori traditus est, qui animam ejus adortus, majus ei quam Jobo damnum intulit.

11. (3) Ego autem tria hæc video animi affectionis discrimina in inviolabili Christo obediendi necessitate, servorum, mercenariorum, filiorum. Aut enim supplicii metu a malo declinamus, versamurque in affectu servili; aut mercedis lucra requiren-

⁷ Job vi, 4. ⁸ Psal. xxxvii, 3-4. ⁹ Psal. xxix, 7.

(1) Ex hom. v in Hexaemer, 45.

(2) Ex hom. in psal. xxxvii, 364.

(3) Ex Regulis fusius tractatis, 329.

λεῦει (4) ἡμᾶς στελλεσθαι ἀπὸ παντός ἀτάκτου, καὶ μὴ συναναμίγνυσθαι αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῆ.

10. Οὕτω γὰρ καὶ τὸ ῥόδον ἀνευ ἀκάνθης ἦν τὴν ἀρχὴν βλαστηθεὺς, ὑπὲρ δὲ τῷ κάλλει τοῦ ἀνθους ἡ ἀκανθα παρεξεύχθη. ἵνα τῷ τερπνῷ τῆς ἀπολαύσεως ἐγγύθεν ἔχωμεν παραχειμένην τὴν λύπην, μεμνημένοι τῆς ἁμαρτίας, δι' ἣν ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἡμῖν ἡ γῆ ἀνατέλλειν κατεδικάσθη. Ἄλλ' ἡ τῶν παθῶν κακία, διὰ τῆς περὶ Θεοῦ ἀγνωσίας, ἀδόκιμον γνῶσιν ἐντίθησιν. Ὁ μὲν γὰρ μέγας ἀθλητῆς Ἰώβ, παντοίους ὑπομείνας πειρασμούς, οὐκ ἠγνόει ὀπόθεν αὐτῷ τοῦτ' ἐγένετο. Διὸ ἔλεγε· Βέλη γὰρ Κυρίου ἐν τῷ σώματί μου ἐστίν, ὧν ὁ θυμὸς ἐκπίνει μου τὸ αἷμα. Ὁ δὲ Δαβὶδ ἐπειδὴ περὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἐνενοσῆκει, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐτιμωρεῖτο, παντοίαις ὑποβάλλων κολάσεις ἐν τοῖς τῆς ἐξομολογήσεως τρόποις. Ὅτι γὰρ τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι, φησὶ, καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμὲ τὴν χειρὰ σου. Οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου. Οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἁμαρτιῶν μου. Καὶ μοι δοκεῖ τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα βέλη λογικὰ εἶναι· μᾶλλον δὲ αὐτοὺς τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους, κύττοντας καὶ τιτρώσκοντας αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν συνείδησιν αὐτοῦ τιμωρουμένους καὶ κολάζοντας. Ἐπεὶ τοσοῦτος ἦν (5) ὁ ἀνὴρ, καὶ τοσοῦτων τετυχηκῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, αἰσχρῶς πράξει ἑαυτὸν ἐξέδωκεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἄφρακτος εὐρεθείς, οὐκ ἀντίσχε πρὸς τὰ του πονηροῦ πεπυρωμένα βέλη, εἰκότως τὴν ψυχὴν τραθείς, ἐάλω τῇ ἐπιθυμίᾳ. Ὡσπερ δὲ τὰ τοῦ διαβόλου βέλη, τὰ ἔλκη τὰ ἐπιτεθέντα τῷ Ἰώβ κατὰ τοῦ σώματος, ἐπειδὴ κατὰ συγχώρησιν ἐγένετο τοῦ Θεοῦ, βέλη Κυρίου ἀνόμασεν, εἰπὼν, Βέλη γὰρ Κυρίου ἐν τῷ σώματί μου ἐστίν, ὧν ὁ θυμὸς αὐτῶν ἐκπίνει μου τὸ αἷμα· οὕτως εἰκὸς καὶ τὸν Δαβὶδ ἐνταῦθα βέλη Κυρίου εἰρηκέσαι, ἐπεὶ κατὰ συγχώρησιν τοῦ Κυρίου κατεστρατεύσατο αὐτοῦ ὁ ἀντίπαλος, ἵνα μάθῃ μὴ λέγειν· Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐπειδὴ γὰρ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ δυναμούμενος, μέγα ἐφ' ἑαυτῷ ἐφρόνησέ ποτε, ὡς ἀπαυθαδιάσασθαι καὶ εἰπεῖν, Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα· τούτου χάριν εἰκότως παρεδόθη τῷ πειράζοντι, ὅς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καθαρῶς, μειζόνως αὐτὸν ἢ τὸν Ἰώβ ἐζημίωσεν.

11. Ἐγὼ δὲ τρεῖς ταύτας διαφορὰς τῆς διαθέσεως πρὸς τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην τῆς ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ καθορῶ, δουλείαν, μισθαρνίαν, υἰότητα. Ἡ γὰρ φοβούμενοι τὰς κολάσεις ἐκκλίνομεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ ἐσμὲν ἐν τῇ διαθέσει τῇ δουλικῇ·

¹⁰ ibid.

(4) Φανερός, κελεύει. Forte, φανερώς κελεύει, νεὶ φανερός, κελεύων. EDIT.

(5) Ἦν. Forte ὦν. ED.

ἢ τὰ ἐκ τοῦ μισθοῦ κέρδη διωκόντες, ἐνεκεν τῆς ἑαυτῶν ὠφελείας πληροῦμεν τὰ προσταγαγμένα, καὶ κατὰ τοῦτο προσεοίκαμεν τοῖς μισθίοις· ἢ δὲ αὐτὸ τὸ καλόν, καὶ τὴν πρὸς τὸν δεδωκότα ἡμῖν τὸν νόμον ἀγάπην, χαίροντες ὅτι οὕτως ἐνδόξω καὶ ἀγαθῷ Θεῷ δουλεύειν κατηξιώθημεν· καὶ ἐσμὲν οὕτως ἐν τῇ τῶν υἱῶν διαθέσει. Οὔτε οὖν ὁ ἐν φόβῳ τὰς ἐντολάς κατορθῶν, καὶ ἀεὶ τὸ τῆς βραθυμίας ἐπιτίμιον ὑφορώμενος, τὰ μὲν ποιήσει τῶν προσταγαγμένων αὐτῷ, τὰ δὲ παρόψεται· ἀλλὰ τὴν ἐπὶ πύσῃ παρακοῇ ἐκδίκησιν ὁμοίως φοβερὰν ἑαυτῷ ὑπολήφεται· καὶ διὰ τοῦτο μακαρίζεται, ὡς οὐδὲν αἰρούμενος παροιδεῖν τῶν δεόντων (Μακάριος γὰρ, φησὶν, ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον· διὰ τί; ὅτι ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα). Ἄλλ' οὐδὲ ὁ μισθωτὸς παραβῆναι τι τῶν διατεταγμένων αἰρήσεται. Πῶς γὰρ κομίζεται τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας, μὴ πάντα πληρώσας τὰ συμπεφωνημένα; Καὶ γὰρ ἐὰν ἐν τι λείπῃ τῶν ἀναγκαίων, ἄχρηστον τὸν ἔργον τῷ κεκτημένῳ κατέστησε. Τίς οὖν, μενούσης (1) ἐτι τῆς βλάβης, μισθὸν ὑποτελεῖ τῷ ἀδικήσαντι; Τρίτον ἦν ἡ κατὰ ἀγάπην ὑπηρεσία. Τίς οὖν υἱὸς σκοπὸν ἔχων τὴν τοῦ πατρὸς εὐαρέστησιν, ἐπὶ τοῖς μείζουσιν αὐτὸν εὐφραίνων, τῶν μικροτάτων ἐνεκεν λυπεῖν αἰρήσεται; Οἱ τοίνυν τὰς πλείστας τῶν ἐντολῶν παραβαίνοντες, ἐν ποίῳ μέρει τετάχθαι βούλονται; μήτε ὡς Πατρὶ ὑπηρετοῦντες τῷ Θεῷ, μήτε ὡς μεγάλα ἐπαγγελλομένῳ πειθόμενοι, μήτε ὡς Δεσποτῇ δουλεύοντες.

12. Πῶς δὲ τὸν καθ' ἡδονὴν βίον τοῦ κατ' ἐντολήν προτιμήσαντες, ζωῆς μακαριότητα, καὶ ἰσοπολιτεῖαν τῶν ἁγίων, καὶ τὰς μετ' ἁγγέλων εὐφροσύνας ἐν προσώπῳ Χριστοῦ ἑαυτοῖς ὑποθώμεθα; Νηπίας οὕτως φρενὸς τὰ τοιαῦτα φαντάσματα. Πῶς ἔσομαι μετὰ Ἰωβ, ὁ μετ' ἐπὶ τὴν τυχοῦσαν θλίψιν μετ' εὐχαριστίας δεξιόμενος; Πῶς μετὰ Δαβὶδ, ὁ μὴ πρὸς τὸν πολέμιον μακροθύμως διατεθείς; Πῶς μετὰ Δαυιδ, ὁ μὴ μετ' ἐγκρατείας διηνεκοῦς καὶ δεήσεως φιλοπόνου τὸν Θεὸν ἐκζητήσας; Πῶς μετ' ἐκάστου τῶν ἁγίων, ὁ μὴ τοῖς ἔχουσιν αὐτῶν περιπατήσας; Τίς οὕτως ἀκρίτος ἀθλοθέτης, ὡς τῶν ἰσῶν ἀξιῶσαι στεφάνων τὸν νικητὴν, καὶ τὸν μηδὲν ἠγωνισαμένον; Τίς στρατηγὸς εἰς τὴν μερίδα τῶν σκύλων ἐξ ἰσου ποτὲ τοῖς νενικηκόσι τοὺς μηδὲ φανέντας ἐπὶ τῆς μάχης ἐκάλεισεν; Ἀγαθὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος. Δικαίου δὲ, ἡ πρὸς ἀξίαν ἀντίδοσις, καθὼς γέγραπται· Ἀγάθυνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς. Τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγαγαλίας, ἀπάξει Κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν. Ἐλεήμων, ἀλλὰ καὶ κριτής. Ἀγαπᾷ γὰρ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος. Ἐμαθες ἐπὶ τίνας τὸ ἔλεος; Μακάριοι, φησὶν, οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. Ὅρα, πῶς κεκριμένως κέχρηται τῷ ἔλεῳ, οὔτε ἀκρίτως ἐλεῶν, οὔτε ἀνηλεῶς κρίνων; Ἐλεήμων

les ob nostram ipsorum utilitatem mandata explemus, et hoc pacto mercenariis efficimur similes; aut ob ipsum honestum, et amorem illius qui legem nobis dedit, gaudentes quod digni simus habiti, qui tam glorioso ac bono Deo serviamus; et ita demum ut filii afficimur. Neque igitur is qui in timore perficit mandata, semperque desidiæ pœnam veretur, alia quidem quæ sibi præcepta fuerint, exsequetur, alia vero negliget: sed omnis inobediendiæ vindictam sibi ex æquo metuendam suspicabitur. Et idcirco beatus prædicatur qui scilicet nihil eorum quæ ad officium pertineant, prætermittere velit. *Beatus enim vir*, ait, *qui timet Dominum*¹¹. Quam ob causam? *quia in mandatis ejus volet nimis*¹². Sed neque mercenarius quidem quidquam eorum quæ præscripta sint, violare volet. Quomodo enim operæ mercedem referet, si pacta omnia non servaverit? Etenim si vel unum ex iis quæ necessaria extiterint, defuerit, inutile opus possessori reddidit. Ecquis igitur, manente detrimento, mercedem persolvat injuriæ actori? Tertium ministerium erat ob charitatem præstitutum. Quis igitur filius, cum ei scopus sit, ut complaceat patri, ipsum in rebus majoribus lætitia afficiens, tristitiam ob res minimi momenti afferre volet? Qui igitur maximam violant mandatorum partem, quo in numero collocari cupiunt? cum neque ut Patri obsequantur Deo, neque ut magna pollicenti pareant, neque ut Domino serviant.

13. Quomodo si vitam voluptariam vitæ quæ juxta mandata degitur, anteponamus, vitæ beatitudinem, et civitatis cum sanctis jus æquale, et cum angelis gaudia in Christi conspectu nobis pollicemur? Sunt animi vere stolidi talia commenta. Quomodo cum Job ero, qui ne levissimam quidem calamitatem cum gratiarum actione pertulerim? Quomodo cum Davide, qui leniter me non gesserim cum adversario? Quomodo cum Daniele, qui assidua abstinencia et sedula prece Deum non exquisierim? Quomodo cum singulis quibusvis sanctis, qui illorum vestigia secutus non sim? Quis certaminum arbiter ita judicii expers est, ut victorem et eum qui non decertavit, paribus coronis dignos esse censeat? Quis imperator iis qui vicerint, et iis qui ne comparuerint quidem in pugna, distribuit unquam æqualem spoliiorum partem? Deus quidem bonus est, sed est quoque justus. Justus autem est remunerare pro merito. sicut scriptum est: *Bene fac, Domine, bonis. Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem*¹³. Misericors quidem est, sed et judex. *Diligit enim, inquit, misericordiam et judicium Dominus*¹⁴. Didicistine quinam sint, **513** quorum misereatur? *Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericor-*

¹¹ Psal. cxi, 4. ¹² ibid. ¹³ Psal. cxxix, 4-5. ¹⁴ Psal. xxxii, 3.

(1) Μενούσης. Minus commode deest ea vox in contextu Basilii. Ibidem legimus ut in contextu τῷ κεκτημένῳ. Editi, τῶν κεκτημένων.

*diam consequentur*¹⁵. Vides quam considerate utatur misericordia? Neque citra iudicium misericors est, neque iudicat citra misericordiam. *Misericors enim Dominus et justus*¹⁶. Ne igitur dimidia ex parte Dominum cognoscamus, neque ipsius benignitas ignaviæ nobis occasio sit. Ideo tonitrua, ideo fulmina, ut ne contemnatur bonitas. Qui efficit ut sol oriatur¹⁷, ipse etiam, cæcitate multat¹⁸. Qui imbrem dat¹⁹, etiam ignem pluit²⁰. Illa clementiam, hæc severitatem indicant. Aut propter illa diligamus, aut propter hæc timeamus, ne nobis quoque dicatur: *An divitias bonitatis ejus et longanimitatis contempnis, ignorans quod benignitas Dei ad pœnitentiam te ducit? Secundum autem duritiam tuam et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ*²¹. (1) Ecquid mihi proderunt cætera recte facta, si propterea quod fratrem fatuum appellavero, sim gehennæ addicendus? Quam enim utilitatem percipit qui a multis liber est, si vel uno redigitur in servitutem? *Qui enim, inquit, facit peccatum, servus est peccati*²². Quid etiam cuiquam prodest multorum morborum esse expertem, si ipsius corpus vel ab uno morbo corrumpitur? (2) Qui enim voluntatem Dei facit, sed non ut vult Deus, neque in affectu amoris erga Deum id facit, inutile habet operis studium: nam ait, *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam*²³. (3) Itaque primæ tuæ originis si memor non es, o homo, ex persoluto pro te pretio aliquam dignitatis tuæ notionem accipe, ad pretium illud quo commutatus es respice, tuamque agnosce dignitatem. Emptus es pretiosissimo Dei sanguine, peccati ne fias servus. Intellige tuam præstantiam, ut ne jumentis insipientibus assimileris. Quomodo enim vos, qui stultis perniciosisque concupiscentiis servitis velut mancipia, servis imperabitis? Quomodo liberos vestros recte instituetis, qui expertem disciplinæ et ordinis vitam degitis? *Ut enim mihi incumbit necessitas, et vix mihi est, ut ait Apostolus, nisi evangelizavero*²⁴, et iustitiam Dei nocte dieque vobis annuntiavero. Ita etiam vobis par periculum, si vel desidiæ vos dederitis, vel remisse et dissolute in iis quæ vobis traduntur tum retinendis, tum opere complendis versemini. *Sermo enim quem locutus sum, ait Dominus, ille iudicabit mundum in extrema die*²⁵. (4) Semper enim quod bonum est cupiens, ab eoque semper aberrans, nullam aliam possum eorum quæ fiunt causam invenire, nisi quod persuasum habeo, me veterum peccatorum pœnas persolvere. Ut igitur scientes adversa frontè nobis divinæ Scripturæ sermones, pro tribunali Christi oppositum iri; ita et iis quæ dicuntur, summa cum vigilantia attendamus, et ad opus perducere divina præcepta cum

A γὰρ ὁ Κύριος καὶ δίκαιος. Μὴ οὖν ἐξ ἡμισείας τὸν Κυρίον γνωρίζωμεν, μηδὲ ἀφορμὴν ῥαθυμίας τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν λαμβάνωμεν. Διὰ τοῦτο βρονταὶ, διὰ τοῦτο κεραυνοὶ, ἵνα μὴ καταφρονῆται ἡ ἀγαθότης. Ὁ τὸν ἥλιον ἀνατέλλων, καὶ ἀβλεψίαν καταδικάζει. Ὁ τὸν ὄμβρον δίδους, καὶ τὸ πῦρ βρέχει. Ἐκεῖνα τῆς χρηστότητος, ταῦτα τῆς ἀποτομίας. Ἡ δὲ ἐκεῖνα ἀγαπήσωμεν, ἢ διὰ ταῦτα φοβηθῶμεν (5), ἵνα μὴ ῥηθῆ καὶ ἡμῖν. Ἡ τοῦ πλοῦτος τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν, ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς. Τί δέ μοι τὸ ὄφελος τῶν ἄλλων κατορθωμάτων, εἰ μέλλοιμι, μωρὸν εἰπὼν τὸν ἀδελφόν, ἔνοχος γενέσθαι τῇ γέννη; Τί γὰρ ὄφελος τῆς ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐλευθερίας τῷ ὑφ' ἐνὸς κρατουμένῳ εἰς δουλείαν; Ὁ γὰρ ποιῶν, φησὶ τὴν ἁμαρτίαν, δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας. Τί δὲ κέρδος τῆς ἐν πολλοῖς ἀπαθείας τῷ ὑφ' ἐνὸς πάθους φθειρομένῳ τὸ σῶμα; Ὁ γὰρ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐργαζόμενος, μὴ καθὼς δὲ θέλει ὁ Θεός, μηδὲ ἐν διαθέσει τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τοῦτο ποιῶν, ἀνόνητον ἔχει τὴν τούτου σπουδὴν. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, φησὶν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Τοιγαροῦν, εἰ μὴ τῆς πρώτης σεαυτοῦ γενέσεως, ἄνθρωπε, μέμνησαι, ἐκ τῆς καταβληθείσης ὑπὲρ σου τιμῆς λάβε τινὰ τοῦ ἀξιώματος ἔννοιαν· ἀπόβλεψόν σου πρὸς τὸ ἀντάλλαγμα, καὶ γνῶθι σεαυτοῦ τὴν ἀξίαν. Τῷ πολυτιμῆτι αἵματι τοῦ Θεοῦ ἀγοράσθης· μὴ γίνου δούλος τῆς ἁμαρτίας. Σύνες σεαυτοῦ τῆς τιμῆς, ἵνα μὴ παροικασθῆς τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι. Πῶς γὰρ τῶν οἰκετῶν ἀρξέτε, αὐτοὶ δουλεύοντες ἐπιθυμίαις ἀνοήτοις καὶ βλαβεραῖς, ὡς ἀνδράποδα; Πῶς τοὺς παῖδας νοηθετήσετε, ἀνοητέτητον ζῶν καὶ ἀδιάτακτον ζῶντες; Ὡςπερ γὰρ ἐμοὶ ἀνάγκη ἐπικειται, καὶ οὐαὶ μοι ἐστίν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι, καὶ ἀναγγέλλω τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ νυκτός τε καὶ ἡμέρας, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· οὕτω καὶ ὑμῖν ἴσος ὁ ἀγὼν, ἀπορῥαθυμήσασιν, ἢ ἀτόμως καὶ ἐκλελυμένως πρὸς τὴν φυλακὴν τῶν παραδεδομένων καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων πλήρωσιν διατεθεῖσιν. Ὁ λόγος γὰρ ὃν ἐλάλησα, φησὶν ὁ Κύριος, ἐκεῖνος κρινεὶ τὸν κόσμον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Ἀεὶ μὲν γὰρ ἐπιθυῶν τοῦ καλοῦ, ἀεὶ δὲ ἀποτυγχάνων αὐτοῦ, οὐκ ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἔχω τοῖς γινομένοις ἐπινοεῖν, πλὴν γε δὴ τοῦ πεπεῖσθαι παλαιῶν ἁμαρτημάτων ἐκτινύειν δίκας. Ὡς οὖν εἰδότες, ὅτι ἀντιπρόσωποι ἡμῖν οἱ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς λόγοι στήσονται ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ· οὕτω καὶ προσχωμεν νηφόντως τοῖς λεγομένοις, καὶ εἰς ἔργον προσαγαγεῖν τὰ θεῖα διδάγματα σπουδαιῶς ἐπειχθῶμεν, ὅτι οὐκ οἶδαμεν ποια ἡμέρα ἢ ὥρα ὁ Κύριος

¹⁵ Matth. v, 7. ¹⁶ Psal. cxiv, 5. ¹⁷ Matth. v, 45. ²¹ Rom. ii, 4, 5. ²² Joan. xiii, 34. ²³ Matth. vi, 2.

¹⁸ IV Reg. vi, 18. ¹⁹ Zach. x, 1. ²⁰ Gen. xix, 24. ²⁴ I Cor. ix, 16. ²⁵ Joan. xii, 48.

(1) Ex *Regulis fusius tractatis*, 329.

(2) Ibid.

(3) Ex hom. in psal. xlviii, 185.

(4) Ex epist. lxx. 153.

(5) Ἡ διὰ ταῦτα φοβηθῶμεν. Hæc addita ex codicum altero et contextu.

ἡμῶν ἔρχεται· Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΔΟΓΟΣ Η΄.

1. Διττός μοι φόβος ἐνέσκηψε τοῖς τῆς διανοίας κόλποις ἐκ τῆς περὶ σὲ ὑποθέσεως. Ἡ γὰρ τις ἀσυμπαθῆς τρόπος προκαταρξάμενος εἰς μισανθρωπίας ἐγκλημά με πετιρόρει, ἢ αὐθις συμπαθεῖν ἐθέλοντα, καὶ πρὸς τὰ πάθη μαλακίζεσθαι, κακῶς διατίθησι. Διόπερ καὶ διαχαράττειν μέλλων τουτί μου τὸ γράμμα, τὴν μὲν χεῖρα ναρκῶσαν τοῖς λογισμοῖς ἐνεύρωσα, τὸ δὲ πρόσωπον, ἠπορημένον ἐκ τῆς ἐπὶ σοὶ κατηφείας, ἀλλοιωῶσαι οὐκ ἴσχυσα, τοσαύτης μοι ἐπικειμένης αἰσχύνης, ὡς καὶ τὴν τοῦ στόματος σύμπτυσιν παραχρῆμα πίπτειν, τῶν χειλέων μου εἰς κλαυθμὸν ἐκτρεπσμένων. Οἴμοι! τί εἶπω, ἢ τί λογίσωμαι, ἐν τριόδῳ (1) ἀπειλημένος; Ἐὰν ἔλθω εἰς μνήμην τῆς προτέρας σου ματαίας ἀναστροφῆς, ὅτε σοι περιέρρει πλοῦτος, καὶ τὸ χαμαιρεπὲς δοξάριον, φρίττω· ἠνίκα εἶπετό σοι κολάκων πλῆθος, καὶ τρυφῆς ἀπόλαυσις πρόσκαιρος μετὰ προφανοῦς κινδύνου καὶ ἀδίκων πόρων· καὶ πῆ μὲν ἀρχοντικοὶ φόβοι διερόριπιζόν σου τὴν τῆς σωτηρίας ὑπόνοιαν, πῆ δὲ δημοσίων θόρυβοι διεσάλευόν σου τὴν ἐστίαν, ἢ τε συνοχὴ τῶν κακῶν ἀπεσφαιρίζε σου τὸν νοῦν πρὸς τὸν δυνάμενόν σοι βοηθεῖν· ἠνίκα κατὰ μικρὸν ἐμελέτας περιβλέπεσθαι τὸν Σωτῆρα, φέροντα μὲν πρὸς ὠφέλειαν τοὺς φόβους, ῥυμῶνον δὲ σε, καὶ σκέποντα, παίζοντα κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἀθείαις· ἠνίκα ἐγυμνάζου πρὸς μεταβολὴν σεμνοῦ τρόπου, συβαλίζων μὲν σου τὴν πολυκίνδυνον περιουσίαν, οἴκου τε θεραπείαν, καὶ συνοίκου ὀμιλίαν ἀπαρνησάμενος. Ὅλος μετάρσιος, ὡσπερ ξένος καὶ ἀλήτης, ἀγροῦς καὶ πόλεις ἐξαιμείβων, κατέδραμες ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐνθα σοι καὶ αὐτὸς οὐνδιατρίβων ἐμακάριζον τῶν ἀθλητικῶν πόνων, ὅτε ἐβδοματικοῖς κύκλοις νῆστις διατελῶν Θεῷ προσεπιλοσόφεις, ὁμοῦ καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων συντυχίας λόγῳ τροπῆς ὑποφεύγων, καὶ ἡσυχίαν ἑαυτῷ ἐφαρμόσας, τοὺς πολιτικούς θορύβους ἐξέκλινας. Σάκκῳ δὲ τραχεῖ τὸ σῶμά σου διανύττων, καὶ ζώνῃ σκληρᾷ τὴν ὀσφύν περισφίγγων, καρτερικῶς τὰ ὀστέα σου διεθλίβεις. Λαγόνας δὲ ταῖς ἐνδείαις κοιλαίνων μέχρι τῶν νωτιαίων μερῶν ὑπεχαύνωσας· καὶ φασκίας μὲν ἀπαλῆς τὴν χρῆσιν ἀπρηνήσω· ἐνδογενεῖ δὲ τὰς λαπάρας σικύας δίκην ὑφελκύσας, τοῖς νεφριτικοῖς χωρίοις προσκολλᾶσθαι ἐβιάζου. Ὅλην δὲ τὴν τῆς σαρκὸς πιμελὴν ἐκενώσας, τοὺς τῶν ὑπογαστρίων ὀχετούς γενναίως ἐξήρανας, γαστέρα τε αὐτῆν ταῖς ἀσιτίαις συμπτύξας, τὰ πλευριτικὰ μέρη, ὡσπερ τινὰ στέγης ἐξοχήν, τοῖς τοῦ ὀμφαλοῦ μέρεσιν ἐπεσχίαζες. Καὶ συνεσταλμένῳ ὅλῳ τῶν ὀργάνῳ, κατὰ

A studio properemus ; quia qua'die et hora Dominus noster venturus sit, nobis plane est incertum ²⁶. Cui quidem gloria, et potestas, in saecula saeculorum. Amen.

514 DE POENITENTIA.

SERMO VIII.

1. (2) Duplex timor subit mentis meae sinus tua causa. Aut enim praecupans me immisericors quidam animi motus in crimen inhumanitatis conjicit, aut rursus misereri volentem, etiam ut ad vitia remollescam, male convertit. Quare et hanc meam epistolam exaraturus, manum quidem torpescens ratiocinationibus corroboravi, sed vulturnum, ex concepta propter te tristitia anxium, mutare non potui; tanto mihi incasso pudore, ut oris etiam flexus, labiis meis in luctum conversis, statim concideret. Hei mihi, quid dicam, aut quid cogitem in trivio constitutus? Si mihi prioris tuae vanae vivendi rationis veniat in mentem, cum circumfluerent te divitiae, ac humi repens gloriola, horreo; cum adulatorum te sequeretur multitudo, fruererisque brevi ac temporaria voluptate, non sine manifesto periculo et iniquo quaestu; et partim quidem magistratum timor te de salute cogitantem exagitaret; partim vero publicorum negotiorum tumultus tuam interturbarent domum, atque malorum frequentia mentem tuam ad eum, qui opitulari tibi poterat, retorqueret; cum paulatim Servatorem circumspicere meditareris, timores quidem tibi ad tuam utilitatem inferentem, liberantem vero ac protegentem te, qui ei, dum in tuto esses, illuseras; cum te ad innovandos acquirendosque honestos mores exerceres, periculosissimam tuam opulentiam nihili faciens, reique familiaris curam et uxoris consuetudinem refugiens. Quin etiam totus sublimis, velut peregrinus et erro, agris et civitatibus peragratis, petisti Jerosolyma, ubi et ipse tecum commoratus ob athleticos te labores beatum praedicabam, cum per septenarios circulos jejunos perseverans Deo philosophareris, simulque congressus humanos veluti in fugam conversus devitares, atque tranquillo vivendi genere tibi parato, civiles tumultus declinares. Praeterea corpus tuum cilicio aspero lancinans, et zona dura astringens lumbos tuos, patienter ossa tua atterebas. Quin et illa inedia concavans, ea usque ad dorsi partes laxa effecisti, atque fasciae mollis rejecto usu, abdomen intrinsecus cucurbitae in morem contractum renibus adherescere cogebas. Ad haec, evacuato carnis toto adipe, exsiccasti strenue meatus sub ventre silos, et ipso ventre inedia coarctato, faciebas ut costatae partes, tecti quasi quaedam eminentia umbram inducerent partibus umbilici. Atque contracto toto organo, nocturnis horis confitens

²⁶ Luc XII, 40

(1) Ἐν τριόδῳ. Sic ope contextus emendavimus quod erat in editis, ἐν προόδῳ,

(2) Ex epist. XLV, 133.

Deo, lacrymarum rivis barbæ pilos madefactos complanabas. Quid autem opus est recensere me singula? Memineris quot sanctorum ora exceperis osculo, quot sacra corpora amplexus sis, quot viri manus tuas velut intaminatas foverint, quot servi Dei velut venerantes confugerint ad genua tua complectentes.

515 2. At horum qui tandem finis? Adulterii fama nuntiati crimen, sagitta velocius pervolans, aures nostras sauciat, acutiore stimulo viscera nostra compungens. Quæ tam artificiosa præstigiatoris versutia in tam perniciosum casum te coniecit? quænam diaboli sinuosa retia te constrinxerunt, virtutis nervos immobiles reddiderunt? quo abiire laborum tuorum narrationes? Sed fortasse æquum non est his fidem adhibere? Et quomodo non ex manifestis ea etiam credemus quæ hactenus abscondita fuerunt? siquidem animas quæ ad Deum confugiebant, juramentis horrendis obstrinxisti, cum tamen nominatim quidquid his voculis est, et non amplius est, diabolo attribuatur. ²⁷ Itaque simul quoque exitiosi perjurii fuisti sponsor, atque instituti ascetici caractere in contemplum adducto, ad apostolos usque ipsumque Dominum dedecus ac infamiam transmisisti. Dedecorasti castitatis gloriationem, labe aspexisti continentiæ votum, captivorum facti sumus tragœdia, a Judæis et gentilibus res nostræ in scenam et actus deducuntur. Discidisti monachorum studia: diligentiores cautioresque in metum formidinemque coniecisti, adhuc diaboli potestatem admirantes; negligentiores vero ad sequendum incontinentiæ exemplum traduxisti. Dissolvisti, quantum in te fuit, gloriationem Christi, qui dixit: *Confidite, ego vici mundum* ²⁸, ejusque principem. Craterem dedecoris miscuisti patriæ. Vere implevisti Proverbium, *Velut cervus sagitta ictus in jecore*. Sed quid jam? Non cecidit fortitudinis turris, o frater: non obsorduerunt correctionis ac conversionis remedia: non occlusa est civitas perfugii. Ne in profundo malorum permanes, ne te tradas homicidæ. Novit Dominus elisos eligere. Ne procul fugias, sed ad nos recurre. Resume iterum labores juveniles, secundis recte factis humi repentem sordidamque votuptatem delens. Respice ad finis diem, ita vitæ nostræ vicinum ac propinquum; et nosce quomodo jam Judæorum et gentilium filii ad Dei cultum compelluntur, nec omnino abneges mundi Servatorem: ne te maxime horribilis illa comprehendat sententia: *Non novi vos, quinam sitis* ²⁹.

3. (1) Unius viri erat prædicatio Joannis, et omnes ad pœnitentiam traxit!; tu vero qui per prophetas doceris: *Lavamini mundi estote* ³⁰; qui per Psalmos admoneris, *Accedite ad eum, et illuminamini* ³¹: qui per apostolos faustum illum nuntium

τῆς νυκτερινῆς ὥρας ἑθρομολογούμενος τῷ Θεῷ, τοῖς τῶν δακρύων ὄχετοῖς γενειάδα ἐκδροχὸν καθωμάλιζες. Καὶ τί με δεῖ καταλέγειν ἕκαστα; Μνήσθητι ὅσα ἀγίων στόματα φιλήματι κατηπάσσω· ὅσα ἱερὰ σώματα περιεπτύξω, ὅσοι σου τὰς χεῖρας ὡς ἀχραντούς περιέβαλλον· ὅσοι δούλοι Θεοῦ, ὡσπερ λάτρεις, ὑπέδραμον τοῖς γόνασί σου περιπλεκόμενοι.

2. Καὶ τούτων τέλος τί; Μοιχικῆς φήμης διαβολῆ, βέλους ὀξύτερον διπταμένη, τιτρώσκει ἡμῶν τὰς ἀκροῦς, ἀκμαιοτέρῳ κέντρῳ τὰ σπλάγχνα ἡμῶν διανύττουσα. Τίς ἢ τοῦ γόητος τοσαύτη ἐντεχνος ποικιλία εἰς τοσοῦτον σε περιήγαγεν ὀλεθρίου σκέλισμα· ποῖα πολύπλοκα τοῦ διαβόλου δίκτυα περισφίγγαντά σε, τὰς τῆς ἀρετῆς ἐνεργείας ἀκινήτους ἀπήλεξε; πού μοι τὰ διηγήματα τῶν σῶν πόκων οἴχεται; Ἄρα γὰρ ἀπιστῆσαι ἀξίον; Καὶ πῶς οὐχὶ ἐκ τῶν ἐναργῶν καὶ τὰ τέως ἀφανῆ εἰς πίστιν θεξόμεθα; εἰ τὰς τῷ Θεῷ προσφυγούσας ψυχὰς φρικτοῖς ἄρκοις κατέκλεισας, ὅποτε παρατετηρημένως τοῦ ναὶ καὶ τοῦ οὐ τοῦ πεπισσόν τῷ διαβόλῳ προσενεμήται. Ομοῦ τοίνυν καὶ παρορκίας ὀλεθρίου γέγονας ἐγγυος, καὶ φαυλίσας τῆς ἀσκήσεως τὸν χαρακτῆρα, μέχρι τῶν ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ Κυρίου ἀνέπεμψας τὸ αἴσχος. Κατήσχυνας τὸ τῆς ἀγνείας καύχημα, ἐμωμήσω τῆς σωφροσύνης τὸ ἐπάγγελμα, ἐγενόμεθα αἰχμαλώτων τραγωδία, Ἰουδαίους καὶ Ἕλλησι δραματουργεῖται τὰ ἡμέτερα. Διέτεμες φρόνημα μοναχῶν, τοὺς ἀκριβεστέρους εἰς φόβον καὶ δειλίαν ἤγαγες, θαυμάζοντας ἔτι τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν· τοὺς ἀδιαφόρους εἰς ἀκολασίας ζῆλον μετέβηκας, Ἐλυσας, ὅσον ἐπὶ σοί, τὸ τοῦ Χριστοῦ καύχημα. Θαρσεῖτε, λέγοντος, ἐγὼ νενίκησα τὸν κόσμον, καὶ τὸν τούτου ἄρχοντα. Ἐκέρασας τῇ πατρίδι κρατῆρα δυσφημίας· Ὅντως εἰς ἔργον ἤγαγες τὰς Παροιμίας· Ὡς ἔλαφος τοξευθεὶς εἰς τὸ ἔπαρ. Ἀλλὰ τί νῦν; Οὐ πέπτωκεν ὁ τῆς ἰσχύος πύργος, ἀδελφε, οὐκ ἐμωμήθη τὰ τῆς ἐπιστροφῆς φάρμακα, οὐκ ἀπεκλείσθη τοῦ φευκτηρίου ἡ πόλις. Μὴ τῷ βάθει τῶν κακῶν ἐναπομείνης· μὴ χρήσης σεαυτὸν τῷ ἀνθρωποκτόνῳ. Οἶδεν ανορθοῦν κατερραγμένους ὁ Κύριος· Φεῦγε μὴ μακρὰν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς ἀνάδραμε. Ἀνάλαβε πάλιν νεανικούς πόρους, δευτέροις κατορθώμασι διαλύων τὴν χαμαίζηλον καὶ γλοιώδη ἡδονὴν· Ἀνάενσον πρὸς τὴν τοῦ τέλους ἡμέραν οὕτω προσεγγίσασαν τῇ ζωῇ ἡμῶν, καὶ γνῶθι, πῶς λοιπὸν Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων παῖδες συναλύονται πρὸς θεοσέβειαν, καὶ μὴ ἀπαξιαπλῶς ἀπαρνήσῃ τὸν τοῦ κόσμου Σωτῆρα· μὴ σε ἡ φρικωδέστατη ἐκείνη καταλάβῃ ἀπόφασις, ὅτι Οὐκ οἶδα ὑμᾶς, τινες ἐστέ.

3. Ἐνὸς ἀνδρὸς ἦν Ἰωάννου τὸ κήρυγμα, καὶ πάντα εἴλκε πρὸς τὴν μετάνοιαν· σὺ δὲ, διὰ προφητῶν διδασκόμενος· Δούσασθε, καθαροὶ γενεσθε· διὰ Ψαλμῶν νοουθετούμενος· Προσελθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε δι' ἀποσιόγων εὐαγγελιζόμε-

²⁷ Matth. v, 37. ²⁸ Joan. xvi, 33. ²⁹ Matth. xxv, 12. ³⁰ Isa. 1, 16. ³¹ Psal. xxxiii, 6.

νος· Μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ λήψετε τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος· ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου προσλαμβανόμενος, λέγοντος· Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ὄκνεῖς, καὶ βουλεύη, καὶ διαμελλεῖς. Ἐκ νηπίου τὸν λόγον κατηχούμενος, οὐπω συνέθου τῇ ἀληθείᾳ; πάντοτε μαυθάνων, οὐδέπω ἤλθες πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν; Πειραστῆς διὰ βίου, κατάσκοπος μέχρ' ἡ γῆρας, πότε γενήσῃ Χριστιανός; πότε σε γνωρίσομεν ὡς ἡμέτερον; Περυσι τὸν παρόντα καιρὸν ἐξεδέχου, νῦν πάλιν ἀναμένεις τὸν ἐπιόντα. Ὅρα, μὴ εὐρεθῆς μακροτέρας τῆς ζωῆς τὰς ὑποσχέσεις ποιούμενος. Οὐκ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα· μὴ ἐπαγγέλλου τὰ μὴ σά. Ἐπὶ ζωὴν σε καλοῦμεν, ἄνθρωπε· τί ἀποφεύγεις τὴν κλήσιν; ἐπ' ἀγαθῶν μετουσίαν· τί ὑπερβαίνεις τὴν δωρεάν; Βασιλεία οὐρανῶν ἠνοικταί· ὁ καλῶν ἀψευδῆς· ἡ ὁδὸς ῥαδία, οὐ χρόνου, οὐ θαπάνης, οὐ πραγματείας χροῖα· τί μέλλεις; τί ἀναδύη, τί φοβῆ τὸν ζυγόν, ὡσπερ δάμαλις τις ἀπειρόζυγος; Οὐ τρίβει τὸν αὐχένα, ἀλλὰ δοξάζει. Οὐ γὰρ δεσμεῖται ἡ ζεύγλη περὶ τὸν τράχηλον, αὐτεξούσιον ἐπιζητεῖ τὸν ὑφέλκοντα. Ὅρα, ὅτι κατηγορεῖται Ἐφραΐμ, ὡς παρυστοῦσα δάμαλις, ὅτι ἄτακτα περιπλανᾶται, τὸν τοῦ νόμου ζυγόν ἀτιμάζων; Ὑποθες σου τὸν ἀδάμαστον αὐχένα· γενοῦ ὑποζύγιον τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μὴ ἀφειμένος τῆς ζεύγλης, μηδὲ ἐλευθεριάζων τῷ βίῳ, εὐεπιχείρητος ᾖς τοῖς θηρίοις.

4. Εἰ χρυσὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ διένεμον, οὐκ ἂν μοι εἶπες· Αὔριον ἤξω, καὶ αὔριον δώσεις· ἀλλ' ἀπήτεις ἂν ἤδη τὴν διανομὴν κατεπέιγων, καὶ ἐδυσφόρεις πρὸς τὴν ὑπέρθεσιν. Ἐπεὶ δὲ οὐχ ὕλης εὐχροίαν, ἀλλὰ ψυχῆς καθαρότητα προτείνεται σοι ὁ μεγαλόδωρος, προφάσεις πλάττη, καὶ αἰτίας ἀπαριθμῆ. Εἰ δούλος ἀνθρώπων ἦσθα, προεγράφη δὲ δούλοις ἐλευθερία, οὐκ ἂν ἐπὶ τὴν κυρίαν ἀπήντησας, συνηγόρους μισθούμενος, καὶ δικαστὰς παρακαλῶν. ὥστε πάση μηχανῇ πρὸς ἐλευθερίαν ἐξαιρεθῆναι; Ἡ που καὶ ῥάπισμα, τὴν τελευταίαν τῶν δούλων πληγὴν, ὑπὲρ τῆς μετὰ ταῦτα τῶν αἰκισμῶν ἀπαλλαγῆς καταδέχου. Ἐπειδὴ δὲ δούλον ὄντα σε οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας, καλεῖ πρὸς ἐλευθερίαν ὁ κῆρυξ, ἵνα λύσῃ μὲν σε τῆς αἰχμαλωσίας, ἰσοπολίτην δὲ τοῖς ἀγγέλοις ποιήσῃ, καὶ υἱὸν μὲν ἀποδείξῃ τοῦ Θεοῦ, εἰσποιηθέντα διὰ τῆς χάριτος, κληρονόμον δὲ τῶν ἀγαθῶν τοῦ Χριστοῦ· οὐπω λέγεις εἶναι σοι καιρὸν δέξασθαι τὰ δίδόμενα. Ὡ τῶν πονηρῶν ἐμποδίων! ὦ τῆς αἰσχροῦς καὶ ἀτελέστου ἀσχαλίας! Ἔως πότε ἠθοναί; ἔως πότε ἠδυπάθειαι; Πολὺν ἐξήσαμεν χρόνον τῷ κόσμῳ, ζήσωμεν λοιπὸν καὶ ἑαυτοῖς. Τί ψυχῆς ἀντάξιον; τί ἰσοστάσιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν; Τίς ἀξιοπιστότερός σοι σύμβουλος τοῦ Θεοῦ; τίς φρονιμώτερος τοῦ σοφοῦ, ἢ τίς ὠφελιμώτερος τοῦ ἀγαθοῦ; τίς τοῦ κτίσαντος οἰκειότερος; Οὐδὲ τῇ Εὐα

A audis : *Agite poenitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu in remissionem peccatorum, et accipietis promissionem Spiritus*³²; qui ab ipso Domino invitatis, dicente : *Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos*³³; hæres tamen, deliberasque et cunctaris. A puero fidei rudimentis imbutus, nondum assensisti veritati? semper ediscens, nondum pervenisti ad cognitionem? Per omnem vitam explorator, ad senectutem usque speculator, quando tandem fiet Christianus? quando agnosceamus te ut nostrum? Anno superiore hoc tempus præstolabare, nunc rursus exspectas venturum. Cave deprehendaris promissa facere vita longiora. Ignoras quid sequens dies **516** parturus sit; ne promitte quæ tua non sunt. Ad vitam te, homo, vocamus; quid fugis vocationem? ad bonorum participationem; quid donum prætermittis? Apertum est cælorum regnum; verax est qui vocat; via facilis, non tempore, non sumptu, non labore opus est: quid differs? quid tergiversaris? quid jugum perhorrescis velut juvenca quædam jugum nondum experta? Collum non obterit, sed condecorat. Neque enim jugale vinculum circa collum ligatur, sed ultro ac libere trahentem poscit. Vides incusari Ephraim, tanquam vitulam œstro percitam³⁴, quod inordinate oberret legis jugum dedecorans? Subde indomitam cervicem tuam: Christi fias jumentum, ut ne iugo solutus liberiolemque vitam degens, capi a bestiis facile possis.

C 4. (1) Quod si aurum Ecclesiæ distribuerem, non utique esses mihi dicturus: Cras veniam, et cras dabis; sed jam exposceres urgens distributionem, et dilationem animo iniquo ferres. Sed quia non materiam pulchre coloratam, sed animæ puritatem tibi offert magnus donorum largitor, comminisceris excusationes, atque causas recenses. Servus hominum si esses, servisque fuisset proposita libertas, nonne ad statam diem occurrisses, conducens patronos, judicesque rogans, ut machinatione omni in manu mittendorum numerum ascribereris? Quin et alapam, postremam servorum plagam, ut in posterum a verberibus liber fieres, acciperes. Quoniam autem servum te non hominum, sed peccati, vocat ad libertatem præco, ut te solvat ex captivitate et ex æquo cum angelis civitate donet, et filium Dei efficiat adoptatum gratia, ac bonorum Christi hæredem: nondum tempus esse hæc dona excipiendi dicis. O impedimenta prava! o turpem et interminatam occupationem! Quousque tandem voluptates? usquequo deliciæ? Viximus multum tempus mundo, reliquum vivamus et nobisipsis. Ecquid animæ æquiparabile? quid regno cælorum comparandum? Quis tibi consiliarius fide dignior quam Deus? quis pruden-

³² Act. II, 38. ³³ Matth. XI, 28. ³⁴ Ose. IV, 16.

tior sapiente, aut quis utilior bono? quis Conditor conjunctior? Nec Evæ profuit serpentis consilio credidisse magis quam Domini. O inepta verba! Non vacat sanari; nondum ostendas mihi lucem; nondum jungas me regi. Nonne hæc aperte loqueris? Imo etiam his absurdiora. Tu enim si esses tributis publicis obnoxius, nuntiareturque undelibet debitoribus rescissio æris alieni: deinde esset qui te per injuriam expertem facere hujus condonationis conaretur; indignareris utique et clamares, ut legitima communis beneficii portione spoliatus. Postquam vero non præteritorum modo condonatio, sed futurorum etiam largitiones prænuntiatae sunt; te ipse injuria afficiens, quantum ne ullus quidem inimicus imprecatus esset, putasne te convenienter consuluisse, utiliterque tibimetipsi providisse, qui scilicet non admittas condonationem, sed in ære alieno immoriaris? Si multa sunt peccata tua, ne desperes ob multitudinem. *Ubi enim abundavit delictum, superabundavit gratia*³⁵; si modo gratiam suscipias.

517 (1) Sin autem parva ac levia, nec ad mortem haud ignave præterita pertuleris?

5. Nunc velut in trutina animam tuam, o homo, appendi existima, hinc ab angelis, hinc a dæmonibus attractam. Utris, quæso, dabis cordis momentum? quid apud te vincet? voluptas carnis, an animæ sanctimonia? præsentium oblectatio, an futurorum desiderium? angeline te suscipient, an detinebunt qui jam tenent? In acie duces tesseram tribuunt sub se militantibus, ut et amici facile se invicem inclament, et si in conflictu fuerint cum hostibus commisti, queant citra confusionem se jungi. Agnoscet te nemo, nosterne sis, an hostium, nisi mysticis signis necessitudinem affinitatemque ostenderis, nisi signatum sit super te lumen vultus Domini³⁶. Quomodo vindicabit te angelus? quomodo eripiet ex hostibus, nisi agnoverit signaculum? Quomodo dicturus es tu, Dei sum, si notas ac insignia non exhibeas? Thesaurus non obsignatus deripi a furibus facile potest; ovi signo carenti tuto struuntur insidiæ. (2) Si quis medicus promitteret tibi, se artibus quibusdam ac industria juvenem te ex sene facturum esse, nonne desiderares illam adesse diem, in qua te ipsum visurus esses ad ætatis vigorem reversum? Sed cum

A συνήνεγκε τῇ τοῦ ὄψεως συμβουλῇ πεισθῆναι μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ Δεσπότου. Ὡς τῆς ἀτοπίας τῶν λόγων! οὐκ ἄγω σχολὴν ὑγιᾶναι· μήπω μοι δείξης τὸ φῶς· μήπω συνάφης τῷ βασιλεῖ. Οὐ ταῦτα λέγεις ἀντικρως; Μᾶλλον δὲ τὰ τούτων ἀλογιστότερα. Σὺ δὲ, εἰ μὲν ἦς ἐγγεγραμμένος τοῖς δημοσίοις ὀφλήμασι, χρῶν δὲ ἀποκοπαί τοῖς ὑπευθύνουσι περιεγγέλθησάν, εἰτά τις ἦν ὁ πρὸς ἐπήρειαν ἄμοιρόν σε ποιῆσαι τῆς συγχωρήσεως ταύτης ἐπιχειρῶν· ἠγανάκτεις ἂν καὶ ἐβόας, ὡς τὸ ἐπιβάλλον σοι μέρος τῆς κοινῆς χάριτος ἀφαιρούμενος. Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον ἄφρασις τῶν παρελθόντων, ἀλλὰ καὶ θωρεαὶ τῶν μελλόντων προεκηρύχθησαν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀδικῶν, ἅμα δ' ἂν τῶν ἐχθρῶν σοὶ τις ἐπαράστατο, οἶει προσήκοντως βεβουλεύσθαι, καὶ λυσιτέλως ἐντεθυμησθαι περὶ σεαυτοῦ, ὅς γε οὐ δέχη τὴν ἄφρασιν, ἀλλ' ἐναποθυήσκεις τοῖς ὀφλήμασιν; Εἰ μὲν πολλὰ σοῦ ἐστὶ τὰ ἀμαρτήματα, μὴ ἀθυμήσης τῷ πλήθει. Ὅπου γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις· ἐὰν δέχη τὴν χάριν. Εἰ δὲ μικρὰ καὶ εὐτελῆ, καὶ οὐ πρὸς θάνατόν σου τὰ ἀμαρτήματα, τί ἀγωνιᾷς τὸ μέλλον, ὅς γε οὐκ ἀγεννῶς τὰ παρελθόντα διήνεγκας;

B fuerint peccata tua, cur anxius es de futuro, qui

C 5. Νῦν ὡσπερ ἐπὶ τρυτάνης ἐστάναι νόμιζέ σου τὴν ψυχὴν, ἀνθρώπε, ἐνθεν ὑπ' ἀγγέλων, κάκειθεν ὑπὸ δαιμόνων διελκομένην. Τίσιν ἄρα δώσεις τὴν ῥοπὴν τῆς καρδίας σου τότε; τί παρὰ σοὶ νικήσει; ἡδονὴ σαρκὸς, ἢ ἁγιασμός ψυχῆς; ἀπόλαυσις τῶν παρόντων, ἢ τῶν μελλόντων ἐπιθυμία; ἀγγελοὶ σε παραλήφονται, ἢ καθέξουσιν οἱ κατέχοντες; Ἐπὶ παρατάξεως οἱ στρατηγοὶ τὸ σύνθημα τοῖς ὑπ' αὐτοῦς διανέμουν, ἵνα καὶ οἱ φίλοι ῥαδίως ἀλλήλους ἀνακαλῶνται, καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους ἐὰν ταῖς συμπλοκαῖς ἀναμιχθῶσιν, εὐκρινῆς δύνηται ὑπάρχειν ὁ χωρισμός. Οὐδεὶς ἐπιγνώσεται σε, εἰ ἡμέτερος εἶ, ἢ τῶν ὑπεναντίων, ἐὰν μὴ τοῖς μυστικοῖς συμβόλοις παράσχη τὴν οἰκειότητα, ἐὰν μὴ σημειωθῇ ἐπὶ σέ τὸ φῶς τοῦ προσώπου Κυρίου. Πῶς ἀντιποιεῖσθαι σου ὁ ἄγγελος; πῶς δὲ ἀφέληται τὸν ἐχθρόν, ἐὰν μὴ ἐπιγνῶ τὴν σφραγίδα; Πῶς δὲ σὺ ἐρεῖς, Τοῦ Θεοῦ εἰμί, μὴ ἐπιφερόμενος τὰ γνωρίσματα; Ἀσφράγιστος θησαυρὸς εὐεπιχειρήτος κλέπταις· πρόβατον ἀσημεῖον ἀκινδύνως ἐπιβουλεύεται. Εἰ τις ἰατρῶν ἐπηγγέλλετό σοι, μηχαναῖς τισὶ καὶ ἐπινοίαις νέον ποιῆσαι ἐκ γέροντος, οὐκ ἂν ἐπεθύμησας εἶθαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ σεαυτὸν ὄραν ἐμαλλες πρὸς ἀκμὴν ὑποστρέφοντα; Ἐπειδὴ δὲ τὴν ψυχὴν σου ἀναθηλήσει ἐπαγγέλλεται σοὶ ἡ μετάνοια, ἣν σὺ ἐπαλαίωσας, καὶ ῥυστὴν αὐτὴν ἐκ τῶν ἀνομιῶν καὶ ἐσπιλωμένην ἀπέδειξας, καταφρονεῖς τοῦ εὐεργέτου, καὶ οὐ προστρέχεις (3) τῷ ἐπαγγέλματι. Οὐκ ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν, τί τὸ μέγα θαῦμα τῆς ὑποσχέσεως; πῶς ἄνευ μητρὸς ἀναγεννᾶται ἄνθρωπος; πῶς ὁ παλαιούμενος καὶ φθειρόμενος κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, σφριγᾷ πάλιν καὶ ἀντιθᾶ,

³⁵ Rom. v, 20. ³⁶ Psal. vi, 7.

(1) Ex homilia in sanctum baptisma, 117.

(2) Ibid.

(3) Προστρέχεις. Codicum alter prima manu, προσέχεις [melius].

καὶ εἰς τὸ ἀληθινὸν ἄνθος τῆς νεότητος επανερχεται; Τοσοῦτων ἀγαθῶν καὶ τηλικούτων, ἀθλίε, προσιμωτέραν ἄγεις τὴν ἡδονήν; Νοῶ γὰρ σου τὴν ὑπέρθεσιν, καὶ περιστέλλῃ τοῖς ῥήμασιν· αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα, καὶ τῆ φωνῆ σιωπᾶς. Ἐασον ἀποχρησῶμαι τῆ σαρκὶ πρὸς τὴν ἀπολαυσιν τῶν αἰσχυρῶν, ἐγκυλισθῶ τῷ βορβόρῳ τῶν ἡδονῶν, αἰμάξω τὰς χεῖρας, ἀφελῶμαι τὰ ἄλλότρια, δολίως πορευθῶ, ἐπιροκήσω, ψεύσωμαι καὶ τότε ἡ μετάνοια, ὅταν λήξῃ ποτε τῶν κακῶν ὑποδέξωμαι. Εἰ μὲν οὖν καλὸν ἡ ἀμαρτία, φύλασσε ταύτην εἰς τέλος· εἰ δὲ βλαβερὰ τῷ ποιῶντι, τί ἐπιμένεις τοῖς ὀλεθρίοις; Οὐ βλέπει Θεὸς τὰ γινόμενα; ἢ οὐ νοεῖ σου τὰ ἐνθυμήματα; ἢ συνεργάζεται σου ταῖς ἀνομίαις; Ὑπέλαβες γὰρ ἀνομίαν, φησὶν, ὅτι ἔσομαι σοι ἕμοιος. Σὺ δὲ ἀνδρὸς μὲν θνητοῦ φίλιαν πραγματευόμενος, δι' εὐεργεσίας αὐτὸν προσάγῃ, ἐκεῖνα λέγων καὶ πράττων, οἷσπερ ἂν αὐτὸν αἰσθῆ χαίροντα· Θεῷ δὲ προσοικειούμενος, καὶ εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ τάξιν ἐλπίζων παραδεχθήσεσθαι, τὰ ἔχρα τῷ Θεῷ πράττων, καὶ διὰ τῆς τοῦ νόμου παραβάσεως ἀτιμάζων αὐτὸν· ἐξ ὧν μάλιστα προσκρούεις, ἐκ τούτων ἐλπίζεις τὴν οἰκειότητα; Ὅρα, μὴ ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀπολυτρώσεως, πλῆθος κακῶν σεαυτῷ συλλεξάμενος, τὴν μὲν ἀμαρτίαν ἀθροίσῃς, τῆς δὲ συγχωρήσεως ἀποτύχῃς. Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. Μὴ ἐμπορεύου τὴν χάριν. Μὴ εἴπῃς· Καλὸς μὲν ὁ νόμος, ἀλλ' ἡθίων ἡ ἀμαρτία. Ἡδονὴ ἀγκιστρὸν ἐστὶ τοῦ διαβόλου, πρὸς ἀπώλειαν ἔλκον. Ἡδονὴ, μήτηρ τῆς ἀμαρτίας· ἡ δὲ ἀμαρτία τὸ κεντρὸν ἐστὶ τοῦ θανάτου. Ἡδονὴ, τροφὸς τοῦ αἰωνίου σκόληκος· ἡ πρὸς καιρὸν μὲν καταλαβαίνει τὸν ἀπολάουοντα, ὕστερον δὲ πικροτέρας χολῆς ποιεῖται τὰς ἀναδόσεις. Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; Ὅτε δυνατὸς εἶ ἐν ἔργοις, τὴν νεότητά σου ταῖς ἀμαρτίαις προσαναλίσκεις. Ὅταν ἀποκάμῃ τὰ ὄργανα, τότε προσάγεις αὐτὰ τῷ Θεῷ, ὅτε εἰς οὐδὲν αὐτοῖς ἐστὶ χρῆσασθαι, ἀλλ' ἀνάγκη κεῖσθαι, διὰ τὸν ἐκ τοῦ χρόνου μαρματῆν, παραλυθέντος τοῦ τόνου. Ἡ ἐν γῆρα σωφροσύνη, οὐ σωφροσύνη, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία. Νεκρὸς οὐ στεφανοῦται οὐδεὶς δίκαιος, δι' ἀδυναμίαν κακοῦ. Ἔως ἐστὶ σοι δύναμις, λόγῳ κράτει τῆς ἀμαρτίας· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀρετὴ, ἐκκλισίς ἀπο κακοῦ, καὶ ποίησις ἀγαθοῦ. Ἡ δὲ ἀργία τῆς πονηρίας οὔτε ἐπαίνων αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, οὔτε κολάσεων ἀξιοῦται. Ἐὰν δὲ ἡλικίαν παύσῃ τῆς ἀμαρτίας, τῆς ἀσθενείας ἢ χάρις. Ἐπαινοῦμεν δὲ τοὺς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθοὺς, οὐ τοὺς ὑπὸ τινος ἀνάγκης ἐξειργουμένους. Τίς δὲ σοι τὸν ὄρον τῆς ζωῆς ἐπηξέ; τίς σοι τὴν προθεσμίαν τοῦ γῆρος ὥρισε; τίς οὕτως ἀξιόπιστος παρὰ σοὶ τῶν μελλόντων ἐγγυητὴς; Οὐχ ὄρας νήπια ἀναρπαζόμενα, τοὺς ἐν ἡλικίᾳ ἀπαγομένους; Οὐχ ἔχει μίαν προθεσμίαν ὁ βίος. Τί ἀναμένεις πυρετοῦ σοι δῶρον γενέσθαι τὴν μετάνοιαν, ὅτε οὐδὲ φθέγγασθαι δυνήσῃ τὰ τῆς ἐξομολογήσεως (1) σωτήρια ῥήματα· τάχα δὲ οὐδὲ ἀκούσαι καθαρῶς ἐπιτραπήσῃ,

A florem revertatur? ³⁷ Tot ac tantis bonis, o miser, voluptatem ducis potiolem? Novi enim procrastinationem tuam, quanquam eam verbis contegis; clamant res ipsæ, tametsi voce taces: Sine utar corpore ad fruendas turpes libidines, voluter in cæno voluptatum, cruentem manus, diripiam aliena, dolose ambulem, pejerem, mentiar; et tum pœnitentia, cum vitiorum tandem finem fecero. Quod si peccatum bonum est et honestum, illud ad finem usque serva; sin noxium est patranti, quid in exitiosis immoraris? (?) Non videt Deus quæ fiunt? non agnoscit tuas cogitationes? an iniquitates tuas juvat? *Suspicatus es, inquit, iniquitatem, quod ero tibi similis* ³⁸. Tu autem mortalis viri amicitiam cum ambis, beneficiis eum allieis, dicisque ea ac facis, quibus gaudere ipsum intelligis; sed Deo conjungi volens, et in filii locum te receptum iri sperans, si interea tamen quæ Deo inimica sunt perpetres, et per legis violationem eum dedecores; unde maxime illum offendis, indene ipsius familiaritatem necessitudinemque tibi polliceris? Vide ne liberationis spe tibi ipse malorum copiam congerens, peccatum quidem coacerves, venia vero priveris. *Deus non irridetur* ³⁹. **518** Cave abularis gratia ab quæstum. Ne dixeris: Bona est quidem lex, sed jucundius peccatum. Diaboli hamus voluptas est. habens ad perniciem. Voluptas est mater peccati: peccatum vero stimulus mortis est ⁴⁰. Voluptas nutrix est æterni vermis: quæ ad tempus quidem demulcet perfruentem, deinde vero germina felle amariora producit. Quid facis, o homo? Cum idoneus es qui opereris, absumis in peccatis juventutem tuam. Potsquam elanguerunt organa, tunc ea Deo offers, cum non amplius potes his ad ullam rem uti: sed ea necesse est torpere, ob diutinam tabem, vigore et robore resoluto. Continentia in senectute continentia non est, sed lasciviendi impotentia. Mortuus non coronatur: nemo ideo justus, quod ei mali faciendi facultas non sit. Vires ac potentia dum tibi suppetunt, fac vincas ratione peccatum. Hoc enim virtus est, declinare a malo, et efficere bonum. Nam cessare a malo, neque laude, neque castigatione ex se dignum est. Peccare si desieris ob ælatem, beneficium est infirmitatis. Laudamus autem eos qui animi proposito boni sunt, non eos, qui necessitate aliqua coercentur. Cæterum quis tibi vitæ limitem præfixit? quis certum senectutis terminum tibi definiuit? quis sponsor futurorum apud te adeo fide dignus? Annon vides infantes abreptos? annon vides eos qui ætate vigent, abduci atque de medio tolli? Nullum præfinitum tempus vita habet. Quid exspectas, dum febris beneficium tibi sit pœnitentia, quando nec pronuntiare poteris sa-

³⁷ Ephes, iv, 22. ³⁸ Psal. XLIX. 21 ³⁹ Galat. vi, 7. ⁴⁰ I Cor. xv, 55.

(1) Τῆς ἐξομολογήσεως. Desunt hæc in contextu. PATROLOG. GR. XXXII.

(2) Ibid. 118.

lutaria confessionis verba, neque forte tibi clare audire licebit, morbo caput ipsum occupante: non manus ad cœlum attollere, non in pedes erigi, non genu flectere ad adorandum, non commode doceri, non accurate confiteri, non credere in Deum, non inimico renuntiare, forte vero, neque intelligenter audire dum initiaberis, cum dubitent qui adsunt, utrum senseris gratiam, an sine sensu quæ aguntur accipias? Imo etiamsi scienter gratiam suscipias, tunc quidem talentum habes, sed lucrum non refers.

6. (1) Ad malefaciendum, fratres, vafer callidusque est diabolus. Intelligit nos homines in præsentis solum tempore vivere; actionemque omnem in præsentis tempore fieri. Quamobrem hodierna die nobis fraudulenter subrepta, nobis spem crastinæ relinquit. Nonne suggerit ut hodie peccemus peccatum, suadet autem, ut justitiam in crastinum reservemus? Deinde cum dies crastina venit, rursus accedit malus noster divisor, sibi que hodiernum, Domino vero crastinum poscit, atque sic semper præsens quidem per voluptatem subtrahens futurum vero spei nostræ proponens, imprudentes nos et incautos e vita subducit. (2) Vidi ego aliquando talem callidæ avis astutiam. Nimirum cum pulli ejus essent captu faciles ob teneritudinem, se ipsa objiciebat ut paratam prædam, atque ante venantium manus volitans, neque facile poterat a venatoribus capi, neque spem capiendæ prædæ eis adimebat, sed interea, dum ipsos spe varie detineret, ac circa se occuparet, fugiendi **519** copiam ac securitatem pullis suis subministravit, ac postremo ipsa quoque simul avolavit. Time ne et tibi similia accidant, qui certa incertorum spe derelinquis. (3) Vide etiam, ne, dum pœnitentiam ex anno in annum, e mense in mensem, e die in diem rejicis, in diem inexpectatam aliquando incidas, cum jam deficiet te vendi facultas, eritque undique angustia, et afflictio cujuscunque levamenti expers, desperantibus medicis, desperantibus et propinquis, cum crebro et sicco anhelitu pressus vehementi febre internas partes inflammante atque succedente, ingemisces quidem pectore imo, sed qui condoleat reperies neminem; ac loquere quidem tenue aliquid et remissum: sed non erit qui audiat; quidquid autem proferes, velut deliramentum contemnetur. Quis te de pœnitentia submonebit alto et gravi sopore ex morbo correptum? Mœrent propinqui, morbum alieni contemnunt: monita quasi perturbationem afferentia negligit amicus, aut forte etiam medicus decipit, nec de teipso desperas ob naturalem vitæ amorem. Astas mors, urgent qui abducant. Ecquis te eripiet? Deus, qui contemptus est, te scilicet tum exaudiet? Tu enim eum nunc

αὐτῇ τῇ κεφαλῇ ἐνοικουήσης τῆς νόσου, οὐ χεῖρας ἄραι εἰς οὐρανόν, οὐκ ἐπὶ πόδας διαναστῆναι, οὐ κλίνει γόνυ εἰς τὴν προσκύουσιν, οὐ διδάχθῆναι χρησίμως, οὐχ ὁμολογήσαι ἀσφαλῶς, οὐχὶ πιστεῦσαι Θεῷ (4), οὐκ ἀποτάξασθαι τῷ ἐχθρῷ, ταχὰ δὲ, οὐδὲ συνειτῶς ἐπακοῦσαι (5) μυσταγωγούμενος, ἀμφίβολος ὢν τοῖς παροῦσιν· ἄρα ἤσθετο (6) τῆς χάριτος, ἢ ἀναισθητῶς ἔχει τῶν γινομένων; Ὅταν δὲ καὶ ἐπιστήμονως τὴν χάριν δεῖξῃ, τότε μὲν τάλαντον ἔχεις, τὴν δὲ ἐργασίαν οὐκ ἐπιφέρῃ (7).

6. Σοφός ἐστὶ τοῦ κοκοποιῆσαι ὁ πανηρὸς, ἀδελφοί· συνορᾷ, ὅτι κατὰ τὸ παρὸν ζῶμεν οἱ ἄνθρωποι, καὶ πᾶσα πράξις κατὰ τὸ ἐνετῶς ἐνεργεῖται. Τὴν οὖν σήμερον κλέπτων ἡμῶν διὰ τῆς μεθοδείας, τῆς αὔριον ἡμῖν τὰς ἐλπίδας περιαφίησιν Ἡ γὰρ οὐχὶ τὴν μὲν ἁμαρτίαν σήμερον ποιεῖν ὑποβάλλει, τὴν δὲ δικαιοσύνην εἰς τὴν αὔριον πείθει ἡμᾶς ταμιεύσασθαι; Εἶτα ἐπειδὴν ἡ αὔριον ἔλθῃ, πάλιν ἐρχεται ὁ κακὸς συμμεριστῆς ἡμῶν, ἀξιῶν τὴν σήμερον ἑαυτῷ, τὴν δὲ αὔριον τῷ Κυρίῳ· καὶ οὕτως ἀεὶ, τὸ μὲν παρὸν δι' ἡδονῆς ὑφαιρούμενος, τὸ δὲ μέλλον ταῖς ἐλπίσιν ἡμῖν προσαφίει, λαυθάνει ἡμᾶς ἀποβουκολῶν τῆς ζωῆς. Τοιαύτην εἶδον ἐγὼ ποτε πανουργίαν ὄρνιθος εὐμηχάνου. Εὐαλωτῶν γὰρ αὐτῆς τῶν νεοτῶν ὑπαρχόντων δι' ἀπαλότητα, ἑαυτὴν προβαλλομένη ὡς ἔτοιμον θήραμα, καὶ ταῖς χερσὶ τῶν ἀγρευόντων ἐνστρεφομένη, οὐτε ἀλώσιμος ἦν ἐκ τοῦ προχείρου τοῖς θηρευταῖς, οὐτε ἀπόγνωσιν αὐτοῖς ἐνεποίει τῆς ἀγρᾶς· ἀλλὰ ταῖς ἐλπίσιν αὐτοῦς ποικίλως παρακατέχουσα τῇ περὶ αὐτὴν ἀσχολίᾳ, τοῖς νεοσσοῖς τὴν ἀδείαν τῆς φυγῆς προσξένησεν, εἶτα τὸ τελευταῖον καὶ αὐτὴ συναπέπτυ. Φοβήθητε, μὴ καὶ σύ τὰ παραπλήσια πάθῃς, εἰ ταῖς τῶν ἀθῆλων ἐλπίσι τὰ φανερά προιέμενος. Ὅρα, μήποτε ἐνιαυτὸν ἐξ ἐνιαυτοῦ, καὶ μῆνα ἐκ μηνός, καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπερτιθέμενος τὴν μετάνοιαν, ἐμπέσης ποτὲ εἰς ἣν οὐ προσδοκᾷς ἡμέραν, ἥνικα ἂν ἐπιλείπῃσιν σε λοιπὸν αἱ τοῦ ζῆν ἀφορμαὶ· ἀπορία δὲ ἢ πάντοθεν, καὶ θλίψις ἀπαραμύθητος· ἀπειρηκότων μὲν ἰατρῶν, ἀπειρηκότων δὲ τῶν οἰκείων· ὅτε πυκνῶ ἀσθματι καὶ ξηρῶ συνεχόμενος, πυρετου λάβρου διακαίουτος τὰ ἐνδόν καὶ ὑποσμύχοντος, στενάζῃς μὲν ἀπὸ μέσης καρδίας, τὸν δὲ συλλυπούμενον οὐχ εὐρήσεις· καὶ φθέγγῃ μὲν τι λεπτὸν καὶ ἀδρανές, ὃ δὲ ἀκούων οὐκ ἔσται· πᾶν δὲ τὸ λαλούμενον παρὰ σοῦ ὡς παραφροσύνη καταφρονεῖται. Τίς ὑπομνήσει σε περὶ μετάνοίας τότε κεκαρωμένον τῷ πάθει; Οἱ προσήκοντες ἀθυμοῦσιν, οἱ ἔξω τοῦ πάθους καταφρονοῦσιν, ὃ φίλος ὄκνεῖ τὴν ὑπόμνησιν, ὡς ταραχὴν ἐμποιοῦσαν, ἢ που καὶ ἰατρὸς ἐξαπατᾷ, καὶ σεαυτὸν οὐκ ἀπογνώσκεις διὰ τὸ φύσει φιλοζῶων. Ὁ θάνατος παρέστηκεν, οἱ ἀπάγοντες κατεπεύγουσι. Τίς ὁ ἐξαιρούμενος; Θεός, ὃ καταφρονηθεῖς; Ἀλλ' εἰσακούσεται τότε σύ γὰρ αὐτοῦ νῦν εἰσακούεις. Προθεσμίαν

cum Deo pacisci.

(5) Ἐπακοῦσαι Contextus ἐπακολουθήσαι.

(6) Ἦσθετο· Melius in contextu ἤσθετο, et ἔχεις.

(7) Ἐπιφέρῃ. Forte ἀποφέρῃ. EDIT.

(1) Ibid., 119.

(2) Ibid., 120.

(3) Ibid., 121.

(4) Πιστεῦσαι Θεῷ, Contextus συνθέσθαι Θεῷ,

δώσει· καλῶς ἐχρήσω τῇ δεδομένῃ. Μηδεὶς σε ἐξαπατάτω κένοῖς λόγοις. Ἐπιστήσεται γὰρ σοι αἰφνίδιος ὄλεθρος, καὶ ἡ καταστροφή ὁμοίως καταγιγίθι παρῆσται. Ἦξει ἄγγελος κατηφής, ἀπάγων βιαίως καὶ σύρων σου τὴν ψυχὴν δεδεμένῃ ταῖς ἁμαρτίαις, πυκνὰ μεταστροφομένην πρὸς τὰ ὧδε, καὶ ὀδυρομένην ἄνευ φωνῆς, τοῦ ὄργανου λοιπὸν τῶν θρήνων ἀποκλεισθέντος. Ὡ πόσα σπαράξεις σεκυτὸν! πόσα στενάξεις! ἀπρακτα μετανοῶν ἐπὶ τοῖς βουλευθείσιν, ὅταν ἴδῃς τὴν φαιδρότητα τῶν δικαίων ἐν τῇ λαμπρᾷ διανομῇ τῶν δώρων, καὶ τὴν κατήφειαν τῶν ἁμαρτωλῶν ἐν τῷ σκότει τῷ βαθυτάτῳ. Οἶα ἐρεῖς ἐν τῇ ὀδύνῃ τῆς καρδίας σου τότε; Αἶ με! μὴ ἀπορῥῆψαι τὸ βαρὺ τοῦτο φορτίον τῆς ἁμαρτίας, οὕτω ῥαδίας οὔσης τῆς ἀποθέσεως, ἀλλὰ τὸν σπιρὸν τῶν κακῶν τούτων ἐφέλκεσθαι. Αἶ με! τὰς κηλίδας μὴ ἀποπλύνασθαι, ἀλλ' ἐστιγμένον εἶναι ταῖς ἁμαρτίαις. Νῦν ἂν ἤμην μετὰ τῶν ἀγγέλων· νῦν ἂν τοῖς οὐρανόις ἀγαθοῖς ἐνετρυφῶν. Ὡ τῶν πονηρῶν βουλευμάτων! διὰ πρόσκαιρον ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν, ἀθάνατα βασανίζομαι· δι' ἡδονὴν σαρκὸς, τῷ πυρὶ παραδίδομαι. Δικαία ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ. Ἐκαλούμην, καὶ οὐχ ὑπήκουον· ἐδιδασκόμην, καὶ οὐ προσεῖχον· διημαρτύραντό μοι, ἐγὼ δὲ κατεγέλων. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐρεῖς ἀποκλαιόμενος σεκυτὸν, ἐὰν προαναρπασθῆς τῆς μετανοίας. Ἄνθρωπε, ἢ τὴν γέενναν φοβήθητι, ἢ τῆς βασιλείας ἀντιποιήθητι. Ἐμοὶ δακρύειν ἐπέρχεται, ὅταν ἐνθυμηθῶ, ὅτι τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνης προτιμᾶς τῆς μεγάλης δόξης τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τὸ τῆς ἀσολασίας ἡδῶ, δυσανοσπιάτως ἔχων τῆς ἁμαρτίας, τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν σεκυτὸν ἀποκλείεις, ὡς μὴ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ τῆς ἐποουρανίου.

7. Βούλεται σε ἐλεῆσαι, καὶ τῶν αὐτοῦ οἰκτιρῶν μεταδοῦναι ὁ κριτής, κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος. Ἀλλ' ἐὰν μὲν εὖρη σε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ταπεινὸν, συντετριμμένον, πολλὰ μετακλαύσαντα ἐπὶ τοῖς πονηροῖς ἔργοις, τὰ γεγόμενα κρυφῇ ἀνεπαισχύντως δημοσιεύσαντα, δεχθέντα ἀδελφῶν συγκαμεῖν σοι πρὸς τὴν ἴασιν, ὅπως ἐλεεινὸν σε γεγόμενον ἐὰν ἴδῃ, ἀφθονόν σοι τὴν αὐτοῦ ἐλεημοσύνην ἐπιχορηγεῖ· ἐὰν δὲ καρδίαν ἀμετανόητον, φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, ἀφοβίαν τῆς κρίσεως, τότε ἀγαπᾷ ἐπὶ σοὶ τὴν κρίσιν. Ὡς γὰρ ἰατρός ἐμμελής καὶ φιλόνηθρωπος, κατακτλήμασι πρότερον καὶ περιπλάσματιν ἀπαλοῖς πειρᾶται καταστεῖλαι τὸ οἶδημα· ἐπειδὴν δὲ ἴδῃ ἀνευδότης καὶ σκληρῶς ἀντιτυποῦντα τὸν ὄγκον, ῥίψας τὸ ἐλαιον (1) καὶ τὴν μαλακὴν ἀγωγὴν, αἰρεῖται λοιπὸν τὴν τοῦ σιδήρου χρῆσιν. Τοὺς γὰρ ἀπὸ πολλῶν πτωμάτων πολλάκις διαναστάντας ἐκ τῆς κατὰ φιλανθρωπίαν χειραγωγίας, εἶτα ὕστερον ὑπὸ τῶν ἀσθενειῶν κρατηθέντας, ἀπειλεῖ παντελῶς

A audis. Tempus præfinitum prorogabit: scilicet dato tempore probe usus es. (2) Nemo te seducat inani-bus verbis ¹¹. Nam repentinus tibi imminet in-teritus ¹², et exitium procellæ simile aderit. Veniet angelus tristis, abducens violenter trahensque animam tuam peccatis vinctam, crebro se ad ea quæ hic sunt convertentem, ac sine voce gementem, ocluso jam gemituum ac lamentorum organo. O quam dilaniabis te ipse! quantum ingemisses! sed te tuorum consiliorum frustra pœnitebit, cum vi-debis hinc hilaritatem justorum de egregia dono-rum distributione lætantium, illinc mœrorem pec-catorum qui in altissimis tenebris jacebunt. Quæ tunc dicturus es in dolore cordis tui? Hei mihi! hoc grave peccati onus, cum id exuere ita facile esset, non abjeci: sed horum malorum acervum traxi. Hei mihi! maculas ac sordes non abluī: sed sum peccatorum notis compunctus. Nunc es-sem cum angelis: nunc cœlestium bonorum deli-ciis fruerer. O prava consilia! ob temporariam peccati delectationem æternum excrucior: ob car-nis voluptatem igni trador. Justum est judicium Dei: vocabar, et non obediebam: docebar, et ani-mum non attendebam: obtestabantur me, et ego deridebam. Hæc et alia ejusdem generis proferes, deflens temeptisum, si hinc antepœnitentiam abri-piaris. O homo, aut gehennam metue, aut enitere ut regnum adipiscare. Mihi quidem subit la-crymari, cum hoc mecum reputo, quod turpi-tudinis opera ingenti Dei gloriæ præfers, quod-que peccato firmissime inhærens ob libidinis de-lectationem, a promissis bonis te ipse excludis, sicut tibi cœlestis illius Jerusalem bona videre non liceat.

7. (3) Vult tui misereri iudex, teque miserationum suarum facere participem, ut ille ait, *Diligit misericordiam et judicium Dominus* ¹³. Si modo post peccatum reperit te humilem, contritum, prava opera multum deplorantem, **520** ac ea quæ clam facta sunt evulgantem citra pudorem, rogan-tem fratres tibi ut sint adjumento ad accipiendam medelam, uno verbo si commiseratione dignum viderit, abunde tibi suam impertietur misericor-diam. Si vero cor pœnitere nescium, mentem su-perbam, animum futuro sæculo non credentem, ac nullum judicii timorem conspexerit, tunc in te judicium diligit. Ita enim bonus ac humanus me-dicus fomentis prius ac remediis mollibus tumor-em sedare conatur: postquam vero viderit molem nihil remittere, atque induratam reniti; tum demum rejectis oleo ac molliore curandi ratione, ferri usum adhibet. (4) Iis enim, qui ex multis casibus sæpe misericordiæ divinæ præsidio erecti sunt, ac deinde infirmitatibus succubuere, mina-

¹¹ Ephes. v, 6. ¹² I Thess. v, 3. ¹³ Psal. xxxii, 5.

(1) Τὸ ἐλαιον. Sic contextus. Editi τὸν ἔλεον, *mi-sericordiam*. Infra editi ἀρωγῆν δέ τινα.

(2) Ibid. 121.

(3) Ex hom. *in psal.* xxxii, 134.

(4) Uterque codex indicat comment. *in Isa.*

tur omnino Deus se non remissurum. Ait enim, *Non amplius remittam vobis peccata vestra*⁴⁴. (1) indicans se jam saepenumero similia prius condonasse: siquidem fieri nequit, ut quis sine venia quæ a Deo conceditur, vitæ secundum virtutem instituendæ sese dedat. (2) Vult enim, ut is qui in peccatis quibusdam versatus est, et deinde ad saniores vitæ rationem pollicetur se recepturum, finem imponat præteritis, factoque post peccata initio quodam, quasi per pœnitentiam reviviscat. Contra, qui isthæc promittit sine ulla intermissione, et jugiter ab his excidit, illum velut penitus desperatum a sua clementia excludit. Non enim qui dicit, *Peccavi*, et postea in peccato perseverat, is confitetur: sed qui ubi juxta Psalmistam peccatum suum deprehendit, illud odit⁴⁵. Qui enim emolumentum affert ægroto medici cura, quando is quia adversa valetudine utitur, suæ vitæ exitalia conquirit? Sic qui adhuc peccat, nihil ei utilitatis accedit ex peccatis condonatis: neque qui impurus est, quidquam percipit lucri ex remissis impudicitiae vitiis.

8. (3) Desine itaque proximi tui vitia explorare; cavé cogitationibus otium dederis alienum morbum inquirendi; sed ad teipsum perscrutandum converte oculos. Sunt enim nec pauci, qui festucam quidem animadvertunt in oculo fratris, trabem vero in suo ipsorum oculo non vident⁴⁶. Ea quæ extrinsecus sunt ne circumspice, numcubi cujuscumque reprehendendi locum possis invenire, Phariseum illum imitatus, qui stans se ipse justificabat, ac publicanum habebat despicatui. Imo vero ne intermittas teipsum percontari, nunquid deliqueris cogitatione, nunquid lingua labarit mentem præcurrens, nunquid in manuum operibus factum sit involuntarium. (4) Quemadmodum enim fieri non potest ut quis sanitatem recuperet, nisi depulsus morbus sit: velut ut quis calefiat, nisi plane sedatum sit frigus; neque enim hæc simul consistere possunt: similiter et qui bonam vitam agere cupit, eum par est ab omni mali consortio recedere. (5) Non enim temporis diuturnitate, sed animæ affectione pœnitentia judicatur. (6) Qui vero ab inani vita recesserunt, et ad diviniorum seipsos exercent, ne apud se, neque seorsim soli se ipsi exercent; testibus enim non carere decet vitam ejusmodi, ut extra pravam suspicionem sit posita **521**. (7) Quod si quispiam jam olim inescatus, aut divitiarum pulverem inique apud se coacervavit, earumque curis illigavit animum; aut lasciviæ scelus quod vix elui potest, naturæ adjunxit; aut criminibus aliis semet exsatiavit; is,

Α ὁ Θεὸς μὴ ἀφήσειν. Οὐκέτι γὰρ, φησὶν, ἀνήσω τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν· ἔμψασιν ἡμῖν παρέχων τοῦ πολλὰς ἤδη πρότερον ἐπὶ τοῖς ὁμοίοις συγκεχωρηκένας. Χωρὶς γὰρ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀφέσεως, ἐπιδιδόναι τινα ἑαυτὸν τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ, ἀμήχανον. Τὸν γὰρ ἐν τισὶν ἁμαρτίαις ἐξετασθέντα, εἶτα ἀνατρέχειν ἐπὶ τὸν ὑγιῆ βίον ἐπαγγελλόμενον, βούλεται πέρατι μὲν ὀρίζειν τὰ παρελθόντα, ἀρχὴν δὲ τινα ποιῆσθαι μετὰ τὰ ἡμαρτημένα, οἷοναὶ διὰ τῆς μετανοίας ἀναβιώσκοντα. Συνεχῶς δὲ ταῦτα ἐπαγγελλόμενον, καὶ συνεχῶς αὐτῶν ἀποπίπτοντα, ὡς πάντεώς αὐτὸν ἀπεγνωσμένον, τῆς φιλανθρωπίας ἐκκλείει. Οὐ γὰρ ὁ εἰπὼν, Ἠμαρτόν, εἶτα ἐπιμένων τῇ ἁμαρτίᾳ, οὗτος ἐξομολογεῖται· ἀλλ' ὁ κατὰ τὸν Ψαλμῶδὸν εὐρών τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ, καὶ μισήσας. Β Τί γὰρ ὄφελός τῳ ἀρρώστοῦντι (8) ἢ παρὰ τοῦ ἱατροῦ ἐπιμέλεια, ὅταν τὰ φθαρτικὰ τῆς ζωῆς ὁ κάμνων ἐπιτηδεύῃ; Οὕτως οὐδὲν ὄφελός ἀδικημάτων συγχωρουμένων τῳ ἐτι ἀρρώστοῦντι, καὶ ἀκολαστημάτων ἀφιεμένων τῳ ἐτι ἀκολασταίνοντι.

8. Παῦσαι τοιγαροῦν τὰ τοῦ πλησίον κακὰ περιεργαζόμενος· μὴ δίδου σχολὴν τοῖς λογισμοῖς ἀλλότριον ἐξετάζειν ἀρρώστημα· ἀλλ' ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐρευνᾶν στρέφε σου τὸ ὄμμα (9). Πολλοὶ γὰρ τὸ μὲν κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ κατανοοῦσι, τὴν δὲ ἐν τῷ οἰκείῳ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐκ ἐμβλέπουσι. Μὴ τὰ ἐξω περισκόπει, εἰπού τινός μῶμον ἐξευρεῖν δυνηθεῖς, κατὰ τὸν Φαρισαῖον ἐκεῖνον, ὃς εἰστήκει ἑαυτὸν δικαίων, καὶ τὸν τελῶντην ἐξευτελίζων. Ἀλλὰ σεαυτὸν ἀνακρίνων μὴ διαλείπης, μὴ τι κατὰ τὰς ἐνθυμήσεις ἡμαρτεῖς, μὴ τι ἢ γλῶσσα παρώλισθε τῆς διανοίας προσεκδραμούσα, μὴ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν πέπραχται τι τῶν ἀβουλήτων. Ὡσπερ γὰρ ἀμήχανον ὑγίαν ἀναλαβεῖν μὴ τῆς νόσου ἀπαλλαγέντα, ἢ ἐν θερμότητι γενέσθαι τὸν μὴ καθαρῶς πεπαυμένον τῆς καταψύξεως (ἀνεπίδεκτα γὰρ ταῦτα ἀλλήλοις)· οὕτω καὶ τὸν μέλλοντα ἐν ἀγαθῷ βίῳ γενέσθαι, πάσης προσήκει τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν συναρξίας ἀπαλλαγῆναι· οὐ γὰρ χρόνου ποσότητι, διαθέσει δὲ ψυχῆς ἢ μετάνοια κρίνεται. Οἱ δὲ χωρισθέντες τοῦ κενοῦ βίου, καὶ πρὸς τὴν θειοτέραν ζωὴν ἑαυτοὺς ἀσκοῦντες, μὴ ἐφ' ἑαυτοὺς, μηδὲ καταμόνας ἀσκεῖσθωσαν· ἐμμάστιρον γὰρ εἶναι προσήκει τὸν τοιοῦτόν βίον, ὡς ἂν ἐκτός εἶναι πονηρᾶς ὑποψίας. Καὶ εἰ τις πάλαι δελεασθεῖς, ἢ πλοῦτος κόνην ἐξ ἀδικίας ἐφ' ἑαυτὸν συνεφόρησε, καὶ τὸν νοῦν ταῖς τούτου μερίμναις κατέδησεν· ἢ μῦσος ἀσελγείας προσῆψε τῇ φύσει δυσέκνιπτον· ἢ τῶν ἄλλων ἐγκλημάτων ἐπλήρωσεν ἑαυτὸν· οὗτος, ὡς ἐτι καιρὸς, πρὶν ἐλθεῖν εἰς τελείαν ἀπόλειαν, ἀποθέσθω τῶν φορτίων τὰ

⁴⁴ Isa. i, 14. ⁴⁵ Psal. xxxi, 3. ⁴⁶ Matth. vii, 3.

(1) Ex comment in Isa, 407.

(2) Ibid. 408.

(3) Ex hom. in illud: Attende tibi ipsi, 21.

(4) Ex hom. in psal. xxxiii, 153.

(5) Ex epist. clxxxviii, can. 2, et ep. ccxviii, can. 84.

(6) Uterque codex indicat comment. in Isa.

(7) Ex hom. Quod mundanis adhærendum non sit, 168.

(8) Ἀρρώστοῦντι. Contextus ἀδεκοῦντι.

(9) Τὸ ὄμμα. In contextu additur τῆς ψυχῆς.

πλείονα, καὶ πρὶν ὑποβούχιον γενέσθαι τὸ σκάφος, ἐκβολὴν ποιησάσθω τῶν ἀγωγίμων, ἃ μὴν θεόντως συνέλεξε. Τὰ χρήματα ἐκβλήθέντα καλῶς, οὔτε ἀπόλλυται τοῖς ἐκβαλοῦσι καὶ ῥίψασιν· ἀλλ' ὡσπερ εἰς ὀκκάδας ἄλλας ἀσφαλεστέρας τινὰς τὰς τῶν πενήτων μεταθέντα γαστέρας, διασώζεται, καὶ φθάνει πρὸς λιμένας ἔλθοντα, καὶ φυλάττεται τοῖς ἐκβαλοῦσι κόσμος.

9. Τὰ γὰρ χρόνῳ κοκτυθέντα πάθη πρῶτον μὲν χρόνου δεῖται πρὸς τὴν διορθωσιν· ἔπειτα ἰσχυρᾶς καὶ εὐτονωτέρας διαγωγῆς, εἰ μέλλοι τις τοῦ βίου αὐτοῦ καθικνεῖσθαι, ὥστε προῖοντα ἐξελεῖν τὰ χρόνῳ μακρῷ ταῖς ψυχαῖς ἐρριζωθέντα. Τοιαύτη ἡ ἐμμελής τῶν Νανευιτῶν μετάνοια, καὶ ἡ σοφὴ καὶ πεπυκνωμένη θλίψις ἐγένη, ἣτις οὐδὲ τὰ ἄλογα ἀσυνητέα τῆς τιμωρίας ἀφῆκεν· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ βῶαν ἐξ ἀνάγκης ἐμηχανήσατο. Ἐχωρίσθη γὰρ τῆς βῶος ὁ μόσχος, ἀπῆλάθη τῆς μητρώας θαλάσσης ὁ ἀρνείος· παιδίον ἐπιμάξιον οὐκ ἦν ἐν ταῖς τῆς τεκούσης ἀγκάλαις ἐπιδεικνύσαι· φωναὶ δὲ παρὰ πάντων οἰκτραὶ ἀλλήλαις ἀντιβοῶσαι καὶ ἀντηχοῦσαι. Τὰ τέκνα λιμῶττοντα τὰς πηγὰς ἐζητεῖ τοῦ γάλακτος· αἱ μητέρες τῶ φυσικῷ πάθει διακοπτόμεναι, συμπάθει φωναῖς ἀνεκαλοῦντο τὰ ἔγγνα· τὰ βρέφη κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον λιμῶττοντα, σφοδρότατῳ κλαυθμῷ ἀνερόγγυοντο καὶ ἀπέσπαιρον· αἱ τεκούσαι ταῖς φυσικαῖς ἀλγηδόσι κατεκεντούντο τὰ σπλάγχνα. Ὁ πρεσβύτερος ἐπ' ἐκείνων ἐθρήνη, καὶ τὴν πόλιάν ἐτίλλε καὶ ἐσπάραττεν. Ὁ νεανίσκος καὶ ἀκμάζων, σφοδρότερον ἀπωδύρετο· ὁ πένης ἐστέναζεν· ὁ πλούσιος ἐπιλαθόμενος τῆς τρυφῆς, ἤσκει τὴν κακοπάθειαν ὡς σῶφρον. Ὁ βασιλεὺς αὐτῶν, τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν δοξάν εἰς αἰσχύνην μετέβαλεν. Ἀπέθετο τὸν στέφανον, καὶ κόριν τῆς κεφαλῆς (1) κατεχέετο· τὴν ἀλουργίδα ῥίψας, σάκκον μετημφιάσατο· τὸν θρόνον τὸν ὑψηλὸν ἀρεῖς καὶ μετώρον, ἐλεινώως τῆ γῆ προσεσύρετο· τὴν ἰδιόζουσαν καὶ βασιλικὴν καταλιπὼν εὐστάθειαν (2), συνεβρήκει τῇ δῆμῳ· εἰς ἐγένετο τῶν πολλῶν, ὅτε τὸν κοινὸν πάντων Δεσπότην ἐβλεπεν ὀργιζόμενον. Τοῦτο δούλων εὐαισθητῶν φρόνημα. Τοιαύτη τῶν ἁμαρτίαις ἐνεχομένων ἡ μετάνοια· ἵνα διὰ πάσης ἡλικίας ἡ σκυθρωπότης κρατήσῃ, αἰσθομένης τε καὶ ἀναισθητοῦ, τῆς μὲν κατὰ προαίρεσιν, τῆς δὲ κατ' ἀνάγκην. Διὰ τοῦτο ἰδὼν αὐτοὺς ὁ Θεὸς οὕτω ταπεινωθέντας, ὡς ἐπὶ ὑπερβαίνουσιν ἑαυτῶν ταλαιπωρίαν παγγενῆ κατακρίναντας, καὶ τὸ πάθος ἤλεσε, καὶ τῆς τιμωρίας ἀνῆκε, καὶ τὸ χαίρειν ἐδώρησατο τοῖς ἐλαισθητῶς πευθήσασιν. Ἴδιον γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ μὴ σιωπῆ τὰς κολάσεις ἐπάγειν, ἀλλὰ προκηρύσσειν, διὰ τῶν ἀπειλῶν προκαλούμενος (3) εἰς μετάνοιαν τοὺς ἁμαρτηκότας· οὕτω γὰρ

A dum adhuc tempus est, antequam ad integrum exitum perveniat, deponat majorem sarcinarum partem, et priusquam navis submergatur, mercium indecore congestarum ejectionem faciat. (4) Neque vero pecuniæ probe ejectæ pereunt effundentibus ac projicientibus; sed quasi in alias quasdam onerarias naves tutiores, pauperum videlicet ventres, exportatæ conservantur, et ad portus perveniunt, custodiunturque jacentibus, quibus ornamento sunt.

9. (5) Tempore corroborata mala primum quidem tempore indigent ut sanentur; deinde forti ac firma agendi ratione, si quis velit ad ipsum ipsum perlingere, adeo ut radicitus evellantur quæ longo tempore in animis radices egerunt. (6) Haud absimilis fuit summa illa absolutaque Niniuitarum poenitentia, atque prudens vehemensque eorum afflictatio, quæ ne bruta quidem animalia a poenis immunita exemit: sed ea etiam necessario clamare artificio quodam adegit. Separatus namque est vitulus a vacca, semotus est a materno ubere agnus, puer lactens in maternis ulnis minime conspiciebatur; voces vero emittebantur ab omnibus miserabiles, vicissim clamantes, ac resonantes. Partus esurientes lactis fontes quærebant; matres naturali affectione discerptæ, vocibus commiserationem suam significantibus revocabant fetus. Eundem ad modum infantes fame laborantes, ejulatu vehementissimo frangebantur, palpitabantque, et matrum viscera naturalibus doloribus compungebantur. Inter illos flebat senex, et canos vellebat, discerpebatque. Adolescens, et qui florenti ætate erat, vehementius lamentabatur; ingemiscebat pauper; dives, deliciarum oblitus, afflictationi ut bonæ se dedit. Rex ipsorum splendorem gloriamque transmutavit in verecundiam. Deposita corona, caput cinere inspexit; purpura abjecta, induit saccum: throno alto et sublimi derelicto, miserabili habitu humi repebat: repudiata propria ac regia gravitate, lugebat cum populo, unus e multis factus et plebeius, quod communem Dominus omnium videret iratum. Hæc est servorum sensu præditorum prudentia: talis hominum peccatis implicitorum poenitentia, ut tristitia occuparet ætatem omnem, tum sentientem, tum non sentientem, illam sponte, hanc præter voluntatem. Propterea cum vidisset Deus ipsos sic humiliatos, ut condemnarent sese ad gravissimas multas omnis generis, et doloris eorum misertus est, et poenam remisit, et gaudium iis qui sano consilio luxerant, largitus est. (7) Proprium est enim Dei in homines amoris nequaquam silentio poenas irrogare: sed eas prænuntiare, per minas peccatores provocando ad poenitentiam: qua

(1) Τῆς κεφαλῆς. Editi, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Melius in contextu quem secuti sumus.

(2) Εὐστάθειαν. Haud paulo melior hæc scriptura, quam quod in ipso contextu εὐπάθειαν.

(3) Προκαλούμενος. Contextus προκαλούμενου. Uterque codex προσκαλούμενος.

(4) Ex hom. *Quod mundanis adhærendum non sit*, 168.

(5) Ex epist. clvi, 245.

(6) Ex hom. *in famem*, etc., 65.

(7) Ex comment. *in Isa.*, 480.

agendi ratione usus est erga illos Jonæ opera. Nec tacite exitium perniciemque induxit **522** Israeli peccanti: sed famulum suum ad fundendas pro populo preces excitans, his verbis prædixit: *Dimitte me; et delebo populum hunc*⁴⁷. Rursus simile quiddam in Evangelio etiam per parabolam a ficu sumptam sumus edocti; quippe dominus ejus dicit agricolæ: *Ecce anni tres sunt ex quo venio ad hanc ficum, quærens fructum in ea, et non invenio: succide illam. Ut quid etiam terram occupat*⁴⁸? (1) Itaque in quod tempus rejiciemus pœnitentiam? annon recipiemus nos ad bonam frugem? annon a consueta vivendi ratione revocabimus nos ad Evangelii integritatem? annon ob oculos nobis ponemus illam Domini metuendam ac conspicuam diem, in qua hos quidem qui ad Domini dexteram per sua opera accesserint, regnum cœlorum suscipiet; illos vero qui ob bonorum operum privationem ad sinistram dejecti fuerint, gehenna ignis et tenebræ æternæ involvent? *Illic, inquit, erit fletus, et stridor dentium*⁴⁹. (2) Nos autem acriter ac cito peccamus, sed negligenter, segniterque pœnitentiam amplectimur. (3) Cœlorum quidem regnum concupiscere nos dicimus, et tamen de iis quibus comparari potest, nihil sumus solliciti; imo tametsi nullum pro conficiendo Dei mandato laborem subimus, nihilominus æquales honores ac præmia cum iis qui ad mortem usque peccato restiterint, recepturos nos esse præ mentis nostræ vanitate existimamus. (4) Simus tandem aliquando de animabus nostris solliciti, fratres, doleamus anteactæ vitæ vanitatem, decertemus pro futuris. Ne maneamus in socordia hac et dissolutione, neve præsens quidem tempus per jugem pigritiam amittentes, in crastinum vero et in posterum differentes operum initium, deinde ab eo qui animas nostras reposcit, inventi imparati a bonis operibus, a nuptialis thalami gaudio excludamur, et frustra inutiliterque ploremus, tunc vitæ tempus male præteritum lugentes, cum nihil amplius profuerit pœnitentibus. Hæc est pœnitentiæ ætas, illa remunerationis; hæc operæ et laboris, illa rependendæ mercedis: hæc tolerantiae, illa solatii. Nunc Deus adjutor est eorum qui se a via mala convertunt; tunc horrendus et quem nullus fallat, humanarum actionum, verborumque et cogitationum inquisitor. Nunc experimur lenitatem, tunc justum judicium cognoscemus, cum videlicet resurgemus, alii ad supplicium æternum, alii ad vitam æternam, et unusquisque

A καὶ τούτοις πεποίηκε διὰ τοῦ Ἰωνᾶ. Καὶ τῷ Ἰσραὴλ ἡμαρτηκότι οὐ σιωπῆ ἐπήγαγε τὸν ἀφανισμόν· ἀλλὰ κινῶν εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα, προσκῆρυσσε λέγων· Ἄφε με, καὶ ἐξαλείψω τὸν λαὸν τοῦτον. Παραπλησίως δὲ τι καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τῆς κατὰ τὴν συκῆν παραβολῆς μεμαθήκαμεν, τοῦ δεσπότου αὐτῆς λέγοντος τῷ γεωργῷ· Ἰδοὺ τρία ἔτη ἔρχομαι ἐπὶ τὴν συκῆν, ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καὶ μὴ εὐρίσκων· ἔκκοψον αὐτήν. Ἴνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ; Τοιγαροῦν πρὸς τίνα καιρὸν ὑπερτιθέμεθα τὴν μετάνοιαν; οὐκ ἐκνήψομεν; οὐκ ἀνακαλεσόμεθα ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ κατὰ συνήθειαν βίου πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Εὐαγγελίου; οὐκ ἐν ὀφθαλμοῖς λαψόμεθα τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν φοβεράν ἐκείνην καὶ ἐπιφανῆ, ἐν ἣ τούτους μὲν τῇ δεξιᾷ τοῦ Κυρίου διὰ τῶν πράξεων προσεγγίζοντας βασιλεία οὐρανῶν ὑποδέξεται· τοὺς δὲ πρὸς τὴν ἄριστεράν διὰ τὴν ἐρημίαν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀπεωσμένους (5), γέννα πυρὸς καὶ σκότος αἰώνιον κατακρύψει; Ἐκεῖ ἔσται, φησὶν, ὁ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Ἀλλ' ἡμεῖς τὴν μὲν ἁμαρτίαν ἐπιτελοῦμεν συντόμως (6), ὀλιγώρως δὲ καὶ ῥαθυμῶς ἀναλαμβάνομεν τὴν μετάνοιαν. Καὶ βασιλείας μὲν οὐρανῶν ἐπιθυμεῖν λέγομεν, ἐξ ὧν δὲ ἔστιν αὐτῆς ἐπιτυχεῖν οὐ φροντίζομεν· ἀλλὰ μηδένα πόνον ὑπὲρ ἐν τολῆς τοῦ Θεοῦ καταδεχόμενοι, τῶν Ἰσων τιμῶν τεύξεσθαι τοῖς μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαταστάσιν ἐν τῇ ματαιότητι τοῦ νοῦς ἡμῶν ὑποτιθέμεθα (7). Ἀψόμεθα τοίνυν, ἀψόμεθά ποτε τῆς φροντίδος τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἀδελφοί· λυπηθῶμεν ἐπὶ τῇ ματαιώσει τοῦ προλαβόντος βίου· ἀγωνισώμεθα ὑπὲρ τῶν μελλόντων· μὴ τῇ ῥαθυμίᾳ καὶ τῇ ἐκλύσει ταύτῃ ἐναπομείνωμεν, καὶ τὸ μὲν παρὸν αἰεὶ διὰ ῥαθυμίας προϊέμενοι, πρὸς δὲ τὸ αἴριον καὶ τὸ ἐφεξῆς τὴν ἀρχὴν τῶν ἔργων ὑπερτιθέμενοι, εἴτα καταληφθέντες ὑπὸ τοῦ ἀπαιτοῦντος τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ἀπαρασκευάστοι τῶν ἀγαθῶν ἔργων, τὴν μὲν χαρὰς τοῦ νυμφῶνος ἀποβληθῶμεν, ἀργὰ δὲ καὶ ἀνόνητα κλαίωμεν (8), τὸν κακῶς παρεθέντα τοῦ βίου χρόνον ὀδυρόμενοι τότε, ὅτε πλέον οὐδὲν ἐξέσται τοῖς μεταμελουμένοις. Οὗτος ὁ αἰὼν τῆς μετάνοίας, ἐκεῖνος τῆς ἀνταποδόσεως· οὗτος τῆς ἐργασίας, ἐκεῖνος τῆς μισθαποδοσίας· οὗτος τῆς ὑπομονῆς, κακεῖνος τῆς παρακλήσεως. Νῦν βοηθὸς τῶν ἐπιστρεφόντων ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς ὁ Θεός, τότε φοβερός καὶ ἀπαραλόγιστος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ῥημάτων (9) καὶ ἐνθυμημάτων ἐξεταστής. Νῦν τῆς μακροθυμίας ἀπολαύομεν, τότε τὴν δικαιοκρισίαν γνωρίζομεν, ὅταν ἀναστῶμεν, οἱ μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ εἰς ζωὴν

⁴⁷ Exod. xxxii, 10. ⁴⁸ Luc. xiii, 7. ⁴⁹ Matth. xxv, 30.

(1) Ex Regulis fusius tractatis, 328.

(2) Ex hom. in famem, etc., 63.

(3) Ex Regulis fusius tractatis, 328.

(4) Ibid. 327.

(5) Διὰ τὴν ἐρημίαν... ἀπεωσμένους. Sic ope contextus emendavimus vulgatam lectionem διὰ τῆς ἐρημίας... ἐπεγνωσμένους.

(6) Συντόμως. Haud scio an præferenda sit hæc scriptura ipsi contextui, in quo legitur συντόμως.

(7) Τιμῶν... ὑποτιθέμεθα. Sic restituimus ope codicis Regii et contextus. Editi ἡμῶν ὑπερτιθέμεθα.

(8) Ἀργὰ δὲ καὶ ἀνόνητα κλαίωμεν. Hæc addita ex contextu et codicum altero. Idem codex τὸν κακῶς παρεθέντα. Editi προσθέντα. Melius et contextu παρεθέντα.

(9) Καὶ ῥημάτων. Hæc addita ex contextu codicum altero.

αἰώνιον, καὶ ἀπολαβὴ ἕκαστος κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ. Ὑμῖν δὲ, ὅσοι ἐπεστυγνάσατε τῇ ἀσχημοσύνῃ τῶν καταγνωσθέντων, ἐκεῖνο ἐντελλόμεθα (1). Ἐάν μὲν ἴδῃτε μετανοοῦντας ἐπὶ τῇ ἀτοπίᾳ τῶν πεπραγμένων, συμπαθήσατε ὡς οἰκείοις μέλεσι νεοσηκόσιν· ἐάν δὲ ἀπαυθαδιαζομένους καὶ καταφρονοῦντας τῆς ὑμετέρας ἐπ' αὐτοῖς λύπης αἰσθησθε, Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτησθε· ἐν' οὗτοις οἱ μὲν ἐντραπέντες, εἰς ἐπίγνωσιν ἔλθωσι τῆς οἰκείας κακίας· ὑμεῖς δὲ τοῦ ζήλου τοῦ φινεὲς τὸν μισθὸν ὑποδέξασθε παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

ΛΟΓΟΣ Θ'.

1. Χρὴ τὴν προσευχὴν μὴ ἐν συλλαβαῖς ἡμᾶς ἐκπληροῦν, ἀδελφοί, ἀλλὰ προαιρέσει μᾶλλον ψυχῆς, καὶ πράξει ταῖς κατ' ἀρετὴν παντὶ τῷ βίῳ παρεκτεινομέναις. Οὐδὲ γὰρ ἠγοῦμεθα τὸν Θεὸν τῆς διὰ τῶν λόγων ὑπομνήσεως δεῖσθαι, ἀλλ' εἰδέναι καὶ μὴ αἰτούντων ἡμῶν τὰ χρήσιμα. Ἡ γὰρ θεία ἀκοὴ οὐ φωνῆς δεῖται πρὸς αἰσθησιν· οἶδε γὰρ καὶ ἐν τῷ κινήματι τῆς καρδίας γνωρίσαι τὰ ἐπιζητούμενα. Ἡ οὐκ ἀκούεις, ὅτι Μωϋσῆς μηδὲν φθεγγόμενος, ἀλλὰ τοῖς ἀλαλήτοις ἑαυτοῦ στεναγμοῖς ἐντυγχάνων τῷ Κυρίῳ, ἠκούετο παρὰ τοῦ Κυρίου λέγοντος· Τί βοᾷς πρὸς μέ; Οἱ δὲ ἐν τῷ βίῳ μὲν μηδὲν κατορθοῦντες, ἐν δὲ τῇ παρατάσει τῆς προσευχῆς νομίζοντες δικαιούσθαι, τούτων ἀκούετωσαν τῶν ῥημάτων· Ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνητε πρὸς μέ, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπ' ὑμῶν· καὶ ἐάν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς ὠφελεῖ, ἀλλὰ τὸ μετὰ σπουδαίας διαθέσεως ἀναπέμπεσθαι. Ἐπαὶ καὶ Ὁ Φαρισαῖος ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν προσήνετο, οὐχὶ πρὸς τὸν Θεόν· ἐπανήρχετο γὰρ πρὸς ἑαυτὸν, ἐπίπερ ἐν ἀμαρτίᾳ τῆς ὑπερηφανίας ἐγένετο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ· Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογεῖτε, ὡς καὶ οἱ ἔθνηκοί· δοκοῦσι γὰρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται· καὶ τὸ, Ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφύξῃ ἀμαρτίαν. Τοῦτό ἐστι τὸ αἴτιον τοῦ ἀποστρέφεσθαι (2) τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐκταθῶσιν αἱ χεῖρες, διότι τὰ τῆς ἰκετηρίας σύμβολα παροξυσμοῦ εἰσιν ἀφορμαί. Ὡσπερ ἂν εἴ τις υἱὸν τινοῦ φονεύσας ἀγαπητὸν, ἐτι ἠμαργμένος τὰς χεῖρας ἔχων, προτείνει αὐτὰς τῷ πατρὶ χάλειπαινοντι, δεξιὰν φιλίας αἰτούμενος· ἄρ' οὐχὶ φανερὸν τοῦ τέκνου τὸ αἷμα ἐν τῇ χειρὶ τοῦ παιδοφόρου μᾶλλον εἰς ὄργην τὸν ἠδικημένον ἐγείροι; Τοιαῦταί εἰσι καὶ αἱ τῶν Ἰουδαίων εὐχαί, ὅταν ἐκτείνωσι τὰς χεῖρας τῆς εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν ἀμαρτίας ἀναμιμνησκόντων τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, καὶ καθ' ἑκάστην

⁵⁰ II Cor. vi, 17. ⁵¹ Num. xxv, 11. ⁵² Exod. xiv, 15. ⁵³ Isa. i, 15. ⁵⁴ Luc. xviii, 11. ⁵⁵ Matth. vi, 7. ⁵⁶ Prov. x, 19.

(1) Ἐντελλόμεθα. Contextus διαπτελλόμεθα.

(2) Τοῦ ἀποστρέφεσθαι. Male in contextu τὸ ἀποστρέφεσθαι.

(3) Ex hom. in ebriosos, 130.

A secundum sua ipsius opera recipiet.(3) Vobis vero, quotquot de actionum improbarum turpitudine doluistis, illud præcipimus. Si videritis quos stultitiæ gestorum suorum pœniteat, eorum misereamini tanquam vestrorum membrorum ægrotantium; sin pervicaces ac vestram pro ipsis mœstittiam spernentes senseritis, *Exite de medio, et separemini, et immundum ne tangatis*⁵⁰: ut sic illi quidem pudore affecti, suam ipsorum pravitatem cognoscant: **523** vos vero mercedem æmulationis Phinees⁵¹ recipiatis a Servatore nostro Jesu Christo, cui gloria, et potestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE ORATIONE.

SERMO IX

1. (4) Orationem non syllabarum numeris absolvere nos oportet, o fratres; sed animi voluntate, rectisque per totam vitam actionibus. Neque enim Deum arbitramur ut verbis moneatur, indigere; sed nosse, ne petentibus quidem nobis, quæ conducibilia sint. (5) Utique auditus divinus voce non indiget ad percipiendum, siquidem petita etiam in cordis motu cognoscere valet. Nonne scis Moysen, cum nihil loqueretur, sed tacitis suis suspiriis Dominum interpellaret, a Domino auditum, dicente: *Quid clamas ad me*⁵²? (6) Qui nulla virtute vitam suam exornant, nihilominus tamen sese existimant in precum suarum longitudine justificari verba hæc audiant: *Cum extenderitis manus, avertam oculos meos a vobis: etsi multiplicaveritis supplicationem, non exaudiam vos*⁵³. Neque enim precum verba simpliciter prolata juvant, sed si cum vehementi affectu depromantur. Nam et *Pharisæus hæc apud se orabat*⁵⁴, non apud Deum: respiciebat namque ad seipsum; siquidem in superbie peccato versabatur. Quapropter et Salvator ait: *Orantes autem nolite multum loqui sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur*⁵⁵; et illud: *Ex multiloquio non effugies peccatum*⁵⁶. Hoc est causæ, cur Deus oculos avertat, cum extenderint manus, quod ipsa supplicationis symbola ad irritandum illum sint occasiones. Quemadmodum si quis dilectum alterius filium occiderit, ac manus suas adhuc cruentatas ad infensum sibi patrem exporrigat, dexteramque efflagitet amicitie; nonne sanguis filii in ipsius interfectoris manu apparens patrem injuria affectum acrius exasperat? Ejusmodi sunt Judæorum preces; siquidem cum extendunt manus, admissum in unigenitum Filium scelus Deo et Patri revocant in memoriam, atque per singulas extensiones suas ipsorum manus sanguine Christi plenas ostendunt. Enimvero

(4) Ex hom. in mart. Julittam, 35.

(5) Ex hom. in psal. cxiv, 200.

(6) Ex comment. in Isa., 408.

qui in sua cæcitate perseverant, cædis paternæ sunt hæredes. *Sanguis enim ejus, inquit, super nos, et super filios nostros*⁵⁷.

2. (1) *Semper igitur, o homo, Dei memineris et illius timorem in corde habeto, atque ad communionem precum omnes adijunge. Magnum enim est eorum qui Deum placare possunt auxilium. Nam et viventibus nobis in hac carne bona erit adjutrix precatio, et inde proficiscentibus idoneum viaticum ad futurum ævum. Quemadmodum autem sollicitudo res bona est: ita rursus animum despondere et desperare ac de salute diffidere, res sunt animæ noxiæ. Spem itaque in Dei bonitate colloca, et illius auxilium expecta; certo sciens, si recte ac sincere ad 524 ipsum convertamur, futurum ut non modo nos omnino non rejiciat, sed etiam nobis adhuc precum verba proferentibus dicat: *Ecce adsum*⁵⁸.* (2) Quis enim vel malam admittat cogitationem, vel malum perficiat; si Deum credat ubique esse locorum, adesse his quæ fiunt, unicuique interesse actioni, ac cordium consilia introspicere? Sed rati vel Deum non inspicere, vel non curare ea quæ aguntur; sic homines ad impia patranda facinora animum conferunt. (3) Quies igitur principium expurgationis animæ, nec lingua loquente res humanas, nec oculis nitidos corporum colores aut concinnitates circumspicientibus; nec auditu animæ vigorem dissolvente per acroamata modorum ad voluptatem compositorum, aut per hominum facetorum ac ridiculorum verba: id quod maxime animi vim frangere solet. Mens enim, quæ ad externa non dissipatur, neque per sensus in mundum diffunditur, redit quidem ad se ipsa; per se autem ad Dei cogitationem ascendit, atque decore illo illustrata, ipsius etiam naturæ obliviscitur, nec jam cibi cura distrahitur aut amictus sollicitudine; sed terrenis curis vacua, omne suum studium ad æternâ bona adipiscenda transfert.

πρὸς περιβολαίων μέριμναν τὴν ψυχὴν καθελόμενος· ἀλλὰ σχολὴν ἀπὸ τῶν γήινων φροντίδων ἄγων, τὴν πᾶσαν εαυτοῦ σπουδὴν ἐπὶ τὴν κτῆσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μετατίθησι.

3. (4) Neque igitur patiari mediam vitæ partem inutilem tibi esse per somni soporem: sed dividatur tibi noctis tempus in somnum et precationem: imo somnus ipse exercitatio sit pietatis. Sæpe enim expressæ in somno species nescio quomodo vestigia quædam ac reliquiæ esse solent diurnarum curarum. (5) Ecquid igitur beatius, quam statim quidem ac dies incipit ad preces surgentem, hymnis et canticis creatorem venerari; exinde sole jam clare dilucescente ad opera conversum, comitante ubique oratione, hymnis etiam opera tan-

ἑκτασιν τὰς χεῖρας ἑαυτῶν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ πλήρεις ἐπιδεικνύοντων. Οἱ γὰρ ἐπιμένοντες τῇ πωρῶσει, τῆς πατρικῆς μαιφουίας κληρονόμοι ὑπάρχουσι. Τὸ γὰρ αἷμα αὐτοῦ, φησὶν (6), ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.

2. Διὰ παντὸς τοῦτον μέμνησο τοῦ Θεοῦ, ἄνθρωπε, καὶ ἔχε τὸν φόβον αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ πάντας εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν εὐχῶν παραλαμβάνε. Μεγάλη γὰρ καὶ ἡ τῶν δυναμένων δυσωπεῖν τὸν Θεὸν βοήθεια. Καὶ γὰρ καὶ ζῶσιν ἡμῖν τὴν ἐν τῇ σαρκὶ ταύτῃ ζώην, ἀγαθὴ ἔσται βοήθης ἡ προσευχὴ· καὶ ἀπερχομένοις ἐντεῦθεν, ἐφόδιον διαρκὲς πρὸς τὸν αἶωνα τὸν μέλλοντα. Ὡσπερ δὲ ἡ φροντὶς πράγμα ἔστιν ἀγαθόν· οὕτω πάλιν ἡ ἀθυμία καὶ ἡ ἀπόγνωσις, καὶ τὸ δυσσεπίστως ἔχειν πρὸς σωτηρίαν, τῶν βλαπτόντων ἐστὶ τὴν ψυχὴν. Ἐπέλκιζε τοῦτον τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκδέχου αὐτοῦ τὴν ἀντίληψιν, γινώσκων, ὅτι ἐὰν καλῶς καὶ γνησίως πρὸς αὐτὸν ἐπιστραφῶμεν, οὐ μόνον οὐκ ἀπορρίψει ἡμᾶς εἰς τὸ παντελές, ἀλλ' ἔτι λαλοῦντων ἡμῖν τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς ἐρεῖ· Ἴδοὺ πάρειμι. Τίς γὰρ πιστεύων εἶναι πανταχοῦ τὸν Θεόν, καὶ παρεῖναι τοῖς γινόμενοις, καὶ ἐκάστη πράξει παρεστάναι, καὶ ταῖς βουλαῖς τῶν καρδιῶν ἐνορᾶν· ἢ τὴν ἐνοίαν τὴν πονηρὰν παραδέχεται, ἢ τελεσιουργεῖ τὸ κακόν; Ἄλλ' ἢ μὴ ἐφορᾶν τὸν Θεόν, ἢ μὴ μέλειν αὐτῷ τῶν γινόμενων ὑπολαμβάνοντες· οὕτως ὁρῶσι πρὸς τὰς ἀνοσίας (7) πράξεις οἱ ἄνθρωποι. Ἀρχὴ δὲ καθάρσεως τῆ ψυχῆ ἡ συχία, μῆτε γλώσσης λαλούσης τὰ τῶν ἀνθρώπων, μῆτε ὀφθαλμῶν εὐχροίας σιμάτων καὶ συμμετρίας περισκοπούντων, μῆτε ἀκοῆς τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐκλυούσης ἐν ἀκροάμασι μελῶν πρὸς ἡδονὴν πεποιθμένων, μῆτε ῥήμασιν εὐτραπέλων καὶ γελοιαστῶν ἀνδρῶν, ὃ μάλιστα λύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον πέφυκε. Νοῦς γὰρ μὴ σκεδαννόμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαφορούμενος, ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἑαυτόν, δι' ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ ἐνοίαν ἀναβαίνει· κακείνῳ τῷ κἀλλεὶ περιλαμπόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως λήθην λαμβάνει· μῆτε πρὸς τροφῆς φροντίδα, μῆτε

3. Μὴ οὖν καταδέξῃ δια τῆς κατὰ τὸν ὕπνον ἀναίσθησίας τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς ἀχρειοῦν· ἀλλὰ μεριζέσθω σοι τῆς νυκτὸς ὁ χρόνος εἰς τε ὕπνον καὶ προσευχὴν· ἀλλὰ καὶ οἱ ὕπνοι αὐτοὶ μελέτημα ἔστωσαν τῆς εὐσεβείας. Περύχασι γὰρ πῶς αἱ καθ' ὕπνον φαντασίαι, ὡς τὰ πολλά, ἀποχήματα εἶναι τῶν μεθημερινῶν φροντίδων. Τί δὲ μακαριστότερον ἀνθρώπου, τοῦ εὐθὺς μὲν ἀρχομένης ἡμέρας εἰς εὐχὰς ὁρμῶντος, καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς γεραίροντος τὸν κτίσαντα; εἶτα ἡλίου καθαρῶς ἐπιλάμψαντος ἐπ' ἔργα τρεπομένου, πανταχοῦ αὐτῷ τῆς εὐχῆς συμπαρούσης, καὶ (8)

⁵⁷ Matth. xxvii, 23. ⁵⁸ Isa. lvi, 9.

(1) Ex epist. clxxiv, 262.

(2) Ex comment. in Isa., 416.

(3) Ex epist. i, 72.

(4) Ex hom. in mart. Julittam, 36.

(5) Ex epist. ii, 72.

(6) Φησὶν. Legisse videtur interpretes φασίν. Edit.

(7) Ἀνοσίας. Uterque codex ἀνοσίους.

(8) Kal. Forte ὡς vel ὥστε. Edit.

τοῖς ὕμνοις, ὡς περ ἄλατι, παραοτύειν τὰς ἐργασίας; τὸ γὰρ ἰλαρὸν καὶ ἄλυπον τῆς ψυχῆς κατάστημα, αἱ τῶν ὕμνων παρηγορίαι χαρίζονται. Εὐχαὶ καὶ πρὸ τῆς τροφῆς ἀξίως γενέσθωσαν τῶν τοῦ Θεοῦ παραχῶν, ὧν τε νῦν διδῶσι, καὶ ὧν πρὸς τὸ μέλλον ἐταμιεύσατο· εὐχαὶ καὶ μετὰ τὰς τροφὰς, εὐχαριστίαν τῶν διδομένων ἔχουσαι, καὶ αἰτήσιν τῶν ἐπηγγελμένων. Εὐχὴ δὲ καλὴ, ἡ ἐναργῆ ἐμποιοῦσα τοῦ Θεοῦ ἐννοιαν τῇ ψυχῇ· τούτο γὰρ ἐστὶ Θεοῦ ἐνοίκησις, τὸ διὰ τῆς μνήμης ἔχειν ἐνιδρυμένον ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόν. Οὕτω γινόμεθα ναὸς Θεοῦ, ὅταν μὴ φροντίσι γήϊναις τὸ συνεχὲς τῆς μνήμης διακόπτηται, καὶ δὲ τοῖς ἀπροσδοκῆτοις πάθεσιν ὁ νοῦς ἐκταράσσηται, ἀλλὰ πάντα ἀποφεύγων, ἐπὶ Θεὸν ἀναχωρῆ, ἐλελεύων τὰ προσκαλούμενα αὐτὸν εἰς ἀκρισίαν πάθη, καὶ τοῖς πρὸς ἀρετὴν ἀγούσιν ἐπιτηδεύμασιν ἐνδιατρίβων. Καὶ ὅπερ τοῖς ἄλλοις ὁ ὄρθρος ἐστὶ, τούτο τῷ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῇ τὸ μεσονύκτιον, μάλιστα σχολὴν τῇ ψυχῇ τῆς νυκτερινῆς ἡσυχίας χαριζομένης, οὔτε ὀφθαλμῶν, οὔτε ὠτῶν βλαβεράς ἀκοῆς ἢ θεῶς παραπεμπόντων ἐπὶ καρδίαν· ἀλλὰ καὶ μόνου καθ' ἑαυτόν (1) τοῦ νοῦ τῷ Θεῷ συνόντος, καὶ διορθουμένου μὲν ἑαυτόν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἡμάρτημένων, ὄρους δὲ ἑαυτῷ τιθέντος πρὸς τὴν ἐκκλίσιν τοῦ κακοῦ, καὶ τὴν παρὰ Θεοῦ συνεργίαν εἰς τὴν τελείωσιν τῶν σπουδαζομένων ἐπιζητοῦντος.

4. Τοῦτο καὶ ἡ κατὰ Μωϋσεῖα παραινίσσεται ἱστορία, ὅτι διὰ τὸ τοὺς προκόπουτας μὴ ἐξομαλίζειν τὰς πράξεις, ἀλλὰ ποτὲ μὲν κρείττου βίου, ποτὲ δὲ δι' ἀτονίαν ἐκλύεσθαι ἀσθενέστερον ἐνεργεῖν, τῆς ἀνθρωπίνης καταστάσεως σύμβολα ἦν τὰ τότε γινόμενα. Εἰ μὲν γὰρ ἐπῆρε τὰς χεῖρας, ἐνίσχυεν Ἰσραὴλ· ὅτε δὲ καθῆκε τὰς χεῖρας, ἐνίσχυεν Ἀμαλήκ. Τοῦτο ἐστὶ, καταπιπτούσης ἡμῶν τῆς δραστηκῆς δυνάμεως, ἰσχύει τὰ ἀντιπαλαίοντα ἡμῖν ὑψουμένης δὲ καὶ διαιρομένης, δυνατώτερον γίνεται τὸ διορατικὸν ἐν ἡμῖν· ἐπαίρει μὲν γὰρ ὁ τὰ ἄνω ζητῶν, ἐκτείνει δὲ ὁ τῆς εἰς τὰ σωματικά βοηθείας ἐπιδοῦμενος. Ὁ τοίνυν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ γενόμενος, οὐ κακολογίαν, οὐ ματαιότητα, οὐκ αἰσχρῶν πραγμάτων ῥήματα, ἀπαγγέλλει, ἀπαγε! ἀλλ' Ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, κατὰ τὸν Δαβὶδ, πᾶς τις λέγει δόξαν. Ἐστήκασιν οἱ ἀπογραφόμενοι τὰ ῥήματα ἄγγελοι· παρέστιν ὁ Κύριος τὰς διαθέσεις τῶν εἰσιόντων ἐπισκοπῶν. Ἡ προσευχὴ ἐκάστου πεφανέρωται τῷ Θεῷ· τίς ἐκ διαθέσεως, τίς ἐπιστημόνως ἐπιζητεῖ τὰ οὐράνια· τίς ἀφωσιωμένως ἀκροῖς τοῖς χεῖλεσι τὰ ῥήματα φθέγγεται, ἢ δὲ καρδίᾳ αὐτοῦ πόρρω ἀπέχει ἀπὸ Θεοῦ, Κἂν εὐχῆται, ὑγίαν σαρκός, καὶ σωματικὸν πλοῦτον, καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην ἐπιζητεῖ. Δεῖ δὲ οὐδὲν τούτων, ὡς ὁ λόγος διδάσκει, ἀλλ' Ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν. Ἀλλ', ὦ τοῦ θαύματος! Οἱ οὐρανοὶ διαγοῦνται δόξαν Θεοῦ. Ἀγγέλοις ἔργον,

⁵⁹ Exod. xvii. 11. ⁶⁰ Psal. xxviii, 9.

(1) Καὶ μόνου καθ' ἑαυτόν. Forte μόνου καὶ καθ' ἑαυτόν. EDIT.

(2) Ex epist. II, 74.

(3) Ibid., 73.

A quam sale condire? siquidem hilarem jucundamque animæ æquabilitatem hymnorum solatia conferunt. (2) Preces ante cibum fiant, quæ donis Dei dignæ sint, tum quæ nunc largitur, tum quæ in futurum recondidit; preces etiam post cibum, quæ et gratiarum actionum pro acceptis bonis et promissorum petitionum habeant. (3) Est autem oratio illa præclara, quæ perspicuam Dei notionem animæ imprimat: idque Dei inhabitatio est, insidentem intus Deum memoria complecti. Sic Dei efficimur templum, cum nec terrenis curis perpetuus memoriæ tenor interpellatur, nec improvisis commotionibus perturbatur mens, sed omnia fugiens ad Deum secedit, repellens provocantes ad libidinem affectiones, ac in studiis ad virtutem ducentibus immoratur. (4) Sed quod aliis diluculum, id pietatis cultoribus media nox: cum maxime nocturna quies otium animæ largiatur, neque oculis, neque auribus quidquam visu aut auditu exitiosum in cor imittentibus, sed mente sola per se cum Deo rationem habente, seque corrigente **525** per peccatorum recordationem et regulas sibi ipsi præscribente ad vitia declinanda, ac Dei auxilium ad ea, quæ studio habet, perficienda implorante.

4. (5) Hoc etiam nobis innuit Moysis historia; quippe quæ tunc fiebant, conditionis humanæ erant symbola, quod ii qui proficiunt, non pari ratione ac tenore operantur: sed modo melius vivunt, modo vero ob imbecillitatem franguntur, suasque languidius exerunt actiones. Etenim si Moyses attolleret manus, vincebat Israël⁵⁹: quando vero eas demittebat, prævalebat Amalec. Hoc est, nostra facultas actuosa si quando fatiscit ac prosternitur, in nos prævalent adversariæ potestates: e contrario, si ea sublata in altum sit et erecta; vis nostra videndi vires majores resumit. Siquidem qui quærit sublimia, sustollit: extendit vero, qui ad comparandas res corporales auxilium rogat, (6) Qui igitur in templo Dei est, non convitia, non res vanas, non verba obscenis rebus referta profert, absit! sed *In templo ejus*, ut ait David, *quisque dicit gloriam*. Astant angeli, qui verba describunt: adest Dominus, qui animum ingredientium intuetur. Preces uniuscujusque manifestæ Deo sunt; qui ex affectu, quis scite exquirat cœlestia; quis perfunctorie et extremis labris verba pronuntiet, cor vero ipsius procul a Deo. Quod si orat, carnis sanitatem, opesque corporeas et humanam gloriam efflagitat. Horum autem nihil petendum est, ut Scriptura docet: sed *In templo ejus unusquisque dicit gloriam*⁶⁰. Verum, o rem admiratione

(4) Ibid., 75.

(5) Ex comment. in Isa., 408.

(6) Ex hom. in psal. xxviii, 122.

dignam! *Cæli enarrant gloriam Dei*⁶¹. Deum gloria afficere, angelorum munus est. Hoc unum est totius cœlestis exercitus officium, referre creatori gloriam. Creatura omnis, tum silens, tum loquens, tum cœlestis, tum terrena, dat gloriam conditori. Miserabiles vero homines, postquam ædibus suis relictis ad templum cucurrerunt, quasi quidpiam consecuturi emolumenti, tamen Dei verbis aures non præbent, suam ipsorum naturam non sentiunt; non mœrent dum reminiscuntur peccatorum; non timent judicium; sed arridentes, et inter se jungentes dextras, precationis domum in locum immodicæ loquacitatis vertunt, aspernati Davidem declarantem et dicentem: *In templo ejus unusquisque dicit gloriam*. Tu vero non modo non loqueris: sed alteri etiam es impedimento, qui cum tibi redas attentum. Deus enim minime indiget gloria; sed te vult esse dignum, qui consequare gloriam. Quapropter, *Quod seminat homo, hoc et metet*⁶².

3. (1) Censeo autem oportere Deo bona largienti gratias agere, procrastinanti vero non succensere. Et sane si nobis dederit tecum esse, optima hæc simulque jucundissima parabimus; si rem differat, damnum leniter feremus. Nam melius profecto, quam nos ipsi eligere possimus, nostra moderatur. (2) Halcyon avis marina est. Hæc depositis in ipsa arena ovis, secundum ipsa littora fetificare solet; et circa mediam fere hiemem pullos excludit, tum cum mare multis et violentis ventis ad terram **526** alliditur. Attamen consopiantur venti omnes, quiescunt æquorei fluctus per septem dies, quibus halcyon ovis incubat. Nam totidem diebus solum pullos excludit. Cum autem et victu ipsis opus sit, alios septem dies ad pullorum incrementum Deus munificentissimus minimo huic animali præstitit. Quamobrem et omnes nautæ hoc sciunt, diesque illos appellant halcyoneos. Res illæ per Dei in bruta providentiam sancitæ sunt et ordinatæ, ut tu his incitatus, ea quæ ad tuam salutem pertinent, a Deo exposcas. Quid tua causa, qui factus es ad Dei imaginem, etiam præter expectationem fieri non possit, cum aviculæ adeo exiguæ gratia vastum et horrendum mare in media hieme quiescere jussum, detineatur ac frenetur? Si enim halcyoni tanta largitur, quanto majora iis qui ipsum toto corde invocant, concessurus est? Quapropter, o fratres, illud statutum habeamus, cum cæteris in precibus nostris, tum etiam tentationis tempore, non ad humanas spes accurrere, neque hinc venari nobis auxilium: sed in lacrymis et suspiriis et laboriosa prece vigiliisque assiduis preces fundere. Sic enim sua levatur anxietate, qui et humanum auxilium ut vanum contemnit, et spes in eum, cui servandi nostri est po-

A δοξολογεῖν τὸν Θεόν. Πάσῃ τῇ στρατιᾷ τῶν ἐπουρανίων ἐν τούτῳ ἔργον, δόξαν ἀναπέμπειν τῷ κτίσαντι. Ἡ κτίσις πᾶσα, ἢ τε σιωπῶσα καὶ φθεγγομένη, ἢ τε ὑπερκόσμιος, ἢ τε περίγειος, δοξάζει τὸν κτίσαντα. Ἄνθρωποι δὲ ἐλεεινοί, καταλιπόντες τοὺς οἴκους καὶ ἐπὶ τὸν ναὸν δραμόντες (3), ὡς δὴ τι ἑαυτοὺς ὠφελήσοντες, οὐχ ὑπέχουσι τὰς ἀκοὰς λόγοις Θεοῦ, οὐ λαμβάνουσιν αἰσθῆσιν τῆς ἑαυτῶν φύσεως, οὐ λυποῦνται εἰς μνήμην τῶν ἁμαρτιῶν ἀφικνούμενοι, οὐ τρέμουσι τὴν κρίσιν· ἀλλὰ μειδιῶντες καὶ τὰς δεξιὰς ἀλλήλοις ἐμβαλλόντες, τόπον μακρολογίας τὸν οἶκον ποιοῦνται τῆς προσευχῆς, παρακούοντες τοῦ Ψαλμοῦ τοῦ διαμαρτυρομένου καὶ λέγοντος, ὅτι Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν. Σὺ δὲ οὐ μόνον οὐ λέγεις, ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ ἐμπόδιον γίνῃ, ἐπιστρέφων πρὸς ἑαυτόν. Μὴ γὰρ δόξης ἐπιδέεται ὁ Θεός, ἀλλὰ σὲ βούλεται ἄξιον εἶναι τοῦ δοξασθῆναι· Διότι, Ὁ σπεύρει ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει.

5. Χρὴ δὲ διδόντι μὲν τὰ ἀγαθὰ τῷ Θεῷ χάριν εἰδέναι, ταμειουμένῳ δὲ μὴ δυσχεραίνειν. Καὶ εἰ μὲν παράσχοιτο συνέιναι, ταῦτα ἡμῖν ἄριστα τε ὁμοῦ καὶ ἡδίστα ἡγησόμεθα· εἰ δὲ ἀναβάλοιτο, πράως οἴσομεν τὴν ζημίαν. Ἄμεινον γὰρ πού πάντως, ἢ ὡς ἂν ἡμεῖς προειλοίμεθα, διοικεῖται τὰ ἡμέτερα. Ἄλκυών ἐστι θαλάπτιον ὄρνειον. Αὕτη παρ' αὐτοὺς νοσσεύει τοὺς αἰγιαλοὺς πέφυκεν, ἐπ' αὐτῆς τὰ ὠὰ τῆς ψάμμου καταθεμένη· καὶ νοσσεύει κατὰ μέσον πού τὸν χειμῶνα, ὅτε πολλοῖς καὶ βιαίοις ἀνέμοις ἢ θάλασσα τῇ γῆ προσαράσσειται· Ἄλλ' ὁμως κοιμίζονται μὲν πάντες ἀνεμοί, ἡσυχάζει δὲ κύμα θαλάσσιον, ὅταν ἄλκυών ἐπώαξῃ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας· ἐν τῶσούταις γὰρ μόναις ἐκλεπίζει τοὺς νεοττοὺς. Ἐπεὶ δὲ καὶ τροφῆς αὐτοῖς χρειαί, ἄλλας ἑπτὰ πρὸς τὴν τῶν νεοττῶν αὐξήσιν ὁ μεγαλόδωρος Θεός τῷ μικροτάτῳ ζῳῷ παρέσχεται. Ὡστε καὶ ναυτικοὶ πάντες ἴσασι τοῦτο, καὶ ἄλκυονίδας τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας προσαγορεύουσι. Ταῦτά σοι εἰς προτροπὴν τοῦ αἰτεῖν παρά τοῦ Θεοῦ τὰ πρὸς σωτηρίαν διὰ τῆς περὶ τα ἄλογα τοῦ Θεοῦ προνοίας νενομοθέτηται. Τί γὰρ οὐκ ἂν γένοιτο τῶν παραδόξων ἔνεκεν σοῦ, ὅς κατ' εἰκόνα γέγονας Θεοῦ, ὅπουγε ὑπὲρ ὄρνιθος οὕτω μικρᾶς ἢ μεγάλης καὶ φοβερᾶ κατέχεται θάλασσα, ἐν μέσῳ χειμῶνι γαλήνην ἄγειν ἐπιταχθεῖσα; Εἰ γὰρ ἄλκυόνι τὰ τηλικαῦτα χαρίζεται, πόσῳ μείζονα δώσει τοῖς ἐξ ὅλης καρδίας ἐπιθεωμένοις αὐτόν; Πείσωμεν τοιγαροῦν ἑαυτοὺς, ἀδελφοί, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμῶν αἰτήσεσι, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ, μὴ πρὸς ἀνθρωπίνης ἐλπίδος ἀποτρέχειν, μηδὲ ἐκεῖθεν ἑαυτοῖς τὰς βοηθείας θηρᾶσθαι· ἀλλ' ἐν δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς, καὶ φιλοπόνῳ προσευχῇ, καὶ ἀγρυπνίᾳ εὐτόνῳ, τὰς θεήσεις ποιῆσθαι. Οὕτω γὰρ λαμβάνει βοήθειαν ἐκ θλίψεως, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης βοηθείας ὡς ματαίας καταφρονῶν, καὶ τῇ ἐπὶ τὸν σῶξιν δυνάμενον ἡμᾶς ἐλπίδι στηρι-

⁶¹ Psal. xviii, 2. ⁶² Galat. vi, 8.

(1) Ex epist. i, 70.

(2) Ex hom. viii in *Exaem.*, 75.

(3) Δραμόντες. Contextus συνδραμόντες. Codex

Regius ἐν τῷ Θεοῦ. Contextu ἐπὶ τὸν ναόν. Hæc in edittis nostris deerant.

ζόμενος. Ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα καὶ ἡ προσκύνησις ἅπασαν τῶ ἰσχυρῶ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Γ΄.

1. Στρατηγοὶ μὲν εἰς παράταξιν τὸν στρατὸν καθιστῶντες, τοῖς παρακλητικοῖς λόγοις πρὸ τῶν ἀγώνων κέχρηται, καὶ τοσαύτην ἔχει δύναμιν ἢ παραίνεσις, ὥστε καὶ τοῦ θανάτου πολλάκις καταφρόνησιν ἐμποιοῦν. Γυμνασταὶ δὲ καὶ παιδοτρίβαι, πρὸς τοὺς ἐν τοῖς σταδίοις ἀγῶνας τοὺς ἀθλητὰς προσάγοντες, πολλὰ περὶ τοῦ χρῆναι πονεῖν ὑπὲρ τῶν στεφάνων διακελεύονται ὥστε καὶ συνεπίσθησαν πολλοὶ τῇ περὶ τὴν νίκην φιλοτιμίᾳ τῶν σωμάτων ὑπεριδεῖν. Τοίνυν καὶ ἐμοὶ τοὺς Χριστοῦ στρατιώτας πρὸς τὸν κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν πόλεμον διατάσσοντι, καὶ τοὺς ἀθλητὰς τῆς εὐσεβείας ἐπὶ τοὺς τῆς δικαιοσύνης στεφάνους διὰ τῆς ἐφρατείας παρασκευάζοντι, ἀναγκαῖος ὁ λόγος τῆς παρακλήσεως. Ἄγγελοί εἰσιν οἱ καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν ἀπογραφόμενοι τοὺς νηστεύοντας. Ὅρα, μὴ διὰ μικρὰν ἠδονὴν βρωμάτων ζημιωθῆς μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἀγγέλου, ὑπόδικον δὲ σεαυτὸν λειποταξίου γραφῆς τῷ στρατολογῆσαντι καταστάσης. Ἐλάττων ὁ κίνδυνος, ῥίψασπιν ἐπὶ παρατάξεως ἐλεγχθῆναι τινα, ἢ τὸ μέγα ὄπλον τὴν νηστείαν ἀποβαλόντα φανῆναι. Πλούσιος εἶ; Μὴ καθυβρίσης τὴν νηστείαν, ἀπαξιώσας λαθεῖν αὐτὴν ὁμοτροπέζου, μηδὲ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἄτιμον ἀποπέμψῃ παρενημερηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἠδονῆς· μὴ ποτέ σου καταγγεῖλη ἐπὶ τοῦ νομοθέτου τῶν νηστειῶν, καὶ πολλαπλασίονά σοι ἀπὸ καταδίκης ἐπαγάγη τὴν ἔνδειαν, ἢ ἐξ ἀρρώστιας σώματος, ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς σκυθρωπῆς περιστάσεως. Ὁ πένης μὴ εἰρωνευέσθω πρὸς τὴν νηστείαν, πάλαι σύνοικον αὐτὴν καὶ ὁμοδίαιτον ἔχων. Γυναίξιν δὲ ὥσπερ τὸ ἀναπνεῖν, οὕτως τὸ νηστεύειν οἰκειὸν ἐστὶ καὶ κατὰ φύσιν. Οἱ παῖδες, ὥσπερ τῶν φυτῶν τὰ εὐθαλῆ, τῷ τῆς νηστείας ὕδατι καταρδευέσθωσαν. Τοῖς πρεσβύταις κοῦφον ποιεῖ τὸν πόνον ἢ ἐκ παλαιοῦ πρὸς αὐτὴν οἰκειώσις· πόνοι γὰρ ἐκ μακρᾶς συνηθείας μελετηθέντες, ἀλυπότερον προσπίπτουσι τοῖς γεγυμνασμένοις. Τοῖς ὀδοιπόροις εὐσταλῆς ἐστὶ συνέμπορος ἡ νηστεία. Ὡσπερ γὰρ ἡ τρυφή ἀχθοφορεῖν αὐτοὺς ἀναγκάζει, τὰς ἀπολαύσεις περιχομίζοντας· οὕτω κούφους αὐτοὺς καὶ εὐζώνους ἡ νηστεία παρασκευάζει. Καὶ τοῖς μὲν τοῦ κόσμου στρατιώταις, κατὰ τὴν τῶν καμάτων ἀναλογία, τὸ σιτηρέσιον αὔξεται· τοῖς δὲ πνευματικοῖς ὀπλίταις, ὁ ἔλαττον ἔχων τῆς τροφῆς, τὸ μᾶλλον ἔχει τοῦ ἀξιώματος. Ἄσπονον οὖν ἐστὶ μὴ χαίρειν ἐπὶ ὑγείᾳ ψυχῆς, ἀλλὰ λυπεῖσθαι ἐπὶ βρωμάτων ἀπαλλαγῇ (1), καὶ πλείονα χάριν φαίνεσθαι διδόντας ἠδονὴν γαστρὸς, ἢ ἐπιμελείαν ψυχῆς. Κόρος μὲν γὰρ εἰς γαστέρα τὴν χάριν ἵστησι, νηστεία δὲ πρὸς ψυχὴν ἀναβιβάζει τὸ κέδος. Μὴ μιμήσῃ τῆς Εὐσας τὴν παρακοὴν μὴ πάλιν σύμβουλον παραδέξῃ τὸν ὄφιν, φειδοῖ τῆς σαρκὸς τὴν βρώσιν ὑποτιθέμε-

(1) Ἀπαλλαγῇ. Melius in contextu ὑπαλλαγῇ.

(2) Ex hom. II De jejunio, 10.

(3) Ibid., 11.

testas, nititur. Quoniam ipsi debetur gloria, et adoratio, cum æterno ejus Patre, et vivificante Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE JEJUNIO.

SERMO X.

1. (2) Duces cum aciem instruunt, exhortatoriis orationibus ante conflictum uti solent, tantamque vim habet ea exhortatio, ut etiam mortis contemptum frequenter afferat. Similiter palæstræ magistri et pædotribæ, cum ad stadii certamen athletas producunt, multa disserunt de labore pro coronis perferendo, adeo ut multis persuaserint, ut vincendi studio corpora contemnerent. Proinde mihi quoque, qui Christi milites ad bellum cum invisibilibus hostibus gerendum instruo, et athletas pietatis per abstinentiam præparo ad justitiæ coronas, opus est oratione exhortatoria. (3) Angeli sunt qui in singulis ecclesiis describunt ac recensent jejunantium capita. Vide ne ob parvam eduliorum voluptatem simul et priveris angeli recensione, et teipsum apud eum qui exercitum collegit obnoxium facias desertoris crimini. Minus periculum, si quis fugiendo scutum in acie abjicereprehendatur, quam si magnum illud scutum, jejunium, videatur projecisse. Dives es? Ne jejunium affeceris contumelia, excludens illud fastidiose a mensæ tuæ consortio, neve absque ullo honore e domo tua ipsum expuleris, a voluptate victum ac superatum; ne quando te reum peragat apud juniorum legislatorem, teque longe majori condemnatum inedia mulcet, sive ex adversa valetudine corporis, sive ex alio quopiam tristi casu. Qui pauper 527 est, ne ludum jejunium faciat; quandoquidem illud jam olim habet et domesticum, et mensæ socium. Porro mulieribus quam est naturale respirare, tam est conveniens jejunium. Pueri, velut plantæ virides, jejunii aqua irrigentur. Senibus levem reddit laborem contracta jam olim cum jejunio familiaritas; labores siquidem quorum factum est experimentum longo usu, minore molestia efficiunt exercitatos. Viatoribus expeditus itineris comes est jejunium; quemadmodum enim luxus cogit illos onus perferre, nimirum ea quæ ad delicias spectant circumferentes: sic jejunium eos et leves reddit et expeditos. Atque hujus mundi militibus pro laborum ratione augetur obsonium: contra, inter spirituales milites qui minus habet alimenti, plus habet honoris. (4) Quapropter valde absurdum est non lætari de sanitate animæ, imo de commutatis cibis dolere, ac videri tales qui plus tribuamus voluptati ventris, quam curæ mentis. Nam in ventre sistitur satietatis delectatio, sed jejunium in animam subvehit lucrum. (5) Noli imitari Evæ inobedientiam, noli rursus serpentem

(4) Ex hom. I De jejunio, 2.

(5) Ibid., 3.

in consilium adhibere, edulium ad carnem mollius curandam proponentem. Ne causeris corporis infirmam valetudinem ac debilitatem. Neque enim mihi istas excusationes profers: sed scienti dicis. Age, dic mihi, jejunare non potes, et satiari per totam vitam ac conficere corpus pondere ciborum potes? Atqui infirmis, non ciborum varietatem, sed inediam et abstinentiam a medicis præscribi scio. Qui fit igitur, ut cum ista possis, illa te non posse causeris? Utrum ventri facilius est tenui victu transmittere noctem, an copia ciborum gravatum jacere? nisi forte a naucleris dices onustam sarcinis navem facilius servari quam expeditam et levem. Nam oneris magnitudine gravatum, quamvis exiguus fluctus adoriens demergit: contra, ejus sarcina moderata est ac modica, hæc facile fluctus superat.

2. (1) Quanquam non arbitror tanto mihi labore opus esse, ut vos ad jejunium exhorter, quanto ut dehorter ne quis in vitium ebrietatis incidat. Nam jejunium quidem plerique partim ob consuetudinem, partim ob pudorem inter ipsos mutuam suscipiunt. Verum ab ebrietate metuo, quam vinolenti non aliterquam paternam hæreditatem mordicus tenent. Quemadmodum enim qui longinquam profectionem adornant, ita nonnulli vecordes hodie adversus quinque dierum jejunium vino indulgent. Quid agis, o homo? (2) Nemo pudicam uxorem legitimo conjugio ducturus, prius scorta et concubinas domum inducit. Neque enim conjux legitimo patitur convictum contuberniumque corruptarum. Proinde tu quoque cum expectatur jejunium, cave prius introduces ebrietatem, scortum illud publicum, impudicitiae matrem, insanientem, ad omnia turpitudinis genera proclivem. Jejunantem intra sacra septa suscipit Dominus: at luxu crapulaque plenum, veluti profanum et a sacris alienum, nequaquam **528** admittit. Etenim si eras venias vinum redolens, idque cruditate corruptum ac putrefactum, quomodo tibi crapulam pro jejunio impetabo? neque enim illud cogita, quod merum tibi recens infusum non est: sed quod a vino purus non es, hoc reputa. In utro te ordine collocabo? inter ebrios, an inter jejunantes? Præterita vinolentia te sibi asserit: præsens inedia jejunium testificatur. Anceps es, et contrarium temulentiae veluti mancipium, nec unquam dimittet te, idque optimo jure: quippe quæ manifesta servitutis argumenta proferat, odorem vini velut in lagena residentem.

3. (3) Cujus magistri præsentia puerorum strepitus tam subito compescit, quam jejunium oboriens civitatis tumultus coercet? quis commessor prodiit in jejunio? quis chorus lascivians a jejunio coactus est? Meretriciæ cantilenæ, insanæ saltationes subito diffugiunt e civitate, a jejunio tanquam

νον. Μὴ προφασίζου ἀρόρωστίαν σώματος καὶ ἀδυναμίαν· οὐ γὰρ ἐμοὶ τὰς προφάσεις, ἀλλὰ τῷ εἰδοτὶ λέγεις. Νηστεύειν οὐ δύνασαι, εἰπέ μοι; κορένυσθαι δὲ διὰ βίου, καὶ συντριβεῖν τὸ σῶμα τῷ βάρει τῶν ἐσθιομένων δύνασαι; Καὶ μὴν τοῖς ἀσθενούσιν οὐχὶ βρωμάτων ποικιλίαν, ἀλλ' ἀσιτίαν καὶ ἐνδειαν οἶδα τοὺς ἰατροὺς ἐπιτάσσοντας. Πῶς οὖν ὁ ταῦτα δυνάμενος, ἐκεῖνα προφασίζῃ μὴ δύνασθαι; Τί εὐκολώτερον τῆ γαστρὶ, λιτότητι διαίτης παρενεργεῖν τὴν νύκτα, ἢ δαψιλείᾳ βρωμάτων βεβαρημένην κεῖσθαι; εἰ μὴ καὶ τοὺς κυβερνήτας φήσεις, βαρυνομένην τοῖς ἀγωγίμοις ὀλκάδα εὐκολώτερον σώζειν τῆς εὐσταλεστέρας καὶ κοῦφης. Τὴν μὲν γὰρ παραπεπισμένην τῷ πλήθει, βραχεῖα κύματος ἐπανάστασις κατεβάπτισεν· ἡ δὲ συμμέτρως τῶν ἀγωγίμων ἔχουσα, ῥαδίως ὑπεραίρει τοῦ κλύδωνος.

2. Πλὴν οὐ τοσούτου μοι δεῖν ἀγῶνος ηγοῦμαι τὴν περὶ νηστείας παράκλησιν, ὅσον τοῦ μὴ τινα τοῖς κακοῖς τῆς μέθης περιπεσεῖν. Τὴν μὲν γὰρ νηστείαν, καὶ διὰ τὴν συνήθειαν, καὶ διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους αἰδῶ, οἱ πολλοὶ καταδέχονται. Φοβοῦμαι δὲ τὴν μέθην, ἣν, ὡσπερ τινα κληρὸν πατρῶον, οἱ φίλοινοι διασώζουσιν. Ὡς γὰρ οἱ πρὸς τὰς μακρὰς ἀποδημίας ἀπαίροντες, οὕτω τινὲς τῶν ἀνοήτων σήμερον πρὸς τὰς πέντε τῶν νηστειῶν ἡμέρας οἰνίζονται. Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; Οὐδεὶς γυναῖκα σεμνὴν νόμοις γαμικοῖς ἐπάγεσθαι μέλλων, παλλακίδας καὶ ἐταῖρας προλάβων εἰσοικίζει· οὐ γὰρ ἀνέχεται ἡ νομίμη τὴν μετὰ τῶν διεφθαρμένων συνοίκησιν. Μὴ τοίνυν καὶ σὺ, προσδοκωμένης νηστείας, προεισαγάγῃς τὴν μέθην, τὴν πάνδημον πόρνην, τὴν τῆς ἀναίσχυνης μητέρα, τὴν μαινάδα, τὴν πρὸς πᾶσαν ἰδέαν ἀσχημοσύνης εὐχολον. Τὸν νηστεύοντα, εἴσω τῶν ἱερῶν περιβόλων παραδέχεται ὁ Κύριος· τὸν κραιπάλωντα, ὡς βέβηλον καὶ ἀνίσρον, οὐ προσίεται. Ἐάν γὰρ ἔλθῃς αὔριον οἴνου ἀπόζων, καὶ τούτου σεσηπότος, πῶς τὴν κραιπάλην εἰς νηστείαν σοι λογίσομαι; Μὴ γὰρ ὅτι πρόσφατον οὐκ ἐνεχέω τὸν ἄκρατον, ἀλλ' ὅτι οὐ καθαρεύεις οἴνου, τοῦτο λογίζου. Ποῦ σε τάξω; ἐν τοῖς μεθύσοις, ἢ ἐν ποῖς νηστευταῖς; Ἡ παρελθοῦσα οἰνοφλυγία πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπάται· ἡ παρούσα ἐνδεία νηστείαν προσμικτυρεῖ. Ἀμφισβητήσιμος εἰ τῆ μέθῃ ὡσπερ ἀνδράποδον, καὶ οὐκ ἀφέξεται σου δικαίως· ἐναργεῖς τὰς ἀποδείξεις τῆς δουλείας παρεχομένη, τὴν ὕσμην τοῦ οἴνου ὡσπερ ἀγγεῖαν ἐναπομένειν.

3. Τίνος διδασκάλου παρουσία παίδων θόρυβον οὕτως ἀρόως καθίστησιν, ὡς ἡ νηστεία παραφανεῖσα ταραχὴν πόλεως καταστέλλει; ποῖος κωμαστής ἐν νηστείᾳ προῆλθε; ποῖος χορὸς ἀσελγῆς ἀπὸ νηστείας συνέστη; Ἄσματα πορνικὰ καὶ ὀρχήσεις ἐκμανεῖς ἐξαπίνης τῆς πόλεως ὑπεξέρχονται, ὡσπερ ὑπὸ δι-

(1) Ex hom. II De jejunio, 15.

(2) Ibid., 12.

(3) Ibid., 13.

καστοῦ τυρῶς αὐστηροῦ τῆς νηστείας φυγαδευθεῖσαι (1). Εἰ δὲ πάντες αὐτὴν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν πρακτέων σύμβουλον παρελαμβάνον, οὐδὲν ἐκόλυε βαθεῖαν εἰρήνην εἶναι κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· μήτε ἐθνῶν ἐπανισταμένων ἀλλήλους, μήτε στρατοπέδων συρρήγνυμένων. Οὐδ' ἂν ὅλως εἶχον αἰ ἐρημίαι τοὺς κακούργους, ἢ αἱ πόλεις τοὺς συκοφάντας, ἢ τοὺς καταποντιστάς ἢ θάλασσα. Οὐδ' ἂν οὕτως ἦν ὁ βίος ἡμῶν πολυστένακτος καὶ κατηφείας πλήρης, εἰ νηστεία τὸν βίον ἡμῶν ἐπρυτάνευε. Δηλονότι ἐδίδαξεν ἂν πάντας, οὐχὶ βρωμάτων μόνον ἐγκράτειαν, ἀλλὰ καὶ φιλαργυρίας, καὶ πλεονεξίας, καὶ πάσης κακίας παντελῆ φυγὴν τε καὶ ἀλλοτριώσιν. Αὕτη τὸν μέγαν Σαμψῶν ἐτίθηκῆσατο, καὶ ἕως ὅτε συμπαρῆν τῷ ἀνδρὶ, κατὰ χιλίους ἐπιπτον οἱ πολέμοι, καὶ πύλαι πόλεων ἀνεσπῶντο, καὶ λέοντες τὴν ἰσχὺν τῶν χειρῶν οὐχ ὑφέσταυτο. Ὅτε δὲ μέθη αὐτὸν καὶ πορνεία παρέλαβον, ἀλώσιμος ἦν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν στερηθεὶς, παίγιον προέκειτο τοῖς παιδαρίοις τῶν ἀλλοφύλων. Νηστεύσας Ἡλίας, ἀπέκλεισε τὸν οὐρανὸν τρία ἔτη καὶ μῆνας ἕξ. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε πολλὴν ἐκ τοῦ κόρου τικτομένην τὴν ὕβριν, ἀναγκαιῶς αὐτοῖς τὴν ἀκούσιον ἐκ τοῦ λιμοῦ νηστείας ἐπέγαγε, δι' ἧς πρὸς τὸ ἀμετρον ἤδη χρομένην αὐτῶν τὴν ἀμαρτίαν ἐστήσεν, οἷον καυτῆρί τινι ἢ τομῇ τῆ νηστεία τὴν εἰς τὸ πλεόν πρόοδον τοῦ κακοῦ διακόψας. Ἴνα γὰρ μαλάξῃ τὴν ἀμάλακτον καρδίαν τῶν σκληροτραχέλων, εἴλετο καὶ ἑαυτὸν τῆ κακοπαθείᾳ συγκαταδικάσαι ὁ δίκαιος. Αἰὰ τοῦτο, Ζῆ Κύριος, εἰ ἔσται ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μὴ διὰ στόματός μου, φησὶν. Οὕτως, ἀπέδωκε καὶ τῇ χήρᾳ τὸν παῖδα, ἰσχυρὸς γυνεὶς κατὰ θανάτου διὰ νηστείας. Οὔτε δὲ εὐπορίας σαλπίζομένης ὄφελος, καὶ νηστείας δημοσιευμένης κέρδος οὐδέν. Τὰ γὰρ ἐπιδεικτικῶς γενόμενα οὐ πρὸς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα τὸν καρπὸν ἐπεκτείνει, ἀλλ' εἰς τὸν τῶν ἀνθρώπων ἐπαινον καταστρέφει. Ἐλισσαίῳ δὲ ποταπὸς ὁ βίος; πῶς μὲν παρὰ τῆς Σουναμίτιδος τῆς ξενίας ἀπέλαυε; πῶς δὲ αὐτὸς τοὺς προφῆτας ἐδεξιοῦτο; Οὐχὶ λάχανα ἀγρία καὶ ἄλευρον βραχὺ τὴν φιλοξενίαν ἐπλήρου; ὅτι καὶ τῆς πολύτης παραληφθείσης, κινδυνεύειν ἔμελλον οἱ ἀψάμενοι, εἰ μὴ τῆ εὐχῆ (2) τοῦ νηστευτοῦ ἡμαυρώθη τὸ δηλήτηριον. Καὶ ἀπαξάπλως, εὖροις ἂν τὴν νηστείαν πάντας τοὺς ἀγίους εἰς τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν χειραγωγήσασαν.

4. Ἔστι τις φύσις σώματος ἣν καλοῦσιν ἀμίαντον, ἀνάλωτος πυρὶ· ἥτις ἐν μὲν τῇ φλογὶ κειμένη, ἀπνηθρακῶσθαι δοκεῖ· ἐξαίρεθεισα δὲ τοῦ πυρὸς, ὡς ὕδατι λαμπρυνθείσα (3), καθαρωτέρα γίνεται. Τοιαῦτα ἦν τὰ τῶν τριῶν παιδῶν ἐκείνων σώματα, ἐκ τῆς νηστείας ἔχοντα τὸ ἀμίαντον. Ἐν γὰρ τῇ μεγάλῃ

⁶³ Judic. xiii, 14 sqq. ⁶⁴ III Reg. xvii, 1.

(1) Φυγαδευθεῖσαι. Codicum alter φυγαδευθέντα.

(2) Εὐχῆ. Sic contextus et codicum alter. Editi ψυχῆ.

(3) Τοῦ πυρὸς ὡς ὕδατι λαμπρυνθείσα. Hæc addita ex eodem codice et ex contextu.

A ab austero quopiam iudice in exsilium actæ. Quod si omnes jejunium ad res gerendas in consilium adhiberent, nihil obstaret quominus per universum terrarum orbem alta pax esset, videlicet nec aliis egentibus in alias insurgentibus, nec exercitibus manus inter se conserentibus. In summa, nec deserta haberent maleficos, nec civitates sycophantas, nec mare piratas. Nec vita nostra tot suspiriis, tot mœroribus esset differta, si jejunium vitam nostram gubernaret. Videlicet unumquemque doceret non tantum ab edulii abstinentiam, verum etiam ab avaritia et rapinis, denique ab omni vitio prorsus abhorreere, et alienum esse. (4) Jejunium magnum illum Sampsonem educavit ⁶³, idque quoad diu viro adfuit, cadebant hostes mille, urbium portæ evellebantur, leones robur manum illius non sustinebant. At simul atque ebrietas ac scortatio apprehendit hominem, facile in manus hostium incidit, atque exoculatus, pro ludo expositus est pueris alienigenarum. Elias, cum jejunasset, clausit cœlum tres annos, ac menses sex. Etenim cum videret multam nasci e satietate petulantiam, necessario illis involuntarium ex fame jejunium intulit, per quod citra modum jam effusam illorum iniquitatem cohibuit jejuniō, velut ustione aut sectione quadam, majorem mali progressum intercidens. (5) Ut enim hominum duram cerviciem habentium cor indomitum emolliret, vir justus voluit et seipsum ea calamitate cum cæteris condemnare. Propterea, *Vivit Dominus, inquit, si erit aqua super terram, nisi per os meum* ⁶⁴: sic et reddidit viduæ filium, fortis factus adversus ipsam mortem per jejunium. Nam nec honi operis tuba nuntiati utilitas ulla; nec fructus ullus jejunii in publicum jactati. (6) Quæ enim ostentationis causa fiunt, ea nequaquam porrigunt fructum in sæculum venturum, verum in hominum laudem commendationemque desinunt. (7) Rursus quinam victus Elisei? quomodo apud Sunamitidem hospitio usus est? quomodo ipse prophetas excepit? Nonne agrestia olera ac farinæ paucillum hospitalitatis munus explebant? quo tempore etiam colocynthide sumpta, erant periclitaturi qui gustarent, ni fuisset jejunatoris **529** prece dissipatum venenum. Atque, ut semel omnia dicam, reperies quotquot fuere sancti, omnes per jejunium ad vitam Deo dignam institutos fuisse.

4. Ea est natura corporis cujusdam, quod amianton vocant, ut igni consumi non possit. Id si in flamma ponatur videtur quidem ignescere, et in prunam verti: sed si eximatur igni, perinde quasi fuisset aqua illustratum, evadit purius. Hujusmodi erant trium illorum puerorum corpora,

(4) Ex hom. II *De jejunio*, 43.

(5) Ex hom. I *De jejunio*, 1.

(6) Ibid., 2.

(7) Ibid., 5.

naturam amianti per jejunium habentia. Siquidem in vehementi fornacis flamma quasi natura fuissent aurei, ita apparuerunt noxa ignis ac injuria superiores. Quin et auro ostensi sunt fortiores. Neque enim ipsos conflagabat ignis, sed integros ilibatosque tuebatur. Atqui nihil est quod illam tum flammam sustinere potuisset, quam naphthe, pix et sarmenta sic alebant, ut ad quadraginta novem cubitos diffusa esset, atque circumjacentia depascens, plurimos Chaldæos absumpserit. Hoc igitur tantum incendium pueri cum jejunio ingressi conculcarunt, liquidum ac roscidum aerem in igne tam vehementi respirantes. Neque enim ignis vel pilos illorum ausus est attingere, eo quod a jejunio essent aliti. Porro Daniel vir desideriorum ⁶⁵, cum tres hebdomadas panem non edisset, nec bibisset aquam, demissus in lacum etiam leones jejunare docuit. Neque enim leones dentes in illum impingere valuerunt, perinde quasi e lapide, aut ære, aut alia quapiam rigidior materia concretus fuisset. Adeo jejunium velut quædam ferri tinctura firmarat viri illius corpus, ac leonibus insuperabile reddiderat. (1) Nequaquam Moses ausus fuisset verticem montis fumantem attingere, neque ingredi in nubem, nisi fuisset jejunio obarmatus. Per jejunium legem accepit digito Dei scriptam in tabulis, atque in montis quidem cacumine jejunium legem impetravit, in radice vero montis ingluvies ad idololatriam dementavit. Quod enim famulus quadraginta dies jejunos assidue versans cum Deo deprecansque confecerat, id unica temulentia reddidit irritum, infrugiferumque. Nam tabulas quas jejunium impetrarat conscriptas digito Dei, ebrietas comminuit; judicavit quippe propheta ebrium populum dignum non esse, qui legem acciperet a Deo. Ecquid inquinavit Esau, et servum fecit fratris? nonne edulium unum, cujus gratia vendidit jus primogeniti ⁶⁶? (2) Cum quadraginta dierum jejunio repurgasset animam Elias; ita demum in spelunca quæ est in Choreb, promeruit videre Dominum, quantum quidem licet homini videre. (3) *Quorum cadavera prostrata sunt in deserto* ⁶⁷? nonne eorum, qui esum carniū flagitabant? Illi donec erant contenti manna, et aqua de petra fluente, superabant Ægyptios, per mare faciebant iter, *Non erat infirmus in tribubus*

5. Ac ne Daniel quidem ille sapiens visiones vidisset, nisi jejunio reddidisset anima limpidiorem. Siquidem pinguiore pastu ceu fumosi quidam vapores exhalantur, qui lucem **350** sancti Spiritus in hominis mentem irradiantem, quasi densa nubes interveniens, intercipiunt. (4) Somni leves, ejusque modi, qui excuti facile possint,

⁶⁵ Dan. x, 2. ⁶⁶ Hebr. iii, 17. ⁶⁷ Psal. civ, 37. ⁶⁸ Exod. xvi, 3.

(1) Ex hom. 1, De jejunio 4.

(2) Ibid., 5.

φλογὶ τῆς καμίνου οἶονεὶ χρυσοῖ τὴν φύσιν ὄντες, οὕτω κρείττους τῆς ἠπὸ τοῦ πυρὸς διεδείκνυντο βλάβης. Ἦπου καὶ χρυσοῦ δυνατώτεροι διεδείκνυντο. Οὐ γὰρ ἐχώνευεν αὐτοὺς τὸ πῦρ, ἀλλ' ἐφύλαττεν αὐτοὺς ἀκεραίους. Καίτοι οὐδὲν ἂν ἐκείνην τότε τὴν φλόγα ὑπέστη, ἣν νάφθα καὶ πίσσα καὶ κληματίδες ἔτρεφον, ὡς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἐννέα πήχεις αὐτὴν διαχειῖσθαι, καὶ τὰ κύκλα αὐτῆς ἐπινεμομένην, πολλοὺς τῶν Χαλδαίων ἐξαναλῶσαι. Ἐκείνην τοίνυν τὴν πυρκαϊὴν μετὰ νηστείας εἰσελθόντες, κατεπάτουσιν οἱ παῖδες, λεπτὸν ἄερα καὶ ἔνδροσον ἐν οὕτῳ λάβρω τῷ πυρὶ ἀναπνέοντες. Οὐδὲ γὰρ τῶν τριχῶν τὸ πῦρ κατετόλμησε διὰ τὸ ὑπὸ νηστείας αὐτὰς ἐτραφῆναι. Δανιὴλ δὲ ὁ ἀνὴρ τῶν ἐπιθυμιῶν, ὁ τρεῖς ἐβδομάδας ἄρτον μὴ φαγῶν, καὶ ὕδωρ μὴ πιών, καὶ τοὺς λέοντας νηστεύειν ἐδίδαξεν, εἰσελθὼν εἰς τὸν λάκκον. Ὡσπερ γὰρ ἐκ λίθου, ἢ χαλκοῦ, ἢ ἄλλης τινὸς στερότερας ὕλης ἐμπεπηγῶτι, ἐμβαλεῖν οὐκ εἶχον τοὺς ὀδόντας οἱ λέοντες. Οὕτως οἶονεὶ βαφὴ σιδήρου τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρός ἢ νηστεία στοκώσασα, ἀδάμαστον ἐποίει τοῖς λέουσιν. Οὐκ ἂν κατετόλμησε Μωϋσῆς καπνιζομένης τῆς κορυφῆς προσβαλεῖν τῷ ὄρει, οὐδ' ἂν ἐθάῶρησεν εἰσελθεῖν εἰς τὸν γυφόν, εἰ μὴ νηστεία καθώπλιστο. Διὰ τῆς νηστείας τὴν ἐντολὴν ὑπεδέξατο, δακτύλῳ Θεοῦ γραφεῖσάν ἐν ταῖς πλαξί· καὶ ἄνω μὲν ἡ νηστεία νομοθεσίας πρόξενος γίνεται, κάτω δὲ ἡ γαστριμαργία εἰς εἰδωλολατρίαν ἐξέμηνε. Τεσσαράκοντα γὰρ ἡμερῶν προσεδρεύειν νηστεύοντος καὶ δεομένου τοῦ θεράποντος ἀχρηστον ἀπέδειξεν οἰνοφλυγία μία. Ἄς γὰρ ἡ νηστεία ἔλαβε πλάκας δακτύλῳ Θεοῦ γραφεῖσας, ταύτας ἡ μέθη συνέτριψεν· οὐκ ἄξιον κρίναντος τοῦ προφήτου μεθύοντα λαὸν νομοθετεῖσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τί τὸν Ἰσαῦ ἐθεβήλωσε, καὶ ἐποίησε δούλον τοῦ ἀδελφοῦ; οὐ βρώσις μία, δι' ἣν ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια; Τεσσαράκοντα Ἡλίας ἡμέραις νηστεία τὴν φύχην ἀποκαθάρας, οὕτως ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ ἐν Ὑωρῆθ ἰδεῖν κατηξιώθη, ὡς δυνατόν ἐστιν ἰδεῖν ἀνθρώπων, τὸν Κύριον. Τίνων ἔπεσε τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ; οὐ νῶν κρεωφαγίας ἐπιζητούντων; Ἐκεῖνοι ἕως μὲν ἤρκοῦντο τῷ μάννα, καὶ τῷ ἐκ τῆς πέτρας ὕδατι, Αἰγυπτίους ἐνίκων, διὰ θαλάσσης ὠδεύον, οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐνεθυμήθησαν τῶν κρεῶν τῶν λεβήτων, καὶ ἐστράφησαν ταῖς ἐπιθυμίαις εἰς Αἴγυπτον, οὐκ εἶδον τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

eorum ⁶⁸. Posteaquam vero recordati sunt carniū viderunt terram repromissam.

5. Ἄλλ' οὐδ' ἂν ὁ σοφὸς Δανιὴλ τὰς ὀπτασίας εἶδεν, εἰ μὴ νηστεία διαυγεστέραν ἐποίησε τὴν ψυχὴν. Ἐκ γὰρ τῆς παχείας τροφῆς οἶον αἰθαλώδεις ἀναθυμιάσεις ἀναπνεύμεναι, νεφέλης δίκην πυκνῆς, τὰς ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιγενομένας ἐλλάμψεις ἐπὶ τὸν νοῦν διακόπτουσιν. Καὶ ὕπνοι κοῦφοι, καὶ εὐαπάλλακτοι, φυσικῶς ἀκολουθοῦσι τῷ λεπτῷ

(3) Ibid. 8.

(4) Ex epist. ii, 75.

τῆς διαίτης· κατ' ἐπιτήδευσιν δὲ ταῖς περὶ τῶν με-
γάλων μερίμναις διακοπτόμενοι. Τὸ γὰρ βαρεῖ
κίρῳ κατακρατεῖσθαι, λυομένων αὐτοῦ (1) τῶν με-
λων, ὥστε σχολὴν ἄλόγοις φαντασίαις παρέχειν, ἐν
καθημερινῷ θανάτῳ ποιεῖ τοὺς οὕτω καθεύδοντας.
Μωϋσῆς, δευτέραν λαμβάνων νομοθεσίαν, δευτέρας
νηστείας προσεδεήθη. Καὶ Νινευίταις εἰ μὴ καὶ τὰ
ἄλογα συνενήστευσεν, οὐκ ἂν διέφυγον τὴν ἀπειλὴν
τῆς καταστροφῆς. Μέγα ἀγαθὸν ἀνθρώποις ἡ νη-
στεία, ἣτις ἀπόφασιν Θεοῦ ἀνεκαλέσατο. Ἐληρύχθη
ἐν Νινευί τριήμερος καταστροφή· καὶ ἐνίκησεν ἡ
πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστροφή τὴν καταστροφῆν· ἡ γὰρ
ἀπειλὴ τῆς καταστροφῆς, διὰ τὴν ἐπιστροφήν ἀνείθη.
Εὐγνώμονες (2) ἁμαρτωλοὶ οἱ Νινευίται, ἀκούσαν-
τες τοῦ Ἰωνᾶ κηρύσσοντος τὴν καταστροφήν. τῷ
τρόπῳ τῆς νηστείας ἔστησαν τὴν ἀπειλὴν, καὶ τῷ
φαρμάκῳ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ προσευχῆς ἐπ-
εσπάσαντο τὴν σωτηρίαν. Τίς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον ἠλατ-
τώσεν ἐν νηστεία; Ἀριθμήσον σήμερον τὰ ἐνδον,
καὶ ἀριθμήσον τὰ μετὰ ταῦτα, οὐδὲν διὰ τὴν νη-
στείαν λείψει τῶν ἐν τῷ οἴκῳ. Οὐδὲ ἐν ζῶον ὀδύρε-
ται θάνατον, οὐδαμοῦ αἷμα (3), οὐδαμοῦ ἀπόφασις,
παρὰ τῆς ἀπαραιτήτου γαστρὸς ἐκφερομένη κατὰ
τῶν ζώων. Πέπαυται μαγεῖρωγ μάχαιρα· ἡ τρά-
πεζα ἀρεκεῖται ταῖς αὐτομάτοις. Τοῖς δὲ κομψοῖς
Ἐγκρατιταῖς πρὸς τὸ σεμνὸν αὐτῶν πρόβλημα·
Διὰ τί καὶ ἡμεῖς οὐχὶ πάντες ἐσθίομεν; ἐκεῖνο λε-
γέσθω, ὅτι καὶ τὰ περιττώματα ἡμῶν βδελυσσό-
μεθα. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἀξίαν, λάχανα χόρτου
ἡμῖν ἐστὶ τὰ κρέα· κατὰ δὲ τὴν τῶν συμφερόντων
διάκρισιν, ὡς καὶ ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ
καταλλήλου χωρίζομεν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι
τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν. Ἐπεὶ τοι λά-
χανόν ἐστὶ καὶ τὸ κύνειον, ὡσπερ κρέας ἐστὶ καὶ τὸ
γύπειον· ἀλλ' ὁμῶς οὔτε ὑοσκύαμον φάγοι ἂν τις
νοῦν ἔχων, οὔτε κυνὸς ἄφαιτο, εἰ μὴ μεγάλης
ἀνάγκης κατεπειγούσης· ὡς ὄγε φαγὼν οὐκ ἠνό-
μησεν. Ἀνάπαυσόν σου τὸν μάγειρον, ὁὸς ἀργίαν
τῷ τραπεζοποιῷ· στήσον τὴν χεῖρα τῷ οἰνοχόῳ·
παυσάσθω ποτὲ καὶ ὁ τὰς ποικιλίας τῶν βρωμάτων
ἐπιτηδεύων· ἡσυχασάτω ποτὲ καὶ ὁ οἶκος ἀπὸ τῶν
μυρίων θορύβων, καὶ τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς κνίσσης,
καὶ τῶν ἄνω καὶ κάτω διατρεχόντων, καὶ οἰνεῖ
ἀπαραιτήτῳ δεσποίνῃ τῇ γαστρὶ λειτουργούντων.
Δότω τινὰ ἐκεχειρίαν καὶ ἡ γαστήρ τῷ στόματι·
σπεισάσθω ἡμῖν πενθημέρους σπονδάς, ἡ αἰεὶ ἀπαι-
τούσα καὶ οὐδέποτε λήγουσα, ἡ λαμβάνουσα σήμε-
ρον, καὶ αὔριον ἐπιλανθανομένη. Ὅταν ἀμπλησθῇ,
περὶ ἐγκρατείας φιλοσοφεῖ· ὅταν διαπνευσθῇ, ἐπι-
λανθάνεται τῶν δογμάτων.

6. Ἀλλὰ καιρὸς ἤδη λοιπὸν, καὶ πρὸς τὸν ἐπι-

(1) Αὐτοῦ. Codicum alter αὐτῶν.

(2) Εὐγνώμονες, etc. Locum hunc sanavimus et
supplevimus quæ deerant ope codicum alterius
et ipsius contextus. Editi εὐγνωμόνως τοῦ Ἰωνᾶ.

(3) Οὐδαμοῦ αἷμα. Hæc addita ex eodem codice
et ex contextu.

naturalem cum tenui victus ratione necessitudi-
nem habent: imo; vero de industria magnarum
rerum curis interrumpantur. Nam altiore corre-
ptum esse sopore, membris solutis, ita ut facilis
pateat aditus imaginibus a ratione alienis, id quo-
tidianæ morti addicit ita dormientes. (4) Moses ut
alteram acciperet legem, altero jejunio opus ha-
buit. Nisi et una cum Ninivitis jejunassent et
ipsa bruta animalia, haudquaquam effugissent sub-
versionis comminationem. (5) Magnum procul du-
bio mortalibus bonum est jejunium, quod quidem
Dei decretum revocavit. Proclamata est Ninivæ
post triduum subversio, et conversio ad Deum
vicit subversionem. Subversionis siquidem com-
minatio propter conversionem relaxata est. Can-
didi et ingenui peccatores Ninivitæ, audito Jona
subversionem prædicante, per jejunii modum com-
minationem cohibuerunt, et confessionis oratio-
nisque remedio attraxerunt salutem. (6) Quis rem
familiarem diminuit in jejunio? Recense hodie
domus supellectilem, ac postea denuo numera,
nihil deerit ob jejunium in rebus domesticis.
Nullum animal deplorat mortem, nusquam san-
guis, nusquam sententia ab inexorabili ventre
adversus animantia prolata. Cessat machæra co-
quorum, mensa contenta est sponte nascentibus.
(7) Lepidis autem; Encratitis ad præclaram eorum
quæstionem, Cur nos etiam non omnibus vesci-
mur? hoc delur respondi, nos etiam excrementa
nostra adversari. Ac quantum quidem ad dignita-
tem, olera herbæ nobis sunt carnes: quantum
vero ad utilium discretionem, quemadmodum et
in oleribus [noxium a salubri separamus, ita et
in carnibus ab utili noxium secernimus. Nam certe
et cicuta olus est, sicut etiam caro est vulturina:
sed tamen nec hyoscyamum sanus quisquam co-
medet, nec cane vescetur, nisi urgente summa
necessitate; qui tamen comedit non peccat. (8) Da-
to respirationem et moram coquo tuo, sine va-
care structorem mensarum; siste pocillatoris ma-
num; sit aliquando respiratio variorum bellario-
rum ac cupediarum architecto; conquiescat tan-
dem ipsa domus ab infinitis tumultibus, a fumo,
a nidore, ab his qui sursum deorsum cursitant,
ac ventri velut imperiosæ dominæ ministrant.
Det, det, inquam, aliquantum vocationis et venter
ori; paciscatur nobiscum quinque dierum indu-
cias qui semper alioqui flagitat, nec unquam de-
sinit, dum quod accepit hodie, eras obliviscitur.
Cum fuerit expletus, tum de abstinentia phi-
losophatur: ubi detumuit, dogmatum illorum
obliviscitur.

6. (9) Sed jam tempus est, ut causa apud im-

(4) Ex hom. i De jejunio 8.

(5) Ex hom. iii De jejunio, 622.

(6) Ex hom. i De jejunio, 6.

(7) Ex epist. ccxxxvi, 363.

(8) Ex hom. i De jejunio, 6.

(9) Uterque codex indicat epist.

peratorem insanabilia nobis præcipientem breviter A dicta, desinamus. (1) Velis nobis, serenissime, parcere; qui tantum possidemus, quantum, si hodie comedere voluerimus, nobis, non sufficit. Cessat apud nos, ut par est, coquorum ars; nec eorum culter sanguinem attingit. **531** Ciborum nostrorum optimi, quibus affluimus, herbarum folia sunt cum pane asperrimo, et vino acescente: ne scilicet stupentes sensus nostri ob ventris ingluviem in vesania versentur. (2) Et quemadmodum in vestimento necessarium præcipue sectandum: ita in cibo panis explebit necessitatem; aqua sedabit sitim recte valenti: quibus accedent quæcunque ex leguminibus pulmenta corpori vires ad necessarios usus conservare possunt. Edere autem decet, non belluantium speciem præbentes, sed ubique modestiam et lenitatem atque in voluptatibus continentiam retinentes. (3) Sed quid faciam? Cum eorum quæ dicta sunt copiam considero, ultra modum ferri me video: cum autem iterum ad sapientiæ in opificiis splendentis varietatem respicio, ne incepisse quidem narrationem mihi videor. Atque etiam diutius detinere vos non fuerit inutile. Quid enim quis ab hoc tempore ad usque vesperam facere possit? Vos non urgent convivatores, non vos computationes expectant. Unde, si videtur, corporali jejunio ad exhilarandas animas utemur. Sæpe inservisti carni ad voluptatem capiendam hodie animæ servire persevera. *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui* ⁶⁹. Quid enim prodest, quæso, corpore jejunare, animam vero innumeris malis refertam esse? Qui vero male non agit, alias autem otium agit, quid non loquitur vani? quid absurdi non auscultat? Nam otium Dei timore destitutum, iis qui tempore uti non norunt, magister est pravitatis. Fortassis igitur aliqua etiam utilitas ex iis quæ dicuntur, percipietur a vobis; sin minus, saltem licet vobis per præsentem occupationem non peccare. Quare diutius vos detinere, est diutius vos [a delictis amovere, atque ad cæleste illud regnum veluti manu ducere. Quod quidem assequi nos omnes contingat, in Christo Jesu Domino nostro, quia illi debetur gloria, et honor, atque adoratio, æternoque simul Patri, ac sanctissimo vivificantique Spiritui, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE MORTE.

SERMO XI.

1. (4) O rem mirandam, charissimi! ut unusquisque nostrum ubi e materno sinu exivit, statim

⁶⁹ Psal. xxxvi, 4.

(1) Ex epist. xli, 124

(2) Ex epist. ii, 74.

(3) Ex hom. viii in *Hexaem.*, 79.

τάττοντα ἡμῖν τὰ ἀνίατα βασιλέα μικρὸν ἀπολογησαμένους, καταλύσαι τὸν λόγον· φείτασθαι ἡμῶν θέλησον, γαλήνотате, τοσαῦτα ἡμῶν κειτημένων, ὅσα, ἂν σήμερον θελήσωμεν φαγεῖν, οὐκ ἐξαρκέσει ἡμῖν. Ἄργεῖ γὰρ, ὡς εἰκός, παρ' ἡμῖν μαγειρῶν τέχνη, μάχαιρα δὲ αὐτῶν αἵματι οὐ προσομιλεῖ. Τὰ βέλτιστα τῶν παρ' ἡμῖν βρωμάτων, ἐν οἷς ἡ διαφίλεια, χόρτων φύλλα σὺν ἄρτω τραχυτάτῳ καὶ τῷ ἐξεστηκότε οἴνω, ὥστε μὴ ἐκθαμβεῖσθαι ἡμῶν τὰ αἰσθητήρια ὑπὸ τῆς γαστριμαργίας, καὶ ἐπ' ἀφροσύνη μὴ πολιτεύεσθαι. Ὡς γὰρ ἐν τῷ ἐνδύματι ἡγεῖσθαι προσήκει τὸ χρεῖώδες, οὕτω καὶ ἐν τῇ τροφῇ ἄρτος ἐκπληρώσει τὴν χρεῖαν, καὶ ὕδωρ θεραπεύσει τὴν δίψαν τῷ ὑγιαίνοντι, καὶ ὅσα ἐκ σπερμάτων παροφήματα πρὸς τὰς ἀναγκαίας χρεῖας τὴν ἰσχὺν τῷ σώματι δύναται διασώσασθαι. Ἐσθίειν δὲ, μὴ λυσσώδη γαστριμαργίαν ἐπιφαίνοντα, ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ εὐσταθές καὶ πρᾶον καὶ περὶ τὰς ἡδονὰς ἐγκρατές διασώζοντα. Ἄλλὰ τί πάθω; Ὅταν μὲν ἀπίδω πρὸς τὸ πλῆθος τῶν εἰρημένων, ἔξω ἐμαυτὸν ὄρω τοῦ μέτρου φερόμενον· ὅταν δὲ πάλιν πρὸς τὸ ποικίλον τῆς ἐν πάσι τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀποβλέψω, οὐδὲ ἔρχθαι νομίζω τῆς διηγήσεως· ἅμα δὲ καὶ τὸ παρακατέχειν ὑμᾶς ἐπὶ πλείον, οὐκ ἄχρηστον. Τί γὰρ αἰτίαι ποιοῖ τὸν μέχρι τῆς ἐσπέρας χρόνον; οὐκ ἐπείγουσιν ὑμᾶς οἱ ἐστιάτορες, οὐκ ἀναμένει ὑμᾶς τὰ συμπόσια. Ὅθεν, εἰ δοκεῖ, τῇ σωματικῇ νηστείᾳ εἰς τὴν τῶν ψυχῶν εὐφροσύνην ἀποχρησόμεθα (3). Πολλάκις ὑπερήτεσας τῇ σαρκὶ πρὸς ἀπολαύσιν, σήμερον τῇ διακονίᾳ παρόμενον τῆς ψυχῆς. Κατατροφήσου τοῦ Κυρίου, καὶ θῶν σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου. Τί γὰρ ὄφελος νηστεύειν τῷ σώματι, τὴν δὲ ψυχὴν μυρίαν κακῶν ἐμπεπλησθαι; Ὁ μὴ κακὸν μὲν ἐργαζόμενος, σχολὴν δὲ ἄγων, τί οὐ φθέγγεται τῶν ματαίων; τί οὐκ ἀκούει τῶν ἀτόπων; Σχολὴ γὰρ ἄνευ φόβου Θεοῦ, πουηρίας διδάσκαλος τοῖς ἀκαιρομένοις ἐστί. Τάχα μὲν οὖν τι καὶ ὄφελος ἐν τοῖς λεγομένοις εὐρήσετε· εἰ δὲ μὴ ἄλλὰ τὸ γε μὴ ἀμαρτάνειν ἐκ τῆς ἐνταῦθα ὑμῖν ἀσχολίας περίεστιν. Ὡστε τὸ ἐπὶ πλείον κατέχειν, ἐπὶ πλείον ἐστὶν ὑμᾶς τῶν κακῶν ὑπεξάγειν, καὶ πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν χειραγωγεῖν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάργῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΘΑΝΑΤΟΥ.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ΄.

1. Ὁ τοῦ θαύματος, ἀγαπητοί! πῶς ἕκαστος ἡμῶν μετὰ τὸ τοῦς μητρώους κόλπους ἀποφυγεῖν, εὐθύς

(4) Ex h. *Quod mundanis adhærendum non sit*, 163.

(3) Ἀποχρησόμεθα. Sic contextus et codicum alter. Edili ἀποχρησόμεθα.

τοῖς τοῦ χρόνου ῥεύμασιν ἐνδεθεῖς ὑποσύρεται· κατόπι ἀεὶ τὴν βεβιωμένην ἡμέραν ἐὼν, καὶ πρὸς τὴν χθὲς ἐπανελθεῖν οὐδέποτε, κἂν θελήσῃ, θυνάμενος. Ἡμεῖς δὲ ἠδόμεθα ἐπὶ τὰ πρόσω φερόμενοι, καὶ τὰς ἡλικίας ἀμείβοντες, ὡς τι προσλαμβάνοντες, χαίρομεν, καὶ μακάριον κρίνομεν, ὅταν ἐκ παιδὸς μὲν ἀνὴρ, ἐκ δὲ ἀνδρὸς γένηται τις πρεσβύτης. Ἄγνοοῦμεν δὲ ἄρα τοσοῦτον ἀπολλύντες ἐκάστοτε τῆς ζωῆς, ὅσον ἐξήσαμεν· καὶ οὐκ αἰσθανόμεθα διαπανωμένου τοῦ βίου, καίτοιγε ἀεὶ μετροῦντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ παραδραμόντος καὶ παραρρέουσας· οὐδὲ ἐννοοῦμεν, ὡς ἄρα ἀθῆλον, ὅπόσον ὁ πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην ἐκπέμψας ἡμᾶς ἐνδοῦναι τῷ χρόνῳ βουλήσεται. Οὐδὲ ἐθέλομεν σκοπεῖν ἀκριβῶς, ποῖα μὲν κοῦφα φορτία πρὸς τὸν τοιοῦτον ὁδόν ἡμῖν, καὶ συμμεθίστασθαι δύναται τοῖς συλλέξασιν· ποῖα δὲ βαρῆα καὶ δυσχερῆ καὶ προσηλωμένα τῇ γῆ, καὶ οὐ πεφυκότα τοῖς ἀνθρώποις οἰκειοῦσθαι καθάπαξ, οὐδὲ συγχωρούμενα διὰ τῆς στενῆς ἐκείνης πύλης ἀκολουθῆσαι τοῖς ἔχουσιν. Ἄλλ' ὅσα μὲν χρή συλλέγειν, καταλιμπάνομεν· ὧν δὲ ὑπερορᾶν προσήκει, ταῦτα συλλέγομεν. Καὶ ἃ μὲν ἡμῖν ἐνωθῆναι, καὶ κόσμος ὄντως γενέσθαι δύναται συμφυῆς ψυχῇ τε καὶ σώματι, τούτοις οὐδὲ προσέχομεν· ἃ δὲ ἀλλότρια μένει διηνεκῶς, μόνον ἡμῖν ἐναποματτόμενα (1) τὴν αἰσχύνην, ταῦτα ἀθροίζειν ἐπιχειροῦμεν, μοχλοῦντες διακενῆς, καὶ πονοῦντες πόνον, οἷόν τις ἑαυτὸν ἀπατῶν, εἰς τετραμένον πῖνον ἀντλεῖν ἐβέλῃσειεν. Ὡσπερ γὰρ οἱ τινα συντεταμένην πορείαν ἀνύοντες, ἐπὶ τὰ πρόσω τὰς τῶν ποδῶν βάσεις ἀμειλιωμένας ἀλλήλαις εἰς ὁδόν ἀμείβοντες, καὶ τὴν ἀεὶ προτέραν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρεισθεῖσαν δευτέραν ἀποδεικνύντες τῇ ταχείᾳ μεταθέσει τῆς ἄλλης, ῥαδίως ἐπὶ τὸ τῆς ὁδοῦ τέμαχος χωροῦσιν· οὕτως οἱ πρὸς τὸ ζῆν παραχθέντες ὑπὸ τοῦ κτίσαντος, εὐθύς ἐν ἄρχῃ τοῖς τοῦ χρόνου τμήμασιν ἐπεμβαίνοντες, καὶ τὸ πρότερον ἀεὶ καταλιμπάνοντες ὕστερον, ἐπὶ τὸ πέρας φθάνουσι τῆς ζωῆς. Καὶ γὰρ συνεχῆς τις ὁδὸς ὑψηπλώσθαι μοι δοκεῖ ἢ παρούσα ζωὴ, καὶ πορεία διεληγμένη ταῖς ἡλικίαις καθάπερ σταθμοῖς· ἀρχὴν μὲν ἐκάστῳ τῆς ὁδοιπορίας παρέχουσα τὰς τῶν ματέρων ὠδήνας, τέμαχος δὲ ὑποδεικνύσα τοῦ ὁδοῦ τὰς τῶν τάφων σκηνάς· καὶ πρὸς ἐκείνας ἅπαντας ἄγουσα, τοὺς μὲν θάπτον, τοὺς δὲ βραδύτερον, καὶ τοὺς μὲν διὰ πάντων τῶν τοῦ χρόνου διαστημάτων ὁδεύσαντας, τοὺς δὲ οὐδὲ τοῖς πρώτοις ἐπανλισθέντας τοῦ βίου σταθμοῖς.

dem per omnia temporis intervalla profectos, alios vero ne in primis quidem vitæ stationibus commoratos.

2. Ὁ γὰρ πλάσας ἡμᾶς καὶ ψυχῶσας Θεός, ἰδίαν ἔδωκεν ἐκάστῳ ψυχῇ τὴν τοῦ βίου διαγωγὴν, καὶ ἄλλοις ἄλλους ὅρους ἐπέθεε τῆς ἐξόδου. Τὸν μὲν γὰρ ἐπὶ πλείον παραμῆναι τῇ παρουσίᾳ τῆς σαρκὸς ἠκονόμησε· τὸν δὲ θάπτον ἀπολυθῆναι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἐτάξατο, κατὰ τοὺς ἀρρήτους αὐτοῦ τῆς σοφίας καὶ τῆς δικαιοσύνης λόγους. Ὡσπερ γὰρ οἱ

(1) Ἐναποματτόμενα. Sic Regius codex toties citatus, ac ipse etiam contextus. Editi ἐναποτιθέμενα.

PATROL. GR. XXXII

A temporis fluente illigatus rapitur, semper a tergo diem quam vixit relinquens, nec unquam ad hesternam, etiamsi velit, reverti valens. Nos autem lætamur cum progredimur ulterius, et permutata ætate quasi nonnihil acquirentes, gaudemus, ac beatum quiddam ducimus, cum quis ex puero vir, et ex viro senex factus est. Sed fugit nos, tantum vitæ spatium a nobis amitti, quantum viximus; sicque inscientibus nobis vita absumitur, quamquam semper ipsam ex eo quod ante actum est, quodque jam præterfluxit, metiamur: neque cogitamus quam incertum sit,

532 quantum nobis temporis ad hunc cursum impertire velit qui nos ad hoc iter perficiendum misit. Neque diligenter considerare volumus, quæ sarcinæ leves sint nobis ad hunc cursum, et tales, ut cum colligentibus transferri possint: quæ vero graves sint et molestæ, atque humi defixæ, et ejusmodi, ut suapte natura hominum propriæ nunquam esse possint, nec possessores suos per angustam illam portam subsequi permittantur. Sed tamen relinquimus quæ colligenda erant: quæ vero continere par fuerat, colligimus. Et quæ nobiscum copulari, vereque esse possunt ornamentum animæ simul et corpori conveniens, his ne attendimus quidem: quæ vero perpetuo aliena manent, solam nobis infamiam inurentia, ea coacervare nitimur; inanem operam sumentes, atque ejusmodi suscipientes laborem, perinde ut si quispiam, seipsum seducens, in pertusum dolium infundere voluerit. (2) Quemadmodum enim qui aliquod iter haud remisse susceptum conficiunt, gressus pedum ad cursum peragendum certatim ulterius promoventes, jugiterque gressum humi prius fixum veloci alterius translatione posteriorem reddentes, pertingunt facile ad viæ finem: ita qui in vitam a Conditore introducti sunt, statim in ipso initio particulas temporis ingredientes, ac priorem semper posteriorem relinquentes, ad vitæ terminum perveniunt. Nam hæc vita præsens mihi videtur continua quædam et porrecta via esse, et iter ætatibus quasi quibusdam mansionibus interstinctum: quod ut profectionis initium partum maternum unicuique exhibet, ita cursus finem tentoria sepulcrorum ostendit. Atque huc omnes con-

ducit, alios citius, serius alios, et hos quidem per omnia temporis intervalla profectos, alios vero ne in primis quidem vitæ stationibus commoratos.

2. (3) Deus enim qui formavit nos et animavit, animæ cuilibet tribuit propriam quamdam vitæ moram, et aliis alios exitus terminos præfixit. Etenim certo quodam consilio voluit alium diutius in carne permanere; statuit vero alium ocuis vinculis corporis exsolvi, juxta ineffabiles sapientiæ atque justitiæ suæ rationes. Quemadmodum

(2) Ex hom. *Quod mundanis adhærendum non sit*, 164.

(3) Ex hom. *in mart. Julittam*, 38.

igitur ex iis qui in carcerem conjiciuntur, alii diutius detinentur in carcerum cruciatibus, alii ab ea calamitate liberantur citius : sic et animæ, aliæ quidem diutius, aliæ vero minus in hac vita detinentur, pro ejusque merito ac dignitate, Deo qui nos condidit, rebus ejusque nostrum prospiciente sapienter, et alte, sicque, ut mens hominum attingere non possit. (1) Quemadmodum enim qui in navigiis dormiunt, sponte a vento in portus deducuntur, et quamvis ipsi nequaquam sentiant, cursus tamen eos ad terminum ducit : sic et nos, diffluente vitæ nostræ tempore, in sensibili vitæ nostræ cursu velut continuo quodam et irrequieto motu unusquisque ad proprium finem festinamus. In hac vita viator es : omnia transeunt, post tergum tuum relinquuntur omnia. **B** Plantam, **533** herbam, aquam, aut quidvis aliud aspectu dignum in via vidisti : paulum oblectatus, mox præteris. Rursus in lapides, convalles, præcipitia, scopulos et palos, aut etiam in feras, in animalia repentina, in spinas, et in aliud quodvis infortunium incidisti : postquam es paululum afflictus, mox ista reliquisti. Vita est ejusmodi : neque ejus deliciæ, neque molestiæ constanter perseverant. Hodie tu coluisti terram, cras alter, post hunc colet et alius. Vides agros hos et domos sumptuosas ? quoties singula, ex quo existunt, nomen jam mutavere ? Dicebantur hujus esse, postea ipsis impositum est nomen alterius, ad alium transierunt, tum demum alterius esse dicuntur. Nonne ergo vita nostra via est, alio tempore alium excipiens, et in qua sibi invicem succedunt omnes ? (2) Alias quidem vias quæ ex urbe ad urbem ducunt, licet declinare, et per eas non proficisci, si quis ita volet : hæc vero vitæ istius via, etiamsi nos differre cursum voluerimus, eos qui in se incedunt viatores violenter apprehensos ad destinatam a Domino metam trahit. Nec fieri potest, ut is qui semel extra portam ad hanc vitam deducentem egressus est, idque iter inivit, non etiam ad illius terminum perveniat.

3. (3) Ne igitur pretiosissimis vilissima præferte, neque male commutetis, dum mortalem hanc vitam immortalis beatæque illi quieti anteponitis. Siquidem præter ignominiae affectiones, quibus voluptarii plerique subjecti sunt, adhuc etiam **D** vitæ necessitates, magnanimitatem animæ frangentes, ipsam veluti redigunt in servitutem, dum ad carnis famulatam illam detrahunt. Ubi autem servitus, illic esse et ignominiam liquet. Fugienda igitur est vita, cui ignominia conjuncta est.

*Non magna facio, inquit, si me hero tradam
[tibi;*

(1) Ex hom. in psal. 1, 94.

(2) Ex hom. Quod mundanis adhærendum non sit, 164.

(3) Ex hom. in psal. cxv, 375.

A ἐν ταῖς εἰρκταῖς ἐμπίπτοντες, οἱ μὲν ἐπὶ πλείονα χρόνον τῆ κακώσει τῶν δεσμοτηρίων (4) ἐναποκλείονται, οἱ δὲ ταχύτεραν εὐρίσκουσι τὴν τῆς κακοπαθείας ἀπαλλαγὴν· οὕτω καὶ αἱ ψυχαὶ, αἱ μὲν ἐπὶ πολὺ προσκατέχονται τῆ ζωῆ ταύτῃ, αἱ δὲ ἐπ' ἔλαττον, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀξίας ἐκάστου· σοφῶς καὶ βαθέως, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἐφίκοιτο νοῦς ἀνθρώπων, τὰ περὶ ἑκάστου ἡμῶν τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς προβλεπομένου Θεοῦ. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις καθεύδοντες αὐτομάτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐπὶ λιμένας ἄγονται, καὶ αὐτοὶ μὴ αἰσθάνωνται, ἀλλ' ὁ δρόμος αὐτοὺς πρὸς τὸ τέλος ἐπάγει· οὕτω καὶ ἡμεῖς, τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς ἡμῶν παραδρέοντες, οἷον τι κινήσει συνεχεῖ καὶ ἀπαύστῳ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἑκάστος πέρας τῷ λαυθάνοντι δρόμῳ τῆς ζωῆς ἡμῶν κατεπειγόμεθα. Ὀδοιπόρος ἐφέστηκας τῷ βίῳ τούτῳ· πάντα παρέρχη, πάντα κατόπιν σου γίνεται. Εἶδες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ φυτὸν ἢ πόαν ἢ ὕδωρ, ἢ ὁ τι ἂν τύχοι τῶν ἀξίων θεάματος· μικρὸν ἐτέρφθης, εἴτα παρέδραμες. Πάλιν ἐνέτυχες λίθοις καὶ φάραγγι, καὶ κρημνοῖς καὶ σκοπέλοις καὶ σκόλοφιν, ἢ που καὶ θηρίοις, καὶ ἔρπετοῖς, καὶ ἀκάνθαις, καὶ τισιν ἄλλοις τῶν ὀχληρῶν· μικρὸν ἠνιάθης, εἴτα κατέλιπες. Τοιοῦτος ὁ βίος· οὔτε τὰ τερπνὰ μόνιμα, οὔτε τὰ λυπηρὰ διαρκῆ κεκτημένος. Σήμερον τὴν γῆν σὺ ἐγεώργησας, καὶ αὔριον ἄλλος, καὶ μετ' ἐκείνου ἕτερος. Ὅρας τοὺς ἀγρούς τούτους καὶ τὰς πολυτελεῖς οἰκίας ; πόσα ἤδη ὀνόματα ἀφ' οὗ γέγονε τούτων ἑκάστου ἡμεψε ; Τοῦ θεῖνος ἐλέγετο, εἴτα μετωνομάσθη πρὸς ἕτερον, πρὸς τὸν θεῖνα μετέλθεν, εἴτα νῦν ἄλλου λέγεται. Ἄρ' οὖν οὐχ ὁδὸς ἡμῶν ὁ βίος, ἄλλοτε ἄλλον μεταλαμβάνων, καὶ πάντας ἔχων ἀλλήλοις ἐφεπομένους ; Τὰς μὲν οὖν ἄλλας ὁδοὺς, ὅσαι πρὸς πόλιν ἐκ πόλεως ἄγουσιν, ἔστιν ἐκκλίνειν, καὶ μὴ ὁδεῦσαι τὸν μὴ βουλούμενον· ἢ δὲ τῆς ζωῆς ταύτης ὁδὸς, καὶ ἡμεῖς ἀναβάλλεσθαι βουληθῶμεν τὸν δρόμον, περιλαβοῦσα πρὸς βίαν, ἐπὶ τὸ τεταγμένον ὑπὸ τοῦ Δεσπότου πέρας ἔλκει τοὺς ἐπ' αὐτῆς. Καὶ οὐκ ἔστι τὸν ἀπαξ ὑπεκδραμόντα τὴν ἐπὶ τούτῳ τὸν βίον φέρουσαν πύλην, καὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης επιβάντα, μὴ καὶ πρὸς τὸ τέλος ταύτης ἐλθεῖν.

3. Μὴ τοίνυν προτιμᾶτε τῶν πολυτιμῶν τὰ ἀτιμώτατα, μηδὲ κακοὶ συναλλάχται γίνεσθε, τὴν φθειρομένην ζωὴν τῆς ἀφθάρτου καὶ μακαρίας καταστάσεως (3) προτιμῶντες. Ἄνευ γὰρ τῶν μαθημάτων τῆς ἀτιμίας, οἷς οἱ πλείστοι τῶν φιληθόνων ὑπόκεινται, ἔτι καὶ αἱ κατὰ τὸν βίον χρεῖαι, τῆς ψυχῆς τὸ μεγαλοφυῆς κατακλίπτουσαι, οἷον εἰ δουλῶνται αὐτὴν, πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς σαρκὸς κατασύρουσαι. Ὅπου δὲ δουλεία, ἐκεῖ δηλονότι καὶ ἀτιμία. Φευκτέον οὖν τὴν ζωὴν, ἢ τὸ ἀτιμον παραπέφυκεν.

Οὐδὲν γὰρ, φησὶ, μέγα ποιῶ. ἑμαυτὸν σοι ἀποδιδούς τῷ δεσπότη·

(4) Τῶν δεσμοτηρίων. Idem codex τῶν δεσμῶν, in vinculorum cruciatibus.

(3) Καταστάσεως. Sic Regius codex et contextus. Editi καταπαυσεως.

Δούλος γὰρ ὢν σὸς, σοὶ προσάγω (1) τὸ σὸν κτῆμα. A Πάντως γὰρ τοῦ κτίσαντος θεοῦ ὑπάρχει τὸ ἐκτισμένον. Τοιγαροῦν ζῶντα μὲν ἐν τῇ σαρκὶ πάροικον εἶναι προσήκει τὸν ἄνθρωπον· μεταβαίνοντα δὲ ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύτης, τοῖς οἰκείοις τόποις ἐναναπαύεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ Ἀβραάμ ἐν μὲν τῇ ζωῇ παροικεῖ τοῖς ἀλλοφύλοις, οὐδὲ βῆμα ποδῶς ἰδίας γῆς κτήμενος· ἐν δὲ τῇ ταφῇ οἰκίαν ἑαυτῷ τὴν δεξαμένην αὐτοῦ τὸ σῶμα γῆν ἀργυρίου ἐπραγματεύσατο. Μακάριον οὖν τῷ ὄντι, μὴ ὡς οἰκείοις προστετηκέναι τοῖς ἐν τῇ γῇ, μηδὲ ὡσπερ πατρίδος τινὸς φυσικῆς ἀντέχεσθαι τῶν ἐνταῦθα (2)· ἀλλὰ τὴν ἐκ καταδίκης ἐνθάδε διαγωγὴν βαρυνομένους, οὕτω παροικεῖν, ὡς ὑπὸ δικαστῶν τινῶν ἐπὶ τισὶ πλημμελήμασιν εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐκ τῆς ἐνεγκούσης ἀπελαθέντας. Ἄλλὰ πλούτῳ κομᾶς; καὶ ἐπὶ προγόνοις μέγα φρονεῖς (3); B καὶ ἐπαγάλλῃ πατρίδι καὶ κάλλει σώματος, καὶ ταῖς παρὰ πάντων τιμαῖς; Εἶτα οὐκ οἶδας, ὅτι θνητὸς εἶ, ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση; Περίβλεψαι τοὺς πρὸ σοῦ ἐν ταῖς ὁμοίαις περιφανείαις ἐξετασθέντας. Ποῦ οἱ τὰς πολιτικὰς δυναστείας περιβεβλημένοι; ποῦ οἱ δυσμαχώτατοι ῥήτορες; ποῦ οἱ στρατηγοὶ, οἱ σατράπαι, οἱ τύραννοι; Οὐ πάντα κόνις; οὐ πάντα μῦθος; οὐκ ἐν ὀλίγοις ὀστέοις τὰ μνημόσυνα αὐτῶν; Ἐγκυψον τοῖς τάφοις, εἰ δυνήσῃ διακρίναι, τίς ὁ οἰκέτης καὶ τίς ὁ δεσπότης, τίς ὁ πτωχὸς καὶ τίς ὁ πλούσιος. Διάκρινον, εἰ τίς σοι δύναμις, τὸν δέσμιον ἀπὸ τοῦ βασιλέως, τὸν ἰσχυρὸν ἀπὸ τοῦ ἀσθενοῦς, τὸν εὐπρεπῆ ἀπὸ τοῦ δυσειδοῦς. Καὶ μεμνημένος τῆς φύσεως, οὐκ ἐπαρθήσῃ ποτέ.

4. Τί γὰρ ὄφελος πλουσίῳ ἀποθνήσκοντι, μὴ δυνάμην λαβεῖν τὸν πλοῦτον σὺν ἑαυτῷ; ὅσγε τοσοῦτον ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως ἐκέρδακε μόνον, ὅσον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ παρὰ τῶν κολάκων μακαρισθῆναι. Ἐν δὲ τῷ ἀποθνήσκειν οὐ λήφεται πᾶσαν ταύτην τὴν περιβολὴν· μόλις ἐνδυμα λήφεται καλύπτου αὐτοῦ τὰ ἀσχήμονα, καὶ τοῦτο, ἐὰν θόξῃ τῶν οἰκετῶν τοῖς περιστέλλουσιν. Ἀγαπητὸν αὐτῷ, γῆς ὀλίγης λαχεῖν· καὶ ταύτης δι' οἴκτου διδομένης αὐτῷ παρὰ τῶν κηδεύοντων, οἵτινες αὐτῷ παρέχονται ταῦτα, αἰδοῖ τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐκ αὐτῷ χαριζόμενοι, ἀλλὰ τιμῶντες τὴν ἀνθρωπότητα. Ὡστε οὐδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ τερπνῶν, ἐφ' ὧν οἱ πλείους μεμῆνασιν, ἡμέτερον ὄντως ἐστίν, ἢ γενέσθαι πέφυκεν· ἀλλ' ὁμοίως ἀπάντων ἀλλότρια φαίνεται, τῶν τε ἀπολαύειν δοκούντων, τῶν τε οὐ προσπελαζόντων αὐτοῖς. Οὐ γὰρ εἰ χρυσὸν τινες ἐν τῷ βίῳ συναγάγοιεν ἄπλετον, ἴδιος αὐτῶν μένει διηνεκῶς· ἀλλ' ἡ ζῶντας ἔτι πανταχόθεν αὐτὸν περισφίγγοντας ἀποδιδράσκει, πρὸς τοὺς δυνατωτέρους

(1) Προσάγω. Sic etiam idem codex cum contextu. Editi προάγω.

(2) Τῶν ἐνταῦθα. Hic quoque Regius codex consentit cum contextu. Editi habebant τῆς ἐνταῦθα.

(3) Μέγα φρονεῖς. Sic Basilii contextus. Codex Regius μεγαφρονεῖς. Editi μεγαλοφρονεῖς.

Tibi namque servus, quod tuum est tibi offero. A Omnino enim res creatæ Creatoris servæ sunt. (4) Oportet igitur viventem in carne incolam esse hominem; migrantem autem ex hac vita, in propriis locis requiescere. Propterea etiam Abraham in hac vita incola erat cum alienigenis, ac ne passum quidem pedis terræ propriæ possedit: in sepultura autem propriam sibimetipsi terram, quæ corpus ipsius exciperet, argento mercatus est. Porro beatum plane fuerit, rebus terrenis non ut propriis nos addictos esse, neque rebus præsentibus tanquam naturali cuidam patriæ adhærere: sed nostram hic commorationem, quæ ex condemnatione nobis imposita est, moleste ferentes, ita perigrinari, quasi ob aliqua delicta a iudicibus in exteram regionem ex patria pulsi essemus. (5) Efferris vero ob divitias? jactas te ob majorum nobilitatem? de patria ac pulchritudine corporis, deque delatis ab omnibus honoribus gloriaris? Itane ignoras, mortalem te esse, terram esse et in terram reversurum? Circumspice eos, qui ante te degerunt in similibus splendoribus. Ubi sunt qui magistratus civiles gessere? ubi **534** rhetores illi inexpugnabiles? exercituum duces, satrapæ, tyranni? Annon omnia pulvis? annon omnia fabula? annon ipsorum memoria conservatur in paucis ossibus? Conspicito sepulcra, num possis servum ab hero, et pauperem a divite discernere. Discerne, si quo modo potes, vinctum a rege, fortem a debili, formosum a deformi. Itaque naturæ si memineris, nunquam te extolles.

4. (6) Quæ enim utilitas est diviti morienti, cum non queat secum auferre divitias? qui scilicet id ex earum possessione lucratus sit solum, quod ipsius anima in hac vita ab adulatoribus beata prædicata sit. Verum cum moritur, non assumet omnem hanc opulentiam: vix indumentum accipiet, quod pudenda ejus tegantur, idque, si visum fuerit famulis ipsum amicientibus. Bene cum eo actum fuerit, si exiguam terram sortiatur; eamque ipsi a funeris curatoribus datam ob commiserationem, qui ei isthæc præstant, ob communis humanæ naturæ reverentiam, non ei hæc largientes, sed humanam naturam honore afficientes. (7) Itaque nihil eorum quæ in vita jucunda sunt, et quorum gratia plerique insaniunt, vere nostrum est, aut ex se esse posset: sed ipsa omnibus pariter extranea, tum iis qui eis frui videntur, tum iis qui ne illa quidem attingunt. Nec enim si qui in vita plurimum auri congesserint, id ipsorum proprium perpetuo manet; sed aut adhuc viventibus

(4) Ex hom. in psal. xiv, 352.

(5) Ex hom. in illud, Attende tibi ipsi, 24.

(6) Ex hom. in psal. XLVIII, 187.

(7) Ex hom. Quod mundanis adhærendum non sit, 165.

ac illud undique constringentibus elabatur ad potentiores affluens, aut jam mortem oppelentes deserit, nec vult una cum iis qui ipsum compararunt, peregre proficisci. Sed hi quidem ab eo, qui vi animas a misera hac carne separat, ad ineluctabilem migrationem tracti, frequenter convertentes se ad pecunias, sudores quos a juventute ob eas emisere, deplorant; divitiæ vero in alienas manus commigrant, posteaquam solum illis colligendi laborem atque avaritiæ crimen asciverint. Neque si quis innumera terræ jugera possideat, et magnificas ædes, et animantium greges omnis generis, fueritque humano omni potentatu septus, his perpetuo fruatur: sed eorum dominus brevi dictus tempore, aliis rursus opes cedit, ipsum vero exigua tellus recondit. Imo etiam sæpe ante sepulturam, et antequam hinc discedat, videbit sua bona ad alios, eosque fortasse inimicos, transire. An ignoramus quam multi agri, quam multæ ædes, quam multæ gentes ac civitates, etiam adhuc viventibus qui ea possederunt, aliorum dominorum nomina prioribus exutis induerint? et quemadmodum ii qui olim servituti addicebantur, conscenderint principatus thronum: qui vero domini herique vocabantur, si cum subditis sederent, bene secum actum arbitrati sint, ac succubuerint suis ipsorum servis, rebus, velut in tesserarum circumactu, derepente transmutatis?

5. (1) Quodcumque herbam feni et florem conspexeris, veniat tibi in mentem humana natura, hanc sapientis Isaïæ imaginem recordanti: *Omnis caro ut fenum, et omnis gloria* **535** *hominis ut flos feni*⁷⁰. Nam vitæ brevitatis, et prosperitatis humanæ lætitiæ, hilaritasque haud diu duratura accommodatissimam apud prophetam sortita est similitudinem. Hodie qui floret corpore, qui præ deliciis carnosus est, qui colorem præ ætatis flore efflorescentem præ se fert, qui viget et acer est, et cujus nequit sustineri impetus, hic idem eras miserabilis est, aut tempore marcidus, aut morbo dissolutus. Quispiam divitiarum copia inclaruit, ipsumque adulatorum circumstat multitudo: adest fictorum amicorum, gratiam illius venantium, comitatus: frequentes sunt consanguinei, iique simulationis artificio eruditi: adest agmen sequacium innumerorum, qui partim parandi sibi gratia, partim ob alias necessitates ipsi astant: quos dum et abiens, et iterum rediens, secum trahit, in se occurrentium concitat invidiam. Adde divitiis etiam civilem aliquam potestatem, aut etiam dilatos a regibus honores, aut gentium gubernationem, aut exercituum imperium, præconem magna voce ante ipsum clamantem, lictores hinc et inde subditis timorem gravissimum inferentes, plagas, publicationes bonorum,

⁷⁰ Isa. xl, 6.

(1) Ex hom. v in *Hexaem.*, 41.

(2) Κύριος τούτων. Sic codex Regius, multo melius, quam quod in editis ac ipso contextu legitur,

μεταρρύνει, ἢ πρὸς τῷ θανάτῳ γεγεννημένους ἤδη καταλιμπάνει, καὶ οὐκ ἐθέλει τοῖς κτησαμένοις συνεκδημεῖν. Ἄλλ' οἱ μὲν ὑπὸ τοῦ πρὸς βίαν χωρίζοντος τὰς ψυχὰς τῆς τάλαιπώρου ταύτης σαρκὸς ἐκόμενοι πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ὁδὸν, πυκνὰ μεταστρεφόμενοι πρὸς τὰ χρήματα, τοὺς ἐκ νεότητος ἐπ' αὐτοῖς ἰδρώτας ἀποδακρύνουσιν· ὁ πλοῦτος δὲ εἰς ἐτέρων χειρὰς ὄρᾳ, μόνον ἐκεῖνοις τὸν ἐπὶ τῇ συλλογῇ μόχθον καὶ τὸ τῆς πλεονεξίας ἐγκλημα προστριψάμενος. Οὕτε εἰ ἐπὶ γῆς πλέθρα κτήσαιο τις μυρία, καὶ μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας, καὶ ζώων ἀγέλας παντοδαπῶν, κτὶ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀπασαν περιβάλλοιτο δυναστείαν, ἀπολαύει δὲ αἰῶνος αὐτῶν· ἐπ' ὀλίγον δὲ κύριος τούτων (2) ὀνομασθεῖς, ἄλλοις πάλιν τῆς εὐπορίας ἐκστήσεται, βραχείαν γῆν αὐτὸς ὑποδύς. Πολλάκις δὲ καὶ πρὸ τοῦ τάφου, καὶ πρὸ τῆς ἐντεῦθεν ἀπαναστάσεως, εἰς ἐτέρους, καὶ πολεμίου τυχόν, τὴν εὐπραγίαν ὄψεται μεταβαίνουσαν. Ἡ οὐκ ἴσμεν, ὅποσοι μὲν ἀγροὶ, πόσαι δὲ οἰκίαι, πόσα δὲ ἔθνη καὶ πόλεις, καὶ ζώντων (3) ἐπὶ τῶν κτησαμένων, ἐτέρων ὀνόματα μετημφιάσαντο δεσποτῶν; καὶ ὡς οἱ μὲν πάλαι δουλεύοντες, ἐπὶ τὸν τῆς ἀρχῆς θρόνον ἀνέβησαν· οἱ δὲ κύριοι καὶ δεσπότες καλούμενοι, στήναι μετὰ τῶν ἀρχομένων ἠγάπησαν, καὶ τοῖς ἑαυτῶν δούλοις ὑπέκυψαν, ὡσπερ ἐν κύβων περιτροπαῖς, μεταχθέντων ἄφνω τῶν πραγμάτων αὐτοῖς;

(5) Ὅταν ἴδῃς βοτάνην χόρτου καὶ ἄνθος, εἰς ἐννοίαν ἔρχου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μεμνημένος τῆς εἰκόνης τοῦ σοφοῦ Ἠσαΐου, ὅτι Πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα ὀψὲς ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. Τὸ γὰρ ὀλιγοχρόνιον τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ἐν ὀλίγῳ περιχαρὲς καὶ ἰλαρὸν τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας, κυριωτάτης παρὰ τῷ προφήτῃ τετύχηκε τῆς εἰκόνης. Ὁ σήμερον εὐθαλῆς τῷ σώματι, κατασεσαρκωμένος ὑπὸ τρυφῆς, ἐπανθοῦσαν ἔχων τὴν εὐχροίαν ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς, σφοιγῶν καὶ σύντονος, καὶ ἀνυπόστατος τὴν ὁρμὴν, αὖριον αὐτὸς οὗτος ἐλεεινός, ἢ τῷ χρόνῳ μαρανθεῖς, ἢ νόσῳ διαλυθεῖς. Ὁ δεῖνα περιδλεπτός ἐπὶ χρημάτων περιουσία, καὶ πλῆθος περὶ αὐτὸν κολάκων· δορυφορία φίλων προσποιητῶν, τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν θεραπευόντων· πλῆθος συγγενείας, καὶ ταύτης κατεσχηματισμένης· ἐσμός τῶν ἐφεπομένων μυρίας, τῶν τε ἐπὶ σιτίων καὶ τῶν κατ' ἄλλας χροίας αὐτῷ προσεδρευόντων· οὗς καὶ προῖων καὶ πάλιν ἐπανίων καὶ ἐπισυρόμενος, ἐπιφθονός ἐστι τοῖς ἐντυγχάνουσι. Πρόσθετε τῷ πλούτῳ καὶ πολιτικῇ δυναστείᾳ, ἢ καὶ τὰς ἐκ βασιλείων τιμὰς, ἢ ἐθνῶν ἐπιμέλειαν, ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίαν, τὸν κήρυκα μέγα πρὸ αὐτοῦ βοῶντα, τοὺς ῥαβδούχους ἐνθεν καὶ ἐνθεν βαρυτάτην κατάπληξιν τοῖς ἀρχομένοις ἐμβάλλοντας, τὰς πληγὰς, τὰς θημεύσεις, τὰς ἀπαγωγὰς, τὰ δεσμωτήρια, ἐξ ὧν ἀφ-

ἀπὸ τούτων, *ab his accepto nomine.*

(3) Ζώντων. Hanc vocem addidimus ex codice Regio ex contextu.

ρητος ὁ τῶν ὑποχειρίων συναθροίζεται φόβος. Καί τί μετὰ τοῦτο; Μία νύξ, καὶ πυρετός εἷς, ἢ πλευριτίς, ἢ περιπνευμονία, ἀνάρπαστον ἐξ ἀνθρώπων ἀπάγουσα τὸν ἀνθρώπον αἶχεται, πᾶσαν τὴν κατ' αὐτὸν σκηνὴν ἐξαπίνης ἀπογυμνώσασα, καὶ ἡ θόξα ἐκείνη ὡσπερ ἐνύπνιον ἀπηλέγχθη. Ὡστε ἐπιτέτευχται τῷ προφήτῃ ἢ πρὸς τὸ ἀδρανέστατον ἀνθος τῆς ἀνθρωπίνης θόξης ὁμοίωσις.

6. Ἀλλὰ τίνα ἡμῖν εὐπρόσωπον αἰτίαν τῆς φειδωλίας οἱ περὶ τὴν ζωὴν ταύτην ἐπτοημένοι προβάλλονται; Οὐ πωλῶ τὰ ὑπάρχοντα, οὐδὲ δίδωμι τοῖς πτωχοῖς, διὰ τὰς ἀναγκαίαις χρείας τοῦ βίου· ἀλλ' ἀπολαύσας αὐτῶν παρὰ πᾶσαν μου τὴν ζωὴν, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ βίου, διαδόχους ποιήσομαι τῶν ἐμοὶ προσόντων τοῖς πένητας. Ὅτε οὐκέτι ἔσῃ ἐν ἀνθρώποις, τότε γενήσῃ φιλόθρωπος· ὅταν νεκρὸν σε ἴδω, τότε εἶπω φιλάδελφον. Πολλὴ σοι χάρις τῆς φιλοτιμίας, ὅτι ἐν τῷ μνήματι κείμενος, καὶ εἰς γῆν διαλυθεὶς, ἀδρὸς γίνῃ ταῖς δαπάναις καὶ μεγαλόψυχος. Ποίων, εἰπέ μοι, καιρῶν τοῖς μισθοῖς ἀπαιτήσεις, τῶν ἐν τῇ ζωῇ, ἢ τῶν μετὰ τὴν ἀποθίωσιν; Ἀλλ' ὅν μὲν ἔζης χρόνον, καθηδύπαθῶν, καὶ τῇ τρυφῇ διαβρέων, οὐδὲ προσβλέπειν ἠνείχου τοῖς πένητας· ἀποθανόντος δὲ (1) ποία μὲν πράξεις; ποῖος δὲ μισθὸς ἐργασίας ὀφείλεται; Δείξον τὰ ἔργα, καὶ ἀπαιτεῖ τὰς ἀντιδόσεις. Οὐδεὶς μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν πανήγυριν πραγματεύεται, οὐδὲ μετὰ τοῖς ἀγῶνας ἐπαυθῶν στεφανοῦται, οὐδὲ μετὰ τοῖς πολέμοις ἀνδραγαθίζεται. Οὐ τοίνυν οὐδὲ μετὰ τὴν ζωὴν εὐσεβεῖ δηλοῦσι. Ἐὼν γὰρ μέλανι καὶ γράμμασι κατεπαγγελῆται τὰς εὐποιίας, τίς ἀναγγελεῖ σοι τὸν καιρὸν τῆς ἐξόδου; τίς ἐγγυητὴς ἔσται τοῦ τρόπου τῆς τελευτῆς; Πόσοι ὑπὸ βιαίων ἀνηράσθησαν συμπτωμάτων, οὐδὲ φωνὴν ῥῆξι συγχρηθέντες ὑπὸ τοῦ πάθους! Τί ἀναμένεις καιρὸν, ἐν ᾧ πόλλαις οὐδὲ τῶν λογισμῶν τῶν σεαυτοῦ ἔσῃ κύριος; νύξ βαθεῖα, καὶ ἡ νόσος βαρεῖα, καὶ ὁ βοκθῶν οὐδαμοῦ. Εἶτα περιβλεψάμενος ὥδε κάκεισε, καὶ ἰδὼν τὴν περιστῶσάν σε ἐρημίαν, τότε αἰσθήσῃ τῆς ἀβουλίας· τότε στενάζεις τὴν ἀνοιαν, εἰς οἷον καιρὸν ἐταμειούου τὴν ἐντολήν, ἐν τῇ ζωῇ μὲν ἀπολαύων τῶν ἡδονῶν, ἀποθανὼν δὲ διαπραττόμενος τὰ διατεταγμένα. Ὅτε ἔζης, σεαυτὸν τῆς ἐντολῆς προστίθης· μετὰ δὲ τὸν θάνατον, τότε τὴν ἐντολήν τῶν ἐχθρῶν προτιμᾷς. Ἴνα γὰρ μὴ λάβῃ ὁ θεῖνα, λαβέτω, φησὶν, ὁ Χριστός. Καὶ τί τοῦτο; ἐχθρῶν ἀμυνα, ἢ τοῦ πλησίον ἀγάπη;

7. Μὴ τοίνυν ὀδυρώμεθα τὰς ἐντεῦθεν ἐξόδους, καὶ μάλιστα τῶν ὀσίων ἀνδρῶν, ἀλλὰ τὰς γενέσεις μάλλον καὶ τὰς εἰς τὴν ζωὴν ταύτην παρόδους. Ἡ μὲν γὰρ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον εἰσοδος δι' ἀτιμίας ἐστὶ ῥύπου καὶ δυσωδίας, καὶ ὧν οὐδ' ἂν τὴν θεῖαν εὐκόλως ἀνάσχοιτό τις τῆς ζωῆς ἡμῶν καθηγουμένων (2). Διὰ γὰρ τῶν τοιούτων ἡ πάροδος τῆς σαρκίνης γε-

(1) Ἀποθανόντος δέ. Hæc etiam, quæ deerant in editis, ex eodem codice et contextu supplevimus.

(2) Τις... καθηγουμένων. Legendum videtur τις τῶν... καθηγουμένων. EDIT.

A exsilia, vincula, e quibus intolerabilis ille sub-
jectorum metus conerescit. Quid vero post hoc?
una nox, aut una febris, aut pleuritis, aut pulmo-
nis inflammatio, hunc hominem ex hominibus
abreptum abducit, illico omnem illius scenam
nudat, atque gloria illa ceu somnium esse convin-
citur. Quare apte propheta humanam gloriam
cum debilissimo flore comparavit.

6. (3) Sed quamnam speciosam parcimoniae cau-
sam nobis afferunt ii qui attoniti hujus vitæ rebus
adeo inhiant? Non vendo quæ habeo, neque do pau-
peribus, ob necessarios vitæ usus. Sed posteaquam
divitis fructus fuero per omnem vitam meam, post
finem vitæ meæ pauperes constituam hæredes fa-
cultatum mearum. Cum jam non versabere inter
B homines, tum humanus fies et liberalis; cum mor-
tuum te videro, tunc dicam te fratris amantem.
Multa tibi debebitur gratia ob munificentiam, quod
in sepulcro jacens et in terram resolutus, jam in
sumptibus faciendis largus exstiteris atque magna-
nimus. Dic mihi, quæso, quorumnam temporum
mercedem exposces, eorumne quibus vixisti, an
eorum, quæ post mortem secuta sunt? Sed quo
tempore vivebas, voluptatibus deditus et deliciis
diffluens, ne aspicere quidem egenos sustinuisti.
Jam autem quænam actio est mortui? quæ quoque
operis merces debetur? Ostende opera, et repose
remunerationem. Nemo solutis nundinis negotiatur:
nec post certamen superveniens coronatur, nec post
bellum egregia edit facinora. Neque igitur post vitam
locus ullus est pietatis excolendæ. Nam si atra-
mento ac tabulis fore te beneficium polliceris, quis
anuntiabit tibi exitus tempus? quis generis mortis
sponsor erit? Quot violentis casibus abrepti sunt,
quibus ne vocem quidem edere per morbum licuit!
Quid igitur exspectas tempus, in quo plerumque
rationis non eris compos? cum videlicet erit **536**
profunda nox, morbus gravis, nemo usquam qui
adjuvet. Deinde conjectis huc et illuc oculis, cir-
cumstantem te solitudinem conspiciens, tunc de-
mentiam tuam intelliges; tunc lugebis stultitiam,
quod præceptum distuleris in hoc tempus, interim
dum vivebas voluptatibus indulgens: (4) mortuus
vero mandata perficiens. Quoad vixisti, te ipse
prætulisti mandato: mortuus vero, tunc inimicis
D præceptum anteponis. Etenim ne accipiat homo
ille, accipiat, inquit, Christus. At quid illud? hos-
tiumne ultio, an proximi charitas?

7. (5) Ne igitur eorum qui hinc excedunt, maxi-
meque piorum sortem lugeamus, sed potius ortum
et eorum in hanc vitam ingressum. Nam introitus
in hunc mundum adjunctam habet ignominiam sor-
dium fetorisque et earum rerum, quarum ne aspe-
ctum quidem facile ferre posset nostrum aliquis,
qui in vita prævivimus. Per talia enim necessitate

(3) Ex hom. in Divitiis. 60.

(4) Ibid., 61.

(5) Ex hom. in ps. cxx. 63.

naturæ constitutus est carneæ nativitatibus ingressus: contra, exitus, et is qui hinc fit abscessus, pretiosus est et illustris, non omnium hominum, sed eorum, qui sancte et juste hanc vitam transegerunt. Pretiosa igitur est mors, non pretiosus hominum ortus. *Seminatur enim, in ignobilitate, surgit in gloria: seminatur in corruptione, surgit in incorruptione*⁷¹. Cum etiam Judaice interirent homines, abominanda erant cadavera: ubi vero contigit mors pro Christo, reliquiae sanctorum ejus sunt pretiosæ. Antea dicebatur sacerdotibus et Nazaræis: Non contaminabitur super ullo mortuo: et, *Si quis tetigerit cadaver, immundus erit*⁷²; item, *Lavabis tua ipsius vestimenta*⁷³. Nunc autem qui martyr is ossa tetigerit, ex insidente in corpore gratia quamdam sanctitatis participationem accipit. *Pretiosa enim est in conspectu Domini mors sanctorum ejus*⁷⁴. Compara itaque mortem nativitati; ac eum qui liberatus est ignominia, lugere desinas. (1) Cum justis enim exsultare, simulque lætari, præcipit nobis sermo divinus: lugeamus vero et lamentemur cum iis qui ex pænitentia effundunt lacrymas: aut etiam eos qui nullo doloris sensu tanguntur deprecemur, quod perire se ne intelligant quidem. Cæterum implevisse mandatum haudquam putandus est, qui hominum mortem deplorat et cum lugentibus edit clamorem. Neque enim laudaverim medicum, qui cum opem ægrotantibus ferre deberet, morbis ipse repletur. (2) Sic etiam David cum amicissimum sibi Jonatham lugeret, hostem quoque suum una luxit, *Doleo super te, inquit, frater mi Jonathan; et, Filia Israel, super Saul flete*⁷⁵. Hunc quidem luget, ut peccato immortuum; Jonathan vero ut hominem sibi per totam vitam conjunctissimum.

8. (3) Homines enim mors invadit, expletis vitæ terminis, quos unicuique ab initio constituit iudicium justum Dei, quid cuique nostrum conducat, longe prospicientis. At filii charissimi mors animum tuum dolore opprimit. (4) Quis enim adeo corde lapideo, aut omnino humanæ naturæ expers, ut in **537** ejusmodi eventu nihil patiat, aut modicum dolorem animo accipiat? Domus splendide successio, fulcimentum generis, patriæ spes, parentum piorum germen cum innumeris votis educatum, in ipso ætatis flore, ex mediis patris manibus ereptum abit. Hæc quam adamantis naturam non valeant dissolvere, et ad commiserationem adducere? (5) Igitur si ob ea quæ acciderunt lugere, et lacrymas effundere volumus, tempus vitæ nobis non sufficiet; nec si homines

⁷¹ I Cor. xv, 42, 43. ⁷² Levit. xi, 39. ⁷³ ibid. 25.

(1) Ex hom. in mart Julittam, 41.

(2) Ex hom. De gratiarum actione, 28.

(3) Ex hom. Quod Deus non est auctor malorum, 74.

(4) Ex epist. v, 77.

(5) Ibid.

(6) Πλυτεῖς σεαυτοῦ. Sic Regius codex. Editi

Α νέσει τῷ τῆς φύσεως ἀναγκαίῳ νενομοθέτηται ἡ δὲ ἐξοδος, καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴ, τίμια καὶ περιφανῆς, οὐ πάντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν ὁσίως καὶ δικαίως τὸν ἐνταῦθα βίον διενεγκόντων. Τίμιος γὰρ ὁ θάνατος, οὐχὶ τίμια τῶν ἀνθρώπων ἡ γένεσις. Σπείρεται γὰρ, φησὶν, ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθορασίᾳ. Καὶ ὅτε μὲν Ἰουδαϊκῶς ἀπέθνησκον οἱ ἄνθρωποι, βδελυκτὰ ἦν τὰ θνησιμαῖα· ὅτε δὲ ὑπὲρ Χριστοῦ ὁ θάνατος, τίμια τὰ λείψανα τῶν ὁσίων αὐτοῦ. Πρὸ τούτου ἐλέγετο τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς Ναζιραίοις τὸ, Οὐ μιανθήσεται ἐπ' οὐδενὶ τεθνηκότι· καὶ τὸ, Ἐάν τις ἀψηται νεκροῦ, ἀκάθαρτος ἔσται· καὶ τὸ, Πλυνεῖς σεαυτοῦ (6) τὰ ἱμάτια. Νῦν δὲ ὁ ἀψάμενος ὁσίου μάρτυρος, λαμβάνει τινὰ μετουσίαν ἀγιασμοῦ ἐκ τῆς τοῦ σώματος παρεδρευούσης χάριτος. Τίμιος γὰρ ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. Σύγκρινον τοίνυν τῇ γένεσι τὸν θάνατον, καὶ παύσαι ὀδυρόμενος τὸν τῆς ἀτιμίας ἀπαλλασσόμενον. Δικαίους μὲν γὰρ συσκιότην καὶ συναγῆλλεσθαι ὁ θεὸς λόγος ἡμῖν ἐπιτρέπει· τοῖς δ' ἐκ μετανοίας ἀφιεῖσι δάκρυον, συμπενθεῖν καὶ συνοδύρεσθαι· καὶ τοὺς ἀναλλήτως διακειμένους ἀποκλαίεσθαι, ὅτι οὐδὲ ἴσασι πῶς ἀπόλλυνται. Οὐχὶ δὲ ἐπὶ θανάτῳ ἀνθρώπων κατακλαύσαντα, καὶ συνεχθῆσαντα (7) τοῖς πενθοῦσι, πληρωτὴν προσθήκει νομίζειν εἶναι τῆς ἐντολῆς. Οὐδὲ γὰρ ἰατρὸν ἐπαινῶ, τὸν ἀντὶ τοῦ βοηθεῖν τοῖς κάμνουσιν, ἑαυτὸν τῶν νοσημάτων ἀναπιμπλάμενον. Οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ τὸν φίλον ὀλοφυρόμενος Ἰωνάθαν, συναπεθρήνησε καὶ τὸν ἐχθρόν ἑαυτοῦ, Ἀλγῶ ἐπὶ σέ, λέγων, ἀδελφε Ἰωνάθαν καὶ, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, θρηνήσατε ἐπὶ Σαούλ. Τὸν μὲν γὰρ θρηνεῖ, ὡς ἐναποθανόντα τῇ ἁμαρτίᾳ· τὸν δὲ Ἰωνάθαν, ὡς μέχρι παντός αὐτῷ κοινωνήσαντα τοῦ βίου.

8. Θάνατοι γὰρ τοῖς ἀνθρώποις ἐπάγονται, τῶν ὅρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων, οὓς ἐξ ἀρχῆς περὶ ἑκάστου ἐπέηξεν ἡ δικαία τοῦ Θεοῦ κρίσις, πόρρωθεν τὸ περὶ ἑκάστου ἡμῖν συμφέρον προβλεπομένου. Ἀλλὰ παιδὸς ἀγαπητοῦ θάνατος ἐκπιέζει σου τὴν ψυχὴν. Καὶ τίς οὕτω λίθινος τὴν καρδίαν, ἢ ἐξω παντελῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὥστε ἀπαθῶς ἐνεγκεῖν τὸ συμβᾶν, ἢ μετρίῳ πάθει τὴν ψυχὴν καταληφθῆναι (8); Οἴκου λαμπροῦ διαδοχῆ, ἔρρισμα γένους, πατρίδος ἐλπίς, γονέων εὐσεβῶν βλάστημα ὑπο μυριάσις εὐχαῖς ἐντραπὲν, ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθεὶ τῆς ἡλικίας ὄν, ἐκ μέσου τῶν πατρικῶν χειρῶν ἀναρπασθεὶς οἴχεται. Ταῦτα ποῖαν ἀδάμαντος φύσιν οὐχ ἱκανὰ ἐκλύσαι, καὶ εἰς συμπάθειαν ἀγαγεῖν; Ἀλλ' ἐάν μὲν ποτυιάσθαι ἐπὶ τοῖς συμβᾶσι καὶ δακρύειν βουλώμεθα, οὐκ ἐξαρκέσει μὲν ὁ χρόνος τοῦ βίου.

⁷⁴ Psal. cxv, 14. ⁷⁵ II Reg. I, 26.

πλυτεῖς αὐτοῦ. Legitur in ipso contextu πλυτεῖ ἑαυτοῦ.

(7) Καὶ συνεχθῆσαντα. Hæc addita ex Regio codice et contextu.

(8) Καταληφθῆναι. Regius codex 1992, καταβληθῆναι.

πάντες δὲ ἄνθρωποι μεθ' ἡμῶν στένοντες, παριστά-
 ναι ἀπαθῆ τὸν ὀδυρμὸν οὐ δύνησονται· ἀλλὰ καὶ τὰ
 τῶν ποταμῶν ρεύματα θάκρυνον γένηται, ἐκπληρώ-
 σαι τῶν συμβάντων τὸν θρήνον οὐκ ἐξαρκέσει. Διὸ
 παράκαλῶ, ὡς γυναίου ἀγωνιστήν, στήναι πρὸς τὸ
 μέγεθος τῆς πληγῆς, καὶ μὴ ὑποπεσεῖν τῷ βάρει τῆς
 λύπης, μηδὲ καταποθεῖναι τὴν ψυχὴν· ἐκεῖνο πε-
 πεισμένον, ὅτι καὶ οἱ λόγοι τῶν παρὰ Θεοῦ οἰκονο-
 μουμένων διαφεύγωσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντως γε τὸ
 παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ ἀγαπῶντος ἡμᾶς οἰκονομηθὲν
 ἀπόδεκτόν ἐστι, καὶ ἐπίκουρον ἦ. Αὐτὸς γὰρ οἶδε,
 πῶς ἐκάστῳ διατίθησι τὸ συμφέρον, καὶ διὰ τί ἀνισα-
 τίθησιν ἡμῖν τοῦ βίου τὰ πέρατα· Ἔστι γὰρ τις ἀν-
 θρώποις αἰτία ἀκατάληπτος, δι' ἣν οἱ μὲν θάττον
 ἐντεῦθεν ἀπάγονται, οἱ δὲ ἐπὶ πλείον προσταλαιπω-
 ρεῖν τῷ ὀδυρῷ τούτῳ βίῳ καταλιμπάνονται. Ὡστε
 ἐπὶ πᾶσι προσκυνεῖν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ὀφεί-
 λομεν, καὶ μὴ δυσχεραίνειν· μεμνημένοι τῆς μεγά-
 λης ἐκείνης καὶ ἀοιδίμου φωνῆς, ἣν ὁ μέγας ἀθλητῆς
 Ἰὼβ ἐφθέγγετο ἐπὶ μιᾷ τραπέζῃς ἰδῶν δεκά παῖ-
 δας ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπή συντραιβέντας· Ὁ Κύριος
 ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο (1)· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδο-
 ξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. Ἡμέτερον τοῦτο τὸ θαῦμα
 ποιησώμεθα· ἴσος ὁ μισθὸς παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ
 τοῖς τὰ ἴσα ἐπιδεικνυμένοις ἀνδραγαθήματα. Οὐκ
 ἀπεστερήθημεν τοῦ παιδός, ἀλλ' ἀπεδώκαμεν τῷ
 χρήσαντι (2)· οὐκ ἠφανίσθη αὐτοῦ ἡ ζωὴ, ἀλλ' ἐπὶ
 τὸ βέλτιον διεμείβετο· οὐ γῆ κατέκρυψε τὸν ἀγαπη-
 τόν, ἀλλ' οὐρανὸς ὑπεδέξατο. Μικρὸν ἀναμείνωμεν,
 καὶ συνεσόμεθα τῷ ποθουμένῳ. Οὐδὲ πολὺς ὁ χρόνος
 τῆς διαστάσεως, πάντων ὡσπερ ἐν ὁδῷ τῇ βίῳ τούτῳ
 πρὸς τὸ αὐτὸ καταγώγιον ἐπειγομένων· ἐν ᾧ ὁ μὲν
 προκατέλαβεν (3), ὁ δὲ ἐπῆλθεν, ὁ δὲ ἐπείγεται,
 πάντας δὲ ἐν ὑποδέχεται τέλος. Εἰ γὰρ καὶ θάττον
 τὴν ὁδὸν κατέλυσεν, ἀλλὰ πάντες τὴν αὐτὴν πορευό-
 μεθα, καὶ πάντας τὸ αὐτὸ ἀναμένει κατάλυμα.
 Ἀναμνήσθητι τοῦ σου πατρὸς, ὅτι τέθνηκε. Τί οὖν
 θαυμαστόν, ἐκ θνητοῦ γεννηθέντα, θνητοῦ γενέσθαι
 πατέρα; Τὸ δὲ πρὸ ὥρας, καὶ πρὶν κορεσθῆναι τοῦ
 βίου, καὶ πρὶν εἰς μέτρον ἡλικίας ἐλθεῖν, καὶ φα-
 νῆναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ διαδοχὴν τοῦ γένους κατα-
 λιπεῖν· ταῦτα οὐκ αὔξησις τοῦ πάθους, ἀλλὰ παρα-
 μυθία τοῦ γεγονότος ἐστίν, ὅτι μὴ κατέλιπεν ὑπὲρ
 γῆς ὀρφανὰ τέκνα· ὅτι μὴ γυναῖκα χήραν θλίψει
 μακρὰ ἐκδοτον ἀφήκεν, ἢ ἀνδρὶ ἐτέρῳ συνοικοῦσαν,
 καὶ τῶν προτέρων τέκνων καταμελοῦσαν. Τὸ δὲ, ὅτι
 οὐ παρετάθη τῷ βίῳ τούτῳ ἡ ζωὴ τοῦ παιδός, τίς
 οὕτως ἀγνώμων, ὡς μὴ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν
 τοῦτο νομίζειν εἶναι; Ἡ γὰρ ἐπὶ πλείον εὐταῦθα δια-
 τριβή, πλειόνων κακῶν ἐστὶν ἀφορμή.

9. Τίνος ἔνεκεν οὐχὶ θνητὰ φρονεῖν περὶ τοῦ θνη-
 τοῦ προειθίσθης, ἀλλ' ἀπροσδόκητον τοῦ παιδός τὸν
 θάνατον προσεδέξω; Ὅτε σοι πρῶτον ἠγγέλθη τοῦ

⁷⁶ Job, 1, 21.

(1) Ἀφείλετο. Uterque codex ei editio prima Pa-
 ris. ἀφείλατο.

(2) Χρήσαντι. Codex Regius 1992, χάρισαντι.

(3) Προκατέλαβεν, Contextus προκατέλυσεν, et

A omnes nobiscum gemant, infortunio planctum
 adæquare poterunt: imo etiamsi fluviorum aquæ
 lacrymæ fiant, nequibunt casus illius lamenta ex-
 pleret. (4) Quare adhortorte, ut strenuum athletam,
 ut contra plagæ magnitudinem obnitaris, nec suc-
 cumbas ponderi doloris, neque absorbearis ani-
 mo; persuasum habens, etsi rationes eorum quæ
 a Deo dispensantur, nos latent, at profecto quod a
 sapiente nosque amante dispensatur, accipiendum,
 etiamsi molestum sit. Novit enim ipse, quomodo
 unicuique dividat quod utile est, et quam ob cau-
 sam inæquales vitæ terminos nobis præstituat.
 Est enim causa aliqua hominibus indeprehensa,
 ob quam alii quidem citius hinc abripiuntur, alii
 vero diutius in hac calamitosa vita ad ærumnas
 perferendas relinquuntur. Itaque in omnibus ad-
 orare illius in nos amorem debemus, nec ægre
 ferre; memores magnæ illius et celeberrimæ vocis,
 quam magnus ille athleta Job emisit, cum in uno
 convivio liberos decem exiguo temporis momento
 oppressos vidit: *Dominus dedit, Dominus abstulit:*
*sicut Domino visum, ita et factum est*⁷⁶. Admirabi-
 lem illam vocem nostram faciamus: par merces a
 justo iudice paria præclare facta designantibus.
 Non sumus filio orbat: sed restituimus ei qui mu-
 tuo dederat. Neque extincta est illius vita, sed in
 melius transmutata: neque humus dilectum no-
 strum obtexit, sed cælum suscepit. Paulisper ex-
 spectemus; et una cum eo quem desideramus,
 erimus. Neque longum est tempus sejunctionis,
 cum omnes in hac vita tanquam in via ad idem
 diversorium contendant: in quod hic jam advenit,
 ille supervenit, alter festinat: finis autem unus
 omnes excipiet. Etsi enim citius viam confecit,
 eandem omnes ingredimur, omnesque idem ma-
 net diversorium. (5) Fac recorderis patris tui,
 qui mortuus est. Quid igitur mirum, ex mortali
 genitum, mortalis patri factum esse? Quod au-
 tem immature, et priusquam vita satiaretur,
 priusquam ad ætatis mensuram perveniret, et in-
 notesceret hominibus, ac generis relinqueret suc-
 cessionem: nequaquam hæc doloris accessio, sed
 eventus sunt solatium, quod non reliquerit in
 terra liberos orbos, nec viduam aut ærumnis diu-
 turnis obnoxiam, aut cum altero viro habitatu-
 ram et liberos priores neglecturam. Quod autem
 vita pueri longius in hoc sæculo producta non
 fuit; quis adeo inconsideratus, ut id maximum
 bonorum esse non iudicet? Longior enim hic
 cômmodatio, malorum plurium occasio est.

538 9. (6) Quorsum non prius assuevistis de mor-
 tali mortale quiddam sentire, sed mortem filii sus-
 cepisti præter exspectationem? Ortus filii cum tibi

infra, συνοικήσουσαν, et καταμελήσουσαν.

(4) Ex epist. v, 78.

(5) Ex epist. ccc, 436.

(6) Ex hom. in mart. Julittam, 73.

primum nuntiatus est, si quis te interrogasset quale esset quod natum est, quidnam tunc respondisses? aliudne dixisses, nisi quod homo sit quod natum est? Quod si homo, utique et mortalis. Quid igitur miri, si mortuus est mortalis? Annon vides solem orientem et occidentem? non vides crescentem lunam et decrecentem? non terram virentem, deinde arescentem? Quid igitur mirum, si nos quoque cum pars simus mundi, eorum quæ mundi sunt, participes simus? Filii charissimi, aut uxoris gratissimæ, aut alterius cuiuspiam eorum qui sunt amicissimi, et omni benevolentia atque necessitudine conjuncti, privatio, haudquaquam futura est molesta et gravis homini provido, et rectam rationem vitæ ducem habenti, non autem ex consuetudine quadam incedenti. Nam acerbissimum est vel ipsis brutis animantibus a consuetudine avelli. Equidem ego ipse vidi aliquando bovem in præsepi illacrymantem, pastus ac jugi socio morte sibi prærepto. Quinetiam videre est reliquas belluas consuetudini valde admodum adhærescere.

10. (1) Non existimavi æquum esse ut officio meo deessem, nec ad te, quæ illius mater es, sermonem converterem. Novi qualia sint matrum viscera; atque conjicio quantum probabile sit in præsentibus malis dolorem esse. Filium amisisti, quem viventem matres omnes prædicabant beatam, talesque suos esse optabant; mortuum vero perinde luxerunt, ac si suum quæque humo contexisset. Illius mors plaga exstitit patriæ; cum illo magnum et illustre genus concidit, veluti fulcro sublato concussum. O incursum mali dæmonis, quantum potuit mali patrare! O terra talem coacta suscipere casum! Horruit forte ipse sol, si quis in eo sensus, triste illud spectaculum. Et quis tantum dicere poterit, quantum inops consilii animus suggerit? Verum nostra non fiunt citra providentiam, quemadmodum in Evangelico didicimus, ne passerem quidem cadere sine voluntate Patris nostri⁷⁷. Quare si quid contigit, voluntate contigit Conditoris nostri. Quis autem Dei voluntati resistit⁷⁸? Suscipiamus quod accidit; moleste enim ferentes, neque id quod factum est reparamus, ac præterea nosmetipsos perdimus. Ne culpemus justum Dei judicium. Nimium imperiti sumus, quam ut arcana illius judicia exploremus. Nunc Dominus amoris in se tui periculum facit. Tibi nunc tempus est, ut per patientiam partem martyrum consequare. Machabæorum mater⁷⁹ septem filiorum mortem conspexit, nec ingemuit, nec ignobiles lacrymas effudit: sed gratias agens Deo, quod videret cos igne et ferro et acerbissimis verberibus e vinculis carnis exsolvi, Deo quidem probata fuit, celebris vero habita est apud homines. Afflictio magna, fateor et ego: sed et magna a Domino præmia patientibus

Α υιέως ὁ τοκετός, εἴ τις σε εἶρετο, Ποταπὸν ἐστὶ τὸ τεχθέν τί ποτε ἂν ἀπεκρίνω; ἄρα ἄλλο τι ἂν εἶπες, ἢ ὅτι ἄνθρωπος ἐστὶ τὸ γεννηθέν; Εἰ δὲ ἄνθρωπος, καὶ θνητός δηλονότι. Τί οὖν παράδοξον, εἰ ἀπέθανεν ὁ θνητός; Οὐχ ὄρθς ἥλιον ἀνατέλλοντα καὶ θνόμενον; Οὐχ ὄρθς τὴν σελήνην αὐξουσαν, εἶτα φθίνουσαν; οὐ τὴν γῆν θάλλουσαν, εἶτα ξηρανομένην; Τί οὖν θαυμαστόν, εἰ καὶ ἡμεῖς, μέρος ὄντες τοῦ κόσμου, ἀπολαύομεν τῶν ἐκ τοῦ κόσμου; Παιδὸς ἀγαπητοῦ, ἢ γυναικὸς καταθυμίας, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν φιλιότατων καὶ κατὰ πάντα εὐνοίαν συνημμένων στέρησις, οὐδὲν δεινὸν τῷ προσκευμένῳ, καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα τῆς ζωῆς ἔχοντι, ἀλλὰ μὴ κατὰ συνήθειάν τινα πορευομένῳ. Ἔθους γὰρ χωρισμὸς καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐστὶ δυσφοροῦτατος. Καὶ ποτε εἶδον ἐγὼ βούν ἐπὶ φάτνης θακρούοντα, τοῦ συννόμου αὐτῷ καὶ ὁμοζύγου τελευτήσαντος. Καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀλόγων σφοδρῶς τῆς συνηθείας ἐστὶν ἰδεῖν ἀντεχόμενα.

10. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐνόμισα δίκαιον εἶναι παραλιπεῖν τὸ ἐπιβίλλον ἐμοὶ καὶ μὴ καὶ πρὸς σε, τὴν ἐκείνου μητέρα, τὸν λόγον τρέψαι. Οἶδα γὰρ ποταπὰ τῶν μητέρων τὰ σπλάγγνα· καὶ λογιζομαι, πόσῃν εἰκὸς ἐπὶ τοῖς παροῦσι εἶναι τὴν ἀλγηθόνα. Παιδὸς ἐξημιώθης, ὃν περιόντα μὲν ἐμακάρισαν πάντα μητέρες, καὶ ἠύξαντο τοὺς ἑαυτῶν τοιούτους εἶναι ἀποθανόντα δὲ ἐστέναξαν, ὡς ἐκάστη τὸν ἑαυτῆς τῇ γῆ κατακούψασα. Ἐκείνου ὁ θάνατος πληγὴ τῆς πατρίδος ἐγένετο· ἐκείνῳ τὸ μέγα καὶ περιφανὲς γένος συγκατέπεσεν, ὡσπερ ἐρείσματος ὑφαιρεθέντος κατασεισθέν. Ὡ συνάντημα πονηροῦ δαίμονος, πύσσω ἴσχυσε κακὸν ἐξεργάσασθαι! Ὡ γῆ τοιοῦτου ἀναγκασθεῖσα ὑποδέξασθαι πάθος! Ἐφριξε τάχα καὶ ὁ ἥλιος, εἴ τις αἰσθησις αὐτῷ, τὸ σκυθρωπὸν ἐκεῖνο θέαμα. Καὶ τί ἂν τις τοσοῦτον εἶποι, ὅσον ἡ ἀμηχανία τῆς ψυχῆς ὑποβάλλει; Ἄλλ' οὐ γὰρ ἀπρονόητα τὰ ἡμέτερα, ὡς μεμαθήκαμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι οὐδὲ στρουθίον πίπτει ἀνευ θελήματος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν. Ὡστε εἴ τι γέγρονε, θελήματι γέγονε τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς. Τῷ δὲ βουλήματι τοῦ Θεοῦ τίς ἀνθέστηκε; Καταδεξώμεθα τὸ συμβάν· δυσανασχετούντες γὰρ οὐτε τὸ γενομενον διορθούμεθα, καὶ ἑαυτοὺς προσκαπόλλυμεν. Μὴ κατηγορήσωμεν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἀμαθεῖς ἐσμεν, ὥστε τὰ ἄρρητα αὐτοῦ κρίματα δοκιμάζειν. Νῦν σου λαμβάνει τὴν δοκιμὴν ὁ Κύριος τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης· νῦν σοι πάρεστι καιρὸς διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν μερίδα τῶν μαρτύρων λαβεῖν. Ἡ τῶν Μακκαβαίων μήτηρ ἐπὶ τὰ παίδων εἶδε θάνατον, καὶ οὐκ ἀνεστέναξεν, οὐδὲ ἀφῆκεν ἀγενεῖς δάκρυον· ἀλλ' εὐχαριστοῦσα τῷ Θεῷ, ὅτι ἐδίεπεν αὐτοὺς πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ ταῖς χαλεπωτάταις αἰκίαις τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς λυομένους, εὐδόκιμος μὲν παρὰ Θεῷ, αἰδιμὸς δὲ παρὰ ἀνθρώ-

⁷⁷ Matth. x, 29. ⁷⁸ Rom. ix, 19. ⁷⁹ II Machab. vii, 20.

(1) Ex epist. vi, 78.

ποις ἐκρίθη. Μέγα τὸ πάθος, φημι καὶ γὰρ ἄλλα μεγάλοι καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μισθοὶ τοῖς ὑπομένουσιν ἀποκαίμενοι. Ὅτε ἐγένου μήτηρ, καὶ εἶδες τὸν παῖδα, καὶ εὐχαρίστησας τῷ Θεῷ, ἤδεις πάντως, ὅτι θνητὴ οὐσα θνητὸν ἐγέννησας. Τί οὖν παράδοξον, εἰ ἀπέθανεν ὁ θνητός; Ἄλλὰ λυπεῖ ἡμᾶς τὸ παρὰ καιρὸν. Ἄδῃλον, εἰ μὴ εὐκαιρὸν τοῦτο· ἐπειδὴ ἡμεῖς, καὶ ἐκλέγεσθαι τὰ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς, καὶ ὀρίζειν προθεσμίαν ἀνθρωπίνης ζωῆς, οὐκ ἐπιστάμεθα. Περιβλεψαί τὸν κόσμον ἅπαντα, ἐν ᾧ κατοικεῖς· καὶ ἐνόησον, ὅτι πάντα θνητὰ τὰ ὀρώμενα· καὶ πάντα φθορᾶ ὑποκαίμενα. Ἀναβλέψον πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ οὗτος ποτε λυθήσεται· πρὸς τὸν ἥλιον, οὐδὲ οὗτος διαμενεῖ· οἱ ἀστέρες σύμπαυτες, ζῶα χερσαῖα καὶ ἐνυδρᾶ, τὰ περὶ γῆν κάλλιη, αὐτὴ ἡ γῆ, πάντα φθορᾶ, καὶ πάντα μικρὸν ὕστερον οὐκ ἐσόμενα. Ἡ τούτων ἐνόησις, παραμυθία ἐστὼ τοῦ συμβεβηκότος. Μὴ καθ' ἑαυτὸ μέτρει τὸ πάθος· ἀφόρητον γὰρ οὕτω φανεῖται σοι· ἀλλὰ τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι συγκρίνουσα, ἐντεῦθεν εὐρήσεις αὐτοῦ τὴν παραμυθίαν. Ἐπὶ πασι δὲ ἐκεῖνο εἰπεῖν ἰσχυρὸν ἔχω· Φεῖσαι τοῦ ὁμοζύγου· ἀλλήλοις γένεσθε παραμυθία· μὴ ποιήσης αὐτῷ χαλεπωτέραν τὴν συμφορὰν, τῷ πάθει ἑαυτὴν καταναλισκουσα.

11. Ὑποπτον γὰρ ἡμῖν ἐστὶ τὸ ἄγαν σου φιλότεκνον, μήποτε ἐκδοτον δῶς σαυτὴν τῷ πάθει, δι' ἀπαλότητα ἡθῶν βαθεῖαν τὴν πληγὴν δεξαμένη τῆς λύπης. Οὐδὲν γὰρ τῶν συμβαινόντων ἡμῖν ὡς λυπηρὸν ὑποδέχεσθαι χρὴ, κἂν πρὸς τὸ παρὸν ἄπτηται τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Εἰ γὰρ τοὺς λόγους ἀγνοοῦμεν, καθ' οὓς ἐκαστον τῶν γινομένων ὡς καλὸν παρὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῖν ἐπάγεται· ἀλλ' ἐκεῖνο πεπεισθαι ὀφείλομεν, ὅτι πάντως συμφέρει τὸ γινόμενον, ἢ ἡμῖν διὰ τὸν τῆς ὑπομονῆς μισθόν, ἢ τῇ παραληφθείσῃ ψυχῇ, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεον τῆ ζωῆ ταύτῃ ἐπιβραδύνασα, τῆς ἐμπολιτευομένης τῷ βίῳ κακίας ἀναπλησθῇ. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἢ τῶν Χριστιανῶν ἐλπίς περιωριστο, εἰκότως χαλεπὸν ἂν ἐνομήσθη τὸ θάπτον διαζευχθῆναι τοῦ σώματος· εἰ δὲ ἀρχὴ τοῦ ἀληθινοῦ βίου τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσιν ἐστὶ τὸ τῶν δεσμών τούτων τῶν σωματικῶν τὴν ψυχὴν ἐκλυθῆναι, τί λυπούμεθα, ὡς καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα; Ἄλλ' ἀνδρὸς φυλτάτου στέρησις ἀνυπομονήτων σοι τὴν συμφορὰν ἐμποιεῖ. Καὶ γὰρ συντίθημι. Ὅτι μὲν γὰρ λυπηρὰ συμφορὰ τοῦ πάθους τοῦ κατὰ τὸν ἄριστον τῶν ἀνδρῶν ἐκεῖνον, ἅπαντες ἴσμεν. Πάντως γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἐστὶ λιθίνημ ἔχων τὴν καρδίαν, ὅς εἰς πείραν ἀφικόμενος τοῦ ἀνδρὸς ἐκεῖνου, εἴτ' ἀκούσας αὐτὸν ἀθρόον ἐξ ἀνθρώπων ἀναρπασθέντα, οὐχ ὡς κοινὴν ζημίαν τοῦ βίου τὴν τούτου στέρησιν ἐλογίσασατο. Εἰ δὲ τοῖς πόρρω τῆς οἰκειότητος οὕτω βαρὺ καὶ δύσφορον τὸ συμβᾶν, πῶς εἰκὸς ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν σὴν διατεθῆναι ψυχὴν, οὕτως ὑποκειμένην τῷ πάθει, ὥστε οἶονεὶ διχοτομίας τινὸς αἰσθάνεσθαι ἐν τῷ τοῦ φιλτάτου χωρισμῷ τελευτήσαντος; Καὶ γὰρ οὐχ ἥττον ἐστὶν ἀλγεινὴ ἢ τοιαύτη διάζευξις, ἢ εἰ τὸ ἡμισυ

A reposita. Mater cum effecta es **539**, puerumque vidisti, ac gratias egisti Deo, plane sciebas mortalem a te, cum mortalis sis, genitum esse. Quid igitur mirum, si mortuus est mortalis? Sed dolet nobis, quod præter tempus. Incertum, utrum hoc non fuerit tempestivum: nos siquidem eligere quæ animabus utilia sunt, et præfinire terminos humanæ vitæ non novimus. Circumspice totum terrarum orbem, in quo habitas, et cogita omnia mortalia esse quæ videntur, omnia corruptioni obnoxia. Respice ad cælum, et illud ipsum aliquando dissolvetur: ad solem, ne ille quidem permanebit; stellæ omnes, animalia terrestria et aquatilia, terræ ornatus, terra ipsa, omnia corruptioni obnoxia, omnia paulo post non amplius futura. Horum cogitatio sit casus solatium. Cave calamitatem seipsa metiaris: ita enim tibi videbitur intolerabilis: sed eam cum omnibus rebus humanis comparans, inde reperies illius solatium. His autem omnibus illud validissimum addendum habeo: Parce marito; alter alteri solamen estote: ne facias ei graviores calamitates, dolore te ipsa conficiens.

11. (1) Sed tamen suspectus mihi est ingens tuus filii amor, ne forte mœrori te dedas, ob simplicitatem morum profundam plagam recipiens doloris. (2) Nihil eorum quæ nobis accidunt, ut molestum accipere oportet, etiamsi in præsentia infirmitatem nostram tangat. Etsi enim rationes ignoramus, ob quas unumquodque eorum quæ contingunt, veluti bonum a Domino nobis exhibetur: tamen hoc nobis persuasum esse debet, omnino utile esse quod evenit: sive nobis, ob patientiæ mercedem: sive animæ assumptæ, ne diutius in hac vita immorans, vigente in hoc mundo malitia repletur. Si enim hac vita circumscriberetur Christianorum spes, non immerito sane molestum videretur citius a corpore disjungi: sin autem veræ vitæ initium est, iis qui secundum Deum vivunt, animæ e corporis vinculis solutio, quid tristitia afficimur, sicut et ii qui spem non habent? (3) At viri charissimi privatio intolerabilem tibi calamitatem facit. Et ego assentior. Tristem enim esse calamitatem, optimi illius viri casum, omnes scimus. Nam profecto nemo ita corde lapideo, ut virum illum expertus ac deinde audiens ex hominibus subito ereptum esse, non commune humanæ vitæ damnum illius jacturam existimaverit. Quod si his qui non sunt affinitate conjuncti, id quod accidit adeo grave et ad perferendum difficile: quomodo verisimile sit animam tuam in hoc casu affici, quæ ipsi ita est subjecta, ut veluti bipartitam quamdam sectionem in conjugis separatione senserit? (4) Ejusmodi enim separatio non minus habet doloris, quam si media nostri corporis pars discinde

(1) Ex epist. cclxix, 415.

(2) Ex epist. ci, 197.

(3) Ex epist. ccciii, 438.

(4) Ibid., 439.

retur. Ac tristia quidem ejusmodi, et his majora ; sed quæ in his quæ evenerunt consolatio? Primum quidem vigens illa ab initio lex Dei nostri, necesse omnino esse, ut quisquis natus fuerit, stato tempore de vita exeat. Si igitur sic res humanæ ab Adam ad nostra usque tempora constitutæ sunt, communes naturæ **540** casus animo iniquo ne feramus, sed Domini erga nos dispensationem amplectamur. (1) Ac semper quidem utilis Scripturarum doctrina, sed maxime ejusmodi temporibus. Memento igitur latæ a Creatore nostro sententiæ, per quam quotquot ex terra orti sumus, in terram revertimus⁸⁰ : nec quisquam ita magnus, ut dissolutioni non sit obnoxius. Admirandus ille vir erat quidem eximius et magnus, et corporis robori parem habens animi virtutem, fateor et ego; nemini sane in utroque secundus, sed tamen homo erat, et mortuus est, ut Adam, ut Noe, ut Abraham, ut Moses, ut alius quivis, quem ejusdem naturæ participem nominaveris. (2) Unum enim revera exemplar naturæ humanæ virum illum Conditor nosler creaverat; unde omnes in eum conjiciebantur oculi, et lingua omnis res illius prædicabat; pictores autem et statuarii formæ dignitatem assequi non poterant; historici vero, dum res præclare in bello gestas referunt, in fabularum incredibilium incommodum incidunt. Quare ne adduci quidem plerique poterant, ut famæ tristem illum nuntium circumferenti crederent, aut omnino mortuum esse talem virum faterentur. Sed tamen perpessus est, quæ et cælo et soli et terræ accident. (3) Ita igitur dolori moderare, ut neque illum animo projicias, neque a tristitia absorbearis.

12. (4) Eos autem, qui dum vivunt, mutuo junguntur, ac deinde morte a se invicem divelluntur, viatoribus cogita non esse absimiles, unam et eandem euntibus viam, et propter continuam inter se confabulationem necessitudine atque consuetudine devinctis. Hi post emensum iter commune, ubi sectam viam repererint, necessitate jam cogente ut alter ab altero separetur, nequaquam consuetudine detenti negligunt quod sibi proposuerant: sed causam quæ se initio compulit, in memoriam revocantes, ad suam quisque metam contendunt. Quemadmodum igitur his alius erat viæ scopus, intercessit autem ex consuetudine inter ipsos, cum iter facerent, necessitudo quædam ac familiaritas: sic etiam iis qui nuptiis aut alia quapiam vitæ societate conjuncti sunt, fuit procul dubio præstitutus proprius quidam vitæ terminus; sed tamen ipsos inter se conjunctos prædefinitus vitæ finis necessario separavit ac sejunxit. (5) Itaque grati animi fuerit non ægre ferre

⁸⁰ Gen. III, 19.

(1) Ex epist. cclxix, 415.

(2) Ibid., 416.

(3) Ibid.

A ἡμῶν τοῦ σώματος ἀπερρήγγυτο. Ἀλλὰ τὰ μὲν λυπηρὰ τοιαῦτα, καὶ μείζω τούτων· ἢ δὲ ἐπὶ τούτοις παραμυθία τίς; Ἡ ἐξ ἀρχῆς κεκρατηκυῖα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν νομοθεσία· τὸ χρῆναι πάντως τὸν εἰς γένεσιν παρελθόντα, τοῖς καθήκουσι χρόνοις ἀπιέναι τοῦ βίου. Εἰ οὖν οὕτως ἀπὸ Ἀδάμ μέχρις ἡμῶν τὰ ἀνθρώπινα διατέτακται, μὴ ἀγανακτώμεν ἐπὶ ταῖς κοινοῖς τῆς φύσεως ἡμῶν παθήμασιν, ἀλλὰ καταδεχώμεθα τὴν ἐφ' ἡμῖν τοῦ Δεσπότου οἰκονομίαν. Πάντοτε μὲν γὰρ χρήσιμον τὸ τῶν Γραφῶν διδασκαλεῖον, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων καιρῶν. Μνήσθητι τοίνυν τῆς τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς ἀποφάσεως, δι' ἧς πάντες οἱ ἐκ τῆς γῆς φύντες, πάλιν εἰς τὴν γῆν ὑποστρέφομεν· καὶ οὐδεὶς οὕτω μέγας, ὥστε βελτίω φανῆναι τῆς διαλύσεως. Καλὸς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ θαυμαστός ἐκεῖνος, καὶ ἐφάμιλλος τῇ ῥώμῃ τοῦ σώματος τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, φημί καὶ γὰρ· οὐ μνοῦν ἔχων ὑπερβολὴν εἰς ἑκάτερα, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος, καὶ τέθνηκεν, ὡς Ἀδάμ, ὡς Νῶε, ὡς Ἀβραάμ, ὡς Μωϋσῆς, ὡς ὄντινα ἂν εἶπῆς τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως μετασχόντων. Ἐν τῷ ὄντι ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον ὁ κτίσας ἡμᾶς ἐδημιούργησεν· ὥστε πάντες μὲν ὀφθαλμοὶ πρὸς αὐτὸν ἐφέροντο· πᾶσα δὲ γλῶσσα τὰ κατ' αὐτὸν διεξῆρει· γραφεῖς δὲ καὶ πλάσται τῆς ἀξίας ἀπελιμπάνοντο· ιστορικοὶ δὲ ἄνδρες, τὰ κατ' ἀρετὴν ἀνδραγαθήματα διηγούμενοι, πρὸς τὴν τῶν μύθων ἐκπίπτουσιν ἀπιστίαν. Ὅθεν οὐδὲ πιστεύειν ἠνείχοντο οἱ πολλοὶ τῇ φήμῃ τὴν σκυθρωπὴν ἀγγελίαν περιαιγούση, οὐδὲ καταδέχεσθαι ὅλως, ὅτι τέθνηκεν ὁ τοιοῦτος. Ἀλλ' ὅμως πέπονθεν ἃ καὶ οὐρανῷ καὶ ἡλίῳ καὶ γῆ συμβήσεται. Οὕτω τοίνυν τὸ πάθος μέτρησον, ὡς μήτε ἐκβαλεῖν τῆς καρδίας, μήτε καταποθῆναι ὑπὸ τῆς λύπης.

12. Τοὺς γὰρ κατὰ τὸν βίον συναφθέντας ἀλλήλοις, εἴτα θανάτῳ δισταμένους, ὁδοιπόροις λογιζοῦ παραπλησίους, μιαν πορευομένους ὁδόν, καὶ διὰ τὴν συνεχῆ μετ' ἀλλήλων διατριβὴν ἐνωθεῖσιν ὑπὸ τῆς συνηθείας. Οἱ ἐπειδὴ τὴν κοινὴν ὁδὸν διεξεθλόντες, καταλάβωσι λοιπὸν σχιζομένην αὐτὴν, τῆς χρείας ἤδη ἀναγκαίως μεριζούσης ἑκάτερον, οὐ τῇ συνηθείᾳ προσκαθεζόμενοι ἀμελοῦσι τῶν προκειμένων, ἀλλὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς κινήσεως αὐτοῦς αἰτίας ὑπομνησθέντες, πρὸς τὸ οἰκεῖον ἕκαστος ἀποτρέχουσι πέρασ. Ὡς οὖν ἐκεῖνοις ἄλλος μὲν ἦν ὁ σκοπὸς τῆς ὁδοῦ, συνέβη δὲ αὐτοῖς ἢ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἐκ τῆς συνηθείας οἰκειώσεις· οὕτω καὶ τοῖς ἐν γάμῳ, ἢ ἄλλῃ τινὶ κοινωνίᾳ βίου συνημένοις, ἴδιον προέκειτο δηλονότι τῆς ζωῆς τὸ πέρασ· συναφθέντας δὲ ἀλλήλοις, ἀναγκαίως τὸ προδιατεταγμένου τῆς ζωῆς τέλος ἐχώρισε καὶ διέλυσε. Εὐγνώμονος δὲ διανοίας, οὐκ ἐπὶ τῷ χωρισμῷ δυσφόρως ἔχειν τοῦ συναφθέντος, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀξ ἀρχῆς συναφείᾳ χάριν ἔχειν τῷ συγκληρώσαντι. Σὺ δὲ, καὶ ὅτε περιῆν σοι

(4) Ex hom. in mart. Julittam, 38.

(5) Ibid.

ὁ ἀνὴρ ἢ τὸ παιδίον, ἢ ὅτιοῦν ὦν ὁδύρη νῦν, οὐχὶ χάριν εἶχες τῶν παρόντων τῷ δεδωκότι, ἀλλ' ἐνεκάλεις ὑπὲρ τῶν ἐλλειφθέντων. Εἰ μὲν ἀνδρὶ μόνῃ συνώκεις, ὅτι μὴ παῖδες ἦσαν οἴουζ ἐβούλου· εἰ δὲ καὶ παῖδες παρήσαν, ὅτι μὴ ὑπερεπλούτεις. Ὅρα τοίνυν, μήποτε αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἀναγκαίως τῶν φιλτάτων τὰς στερήσεις κατασκευάζωμεν· παρόντων μὲν, οὐκ αἰσθανομενοι, παρελθόντων δὲ, περιεχόμενοι. Ἐπειδὴ γὰρ παρακειμένων τῶν ἐκ Θεοῦ ἀγαθῶν οὐκ εὐχαριστοῦμεν, ἀναγκαία ἡμῖν ἢ ἀφαιρέσις διὰ τὴν αἰσθησιν γίνεται. Ὡσπερ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ ἄγαθον προκείμενον οὐχ ὁρῶσιν, ἀλλὰ δέονται συμμέτρου τινοῦ ἀποστάσεως· οὕτω καὶ αἱ ἀχάριστοι ψυχαὶ εἰκόσιν ἐν τῇ ἀλλοτριώσει τῶν ἀγαθῶν τῆς παρελθούσης χάριτος ἐπαισθάνεσθαι. Ὅτε γὰρ ἀπέλανον τῶν χρηστοτέρων, οὐδεμίαν χάριν τῷ δεδωκότι γνωσκόντες· μετὰ τὴν στέρησιν, τὸ παρελθὸν μακαρίζουσιν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἀφέντες τὰς ἐπὶ τοῖς ἀποῦσι λύπας, διδάχθῶμεν τὴν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν εὐχαριστίαν ἀποδιδόναι. Εἰπώμεν, ἐν μὲν ταῖς σκυθρωπότεραις περιστάσει τῶν πραγμάτων, τῷ σοφῷ ἰατρῷ· Ἐν θλίψει μικρᾷ ἢ παιδείᾳ σου ἡμῖν. Εἰπώμεν· Ἀγαθὸν μοι, ὅτι ἐταπεινώσάς με. Εἰπώμεν, ὅτι Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Εἰπώμεν, ὅτι Ὀλίγα ὦν ἡμᾶστομεν μεμαστιγώμεθα. Παρακαλέσωμεν τὸν Κύριον, ὅτι Παιδεύσου ἡμᾶς, Κύριε, πλὴν ἐν κρίσει, καὶ μὴ ἐν θυμῷ. Ἐλεγχόμενοι γὰρ ὑπὸ Κυρίου παιδεύομεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. Ἐν δὲ τῇ φαιδροτέρᾳ τοῦ βίου διαγωγῇ ἐκείνην λέγωμεν τοῦ Δαβὶδ τὴν φωνήν· Τί ἀνταποδώσομεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν; καλῶς ἀποροῦντος τοῦ Προφήτου, καὶ περισκοποῦντος αὐτοῦ τὴν πενίαν, ὅτι οὐδὲν ἔχει πρὸς ἀντίδοσιν ἄξιον· ὅς ἐφ' οὕτω μεγάλας καὶ λαμπραῖς εὐεργεσίαις, οὐμενοῦν ἐχούσαις ὑπερβολὴν, πολλαπλασίονα ἡμῖν τὰ εἰς ὕστερον ἐπαγγέλλεται ἀγαθὰ, Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπώσιν αὐτόν. Ὡν καὶ ἡμεῖς ἐπιτύχοιμεν, ἐκ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἑαυτοῦς ἐκκαθάραντες, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Deus diligentibus se ⁸⁸. Quæ utinam nos corporeis his affectibus repurgati consequi etiam valeamus per gratiam ac humanitatem Domini nostri Jesu Christi, cui gloria, et potestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΠΕΡΙ ΛΥΠΗΣ ΚΑΙ ΑΘΥΜΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄.

1. Ὅταν ἴδω καὶ τὸ κακὸν εὐδοκούμενου, καὶ τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν κεκτηκυῖαν καὶ ἀπαγορεύουσαν πρὸς τὸ συνεχὲς τῶν ἐπιηρειῶν, ἀθυμίας πληροῦ-

⁸¹ Isa. xxvi, 16. ⁸² Psal. cxviii, 71. ⁸³ Rom. viii, 18. ⁸⁴ Job xv, 11. ⁸⁵ Jerem. x, 24. ⁸⁶ I Cor. xi, 22. ⁸⁷ Psal. cxv, 12. ⁸⁸ I Cor. ii, 9.

(1) Ex hom. in mart Julittam, 40.

A separationem illius qui conjunctus fuerat : sed ei qui hujusce consortii auctor fuerat, gratiam ob primam conjunctionem habere. Tu quoque cum superstes esset vir tuus, aut infantulus, aut quo libet eorum quæ nunc lamentaris, nullas grates rependebas honorum præsentium largitori : imo de absentibus conquerebaris. Et quidem si absque prole cum viro degebas, querebare quod filii quales desiderasses, tibi non essent: sin autem habebas filios, dolebas quod non afflueres divitiis. Cave, igitur ne forte charissimorum privationem nobis ipsis reddamus necessarium, cum non afficiamur illarum præsentia, sed amissos desideremus. Quoniam enim pro præsentibus bonis a Deo collatis grates non persolvimus: ideo privari nos iis necesse est, ut affectus noster **541** commoveatur. Quemadmodum enim non vident oculi quod nimium propre admotum est, sed congruenti aliquo spatio indigent: ita et ingratae animæ per bonorum abalienationem videntur de præterito beneficio affici. Nam cum fruerentur bonis, nullam gratiam habebant largitori; sed ubi sunt iis spoliatae, id ipsum quod evanuit, laudant æstimantque, (1) Nos autem mœrorem ex iis quæ desunt emergentem amandantes, discamus ob præsentia gratias exsolvere. Dicamus sapienti medico in tristioribus rerum infortuniis, *In tribulatione parva, disciplina tua nobis* ⁸¹. Dicamus: *Bonum mihi quia humiliastime* ⁸². Dicamus: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* ⁸³. Dicamus: *Pauca præ iis quæ peccavimus accepimus verbera* ⁸⁴. Obsecremus Dominum: *Castiga me, Domine, verumtamen in judicio, et non in furore* ⁸⁵. *Cum enim redarguimur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur* ⁸⁶. At vero in lætiore vitæ statu emittamus illam Davidis vocem: *Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis* ⁸⁷? recte nimirum dubitante Propheta, ac inopiam suam circumspiciente, talem videlicet, ci ut nihil suppeteret dignum quod retribuere. Dominus enim post beneficia adeo magna splendidaque, et quibus nihil præstantius, nobis in posterum multo majora pollicetur, *Quæ oculos non vidit, nec auris audivit, et*

D in cor hominis non ascenderunt quæ præparavit

DE TRISTITIA ET ANIMI DEJECTIONE.

SERMO XII.

1. (2) Cum video et malum ad aptatos exitus perducere, et vestram pietatem defatigari, animumque despondere ob continuas calamitates, mœstilia

(2) Ex epist. ccxlvii, 383,

repleor. Sed rursus cum magnam Dei manum con-
sidero, eumque nosse et confractos erigere, et jus-
tos diligere, superbos vero conterere, et potentes
de suis sedibus dejicere: rursus immutatus spe
concepto allevor. (1) Novi et persuasum habeo,
quod et vobis notum esse volo, celerem ad futuram
opem, nec perpetuam derelictionem futuram. Quod
enim passi sumus, ob peccata nostra passi sumus;
sed opem suam, ob suum in servos suos amorem
ac misericordiam, benignus ostendet. (2) Sive
enim peccatorum solvimus pœnas, sufficiunt fla-
gella ad evertendam deinceps Dei in nos iram⁸⁹;
sive ad sustinenda pro pietate certamina his ten-
tationibus vocamur, justus est certaminum arbiter,
ut non sinat tentari nos ultra quam ferre possu-
mus: sed nobis reddat pro toleratis jam laboribus,
patientiæ et spei in ipsum nostræ coronam. (3) Quis
enim animo ita adamantino, quis ita commiserationis
omnis ac mansuetudinis expertus, ut audiens
gemitum **542** undique auras nostras feriente m,
velut ex tristi quodam choro communem quamdam
ac consonam lamentationem edente, non animo do-
leat, non humi procumbat, et non penitus inextrica-
bilibus his curis tabescat? Hæc autem dico, (4) non
consolandi gratia: quis enim sermo inveniatur
tantæ medicus calamitatis? sed cordis mei dolo-
rem quantum possumus, vobis hac voce significo.

συμφορᾶς ἰατρὸς;) ἀλλὰ τὴν ὀδύνην τῆς καρδίας μου, καθ' ὅσον δυνατὸν, ἐκ τῆς φωνῆς ταύτης ὑμῖν διασημαίνων.
2. (5) Perspeximus enim astutiam belli diaboli-
ci, qui, ubi vidit in hostium persecutionibus mul-
tiplicari in nobis virtutem, ac magis florere, muta-
vit suum ipsius consilium, nec jam aperte bellum
gerit, sed occultas nobis insidias struit, obtegens
callidam nocendi voluntatem nomine quod circum-
ferunt hostes, ut et patiamur eadem quæ patres
nostri, nec videamur pati pro Christo, eo quod
Christianorum nomen habeant et ipsi persecuto-
res. (6) Hæc nos perculserunt, et propemodum
mente emoverunt. Ad has autem cogitationes illa
etiam accessit: Num Dominus servos suos reliquit?
num novissima hora est, et defectio per hæc in-
greditur, ut reveletur tandem iniquus ille, filius
perditionis, qui adversatur, et effertur adversus
omnem qui dicitur Deus aut numen⁹⁰? Sed tamen
sive temporaria est ista tentatio, forte illam, ut
boni Christi athletæ: sive etiam res summo inter-
itui traditæ sunt, animo ne concidamus ob præ-
sentia, sed expectemus e cœlis revelationem, et
adventum magni Dei et Salvatoris nostri Jesu
Christi. Etenim si creatura omnis dissolvatur, et
transmutabitur mundi hujus figura, quid mirum

⁸⁹ I Cor. x, 13. ⁹⁰ II Thess. ii, 3.

(1) Ex epist. CCXLVII. 383.

(2) Ex epist. CXL, 232.

(3) Ibid.

(4) Ex epist. XXIX, 109.

(5) Ex epist. CXXXIX, 230.

(6) Ibid., 231.

(7) Ἡμεῖς. Sic Regius codex cum contextu. Editi

μαί. Ὅταν δὲ πάλιν τὴν μεγάλην χεῖρα τοῦ Θεοῦ
ἐννοήσω, καὶ ὅτι οἶδεν ἀνορθοῦν τοὺς κατεδραγμέ-
νους καὶ ἀγαπᾶν δικαίους, συντρίβειν τε ὑπερηφά-
νους, καὶ καθαιρεῖν ἀπὸ θρόνων δυναστας: πάλιν
μεταβαλὼν, κούφωτερος γίνομαι ταῖς ἐλπίσι. Καὶ
οἶδα καὶ πείπειμαι, ὃ καὶ ὑμᾶς γινώσκειν βούλο-
μαι, ὅτι ταχεῖα ἔσται ἡ ἀντίληψις, καὶ οὐκ εἰς
τέλος ἔσται ἡ ἐγκατάλειψις. Ἄ μὲν γὰρ πεπόνθα-
μεν· διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν πεπόνθαμεν· τὴν δὲ
αὐτοῦ βοήθειαν διὰ τὴν περὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ
ἀγάπην καὶ εὐσπλαγγίαν ὁ φιλόθρωπος ἐπιδείξει-
ται. Εἴτε γὰρ ἀμαρτημάτων ἀποτίνυμεν δίκας,
ἱκαναὶ αἱ μάστιγες πρὸς παραίτησιν λοιπὸν τῆς ἐφ'
ἡμῖν ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· εἴτε εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσε-
βείας ἀγῶνας διὰ τῶν πειρασμῶν τούτων κεκλήμε-
θα, δίκαιος ὁ ἀθλοθέτης μὴ ἔαται ἡμᾶς πειρασθῆ-
ναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν· ἀλλ' ἐπὶ τοῖς
πεπονημένοις ἀποδοῦναι ἡμῖν τὸν τῆς ὑπομονῆς καὶ
τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος στέφανον. Τίς γὰρ οὕτως ἀδα-
μάντινος τὴν ψυχὴν, τίς οὕτως παντελῶς ἀσυμπαθῆς
καὶ ἀνήμερος, ὡς ἀκούων τοῦ πανταχόθεν ἡμᾶς (7)
προσβάλλοντος στεναγμοῦ, οἶον ἀπὸ τινος χοροῦ
κατηφοῦς, κοινὸν τινα θρῆνον καὶ σύμφωνον προσ-
ηχοῦντος, μὴ οὐχὶ παθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ κατακαμ-
φθῆναι εἰς γῆν, καὶ ταῖς ἀμηχάνοις ταύταις ἀνίαις
παντελῶς ἐκτακῆναι; Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ παρακλή-
σεως ἕνεκεν, (τίς γὰρ καὶ λόγος εὐρεθεῖη τοσαύτης
ἔσσης δυνατὸν, ἐκ τῆς φωνῆς ταύτης ὑμῖν διασημαίνων.

C 2. Ἐλογισάμενη γὰρ τὸ ἔντεχνον τοῦ διαβολικοῦ
πολέμου· ὃς ἐπειδὴ εἶδεν ἐν ταῖς παρὰ τῶν ἐκλιρῶν
ἐπαρθείαις πληθυνομένην τὴν ἀρετὴν ἐν ὑμῖν, καὶ
μᾶλλον θάλλουσαν μετέστρεψεν ἑαυτοῦ τὴν βουλήν,
καὶ οὐκ ἔτι ἐκ τοῦ προφανοῦς πολεμῆι, ἀλλὰ κεκρυμ-
μένος (8) ἡμῖν τὰς ἐνέδρας τίθησι, καλύπτων αὐ-
τοῦ τὴν ἐπιβουλήν διὰ τοῦ ὀνόματος οὗ περιφέρου-
σιν οἱ πολέμοι· ἵνα καὶ πάθωμεν τὰ αὐτὰ τοῖς
πατράσιν ἡμῶν, καὶ μὴ θόξωμεν πάσχειν ὑπὲρ
Χριστοῦ, διὰ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα ἔχειν καὶ τοὺς
διώκοντας. Ταῦτα ἡμᾶς ἐξέπληξε, καὶ μικροῦ δεῖν (9),
ἔξω ἐποίησε τῶν λογισμῶν. Συνεισηλθε δὲ τούτοις
τοῖς διαλογισμοῖς κακείνη ἡ ἔννοια· Ἄρα μὴ ἐγκατέ-
λιπεν ἑαυτοῦ τοὺς δούλους ὁ Κύριος; ἄρα μὴ
ἔσχατη ὥρα ἔστι, καὶ ἡ ἀποστασία διὰ τούτων λαμ-
βάνει τὴν εἴσοδον, ἵνα λοιπὸν ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνομος,
ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὑπεραι-
ρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα;
Πλὴν, εἴτε πρόσκαιρός ἐστιν ὁ πειρασμός, βαστά-
σατε αὐτὸν ὡς καλοὶ (10) τοῦ Χριστοῦ ἀγωνισταί·
εἴτε καὶ τῇ παντελεῖ φθορᾷ τὰ πράγματα παραδέ-
δοται, μὴ ἀκηδιάσωμεν πρὸς τὰ παρόντα· ἀλλ'
ἀναμεινῶμεν τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀπόκάλυψιν καὶ ἐπι-

ὑμᾶς.

(8) Κεκρυμμένος. Sic idem codex et contextus.
Editi κεκρυμμένως.

(9) Μικροῦ δεῖν. Deest postrema vox in utroque
codice Regio.

(10) Ὡς καλοὶ Contextus οἱ καλοὶ.

φάνειον τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ πᾶσα ἡ κτίσις λυθήσεται, καὶ μεταποιθήσεται τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, τί θαυμαστὸν καὶ ἡμᾶς, μέρος ὄντας τῆς κτίσεως, παθεῖν τὰ κοινὰ πάθη, καὶ παραδοθῆναι θλίψεσιν, ἃς κατὰ τὸ μετρον τῆς δυνάμεως ἡμῶν ὤρισεν ὁ δίκαιος κριτῆς, οὐκ ἔων ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα, ἀλλὰ διδοῦς σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν; Μὴ τοίνυν ἀποκάμωμεν, ἀδελφοί· ἀναμένουσι γὰρ ἡμᾶς οἱ τῶν μαρτύρων στέφανοι· ἔτοιμοί εἰσιν οἱ χοροὶ ὁμολογητῶν προτεῖναι ὑμῖν (1) τὰς χεῖρας, καὶ δεῖξασθαι ὑμᾶς εἰς τὸν ἴδιον ἀριθμὸν. Μνήσθητε τῶν πάλαι ἁγίων, ὅτι οὐδαίς τρυφῶν, οὐδὲ κολακευόμενος, τῶν στεφάνων τῆς ὑπομονῆς ἠξιώθη· ἀλλὰ παντες διὰ μεγάλων θλίψεων πυρωθέντες, τὸ δοκίμιον ἐπεδείξαντο Μακάριος ὁ καταξιωθείς τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Μακαριώτερος δὲ ὁ πλεονάσας ἐν τοῖς παθήμασι· διότι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Ὁ γὰρ μὴ ὑποπεσὼν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος, τὴν λύπης τὸ βᾶρος ὑπενεγκῶν

3. Ὡσπερ οὖν οἱ σκώληκες τοῖς ἀκαλωτέροις τῶν ξύλων ἐντίκτονται μάλιστα, οὕτως αἱ λύκαι τοῖς μαλακωτέροις ἤθεσι τῶν ἀνθρώπων ἐμφύονται. Οὔτε δὲ γυναῖξιν, οὔτε ἀνδράσι ἐπιτέτραπται τὸ πολυπενθεῖν καὶ πολύδακρυ· ἀλλ' ὅσον ἐπιστυγγάσαι τοῖς λυπηραῖς, καὶ μικρὸν τι δάκρυον ἐπιστάξαι, καὶ τοῦτο ἡσυχῆ, μὴ ἀναβρυχόμενον, μηδὲ ὑλλοῦζόντα, μηδὲ καταρρήγνυντα χιτῶνα, ἢ κόνιν χεόμενον, μηδ' ἄλλο τι τοιοῦτον ἀσχημονοῦντα τῶν ἐπιτηδευομένων παρὰ τῶν ἀπαιδευτῶν ἐχόντων πρὸς τὰ ἀνθρώπινα (2). Ἀνάνδρου γὰρ ψυχῆς, καὶ οὐδένα τόνον (3) ἐκ τῆς ἐπὶ Θεὸν ἐλπίδος ἐχούσης, τὸ σφοδρῶς καταρρήγνυσθαι καὶ ὑποπίπτειν τοῖς λυπηροῖς. Τὸ μὲν γὰρ δάκρυον, ὡσπερ ἐκ πληγῆς (4) τινος, τῆς προσβολῆς τοῦ ἀβουλήτου τῆν ψυχὴν τύπτοντος καὶ συστέλλοντος, καταθλιβομένου τοῦ περικαρδίου πνεύματος, ἀποτίκτεσθαι πέφυκεν· ἢ δὲ χαρὰ οἶον σκίρτημά τί ἐστι τῆς ψυχῆς ἐπαγαλλομένης τοῖς κατὰ γνώμην. Ὅθεν καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα συμπτώματα διενηνοχε. Τοῖς μὲν γὰρ λυπομένοις, ὑπωχρος καὶ πελιθνός καὶ κατεψυγμένος ὁ ὄγκος· τοῖς δὲ φαιδρυνόμενοις, ἐξανθοῦσα καὶ ὑπέρυθρος ἡ τοῦ σώματος ἐξίς, μονονουχὶ πηδῶσης τῆς ψυχῆς, καὶ προωθουμένης ὑπ' ἠθουῆς εἰς τὸ ἔξω. Καὶ πολλοὺς ἐγνωμεν ἐν συμφοραῖς ἀνηκέστοις ἀποστάξαι δάκρυον βιαίως ἐγκαρτερήσαντας· εἴτα τοὺς μὲν εἰς ἀνήκεστα ἐκπεσόντας πάθη, ἀποπληξίας ἢ παραλύσεις· τοὺς δὲ καὶ παντελῶς ἀποψύ-

A est nos quoque, qui rerum creatarum pars sumus communibus malis affici, ac tradi afflictionibus, quas pro virium nostrarum modulo infligit nobis justus iudex, non tentari nos sinens supra id quod possumus, sed dans una cum tentatione exitum, ut perferre possimus ⁹¹? Ne igitur deficiamus, fratres: exspectant enim nos martyrum coronæ: parati sunt confessorum chori manus vobis porrigere, inque suum numerum recipere. Memineritis veterum sanctorum, quorum nemo deliciis inserviens, aut adulationibus delinitus, coronas patientiæ consecutus est; sed omnes per magnas afflictiones quasi per ignem tentati, experimentum sui dederunt. (5) Beatus qui dignus habetur, qui patitur pro Christo. Beatior qui majora patitur, quandoquidem afflictiones temporis præsentis dignæ non sunt, quæ comparentur cum gloria, quæ deinceps revelabitur in nobis. (6) Qui enim non succumbit afflictionibus, sed per spem in Deum doloris pondus tolerat, is magnam habet apud Deum patientiæ mercedem.

μεγάλην ἔχει παρὰ Θεῷ τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀντίδοσιν.

3. (7) Quemadmodum igitur in lignis tenerioribus gignuntur vermes: sic tristitia in molliore hominum indole innascitur. **543** Nec vero mulieribus, neque viris effusior ille luctus fletusque permissus est: sed tantum, quantum fas est, afflictari de adversis, parum lacrymari, idque tacite, sine fremitibus, sine ejulatibus, adeo ut nec vestis scindatur, nec cinis inspergatur, nec aliud quidquam eorum indecore fiat, quæ studiose facere solent qui ad humanos casus nulla imbuti fuere disciplina. Etenim animi est ignavi, nullumque ex reposita in Deo spe robur habentis, frangi admodum, et adversis succumbere. (8) Nam lacrymæ velut ex quodam ictu, ex improvise casu percutiente animam, eamque contrahente, compresso circa cor spiritu, oriri consuevere: gaudium vero est animæ ob res ex sententia succedentes gestientis, quidam quasi saltus. Hinc differunt corporis symptomata. Tristes quidem subpallidam lividamque ac rigentem habent corporis molem: inest vero efflorescens quædam et subrubra corporis habitudo lætis et hilaribus, anima tantum non prosiliente et prorumpente ad exteriora præ voluptate. (9) Ac novimus multos in gravissimis adversitatibus sibi per vim a lacrymis temperasse; quorum alii posthac in immedicabiles morbos inciderunt, in apoplexiam, paralysimque; alii vero omnino supremum diem obierunt, quod eorum vires,

⁹¹ I Cor. x, 13

(1) Ὑμῖν. Sic Regius eodex 1992, cum contextu, et paulo post ὑμᾶς. Editi ἡμῖν et ἡμᾶς.

(2) Πρὸς τὰ ἀνθρώπινα. Haud scio an melior sit hæc scriptura, quam quod in contextu legitur, πρὸς τὰ οὐράνια.

(3) Τόνον. Sic contextus. Editi nostri τόπον.

(4) Πληγῆς. Sic etiam contextus, multo aptius

quam editi nostri, πηγῆς.

(5) Ex epist. cxxxix. 231.

(6) Ex epist. cccii, 439.

(7) Ex hom. *De gratiarum actione*, 30.

(8) Ibid., 28.

(9) Ibid., 29.

quasi debile quoddam fulcrum, pondere tristitiæ A
frangerentur. Nam quod videre in flammalacet, quam
fumus proprius, si non exeat, sed circumvolvatur,
suffocat; id etiam in facultate, qua animal consti-
tuitur, fieri dicunt, nimirum extabescere illam et
extingui præ doloribus, si nullus ad exteriora
aperiatur exitus. (1) Cur enim Lazari causa Chri-
stus fleuit? certe ut querulorum ac luctus aman-
tium ad flendum propensionem, animique eorum
demissionem sanaret. Quod enim citra ullam
animi commotionem, sed ad erudiendos nos la-
crymatus est Dominus, perspectum est ac mani-
festum ex illo: *Lazarus amicus noster dormit,*
*sed vado ut a somno excitem eum*⁹². Quis nostrum
deflet amicum dormientem, quem aliquanto post
sperat expergefatum iri? *Lazare, veni foras*⁹³. B
Mortuus revocabatur ad vitam; alligatus ambu-
labat. Inest miraculum in miraculo. Pedes liga-
bantur institis, nec tamen a motu prohibebatur.
Etenim aderat vis quædam obice major. Quomodo
igitur Dominus, qui erat talia facturum, casum il-
lum lacrymis dignum judicasset? Annon palam
est, ipsum infirmitatem nostram undique sufful-
cientem, eas affectiones quæ inevitabiles sunt et
necessariæ, intra modos quosdam ac terminos
continuisse? Apathiam quidem vitavit tanquam
quiddam ferinum: noluit tamen mœrori ac tri-
stitiæ deditus esse, ac multum lacrymari, quod
hoc illiberale esset et ignavum. (2) At vero Job,
quid? num illi adamantinum erat cor? num com-
pacta ei erant ex saxo viscera? Ceciderunt ei C
decem liberi in brevi temporis momento, una plaga
obtriti, in domo jucunditatis, in tempore deli-
ciarum, decutiente in eos domum diabolo. Vidit
mensam sanguine immistam, vidit liberos diverso
quidem tempore natos, sed unum communemque
sortitos vitæ exitum. Non ejulavit, **544** non com-
mam evellit, non emisit vocem ullam de gene-
rem, sed celebrem illam et ab omnibus decanta-
tam gratiarum actionem protulit: *Dominus de-*
dit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita
*et factum est; sit nomen Domini benedictum*⁹⁴.
Num homo ille erat expers affectionum? At quo-
modo? cum ipse de se dicat: *Ego flevi super omni*
*afflicto*⁹⁵. Estne his dicendis mentitus? Imo vero
præter cæteras virtutes veritas veracem eum quo-
que fuisse declarat, his verbis: *Homo inculpatus,*
*jutus, pius, verax*⁹⁶. Verum hominum plerique
cantilenis quibusdam ad mœstitiam compositis ad
flendum abutuntur, studentque animum suum mo-
dulis lugubribus absumere; et quemadmodum pe-
culiaria sunt tragœdis fictio et apparatus, quocum
theatra conscendunt: ita et lugenti hanc existi-
mant speciem convenire vestem atram, comam

ξαντας, ὡς περ ἐρείσματος ἀσθενούς τῆς δυνά-
μειος αὐτῶν τῷ βάρει τῆς λύπης ἀποκλασθείσης.
Ὁ γὰρ ἐπὶ τῆς φλογὸς ὄραν ὑπάρχει, ὑπὸ τοῦ
οἰκείου αὐτὴν καπνοῦ καταπνίγεσθαι, μὴ ὑπ-
εξιόντος, ἀλλὰ περὶ αὐτὴν εἰλουμένου· τοῦτο φασὶ
καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομοῦσης τὸ ζῶον δυνάμειος γίνε-
σθαι· ἀπομαραίνεσθαι γὰρ ὑπὸ τῶν ὀδυνηρῶν καὶ
κατασθένουσθαι, μηδεμιᾶς γενομένης ἐπὶ τὸ ἐξω
διαπνοῆς. Τίνος γὰρ ἕνεκεν ἐπὶ τῷ Λαζάρῳ ὁ Χρι-
στὸς ἐδάκρυε; τῶν ὀδυρτικῶν πάντως καὶ φιλοθρή-
νων τὸ ἄγαν περιπαθὲς καὶ ταπεινὸν ἐπανορθούμε-
νος. Ὅτι γὰρ οὐκ ἐμπαθὲς ἦν τὸ δάκρυον τοῦ Κυ-
ρίου, ἀλλὰ καὶ διδασκαλικόν, ἐκεῖθεν δῆλον· Λάζαρος
ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται, ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα
ἐξυπνίσω αὐτόν. Τίς δὲ ἡμῶν κοιμώμενον ὀδύρεται
φίλον, ὃν μικρὸν ὕστερον προσδοκᾷ διυπνίζειν; Λά-
ζαρε, δεῦρο ἐξῶ· καὶ ὁ νεκρὸς ἐζωποιεῖτο, καὶ ὁ
δεδεμένος περιεπάτει. Θαῦμα ἐν θαύματι· χειρὶαι
δεθέσθαι τοὺς πόδας, καὶ μὴ καλύεσθαι πρὸς τὴν
κίνησιν· μείζον γὰρ ἦν τὸ ἐνισχύον τοῦ ἐμποδίζοντος.
Πῶς οὖν ὁ τὰ τοιαῦτα ἐνεργεῖν μέλλων, δακρύων
ἄξιον τὸ συμβῆν ἔκρινεν; Ἡ δῆλον, ὅτι πανταχόθεν
ἡμῶν τὸ ἀσθενὲς ὑπερείδων, μέτροις τισὶ καὶ ὄροις
τὰ ἀναγκαῖα περιελαθε πάθη· τὸ μὲν ἀσυμπαθὲς ὡς
θηριῶδες ἐκκλίνων, τὸ δὲ φιλόλυπον καὶ πολὺθρηνον
ὡς ἀγεννὲς παραιτούμενος. Ὁ δὲ Ἰώβ, τί; μὴ ἀδα-
μάντινος ἦν τὴν καρδίαν; μὴ ἐκ λίθου ἦν αὐτῷ πε-
ποιημένα τὰ σπλάγγνα; Ἐπεσον αὐτῷ δέκα παῖδες
ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῆ, μιᾷ πληγῇ συντριβέντες,
καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τῆς θυμῆς, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀπο-
λάυσεως, ἐπικατασεύσαντος αὐτοῖς τοῦ διαδόλου τὸ
οἶκημα. Εἶδε τράπεζαν αἵματι μεμιγμένην· εἶδε
παῖδας διαφόρως μὲν κατὰ τὸν χρόνον ἀποτεχθέντας,
κοινῇ δὲ ὑπεξελθόντας τοῦ βίου (9) τὸ τέλος. Καὶ
οὐκ ὤμωξεν, οὐ κατετίλατο κόμην, οὐκ ἀφῆκε τινα
φονὴν ἀγεννή, ἀλλὰ τὴν αἰδιμὸν ἐκείνην καὶ παρὰ
πᾶσιν ἀνυμνουμένην εὐχαριστίαν ἀπερθέγγετο· Ὁ
Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ
ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο· εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου
εὐλογημένου. Μὴ ἀσυμπαθὲς ὁ ἄνθρωπος; Καὶ πῶς;
ὅς γε περὶ ἑαυτοῦ λέγει· Ἐγὼ ἐκλαυσα ἐπὶ παντὶ
θλιβομένῳ. Ἀλλὰ ἄρα μὴ ἐψεύθετο ταῦτα λέγων;
Καὶ μὴν μαρτυρεῖ αὐτῷ ἡ ἀλήθεια, ὅτι πρὸς ταῖς
λοιπαῖς ἀρεταῖς καὶ ἀληθινὸς ἦν. Ἄνθρωπος γὰρ,
φησὶν, ἀνεμπτος, δίκαιος, θεοσεβὴς, ἀληθινός.
Ἄλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ὠδαῖς τισὶ πρὸς τὸ
κατηφὲς πεποιημέναις καταθρηνοῦσι, καὶ μέλει
γοεροῖς ἐκτῆκεν ἑαυτῶν τὰς ψυχὰς ἐπιτηδεύουσι· καὶ
ὡς περ τῶν τραγωιδῶν ἴδιόν ἐστι τὸ ἀνάπλασμα καὶ ἡ
σκευὴ, μεθ' ἧς τὰ θέατρα καταλαμβάνουσιν· οὕτως
οἴονται προσήκειν καὶ τῷ πενθοῦντι πρόπον εἶναι
σχῆμα, μέλαν ἱμάτιον, καὶ αὐχμηρὰν κόμην, καὶ
σκότος ἐν οἰκίᾳ, καὶ ῥύπον, καὶ κόνιν, καὶ μέλος
σιτυγνόν, ἀεὶ νεκρὸν τῆς λύπης τὸ τραῦμα τῆ ψυχῆ

⁹² Joan. xi, 11. ⁹³ ibid. 43. ⁹⁴ Job i, 21. ⁹⁵ Job xxx, 25. ⁹⁶ Job i, 4.

(1) Ex hom. *De gratiarum actione*, 29.

(2) Ibid., 30.

(3) Βίου. Addidimus hanc vocem ex codice Regio et contextu.

διασώζοντι (1)· οὐκ εἰδότες (2), ὅτι ψυχὴ ἡ ἀπαξ A
προσθεθεῖσα τῷ ποθῷ τοῦ κτίσαντος, καὶ τοῖς ἐκεῖ
κάλλεσιν ἐνειθισμένη φαιδρύνεσθαι, τὸ περιχαρὲς
αὐτῆς καὶ εὐθυμον ὑπὸ τῆς ποικίλης μεταπτώσεως
τῶν σαρκικῶν παθημάτων οὐ μεταβαλεῖ, ἀλλὰ τὰ τοῖς
ἄλλοις λυπηρὰ προσθήκην εὐφροσύνης ποιήσεται,
Ὡσπερ γὰρ οἱ ἀσθενεῖς τὰ ὄμματα, τῶν ἄγαν λαμ-
πρῶν τὰς ὀφθαλμοὺς ἀπάγοντες, ἀνθεσι καὶ παρῶν προσανα-
παύουσιν· οὕτω χρὴ καὶ τὴν ψυχὴν μὴ συνεχῶς
καταβλέπειν τὸ λυπηρὸν, μηδὲ τοῖς παροῦσιν ἀνια-
ροῖς προσκειῖσθαι, ἀλλὰ πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ὄντως
ἀγαθῶν περιάγειν αὐτῆς τὰ ὄμματα,

4. Αἱ γὰρ λύπαι τὴν ψυχὴν, ὡς τὸ πῦρ τὸν χρυσόν,
ἀπελέγχουσι· καὶ τῷ ὄντι τοῖς καλῶς παρεσκευα- B
σμένοις αἱ θλίψεις οἷον εἰ τροφαὶ τινεὶ εἰσιν, ἀθλη-
τικὰ (3) γυμνάσια, ἐπὶ τὴν πατρῴαν θόξαν τὸν ἀγω-
νιστὴν προβάλλουσαι. Ἡ δὲ εἰς ἄγαν κατῆφεια γί-
νεται τῆς ἀμαρτίας αἰτία, τῆς μὲν λύπης βαπτίζου-
σης τὸν νοῦν καὶ ἀμηχανίας ἐμποιοῦσης ἐλιγγῶν, τῆς
δὲ ἀπορίας τῶν λογισμῶν τὴν ἀχαριστίαν ἀπογεννώ-
σης. Αἰσχρὸν οὖν, εὐλογεῖν μὲν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς χρη-
στοτέροις, σιωπᾶν δὲ ἐπὶ τοῖς σκυθρωποτέροις καὶ
ἐπιπόνους πράγμασιν. Ἀλλὰ τότε καὶ πλέον εὐχαρι-
στεῖν δεῖ, εἰδότες, ὅτι Ὁν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει,
μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Καὶ
ῥύεται ἐκ θλίψεως τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ὁ Θεὸς, οὐκ
ἀδοκιμάστους αὐτοὺς καταλιμπάνων, ἀλλὰ τὴν ὑπο-
μονὴν αὐτοῖς χαριζόμενος· Εἰ γὰρ ἡ θλίψις ὑπομο-
νὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν. Ὁ τὴν C
θλίψιν ἀφαιρούμενος, τῆς δοκιμῆς ἑαυτὸν ἀπεστέρη-
σεν. -Ὡς οὖν οὐδεὶς στεφανοῦται ἄνευ ἀνταγωνιστοῦ,
οὕτως οὐδὲ δόκιμος ἀποφανθῆναι δύναται εἰ μὴ (4)
διὰ θλίψεων. Ἐκ πασῶν οὖν τῶν θλίψεων ῥύσεται
αὐτοὺς, οὐχὶ μὴ ἑὼν αὐτοὺς θλίβεσθαι, ἀλλὰ σὺν τῷ
πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκθασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεργεῖν
χαριζόμενος. Ὁ δὲ λέγων μὴ πρέπειν τῷ δικαίῳ τὴν
θλίψιν, οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἢ μὴ ἀρμόζειν τῷ ἀθλητῇ
ἀνταγωνιστῇ.

5. Ἐπεὶ δὲ φέρει παραμυθίαν ὀδυρομένοις ἡ κοι-
νωνία τῶν στεναγμῶν, ἐπιστυγνάζειν μὲν ταῖς συμ-
φοραῖς τῶν πεπονθότων ἀκόλουθον. Οὕτω γὰρ ἑαυτὸν
οἰκειώσῃ τοῖς, πάσχουσιν, μὴ καθιλαρευόμενος τῶν
συμφορῶν, μηδὲ ἐναδιαφορῶν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀλγῆ- D
μασιν. Οὐ μὴν περαιτέρω γε συνεκφέρεσθαι τοῖς λυ-
πουμένοις προσῆκεν, ὥστε ἢ συνεχῶς, ἢ συνθηρη-
νεῖν τῷ πεπονθότι, ἢ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις πιμείσθαι
καὶ ζηλοῦν τὸν ἐσκοτωμένον ὑπὸ τοῦ πάθους, οἷον

⁹⁷ Hebr. xii, 6 ⁹⁸ Rom. v, 3. ⁹⁹ I Cor. x, 13.

(1) Διασώζοντι. Sic uterque codex. Editi διασω-
ζόν τι. Minus commode contextus, διασωζον refer-
rendo ad μέλος.

(2) Οὐκ εἰδότες. Hæc verba usque ad ποιήσεται
non reperta in contextus.

(3) Ἀθλητικά. Legitur in contextu. ἀθλητικά καὶ
γυμνάσια.

(4) Εἰ μὴ. Prima vocula addita ex contextu et

A squalidam, tenebras in domo, sordes, pulverem, et
lugubrem cantum, mœroris vulnus semper recens
in animo servanti: nescientes animam quæ semel
Conditoris sui capta est desiderio, earumque re-
rum quæ illic sunt pulchritudine exhilarari assue-
vit, summum illud gaudium et alacritatem, corpo-
rearum perturbationum vicissitudine non mutare,
imo quæ cæteris sunt molesta, ad lætitiæ acces-
sionem convertere. (5) Ut enim ii, quibus oculi in-
firmi sunt, obtutus suos a rebus nimis fulgidis de-
flectunt, eosque florum et herbarum recreant con-
spectu: ita quoque non debet anima semper sibi
res tristes ponere ob oculos, nec jugiter in præsen-
tibus ærumnis defigi, sed bona vera speculari.

4. Molestiæ siquidem animum, ut ignis aurum
probant: (6) atque re ipsa afflictiones, quasi quæ-
dam alimenta ac athleticæ excitationes, sunt bene
præparatis atque instructis: quæ athletam ad pa-
ternam gloriam deducunt. (7) Nimia vero tristitia
causa fit peccati, quod demergat mentem mœror,
inducatque vertiginem desperatio, et vitium ingrati
animi pariat consilii inopia. (8) Turpe est igitur
nos benedicere in rebus secundis, silere vero in
tristibus et adversis. Imo tunc etiam gratias ube-
riores agere oportet, cum noverimus, quod *Quem
diligat Dominus, castigat, flagellat autem omnem
filium quem recipit* ⁹⁷. (9) Itaque liberat ex tribula-
tione sanctos suos Deus, non quod illos citra pro-
bationem relinquat, sed quod patientiam ip-
sis largiatur. Nam si tribulatio patientiam opera-
tur, patientia vero probationem ⁹⁸; qui tribulatio-
nem detrectat, probatione se ipse privat. Quema-
modum ergo nemo coronatur sine adversario:
sic neque, probatus quisquam pronuntiari potest,
nisi per tribulationes. Ex omnibus igitur tribula-
tionibus ipsos eruet, non quod divexari eos non si-
nat, sed quod cum tentatione exitum etiam præ-
beat, adeo ut ferre valeant ⁹⁹. Qui vero afflictionem
justo minime convenire asserit, nihil aliud dicit
quam athletæ non congruere adversarium cum
quo decertet.

545 5. (10) Quoniam vero societas gemituum
affert solatium lugentibus, par fuerit de alienis ca-
lamitatibus ac ærumnis afflicti. (11) Nam hoc pa-
cto afflictorum conciliaturus tibi es benevolentiam,
neque hilarem te ostendens ob eorum adversita-
tes, neque alienam afflictionem indifferenter per-
ferens. Minime tamen convenit dolentium miseriis
plus æquo commoveri, sic ut aut conclames, aut
lugeas cum afflicto, aut alienis in rebus hominem

Regio codice. Paulo post idem codex, ῥύεται.

(3) Ex hom. *De gratiarum actione*, 32.

(7) Ex hom. *in psal.* xxxiii, 143.

(7) Ex hom. *In famem et siccitatem*, 68.

(8) Ex hom. *in psal.* xxxiii, 144.

(9) Ibid. 146.

(10) Ex hom. *Adversus calumn. S. Trinitatis*, 609.

(11) Ex hom. *in mart. Julittam*, 41.

a tristitia obcæcatum imiteris æmulerisque: exempli causa, si una cum ipso te ipse includas, et induaris veste atra, si pariter jaceas humi, comamque negligas. Ex iis enim magis crescit quam elevatur calamitas. (1) Attamen abs re non fuerit, iis quæ accidunt angi, et tacite de adversis afflictari, ita ut ex vultu, qui cogitatione defixus sit, exque modestia, quæ gravitatem adjunctam habeat animi affectum significes. Ubi autem ad colloquium ventum est, non statim ad objurgationes devenire decet velut jacentibus insultantem ac illudentem. Nam objurgationes iis quorum animus præ tristitia cruciatur, molestæ sunt et graves: simulque sermones eorum qui nullo prorsus doloris sensu afficiuntur, ægre audientur a mœrentibus, et ad eos consolandos vim non habent persuadendi. (2) Quem admodum enim oculo inflammato lenimentum vel tenerrimum dolorem affert; ita animæ gravi mœrore afflictæ, etiamsi multum solatii ferat oratio, molesta tamen quodammodo videtur, in ipso doloris articulo adhibita. (3) Quando autem videris fratrem lugentem ob peccatorum pœnitentiam, lacrymare cum viro ejusmodi, ac illius commiseresce; tunc etenim tibi licebit ex malis alieni tuum corrigere. Nam qui fervidas lacrymas pro peccato proximi effundit, dum fratrem deflet, medetur sibi metipsi. Luge peccati causa. Animæ ægritudo est peccatum; mors est animæ immortalis, peccatum luctu atque irrequietis lamentis dignum est. Ob hoc fluant lacrymæ omnes, nec cessent duci ex pectore imo suspiria. Sic Jeremias deflebat qui ex populo peribant; idemque cum sibi naturales lacrymæ non satis essent, lacrymarum fontem inquirebat et extremam mansionem¹. Pro omnibus autem his gratias agemus Christo Deo nostro, cui debetur omnis gloria honor et adoratio simul et principio carentie ejus Patri, et sanctissimo vivificanteque Spiritui, nunc et semper, et in secula sæculorum. Amen.

DE PATIENTIA ET LONGANIMITATE.

SERMO XIII.

1. (4) Nemo ex malis quæ passus est, adducatur ut cogitet ac dicat res nostras providentia nulla gubernari, neque Domini administrationem ac judicium incuset: sed in athletam Job intueatur, ipsumque sibi cogitationum meliorum consiliarium adhibeat. Reputet omnia ex ordine certamina, in quibus ille victor exstitit, et quot jaculis a diabolo petitus lethalem nullam plagam acceperit. **546** Evertit quidem illius domesticam prosperitatem, eundemque alternis adversitatum nuntiis obruere statuerat. Cum enim prior cladem aliquam adhuc annuntiaret, nuntius alter rerum deteriorum tristitiam afferens veniebat: malaque connectebantur

¹ Jerem. xi, 1.

(Ex hom. in mart. Julittam, 42.

(2) Ex epist. xi, 78.

(3) Ex hom. in mart. Julittam, 42.

(4) Ex hom. Quod mundanis adhærendum non

A συγκαθειργύναι ἑαυτὸν καὶ συμμελανειμονεῖν, καὶ χαμαὶ συγκαθῆσθαι, καὶ κουρᾶς ἀμειβῖν. Ἐκ τούτων γὰρ ἐπιτείνειν μᾶλλον ἐστὶ τὴν συμφορὰν, ἢ καταπραῦνειν. Ἀλλὰ δάκνεσθαι μὲν ὑπὸ τῶν γινομένων, καὶ ἡσυχῇ τοῖς λυπηροῖς ἐπιστυγνάξειν προσῆκεν, ἐν συννοίᾳ προσώπου, καὶ σεμνότητι βάρους ἐχούση, τὸ τῆς ψυχῆς πάθος διασημαίνοντα. Φθειγγόμενον δὲ, οὐκ εὐθύς ἐπιπηθᾶν ταῖς ἐπιτιμήσεσι προσῆκεν, ὡσπερ ἐναλλόμενον καὶ ἐπεμβαίνοντα τοῖς κειμένοις. Φορτικὸν γὰρ τοῖς ὑπὸ λύπης τὴν ψυχὴν κεκακωμένοις ἢ ἐπιτίμησις, καὶ ἅμα δυσπαράδεκτοῖς εἰσι τοῖς κάμνουσί, καὶ πρὸς παρηγορίαν ἀπιθανοὶ τῶν ἀπαθῶς παντάπασι διακείμενων οἱ λόγοι. Ὡσπερ γὰρ ὀφθαλμῷ φλεγμαίνοντι καὶ τὸ ἀπαλωτάτον τῶν παρηγορημάτων ἀνάγκη ἐμποιεῖ οὕτω καὶ ψυχῇ ὑπὸ θλίψεως βαρείας κεκακωμένῃ, κἄν πολλὴν παράκλησιν φέρῃ ὁ λόγος, ὀχληρὸς πῶς εἶναι δοκεῖ ἐν τῇ περιωδυνίᾳ προσφερόμενος. Ὅταν δὲ ἴδῃς ἐπὶ μετανοίᾳ τῶν ἡμαρτημένων τὸν ἀδελφὸν ὀδυρόμενον, σύγκλαυσον τῷ τοιοῦτῳ, καὶ σύμπαθε (5): καὶ γὰρ σοι ὑπάρξει ἐν ἀλλοτρίοις πάθεσι τὸ οἰκεῖον ἐπανορθοῦσθαι. Ὁ γὰρ ὑπὲρ τῆς τοῦ πλησίον ἁμαρτίας θερμὸν ἀποστάξας δάκρυον, ἑαυτὸν ἐξιάσατο, δι' ὧν τὸν ἀδελφὸν ἀπωδύρατο. Ὑπὲρ ἁμαρτίας κλαῖς. Αὕτη ἀόρωστία ψυχῆς, αὕτη θάνατός ἐστι τῆς ἀθανάτου, αὕτη πένθους ἀξία καὶ ὀδυρμῶν ἀσιγήτων. Ἐπὶ ταύτῃ πᾶν δάκρυον ῥέει, καὶ μὴ διαλείποι στεναγμῶς ἐκ μέσης καρδίας ἀναπνευόμενος. Οὕτως ἔκλαιεν Ἱερεμίας ἐπὶ τοῖς ἀπολλυμένοις τοῦ λαοῦ· ὃ γὰρ ἐπειδὴ οὐκ ἤρκει τὸ ἐκ φύσεως δάκρυον, πηγὴν ἐπέζητει δακρύων καὶ σταθμὸν ἔσχατον. Ὑπὲρ δὲ αὐτῶν πάντων εὐχαριστήσωμεν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι αὐτῷ πρόπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΥΠΟΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΘΥΜΙΑΣ,

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

1. Μηδεὶς ἐξ ὧν ἔπαθε λυπηρῶν ἀναπεισθῆ λογισασθαι τι καὶ λέγειν, ὧν ἄρα οὐδεμία πρόνοια τάττει τὰ καθ' ἡμᾶς, μηδὲ κατηγορεῖτω τῆς οἰκονομίας του Δεσπότητος καὶ κρίσεως· ἀλλ' εἰς τὸν ἀθλητὴν Ἰωβ ὀράτω, κακῆτινον σύμβουλον ποιείσθω τοῦ κρείττουτος. Ἀναλογιζέσθω τοὺς ἀγῶνας ἀπαντας ἐφεξῆς, ἐν οἷς ἐκαίνοσ ἡρίστευσε· καὶ πόσοις βέλεσιν ὑπὸ τοῦ διαβόλου βληθεῖς, οὐκ ἐδέξατο καιρίαν πληγὴν. Περιεῖλε μὲν γὰρ αὐτοῦ τὴν εὐπραγίαν τῶν οἰκειῶν, καταχῶσαι δὲ αὐτὸν ταῖς ἐπαλλήλοισ τῶν κακῶν ἐβουλεύσατο φήμαις. Ἐπεὶ γὰρ τοῦ προτέρου τὴν τοιάνδε συμφορὰν ἐξαγγέλλουτος, ἕτερος ἄγγελος ἤρχετο, χειρῶν πραγμάτων φέρων κατῆφιαν· ἀλλήλοισ τε ἐπι-

sit, 171.

(5) Καὶ σύμπαθε. Hæc addimus ex codice Regio. Legitur in contextu hujus editionis σύμπαθει [f. συμπάθει].

συνήπτετο τὰ δεινὰ, καὶ τὴν τῶν κυμάτων ἐπιδρομὴν ἄ
 ἐξήλουν αἱ συμφοραὶ, καὶ πρὶν ἢ παυθῆναι τὸ πρό-
 τερον δάκρυον, ἑτέρου προσήγετο πρόφασιν. Ὁ δὲ
 ὡσπερ τις πρόβουλος εἰστήκει, τὰς τοῦ χειμῶνος ὑπο-
 δεχόμενος προσβολάς, καὶ ἀλλοτῶν εἰς ἀφρόν τῶν
 κυμάτων τὴν βίαν, καὶ τὴν εὐγνώμονα πρὸς τὸν
 Δεσπότην ἤρξει φωνὴν, καὶ οὐδὲν τῶν συμβαινόντων
 δακρύων ἠξίωσεν. Ἐπειδὴ δὲ ἤκετις ἀγγέλλων, ὡς
 τοῖς παισὶ καὶ ταῖς θυγατράσιν εὐωχουμένοις ἐπετί-
 ναξε πνεῦμά τι βίαιον τὸ τῆς εὐφροσύνης δωμάτιον,
 τότε μόνον τὴν ἐσθλὴτα διέρρηξε, τὸ τῆς φύσεως ἐπι-
 δεικνύμενος συμπαθὲς, καὶ ὅτι πατὴρ εἶη φιλόστοργ-
 γος οἷς ἔπραττε μαρτυρούμενος· καὶ ταῖς εὐσεβείαν
 ἐκείναις φωναῖς κοσμήσας τὸ γινόμενον, εἶπεν· Ὁ
 Κύριος ἐδόξεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ
 ἐδόξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· μόνουσι τοιαῦτα βροῦν·
 Ἐκλήθη πατὴρ, ἐφ' ὅσον ὁ τοῦτο με ποιήσας ἐβού-
 λετο χρόνον. Περιελθὼν μου τὸν ἐκ τῆς γονῆς στέ-
 φανον ἐβουλεύσατο πάλιν, οὐ διαμάχομαι περὶ τῶν
 ἰδίων αὐτῷ. Κρατεῖται τὸ τῷ Δεσπότη ἄκουσεν· αὐτὸς
 ἐστὶν ὁ πλάστης τοῦ γένους, ἐγὼ δὲ ὄργανον· τί
 με χρὴ δούλον ὄντα δυσχεραίνειν ἀνόνητα (1), καὶ
 μίμρῃσθαι ψῆφον ἢν οὐ δύναμαι λύειν. Τοιοῦτοις
 τὸν διάβολον ὁ δίκαιος κατακόντιζε ῥήμασιν. Ἐπει-
 δὴ δὲ αὐτὸν νικῶντα εἶδε πάλιν ὁ θυσηνῆς, καὶ
 οὐδενὶ τούτων ταναχθῆναι θυνάμενον, αὐτῇ τῇ σαρκὶ
 τὸ τῆς πείρας προσῆγε μαχλόνημα, καὶ τὸ σῶμα
 μαστίξας ἀόρητοις πληγαῖς, σκολιῶν ἀναδίδο-
 σθαι πηγὰς ἐξ αὐτοῦ παρεσκεύασε· καὶ τῶν τῆς
 βασιλείας θρόνον τὸν ἄνδρα καταγαγὼν, ἐπὶ κοπρίας
 ἐκάθεισεν (2). Ὁ δὲ καὶ τοιοῦτοις βαλλόμενος πάθεισιν, C
 ἀκίνητος ἔμενε· καὶ σπαραττομένου τοῦ σώματος,
 ἄσπιλον (3) ἐφύλαττε τὸν τῆς εὐσεβείας ἠεσαυρόν ἐν
 τῷ κρυπτῷ τῆς ψυχῆς.

2. Οὐκ ἔχων τοῦτον ὁ τι ποιῆσαι λοιπὸν ὁ πολέ-
 μιος, ἐπὶ τὴν τῆς ἀρχαίας ἐπίβουλλης ἔρχεται μνή-
 μην, καὶ τὴν τοῦ γυναικίου διάνοιαν ὑποσύρας εἰς
 ἀσεβῆ γνώμην καὶ βλάστησιν, δι' ἐκείνης σαλεύειν
 ἐπειράτο τὸν ἀθλητὴν. Καὶ ἡ μὲν πρὸς τὸν μακρὸν
 πόνον (4) ἀπαγορεύσατα, τῷ δικαίῳ παρίστατο, κάτω
 νενεκυῖα, καὶ τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις συγ-
 κρούουσα, καὶ τοὺς τῆς εὐσεβείας αὐτῷ καρποὺς
 ὀνειδιζούσα, καὶ καταλέγουσα μὲν τὴν παλαιὰν εὐθα-
 νίαν τῶν οἰκειῶν, ὑποδεικνύσα δὲ τὰ παρόντα κακά,
 καὶ οἷον ἐξ οἷων ἔλαχε βίον, καὶ τίνα τῶν πολλῶν
 θυσιῶν ἐδέξατο παρὰ τοῦ Δεσπότη μισθόν. Ἐλεγέ
 τε ἀεὶ τῆς μὲν τῶν γυναικῶν ὀλιγοψυχίας ἄξια ῥή-
 ματα, ταράξει δὲ πάντα ἄνθρωπα θυνάμενα, καὶ περι-
 τρέψαι καὶ γυναικίαν διάνοιαν. Πλανῆτις γὰρ καὶ
 λάτρις περιέρχομαι (5), ἡ βασιλὶς δουλεύω, καὶ
 πρὸς τὰς τῶν ἐμῶν οἰκετῶν χεῖρας ἠνάγκασμαι
 βλέπειν, καὶ τρέφουσα πάλαι πολλοὺς, ἀγαπητῶς
 ἐκ τῶν ἀλλοτρίων παρατρέφομαι νῦν. Καὶ ὅτι καλόν

inter se, et calamitates fluctuum incursum imita-
 bantur, atque priusquam priores lacrymæ sedaren-
 tur, aliarum afferebatur occasio. Sed ille tempe-
 statis excepto impetu, et undarum vi in spumam
 commutata, velut scōpulus stabat, emittebatque ad
 Dominum gratam illam vocem, nec quidquam eo-
 rum quæ accidebant, lacrymis dignum duxit. Ubi
 vero advenit qui narraret quemadmodum filiis et
 filiabus convivantibus violentus quidam ventus
 oblectationis domum conquassasset, tunc solum
 scidit vestem, ostendens condolentem naturam, at-
 que iis agendis declarans patrem esse se libero-
 rum anantem, piisque illis vocibus quod venerat
 ornans dicebat: *Dominus dedit, Dominus abstulit:*
*sicut Domino placuit, ita et factum est*²: tantum
 non clamans in hunc modum: Pater vocatus sum
 dum voluit qui me patrem effecit. Statuit rursus
 sobolis mihi coronam auferre, haud repugno quo-
 minus sua auferat. Obtineat quod Domino vi-
 sum est; ipse est generis conditor, ego orga-
 num; quid necesse est, servus cum sim, dolere
 me frustra, ac de sententia quam nequeo irritam
 facere, conqueri? Verbis ejusmodi quasi jaculis
 justus ille diabolum confodit. Postquam autem
 iterum inimicus eum vidit esse victorem, nec
 ulla harum ærumnarum concuti posse, tentationis
 admovit machinamentum carni ipsi, et corpore in-
 fandis vulneribus percusso effecit, ut ex eo ver-
 mium fontes scaturirent; virumque ex regio throno
 deturbatum, in sterquilinio collocavit. Ille vero vel
 talibus angustiis lacessitus, permansit immotus; et
 lacerato corpore, pietatis thesaurum in recondito
 animæ recessu intaminatum servabat.

2. Cum igitur non haberet quod jam faceret
 hostis, insidiarum veterum recordatur; atque ad
 impiam ac blasphemam sententiam uxoris animum
 pertrahens, opera illius aggrediebatur athletam
 concutere. Ac illa quidem laboris diuturnitati ce-
 deas, justo astilit, humi prona, manus super iis
 quæ videbat complodens, pietatis ei fructus expro-
 bans, hinc veterem rei familiaris opulentiam
 recensens, illinc mala præsentia commonstrans,
 et qualem ex qualibus sortitus esset vitam, et
 quam pro multis sacrificiis mercedem a Domino
 recepisset. Et semper verba pusillo quidem mulie-
 rum animo digna proferebat, sed talia tamen, quæ
 virum omnem perturbare, et animum vel fortem
 subvertere possent. Vaga, inquiebat, et ancilla
 oberro, regina servio, et ad meorum famulorum
 manus respicere coacta sum, et quæ multos olim
 nutrivī, bene nunc mecum agi existimo si enu-
 triar ex alienis. Addebat melius esse ac utilius si

² Job, 1, 21,

(1) Ἀνόνητα. Sic uterque Regius codex et con-
 textus. Male in editis nostris ἀνόνητα.

(2) Ἐκάθεισεν. Sic uterque codex et contextus.
 Editi ἐκάθειζεν.

(3) Ἄσπιλον. Contextus ἄσπυλον, inviolatum.

(4) Πόνον. Contextus χρόνον.

(5) Περιέρχομαι. Regius codex 1992 περιέρχομαι,
 φησίν.

de terra se ipse excinderet, impiis verbis utendo, **A** **547** et gladium iræ conditoris exacundo, quam si malorum tolerantia sibi ipsi et uxori certaminum laborem proroget. Ille vero his verbis magis quam ullo malorum priorum offensus, et vultum ira replente, ad uxorem velut hostem conversus, quid dicit? *Quare tanquam una de stultis mulieribus locuta es*³? Depone, o mulier, inquit, illud consilium. Quousque dictis tuis dedecorabis vitam communem? Mentita es, et quod utinam Deus avertisset, institutum meum tuis istis verbis, et vitam meam calumnia aspersisti. Videor nunc mihi dimidia ex parte impie egisse: siquidem unum quidem corpus utrosque nos nuptiæ præstiterunt, sed tu prolapsa es in blasphemiam. *Si bona suscepimus de manu Domini, mala non sustinebimus*⁴? **B** Redigas tibi in memoriam præterita bona. Compensa bona malis. Nullius hominis vita perpetuo beata est: semper felicem esse, solius Dei est. Tu igitur si ob præsentia dolore afficeris, ex præteritis te ipsa consolare. Nunc lacrymaris, at prius risisti: nunc pauper es, at prius fuisti dives; bibisti limpidum vitæ laticem, jam turbidum bibens animo æquo patiare. Ne fluviorum quidem fluentia perpetuo apparent pura. Est autem fluvius vita nostra, ut nosti, continue fluens ac fluctibus alternatim sibi succedentibus referta. Etenim jam pars præterfluxit, pars adhuc transit: pars jam emersit e fontibus, pars vero emersura est, et ad commune mortis mare festinamus omnes. *Si bona suscepimus de manu Domini, mala non sustinebimus*? **C** Cogimusne iudicem nobis perpetuo paria suppeditare? docemusne Dominum, quomodo debeat vitam nostram moderari? Decreta sua penes ipsum sunt. Res nostras pro suo arbitratu regit. Est enim sapiens; et quod utile est, id suis servis admetitur. Cave curiosius perscruteris Domini iudicium. Æqui bonique fac solum quæ ab illius sapientia dispensantur. Quidquid dederit tibi, cum gaudio accipe. Ostende in adversis, exstitisse te lætitia pristina dignam. His dicendis repulit Job et hunc diaboli assaultum, et plenam ei cladis ignominiam incussit. Quid igitur hinc evenit? Fugit iterum ab illo morbus, tanquam qui accessisset frustra, nec quidquam amplius effecisset. Reversa caro in alteram pubertatem reviruit, floruit rursus vita omnibus rebus, et duplicatæ divitiæ undecunque in domum confluxerunt, ut quasi nihil amisisset, unam partem haberet, pars vero altera justo esset patientiæ merces. (1) Ex illo igitur animi fortitudinem unusquisque discamus, qui rebus suis retro sublapsis, ac egens ex divite, orbis ex pulchræ prolis parente temporis momento factus, non solum idem permansit, infractos animi sensus ubique retinens,

A εἶη καὶ χρήσιμον, ἀσεβέσι χρησάμενον ῥήμασι, καὶ ἑαυτὸν τῆς γῆς ἐκτεμεῖν, τὸ τῆς τοῦ κτίσαντος ὀργῆς ἀκονήσαντα ξίφος, ἢ διακαρτεροῦντα πρὸς τὰ δεινὰ, τὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι μόχθου ἑαυτῷ τε καὶ τῇ συνοικουσίᾳ μηχανῶναι. Ὁ δὲ ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥήμασιν ἀχθεσθεῖς, ὡς ἐπ' οὐδενὶ τῶν προτέρων κακῶν, καὶ θυμοῦ ῥὸ βλέμμα πληρώσας, καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα καθάπερ πρὸς πολεμίαν ἀποστραφεῖς, τίς φησιν; Ἴνα τί ὡσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐφθέγγω; Κατάθου, φησὶν, ὦ γύναι, τὴν συμβουλήν. Μέχρι τίνος τὴν κοινὴν ἐν θῆς λέγεις ὑβρίζεις ζωὴν; Ἐφεύσω, καὶ τὴν ἐμὴν, ὡς οὐκ ἠύχόμην, ἀναστροφὴν διεβάλες ἐν οἷς ἐλάλησας, καὶ τὸν ἐμὸν βίον. Ἐξ ἡμισείας ἠσθενηκέναι νενόμικα νῦν· ἐπειδήπερ ἐν μὲν σῶμα ἀμφοτέρους ἡμᾶς ὁ γάμος ἐποίησε, σὺ δὲ εἰς βλασφημίαν κατέπεσας. Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδέξαμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; Ἀνάμνησον τῶν φησάντων σεαυτὴν ἀγαθῶν· ἀντιστήκωσον τὰ κρείττω τοῖς χείροσιν. Οὐδενὸς ἀνθρώπου ὁ βίος διόλου μακάριος· τὸ διὰ παντὸς εὖ πράττειν μόνου Θεοῦ ἐστὶ. Σὺ δὲ εἰς τοῖς παροῦσιν ἀλγεῖς, ἀπὸ τῶν προλαβόντων σεαυτὴν παραμύθησαι. Νῦν σακρούεις, ἀλλ' ἐγέλασας πρότερον· νῦν πτωχεύεις, ἀλλ' ἐπλούτησας πρότερον· ἔπεις τὸ διείδες νῆμα τοῦ βίου, καὶ τὸ θαλερὸν πίνουσα καρτέρησον. Οὐδὲ τὰ τῶν ποταμῶν ρεύματα διόλου φαίνεται καθαρὰ· ποταμὸς δὲ, ὡς οἶσθα, ὁ βίος ἡμῶν, ῥέων ἐνθάδεχῶς, καὶ κύμασιν ἀλλεπαλλήλοις πληρούμενος. Τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ προέρρουσεν ἤδη, τὸ δὲ ἐτι πορεύεται, τὸ δὲ ἄρτι προέκλυψε τῶν πηγῶν, τὸ δὲ μέλλει· καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἀπαντες τοῦ θανάτου σπεύδομεν θαλατταν. Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδέξαμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; Ἀναγκάζομεν τὸν κρείττην ὅμοια χορηγεῖν τὰ πράγματα δι' αἰῶνος ἡμῖν; διδάσκομεν τὸν Δεσπότην, ὅπως χρὴ διεξάγειν τὸν ἡμέτερον βίον; Αὐτὸς τῶν οἰκείων ψήφων ἔχει τὴν ἐξουσίαν· ὅπως βούλεται, τάττει τὰ καθ' ἡμᾶς· σοφὸς δὲ ἐστὶ, καὶ τὸ λυσitteλοῦν ἐπιμετρεῖ (2) τοῖς οἰκέταις. Μὴ περιεργάζου τοῦ Δεσπότη τοῦ κρίσειν· ἀγάπα μόνον τὰ παρὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας οἰκονομούμενα. Ὅπερ ἂν εἶπαι σοι, τοῦτο δέχου μεθ' ἡδονῆς· δεῖξον ἐν τοῖς ἀλγεινοῖς ὡς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἀξία τῆς πρόσθεν ἐτύγχανες. Ταῦτα Ἰὼβ λέγων, ἀπεκρούσατο καὶ ταύτην τοῦ διαβόλου (3) τὴν προσβολὴν, καὶ τελείαν αὐτῷ τὴν τῆς ἡττης αἰσχύνην ἐπήγαγε. Τί οὖν ἐντεῦθεν συνέβαινον; Ἐφυγεν αὐθις ἡ νόσος αὐτοῦ, ὡς εἰκὴ προσελθοῦσα, καὶ μηδὲν ἀνύσασα πλέον. Ἀνέθαλεν εἰς δευτέραν ἡβὴν ἡ σὰρξ, ἠνθησεν ὁ βίος πάλιν τοῖς ἀπάσι, καὶ διπλασίον παυταχόθεν ἐπὶ τὸν οἶκον ὁ πλοῦτος συνέρρουσεν· ἵνα τὸ μὲν ὡς μηδὲν ἀπολωλεκῶς ἔχη, τὸ δὲ ὑπάρξῃ τῆς καρτερίας τῷ δικαίῳ μισθός. Ἐκ τούτου τοίνυν ἀνδρίαν ψυχῆς ἕκαστος παιδευόμεθα· ὅς οὐ μόνον, πρὸς τὰ ἐναντία τοῦ βίου

³ Job II, 10. ⁴ ibid.

(1) Ex epist. II, 73.

(2) Ἐπιμετρεῖ. Sic Regius codex. Editi ἐπιμετρεῖν. Contextus ἐπιμετρῶν.

(3) Του διαβόλου. Editi καὶ τοῦ διαβόλου, *Repulit et uxorem et diaboli assaultum. Regium codicem et contextum sequi maluimus.*

περιπεσόντος αὐτῷ, πένης ἐκ πλουσίου, καὶ ἄπαις ἀπὸ
καλλίπαιδος ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ γενόμενος, διέμεινεν ὁ
αὐτός, ἀταπεινῶτον πανταχοῦ τὸ τῆς ψυχῆς φρόνημα
διασωζων· ἀλλ' οὔτε τῶν φίλων, τῶν εἰς παραμυθίαν ἠκόντων, ἐπεμβαινόντων αὐτῷ καὶ συνεπιτείνοντων τὰ ἀλγεῖνά,
παρωξύνθη.

3. Ἔστιν ὅτε καὶ κατὰ πείραν ταῖς ψυχαῖς αἰ τοῦ
βίου δυσκληραῖαι τοῖς ἀνθρώποις προσάγονται, ἐν' ἐπὶ
τῆς δυσκολίας ἀπέλεγχθῶσιν οἱ δοκιμοί, εἴτε πλού-
σιοι, εἴτε πένητες. Ἐκάτεροι γὰρ διὰ τῆς ὑπομονῆς
δοκιμάζονται· κἂν τοῦτο μάλιστα τῷ καιρῷ δια-
δείκνυται ὁ μὲν, εἰ κοινωνικὸς καὶ φιλάδελφος· ὁ
δὲ, εἰ εὐχάριστος καὶ μὴ τῶναντίον βλάσφημος,
ταῖς τοῦ βίου περιφοραῖς ὀξέως συμεταβάλλων τὸ
φρόνημα. Καὶ κυβερνήτην μὲν ὁ χειμὼν, καὶ τὸν
ἀθλητὴν τὸ στάδιον, τὸν στρατηγὸν ἢ παράταξις,
τὸν μεγάλῃ ψυχῆς ἢ συμφορὰ· τὸν Χριστιανὸν δὲ ὁ
πειρασμὸς δοκιμάζει. Καὶ ὡσπερ τοὺς ἀθλητάς οἱ
τῶν ἀγώνων κάματοι τοῖς στεφάνοις προσάγουσιν,
οὕτω καὶ τοὺς Χριστιανούς ἢ ἐν τοῖς πειρασμοῖς
δοκιμασία πρὸς τὴν τελείωσιν ἄγει, ἐὰν μετὰ τῆς
προεπούσης ὑπομονῆς εὐχαριστία πάσῃ τὰ οἰκονο-
μούμενα παρὰ τοῦ Κυρίου καταδεξώμεθα. Πένης
εἶ; μὴ ἀθυμήσης, ἀλλ' ἔχε τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν
Θεόν. Μὴ γὰρ οὐκ ἐπιβλέπει τὴν στένωσιν; Ἔχει
τὴν τροφήν ἐν χειρὶ, καὶ παρέλκει τὴν δόσιν, ἵνα
σου δοκιμάσῃ τὸ βέβαιον, ἵνα καταμάθῃ τὴν γνώ-
μην, εἰ μὴ τῇ τῶν ἀκολάστων καὶ ἀγνωμόνων ἐστὶν
ὁμοία. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι, μέχοι μὲν ἐν τῷ στόματι
τὰ σιτία τυγχάνει, εὐφημοῦσι, κολακεύουσιν, ὑπερ-
θουμάζουσιν· ὀλίγον δὲ τῆς τραπέζης ὑπερτεθείσης,
ὡσπερ τισὶ λίθις ταῖς βλαστημίαις βάλλουσιν οὐς πρὸ
βραχέως (1) διὰ τὴν ἡδονὴν προσεκύνουσι. Ἡλίαν εἶχεν
ὁ Κάρμηλος, ὄρος ὑψηλὸν καὶ ἀοίκητον, ἔρημος ἔρη-
μον· ψυχὴ δὲ ἦν τῷ δικαίῳ τὰ πάντα, καὶ τῆς ζωῆς
ἐφόδιον, ἢ πρὸς Θεὸν ἐλπίς. Ζῶν δὲ οὕτως, λιμῶ τὴν
ζωὴν οὐκ ἀπῆλλαξεν· ἀλλ' οἱ ἀρπακτικώτεροι καὶ
μάλιστα γαστρίμαργοι τῶν ὀρνίθων, οὗτοι διεκόμεζον
τὰ σιτία, καὶ τροφῆς ἐγένοντο τῷ δικαίῳ διακονοί,
οἱ τὰς ἀλλοτριᾶς τροφῆς ἐκ συνηθείας ἀρπάζοντες·
καὶ τῷ Δεσποτικῷ προστάγματι τὴν φύσιν διήμει-
ψαν, πιστοὶ φύλακες γενόμενοι τῶν ἄρτων καὶ τῶν
κρεῶν. Εἶχε καὶ ὁ Βαβυλώνιος λάκκος τὸν Ἰσραηλι-
τὴν νεανίσκον, αἰχμάλωτον μὲν τὴν συμφορὰν, ἐλεύ-
θερον δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα. Καὶ τί τὰ παρ'
ἐκεῖνον; Οἱ μὲν λέοντες παρὰ φύσιν ἐνήστευον, ὁ δὲ
τούτου τροφεὺς Ἀβθακούν ἐφέρετο δι' ἀέρος, κομί-
ζοντας τοῦ ἀγγέλου μετὰ τῶν ὄψων τὸν ἄνθρωπον·
καὶ ἵνα μὴ λιμῶ πιεσθῇ δίκαιος, τοσαύτης ὑπερ-
νήχθη γῆς καὶ θαλάττης ὁ προφῆτης ἐν μικρῷ μορίῳ
καιροῦ, ὅσῃν ἐκ τῆς Ἰουδαίας μέχρι Βαβυλώνος
ἠπλώσθαι. Τί δὲ πάλιν ὁ τῆς ἐρήμου λαός, οὗ Μωσῆς
ἐπετρόπευσε; πῶς ὠκονομήθη τὸν βίον ἐν ἔτεσι
τεσσαράκοντα; Οὐκ ἦν ἐκεῖ σπείρων ἀνὴρ, οὐ βοῦς
ἐλκων ἄροτρον, οὐχ ἄλως, οὐ ληνός, οὐ ταμειῖον·

sed ne amicis quidem, qui ad consolandum vene-
rant, insultantibus et dolores conjunctim inten-
denibus, ira commotus est.

548 3. (2). Fit quoque aliquando, ut vitæ in-
fortunia irrogentur hominibus ad animas proban-
das, ut inter difficultates deprehendantur, qui
probi sint, sive divites, sive pauperes. Utrique
enim per patientiam probantur: et maxime hoc
tempore declaratur, sitne hic liberalis et fratrum
amans; sitne ille gratus et beneficiorum memor,
ac non contra blasphemus, cujus animus statim
vitæ vicissitudinibus mutetur. (3) Navis quippe
gubernatorem tempestas, athletam stadium, impe-
ratorem acies, magnanimum virum calamitas,
Christianum tentatio probat. (4) Quemadmodum
enim certaminum labor athletas ad coronam, ita
etiam Christianos probatio in tentationibus ad
perfectionem adducit, si modo ea quæ a Domino
dispensantur, cum debita patientia in omni gra-
tiarum actione suscipiamus. (5) Pauper es? cave
animum abjicias, sed spem habeto in Deum. Nun-
quid enim non videt angustiam? Habet cibum
in manibus: sed differt largitionem, ut probet
tuam constantiam, ut animum agnoscat, sitne
intemperantibus et ingratis consimilis. Hi enim,
dum in ore sunt cibi, benedicunt, adulantur, supra
modum admirantur; paululum vero dilata mensa,
blasphemiis velut lapidibus impetunt eos quos
paulo antea propter ciborum voluptatem colebant.
Eliam habebat Carmelus, excelsus mons et inha-
bitabilis, solitudo solitarium: verum anima erat
justo instar omnium, vitæque erat viaticum spes,
quam in Deo reponebat. Etsi autem sic viveret,
fame tamen vitam non finivit: sed avium rapacis-
simæ et voracissimæ, hæ ipsæ afferebant cibum: et
justo erant victus ministræ eædem, quæ solent
alienos cibos diripere, ac transmutata per Domini
præceptum natura, panis ac carniū fidæ custodes
effectæ sunt. Habebat etiam Babylonicus lacus
Israelitam juvenem, calamitate quidem captivum,
animo vero ac constantia liberum. Quid tum inde?
Leones quidem præter naturam jejunabant, Haba-
euc vero illius altor ferebatur per aerem, angelò
hominem una cum obsoniis portante: et ne justus
fame premeretur, tantum terræ ac maris spatium
brevi temporis momento prælervectus est pro-
pheta, quantum a Judæa ad Babylonem usque
extenditur⁵. Quid rursus solitudinis populus,
Moyse præfecto? quomodo fuit ei per quadraginta
annos dispensatus victus? Illic erat nemo, qui
sementem faceret: non bos, qui traheret aratrum:
non area, non torcular, non cella penaria; et ta-

⁵ Dan. xiv, 30-38.

(1) Πρὸ βραχέως. Contextus addit ἴσα Θεῷ.

(2) Ex hom. in famem et siccitatem, 66.

(3) Ibid., 67.

(4) Ex epist. ci, 197.

(5) Ex hom. in famem et siccitatem, 67.

men sibi suppetebat victus citra sementem, citra arationem : fontes denique qui prius non exstiterant, sed in necessitate eruperant, petra subministrabat. Tu igitur velut strenuus Job, patiens esto in calamitate, et ne evertaris a tempestate, nec quidquam ex his, quas tecum vehis, virtutis meritis abicias. Serva in animo gratiarum actionem tanquam vecturam pretiosissimam, et tu quoque pro gratiarum actione voluptatem duplo majorem consequere.

4. (1) Atqui non is cui necessaria desunt, tolerans est : sed is, qui inter bonorum fruendorum copiam in malis ferendis perseverat. **549** (2) Ager es? æquanimitè tolera, quoniam *Quem diligit Dominus castigat*⁶. Pauper es? lætare, quia manet te successio et hæreditas Lazari. Contumelias pateris propter nomen Christi? beatus es, quoniam tibi ista confusio angelici consortii gloriam parat. (3) Servus es? habe etiam eo nomine gratiam, est aliquis te dejectior; gratias repende, quod uni præstes, quod non sis addictus pistrino, quod plagas non accipias. Nemini procul dubio desunt gratias agendi occasiones. Fuste plecteris immerito? gaude spe futurorum. Jure damnatus es? sic etiam grates age. (4) Et quoniam bonæ quoque priscorum hominum actiones aut memoriæ successione ad nos usque conservantur, aut in poetarum aut historicorum monumentis custodiuntur, ne utilitas quidem quæ hinc nasci potest, desit nobis. Verbi gratia, homo quidam circumforaneus conviciis Periclem consecrabatur; hic autem non attendebat; et die tota perstitit uterque, ille quidem permultis probris incessens, hic vero nequaquam curans. Deinde vespere jam facto, tenebrisque obortis vix discedentem Pericles facem præferens deduxit, ne sibi desineret exercitatio philosophiæ. (5) Rursus, cum percuteret quidam Sophronisci filium Socratem, in ipsam faciem facto sæpius impetu : hic autem nihil repugnavit, sed sivit ebriosum illum iram suam exsatiare sic ut intumesceret jam ejus vultus præ plagis, essetque saniosus. Ubi autem ille a verberibus destitisset, Socrates quidem nihil aliud fecisse dicitur, quam fronti suæ quasi statuæ inscripsisse auctorem, Talis faciebat; seque hoc modo vindicasse. (6) Quidam vero Euclidi Megarensi iratus, mortem ei minitatus est, ac juravit : hic vicissim juravit facturum utique, ut is placaretur, ac sibi infensus esse desineret. (7) Quin et illud Cliniae, qui unus e Pythagoræ discipulis est, vix crediderim cum nostris institutis fortuito consentire, non consulto ea imitari. Ecquid autem erat, quod fecit ille?

⁶ Hebr. xv, 6.

(1) Ex hom. in quadraginta martyres, 154.

(2) Ex hom. in psal. lix, 192.

(3) Ex hom. in mart. Julittam, 39.

(4) Ex serm. De legendis libris gentilium, 178.

(5) Ibid, 179.

(6) Ibid., 178.

A καὶ τὴν τροφήν εἶχον ἄσπορον καὶ ἀνήροτον· καὶ τὰς πηγὰς ἐχορήγει πέτρα, οὐ πρότερον οὔσας, ἀλλ' ἐκραγίσσας ἐπὶ τῆς χρείας. Καὶ σὺ τοίνυν καρτέρισσον ἐπὶ τῆς συμφορᾶς, ὡς ὁ γενναῖος Ἰὼβ, καὶ μὴ παρατραπῆς ἐκ τοῦ κλύδωνος. μηδὲν ἀποβάλλης ὧν φέρεις ἀγονίμων τῆς ἀρετῆς. Ὡς βαρῦτιμον ἐνθήκη τὴν εὐχαριστίαν διάσωσον ἐπὶ τῆς ψυχῆς, καὶ λήψῃ καὶ σὺ τῆς εὐαριστίας τὰ διπλασίονα τὴν τροφήν (8).

4. Καίτοι οὐχ ὁ ἀπορῶν τῶν ἀναγκαίων, καρτερικὸς· ἀλλ' ὁ ἐν ἀφθονίᾳ τῆς ἀπολαύσεως ἐγκαρτερῶν τοῖς δειναῖς. Νοσεῖς; εὐθύμει, ὅτι Ὁν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει. Πτωχεύεις; εὐφραίνου, ὅτι Λαζάρου σε τὰ ἀγαθὰ διαδέξεται. Ἀτιμάζη διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ; μακάριος εἶ, ὅτι σου ἡ αἰσχύνῃ εἰς δόξαν ἀγγέλου μεταβληθήσεται. Οἰκίτης εἶ; εὐχαρίστει καὶ οὕτως, ἔχεις τὸν σεαυτοῦ ταπεινότερον· εὐχαρίστει ὅτι ἐνός ὑπερέχεις, ὅτι μὴ ἐν τῶν μύλωνι καταθεδικασαί, ὅτι μὴ πλάγας λαμβάνεις. Οὐδένα ἐπιλείψουσιν αἱ τοῦ εὐχαρίστειν ἀφορμαί. Ἐὐλόω ἀδίκως κολάζῃ : τῇ τῶν μελλόντων ἐπιπέδι χαίρει. Δικαίως κατεδικάσθης; καὶ οὕτως εὐχαρίστει. Ἐπεὶ δὲ καὶ πράξεις σπουδαῖαι τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, ἢ μνήμης ἀκολουθία πρὸς ἡμᾶς διασώζονται, ἢ ποιητῶν ἢ συγγραφέων φυλαττόμεναι λόγοις, μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν ὀφειλῆς ἀπολειπόμεθα. Οἶον, εἰλοιδόρει τὸν Περικλέα τῶν ἐξ ἀγορᾶς τις ἀνθρώπων· ὁ δὲ οὐ προσεῖχε· καὶ εἰς πᾶσαν διάρκεσε τὴν ἡμέραν, ὁ μὲν ἀφειδῶς πλύνων αὐτὸν τοῖς ὄνειδισιν, ὁ δὲ οὐ μελὼν αὐτῷ (9). Εἶτα, ἐσπέρας ἦδη καὶ σκότους ἀπαλλαττόμενον μόλις, ὑπὸ φωτὶ παρέπεμψε Περικλῆς, ὅπως αὐτῷ μὴ διαφθαρῆ τὸ πρὸς φιλοσοφίαν γυμνάσιον. Πάλιν ἔτυπτε τις τὸν Σωφρονίσκου Σωκράτην εἰς αὐτὸ τὸ πρόσωπον ἐμπεσῶν ἀφειδῶς· ὁ δὲ οὐκ ἀντήρην, ἀλλὰ παρεῖχε τῷ παροῦντι τῆς ὀργῆς ἐμπορεῖσθαι, ὥστε ἐξοιδεῖν ἦδη καὶ ὑποῦλον αὐτῷ τὸ πρόσωπον ὑπὸ τῶν πληγῶν εἶναι. Ὡς δ' οὖν ἐπαύσατο τύπτων, ἄλλο μὲν οὐδὲν ὁ Σωκράτης ποιῆσαι, ἐπιγράψαι δὲ τῷ μετώπῳ λέγεται, ὡσπερ ἀνδριάντι τὸν θεμιουργόν. Ὁ δεινὰ ἐποίησε· καὶ τοσοῦτον ἀμύνασθαι. Εὐκλείδῃ δὲ τις τῷ Μεγαρόθεν παροξυνθεῖς, θάνατον ἠπειλήσε καὶ ἐπώμοσεν· ὁ δὲ ἀντώμοσεν, ἢ μὴν ἰλεώσασθαι (10) αὐτόν, καὶ παύσειν χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντα. Τὸ δὲ τοῦ Κλεινίου, τῶν Πυθαγόρου γνωρίμων ἐνός, χαλεπὸν πιστεῦσαι ἀπὸ ταυτομάτου συμβῆναι τοῖς ἡμετέροις, ἀλλ' οὐχὶ μιμησαμένου σπουδῆ. Τί δὲ ἦν ὁ ἐποίησεν ἐκεῖνος; Ἐξόν δὲ ὄρκου τριῶν ταλάντων ζημίαν ἀποφυγεῖν, ὁ δὲ ἀπέτισε μᾶλλον ἢ ὤμοσε, καὶ ταῦτα εὐορκεῖν μελλῶν· ἀκούσας, ἐμοὶ δοκεῖν, τοῦ προστάγματος τοῦ τῶν ὄρκων ἡμῖν ἀπαγορευόντος. Καὶ

(7) Ibid., 179.

(8) Τὴν τροφήν. Sic Regius codex. Cotextus et editi τῆς τροφῆς.

(9) Αὐτῷ. Forte αὐτοῦ. EDIT.

(10) Ἰλεώσασθαι. Lege, ἰλεώσεσθαι. ID.

τουτί μὲν τὸ τοῦ Κλεινίου, ἀδελφὸν ἐκείνῳ τῷ παρ-
αγγέλματι· τὸ δὲ τοῦ Εὐκλείδου, τῷ τοῖς διώκουσιν
εὐχεσθαι τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ μὴ ἐπαρᾶσθαι· ὡς ὄγε ἐν
τούτοις πρόπαιθευθεῖς, οὐκ ἔτι ἂν ἐκείνοις ὡς ἀδύ-
νάτοις διαπιστάσειεν· Ἔπω σοι τοίνυν ἡ ἐντολή τοῦ
Θεοῦ σύνοικος, οἷόν τι φῶς καὶ διαύγεια πρὸς τὴν
τῶν πραγμάτων διάκρισιν ἀδιαλείπτως παρεχομένη·
ἣτις πόρρωθεν τὴν τῆς ψυχῆς σου ἐπιστάσιαν προ-
κατασχούσα, καὶ τὰς ἀληθεῖς περὶ ἐκάστου δόξας
προσευτρεπίζουσα, ὑπ' οὐδενὸς εἴσει σε τῶν προ-
πιπτόντων ἀλλοιωθῆναι· ἀλλὰ προευτρεπισμένον τῆ
διανοίᾳ, ὡσπερ τινα σλόπελον θαλάσσης γείτονα,
ἀσφαλῶς καὶ ἀσειστώς τῶν τε βιαίων πνευμάτων καὶ
κυμάτων (1) τὰς προσβολὰς ὑπομένει, ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

structum, veluti quemdam vicinum mari scopulum, rapidos violentorum ventorum et fluctuum impe-
tus tuto atque immobiliter sustinere te faciet, in Christo Jesu Domino nostro cui gloria in sæcula sæ-
culorum. Amen,

ΠΕΡΙ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

1. Ὅταν μέλλῃς ἐπὶ τινα ὁρμῶν ἀμαρτίαν, ἐννόη-
σάν μοι ἐκείνο τὸ φρικτὸν καὶ ἀνύποιστον τοῦ Χρι-
στοῦ δικαστήριον, εὐ ᾧ προκαθέζεται μὲν ἐπὶ θρόνου
τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου ὁ κριτής, παρῆσται δὲ
πᾶσα ἡ κτίσις ὑποτρέμουσα τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ
τὴν εὐδοξίαν. Παράγεσθαι δὲ μέλλομεν καθ' ἓνα εἰς
ἐξέτασιν τῶν βεβιωμένων ἡμῶν. Εἶτα τῷ πολλὰ πο-
νηρὰ πεποιηκότι κατὰ τὸν βίον, φοβεροὶ τινες καὶ
κατηφεῖς παρίστανται ἄγγελοι, πῦρ βλέποντες, πῦρ
ἀναπνέοντες, διὰ τὴν πονηρίαν τῆς, προαιρέσεως·
νυκτὶ εἰκότες τὰ πρόσωπα, διὰ τὸ κατηφές καὶ μισ-
άνθρωπον. Εἶτα βάραθρον βαθύ, καὶ σκότος ἀδιεξ-
όδευτον, καὶ πῦρ ἀλαμπές ἐν τῷ σκότει, τὴν μὲν καν-
στικὴν δύναμιν ἔχον, τὸ δὲ φῶς ἀφρημένον. Εἶτα
σκωλήκων τε γένος ἰσθαίων καὶ σαροκοφάγων, ἀπλή-
στως ἐσθίων καὶ μηδέποτε κορεννύμενον, ἀφοράτους
ὀδύνας ἐμποιοῦν τῆ καταβρώσει· εἶτα τὴν πασῶν
χαλεπωτάτην κόλυσιν, τὸν ὄνειδισμὸν ἐκείνου, καὶ
τὴν αἰσχύνην τὴν αἰώνιον. Τούτων τῷ φόβῳ (2) παι-
δαγωγούμενος, οἷονεὶ χαλινῷ τιμὴ ἀνάκαπτε τὴν ψυ-
χῶν ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ φαύλα ἐπιθυμίας. Ὁ γὰρ τὴν
ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ὥραν πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέ-
μενος, καθ' ἣν πᾶσα ἡ κτίσις περιστήσεται τὸν κρι-
τὴν, τὰς εὐθύνας τῶν πεπραγμένων ἀποδιδοῦσα, καὶ
αἰεὶ μελετῶν τὴν ἐπὶ τοῦ ἀπαραλογίστου κριτηρίου
ἀπολογίαν ὃ τοιοῦτος ἢ οὐδὲν παντελῶς, ἢ ἐλαχιστα
ἀμαρτήσεται· διότι τὸ ἀμαρτάνειν ἡμῶν κατὰ ἀπου-
σίαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ γίνεται. Οἷς δὲ ἂν ἐναργῆς
παρῆ τῶν ἀπειλουμένων ἢ προσδοκία, οὐδένα καιρὸν
δώσει τοῖς τοιοῦτοις ὁ σύνοικος φόβος εἰς ἀβουλήτους
πράξεις ἢ ἐνθυμήσεις ἐκπεσεῖν.

(1) Καὶ κυμάτων. Hæc desumpsimus ex codice
Regio. Totus hic locus ἔπω σοι τοίνυν usque ad
finem non repertus in operibus S. Basilii.

(2) Τούτων τῷ φόβῳ. Sic Regius codex. Editi

A Jurejurando cum ei liceret talentorum trium effu-
gere multam, solvere maluit quam jurare, idque
cum non esset falso juraturus, præceptum quon-
bis jusjurandum interdicitur, ut mihi videtur, edo-
ctus. Atque hoc Clinix factum, illi præcepto germa-
num est; Euclidis vero ei quod persequentibus
bene precari jubet, mala vero nequaquam: adeo
ut qui his jam antea fuerit imbutus, non amplius
nostris, ut impossibilibus, fidem deroget. Contu-
bernale igitur semper tibi Dei mandatum esto,
perpetuam tibi dans lucem, et veluti facem præfe-
rens, discernendis dijudicandisque rebus: quod
quidem eminus animi tui principatum præoccupans
verasque de singulis opiniones prius informans
atque præparans, nullis te casibus alienari atque
immulari permittet: sed tota mentis acie præin-

structum, veluti quemdam vicinum mari scopulum, rapidos violentorum ventorum et fluctuum impe-
tus tuto atque immobiliter sustinere te faciet, in Christo Jesu Domino nostro cui gloria in sæcula sæ-
culorum. Amen,

550 DE FUTURO JUDICIO

SERMO XIV.

1. (3) Cum ad aliquod peccatum impelli te vi-
deris, horrendum illud et intolerabile Christi
tribunal, quæso, cogito: in quo præsidet quidem
judex in alto quodam et sublimi throno, omnis
vero creatura ob gloriosum ejus conspectum con-
tremiscens astat; imo vero futurum est ut sin-
guli adducamur, eorum quæ in vita egerimus
examen subituri. Deinde ei qui multa mala per
vitam perpetraverit, horribiles quidam ac morosi
angeli assident, ignem ex oculis emittentes, ignem
spirantes, adeo perversi animo judicioque depravi
sunt: nocti vultu similes, ob faciei tetricita-
tem et hominum odio. Postea animo tibi fingas
barathrum profundum, tenebras impenetrabiles,
ignem splendoris expertem, vim quidem urendi in
tenebris habentem, sed luce destitutum: subinde
vermium quoddam genus venenatum ac carnivo-
rum, edens insatiabiliter, nec unquam exsatiatum,
intolerabiles dolores morsibus inducens: postre-
mo supplicium omnium gravissimum, probrum
illud et dedecus sempiternum. Horum metu duc-
tus, quasi freno quodam a pravis concupiscentiis
tuam cohibe animam. (4) Qui enim diem illam
atque horam ante oculos positam habet, in qua
creatura omnis actionum suarum rationem reddi-
tura judicem circumstabit, semperque suam pro
illo tribunali, quod decipi nequit, defensionem
meditatur, is aut nihil aut omnino levissima pecca-
bit, quia peccare nobis ob absentiam timoris De-
contingit. Quibus autem clare observabitur inten-
tarum minarum exspectatio, his nullum tempus
dabit insitus timor involuntarias actiones aut co-
gitationes incidendi.

ταῦτα καὶ, etc. Contextus ταῦτα φοβοῦ καὶ τούτῳ.

(3) Ex hom, in psal. xxxiii, 154.

(4) Ex epist. clxxiv. 262.

2. (1) Strenui etenim Dei athletæ, qui cum invincibilibus inimicis per omnem suam vitam valde colluctati sunt, postquam eorum omnes insectationes effugerint, prope vitæ finem constituti, a sæculi principe examinantur, ut si reperiantur aut vulnera ex certaminibus, aut aliquas maculas, aut peccati vestigia retinuisse, detineantur: sin autem inveniantur invulnerati et intemerati, a Christo tanquam invicti et liberi in requiem transferantur. Et hæc ipso Domino discere potes, circa suæ passionis tempus dicente: *Nunc princeps hujus mundi venit, et in me non habebit quidquam*⁷. Enim vero qui peccatum non admiserat, nihil illum in se habere dicebat: satis autem fuerit homini, si audeat dicere: Venit princeps mundi hujus, et in me habebit pauca et parva. (2) Cogita, quæso, horrenda illa mala, quæ a Deo puniendis infligentur: nimirum cum offendentur stellis tenebræ, deficietque lux solis, nec luna amplius illustrabitur, cum, fulminibus percurrentibus, horrendo cum fragore ruent tonitrua⁸; cum aer capiti imminens obscurabitur, ita ut cruciatus eorum qui iræ fuerint traditi, nulla ex parte solatium aut levamen admittat. Creatura enim, conditoris **551** administra⁹, vehementer ad iniquos plectendos exasperatur: mitigatur vero et demulcetur ad eos qui suam in ipso fiduciam reposuerint, afficiendos beneficio. Et quemadmodum *Super uno peccatore penitentiam agente gaudium est in cælis*¹⁰: ita quoque indignatio et tristitia est super iis, qui per peccatum a Conditore deficient. (3) Tum ignis qui diabolo et angelis ejus in supplicium paratus est, voce Domini interciditur: ut cum duæ sint in igne facultates quarum una comburit, altera illustrat, ignis quidem asperitas, ac torquendi proprietas iis qui adustione digni sunt servetur; illius vero splendor et claritas ad hilaritatem eorum qui letam ac beatam vitam acturi sunt, destinatur: adeo ut supplicii quidem ignis obscurus sit; qui vero in oblectamentum, videtur careat comburendi. Neque ea in re tibi addubitandum esse cogita. (4) Nam cum rerum in vitam gestarum merces retribuetur, natura ignis dividetur; cujus quidem lumen, justorum oblectamento: urendi vero molestia, puniendorum tribuetur ultioni. (5) Horribilior autem tenebris et igne æterno ignominia, in qua æternum vivent peccatores, semper ob oculos habentes vestigia ejusdem tincturæ perpetuo in animæ eorum memoria permansura sunt. Paucorum autem est ac-

2. Καὶ γὰρ καὶ οἱ γενναῖοι τοῦ Θεοῦ ἀθληταί, ἰκανῶς παρὰ πάντα τὸν βίον ἑαυτῶν τοῖς ἀοράτοις ἐχθροῖς προσπαλαίσαντες, ἐπειδὴν πάσας αὐτῶν ὑπεκφύγωσι τὰς διώξεις, πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου γενόμενοι, ἐρευνῶνται ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος τοῦ αἰῶνος, ἵνα ἂν μὲν εὐρεθῶσιν ἔχοντες τραύματα ἀπὸ τῶν παλαισμάτων, ἢ σπίλους τινας καὶ τύπους τῆς ἁμαρτίας, κατασχεθῶσιν· ἐὰν δὲ ἀτρωτοὶ εὐρεθῶσι καὶ ἄσπιλοι, ὡς ἀκράτητοι ὄντες, ὡς ἐλεύθεροι ὑπὸ Χριστοῦ ἀναπαύονται. Καὶ ταῦτα μάθοις ἂν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος περὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους· Νῦν ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται, καὶ ἐν ἐμοὶ ἔξει οὐδέν. Ἀλλ' ὁ μὲν μὴ ποιήσας ἁμαρτίαν, ἔλεγεν ἔχειν οὐδέν· ἀνθρώπων δὲ ἀνταρκές, ἐὰν τολμήσῃ εἰπεῖν, ὅτι ἔρχεται ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ ἔξει ὀλίγα καὶ μικρὰ. Εὐνόησόν μοι τοιγαροῦν τὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ φοβερὰ ἐπιπίπτοντα τοῖς κολαζομένοις, ὅταν σκότῳ μὲν γένηται ἀστέρων, ἀφεγγῆς δὲ ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη οὐκ ἔτι (6) πεφωτισμένη, ὅταν σιγητοὶ διατρέχοντες, καὶ βρονταὶ φοβερῶς καταβρογγυόμεναι· ὅταν ὑπὲρ κεφαλῆς ἀὴρ ἐσκοτισμένος ὑπάρχη, ὡς πανταχόθεν ἀπαραμύθητον εἶναι τοῖς τῇ ὀργῇ παραδεδωμένοις τὴν βίασαν. Ἡ γὰρ κτίσις, τῷ ποιήσαντι ὑπηρετούσα, ἐπιτείνεται μὲν εἰς κολασίν κατὰ τῶν ἀδίκων, ἀνίσταται δὲ εἰς εὐεργεσίαν ὑπὲρ τῶν ἐπ' αὐτῷ πεποιθότων. Καὶ καθάπερ Ἐπὶ ἐνὶ (7) ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι χαρὰ γίνεται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὕτω καὶ προσξυσμὸς καὶ λύπη ἐπὶ τοῖς ἀποστατοῦσι διὰ τῆς ἁμαρτίας τοῦ κτίσαντος. Τότε τὸ πυρὸς ἡτοιμασμένου εἰς κολασίν (8) τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ διακόπεται τῇ τοῦ Κυρίου· ἵνα ἐπειδὴ δύο εἰσὶν ἐν τῷ πυρὶ δυνάμεις, ἡ τε καυστικὴ καὶ ἡ φωτιστικὴ, τὸ μὲν θριμύ καὶ κολαστικὸν τοῦ πυρός τοῖς ἀξίοις τῆν καύσεως προσαπομείνη, τὸ δὲ φωτιστικὸν αὐτοῦ καὶ λαμπρὸν τῇ φαιδρότητι τῶν εὐφραϊνομένων ἀποκληρωθῆ· ὡς ἀλαμπές εἶναι τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, ἀκαυστον δὲ τὸ τῆς ἀναπαύσεως ἀπομείναι (9). Καὶ μὴ ἀμφίβαλλε. Ἐν γὰρ ταῖς τῶν βεβιωμένων ἡμῶν ἀνταποδόσεσι, τοῦ πυρός ἡ φύσις δικαιοθῆσεται· καὶ τὸ μὲν φῶς, εἰς ἀπόλαυσιν τοῖς δικαίοις· τὸ δὲ τῆς καύσεως ὀδυνηρόν, τοῖς κολαζομένοις ἀποταχθήσεται. Φοβερωτέρα δὲ τοῦ σκότους καὶ τοῦ πυρός τοῦ αἰωνίου ἡ αἰσχρὴ ἐστίν, ἣ μέλλουσι συνδιακωνίζεσθαι οἱ ἁμαρτωλοὶ, αἰεὶ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχοντες τὰ ἔχνη τῆς ἐν σαρκὶ ἁμαρτίας, οἷοντι τινος βαρῆς ἀνεκπλύντου, τῇ μνήμῃ τῆς ψυχῆς αὐτῶν εἰς τὸ διενηκὲς ἀναμένοντα (10). Ὀλίγων δὲ ἐστὶ τὸ προσελθεῖν τῷ φωτὶ τῷ ἀληθινῷ, καὶ ἀποκαλύψαι, καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν κρυπτῶν, μὴ ἀπελθεῖν αἰσχυρθέντας τὰ πρόσωπα. Θεοῦ γὰρ ἄλλοτρίωσις, καὶ ἀποστροφὴ, καὶ τῶν

⁷ Joan. xiv, ⁸ Matth. xxiv, 29. ⁹ Sap. v, 18-21. ¹⁰ Luc. xv, 10.

(1) Ex hom. in psal. xii, 99.

(2) Ex comment. in Isaiam. 384.

(3) Ex hom. in psal. xxviii, 121.

(4) Ex hom. vi, in Hexaem, 52.

(5) Ex hom. in psal. xxxiii, 147.

(6) Οὐκ ἔτι. Sic contextus cui favent nostri codices. In his enim legitur οὐκ ἔστι. Editi οὐκ ἔσται.

(7) Ἐνὶ. Deest in cod. 1992.

(8) Εἰς κολασίν. Hæc desunt in eodem codice.

(9) Απομείναι. Uterque codex ἀπομείνη, Ibidem cod. 1992 μὴ ἀμφίβαλλε ὡς ἐν ταῖς, etc.

(10) Ἀναμένοντα. Idem codex ἐπιμένοντα. Contextus παραμένοντα.

ἐν τῇ γεννῇ προσδοκωμένων κολάσεων ἀφορητότερον ἔστι καὶ βαρύτερον τῷ παύοντι, ὡς ὀφθαλμῶ φωτὸς στέρσις, καὶ μὴ ὀδύνη προσῆ. Πάσαν γὰρ ἡμῶν τὴν ἀφ' οὗ γεγονάσιν ἀνθρώποι τῷ λόγῳ τις συλλαβὴν καὶ εἰς ἐν ἀθροίσας εὐδαιμονίας, οὐδὲ πολλοστῶ μέρει τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων εὐρήσει παρισυμένην· ἀλλὰ πλείον του ἐν ἐκείνοις ἐλαχίστου τὰ σύμπαντα τῶν τῆδε καλῶν κατὰ τὴν ἀξίαν ἀφεςτηκότα, ἢ καθ' ὅσον σκιά καὶ ὄναρ τῶν ἀληθινῶν (1) ἀπολείπεται. Μᾶλλον δὲ, ἐν' οἰκειοτέρῳ χρήσωμαι παραδείγματι, ὅσω ψυχὴ τοῖς πᾶσι τιμιωτέρα σώματος, τοσοῦτῳ καὶ τῶν βίων ἐκατέρων ἔστι τὸ διάφορον.

bram et somnium. Imo vero, ut exemplo magis idoneo utar, quanto anima omnibus præstat corpori, tanta est et utriusque vitæ differentia.

3. Ἄλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὸ, Ὁ μὲν δαρήσεται πολλάς, ὁ δὲ ὀλίγας, τέλος εἶναι τῆς κολάσεως τοῖς κολαζομένοις φασίν. Ὅπερ οὐκ ἐν τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει ἢ συμπληρώσει, ἀλλ' ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς κολάσεως γίνεται. Τοῦ γὰρ Κυρίου ποτὲ μὲν ἀποφαινομένου, ὅτι ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον· ποτὲ δὲ ἐκπέμποντός τινος εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ ἄλλοτε ὀνομάζοντος γενναν πυρὸς, καὶ ἐπιφέροντος· Ὅπου ἐκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεννυται· καὶ ἔτι πάλιν διὰ τοῦ προφήτου περὶ τινῶν εἰρηκότος, ὅτι ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται· τούτων καὶ τῶν τοιούτων πολλαχού τῆς θεοπνευστου Γραφῆς κειμένων, ἐν πάντως καὶ τοῦτο τῆς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, τὸ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὡσπερ ἐπιλανθανομένους τῶν τοσοῦτων καὶ τοιούτων τοῦ Κυρίου ἀποφάσεων, τέλος κολάσεως, εἰς τὸ μᾶλλον κατατολμᾶν τῆς ἀμαρτίας, ἑαυτοῖς ὑπογράφειν. Εἰ γὰρ τῆς αἰωνίου κολάσεως ἔσται ποτὲ τέλος, ἔξει πάντως καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ. Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦτο νοῆσαι οὐ καταδεχόμεθα, πῶς ἂν ἔχοι λόγον τῇ κολάσει τῆ αἰωνίῳ τέλος δίδόναι; Ἢ γὰρ τοῦ αἰωνίου προσθήκη ἐφ' ἐκατέρων ἐπίσης κείται. Ἀπελεύσονται γὰρ οὗτοι φθίν, εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι, εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ὡστε καὶ τὸ, Δαρήσεται πολλάς, καὶ ὀλίγας, οὐχὶ τέλος, ἀλλὰ διαφορὰν κολάσεως δηλοῖ. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς δίκαιος κριτὴς ἔστιν, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς πονηροῖς, ἀποδιδούς ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ, δύναται εἶναι ὁ μὲν τις πυρὸς ἀσβεστοῦ ἀξίος, καὶ τούτου ἦτοι μαλακώτερου, ἢ μάλκον φλέγοντος· ὁ δὲ τις σκώληκος ἀτελευτήτου, καὶ τούτου πάλιν ἢ πριότερου ὀδυνώοντος, ἢ σφοδρότερου, κατὰ τὴν ἀξίαν ἐκάστου· καὶ ἄλλος (2) γεννῆς, διαφορὰ πάντως ἐχούσης τὰ κολαστήρια· καὶ ἕτερος τοῦ ἐξωτερικοῦ σκοτούς, ἐνθα ὁ μὲν τις ἐν κλαυθμῶ μόνου, ὁ δὲ τις καὶ ἐν βρυγμῶ τῶν ὀδόντων, διὰ τὸ ἐπιτεταμένον τῶν πόνων γίνεται. Καὶ τὸ ἐξώτερον δὲ σκότος

A cedere ad veram lucem, ac revelare, et post occultorum revelationem, facie non confusa abire. Dei enim a nobis alienatio atque aversio, illi qui eam patitur, intolerabilior graviorque est quam cætera gehennæ expectata supplicia : ut oculo privatio luminis, licet alius non adsit dolor. (3) Si quis enim omnem simul ex quo homines nati sunt felicitatem sermone complexus, in unum coacervaverit, eam tamen comperiet ne minimæ quidem bonorum illorum parti æquiparandam esse ; sed omnia præsentis vitæ bona plus a minima futurorum dignitate distare, quam a rebus veris umbram et somnium. Imo vero, ut exemplo magis idoneo utar, quanto anima omnibus præstat corpori, tanta est et utriusque vitæ differentia.

B 3. Sed homines multi propter eum Scripture locum qui habet, (4) *Hic quidem vapulabit multis, ille vero paucis*¹¹, finem tandem suppliciorum habituros esse eos qui puniuntur asserunt. Sed tamen ut hic multis vapulet, ille vero paucis, non temporis diuturnitate aut complemento, sed pænæ diversitate perficitur. Cum enim Dominus pronuntiet aliquando hos in supplicium æternum ituros, justos autem in vitam æternam¹²; aliquando vero mittat quosdam in ignem æternum paratum diabolo et angelis ejus¹³, et alibi gehennæ ignis mentione facta, subjiciat illud : *Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur*¹⁴; cumque rursus de quibusdam dixerit per prophetam, vermem eorum non moriturum, neque ignem eorum exstinctum iri¹⁵ : hæc igitur et horum similia cum in multis divinæ Scripture locis habeantur, hoc quoque unum profecto est ex artificiis diaboli, ut multi homines velut oblitī tot et talium Domini sententiarum, quo majore cum audacia peccent, sibi finem supplicii fingant. **552** Etenim si æterni supplicii futurus est aliquando finis, finem utique habitura est etiam vita æterna. Quod si non possumus illud de vita æterna intelligere, qua ratione supplicio æterno ascribitur finis? Nam æqualiter pro utroque habetur æterni adjectio. *Ibunt enim, inquit, hi in supplicium æternum : justī autem in vitam æternam*¹⁶. Itaque etiam illud, *Vapulabit multis, et paucis*¹⁷, non finem, sed diversitatem supplicii significat. Si enim Deus justus judex est, non bonis solum, sed malis etiam, reddens unicuique juxta opera sua, potest alius esse dignus igne inextinguibili, qui aut mollius aut acrius adurat : alius verme nunquam morituro, qui etiam aut mitius aut acerbius exeruciet pro cujusque merito : alius gehenna, quæ varia ac penitus diversa supplicia habeat ; alius exterioribus tenebris, ubi hic quidem in fletu solum, ille vero in dentium etiam stridore ob dolorum vehementiam

¹¹ Luc. xii, 47. ¹² Matth. xxv, 46. ¹³ ibid. 41. ¹⁴ Marc. ix, 45. ¹⁵ Isa. lxvi, 24. ¹⁶ Matth. xxv, 46. ¹⁷ Luc. xii, 47.

(1) Τῶν ἀληθινῶν. Codex uterque pro his vocibus habet. τῶν αγαθῶν.

(2) Καὶ ἄλλος. Cod. 1992 καὶ ἄλλος τόπος, Ac

alius gehennæ locus.

(3) Ex serm. De legendis libris gentilium, 174.

(4) Ex Regulis fusius tractatis, 306, 307.

existat. Quin et exteriores illæ tenebræ alias etiam prorsus esse interiores indicant. Et illud quod dictum est in Proverbiis ¹⁸, *In profundum inferni*, declarat quosdam esse in inferno quidem, sed non in profundo inferni, qui leviores pœnam perferant. Minime autem existimaveris me veluti nutritiam quamdam matrem, larvas tibi ac terricula obtrudere, quemadmodum illæ infantibus puerulis incomposite pertinaciterque flentibus facitare consueverunt, eosque fictis et commentitiis narrationibus compescunt. Hæc enim non fabulæ, sed minime mendax sermo longe ante voce promulgatus. Tibique certo persuadeas velim, futuram aliquando diligentem actæ vitæ pervestigationem. (1) Afflixisti fratrem? par expecta. Rapuisti inferiorum facultates, pugnis pauperes cecidisti, per convicia incussisti pudorem, calumniatus es, mentitus es, alienis nuptiis parasti insidias, pejerasti, terminos patrum transposuisti, orphanorum invasisti possessiones, viduas oppressisti, bonis promissis prætulisti præsentem voluptatem? Vicem his dignam expecta. Qualia enim unusquisque seminat, talia et metet. Cæterum si quid etiam boni abs te perpetratum est remunerationem similiter expecta.

4. (2) Cogita autem, o homo, diem extremam (siquidem non tu solus sæculum æternum vives), anxietatem, suffocationem, mortis horam, urgentem Dei sententiam, festinantes angelos, animum interea graviter perturbatum, et conscientia peccatrice amare excruciatum, seque miserabiliter ad ea quæ hic sunt convertentem, ac ineluctabilem longe illius peregrinationis necessitatem. Describe mihi in mente tua extremum communis vitæ finem cum veniet Filius hominis in gloria sua. Veniet enim et non silebit ¹⁹: nimirum quando veniet iudicaturus vivos et mortuos, atque unicuique secundum opus suum redditurus; quando tuba illa magnum quiddam ac horrendum sonans excitabit eos qui ab orbe condito dormierint, **553** et procedent qui bona fecerint, in resurrectionem vitæ, qui vero mala, in resurrectionem iudicii ²⁰. Revoca tibi in memoriam Danieli oblatam Dei visionem, quomodo nobis ob oculos iudicium ponat. *Aspiciebam, inquit, donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit. Flumen ignis trahebat in conspectu ejus. Mille millia deserviebant ei, et dena millia denum millium assistebant ei. Iudicii quoque locum constituit, et libri aperti sunt* ²¹, bona, mala, manifesta, occulta, actiones, verba, cogitationes, omnia acervatim, ut ab omnibus et angelis et hominibus exaudiri

A ὑποφαίνει πάντως εἶναι καὶ ἐσώτερον. Καὶ τὸ, Εἰς πυθμένα ἄδου, ἐν Παροίμαις ἐρημένον δηλοῖ, ὅτι εἰσὶ τινες ἐν τῷ ἄδῃ μὲν, οὐκ ἐν πυθμένι δὲ ἄδου, κουφοτέρων ὑπομένοντες τὴν κόλασιν. Καὶ μὴ με νομίσῃς ὡσπερ μητέρα τινα τροφὸν, ψευδῆ σοι μορμολύκεια ἐπισείειν, ὡσπερ ἐκεῖναι ποιεῖν περὶ τοὺς νεπίους τῶν παιδῶν εἰώθασιν, ὅταν θρηνώσιν ἄτακτα καὶ ἀπέραντα, καὶ δι' ἐπιπλάσεως τῶν διηγημάτων κατασιγάζουσι. Ταῦτα γὰρ οὐ μῦθος, ἀλλὰ λόγος ἀψευδῆς προκεκηρυγμένος φωνῇ (3). Καὶ ἴσθι ἀκριβῶς, ὅτι γενήσεται τῶν βεβιωμένων ἔλεγχος ἀκριβῆς. Ἔθλιψας τὸν ἀδελφόν; ἐκδέχου τὸ ἴσον. Ἦρπασας τὰ τῶν ὑποδεδεστέρων, κατεκουδύλισας, πένητας, κατήσχυνας ἐν λοιδορίαις, ἐσυκοφάντησας, κατεψεύσω, ἀλλοτριόις ἐπεβούλευσας γάμοις, ἐπιώρκησας, ὄρια πατέρων μετέθηκας, κτήμασιν ὀρφανῶν ἀπῆλθες (4), χάρας ἐξέθλιψας, τὴν παροῦσαν ἡδονὴν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν προετίμησας; Ἐκδέχου τούτων τὴν ἀντιμέτρῃσιν. Οἷα γὰρ σπείρει ἕκαστος, τοιαῦτα καὶ θερίσει. Καὶ μέντοι καὶ εἴ τι τῶν ἀγαθῶν πέπρακται σοι, κἀκείνων ἐκδέχου παραπλησίως (5) τὰς ἀντιδόσεις.

Cæterum si quid etiam boni abs te perpetratum est

4. Λάβε τοίνυν εἰς ἔννοιαν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν, ὦ ἄνθρωπε (οὐ γὰρ δὴ σὺ μόνος τὸν αἰῶνα βιώσεις), καὶ τὴν συνοχὴν (6) καὶ πνιγμὸν, καὶ θανάτου ὄραν, καὶ ἀπόφασιν Θεοῦ κατεπεύγουσαν, καὶ ἀγγέλους ἐπισπεύδοντας, καὶ ψυχὴν ἐν τούτοις δεινῶς θορυβουμένην, καὶ ἁμαρτωλῶ συνειδήτε πικρῶς μαστιγουμένην (7), καὶ πρὸς τὰ τῆδε ἐλεεινῶς ἐπιστρέφουσαν, καὶ ἀπαραίτητον τῆς μακροῦς ἐκείνης ἀποδημίας ἀνάγκην. Λιτήγραψόν μοι τῆ διανοία τὴν τελευταίαν τοῦ κοινῶ βίου καταστροφὴν, ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Ἦξει γὰρ, καὶ οὐ παρασιωπήσεται· ὅταν ἔλθῃ κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἕκαστῷ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ· ὅταν ἡ σάλπιγξ ἐκείνη, μέγα τι καὶ φοβερόν ἤχησασα, τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐξυπνίση καθεῦδοντας, καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Μνήσθητι τῆς τοῦ Δανιὴλ θεοπτείας, ὅπως ἦμῖν ὑπ' ὄψιν ἄγει τὴν κρίσιν. Ἐθεώρουν, φησὶν, ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ Παλαιὸς ἡμερῶν ἐκαθέζετο. Ποταμὸς πυρὸς εἴλυεν (8) ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ. Κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βιβλῶι ἀνεῴχθησαν, τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, ἃ κεκρυμμένα, τὰ πράγματα, τὰ ῥήματα, τὰ ἐνθυμήματα, τὰ πάντα

¹⁸ Prov. ix, 8. ¹⁹ Psal. xlix, 3. ²⁰ Joan. v, 29. ²¹ Dan. vii, 9-10.

(1) Ex hom. in psal. lxi, 193.

(2) Ex epist. xlvi, 138.

(3) Φωνῇ. Sic Regius codex 1992, melius quam editi φωνεῖ. Paulo post idem codex καὶ ἴσπε. Hic autem locus ab his verbis, καὶ μὴ με νομίσῃς, usque ad illa, ἔλεγχος ἀκριβῆς, non repertus in contextu.

(4) Ἀπῆλθες. Forte ἐπῆλθες. Edit.

(5) Παραπλησίως. Magis arridet hæc scriptura,

quam quod legitur in contextu πολλαπλασίως, multiplicem remunerationem.

(6) Τὴν συνοχὴν. Regius codex 1992 λάβε μοι τὴν συνοχὴν.

(7) Μαστιγουμένην. Sic idem codex et contextus. Editi προσμαστιγουμένην. Mox idem codex διὰ τὴν ἀπαραίτητον.

(8) Εἴλυεν. Contextus εἴλεκε

ἀθρώως εἰς ἐξάκουστον τοῖς πᾶσι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις σαφῶς ἀνακαλύπτουσαι. Πρὸς ταῦτα ποταποὺς εἶναι ἀνάγκη τοὺς κακῶς βεβιωκότας; Ποῦ ἄρα ἡ ψυχὴ ἐκεῖνη καταδύσεται, ἢ ἐν ὄψεσι τοσούτων θεατῶν ἐξαίφνης ὄφθεισα αἰσχύνῃς ἀνάπλευς; ποῖω δὲ σώματι τὰς ἀπεράντους ἐκείνας καὶ ἀνυπόιστους ὑποστήσεται μάστιγας, ὅπου πῦρ ἄσβεστον, καὶ σκώληξ ἀθάνατα κολάζων, καὶ πυθμὴν ἄδου σκοτεινός καὶ φρικώδης, καὶ οἰμωγαὶ πικραὶ, καὶ ὀλολυγμός ἐξαίσιος, καὶ κλαυθμός, καὶ βρυγμός ὀδόντων, καὶ πέρας οὐκ ἔχει τὰ δεινά; Τούτων οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγὴ μετὰ θάνατον, οὐδέ τις ἐπίνοια, οὐδέ μηχανὴ τοῦ διεκδύναι τὰ πικρὰ κολαστήρια. Ταῦτα φεύγειν ἔξεστι νῦν. Ἔως ἔξεστιν, ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ πτώματος ἀναλάβωμεν, μηδ' ἀπελπίσωμεν ἑαυτῶν, εἰ ἀναλύσωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν. Ἔστιν ὁδὸς σωτηρίας, εἰ θέλωμεν. Σε ζητεῖ ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ καταλιπὼν τὰ μὴ πεπλανημένα. Ἐάν ἐπιθῶς σεαυτὸν, οὐκ ὀκνήσει, οὐδ' ἀπαξιώσει σε ὁ φιλόκωπος ἐπὶ τῶν ὤμων βαστάσαι τῶν ἰδίων, χαίρων ὅτι εὔρεν αὐτοῦ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλός. Ἔστηκεν ὁ πατήρ καὶ ἀναμένει τὴν σὴν ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπάνοδον. Μόνον ἀνάλυσον, καὶ ἔτι σοῦ μακρὰν ὄντος, προσδραμῶν ἐπιπεσεῖται (1) ἐπὶ τὸν τράχηλόν σου, καὶ φιλικοῖς ἀσπασμοῖς περιπτύξεται τὸν ὑπὸ τῆς μετανοίας ἤδη κεκαθαρόμενον. Κἂν ἐγκαλέσῃ τις τῶν ἐστάναι δοκούντων, ὅτι ταχὺ προσελήφθης, αὐτὸς ὁ ἀγαθός (2) ὑπὲρ σοῦ ἀπολογησεται, λέγων· Εὐφρανθῆναι δεῖ καὶ χαρῆναι, ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρός ἦν, καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλός, καὶ εὔρεθη. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑΣ.

ΔΟΓΟΣ ΙΕ'.

1. Καλὸν αἰεὶ τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἄγεσθαι· πολλάκις γὰρ ἀκρισία δῆμου τὸν χεῖριστον εἰς ἀρχὴν προεστήσατο. Προσῆκει τοίνυν τὸν ἐπὶ πάντων ἐπὶ συνέσει καὶ εὐσταθείᾳ καὶ τῇ κατὰ τὴν ζωὴν ἀκριθείᾳ μεμαρτυρημένον διαφέρειν, τοῦτον προστήσεσθαι (3) εἰς τὸ καθηγεῖσθαι τῶν ἄλλων, ἵνα τὸ ἐν τούτῳ ἀγαθὸν κοινὸν πάντων τῶν μιμουμένων γίνηται. Πρὸς γὰρ τὸ τῶν κρατούντων ἔθος πλάττεσθαι πέφυκεν, ὡς τὰ πολλὰ, τὸ ἀρχόμενον· ὥστε ὁποῖοί ποτ' ἂν οἱ ἄγοντες ὦσι, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ τὸν ἀγόμενον εἶναι. Καὶ ὁποῖοι δ' ἂν ᾧσιν οἱ προεστῶτες, τοιαῦτα ὡς ἐπὶ πολὺ καὶ τὰ ἔθνη τῶν ἀρχομένων πέφυκε γίνεσθαι. Καὶ ὡσπερ, εἰ πλείονες ζωγράφοι ἐνὸς προσώπου χαρακτῆρα γράφοιεν, πᾶσαι αἱ εἰκόνες ὁμοίως πρὸς ἀλλήλας ἔξουσι, διὰ τὸ τῶ ἐνὸς ὁμοιοῦσθαι· οὕτω τὰ πολλὰ ἔθνη, εἰ πρὸς τὴν τοῦ ἐνὸς μίμησιν βλέπει, πᾶσιν ὁμοίως ἀγαθὸς τοῦ βίου χαρακτῆρ ἐπιλάμψει. Καὶ γὰρ ἡ ἀληθὴς καὶ

A sint, clare et aperte revelantes. Ad hæc quomodo affectos necesse est esse eos, qui male vixerint? Ubi itaque anima illa abscondetur, quæ in oculis tot spectatorum subito visa fuerit dedecoris plena? quali vero corpore infinita illa et intolerabilia perferet supplicia, ubi ignis inextinctus, et vermis indesinenter puniens, et imum inferi tenebricosum et horrendum et ululatus amari, et ejulatus ingens, et ploratus, et stridor dentium, et ubi mala finem non habent? Ab his post mortem liberari non datur, neque est industria ulla, neque ars effugiendi amara supplicia. (4) Hæc nunc vitare licet. Dum autem licet, erigamus nosmetipsos ex casu, neque de nobis ipsi desperemus, si a malis discesserimus. Est via salutis, si modo velimus. (5) Quærit te pastor bonus, ovibus, quæ non erravere, derelictis. Te ipse si dederis, non cunctabitur, neque dedignabitur te suis ipsius humeris portare, lætus quod ovem suam perditam invenerit. Stat pater ac exspectat tuum ab errore reditum. Revertere tantummodo, teque longe adhuc stante, accurrens cadet in collum tuum, et amicis amplexibus jam poenitentia expurgatum complectetur. (6) Quod si quispiam ex iis, qui stare sibi videntur, vitio verterit, quod cito assumptus es, ipse ille bonus pater pro te respondebit, dicens: Lætandum est et gaudendum, quia hic filius meus mortuus erat, et revixit, et disperditus erat, et inventus est²². Illi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

DE IMPERIO AC POTESTATE.

SERMO XV.

1. (7) Imbecilliores semper a præstantioribus regi ac gubernari decet: pessimo enim principatum popularis sæpenumero detulit imprudentia. (8) Consentaneum est igitur, ut qui omnium testimonio cæteros sapientia, et fortitudine, atque exacta integrioris vitæ ratione antecellit, aliis dux præficiatur, ut quidquid in eo boni est, commune omnium imitantium fiat. (9) Enimvero subjecti ad mores eorum qui rerum potiuntur, ut plurimum sese conformare solent: ita ut quales tandem fuerint duces, eum etiam qui dicitur, talem esse necesse sit. Et quales sunt qui præsent, tales ut plurimum et mores eorum, **554** quibus præsent, esse solent. (10) Et quemadmodum si plures pictores unius faciei lineamenta pingunt, omnes imagines futuræ sunt inter se similes, utpote uni assimilatae: eundem ad modum si multa ingenia unum imitandum sibi proponant, in omnibus æqualiter

²² Luc. xv, 32.

(1) Ἐπιπεσεῖται. Hanc vocem addidi ex Regio codice et contextu.

(2) Ὁ ἀγαθός. Sic idem codex et contextus. Editi, ὡς ἀγαθός. In ipso contextu additur, πατήρ.

(3) Προστήσεσθαι. Forte προστήσασθαι. EDIT.

(4) Ex epist. XLVI, 139.

(5) Ibid., 140.

(6) Ibid.

(7) Uterque codex indicat *Ascetica*.(8) Ex *Ascet.*, 324.(9) Ex comment. in *Isai.*, 417.(10) Ex *Ascet.*, 324.

bona vitæ forma elucescet. Vera etenim et perfecta A subditorum erga præfectum obedientia in eo declaratur, si non a flagitiosis modo abstineant ex præfecti consilio, sed si ne ea quidem quæ laudabilia sunt, citra illius arbitrium peragant. Nam abstinentia et omnis corporalis afflictatio ad aliquid utilis est : sed si quis animi sui motum secutus, quod sibi placet, egerit, et præposito consilium sibi danti non obtemperaverit, peccatum futurum est majus, quam recte factum. *Qui enim resistit potestati, Dei ordinationi resistit*²³; atque obedientiæ major merces quam abstinentiæ virtuti tribuitur.

2. (1) Is igitur qui potest malo mederi, sed sponte differt, non injuria velut homicida condemnari poterit. Non autem qui præest ob eum in B quo positus est dignitatis gradum sese attollat aut insolescat, ne humilitatis beatitudine privetur. (2) Nunquid enim qui regi famulatur, se ideo jactabit quod in hoc aut in illo ministerii ordine collocatus est : qui vero dignus habitus est qui Deo serviat, aliunde laudes sibi excogitabit, quasi ad omnem gloriæ splendorisque cumulum invocatio Domini sibi non sufficiat ? Satis enim est nobis ad omnem dignitatem, tanti Domini servos nominari. (3) Et quemadmodum nec quidquam aliud oportet præter Deum colere : sic nec in alio, quam in Deo omnium Domino spem reponere. Qui namque in homine sperat, aut qui ob aliquid aliud mundanum effertur, puta, ob potestatem, vel ob divitias, vel ob quidpiam aliud eorum, quæ splendida a multis reputantur, non potest dicere : *Domine Deus meus, in te speravi*. Præceptum enim est, non oportere in principibus sperare ; et, *Maledictus homo qui confidit in homine*²⁴. (4) Beatus igitur vere est, qui ob nullam vitæ rem quantumvis sublimem exsultat, sed suam Deum gloriam esse ducit, Deumque quo gloriatur unicum habet, ac secundum Apostolum dicere potest : *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Christi*²⁵. Etenim si quis sese magnopere jactat, quod servus sit regis, atque in magno honore apud eum habeatur : quantum convenit gloriari te apud te ipsum, quod Regis magni servus es, ab ipso accitus ad summam familiaritatem ? (5) Qui vere princeps est, non ab externis insignibus dignoscitur, uti purpura, paludamento et diademate ; sed ab imperatoria qua præditus est virtute. Qui enim subditur voluptatibus, ac variis cupiditatibus ducitur, servus cum sit peccati, ad imperandum idoneus non est. (6) Nam rebelles sub potestatem redigere, et fortis est viri, et vere imperantis : at benignum esse ac mansuetum in pro-

τελεία ὑπακοή τῶν ὑποχειρίων πρὸς τὸν προεστῶτα, ἐν τούτῳ δείκνυται, ἐν τῷ μὴ μόνον τῶν ἀτοπων κατὰ τὴν συμβουλήν αὐτοῦ ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ αὐτὰ τὰ ἐπαινετὰ χωρὶς τῆς ἐκείνου γνώμης ποιῆν. Ἡ γὰρ ἐγκράτεια, καὶ πᾶσα ἡ σωματικὴ κακοπάθεια, πρὸς τι χρησίμως ἔχει· ἀλλ' ἐάν τις ταῖς ἰδίαις ὀρμαῖς ἀκολουθῶν, τὸ ἀρέσκειν ἑαυτῷ ποιῇ, καὶ συμβουλεύοντι τῷ προεστῶτι μὴ πείθεται, μείζον τοῦ κατορθώματος ἔσται τὸ πλημμελοῦμενον. Ὁ γὰρ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ Κυρίου διαταγῇ ἀνθέστηκε· καὶ ὁ τῆς ὑπακοῆς μισθὸς μείζων τοῦ κατὰ τὴν ἐγκράτειάν ἐστι κατορθώματος.

2. Ὁ τοίνυν ἔχων ἐν ἐξουσίᾳ τὴν τοῦ κακοῦ θεραπείαν, ἐκὼν δὲ ὑπερτιθέμενος, εἰκότως ἂν ἐν τῷ ἴσῳ τῶν αὐτοχείρων καταδικάζοιτο. Καὶ τὸν προεστῶτα δὲ μὴ ἐπαιρέτω τὸ ἀξίωμα, ἵνα μὴ ἐκπέσῃ τοῦ μακαρισμοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης. Οὐ γὰρ δήπου βασιλείᾳ (7) μὲν τις ὑπηρετῶν μέγα φρονήσει, διὰ τὸ ἐν τῇδε τῇ τάξει τῆς ὑπαρεσίας τετάχθαι· Θεῷ δὲ καταξιωθεὶς λατρεύειν, ἀλλαχόθεν τοὺς ἐπαινοὺς ἑαυτῷ περινοήσει, ὡς οὐκ ἀρκούσης αὐτῷ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Κυρίου πρὸς πᾶσαν δοξῆς καὶ περιφανείας ὑπερβολὴν ; Ἄρκει γὰρ ἡμῖν πρὸς ἅπαν ἀξίωμα τὸ τληχούτου Δεσπότητος δούλους ἡμᾶς ὀνομάζεσθαι. Καὶ ὡσπερ οὐδὲ σέβειν ἄλλο τι παρά τὸν Θεὸν προσῆκεν, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ ἄλλον ἐλπίζειν ἢ ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν πάντων Κύριον. Ὁ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπου ἐλπίζων, ἢ ἐπ' ἄλλο τι τῶν κατὰ τὸν βίον μετεωριζόμενος, οἷον ἐπὶ δυναστείᾳ, ἢ χρήματι, ἢ τι τῶν παρά τοῖς πολλοῖς νομιζομένων εἶναι λαμπρῶν, οὐ δύναται εἰπεῖν· Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἠλπισα. Παράγγελλμα γὰρ ἐστὶ μὴ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχοντας, καὶ, Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρώπου. Μακάριος οὖν τῷ ὄντι, ὁ μηδενὶ τῶν κατὰ τὸν βίον ὑψηλῶν ἐπαγαλλόμενος, ἀλλὰ Θεὸν ἔχων (8) τὴν ἑαυτοῦ δοξάν, ὁ καύχημα ἑαυτοῦ ἔχων τὸν Θεόν· ὁ δυνάμενος λέγειν κατὰ τὸν Ἀποστόλον· Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ ὁ θεῖνα μέγα φρονεῖ, ὅτι δούλος ἐστὶ βασιλέως, τιμῶμενος παρ' αὐτοῦ τὰ μεγάλα, πόσον σοι προσῆκεν ἐπὶ σαυτῷ μεγαλυνεσθαι, ὅτι δούλος εἶ τοῦ μεγάλου βασιλέως, προσκληθεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἄκραν οἰκείωσιν ; Ὁ γὰρ ἀληθῶς ἄρχων, οὐκ ἐκ τῶν ἔξωθεν συμβόλων γνωρίζεται, οἷον πορφύρας, χλανίδος, καὶ διαδήματος· ἀλλ' ἐκ τοῦ ἔχειν τὴν ἀρχικὴν ἀρετὴν. Ὁ δὲ ἀρχόμενος ὑπὸ τῶν ἡθόνων, καὶ ἀγόμενος ἐπιθυμίαις πολλῶν, δούλος ὢν τῆς ἀμαρτίας, ἀνεπιτήδειος πρὸς τὸ ἄρχειν καθέστηκε. Καὶ τὸ μὲν τοὺς ἀντιταίνοντας ὑπὸ χεῖρα λαμβάνειν, ἀνδρείου τε καὶ ἄρχοντος ὡς ἀληθῶς· τὸ δὲ τοῖς ὑποπεπτωκόσι χρη-

²³ Rom. xiii, 2. ²⁴ Jerem. xvii, 5. ²⁵ Galat. vi, 14.

(1) Ex hom. in famem et siccitatem, 69.

(2) Ex hom. in psal. xxxiii, 145.

(3) Ex hom. in psal. vii, 98.

(4) Ex hom. in psal. lxi, 196.

(5) Ex comment. in Isai., 456.

(6) Ex epist. cxii, 204.

(7) Βασιλείᾳ. Ita Regius codex. Editi βασιλείας. Contextus βασιλεῖ.

(8) Θεὸν ἔχων. Sic ope ejusdem codicis et contextus emendavimus vulgatam scripturam ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δοξάν ἐπὶ τὸν Κύριον. Quæ sequuntur, prorsus superflua sunt, nec in contextu reperiuntur.

στὸν εἶναι καὶ πρᾶον, μεγαλοφροσύνη πάντων καὶ ἡμερότητι διαφέροντος. Κύριοι μὲν γὰρ τῶν ἡδικη-
κῶτων πολλοὶ τῶν πρότερον ἤδη γεγόνασιν, ὧν οὐ-
δαίς πρὸς τοὺς ὑστερον διεπέμφθη λόγος· ἀρῆκαν δὲ
τὴν ὀργὴν οἱ φιλοσοφία τοὺς πολλοὺς ὑπεράραντες,
ὧν ἀθάνατος ἡ μνήμη τῷ χρόνῳ παντὶ παραδεδόται.
Τοὺς γὰρ τῷ ἔτιον ἀδικούντας οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη
γεγενημένων κολάζομεν, (τίς γὰρ ἂν γένοιτο μηχανὴ
μὴ γεγενῆσθαι τὰ πεπραγμένα;) ἀλλ' ὅπως ἂν ἡ
αὐτοὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀμείνους γένοιτο, ἢ ἑτέροις
ὑπάρξαιεν τοῦ σωφρονεῖν παράδειγμα.

3. Πολλάκις γὰρ (1) καὶ ἐν τοῖς μικροτάτοις ἡ
σοφία τοῦ Θεοῦ διαφαίνεται. Ὁ γὰρ οὐρανὸν ἀπλώ-
σας, καὶ τὰ ἀπλετα μεγέθη τῶν πελάγων ἀναχίας,
οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸ λεπτότατον κέντρον τῆς μελίσ-
σης κοιλάδας, ὥσπερ αὐλόν, ὥστε τὸν ἰὸν δι' αὐτοῦ
ἐκχεῖσθαι. Τοῦτου σαρκός (2) μὲν ὀφθαλμοῖς θεωρῆ-
σαι (3) ἀδύνατον, τὸ γὰρ ἄσῶματον σαρκός ὄμμασιν
ὑποπίπτειν οὐ δύναται· καὶ μεμαρτύρηκεν αὐτός
ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, λέγων· Θεὸν οὐδαίς
πώποτε τεθέαται. Εἰ γὰρ καὶ κατὰ τὸ γεγραμμέ-
νον εἶδεν ὁ Ἰεζεκιήλ, ἀλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; Εἶδεν
ὁμοίωμα δόξης Κυρίου, οὐ μὴν δὲ αὐτὸν τὸν Κύ-
ριον· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν δόξαν, ὡς ἐστὶν ἀληθῶς.
Καὶ ἰδὼν τὸ ὁμοίωμα τῆς δόξης, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν
δόξαν, ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ φόβου. Εἰ δὲ τὸ
τῆς δόξης ὁμοίωμα θεαθὲν φόβον καὶ ἀγωνίαν πε-
ριποιεῖ τοῖς ἀνθρώποις, αὐτὸν εἰ τις ἂν ἐθεώρησεν
τὸν Θεόν, πάντως ἂν ἀπηλλάττετο, κατὰ τὸ εἰρημέ-
νον· Οὐδαίς ὄψεται τὸν Θεόν, καὶ ζήσεται. Διὰ
τοῦτο καὶ κατὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ὁ
Θεὸς παραπέτασμα τῆς οικείας θεότητος ἐξέτεινε
τὸν οὐρανόν, ἵνα μὴ ἀπολώμεθα. Οὐκ ἐμός ὁ λόγος
ἀλλὰ προφήτης εἶπεν· Ἐάν ἀνοιξῆς τὸν οὐρανόν,
τρόμος λήφεται ἀπὸ σοῦ ὄρη, καὶ τακῆσονται
παρ' αὐτά. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ὁ Ἰεζεκιήλ, τὸ
ὁμοίωμα τῆς δόξης ἰδὼν, ἔπεσεν; Ὁ Δαυιδὴλ οἰκέτην
ἰδὼν τοῦ Κυρίου, καὶ ἔπτηξε (4), καὶ ἔπεσεν· καὶ
ἄχρις οὗτο ἐξεβιάζετο τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν εἰς
ὁμοίωμα υἱοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐτελαμῆσεν ἀποκριθῆναι. Εἰ
δὲ Γαβριήλ ὀπτανόμενος, τρόμον ποιεῖ προφήταις
ἀνθρώποις τοῦ Θεοῦ· εἰ ἦλθε καθὼς ἦν, οὐκ ἂν
ἀπάλλυντο πάντες; παντὶ που δῆλον. Εἰ τοίνυν θέ-
λεις γινῶναι σαφῶς, ὅτι φύσιν Θεοῦ καταλαβεῖν ἀδύ-
νατον, μάνθανε, τί λέγουσιν οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ
καμίνῳ τοῦ πυρός. Ὑμνολογούντες τὸν Θεόν· Εὐλο-
γῆτός εἰ, ὁ βλέπων ἀδύσσοις, καθήμενος ἐπὶ
χερουβίμ. Εἰπέ μοι, τοῦ χερουβίμ τίς ἐστὶν ἡ φύ-
σις, καὶ τότε τὸν ἐπικαθήμενον θεωρεῖς. Καίτοι γε

A stratos, hominis est magnanimitate et clementia
omnes superantis (5). Illud enim considera, domi-
nos eorum qui læserant exstitisse multos ex iis qui
555 ante nos vixere, de quibus nullus ad poste-
ros transmissus sermo; at vero iram remisisse,
qui philosophia vulgus antecelluerunt, quorum
immortalis memoria in omni ævo perhibetur.
(6) Nam eos qui quidvis deliquerint, non ob eâ
quæ jam admissa sunt, punimus, (qua enim arte
quæ facta sunt, infecta reddantur?) sed ut aut
ipsi deinceps meliores fiant, aut aliis sapiendi sint
exemplum.

3. (7) Sæpe enim in tenuissimis etiam Dei sese
exserit sapientia. Nam qui convexum cælum ex-
pandit, atque ingentes marium gurgites effudit, ille
B ipse est qui tenuissimum apiculæ stimulum in fistu-
læ modum excavavit, adeo ut per ipsum venenum
effundatur. (8) Hunc corporeis quidem oculis con-
templari minime conceditur: incorporeum enim
visui subjici corporeo non potest: quod quidem
unigenitus ipse Dei Filius testificatus est dicens:
*Deum nemo vidit unquam*²⁶. Etsi enim, ut scriptum
est, vidit Ezechiel: audi quid Scriptura dicat, *Vidit
similitudinem gloriæ Domini*²⁷; non tamen ipsum
Dominum, sed ne ipsam quidem gloriam, qualis illa
revera est. Et cum similitudinem gloriæ vidisset,
non ipsam gloriam; præ timore in terram cecidit.
Quod si conspecta gloriæ similitudo terrorem ho-
minibus tremoremque incutit, Deum ipsum si quis-
piam viderit, e vita prorsus migraverit, ut dictum
est: *Ne no videbit Dominum, ac vivet*²⁸. Propterea
C Deus pro sua erga nos humanitate, cælum ipsum,
sue divinitatis velum, ne pereamus, obtendit. Ne-
que de meo id affero, imo ipse propheta dixit: *Si
aperueris cælum, tremor a tuo conspectu apprehen-
det montes, et continuo tabescent*. Et quid miraris
si gloriæ similitudinem cum vidisset Ezechiel, ceci-
dit in faciem? Daniel, conspecto Dei servo, et tre-
muit, et in faciem cecidit: et quandiu oculis videre
contendit Dei filii similitudinem, tandiu respondere
non ausus est²⁹. Si vero visus Gabriel prophetis
hominibus Dei tremorem incutit; si qualis est, is
sese ostenderit, nonne perierint omnes? Nemini
profecto dubium est. Si vis igitur aperte cognoscere
incomprehensibilem esse Dei naturam, disce quid
tres pueri in ardentis ignis fornace laudantes Deum
dicant: *Benedictus es qui intueris abyssos, et sedes
super cherubim*³⁰. Quæso te, dic mihi, quænam est
cherubim natura, atque tum insidentem contempla-
beris. Quamvis propheta Ezechiel illorum descri-

²⁶ Joan. i, 18. ²⁷ Ezech. ii, 19. ²⁸ Exod. xxviii 20. ²⁹ Dan. x, 7 sqq. ³⁰ Dan. iii, 55.

(1) Πολλάκις γὰρ, etc. Hæc verba usque ad illa, ἐκχεῖσθαι, desumpta esse ex *Hexaemero* indicat codex Regius 1992, sed ea reperire non potuimus in hoc opere.

(2) Τοῦτου σαρκός. Hæc verba usque ad illa, ἐκ μέρους καταργηθήσεται, reperire non potuimus. Codex 1992 indicat orationem, *Quod incomprehensibilis est Deus*.

(3) Θεωρῆσαι. Codex Regius 1992 ὑποπίπτειν.

(4) Ἐπτηξε. Hunc locum ope utriusque codicis sanavimus. Habebant editi ἐπηξε καὶ ἔπεσεν ἐπὶ προσωπον, καὶ... ἐξεβιάζετο εἰς ὁμοίωμα.

(5) Ex epist. cxii, 204.

(6) Ibid. 205.

(7) Unus codex indicat hom. in *Hexaem.*

(8) Uterque codex indicat, serm. *Quod Deus sit incomprehensibilis*.

ptionem quod fieri potuit, scriptis sit persecutus A
inquiens: *Quatuor facies habebat unum, facies una
hominis, facies secunda leonis; et in tertio facies
aquilæ, et in quarto facies vituli*³¹: quodque uni
sex essent alæ, atque ipsis undique essent oculi,
quodque singuli subjectam haberent quadrangu-
larem rotam; facta tamen a propheta descriptione,
etiamsi legimus, percipere non valemus. Si vero so-
lium, quod explanavit, animo comprehendere non
possumus, insidentem ipsi invisibilem Deum, qua
ratione poterimus? facie siquidem ad faciem vi-
suros, perfectamque **556** incomprehensibilis Dei
majestatis in futuro sæculo cognitionem habituros
eos qui digni fuerint, certa pollicitatione confirma-
tum est. Nunq̄ vero etiam si Paulus alter quispiam
fuerit, etiam si Petrus, cernit quidem vere, neque B
hallucinatur, aut imaginibus deluditur, verumta-
men veluti per speculum, et in ænigmate intue-
tur: et quod nunc ex parte est cum gratiarum ac-
tione accipiens, quod plane perfectum est summa
cum lætitia in futurum opperitur³². Quod enim in
ea ipsa cognitione nunc perfectum esse videtur,
adeo exiguum quiddam est et obscurum, ut a fu-
turi sæculi claritate distet magis, quam a cogni-
tione quæ est facie ad faciem. Ac tanta quidem est
cognitionis Dei infinitas, tantaque humanæ na-
turæ in percipiendis hoc in sæculo divinis myste-
riis imbecillitas, cum semper quidem pro cujus-
que progressu aliqua fiat accessio, sed nemo per-
fectam cognitionem assequatur, donec venerit quod
perfectum est, quando quod ex parte est evacua- C
bitur³³.

4. (1) Qui eorum quæ sunt investigationem com-
parari posse dicit, is procul dubio via quadam et
ordine mentem suam ad eorum quæ sunt cogniti-
onem appulit; et in rebus captu facilibus et minutis
exercitatus, ita demum per hanc cognitionem, ad
eam quoque quæ cogitationem omnem superat,
suam comprehendendi facultatem promovit. Qui
igitur eorum quæ sunt cognitionem apprehendisse
se gloriatur, is animalis minutissimi ex iis quæ in
conspectum cadunt, naturam explicet, et quæ sit
formicæ natura dicat, an spiritu et anhelitu con-
tineatur ipsius vita: an corpus ossibus distinctum:
an compages nervis atque ligamentis firmata: an
musculorum et glandularum ambitu contineatur D
nervorum situs: an medulla a sincipite ad caudam
usque una cum dorsi vertebris protendatur: an
membris quæ noventur, ex nervosæ membranæ
complexu motum imprimat: an sit in ipsa jecur,
et in jecore vas quoddam, quod fel suscipiat, sintne
renes et cor, et arteriæ, et venæ, et pelliculæ,
et diaphragmata: sitne animal nudum an pilosum:
utrum ungulas indivisas, an pedes multifidos ha-
beat: item quanto tempore vivat, et quomodo aliæ
alias gignant: quandiu gestetur fetus, et quomodo

³¹ Ezech. x, 14. ³² I Cor. xiii, 12. ³³ ibid. 10.

(1) Ex epist. xvi, 95.

(2) Προφήτου. Sic Regius codex 1992, melius
quam editi προσώπου.

Ἰεζεκιήλ ὁ προφήτης καὶ τὴν ἔκφρασιν αὐτῶν
ἐποιήσατο δυνατῶς, λέγων, ὅτι Τέσσαρα πρόσωπα τῶ
ἐνι· τὸ μὲν ἀνθρώπου, τὸ δὲ λέοντος, τὸ δὲ ἀετοῦ, τὸ
δὲ μόσχου· καὶ ὅτι ἕξ πτέρυγες τῶ ἐνι, καὶ ὅτι ὀφθαλ-
μοὶ αὐτοῖς πανταχόθεν, καὶ ὅτι ὑπὸ καθ' ἕκαστον
τροχὸς τετραγώνος ὑποκείμενος· καὶ ὁμοίως τοῦ προ-
φήτου (2) τὴν ἔκφρασιν πεποιημένου, οὕτω ἡμεῖς οὔτε
ἀναγινώσκοντες καταλαβεῖν δυνάμεθα. Εἰ δὲ τὸν
θρόνον ὃν διηγήσατο, καταλαβεῖν οὐ δυνάμεθα, τὸν
ἐπικαθήμενον ἀόρατον Θεὸν πῶς καταλαβεῖν δυνησό-
μεθα; τὸ μὲν γὰρ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ
ἡ τελεία ἐπίγνωσις τῆς τοῦ Θεοῦ ἀκαταλήπτου με-
γαλειότητος, ἐν τῶ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς ἀξίοις ἀποδο-
θῆναι ἐπήγγελται. Νῦν δὲ καὶ Παῦλος τις ἦ, καὶ
Πέτρος, βλέπει μὲν ἀληθῶς, καὶ οὐ πλανᾶται, οὐδὲ
φαντάζεται, δι' ἐσόπτρου δὲ ὁμοίως βλέπει καὶ ἐν αἰ-
νίγματι· καὶ τὸ ἐκ μέρους νῦν εὐχαρίστως δεχό-
μενος, τὸ τέλειον εἰς τὸ μέλλον περιχαρῶς ἐκδέχε-
ται. Τὸ γὰρ δοκοῦν νῦν ἐν τῇ γνώσει τέλειον, βραχυ-
τι καὶ ἀμυδρότερον τοσοῦτον ἐστίν, ὡς πλέον ἀπο-
λιμπάνεσθαι τῆς ἐν τῶ μέλλοντι αἰῶνι τρανότητος,
ἢ ὅσον ἀπολιμπάνεται τοῦ προσώπου πρὸς πρόσω-
πον. Τοσοῦτον μὲν οὖν τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ
τὸ ἀπέραντον, τοσοῦτον δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως
τὸ τῶν θείων μυστηρίων ἐν τῶ παρόντι ἀνέφικτον·
αἰεὶ μὲν κατὰ προκοπὴν ἐκάστου προστιθεμένου (3)
τοῦ πλείονος, αἰεὶ δὲ τοῦ πρὸς ἄξιον ἀπολιμπανομένου
ἀπάντων, ἄχρις ἂν ἔλθῃ τὸ τέλειον ὅτε τὸ ἐκ μέρους
καταργηθήσεται.

4. Ὁ δὲ ἐφικτὴν εἶναι λέγων τῶν ὄντων τὴν εὐρε-
σιν, ὁδῶ τινα πάντως καὶ ἀκολουθίᾳ διὰ τῆς τῶν ὄν-
των γνώσεως προσέβαλεν ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν· καὶ
τοῖς εὐλήπτοις τε καὶ μικροτέροις ἐγγυμνασθεῖς διὰ
τῆς καταλήψεως, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐπέκεινα πάσης
ἐννοίας προήγαγεν ἑαυτὸν καταληπτικὴν φαντασίαν.
Οὐκοῦν ὁ τὴν περὶ τῶν ὄντων εἰδήσειν κατελήφεναι
μεγαλαυχούμενος, τὸ σμικρότατον τῶν προφαινημέ-
νων, ὅπως ἔχει φύσεως, ἐρμηνεύσάτω, καὶ τίς ἡ τοῦ
μύμηκος φύσις, εἰπάτω· εἰ πνεύματι καὶ ἀσθματι
συνέχεται αὐτοῦ ἡ ζωὴ· εἰ ὀστέος τὸ σῶμα διεϊλη-
πται· εἰ νεύροις καὶ ἐνδέσμοις τὰς ἀρμονίας τετῶνω-
ται· εἰ μυῶν περιβολῇ καὶ ἀδένων ἡ τῶν νεύρων
περικρατεῖται θέσις· εἰ τοῖς νωτιαίοις σπονδύλοις ἐκ
τοῦ βρέγματος ἐπὶ τὸ οὐραῖον ὁ μυελὸς συμπαρα-
τείνεται· εἰ ἐπὶ τῇ περιοχῇ τοῦ νευρώδους ὑμένος
τοῖς κινουμένοις μέλεσι τὴν ὀρμητικὴν ἐνδίδωσι δύ-
ναμιν· εἰ ἐστὶν ἐν αὐτῶ τὸ ἥπαρ, καὶ χοληδόχου ἀγ-
γεῖον ἐπὶ τοῦ ἥπατος, νεφροὶ τε καὶ καρδία, καὶ
ἀρτηρίαι, καὶ φλέβες, ὑμένες, καὶ διαφράγματα· εἰ
ψιλὸν ἐστίν, ἢ τετριχῶται· μονώνυχόν ἐστίν, ἢ πο-
λυσχιδεῖς ἔχει τὰς βάσεις· πόσον δὲ βιοῖ τὸν χρόνον·
καὶ τίς αὐτοῖς ὁ τρόπος τῆς ἐξ ἀλλήλων γεννήσεως·
ἐπὶ πόσον δὲ κυλίσσεται τὸ τικτόμενον, καὶ πῶς οὔτε

(3) Προστιθεμένου. Sic uterque codex pro eo
quod erat in editis προτιθεμένου.

πεζοὶ πάντες οἱ μύρμηκες, οὔτε ὑπόπτεροι πάντες, ἀλλ' οἱ μὲν τῶν χαμαὶ ἐρπομένων εἰσὶν, οἱ δὲ διαέριαι φέρονται. Ὁ τοίνυν τῶν ὄντων τὴν γνῶσιν ἐπιχομπάζων, τῶς τὴν τοῦ μύρμηκος φύσιν εἰπάτω εἴθ' οὕτως φυσιολογείτω τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν δύναμιν. Εἰ δὲ τοῦ βραχυτάτου μύρμηκος οὕτω περιελαβὲς τῆ γνῶσει τὴν φύσιν, πῶς τὴν ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ δύναμιν μεγαλαυχεῖς φαντάζεσθαι;

β. Τὸ γὰρ οἶεσθαι τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἐξευρηκέναι, πολλῆς ὑπερηφανίας ἐστὶ καὶ φυσιώσεως· σχεδὸν γὰρ καὶ αὐτὸν ἀποκρύπτουσι τῆ μεγαληγορίας τὸν εἰπόντα· Ἐπάνω τῶν ἀστρῶν θήσομαι τὸν θρόνον μου· Οὐχ ὁ μὲν μέγας Δαβὶδ, ὃ τὰ ἀδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς ἑαυτοῦ σοφίας ἐδήλωσεν ὁ Θεός, φανερώς ὁμολογεῖ τῆς γνῶσεως τὸ ἀπόσιτον, λέγων· Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ; Ἠσαΐας δὲ, ὁ ἐν θεωρίᾳ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ γενόμενος, τί περὶ τῆς θείας οὐσίας ἐδήλωσεν ἡμῖν; ὃς γε ἐν τῇ περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητεῖᾳ διαμαρτύρεται, λέγων· Τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; Τί δὲ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς Παῦλος, ὁ λαλοῦντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν, ὁ ἑνὸς τρίτου ἀρπαγῆς οὐρανοῦ, ὁ τὰ ἄρρητα ἀκούσας ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, τίνα ἡμῖν περὶ οὐσίας Θεοῦ διδασκαλίαν ἀφῆκεν; Ὅς γε, ὅτε εἰς τοὺς μερικοὺς τῆς οἰκονομίας διεκύψε (1) λόγους, οἷον εἰ ἰλιγγιάσας πρὸς τὸ τῆς θεωρίας ἀδιεξόδητον, ἐκείνην ἐξεβόησε τὴν φωνήν· Ὁ βᾶθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνῶσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! Εἰ δὲ ταῦτα τοῖς εἰς τὸ τῆς Παύλου γνῶσεως περβαχόσιν ἀνέριχτα, πόσος ὁ τύφος τῶν παγγελλομένων εἰδέναι τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν; Οὐς ἡδέως ἂν ἐρωτήσασμαι περὶ τῆς γῆς ἐφ' ἧς ἐστᾶσι, καὶ ἀφ' ἧς γεγονῆσιν, τί ποτε λέγουσι, τίνα αὐτῆς τὴν οὐσίαν ἐπαγγέλλουσιν ἡμῖν· ἵνα ἐὰν ἄρα περὶ τῶν χαμαὶ καὶ ὑπὸ τοῖς ποσὶ κειμένων ἀναντιρρόητως ἡμῖν διαλεχθῶσι, τότε αὐτοῖς καὶ περὶ τῶν ἐπέκεινα πάσης ἐνοσίας διατεινομένοις πιστεύσωμεν. Καὶ ὡσπερ φασίν, ὅτι Ἀδὰμ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς αὐτοῦ ἐρωτήσωμεν, ὁ Θεός ἐκ τίνος; ἄρ' οὐ προχειρὸν ἐστὶ τῆ ἐκάστου διανοίᾳ ὅτι ἐξ οὐδενός; τὸ δὲ ἐξ οὐδενός, τὸ ἀναρχόν ἐστὶ δηλονότι· τὸ δὲ ἀναρχόν, τὸ ἀγέννητον. Ὡς οὖν ἐπ' ἀνθρώπων οὐκ ἦν οὐσία τὸ ἐκ τίνος, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ Θεοῦ τῶν ὄλων οὐσίαν ἔστιν εἰπεῖν, τὸ ἐξ οὐδενός· ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ (2), ἀγέννητος. Ὁ δὲ τὸ ἀναρχόν οὐσίαν εἶναι λέγων, παραπλήσιον ποιεῖ, ὡσπερ ἂν εἴ τις ἐρωτώμενος, τίς ἢ τοῦ Ἀδὰμ οὐσία, καὶ τίς ἢ φύσις αὐτῷ, ὁ δὲ ἀποκρίνοίτο, μὴ ἐκ συνδυασμοῦ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς θείας χειρὸς διαπλασθῆναι. Ποῖος οὖν ἔτι τρόπος τῆς γνῶσεως ὑπολείπεται; ἀπακρινάσθωσαν ἡμῖν οἱ περιφρονοῦντες μὲν πάντα τὰ ἐν

A neque omnes formicæ pedestres sint, neque omnes alatae; sed repentibus humi aliis, aliæ per aerem ferantur. Qui ergo de eorum quæ sunt cognitione gloriatur, interim formicæ nobis explicet naturam, atque ita demum ejus potestatis, quæ intellectum omnem superat, naturam scrutetur. Quod si minutissimæ formicæ naturam nondum cognitione apprehendisti, quomodo incomprehensibilem Dei naturam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?

5. (3) Putare enim se Dei, qui super omnia est, substantiam ipsam adinvenisse, magnæ superbiæ est atque elationis; fere enim jactantia superant vel illum ipsum, qui dixit: *Super astra ponam sedem meam*³⁴. Nonne magnus ille David, cui occulta absconditaque suæ sapientiæ Deus manifestavit, palam confitetur inaccessam esse cognitionem, cum dicit: *Mirabilis facta est scientia tua ex me*³⁵. Isaias autem, qui majestatem Dei speculatus est, quid nobis de divina substantia declaravit? nempe cum de Christo prophetiam edit, testatur his verbis: *Generationem ejus quis enarrabit*³⁶? Quid vero vas electionis Paulus³⁷, qui loquentem in se habebat Christum³⁸, qui ad tertium usque cælum raptus est, qui arcana audivit verba, quæ non licet homini loqui³⁹, quam nobis de substantia Dei doctrinam reliquit? Hic ad particulares Providentiæ rationes cum respexisset, velut vertigine laborans propter insuperabilem contemplandi difficultatem, sic exclamat: *O altitudo divitiarum et sapientiæ et cognitionis Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus*⁴⁰! Quod si hæc illi ipsi qui ad cognitionem Pauli pervenerunt, assequi non possunt; quanta est superbia eorum, qui se substantiam Dei profitentur cognoscere? Quos profecto libens interrogaverim quidnam de terra in qua commorantur, et ex qua nati sunt, dicant, quam ejus nobis exponant substantiam: ut si de iis quæ humi sunt ac pedibus subjacent, certo indubitanterque disserant, tunc eis quoque, cum de rebus intellectum omnem superantibus sententiam proferunt, fidem habeamus. Et sicut inquit, (4). Quod Adam a Deo est: ita interrogabimus, Deus a quo est? nonne uniuscujusque mente promptum fuerit respondere, ex nullo? quod autem ex nullo est, utique sine principio est: et quod sine principio est, id ingenum est. Sicut ergo in hominibus origo ex aliquo, non est eorum essentia: sic neque in Deo universorum ex nullo esse, quod idem est atque ingenum, ejus essentiam dicere possumus. Porro esse sine principio essentiam esse qui dicit, non aliter facit, ac si quis interrogatus quæ fuerit essentia Adæ, et quæ ipsius natura, respondeat, non ex coitu viri et mulieris, sed divina manu confor-

³⁴ Isa, xiv, 13. ³⁵ Psal. cxxxviii, 6. ³⁶ Isa, liii, 8. ³⁷ Act. ix, 15. ³⁸ II Cor. xiii, 3. ³⁹ II Cor. xii, 24. ⁴⁰ Rom. xi, 33.

(1) Διέκυψε. Sic contextus et Regius codex melioris notæ Editi edidit.

(2) Ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ. Idem codex ὡπερ ἴσον

ἐστὶ τὸ.

(3) Ex lib. *adversus Eunomium*, 224.

(4) Ibid., 227.

matum eum fuisse. Qualis igitur nobis reliquus est A cognitionis modus? respondeant nobis hi qui omnia quidem pedibus nostris subjecta despiciunt, in ipsum vero cœlum penetrant, atque omnes cœlestes potestates. (1) Si cœli magnitudo exsuperat humanæ intelligentiæ mensuram, quisnam valeat sempiternorum naturam perscrutari? Si sol ille corruptioni obnoxius, adeo pulcher est et adeo magnus, cum velox ad motum, tum ordinatos circuitus explens, magnitudinem quidem ad universum ita accommodatam nactus, ut eam quam cum universo habet proportionem non excedat, sua vero pulchritudine tanquam naturæ oculus quidam pellucidus res creatas condecorans: hujus si insatiabilis est aspectus, quali pulchritudine sol justitiæ præditus est? Si hunc solem non conspiceret, cæco detrimentum est: B quale est peccatori dispendium luce vera carere? Nam si hæc temporaria talia sunt, qualia sempiterna? Et si adeo speciosa quæ videntur, qualia invisibilia, quæ præparavit Deus diligentibus se? Quæ utinam assequi omnes valeamus, gratia atque humanitate Domini nostri Jesu Christi, quia illi debetur gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

558 DE INGLUVIE ET EBRIETATE.

SERMO XVI.

1. (2) Æqualis et constans Christiani vita, charissimi, et unicum scopum habet Dei gloriam. Sive enim manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite, ait Paulus ⁴¹ qui in Christo loquebatur ⁴². At vero multiformis et varia est hominum mundanorum vivendi ratio, quæ scilicet aliis atque aliis modis ad conciliandam accedentium gratiam transformetur. (3) Quod si etiam futurum est, ut ipsi quoque simus eorumdem rei, et quoad licet nobis, inquiramus etiam ea quæ pertinent ad voluptatem, et ipsa ad ostentationem apparemus, vereor ne quæ destruimus, ea ædificare videamur, et dum cæteros judicamus, nosmetipsos condemnemus, qui simulate vita utamur, modo in hanc, modo in illam formam mutati, nisi forte immutemus etiam vestimenta nostra tum, cum in viros claros et superbos inciderimus. Quod si id turpe est, longe turpius mensam nostram ob homines deliciis diffluentes commutare. (4) Si enim copia ciborum atque lautitia fratri voluptatem affere volens, mensam tuam immutas, illius accusas amorem voluptatis, et iis quæ præparas, gulæ probro illum aspergis, D his eum rebus arguens oblectari. (5) Quid igitur nobis cum apparatus sumptuosus? Accessit hospes aliquis? si frater sit, et idem vitæ institutum sequatur, suam ipsius mensam agnoscet; quæ enim reliquit domi, ea inventurus est apud nos. At fatigatus est ex itinere? tantum afferimus lavamenti, quantum requiritur ad lassitudinem sublevandam. Advenit alius sæculo huic addictus? ex factis discat

⁴¹ I Cor. x, 31. ⁴² II Cor. ii, 17.

(1) Ex homil. vi in Hexaem., 50.

(2) Ex Regulis fusius tractatis, 365.

(3) Ibid., 364.

(4) Ibid., 365.

ποσί, διαβαίνοντες δὲ τὸν οὐρανὸν, καὶ πάσας τὰς ὑπερκοσμίου δύναμεις. Εἰ οὐρανοῦ μέγεθος, μέτρον ἀνθρωπίνης διακρίσεως ἐκβαίνει· τῶν αἰθίων τὴν φύσιν τίς ἄρα (6) ἐξίχνιασαι δυνήσεται; Εἰ ὁ τῆ φθορᾶ ὑποκείμενος ἥλιος οὕτω καλὸς καὶ μέγας, ὅξυς μὲν κινήθηαι, εὐτάκτους δὲ τὰς περιόδους ἀποδιδοῦς, σύμμετρον μὲν ἔχων τὸ μέγεθος τῷ παντί, ὥστε μὴ ἐκβαίνειν τὴν πρὸς τὸ ὅλον ἀνάλογίαν· τῷ δὲ κάλλει τῆς φύσεως οἷόν τις ὀφθαλμὸς διαυγῆς ἐμπρέπων τῆ κτίσει εἰ ἀκορεστός τούτου ἢ θεᾶ, ποταπὸς τῷ κάλλει ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος; Εἰ τυφλῶ ζημία τοῦτον μὴ βλέπειν (9), ποταπὴ ζημία τῷ ἁμαρτωλῷ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς στερηθῆναι; Εἰ γὰρ τὰ πρόσκαιρα τοιαῦτα, ποταπὰ τὰ αἰώνια; Καὶ εἰ τὰ δρώμενα οὕτω καλά, ποταπὰ τὰ ἀόρατα, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; Ὡν γένοιτο παντὰς ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΓΑΣΤΡΙΜΑΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΗΣ.

ΛΟΛΟΣ ΙΖ΄.

1. Μονότροπος ὁ τοῦ χριστιανισμοῦ βίος, ἀγαπητοὶ ἓνα σκοπὸν ἔχων, τὴν δόξαν Θεοῦ. Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε, φησὶν ὁ ἐν Χριστῷ λαλῶν Παῦλος. Πολύτροπος δὲ καὶ ποικίλος ὁ τῶν ἐξωθεν βίος, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὴν ἀρέσκειαν τῶν ἐντυγχανόντων μεταπλασσόμενος. Εἰ οὖν μέλλοιμεν καὶ αὐτοὶ τοῖς αὐτοῖς ἐνέξασθαι, καὶ κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν δύναμιν τὰ πρὸς ἡδονὴν ἐπιζητεῖν, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν παρασκευάζεσθαι, φοβοῦμαι, μὴ ἃ καταλύομεν, ταῦτα, φανῶμεν οἰκοδομοῦντες, καὶ δι' ὧν ἐτέρους κρίνομεν, ἑαυτοὺς κατακρινῶμεν, ἐσχηματισμένως τῷ βίῳ κεχρημένοι, καὶ ἄλλοτε ἄλλως μεταμορφούμενοι, εἰ μὴ ἄρα καὶ τὰς ἐσθῆτας ἡμῶν διαμεΐψωμεν, ὅταν τοῖς ὑπερηφάνοις περιτυγχάνωμεν. Εἰ δὲ αἰσχρὸν τοῦτο, πολλῶ αἰσχρὸν διὰ τοὺς τρυφῶντας τὴν τράπεζαν ἡμῶν μετασκευάζεσθαι. Πλήθει γὰρ βρωμάτων καὶ περιεργείᾳ πρὸς ἡδονὴν μετασκευάζων τοῦ ἀδελφοῦ σου τὴν τράπεζαν, κατηγορεῖς αὐτοῦ φιληδονίαν, καὶ καταχέεις αὐτοῦ γαστριμαργίας οὐκ εἶδη δι' ὧν παρασκευάζῃ, ἐλέγχων αὐτοῦ τὴν περὶ ταῦτα ἡδυπάθειαν. Τί οὖν ἡμῖν καὶ ταῖς πολυτελείαις; Ἐπεδήμησέ τις τῶν ξένων; εἰ μὲν ἀδελφός, καὶ τὸν αὐτόν ἔχων σκοπὸν τοῦ βίου, τὴν οἰκείαν τράπεζαν ἐπιγνώσεται· ἃ γὰρ κατέλιπεν οἶκοι, ταῦτα παρ' ἡμῖν εὐρήσει. Ἀλλὰ κέμηκεν ἐκ τῆς ὀδοπορίας; τοσοῦτον αὐτῷ προστίθειμεν, ὅσον τὸν κόπον παραμυθήσασθαι. Ἄλλος ἐλήλυθεν ἐκ τοῦ ἐξωθεν βίου; μαθέτω διὰ τῶν ἔργων, ὅσον ὁ λόγος αὐτόν οὐκ ἔπεισε, καὶ λαβέτω τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῆς ἐν

(5) Ibid., 364.

(6) Τίς ἄρα. Codex Regius τίς ἄρα νοῦς.

(7) Τοῦτον μὴ βλέπειν. Idem codex τὸ, μὴ βλέπειν.

ταῖς τροφαῖς αὐταρκειάς. Ἐναπομεινάτω αὐτῷ ὑπο-
μνήματα Χριστιανῶν τραπέζης, καὶ ἀνεπαισχύντου
διὰ Χριστὸν πτωχείας. Εἰ δὲ οὐ προσέξει, ἀλλὰ κα-
ταγελάσει, δεύτερον ἡμῖν οὐκ ὀχλήσει. Τὸ γὰρ περι-
τρέχειν ἡμᾶς διερευνημένους τὰ μὴ πρὸς τὸ ἀναγκαι-
οῦν ταῖς χρεῖαις ἐπιζητούμενα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὀλε-
θρίαν ἠδονὴν καὶ βλαβερὰν κενοδοξίαν περινενοη-
μένα, οὐ μόνον αἰσχρὸν ἡμῖν καὶ ἀσύμφωνον, ἀλλὰ
καὶ βλάβην ἔχον οὐ τὴν τυχοῦσαν, ὅταν οἱ τρυφῶντες
καὶ ταῖς ἠδοναῖς τῆς γαστρὸς τὴν μακαριότητα ὀρι-
ζόμενοι, περὶ τὰς αὐτὰς φροντίδας καὶ ἡμᾶς ὁρῶσι
στρεφομένους, περὶ ἃς ἐκεῖνοι ἐπτόηται. Ἐσθίοντες
δὲ, μὴ ἀργῶν τὸν νοῦν ἐν τῇ περὶ Θεοῦ ἐννοίᾳ ἔχω-
μεν, ἀλλὰ αὐτὴν τῶν βρωμάτων τὴν φύσιν, καὶ τὴν
τοῦ ὑποδεχομένου σώματος κατασκευὴν, ἀφορμὴν
ποιεῖσθαι δοξολογίας· πῶς ποικίλα εἶδη τροφῶν τῇ
ιδιότητι τῶν σωμάτων ἀρομόζοντα, παρὰ τοῦ πάντα
οἰκονομοῦντος ἐπινενόηται. Τροφῆς δὲ ὦρα μία ἀπο-
τεταγμένη ἦτω· ἡ αὐτὴ κατὰ περίοδον ἀπαντῶσα,
ὡς ἐκ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὥρων τοῦ ἡμερονοκτίου
μία ἐστὶ μάλιστα ταύτην τὴν προσαναλισκομένην τῷ
σώματι, τὰς δὲ λοιπὰς ἐν τῇ κατὰ νοῦν ἐνεργείᾳ
ἀπασχολεῖν.

ex viginti quatuor horis diei ac noctis vix illa una
exercitatione.

2. Ὁ μὲν γὰρ ἀριστα βουλευόμενος, τῆς ψυχῆς
ὅτι μάλιστα φροντίζει, καὶ τοῦτο διὰ πάντων πειρά-
σεται σώζειν εὐλικρινές τε καὶ γνήσιον· τῆς σαρκὸς
δὲ ἡ λιμῆ τρυφῆς, ἡ κρυμῆ καὶ θάλπει προσ-
παλαιούσης, ἡ νόσοις ἀλγυνομένης, ἡ πασχούσης
τε παρὰ τινοῦ βίαιον, ὀλίγον ποιῆσεται τὸν λόγον,
καὶ οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ τοῦ ζῆν κινδύνους προϊόντας (1)
ὁρῶν, φανήσεται θεδνῶς. Εἰ δὲ τις ἐθέλοι φεῖδεσθαι
καὶ τοῦ σώματος, ὡς μόνου κτήματος αὐτῷ ἀναγκαι-
οῦ ψυχῆς, καὶ συνεργούντος αὐτῇ πρὸς τὸ ζῆν
ἐπὶ γῆς, μικρὰ πρὸς τὰς τούτου χρεῖας ἐπιστρα-
φήσεται, καὶ ὥστε συνέχειν μόνου αὐτὸ, καὶ τῇ
τῆς ψυχῆς ὑπηρεσίᾳ διὰ μετρίως ἐπιμελείας ἐρρω-
μένον τηρεῖν, μὴ μέντοιγε ἐπιτρέπειν ὑπὸ κέρου
σκιρτῆν. Τούτοις μὲν γὰρ εὐήνιον τε αὐτὸ καὶ κοῦ-
φον ἀεὶ πρὸς τὴν οὐράνιον ὁδοπορίαν ἐργάζεται,
καὶ μᾶλλον εἰς τὰ προκείμενα κτήσεται συνεργόν.
Εἰ δὲ ὑβρίζειν αὐτὸ συγχωρήσει, καὶ πάντων ἐφ'
ἡμέραν ἐμπίπλασθαι, καθάπερ τι θηρίον ἀνήμερον·
ὑστερον ταῖς βιαίαις αὐτοῦ πρὸς γῆν ἀνθολκαῖς συν-
επισπασθεῖς, κείσεται στένων ἀνόνητα. Καὶ πρὸς τὸν
Δεσπότην ἀχθεῖς, καὶ τῆς ἐπὶ γῆς πορείας τῆς ἐνδο-
θείσης αὐτῷ τὸν καρπὸν ἀπαιτούμενος, εἶτα οὐκ
ἔχων δοῦναι, θρηνήσει μακρὰ, καὶ σκότος οἰκήσει
διηνεκές, πολλὰ τῇ τρυφῇ καὶ τῇ ταύτης πλάνῃ
μεμφόμενος, ὑφ' ἧς τὸν τῆς σωτηρίας ἐσυλήθη και-
ρὸν· οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν δακρῶν ἐστὶν κερδαίνων·
Ἐν γὰρ τῷ ᾄδῃ τίς ἐξομολογήσεται σοι; φησὶν
ὁ Δαβὶδ. Γαστήρ συναλλάκτης ἐστὶν ἀπιστότατος,

(1) Προϊόντας. Forte προσιώντας. EDIT.

(2) Ex *Regulis fusius tractatis*, 364.

(3) Ex *epist.* II, 74.

A quæ ei sermo non persuasit, et frugalitatis in escis
servandæ formam et exemplar accipiat. Maneant in
ipso monumenta mensæ Christianorum, et ejus
paupertatis, quæ Christi causa citra verecundiam
preferenda est. Quod si his ille minime commove-
bitur, ac potius deridebit, rursus nobis non exhi-
biturus est molestiam. (2) Nam circumcursare nos,
ac investigare ea quæ non ad necessarium usum
requiruntur, sed quæ ad perniciosam voluptatem
et ad inanem exitiosamque gloriam adinventæ fue-
runt, non solum nobis turpe atque indecorum est,
sed detrimentum etiam affert non leve, cum scilicet
qui in deliciis vivunt, et ventris voluptatibus me-
tiuntur beatitudinem, nos quoque eisdem curis,
quibus ipsi cum admiratione et stupore incumbunt,
distentos vident. (3) Inter epulandum ne tum qui-
dem animam a Dei cogitatione habeamus otiosam,
sed ex ipsa alimentorum natura, et corporis ea
suscipientis structura divinarum laudum materiam
ducamus, quod varia ciborum genera, qualitati
corporum accommodata, ab eo qui omnia modera-
tur, inventa sint. Hora una capiendum cibo desti-
nata, eademque per circuitum revertens, adeo ut
ad curandum corpus insumatur, reliquæ in animi

2. (4) Qui enim sibi optime consulit, curabit
559 animam quam maxime, hocque modis omni-
bus et sincerum et genuinum servare conabitur :
carnis vero, sive fame conficiatur, sive cum frigore
aut calore luctetur, sive a morbis excrucietur sive
violentum quid ab aliquibus perpeliatur, rationem
parvam habebit, et ubi venire se in vitæ periculum
viderit, haudquaquam apparebit timidus. Si quis
tamen voluerit corpus etiam commiserari, tanquam
quod una possessio sit, quæ animæ necessario est,
eique ad vitam in terra degendam suppetias fert,
exiguam necessitatum ejus curam suscipiet, ut illud
et sustentet tantum, et per mediocrem curam sa-
num conservet ad animæ ministerium, non ita
autem ut ipsum satietate lascivire sinat. His enim
illud sibi comparabit et minime rebelle, et ad cœ-
leste iter conficiendum nullo non tempore expedi-
tum, eritque auxilio majori ad ea quæ proposita
sunt obeunda munia. Sin autem insolens ac pro-
tervum esse permiserit, et quibusvis quotidie tan-
quam immanem quandam bestiam oppleri, tum
demum ipsius pondere ad terram violenter ver-
gente attractus, jacebit inaniter ingemiscens. Quin
et ad Dominum adductus, et terreni illius itineris
sibi commissi fructum rogatus, nec reddere valens,
plurimum lamentabitur, et in perpetuis tenebris
habitabit, delicias, eorumque fallaciam non parum
incusans, quibus salutis tempus sibi ademptum est ;
sed nihil tunc utilitatis ex lacrymis capiet. *In in-*

(4) Ex *hom. Quod mundanis adhærendum non sit*, 167.

fermo enim quis confitebitur tibi ⁴³? inquit David. **A** (1) Venter est pessima fide in conventis, penum incustoditum, in quod cum multa reposueris, noxam quidem retinet, at non servat deposita. (2) Quæ igitur nobis ad cibum ac potum excogitata sunt, et quidquid petulantes divitiæ ultra neecessitatem ad ingrati nihilque continentis ventris obsequium adinvenere, quando nostra sunt, etiamsi perpetuo infunduntur? quæ ubi gustum in transitu duntaxat modica quadam voluptate affecerint, mox tanquam molesta ac superflua ægre ferimus, ut in summum vitæ discrimen venturi, si in visceribus diu permaneant. Mortem enim non paucis intulit satietas, fuitque in causa, cur nihil amplius degustarent. Nam vis illa qua animali providetur, temperatum ac parcum victum nullo negotio concoquit, et in **B** corporis quod alitur substantiam vertit; at eadem ubi opiparos variosque cibos complexa est, nec deinde par est his omnino coquendis, tum diversa gignit morborum genera. Satietas lasciviæ initium est. (3) Statim enim una cum deliciis, ebrietate, et omnis generis condimentis, prodit libidinis belluinæ genus omne. Hinc equi insanientes in feminas fiunt homines, ob æstrum ac furorem quem in animo gignunt deliciæ. A temulentis orta est naturæ inversio, dum in masculino sexu femininum, in feminino masculinum quærunt. Siquidem pinguiore pastu ceu fumosi quidam vapores exhalantur, qui lucem sancti Spiritus in hominis mente irradiantem, quasi densa nubes interveniens, interceptiunt. (4) Ne igitur carni tuæ obsequare, somno, balneo, ac mollibus culcitis, semper hanc **C** repetens sententiam: *Quæ utilitas in sanguine* **560** *meo, dum descendo in corruptionem* ⁴⁴? Quid foves quod paulo post interitum est? quid saginas teipsum et pinguefacis? An ignoras quod quanto pinguius tibi corpus conficis, tanta graviorem carcerem animæ struis? Corporearum enim virium abundantia, spiritus salutis impedimento est. (5) Oportet itaque quæ necessaria sunt ventri subministrare, non quæ sunt perquam jucunda, ut solent qui quosdam mensarum structores coquosque exquirunt, totamque terram ac mare vestigant, velut moroso hero tributa pendentes, digni miseratione ob ejusmodi occupationem, haud remissius quam qui in inferno versantur, excruciat, **D** plane dissecantes ignem, cribro ferentes aquam, et in pertusum dolium infundentes, laborum finem nullum habentes. (6) Quemadmodum igitur sitis efficit, ut jucundus sit potus, et sicut quæ præivit fames, epulas suaves reddit: ita quoque quæ su-

ταμείον ἀφύλακτον, πολλῶν ἐναποτιθεμένων, τὴν μὲν βλάβην παρακατέχουσα, τὰ μὲντοι παρατεθέντα οὐ διασώζουσα. Τὰ τοίνυν εἰς βρώσιν ἡμῶν ἐπινενοημένα καὶ πόσιν, καὶ πάντα, ὅσα πέρα τῆς χρείας ὁ πλοῦτος ὑβρίζων ἐμηχανήσατο πρὸς θεραπείαν τῆς ἀχαρίστου καὶ μηδὲν στεγούσης γαστρὸς, πότε ἂν ἡμετέρα γένοιτο, καὶ ἐπαντλήται (7) διηνεκῶς; ἂν γὰρ μικρὰν τινα γέυσει μόνον ἐναποθέμενα κατὰ τὴν πάροδον ἡδονὴν, εὐθύς ὡς ὀχληρὰ καὶ περιττὰ δυσχεραίνουμεν, ὡς εἰ τοῖς σπλάγγχοις ἐγχρονίσοι, τὰ μέγιστα περὶ τὸ ζῆν κινδυνεύουσας. Πολλοῖς γοῦν ὁ κόρος ἤγαγε θάνατον, καὶ τοῦ μηδενὸς ἀπολαύειν εἴτε γέγνηται πρόξενος. Ἦ γὰρ οἰκονομοῦσα τὸ ζῶον δύναμις αὐτάρκειαν μὲν καὶ λειότητα (8) ῥαδίως κατειργάσατο, καὶ ὠκείωσε τῷ τρεφομένῳ πολυτέλειαν δὲ καὶ ποικίλων βρωμάτων παραλαβοῦσα, εἶτα ἀντισχεῖν πρὸς τὸ πέρασ μὴ ἐξαρκέσασθαι, τὰ ποικίλα γένη τῶν νοσημάτων ἐποίησεν. Ὁ κόρος ὑβρεῶς ἐστὶν ἀρχή. Εὐθύς γὰρ συνεισπίπτει τῇ τρυφῇ καὶ τῇ μέθῃ καὶ ταῖς παντοδαπαῖς καρυκείαις πᾶν εἶδος ἀκολασίας βροσκηματοῶδους· ἐνθεν ἵπποι θηλυμανεῖς οἱ ἄνθρωποι, διὰ τὸν ἐκ τῆς τρυφῆς (9) οἴστρον ἐπιγινόμενον τῇ ψυχῇ. Παρὰ τῶν μεθύοντων αἱ τῆς φύσεως ἐναλλαγαί, ἐν ἄρρενι μὲν τὸ θῆλυ, ἐν δὲ τῷ θῆλει τὸ ἄρρεν ἐπιζητούντων. Ἐκ γὰρ τῆς παχέως τρυφῆς, οἷον αἰθαλώδεις ἀναθυμιάσεις ἀναπνεύονται, νεφέλης δίκην πυκνῆς, τὰς ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐγγινομένας ἐλλάμψεις ἐπὶ τὸν νοῦν διακόπτουσι. Μὴ τοίνυν καλᾶκευέ του τὴν σάρκα ὑπνοῖς καὶ λουτροῖς, καὶ μαλακοῖς στρώμασιν, αἰετὶ ἐπιλέγων τὸ ῥῆμα τοῦτο· Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν; Τί περιέπεις τὸ μικρὸν ὑστερον φθαρησόμενον; τί καταπιαίνεις σακυτὸν καὶ περισαρκοῖς; Ἡ ἀγνοεῖς, ὅτι ὅσω παχυτέραν τὴν σάρκα ἐαυτῷ ποιεῖς, τοσούτω βαρύτερον τῇ ψυχῇ κατασκευάζεις τὸ δεσμωτήριον; τὸ γὰρ πλῆθος τῆς σωματικῆς δυνάμεως, ἐμπόδιόν ἐστι πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ πνεύματος. Δεῖ τῇ γαστρὶ τὰ ἀναγκαῖα ὑπηρετεῖν, οὐχὶ τὰ ἡδίστα, ὡς οἷγε τραπεζοποιούς τινὰς καὶ μαγείρους περιουσοῦντες, καὶ πᾶσαν διερευνώμενοι γῆν τε καὶ θάλατταν, οἷον τιμὴ χαλεπῶ δεσπότη φόρους ἀπάγοντες· εἰσεινοὶ τῆς ἀσχολίας, τῶν ἐν ἄδου κολαζομένων οὐδὲν πάσχοντες ἀνεκτότερον, ἀτεχνῶς εἰς πῦρ ξαίνοντες, καὶ κοσκίνῳ φέροντες ὕδωρ, καὶ εἰς τετραμῆνον ἀντλοῦντες πίθον, οὐδὲν δὲ πέρασ τῶν πόνων ἔχοντες. Ὡσπερ οὖν ἡ δίψα ἡδὺ τὸ ποτὸν εὐτρεπίζει, καὶ λιμὸς ἡγρησάμενος ἡδέϊαν παρασκευάζει τὴν τράπεζαν· οὕτω καὶ τὴν τῶν βρωμάτων ἀπόλαυσιν ἡ ἐγκράτεια παιδρύνει. Μέσην γὰρ ἑαυτὴν παρενθεῖσα, καὶ τὸ συνεχὲς τῆς τρυφῆς διακόψασα, ποθεινὴν σοι τὴν

⁴³ Psal. vi, 6. ⁴⁴ Psal. xxix, 10.

(1) Ex hom. *De jejuniis*, 15.

(2) Ex hom. *Quod mundanis adhærendum non sit*. 166.

(3) Ex hom. *De jejuniis*, 9.

(4) Ex hom. *in psal.*, xxix, 130.

(5) Ex serm. *De legendis lib. gentilium*, 181.

(6) Ex hom. *De jejuniis*, 6.

(7) Ἡμετέρα... ἐπαντλήται. Sic contextus et Regius codex 1992. Editi ἡμέρα... ἐπαντλήσαι.

(8) Λειότητα. Haud dubium quin legendum sit λιτότητα. EDIT.

(9) Τρυφῆς. Sic contextus et uterque codex. Editi τρυφῆς.

μετάληψιν φανῆναι ποιήσει, ὡσπερ ἀπόδημον. Ὅστε εἰ βούλει σαυτῷ ἐπιθυμητὴν κατασκευάσαι τῶν τροπέων, δέξαι τὴν ἐκ τῆς ἐγκρατείας μεταβολήν. Σὺ δὲ ὑπὸ τοῦ σφόδρα τῆς τρυφῆς περιέχεσθαι, λέληθας σεαυτῷ ἀμαυρῶν τὴν τρυφήν, καὶ ὑπὸ φιληθουρίας τὴν ἡδονὴν ἀφανίζων. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπιθυμητόν, ὃ μὴ τῆ συνεχείᾳ τῆς ἀπολαύσεως εὐκαταφρόνητον γίνεσθαι πέφυκεν· ὧν δὲ σπανία ἢ κτῆσις, τούτων περισπούδαστος ἢ ἀπόλαυσις.

3. Οἱ γοῦν ἀρχομένης ἡμέρας περισκοποῦντες, ποῦ πότοι γίνονται, καὶ οἰνοπώλια καὶ καπηλεία περι-
 αθροῦντες, καὶ ἀλλήλους ἐπὶ τὸ πίνειν παραλαμ-
 βάνοντες, καὶ πᾶσαν τῆς ψυχῆς τὴν μέριμναν ἐπὶ
 τὴν τῶν ποιούτων φροντίδα καταναλίσκοντες, οὗτοι
 ὑπὸ τοῦ προφῆτου καταθρονοῦνται. Οὐ γὰρ ἄγρουσι
 σχολὴν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἀνανεῦσαι πρὸς τὸν οὐρα-
 νόν, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κάλλη καταμαθεῖν· ἀλλ' εὐθύς
 ἀρχομένης ἡμέρας, κοσμοῦσιν ἑαυτῶν τὰ συμπόσια,
 σπουδῆν τε καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν τῶν ἐκπωμάτων
 παρασκευὴν ἐπιδείκνυνται, ψυκτῆρας καὶ κρατῆρας
 καὶ φιάλας ὡσπερ ἐν πομπῇ τιμὴ καὶ πανηγύρει
 διατιθέντες, ὡς ἂν τῶν ἀγγείων διάφορον τὸν κό-
 ρον αὐτοῖς ὑποκλέπτῃ, καὶ ἡ τῶν ἐκπωμάτων ὑπαλ-
 λαγῆ καὶ μετάβασις ἱκανὴν αὐτοῖς εἰς τὸ πίνειν
 διατρεῖν ἐμποιῇ· τάξις ἐν ἀταξίᾳ, καὶ διαθέσις ἐν
 ἀκόσμη ἐπινενοσημένη. Πρὸς τούτοις ἀμίλλαι περὶ
 τοῦ πλείονος, φιλονεικίαι καὶ ἀγωνίσματα, ἀλλήλους
 ὑπερβάλλεσθαι φιλοτιμουμένων κατὰ τὴν μέθην.
 Καὶ ὁ ἀγωνοθετῶν αὐτοῖς, διάβολος, καὶ ἄθλιον τῆς
 νίκης, ἢ ἀμαρτία. Ὁ γὰρ πλείονα τῶν ἀκρατῶν ἐγ-
 χεόμενος (1), οὗτος φέρεται κατὰ τῶν ἄλλων τὰ νικη-
 τήρια· φιλονεικοῦσι μὲν γὰρ ἀλλήλους, ἀμύνονται
 δὲ ἑαυτοῦς. Πάντα ἄλογίας γέμει, πάντα συγχύσεως·
 οἱ ἠττηθέντες μεθύουσιν, οἱ νικήσαντες μεθύουσιν (2),
 οἱ ὑπερήταται καταγέλωσιν. Ἡ χεὶρ ἀπειρήκε, τὸ
 στόμα οὐχ ὑποδέχεται, ἡ γαστήρ διακόρηγνυται, καὶ
 τὸ κακὸν οὐχ ὑφίσταται. Τὸ ἄθλιον σῶμα τοῦ φυσικ-
 οῦ τόνου παραλυθὲν (3), ἀπόρρυτον ἔστι πανταχό-
 θεν, τὴν ἐκ τῆς ἀμετρίας βίαν μὴ ὑπομένον (4).
 Ἐλευθὸν θέαμα! Ἄνθρωπος ἀκμάζων καθ' ἡλικίαν,
 στρατιωτικοῖς καταλόγοις ἐμπρέπων, φοράδην οἰκαδὲ
 κομιζόμενος, μὴ θυνάμενος ὀρθοῦσθαι, μηδὲ τοῖς
 ἰδίῳ ποσὶν ἐπιβῆναι. Ἄνθρωπος φοβερός εἶναι ὀφείλων
 τοῖς πολεμίοις, γέλωτός ἐστιν ἀφορμὴ τοῖς κατ' ἀγο-
 ρῶν παιδίοις· ἄνευ σιδήρου καταβέβληται, ἄνευ πο-
 λεμίων πεφόνευται. Ἄνθρωπος ὀπλίτης, αὐτὸ τῆς ἡλικίας
 ἄγων τὸ ἄθος, οἴνου γέγονε παρανόημα, ἔτοιμος
 παθεῖν τοῖς ἐχθροῖς ὅσα καὶ βούλουτο. Τίς ὁ τῶν
 κακῶν τούτων αἴτιος; τίς ὁ ταῦτα ἐπιβουλεύσας;
 Παράταξιν ἐποίησας τὸ συμπόσιον, ἐνέκρωσας τὴν
 ἀκμήν τῆς νεότητος ἀπὸ οἴνου· καὶ χλαῖς μὲν ὡς
 φίλον ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἐκβάλλεις δὲ νεκρὸν, οἴνω τὴν

(1) Ἐγχεόμενος. Contextus ἐγχεόμενος.

(2) Οἱ νικήσαντες μεθύουσιν. Hæc addidimus ex Regio codice 1902. Leguntur etiam in contextu. Paulo post minus belle in contextu τὸ κακὸν οὐχ ὑφίσταται.

(3) Παραλυθὲν. Sic idem codex et contextus.

PATROL. GR. XXXII.

A muntur edulia condit abstinentia atque edulcat. Dum enim mediam se interponit, ac deliciarum continuum usum interrumpit, sumptionem, utpote intermissam, tibi jucundam exhibebit. Proinde si vis tibi mensam apparere suavem, admitte ex abstinentia vicissitudinem. Tu vero, quod deliciis nimium addictus es, insipidas reddis tibi delicias imprudens, ac præ voluptatis amore voluptatem fugas. Nihil enim tam cupitum est, quod non abeat in fastidium, si perpetuo fruare. At quæ raro habentur, his avide fruimur.

3. (3) Qui igitur ineunte die explorant ubi com-
 potationes fiant, et œnopolia ac caupones collu-
 strant, seque mutuo ad compotandum conjungant,
 et omnem animi curam in hæc insumunt, hos pro-
 pheta deplorat. Non enim oculis eorum vacat sus-
 picere in cœlum, ejusque pulchritudinem condiscere : sed ineunte statim die, sua exornant convi-
 via, atque studium ac diligentiam in poculis appa-
 randis ostendunt, vasa ad refrigerandum vinum,
 craterasque et phialas velut in pompa aliqua ac
 conventu publico disponentes, ut vasorum diver-
 sitas ipsis satietatem suffuretur, et alternatio pocu-
 lorum ac permutatio eos diu in bibendo detineat.
 Ordo in confusione, ac dispositio in reincomposita
 excogitatur. Ad hæc oriuntur de ampliore potu cer-
 tamina contentionesque et lites, dum se mutuo
 ebrietate superare conantur. Atque certaminum
 horum præfectus diabolus est, et victoriæ præmium
 peccatum. Nam qui plus infuderit meri, is ex aliis
 reportat victoriam. Contendunt enim inter se ac se
 ipsi uleiscuntur, Omnia sunt insipientia referta,
 omnia confusione; victi victoresque ebrii sunt,
 derident ministri. Labat manus, os non suscipit,
 venter dirumpitur, nec malum sustinet. Miserum
 corpus naturali vigore exsolutum undelibet diffluit,
 haud sustinens immodici **561** potus violentiam,
 Miserabile spectaculum? Vir ætate florens, inter
 militares ordines clarus, aliorum manibus domum
 deportatur, quod se erigere non queat, neque pro-
 priis incedere pedibus. Vir qui terrori hostibus
 esse debuerat, pueris in foro ridendi occasionem
 præbet : sine ferro prostratus est, sine hostibus
 enectus. Vir armiger in ipso ætatis flore a vino
 consumptus nullo negotio et confectus, quidquid
 hostes voluerint perpeti paratus. Quis auctor est
 horum malorum? quis hæc machinatus est? (6) Con-
 vivium aciem effecisti: juventutis florem vino ene-
 casti; ac vocas quidem veluti amicum ad cenam,
 ejicis autem mortuum, exstincta a vino illius vita.
 (7) Qua re differs, o homo, a brutis animantibus?
 nonne rationis dono, qua a tuo conditore accepta,
 creatoræ cujuslibet princeps effectus es et dominus?
 Quisquis igitur se ipse intelligentia ac cognitione
 Editi παραλυθὲν.

(4) Μὴ ὑπομένον. Negatio addita ex eodem codice et contextu.

(5) Ex homil. in ebriosos, 127.

(6) Ibid., 128.

(7) Ibid., 124.

privat per ebrietatem, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis⁴⁵. Imo etiam dixerim ego, temulentos rationis magis esse expertes quam ipsa pecora: quandoquidem quadrupedia omnia et bestię certos ac constantes ad coitum motus impetusque habent; quorum autem anima ebrietate detinetur, et corpus calore præter naturam accedente impletur, hi omni tempore et omni hora ad impuros turpesque complexus concitantur.

(1) Quemadmodum enim aqua igni est adversa, sic immodicum vinum rationem exstinguit. (2) Enimvero quodnam brutum animal vivendi audiendique sensu languescit ita ut temulentus? Nonne ignorat familiarissimos, et ad alienos velut ad familiares ac necessarios accurrit? nonne sæpenumero umbras tanquam rivulos, aut convalles transiliunt? Rursus eorum aures sonitu ac strepitu quodam quasi æstantis maris implentur; terra vero sursum erigi videtur, et montes in orbem circumverti. His somni quidem graves sunt, et excussu difficiles, prope suffocantes, planeque morti vicini, vigilię vero somnis stupidiores. Nam insomnium quoddam est vita ipsorum, qui cum nec vestem habeant, neque quod in crastinum edant, regnant et exercitiis in ebrietate imperant, construunt urbes, ac pecunias elargiuntur. (3) Quid facis, o homo? Famulus profugit ab hero verberante: tu vero non recedis a vino, quod tuum quotidie caput percutit?

τῆ μέθῃ, καὶ πόλεις οἰκοδομοῦσι, καὶ χρήματα διανέμουσι. Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; Οἰκέτης δραπετεύει δεσπότην τύπτοντα· σὺ δὲ καὶ παραμένεις τῷ οἴνῳ, καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν κεφαλὴν σου τύπτοντι;

4. Modus utendi vino optimus est corporis necessitas. Quod si fines prætergredieris, postridie venies capitis gravedine affectus, oscitans, vertigine laborans, putrefactum obolens vinum; omnia tibi circumferri, omnia circumvolvi videbuntur.

(4) Postquam enim fuligine, quam vinum exhalans sursum emittit, repletę sunt cerebri membranę, caput ut intolerabilibus doloribus corripitur, ita super humeros rectum manere non valens, huc illuc super vertebrae nutans, jactatur. (5) Quinetiam ipsa in fruendis voluptatibus incontinentia ex vino quasi ex fonte manifeste prorumpit, atque una cum mero irrepit impudicitię labes, quę omnem pecorum in feminas insaniam **562** demonstrat procacitate ac lascivia ebriorum minorem esse. Et quidem bruta animalia naturę terminos non ignorant: ebrii vero in masculo feminam, in femina masculum requirunt. Postquam enim animam ita perdidere, ut sint omnigenis masculis compuncti, præterea ipsam quoque corporis habitudinem corrumpunt. Etenim non ob immodicas

A ζῶν αὐτοῦ κατασβέσας. Τίνι διενήνοχας τῶν ἀλόγων, ὦ ἄνθρωπε; οὐ τῆ δωρεᾶ τοῦ λόγου, ἢ λαθῶν παρὰ τοῦ κτίσαντός σε, ἄρχων καὶ κύριος ἐγένου πάσης τῆς κτίσεως; Ὁ ταίνυν ἀφελόμενος ἑαυτοῦ τὴν φρόνησιν διὰ τῆς μέθης, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς. Μᾶλλον δὲ καὶ τῶν βοσκημάτων φαίην ἂν ἐγωγε ἀλογωτέρους εἶναι τοὺς ἐν τῆ μέθῃ· διότι τὰ μὲν τετράποδα πάντα καὶ τὰ θηρία τεταγμένας ἔχει τὰς πρὸς τὴν μίξιν ὁρμᾶς· οἱ δὲ ὑπὸ τῆς μέθης τὴν ψυχὴν κατεχόμενοι, καὶ τὸ σῶμα τῆς παρὰ φύσιν θερμότητος ἀναπληρώσαντες, πάντα καιρὸν καὶ πάσαν ὥραν πρὸς τὰς ἀκαθάρτους καὶ ἀσχημόνας συμπλοκὰς συνελαύνονται. Ὡσπερ γὰρ ὕδωρ πολέμιόν ἐστι πυρὶ, οὕτως ἀμετρία οἴνου λογισμὸν κατασβέννυσι σῶφρονα. Ποῖον γὰρ βόσκημά οὕτω παραβλέπει καὶ παρακούει ὡς ὁ μεθύων; Οὐχὶ ἀγνοεῖ μὲν τοὺς οἰκειωτάτους, προστρέχει δὲ τοῖς ἄλλοτριῖσι ὡς τοῖς συνήθεσιν; οὐ τὰς σκιὰς διαπηδῶσιν οἱ τοιοῦτοι πολλάκις, ὡς ὄχετοὺς ἢ φάραγγας; Ἦχων δὲ αὐτοῖς καὶ ψόφῳ τὰ ὠτα πεπλήρωται οἰνοῦ θάλασσης κυμαίνουσας· ἢ δὲ γῆ πρὸς τὸ ὄρθιον διανίστασθαι δοκεῖ, καὶ τὰ ὄρη περιτρέχειν κύκλῳ. Τούτοις ὕπνοι μὲν βαρεῖς, καὶ δυσανάφοροι, καὶ πνιγώδεις, καὶ τῶ ὄντι θανάτου γείτονες· αἱ δὲ γρηγορήσεις, τῶν ὕπνων ἀναισθητότεραι· Ἐνύπνιον γὰρ αὐτοῖς ἐστὶν ὁ βίος, οἳ γε ἱμάτιον οὐκ ἔχοντες, οὐδ' ὃ τι φάγωσιν εἰς τὴν αὔριον, βασιλεύουσι καὶ στρατοπέδων ἄρχουσιν ἐν

B

C 4. Μέτρον ἄριστον τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως, ἢ χρεια τοῦ σώματος. Ἐάν δὲ ἐξῶ τῶν ὄρων γένη, αὔριον ἤξεις καρνηχαρῶν, χασμῶμενος, ἰλιγγίων (6), σεσηπότος οἴνου ἀπόζων· πάντα σοι περιφέρεσθαι, πάντα θονεῖσθαι δοξεῖ. Ὅταν γὰρ πλήρεις αἱ μηνιγγες γένωνται τῆς αἰθάλης, ἢν ὁ οἴνος ἐξατμιζόμενος ἀναφέρει, βάλλεται μὲν ὀδύνας ἀφορήτοις ἢ κεφαλή· μένειν δὲ ὄρθῃ ἐπὶ τῶν ὠμων μὴ δυναμένη, ἄλλοτε ἐπ' ἄλλα (7) καταπίπτει, τοῖς σπονδύλοις ἐνολισθαίνουσα. Ἡ δὲ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀκρασία, ἀντικρυς, ὡσπερ ἐκ πηγῆς τοῦ οἴνου φέρεται, καὶ συνεισπίπτει τῷ ἀκράτῳ τῆς ἀσελγείας ἢ νόσος, πᾶσαν βοσκημάτων μακίαν ἐπὶ τὸ θῆλυ (8) δευτέραν τῆς τῶν μεθύοντων ὕβρειως ἀποφαίνουσα· διότι τὰ μὲν ἀλογα γυωρίζει τοὺς ὄρους τῆς φύσεως· οἱ δὲ μεθύοντες ἐν ἄρρηνι μὲν τὸ θῆλυ, ἐν δὲ τῷ θῆλει τὸ ἄρρην ἐπιξητοῦσιν. Οὕτω γὰρ τὴν ψυχὴν ἀπολωλότες, ὡς ὑπὸ πάσης κηλίδος κατεστιγμένοι, ἔτι καὶ αὐτὴν τοῦ σώματος τὴν ἐξὶν προσδιαφθεύονται· οὐ μόνον τῆ ὑπερβολῇ τῶν ἡδονῶν ἐξοιστροῦσῶν ἐπὶ λαγνείας ἐκτετηχότες καὶ διαρρέοντες, ἀλλὰ καὶ αὐ-

D

⁴⁵ Psal. XLVIII, 13.

(1) Ex hom. in ebriosos, 123.

(2) Ibid., 124.

(3) Ex hom. 1 de jejuniis, 9.

(4) Ex hom. in ebriosos, 126.

(5) Ibid., 123.

(6) Ἰλιγγίων. Hanc vocem ex contextu desumpsimus.

(7) Ἐπ' ἄλλα. Regius codex ἐπ' ἄλλοις.

(8) Ἐπὶ τὸ θῆλυ. Sic Regius codex et contextus. Editi ἐπὶ τῷ θῆλει.

τῶ τῶ ὄγκῳ πεπλαθηκός καὶ βρουῶδες καὶ τοῦ ζοι-
 τικῶ τόνου λειυμένον τὸ σῶμα φέρουτες. Τούτων
 πλείονοι μὲν οἱ ὀφθαλμοὶ, ὑπώχρους δὲ ἡ ἐπιφάνεια,
 πνεῦμα προστετηκός, γλῶσσα παρεμμένη, καὶ κορυ-
 γῆ ἄσπερος, ἀκροσφαλεῖς οἱ πόδες καθάπερ οἱ τῶν
 παιδῶν, ἐκκρίσεις δὲ τῶν περιτομημάτων αὐτόματα
 ὡσπερ ἀπὸ ἀψύχων ῥέουσαι. Ἐλευνοὶ τῆς τροφῆς,
 ἐλειυότεροι τῶν ἐν κλίματι χειμαζομένων, οὗς ἄλλα
 ἐξ ἄλλων διαδεχόμενα καὶ ἐπιδακτύζοντα κύματα
 ἀναφέρειν οὐκ ἐπιτρέπει τοῦ κλύθους. Ὡσπερ γὰρ
 τὰ χειμαζόμενα πλοῖα ἐπειδὴν ὑπέροκτα γένηται,
 ἀναγκαίως τῇ ἐκβολῇ τοῦ φόρτου κορυφίζεται· οὕτω
 καὶ οὗτοι ἀναγκαίαι τῶν βαρυνόντων αἱ ἀποθέσεις.
 Ἐμοῦντες γὰρ (1) καὶ ἀποδύζοντες, μόλις ἐλευθε-
 ροῦνται τοῦ βάρους, τοσούτῳ τῶν δυσπλοούντων
 ἐλειυότεροι, ὅσον οἱ μὲν ἀνέμους καὶ θάλασσαν καὶ
 τὰς ἐξώθεν ἀνάγκας ἐπαισιῶνται· οἱ δὲ ἀθαιρέτων
 ἐπισπῶνται τὸν ἐκ τῆς μέθης χειμῶνα. Καὶ οἱ μὲν
 δαιμονῶντες, ἐλειυοὶ· οἱ δὲ μεθύοντες τὰ κτὰ πά-
 σχοντες, οὐδὲ τοῦ ἐλεῖσθαι ἄξιοι, ἀθαιρέτῳ δαίμονι
 προσπαλαίοντες. Οἱ καὶ μέθης συντιθέασιν φάρμακα,
 οὐχὶ τοῦ μὴ παθεῖν τι θεινὸν ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἀλλὰ τοῦ
 μὴ διαλιπεῖν μεθύοντες μηχανωμένοι. Καὶ τέλος οὐκ
 ἔστι τοῦ κακοῦ· αὐτὸς γὰρ ἐαυτὸν ὁ οἴνος ἐπὶ τὸ
 πλεῖον προάγει (2). Οὐ γὰρ τὴν χρεῖαν παραμυθεῖ-
 ται, ἀλλ' ἐτέρου ποτοῦ χρεῖαν ἀπαραίτητον ἐμποιεῖ,
 ἐκκαίων τοὺς μεθύοντας, καὶ ὡς πρὸς τὴν τοῦ πλείο-
 νος ἔρασειν προσκαλούμενος. Καὶ ὡσπερ αἱ χαράδραι,
 ἕως μὲν ἂν αὐταῖς ἐπιβρέωσιν οἱ χειμαρροὶ, πλήρεις
 εἶναι δοκοῦσι, παρελθούσης δὲ τῆς πλημμύρας, ξη-
 ραὶ καταλείπονται· οὕτω καὶ τοῖς οἴνοφλυξι τὸ στό-
 μα, ἐλλειψάζοντος μὲν τοῦ οἴνου, πλήρῆς ἐστὶ πως
 καὶ δίνυρον, μικρὸν δὲ παραδραμύοντος, ξηρὸν καὶ
 ἀνικμον ἀπελέγχεται.

plena esse videntur; sed ubi exundatio præteriit, sicca aridaque relinquuntur: ita et ebriosorum os, madidum, sed simul ut paululum effluxit, siccum et humoris expers deprehenditur.

5. Πάντη οὖν ἀπέχεσθαι δεῖ τῶν ἐμποιούντων θό-
 λωσιν τῶ ἡγεμονικῷ. Ἐπειδὴν γὰρ πολὺς εἰσπέση
 ὁ ἄκρατος, οἷον τις τύραννος ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἀνα-
 δραμῶν, ἀπὸ τῆς ἀκρας κορυφῆς ἀσιγήτους θορύ-
 θους ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ, οὐδενὸς παρακράτου φειδόμε-
 νος ἐπιτάγματα. Ἄλλ' αὐτὸν δουλωσάμενος πρῶτον
 τὸν λογισμὸν, πᾶσαν τὴν τε ἐκ παιδείσεως ἐνυπάρ-
 χουσαν διακόσμησιν συγχεῖ καὶ ταράσσει (3), γέλω-
 τας κινῶν ἀπρεπεῖς, φωνὴν θορυβώδη, ὀργὰς προ-
 πετεῖς, ἐπιθυμίας ἀχαλινώτους, οἴστρου καὶ μανίαν
 ἐπὶ πᾶσαν παράνομον ἡθούην. Διὰ τοῦτο μὴ πινέ-
 τωσαν, φησὶν, οἱ δυνάσται οἴνον, εἴτε οἱ ἀρχὴν τινα
 πεπιστευμένοι, καὶ δημοσίων πραγμάτων οἰκονο-
 μίαν· εἴτε οἱ διὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας ἐν δυνά-
 μει ὄντες σωματικῇ. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι φύσει τυγχά-
 νοντες πρὸς τὰς ὀρμὰς εὐερέθιστοι, ἐπειδὴν καὶ τὸ
 τοῦ οἴνου προσλάβωσιν ἐξάλμα, οἷον τινα φλόγα
 ἀφθόνῳ χρησίμῳ τῆς καιομένης ὕλης, ἐπὶ τὸ μέγα

A solum voluptates, quibus velut furore quodam ad salacitatem concitantur, contabescunt ac diffluunt: sed ob ipsam etiam molem ac tumorem, corpus nimio humore repletum, laxumque et vitali vigore solutum circumferunt. Horum lividi sunt oculi, subpallida superficies cutis, spiritus impeditus ac coagmentatus, lingua resoluta, clamor indistinctus, titubantes pedes velut puerorum, spontaneæ superfluitatum egestionis quasi ab inanimatis profluentes: ob luxum miserabiles, miserabiliores quam qui in mari tempestate jactantur, quos fluctus alii aliis succedentes, ac demergentes, ex undis emergere non sinunt. Quemadmodum enim jactata tempestate navigia cum plus æquo onerantur, onere ejecto necesse est allevari, ita et hi ea quæ ipsos gravant, necessario egerunt. Vix enim vomitu et dejectione ab onere liberantur, tanto miserabiliores infelicitèr navigantibus, quantum hi quidem ventos et mare et externa impedimenta causantur: illi vero ebrietatis tempestatem sibi ipsis sponte asciscunt. Itaque qui a dæmonibus obsidentur, miseratione quidem digni sunt: ebrii vero eadem perpetentes, ne digni quidem sunt, quorum misereamur, quando quidem cum voluntario dæmone colluctantur. Hi præterea quædam ebrietatis pharmaca componunt, operam industriamque in eo ponentes, non ut ne quid mali a vino patiantur, sed ut ipsorum ebrietas jugis sit et assidua. Ac hujus mali finis nullus est. Nam ipsum se merum promovet ad amplius. Non enim levat necessitatem: sed alterius potus necessitatem inevitabilem inducit, exurens inebriatos, semperque desiderium plus bibendi provocans. (4) Et quemadmodum cava, dum in se torrentes confluant, sicca aridaque relinquuntur: ita et ebriosorum os,

5. (3) Omnino igitur ab iis quæ mentem perturbant, abstinere oportet. Posteaquam enim multum introierit meri, quasi tyrannus quidam ad arcem ascendit, atque nihil non iniquum imperans, a summo vertice irrequietos in anima tumultus excitat. Imo ratione ipsa in servitutem primum redacta, omnem ex disciplina concinnitatem confundit et perturbat, risus indecoros, vocem turbulentam, procaces iras, cupiditates effrenatas, stimulum ac furorem ad omnem iniquam voluptatem provocantem exsuscitans. Quamobrem non bibant vinum potentes, inquit, sive ii quibus aliqua præfectura, aut publicarum rerum administratio commissa; sive ii qui ob ætatis vigorem corporeis 563 viribus pollent. Enimvero qui sunt ejusmodi, utpote suapte natura ad animi motus proni, postquam fomes etiam vini et incitamentum accessit, suppeditata abunde materia, quæ apta est ustioni

(1) Ἐμοῦντες γὰρ. Voculam addidimus ex Regio codice.

(2) Προάγει. Emendavimus ope codicis Regii vulgatam lectionem προσάγει.

(3) Ταράσσει. Sic idem codex. Editi et contextus καταδράσσει.

(4) Ex hom. in ebriosos, 126.

(5) Ex comment. in Isa., 508.

et idonea, velut flammam quamdam in sublime at-
tollunt. * Nam quemadmodum onere nimio de-
pressa navis; ægre quo velis impellitur, atque nau-
fragio faciendo mirum in modum prona est: sic
etiam corpora, quæcunque voluptatis libidine plu-
ribus atque profusioribus deliciis, cutis curandæ
gratiæ, sese onerant, profundo perditionis peiugo
innatantia feruntur. (1) Quid vis Caini maledictio-
nem tibi ipse asciscere, ebriosus factus, tremens ac
vagabundus per totam vitam? Corpus enim quod
naturali fulcro destituitur, circumagi necesse est et
contremiscere. Usquequo ebrietas? Periculum est
ne tandem cœnum lutumque pro homine fias; ita
totus admistus vino es, unaque pariter putruisti,
vinum ex quotidiana crapula obolens, et hoc cor-
ruptum, perinde ut vasa nulli omnino usui idonea.
(2) Si *ebriosi regnum Dei non possidebunt*⁴⁶, tu
autem temulentus accedis ad jejunium: quid utili-
tatis aufers? Nam si te ebrietas excludit a regno
cœlorum, quisnam tandem e jejunio fructus? An
non vides quomodo qui in domandis equis, qui ad
certamina aluntur, peritissimi sunt, cum instat
certaminis dies, eos inedia præparant? Tu contra,
data opera temetipsum deprimis saturitate. Venter
enim onustus, non solum ad cursum, sed ne ad
somnum quidem accommodus est; quandoquidem
pondere oppressus non potest quiescere, sed cogi-
tur subinde semet nunc in dextrum, nunc in læ-
vum latus vertere. (3) Ne igitur ad jejunii mysteria
te introducat ebrietas. Non est per temulentiam
aditus ad jejunium, quemadmodum nec ad justitiam
accessus est per fraudationem, nec ad casti-
moniam per lasciviam, nec, ut summatim dicam,
per nequitiam ad virtutem. Ebrietas ad lasciviam
inducit, ad jejunium frugalitas. Athleta ante cer-
tamen exercetur: qui jejunaturus est, præparat
se per abstinentiam. Ne velut ulciscens hos dies,
neu veluti fucum facturum legislatori ante hos
quinque dies colloca crapulam. Nam laboras fru-
stra, si corpus quidem conficis, nec tamen solati-
um esuritioni admoves. (4) Dominum non recipit
ebrietas, Spiritum sanctum propellit. Fumus qui-
dem abigit apes, dona vero spiritualia fugat cra-
pula. Ut autem id minime patiamur, caveamus
ne illi ingrato ventri obsequamur, ut æterna illa
bona adipiscamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui, unaque ejus Patri, simul et sancto Spiritui,
gloria, honor et potestas, summumque decus, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

564 DE IRA ET ODIIO.

SERMO XVII.

1. (5) Maxima in Christianum accusatio est,

⁴⁶ I Cor, vi, 10.

(1) Ex hom. in ebriosos, 127.

(2) Ex hom. II De jejunio, 13.

(3) Ex hom. I De jejunio, 9.

(4) Ex hom. I De jejunio, 10.

(5) Ex comment. in Isa, 19.

(6) Ὅσα πολλῆ. Sic idem codex, melius quam editi ὅσα πολλῆ. Non reperitur in contextu totus hic locus ab his verbis ὡσπερ γὰρ usque ad φέρεται.

A ἐξαίρουσιν. Ὅσπερ γὰρ τὰ πλοῖα καταβαρυνόμενα τῷ φόρτῳ δυσάγωγά ἐστὶ καὶ εὐκόλα πρὸς ναυ-
άγιον· οὕτω καὶ τὰ σώματα, ὅσα πολλῆ (6) καὶ θαψι-
λεῖ τῇ τρυφῇ εἰς πολυταρκίαν καταπεφόρτισται
διὰ φιληδονίαν (7), τῷ βυθῷ τῆς ἀπολείας ἐπινηχό-
μενα φέρεται. Τί τὴν κατάρων τοῦ Κόιν ἐφ' ἑαυτὸν
ἐπισπάσαι, μεθύων, τρέμων καὶ περιπερόμενος διὰ
παντὸς τοῦ βίου; οὐ γὰρ ἔχον τὸ σῶμα τὸν ἐκ τῆς
φύσεως στασιμὸν, ἀναγκαιῶς περιθονεῖται καὶ κα-
ταστίζεται. Μέχρι τίνας ἡ μέθη; Κινδυνεύεις (8) λοι-
πὸν βόρβορος εἶναι ἀντὶ ἀνθρώπου· οὕτως ὅλος ἀν-
εμίχθης τῷ αἵματι, καὶ συγκατεσάπης αὐτῷ, ἐκ τῆς
καθημερινῆς κραιπάλης αἵνου ἀπόζων, καὶ τούτου
διεφθαρμένου, ὡσπερ τῶν ἀγγείων τὰ ἀχρηστότατα.
Ei μέθυσοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι, σὺ
δὲ μεθύων ἔρχη ἐπὶ τὴν νηστείαν, τί σοι τὸ ὄφελος;
εἰ γὰρ ἀποκλείει σε τῆς βασιλείας ἡ μέθη, ποῦ σοι
λοιπὸν χρήσιμον τὸ νηστεύειν; Οὐχ ὄφθης καὶ τῶν
ἵππων τοῦς ἀγωνιστάς, πῶς οἱ ἐμπειρότατοι πωλο-
θάνατοι, τῆς ἀγωνίας προσδοκωμένης, διὰ τῆς ἐνδεΐας
προευντρέπιζουσι; σὺ δὲ ἐξέπιτηδες σεαυτὸν κατα-
πιέζεις (9) τῷ κόρῳ. Βαρουμένη γὰρ ἡ γαστήρ, οὐχ
ὅπως πρὸς ὄρονον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ὕπνον ἐπιτηδεῖα·
διότι καταθλιβομένη τῷ ἄχθει, οὐδὲ ἡρεμεῖν συγχω-
ρεῖται, ἀλλὰ ἀναγκάζεται πολλὰς ποιεῖσθαι τὰς
περιστροφὰς ἐφ' ἑκάτερα. Μὴ τοίνυν μυσταγωγείτω
σε ἐπὶ νηστείαν ἡ μέθη. Οὐκ ἐστὶ διὰ μέθης εἰσοδος
εἰς νηστείαν, οὐδὲ διὰ πλεονεξίας εἰς δικαιοσύνην,
οὐδὲ δι' ἀκολασίας εἰς σωφροσύνην (10), οὐδὲ, συλλή-
βδην εἰπεῖν, διὰ τῆς κακίας εἰς ἀρετήν. Μέθη εἰς
C ἀκολασίαν ἄγει, ἐπὶ νηστείαν ἡ αὐτάρχεια. Ὁ ἀθλῶν
προγυμνάζεται, ὁ νηστεύων προεγκρατεύεται. Μὴ
ὡς ἀμυνόμενος τὰς ἡμέρας, μὴ ὡς κατασοφιζόμενος
τὸν νομοθέτην, τῶν πέντε ἡμερῶν τὴν κραιπάλην
προαποτίθεσο. Καὶ γὰρ ἀνοήτα ποιεῖς, τὸ μὲν σῶμα
συντρίβων, μὴ παραμυθούμενος δὲ τὴν ἐνδειαν.
Μέθη Κόριν οὐχ ὑποδέχεται, Πνεῦμα ἅγιον ἀπο-
διώκει. Καπνὸς μὲν γὰρ φυγαδεύει μελίσσας, χαρί-
σματα δὲ πνευματικὰ ἀποδιώκει κραιπάλῃ. Ἴνα δὲ
μὴ τοῦτο πάθοιμεν, φύγωμεν τὸ τὴν ἀχάριστον θερα-
πεύειν γαστέρα, ὅπως τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν
ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ
τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ, κρά-
τος, καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς
D αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΟΡΓΗΣ ΚΑΙ ΕΧΘΡΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΖ'.

1. Μέγιστον κατηγορημα Χριστιανοῦ, πρόχειρον

(7) Διὰ φιληδονίαν. Regius codex διὰ φιληδονίας.

(8) Κινδυνεύεις. Sic idem codex et contextus. Editi κινδυνεύει.

(9) Καταπιέζεις. Regius codex καταπιαίνεις.

(10) Εἰς σωφροσύνην. Nescio unde editi habue-
rint, εἰς πορσευχήν, quod emendavimus ope Regii
codicis et contextus.

εἶναι πρὸς ἀμυναν, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐπειθεῖν κατὰ τῶν A
 λευπηκότων τὴν τῶν ἀμαρῶν ἀντιθέσιν. Πῶς γὰρ δι-
 δάξει ἕτερον, μηδενὶ κακὸν ἀπὸ κακοῦ ἀποδιδόναι, ὃ
 πάντα ποιῶν εἰς τὸ ἀμύνεσθαι καὶ ἀντιλεπεῖσαι τὸν
 βλάψαντα; μὴ μιμούμενος τὴν πραότητα τοῦ Δαβὶδ
 λέγοντος· Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδούσι μοι κακὰ,
 ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Διὸ θεὸς τὸ
 μακρὸν καὶ ἐμπληκτὸν κίνημα τῆς ψυχῆς καταστῆ-
 λειν τῇ μνήμῃ τῶν μακαρίων τούτου ἀποδειγμάτων·
 πῶς πράως ἠνεύχετο (1) τῆς παρουσίας τοῦ Σεμεὶ. Οὐ
 γὰρ ἐδίδου καιρὸν τῇ ὀργῇ κινεῖσθαι, πρὸς τὸν Θεὸν
 μεταφέρειν τὴν ἔννοιαν. Ὅτι Κύριος, φησὶν, εἶπε τῷ
 Σεμεὶ καταράσασθαι τὸν Δαβὶδ. Διόπερ ἀκούων,
 ἀνὴρ αἱμάτων καὶ ἀνὴρ παράνομος, οὐκ ἐκείνη ἐχα-
 λέπηεν, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐταπεινώσεν, ὡς κατὰ τὴν
 ἀξίαν αὐτῷ τῆς ὑβριεως ἀπαντώσεως (2). Πᾶς γὰρ B
 ἔλεγχος ἐναργῶς καθαπτόμενος τοῦ ἐλεγχόμενου, ἰσχυ-
 ρῶς αὐτὸν βασανίζει, παριστᾷ τὸ αἴσχος τοῦ ἀμαρτή-
 ματος· ὥστε μὲν γὰρ εὐεργετεῖν τὸν ἀναισθητοῦντα
 τῶν ἰδίων πταιμάτων, εἰς συναίσθησιν ἄγων καὶ με-
 ταμέλειαν ἀληθινήν. Ποῶν γὰρ τραύμα σωματικὸν οὕτω
 θριμείαν ἐμποιεῖ τὴν ὁδύνην, ὅποιαν βύσανου ἐμποιεῖ
 τῇ ψυχῇ λόγος καταπληκτικός, καθικνούμενος τοῦ
 συνειδότης τῶν ἐνεχόμενων τῇ αἰσχύρῃ τῶν κακῶς πε-
 πραγμένων.

cat. Quale enim corporis vulnus creat acrem dolorem ejusmodi, cujusmodi cruciatum animæ parit sermo objurgatorius, cum eorum qui turpitudine et opprobrio rerum male gestarum premuntur, conscientiam perstringit?

2. Οὐχ οὕτω σώματος χαρακτήρ ἰδιός τινος ἐνομί-
 σθη, ὡς τῆς φιλοθείου ψυχῆς τὸ εἰρηλικόν τε καὶ ἡμε-
 ρον. Πρέποι δ' ἂν τῷ τοιούτῳ, τοὺς ἄλλους ἔλκειν πρὸς C
 ἑαυτὸν, καὶ παρέχειν πᾶσι τοῖς ἐγγίζουσιν· ὥσπερ μύ-
 ρου τινὸς εὐωδίας, τῆς τοῦ τρόπου χρηστότητος ἀνα-
 πίμπασθαι, αὐτὸν τοῖς ἄλλοις καθηγεῖσθαι ἐπὶ τὰ
 βέλτιστα, ἀλλ' οὐχὶ ἀκολουθεῖν ἑτέροις, ἐφ' ᾧ μὴ θεῖ (3)·
 καὶ τὸ μὲν φιλόνηκον ἑτέροις παραχωρεῖν· μᾶλλον δὲ
 κἀκείνων ἐξέλειν τῆς ψυχῆς, εἶπερ οἶον τε· αὐτὸν δὲ
 δι' ἀνεξικακίας λύειν τὰ λυπηρά. Τὸ μὲν γὰρ ἀμύνεσθαι,
 παντὸς ἐστὶ τοῦ ὀργιζομένου· τὸ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς
 ὀργῆς ὑψηλότερον εἶναι (4), τοῦτο ἐνός που μόνου, καὶ
 εἴ τις αὐτῷ τὴν ἀρετὴν παραπλήσιος. Οἶον γὰρ θέαμα!
 πῶς στυγρὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ μικρὸν τὴν φύσιν ἐκβαῖνον
 τὴν ἀνθρωπίνην, ἀνθρωπίνον πολλὰ λαιδοραθέντα, καὶ που
 καὶ πληγὴν δεξιόμενον ἐπὶ κόρρῃς, καὶ ἄλλα μυρία παθόν-
 τα τῶν λόγῳ καὶ ἔργῳ (5) πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀτιμίαν φε-
 ρόντων, μὴ ὑπερξέσται θυμῷ, μηδὲ διαναστῆναι πρὸς D
 ἀμυναν, ἀλλὰ πράως καὶ ἀοργήτως προσεύξασθαι ὑπὲρ
 τοῦ ὑβριστοῦ, ὥστε καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς φθάσασιν αὐτῷ
 ἀμαρτίαν συγχωρηθῆναι, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς τῆς προ-
 πούσης παρὰ Θεοῦ ἐπιμελείας ἀξιωθῆναι! Νῦν δὲ
 ἡμεῖς μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν καὶ τούτῳ μάλιστα ἀμαρ-

⁴⁷ Psal. vii, 5. ⁴⁸ II Reg. xvi, 10.

(1) ἠνεύχετο. Sic Regius codex et contextus. Editi, συνεύχετο.

(2) Ἀπαντώσεως. Codex Regius, ὑπαντώσεως.

(3) Ἐφ' ᾧ μὴ θεῖ. Item codex, ἐφ' ᾧ μὴ θεῖ.

(4) Εἶναι. Hanc vocem addidimus ex Regio codice ac ipso contextu.

(5) Τῶν λόγῳ καὶ ἔργῳ. Pro his vocibus legebatur

expeditum esse et paratum ad vindictam, atque omnibus modis esse intentum, ut iis qui ipsi molestiam exhibuere, par pari referat. Quomodo enim alium edocebit ut nemini malum pro malo rependat, dum ipse nihil non molitur, ut vindictam sumat, ac sua vice lædentem afficiat molestia? haud imitans Davidis mansuetudinem, qui ait: *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis* ⁴⁷. (6) Quapropter oportet compescere insanum ac vecordem animi motum, beatorum illius exemplorum memoria: quomodo ille petulantiam Semei munsuete pertulerit. Non enim tempus dabat commotioni iræ: siquidem cogitationem suam transferebat in Deum. Ait nimirum: *Dominus dixit Semei, ut malediceret Davidi* ⁴⁸. Quapropter cum vocaretur vir sanguinum, et vir iniquus, haudquaquam ei succensuit; sed se ipse humiliabat, quasi jure ac merito maledictis contumeliisque lacessitus. (7) Omnis enim reprehensio palam eum qui reprehenditur perstringens ipsum vehementer torquet, cum peccati detegat turpitudinem; ita ut eum qui nullo delictorum suorum sensu tangebatur, non mediocri afficiat beneficio; quippe ad eorum conscientiam et ad veram pœnitentiam ipsum deducat.

2. (8) Neque enim corporeus character ita proprius cujusquam deputatus est, ut animi Deum amantis pax et mansuetudo. Tali igitur conveniat, alios ad se trahere, ac omnibus ad se accedentibus præstare, ut veluti cujusdam unguenti fragrantia, morum suorum lenitate impleantur, ducem se aliis præbens ad optima, minime autem alium ad illi-cita sequens: (9) ac contentionis quidem studium aliis relinquat, imo ex illorum etiam animis extra-hat, si fieri potest: ipse autem patientia molestias superet. Nam ulcisci se, cujusvis irati est; sed ipsa etiam ira superiorem esse, hoc hujus est so-lius, et si quis illi virtute consimilis. (10) Quale enim spectaculum! quam præclara res est et admira-tione digna, quæque propemodum naturam su-perat, si homo qui multis impetitus est conviciis, aut forte etiam in maxilla plagam accepit, et in-numera alia perpessus est, et dictis et factis ad extremam ignominiam tendentia, minime tamen præter modum ira effervescat, neque excitetur ad vindictam, sed mansuete et absque iracundia præ-cetur pro conviciatore, ut et præteritum ei pecca-tum condonetur, ac in posterum convenienti Dei

in editis ac in ipso contextu, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ. Vi-tium sanavimus ope Regii codicis.

(6) Ex hom. *adversus iratos*, 87.

(7) Ex comment. *in Isa.*, 431.

(8) Ex epist. lxx, 153.

(9) Ibid., 154.

(10) Ex comment. *in Isa.*, 419.

cura dignus habeatur ! Nunc vero nos inter cætera A
peccata et illud maxime peccamus, **565** persequi-
mur nempe retributionem : neque pari mensura vi-
ces rependimus : sed ultra modum nos ipsos ulcisci-
mur, nec indignamur solum, si quapiam contu-
melia fuerimus vexati ; sed si honore non afficimur, eos quoque qui nobis minus honoris tribue-
rint, quam quo nos ipsos dignos esse existimamus, pro inimicis habemus.

3. (1) Contumelia te affecit iratus quispiam ?
siste silentio malum, neque iram illius velut quod-
dam fluentum in animum tuum suscipiens, ventos
imiteris, qui, quod illatum est, id reflatu repel-
lunt. Maledixit ille ? tu benedicas. Percussit ? tu
sustine. Despicit, teque facit nihili ? tu tecum co-
gita ortum te esse ex terra, ac rursus in terram
reversurum. Obscurum te dixit, ingloriumque et
nihil hominem, qui infimo loco natus sit ? tu te
ipsum terram ac cinerem dicito. Illustrior non es
patre nostro Abraham, qui se ipse ita appellavit.
Indoctum et pauperem te dixit ? tu te dicas ver-
mem, teque ex stercore habere originem, Davidis
verba usurpans. His etiam præclarum Moysis faci-
nus adjice. Ille ab Aaron et Maria maledictis la-
cessitus, non Deum adversus eos interpellavit, sed
pro eis oravit. (2) Tu igitur, si te pauperem appel-
laverit, si verum loquatur, perfer veritatem : sin
mentitur, quid ad te quod dixit ? Neque efferaris ob
eas quæ verum excedunt laudes ; neque ob contu-
melias, quæ te non attingunt, exaspereris. An non
vides quomodo sagittæ duriora, et quæ renituntur
soleant penetrare, in mollibus vero et quæ cedant,
impetum suum frangere ? Quid autem te perturbat
pauperis cognomen ? In mentem veniat tuæ naturæ,
quod nudus ingressus es in mundum, nudasque
es egressurus. Quid autem nudo pauperius est ?
Nihil grave audivisti. Quis unquam ob paupertate-
m abductus est in carcerem ? Pauperem esse non
probrosus est, sed paupertatem generose non
ferre. Ecquid stultius est ira ? Sin tranquillus et
sine ira permanseris, incutis pudorem conviciatori,
eum prudentiam re ipsa ostenderis atque mode-
stiam. (3) Ut enim qui verberat sensu carentem, si-
bi ipse irrogat pœnam (nam nec hostem ulciscitur,
nec iram sedat) : ita quisquis hominem, qui inju-
riis non movetur, probris ac maledictis lacessit, is
cupiditatem suam solari ac mollire non potest.
(4) Quod si par pari referas, et ex æquo insurgas
adversus conviciatorem, quam tandem prætendes
excusationem ? Quod te prior ad iram provocavit ?
Sed hoc qua venia dignum ? Neque enim scortator
qui culpam in meretricem transfert, tanquam quæ,
ac peccatum impulerit, remissius condemnatur.
Nonne malum contumelia ? Cave imiteris. Nam in-
cepisse alium non sufficit ad excusationem. Imo

πάνομεν, διώκοντες ἀνταπόδομα, οὐδὲ ἴσῳ τῷ μέτρῳ
ἀντιδιδόντες, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἀμυνόμενοι, οὐκ ἐν
ὕβρισθῶμεν μόνον, ἀλλ' ἐάν μὴ καὶ τιμηθῶμεν παροξυ-
νόμενοι· καὶ τοὺς ἐλαττον ἡμᾶς τιμῶντας, ὡς ἀξίους
αὐτοῦς ὑπειλήφαμεν, ὡς ἐχθροὺς λογιζόμενοι.

3. Ὑβρισέ σε ὀργισθεῖς ὁ δεινὰ ; στήσον τῇ σιωπῇ
τὸ κακόν, καὶ μὴ ὡσπερ ῥεύμα τὴν ἐκείνου ὀργὴν
εἰς τὴν ἰδίαν καρδίαν ὑποδεξάμενος, τοὺς ἀνέμους
μιμῆ (5), διὰ τῆς ἀντικοῖας ἀντιδιδόντας τὸ ἐνεχθέν.
Ἐκεῖνος ἐλοιθόρησε ; σὺ εὐλόγησον. Ἐτύπησεν ἐκεῖ-
νος ; σὺ ὑπόμεινον. Διαπτύει, καὶ τὸ μηδὲν ἡγείται
σε ; σὺ ἐννοίαν λάβε σεαυτοῦ, ὅτι ἐκ γῆς ὑπέστης,
καὶ εἰς γῆν πάλιν ἀναλυθήσῃ. Ἀφανῆ σε εἶπε, καὶ
ἀδοξον, καὶ μηδένα μηδαμόθεν ; σὺ καὶ γῆν εἶπε καὶ
σποδὸν σεαυτοῦ. Οὐκ εἶ σεμνότερος τοῦ πατρὸς ἡμῶν
Ἀβραάμ, ὃς ταῦτα ἐαυτὸν ἀπεκάλεε. Ἀμαθῆ καὶ
πτωχόν ; σὺ δὲ σκόληκα σεαυτὸν εἶπε, καὶ ἀπὸ
κοπρίας ἔχειν τὴν γέννησιν, τὰ τοῦ Δαβὶδ λέγων
ῥήματα. Τούτοις πρόσθεε καὶ τὸ τοῦ Μωϋσέως κα-
λόν. Ἐκεῖνος ὑπὸ Ἀαρὼν καὶ Μαρίας λοιδορηθεῖς,
οὐ κατ' αὐτῶν ἐνέτυχε τῷ Θεῷ, ἀλλὰ προσήχητο
ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ σὺ τοίνυν, ἐάν πένητά σε προσεί-
πη, εἰ μὲν ἀληθῆ λέγει, κατάδεξαι τὴν ἀλήθειαν·
εἰ δὲ ψεύδεται, τί πρὸς σε τὸ λεγόμενον ; Μῆτε πρὸς
ἐπαίνους χαυνωθῆς, τοὺς ὑπὲρ τὴν ἀλήθειαν· μῆτε
πρὸς ὕβρεις ἀγριάνῃς, τὰς οὐχ ἀποτέμνας σου. Οὐχ
ὄραε τὰ τοξεύματα, πῶς τῶν μὲν στερρόων καὶ ἀντί-
τύπων πέφυκε διαπίπτειν, ἐν δὲ τοῖς ἀπαλοῖς καὶ
ὑπεῖκουσι τὴν ὀργὴν ὑπεκλύειν ; Τί δὲ σε ταρασσεῖ
ἡ προσηγορία τοῦ πένητος ; Μνήσθητι τῆς φύσεως
σεαυτοῦ· ὅτι γυμνός εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθες, γυ-
μνός (6) καὶ ἀπελεύσῃ. Τί δὲ γυμνοῦ πενιχρότερον ;
Οὐδὲν ἤκουσας δεινόν. Τίς ποτε ἀπήχθη διὰ πείναν
εἰς δεσμωτήριον ; Οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονείδιστον, ἀλλὰ
τὸ μὴ φέρειν εὐγενῶς τὴν πείναν. Τί ὀργῆς ἀφρονέ-
στερον ; Ἐάν μείνης ἀόργητος, ἤσχυνας τὸν ὑβρί-
σαντα, ἔργῳ τὴν σωφροσύνην ἐπιδειξάμενος. Ὡς
γὰρ ὁ τύπτων τὸν μὴ ἀλγούντα, ἐαυτὸν τιμωρεῖται
(οὕτε γὰρ τὸν ἐχθρὸν ἡμύνατο, καὶ τὸν θυμὸν οὐκ
ἀνέπαυσεν [7])· οὕτως ὁ τὸν ἀλοιθόρητον ὀνειδίξων,
παρὰ μυσθίου εὐρεῖν τοῦ πάθους οὐ δύναται. Ἀμυνό-
μενος δὲ, καὶ εἰς ἴσον ἀντικαθιστάμενος τῷ λοιθόρῳ,
τί καὶ ἀπολογήσῃ ; Ὅτι παροξύνε πατάρξας ; Καὶ
ποίας τοῦτο συγγνώμης ἄξιον ; Οὐδὲ γὰρ ὁ πόρνος
ἐπὶ τὴν ἐταίραν τὴν αἰτίαν μετατιθεῖς, ὡς πρὸς
τὴν ἀμαρτίαν διερεθίσασκεν, ἤττον τῆς κατακρίσεως
ἀξιοῦται. Πονηρὸν ἢ ὕβρις ; φεῦγε τὴν μίμησιν. Οὐ
γὰρ δὴ τὸ ἕτερον κατάρξαι, ἱκανὸν εἰς παροίτησιν.
Δικαιότερον μὲν οὖν, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, καὶ ἐπι-
τεῖλαι τὴν ἀγανάκτησιν· διότι ὁ μὲν οὐκ εἶχε τὸ σω-
φρονίζον ὑπόδειγμα· σὺ δὲ βλέπων ἀσχημονοῦντο

(1) Ex hom. *adversus iratos*, 85.

(2) Ibid., 87.

(3) Ibid., 86.

(4) Ibid.

(5) Μιμῆ. Regius codex, μιμῆσῃ.

(6) Γυμνός. idem codex, πάντως ὅτι καὶ γυμνός.

(7) Ἀνέπαυσεν. Codex Regius, κατέπαυσεν.
Paulo post idem, ἴσον ἀντικαθιστάμενος, non εἰς
ἴσον.

τὸν ὀργιζόμενον, οὐκ ἐφυλάξω αὐτοῦ τὴν ὁμοίωσιν, ἀλλ' ἀγανακτεῖς καὶ χαλεπαίνεις, καὶ ἀνταγωνίζῃ (1)· καὶ γίνεται σου τὸ πάθος ἀπολογία τοῦ προλαβόντος. Εἰ μὲν πονηρὸν (2) ὁ θυμὸς, τί οὐκ ἐξέκλινας τὸ κακόν; Εἰ δὲ συγγνώμης ἄξιον, τί χαλεπαίνεις τῷ θυμουμένῳ; ἔοικε γὰρ πῶς συνεξομοιοῦσθαι τῷ ματαιολογοῦντι ὁ ἀντιλέγων. Διόπερ, οἶμαι, ὁ σοφὸς παρεγγυᾷ Σολομών, μὴ ἀποκρίνασθαι τῷ ἄφρονι κατὰ τὴν ἐκείνου ἀφροσύνην. Ὡςπερ γὰρ ὁ βασιλικὴν εἰκόνα καθυβρίσας ὡς εἰς αὐτὸν ἐξαμαρτήσας τὸν βασιλέα κρίνεται· οὕτω θηλονότι ὑπόδικός ἐστι τῆ ἁμαρτία ὁ τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγεννημένον καθυβρίζων.

*spondeat*⁴⁹. Quemadmodum enim qui imperatoris effigiem dedecore affecit, non aliter punitur, quam si in ipsum imperatorem peccasset: sic etiam peccato obnoxius is est, qui ei quem ad sui imaginem Deus creavit, injuriam intulerit.

4. Ἄνθρωπε θυμῶδε μὴ συναυλίζου, φησί. Κακὸν γὰρ πρᾶγμα κυνὶ συνεδέσθαι, καὶ διηνεκούς ὕλακῆς ἀπολαύειν. Φεῦγε τοίνυν τὰς μετ' αὐτοῦ διατριβάς· ἀνάγκη γὰρ σε μαθεῖν τι τῶν ἐκείνου ὁδῶν. Εἶπέ τι ὑβριστικόν, ἐκίνησε καὶ τὸν ἐν σοὶ θυμόν. Ὡςπερ κυνὸς ὕλακῆ προκαλεῖται ἐτέρου κυνὸς θόρυβον, καὶ τὸν ἐν σοὶ θυμόν τέως κοιμώμενον καὶ ἡσυχάζοντα ἢ ἐκείνου φωνὴ διήγειρε, καὶ γεγονάτε ἀλλήλοις ἀνθυλακτοῦντες· εἶτα ἀντικαταστάντες ἀλλήλοις, ὥςπερ σφενδόνας ἀφίετε τῶν ῥημάτων τὰς ἀσχημοσύνας. Εἶπέ τι ὑβριστικόν ἐκεῖνος, ἀντέδωκας σὺ μείζονι ὑπερβολῇ, τὸν προλαβόντα μιμούμενος. Λαβὼν ἐκεῖνος τὴν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ὑβριστικοῦ (3) ἀντιδόσιν, οὐκ ἔστη τῆς ὀρμῆς, ἀλλ' ἐστράφη, καὶ ἐκορύφωσε τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν· μείζων ἠθουλήθη γενέσθαι ἐκ τοῦ εἰπεῖν τι χαλεπώτερον. Σὺ δεξιόμενος πάλιν, ὑπερυψώθης, καὶ γέγονε κακῶν φιλονεικία. Ὁ δὲ ἐν κακῶν ἀμίλλαις νικῶν, οὗτος ἀθλιώτερός ἐστιν. Ἐπειδὴν γὰρ ἅπαξ παρωσάμενον τοὺς λογισμούς τὸ τοῦ θυμοῦ πάθος, καὶ τὴν δυναστείαν τῆς ψυχῆς παραλάβῃ, ἀποθηριοῖ παντελῶς τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐδὲ ἄνθρωπον εἶναι συγχωρεῖ· ὅπερ γὰρ τοῖς ἰοδόλοις ἐστὶν ἰὸς, τοῦτο τοῖς, παραξυνθεῖσιν ὁ θυμὸς. Λυστῶσιν ὥςπερ οἱ κύνες, ἀπταύσιν ὥςπερ οἱ σκορπίοι, θάκνουσιν ὥςπερ οἱ ὄφεις. Ἄγνωστοί μὲν γὰρ αὐτοὺς πρῶτον οἱ ὀργιζόμενοι, ἔπειτα καὶ πάντας ὁμοίως τοὺς ἐπιτηδείους. Διὰ θυμόν καὶ ξίφος ἀκονᾷται, καὶ θάνατος ἀνθρώπου ἐκ χειρὸς ἀνθρωπείας πηλαῖται. Διὰ τοῦτον ἀδελφοὶ μὲν ἀλλήλους ἠγνόησαν· γονεῖς δὲ καὶ τέκνα τῆς φύσεως ἐπιλάθοντο· καὶ ὥςπερ αἱ χαράδραι πρὸς τὰ κοῖλα συρρέουσιν τὸ προστυχὸν παρασύρουσιν· οὕτω καὶ αἱ τῶν ὀργιζομένων ὄρμαι βίαιοι καὶ ἀκάθεκτοι διὰ πάντων ὁμοίως χωροῦσιν. Οἶονεὶ γὰρ οἶστρον τῆ μνήμῃ τῶν λελυπηκότων περικεντούμενοι, στραδάζοντες αὐτοῦ τοῦ θυμοῦ καὶ πηθῶντος, οὐ πρότερον ἀπο-

A vero æquius est, ut mihi persuadeo, intendi etiam adversum te querelam, quod ille exemplum quo emendaretur, nequaquam habuerit. Tu tamen videns iratum indecore se gerentem, non illius vitasti similitudinem, sed indignaris, acerbius objurgas, obluclaris; ideoque tua ipsius perturbatio agredientis exordientisque defensio fit et excusatio. Etenim si malum ira est, cur malum non **566** declinasti? Sin autem quidpiam est venia dignum, cur infensus es irascenti? (4) Nām qui vaniloquo contradicit, is quodammodo illi assimilis effici videtur. Propterea sapientem arbitror Salomonem edixisse, *ne quis stulto secundum ipsius insipientiam re-*

B 4. (5) *Ne habites una, inquit, cum viro iracundo*⁵⁰. Mala enim res cum cane colligari, ac perpetuum latratum ferre. Fuge igitur congressum ejus atque consuetudinem, alioqui necesse tibi est aliquid viarum ipsius addiscere. Dixit rem contumeliosam, commovit et animum tuum. Quemadmodum canis latratus provocat canis alterius tumultum: ita quoque animum tuum prius sopitum ac quiescentem vox ejus ad iram concitavit, et alter alterum adlatrastis; et ita demum alter alteri adversantes, ignominiosa verba velut fundas intorquetis. Dixit ille aliquid injuriosum: tu longe injuriosius respondisti, auspiciantem atque aggredientem imitatus. Ille contumeliosi verbi receptis vicibus, commoveri non destitit: sed conversus peccatum suum adauxit. Superior evadere voluit verborum acerbitate. Tu rursus, his auditis, supra modum attolleris, sicque malorum fit contentio. Qui autem in malorum certamine vincit, is magis miser est. (6) Ubi enim rationem semel exturbaverit iracundiæ vitium, atque dominium animæ usurpaverit, hominem prorsus convertit in belluam et, ne hominem quidem esse sinit. Quod enim venenatis venenum est, hoc idem ira est exasperatis. Fiunt rabidi canum in morem, insiliunt ut scorpii, mordent ut serpentes. Nam irati primum ignorant sese, deinde omnes similiter familiares atque necessarios. Per iram ensis acuitur atque patratum homicidium humana manu. Per hanc fratres alii alios ignoravere: parentes quoque et liberi naturæ oblitii sunt; et quemadmodum torrentes ad loca cava confluentes, quidquid obvium est transversum trahunt; ita violenti ac impotentes irascentium impetus cunctos similiter invadunt. Nam eorum quæ molesta ipsis fuerunt, recordatione quasi æstro exstimulati, effervescente in eis ira atque subsi-

⁴⁹ Prov. xxvi, 4. ⁵⁰ Prov. xxii, 24.

(1) Ἀνταγωνίζῃ. Contextus, ἀντοργίζῃ.

(2) Πονηρὸν. Sic contextus et idem codex. Editi πονηρός.

(3) Ὑβριστικοῦ. Sic contextus et idem codex.

Editi, ὑβριστοῦ.

(4) Uterque codex indicat *ca ment.*

(5) Ex hom. in Lacizis, 590.

(6) Ex hom. *adversus iratos*, 83.

liente, non prius cessant quam damnum aliquod inferant irritanti. Nam cum ira rebus irritantibus accensa est, ut ingenti lignorum congerie flamma, tum demum neque verbis explicabilia, neque factu tolerabilia spectacula videre licet: manus attolli adversus tribules, pedes temere insultantes, denique quidquid in conspectum venit, id furori ac insaniam pro armis esse. Quod si ex adverso æquale malum renitens repererint, aliam videlicet iram et parem insaniam; ita demum inter se conserti, mutuo faciunt ac perpetiuntur quæ æquum est perpeti eos, qui sub ejusmodi dæmone militant. (1) Mutuæ siquidem illæ offensiones, animique irritationes abjecti, primum quidem exiguæ sunt et curatu perfaciles; temporis vero progressu per contentionem auctæ, immedicabiles prorsus evadere consueverunt. (2) Quandiu enim quæ ex dissidio oboriuntur calumniæ, locum habuerint tandiu suspiciones in pejus augeri necesse est.

5. (3) Si igitur videris iratum dentes acuentem, cogita hominem ejusmodi similem esse apro, ut qui iracundiam internam dentium affrietu indicet. (4) Nam in malis pugnis miserior est qui vicit, quippe quia cum majori peccato abit. Contra serpentem illum duntaxat iracundiæ tuæ vim exsere. (5) Quid enim Phineen justificavit? nonne justa ira adversus scortatores? qui alioqui perquam mitis ac mansuetus, posteaquam Zambri cum scorto Madianitide palam et sine verecundia coeuntem vidisset, adeo ut ne contegerent quidem turpitudinis suæ infame spectaculum, hoc non perferens, ira opportune usus est, utroque hasta transfixo⁵¹. Rursus zelotes ille Elias quadringentos quinquaginta viros *confusionis* sacerdotes, et quadringentos viros sacerdotes lucorum, mensam Jezabel comelentes, consultissima ac sapienti ira in totius Israelis commodum interfecit⁵². Sic ira plerumque actionum bonarum est ministra. (6) Libentius sane viderit quis amicum irascentem, quam alium colentem. Itaque hos imitari studeamus, neque contra nos, sed adversus diabolum tantum, iracundiam armemus, si cœleste regnum assequi velimus, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas, cum æterno ejus Patre, ac sanctissimo vivificanteque Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE INVIDIA ET MALEVOLENTIA

SERMO XVIII.

1. (7) Multum nobis sollicitudinis injicit præsen-

⁵¹ Num. xxv, 8. ⁵² III Reg. xviii, 22, 40.

(1) Ex epist. ccxix, 332.

(2) Ex epist. lix, 154.

(3) Ex hom. in Lacizis, 589.

(4) Ex hom. *adversus iratos*, 85.

(5) Ibid., 89.

(6) Ex epist. xxi, 98.

(7) Ex epist. ccxxvi, 346.

λέγουσι, πρὶν ἢ κακὸν τι δοῦναι τῷ παροξύνοντι. Ὅταν γὰρ ὡσπερ φλόξ ὕλης ἀφρονία τοῖς παροξύνουσιν ὁ θυμὸς ἐξακθῆ, τότε δὴ, τότε, τὰ οὔτε λόγῳ ῥητῶ, οὔτε ἔργῳ φορητὰ, ἐπιθεῖν (8) ἔστι θεάματα χεῖρας μὲν διηρημένας κατὰ τῶν ὀμοφύλων, πόδας δὲ ἀπειθῶς ἐναλλομένους, πᾶν δὲ τὸ φανέν ὄπλον τῆς μαγίας γενόμενον. Ἐάν δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸ ἴσον κακὸν ἀντιστρατευόμενον (9) εὐρωσιν, ὀργὴν ἄλλην καὶ μαγίαν ὁμότιμον· οὕτω δὴ συμπεσόντες ἐδρασάν ἀλλήλοις καὶ ἐπαθόν, ὅσα εἰκὸς τοῦς ὑπὸ τοιοῦτῳ δαίμονι στρατηγουμένους παθεῖν. Αἱ γὰρ πρὸς ἀλλήλους λύκαι, καὶ μικροψυχίαι, παρὰ μὲν τὴν πρώτην μικραὶ εἰσι καὶ εὐθεράπευτοι· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὑπὸ φιλονεικίας ἀξέσθαι, εἰς ἀνάσταν παντελῶς ἐκπίπτειν πεφύκασιν. Ἔως γὰρ ἐκ τῆς διαστάσεως αἱ διαβολαὶ χώραν ἔχουσιν (10), ἀνάγκα αἰεὶ τὰς ὑποψίας ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀξέσθαι.

5. Ἄν τοίνυν ἴδῃς τὸν θυμούμενον τοῦς ὀδόντας παραθήγοντα, ἐνθυμήθητι ὅτι σοὶ ἔοικεν ὁ τοιοῦτος, τὸν ἐνδοθεὶν θυμὸν διὰ τῆς τῶν ὀδόντων παρατρέψεως ὑπεκκρίνων. Ἐν γὰρ ἀμίλλαις ποικραῖς ἀθλοῦτος ὁ νικῆσας, διότι ἀπέρχεται τὸ πλεον ἔχων τῆς ἀμαρτίας. Ὁ θυμὸς ἔστω σοι κατὰ μόνου τοῦ ὄφους. Τί γὰρ τὸν Φινεες ἐδικαίωσεν; οὐχ ἡ δικαία ὀργὴ κατὰ τῶν πορνειῶν; ὅς τὰ πολλὰ ἐπεικῆς ὦν καὶ πραῖς, ἐπειδὴ εἶδε τὴν πορνείαν τοῦ Ζαμβροῦ καὶ τῆς Μαδικανίτιδος ἀναφανδὸν καὶ ἀπερυθριασμένως γινόμενῃ, οὐ συγκαλυπτόντων αὐτῶν τὴν ἀσχήμονα θέαν τῆς αἰσχύνης, οὐκ ἀνασχόμενος, εἰς θεὸν ἐχρήσατο τῷ θυμῷ, δι' ἀφοῦν εἰλάσας τὸν σειρομάστην. Ἠλίας δὲ ὁ ζηλωτῆς, πενήκοντα καὶ τετρακκοσίους ἀνδρας ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης, καὶ τετρακκοσίους ἀνδρας ἱερεῖς τῶν ἄλλων, ἐσθίοντας τράπεζαν Ἰεζάβελ, ληλομισμένῳ θυμῷ καὶ σώφρονι εἰς ὄφελος παντὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐθανάτωσεν. Οὕτω γίνεται πολλάκις ὁ θυμὸς ἀγαθῶν πράξεων ὑπερέτης. Ἥθιον γοῦν ἂν τις ἴδοι ὀργιζόμενον τὸν ἀγαπώμενον, ἢ θεραπεύοντα ἕτερον. Τούτους καὶ ἡμεῖς ζηλωταὶ σπουδάσωμεν, καὶ μὴ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ διαβόλου (11) τὸν θυμὸν ὀπλιζόμεν μόνου, εἰ γὰρ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν βουλοίμεθα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοῦς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΦΘΟΝΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΚΑΝΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΗ΄.

1. Πολλὴν ἡμῖν ἐμποεῖ τὴν ἀνάσταν τοῦ κατασχόντος

(8) Ἐπιθεῖν. Codex Regis, κατιθεῖν.

(9) Ἀντιστρατευόμενον. Idem codex, ἀντιπραγματευόμενον.

(10) Ἐχουσιν. Idem codex ἔχουσιν.

(11) Διαβόλου. Codex Regius addit, μόνου, ac postea omittit μόνου. Non reperta hæc verba τούτους καὶ ἡμεῖς, et quæ sequuntur.

καιροῦ τούτου ἡ χαλεπότης, ἐν ᾗ πάσαι μὲν Ἐκκλη-
σῖαι ἐσαλεύθησαν, πάσαι δὲ ψυχαὶ σιωπάζονται.

Ἦνοιξαν γὰρ πάντες ἀφειδῶς τὰ στόματα κατὰ τῶν
ὁμοδοῦλων. Λαλεῖται τὸ ψεῦδος ἀφρόως, ἡ ἀλήθεια
συγκαλύπται· καὶ οἱ μὲν κατηγορούμενοι καταδικά-
ζονται ἀκρίτως, οἱ δὲ κατηγοροῦντες πιστεύονται
ἀνεξετάστως. Καὶ πολὺς ἤδη ὁ χρόνος παρήχθηκε, ἐν
ᾧ τυπτόμενοι ὑπὸ τῶν διαβολῶν, φέρομεν τὰς τῆς κατα-
γορίας μάστιγας, ἀκούμενοι ὅτι ἔχομεν Κύριον τὸν
τῶν κρυπτῶν γνώστην μάρτυρα τῆς συκοφαντίας.
Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἤδη τὴν σιωπὴν ἡμῶν εἰς βεβαίωσιν
τῶν διαβολῶν παρεδέξαντο, καὶ οὐ διὰ μακροθυμίαν
ἐνόμισαν ἡμᾶς σιωπᾶν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔχειν διάραι
στόμα πρὸς τὴν ἀλήθειαν· τούτου ἕνεκεν παρακαλῶ τὴν
ἐν Χριστῷ ἀγάπην ὑμῶν, ὥστε τὰς ἐξ ἐνὸς μέρους γινω-
μένας διαβολὰς μὴ πάντως παραδέχεσθαι ὡς ἀληθεῖς·
διότι, καθὼς γέγραπται, Οὐδένα κρίνει ὁ νόμος, ἐὰν μὴ
πρῶτον ἀκούσῃ, καὶ γνῶ τί ποιεῖ. Πρὸς δὲ τὰ προβαλ-
όμενα ἐγκλήματα ἀπαιτεῖτε ἡμᾶς τὰς εὐθύνας. Καὶ εἰ
μὲν εὖρατε παρ' ἡμῶν τὴν ἀλήθειαν, μὴ δῶτε χώραν τῷ
ψεύδει· ἐὰν δὲ ἀποσούτων ἡμῶν πρὸς τὴν ἀπολογίαν
αἰσθησθε, τότε πιστεύσατε τοῖς κατηγοροῖς ἡμῶν ὡς
ἀληθεύουσι. Τὰ γὰρ στόματα αὐτῶν ἐπισχεθῆναι διὰ
τῶν ἡμετέρων λόγων ἀμύχανον. Μᾶλλον μὲν οὖν εἰκὸς
καὶ ἐρεθίζεσθαι αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς ἀπολογίαις ἡμῶν, καὶ
μείζονα καὶ χαλεπώτερα καθ' ἡμῶν κατασκευάζειν,
καὶ στηλιτεύειν, καὶ κατηγορεῖν. Καίτοι εὐγνώμονι
κριτῇ ἀρκεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας
φανέρωσιν, καὶ, κἂν ἡμεῖς σιωπήσωμεν, ἔξιστιν ὑμῶν
διαβλέψαι πρὸς τὰ γινόμενα. Αἰτούμαι (1) δὲ πρὸ
πάντων ὑμᾶς, τοὺς τε νῦν ἀκουσομένους, καὶ τοὺς εἰς
ὑστερον ἐντευξομένους, μὴ τῷ πλήθει διακρίνειν ἐθέλειν
τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος, τῇ πλείονι μείρα τὸ κοῖττον
συνάψαντας· μήτε μὴν ἀξιῶμασι προσέχοντας, ἀμαυ-
ροῦσθαι τὴν διάνοιαν, ἢ τῇ τάξει τῶν προλαβόντων τὸ
πλέον νέμοντας, ἀποφράττειν τὰς ἀκοὰς ταῖς ὑστερίαις.
Δεῖ γὰρ τὸν ἀκροατὴν τὴν ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκέραιαν
φυλάσσειν τῷ μὴ παρόντι, τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποιοῦντα.
Καὶ γὰρ ἐκεῖνός φησι, διαβαλλομένου τινὸς τῶν συνη-
θῶν, τὴν μὲν ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀνεῖναι τῷ διαβάλ-
λοντι, τὴν δὲ ἐτέραν ἐπιμελοῖς ἐπιφροῦξασθαι (2) τῇ
χειρὶ, ἐνδείκνυμενον, ὅτι δεῖαι τὸν ὀρθῶς κρίνειν μελ-
λοντα, μὴ ὅλον εὐθὺς ταῖς προλαβούσιν ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ
τὸ ἡμισυ τῆς ἀκροάσεως ἀκέραιον διασώζειν πρὸς ἀπο-
λογίαν τῷ μὴ παρόντι.

2. Καὶ γὰρ περὶ κασί πως ταῖς μεγάλαις δυνα-
στείαις αἱ ἀνελεύθεροι αὐταὶ παραγέσθαι θεραπείαι·
οἱ, διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκείου ἀγαθοῦ δι' οὗ γνωρισθῶ-
σιν, ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν ἑαυτοὺς συνιστῶσι.
Καὶ ὡσπερ οἱ γῦπες πρὸς τὰ δυσώδη φέρονται, πολ-

tis temporis difficultas, in quo Ecclesiae omnes
commotae sunt, et omnes animae cribrantur. Ape-
ruerunt enim omnes immodice ora sua adversus
conservos. Praedicatur libere mendacium, veritas
absconditur. Et accusati quidem condemnantur
sine iudicio, accusatoribus vero creditur sine exa-
mine. (3) Jam enim longum tempus est, ex quo
verberatus calumniis, flagella accusationis per-
fero; contentus quod Dominum, qui arcana novit,
calumniae testem habeam. Sed quia multi jam si-
lentium nostrum ad calumniarum confirmationem
acceperunt, nec nos patientia existimant adductos
silere, sed quod contra veritatem bis cere non pos-
simus: ideo obsecro vestram in Christo di-
lectionem, ut concinnatas ab una parte calumnias
non omnino admittatis ut veras: quandoquidem,
ut scriptum est, *Neminem lex iudicat, nisi prius
audiat, et cognoscat quid fecerit*³. (4) Objectorum
nobis criminum rationem a nobis postulate. Ac
veritatem quidem si apud nos inveneritis, ne
delis locum mendacio: sin autem nos **568** ad
defensionem infirmos senseritis, tunc credite ac-
cusatoribus nostris, ut vera dicentibus. (5) Nam
ora illorum comprimi sermonibus nostris non
possunt, imo verisimile est, illos etiam defensio-
nibus nostris irritari, et majora ac graviora in nos
machinari, conviciari et incusare. (6) Quanquam
aequo quidem iudici res ipsae sufficiunt ad decla-
randam veritatem: atque etiamsi nos taceamus,
licet vobis respicere ad ea quae fiunt. (7) Ante
omnia autem rogamus vos, qui et nunc audituri
estis, et postmodum lecturi, ut ne velitis ex multi-
tudine verum a falso discernere, parti majori tri-
buta palma; neque mente caecutire, dignitatum
habita ratione; neque anres obturare posteriori-
bus, priorum agmini concessa victoria. (8) Oportet
enim ut auditor alteram aurem servet absentem,
idemque faciat quod Alexander. Nam et illum fe-
runt, cum quidam ex familiaribus calumnia appe-
teretur, aurium quidem alteram accusatori prae-
buisse, alteram vero diligenter manu oclusisse;
demonstrantem oportere ut qui recte iudicaturus
est, non totus statim a praecipiantibus abduca-
tur, sed dimidium auditus integrum ad defensio-
nem servet absentem.

2. (9) Solent enim quodammodo magnis pote-
statibus illiberales ejusmodi cultus adherere: qui-
bus cum desit bonum proprium unde cognoscantur,
sese ex alienis malis commendant. (10) Et quem-
admodum vultures prata multa multaque loca

⁶³ Joan. vii, 51.

(1) Αἰτούμαι. Totus hic locus usque ad ταῖς ὑστερίαις non S. Basilii, sed Eunomii.

(2) Ἐπιφροῦξασθαι Regius codex, ἐμφροῦξασθαι.

(3) Ex epist. ccxxvi, 346.

(4) Ibid., 349.

(5) Ibid.

(6) Ibid., 346.

(7) Ex lib. i adversus Eunom., 210.

(8) Ex epist. xciv, 188.

(9) Ex epist. cclxxii, 418.

(10) Ex hom. De invidia, 95.

amœna et odorata prætervolantes, feruntur ad A graveolentia, et quemadmodum muscæ quod san-
num est prætereuntes, ad ulcera properant: ita
invidi vitæ splendorem et recte factorum magni-
tudinem ne aspiciunt quidem, sed in marcida et
putrida irruunt. Est igitur operæ pretium ut qui
recte sapiunt, idem quod Alexander facitent:
(1) qui cum epistolam contra medicum ut insidia-
torem accepisset, atque hoc ipso tempore medica-
mentum ad bibendum sumeret, tantum abfuit ut
fidem adhiberet calumnianti, ut simul legeret epi-
stolam, et potionem biberet. (2) Et qui in proxi-
mum calumnias effundunt, eorum quæ dicunt ar-
gumenta non proferentes, comperientur sibi ipsi
nomen pravum asciscere ex illegitimo verborum
usu. Calumniantem enim quomodo vocare conven-
nit, nisi ei cognomen, quod ex ipsa re profitetur,
imponendo? Neque igitur is qui nobis convicia-
tur, diabolus sit, sed frater sit, admonens in cha-
ritate, et ad emendationem arguens; neque vos
conviciorum auditores sitis, sed argumentorum
judices: neque ii, quibus maledicatur, incurati re-
linquantur, suo illis non indicato delicto. (3) Nam
et convicti peccatum suum agnoscent: et vobis,
postquam convicti fuerint, venia erit apud Domi-
num, quod vos ex peccatorum communione sub-
traxeritis: et qui convicerint, mercedem habe-
bunt, ut qui occultam **569** malitiam patefecerint.
Sed si antequam convincantur, eos condemnetis;
ipsi quidem nihil lædentur, nisi quod rei omnium
nobis pretiosissimæ, charitatis vobiscum interce-
dentis, jacturam facient; vos vero et hoc idem
pati, si eos non habeatis, et cum Evangelio vide-
bimini pugnare dicenti: *Numquid lex nostra ju-
dicat hominem, nisi prius audierit et cognoverit
quid faciat*⁵⁴? (4) Nolite, fratres reverendissimi,
nolite hoc ferre, (5) hanc nostram obtestationem
ne eludatis, (6) ne ad nos perveniat formidanda
prophetia Domini nostri, qui dixit: *Quoniam
abundavit iniquitas, refrigescet charitas multo-
rum*⁵⁵.

3. (7) Nam sicut rubigo lues est frumenti pro-
pria, sic invidia amicitiae est morbus. Et quem-
admodum ex bono consequens est, ut invidia ca-
reat, sic invidia diabolum sequitur. (8) Et sicut
rubigo ferrum, sic invidia infectam ipsa animam
absumit. Imo vero quemadmodum viperas tradunt

⁵⁴ Joan. vii, 51. ⁵⁵ Matth. xxiv, 12.

(1) Ex epist. cclxxii, 419.

(2) Ex epist. ccm, 301.

(3) Ibid., 300.

(4) Ibid., 301.

(5) Ibid., 302.

(6) Ibid., 301.

(7) Ex hom. *De invidia*, 94.

(8) Ibid., 91.

(9) Ἀδελφός. Sic contextus et uterque codex. Editi ἀδελφόν. Paulo ante legendum videtur, τοῦ πλησίον καταχέοντες.

λοὺς μὲν λειμῶνας, πολλοὺς δὲ ἡθεῖς παῖ εὐώδεις τό-
πους ὑπεριπτάμενοι· καὶ αἱ μυῖαι τὸ μὲν ὑγιαῖνον πα-
ρατρέχουσι, πρὸς δὲ τὸ ἔλκος ἐπείγονται· οὕτω καὶ οἱ
βασκανοὶ, τὰς μὲν τοῦ βίου λαμπρότητας καὶ τὰ
μεγέθη τῶν κατορθουμένων οὐδὲ προσβλέπουσι, τοῖς δὲ
σαθροῖς ἐπιτίθενται. Τοὺς οὖν ὀρθῶ φρανοῦντας τὸ τοῦ
Ἀλεξάνδρου ποιεῖν προσήκει· ὅς ἐπιστολὴν κατὰ τοῦ
ιατροῦ δεξιόμενος ὡς ἐπιβουλεύοντος, ἐπειδὴ ἔτυχεν ἐν
αὐτῷ τῷ καιρῷ φάρμακον λαθὼν ὥστε πεινῆ, τοσοῦτον
ἀπέσχε πιστεῦσαι τῷ διαβάλλοντι, ὡς ὁμοῦ τε τὴν
ἐπιστολὴν ἀνεγίνωσκε, καὶ τὸ φάρμακον ἔπινεν. Οἱ
τοῖνον τῷ πλησίον καταχέοντες λοιδορίας, τὸν δὲ τῶν
λεγόμενων ἔλεγχον μὴ ἐπάγοντες, φανήσονται πάντως
πονηρὰν ἑαυτοῖς προσηγορίαν ἐπενεγκόντες ἐκ τῆς ἀτό-
που τῶν λόγων χρήσεως. Τὸν γὰρ διαβάλλοντα πῶς
ἄλλως προσῆκεν ὀνομάζειν, ἢ οὐχὶ ἢν ἐξ αὐτοῦ τοῦ
πράγματος ἐπιτηθεύει προσηγορίαν ἑαυτῷ τιθεμένους;
Μήτε οὖν ὁ λοιδορῶν διάβολος ἔστω, ἀλλ' ἀδελφός (9),
ἐν ἀγάπῃ νοουθετῶν, καὶ ἐπὶ διορθώσει ἐπάγων τὸν
ἔλεγχον· μήτε ὑμεῖς λοιδοριῶν γένησθε ἀκραταί, ἀλλ'
ἐλέγχων δοκιμασται· μήτε οἱ λοιδορούμενοι ἀνιάτρευ-
τοι καταλειφθῶσι, μὴ φανερούμενης τῆς ἁμαρτίας
αὐτῶν. Ἐλεγχθέντες μὲν γὰρ, καὶ αὐτοὶ τὴν ἁμαρτίαν
αὐτῶν ἐπυγνώσκονται· καὶ ὑμεῖς μετὰ τοὺς ἐλέγχους
συγγνώμην ἔχετε παρὰ τῷ Κυρίῳ (10), ἐκ τῆς τῶν
ἁμαρτωλῶν κοινωνίας ἑαυτοὺς ὑποστέλλοντες· καὶ οἱ
ἐλέξαντες μισθὸν ἔξουσιν, ὡς τὴν κεκρυμμένην κακίαν
δημοσιεύσαντες. Ἐάν δὲ πρὸ τῶν ἐλέγχων καταδικά-
ζητε, αὐτοὶ μὲν οὐδὲν ἔσονται ἡδικημένοι, ἐκτὸς τοῦ
ζημιωθῆναι τὸ πάντων ἡμῖν τιμωτάτου κτῆμα, τὴν
πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην· ὑμεῖς δὲ καὶ τοῦτο αὐτὸ (11), πεί-
σεσθαι (12), αὐτοὺς οὐκ ἔχοντες, καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ
δοξετε μάρτυροί τῳ εἰπόντι· Μὴ ὁ νόμος ὑμῶν κρίνει
τὸν ἄνθρωπον, ἐάν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρῶτον καὶ
γῆ τί ποιεῖ; Μὴ ταῦτα, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, μὴ ἀνά-
σχῆσθε τούτων, μηδὲ παραλογίσασθε ἡμῶν τὴν πα-
ράκλησιν ταύτην, ἵνα μὴ φθάσῃ εἰς ἡμᾶς ἡ φοβερὰ
τοῦ Κυρίου ἡμῶν προφητεία, εἰπόντος· Ὅτι διὰ τὸ
πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν
πολλῶν.

3. Ὡσπερ γὰρ ἡ ἐρυσίθη ἰδίον ἐστὶ τοῦ σίτου
νόσημα· οὕτως ὁ φθόνος φιλίας ἐστὶν ἀρρώστημα,
καὶ ὡσπερ ἔπεται τῷ ἀγαθῷ τὸ μὴ φθονεῖν, οὕτως
ἀκολουθεῖ τῷ διαβόλῳ ἡ βασκανία. Καὶ ὡσπερ ἰὸς τὸν
σίδηρον, οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυχὴν (13)
ἐξανάλισκει. Μᾶλλον δὲ, ὡσπερ τὰς ἐχίδνας φασὶ τὴν

(10) Παρὰ τῷ Κυρίῳ. Sic Regius codex et contextus. Editi, παρὰ τοῦ Κυρίου.

(11) Τοῦτο αὐτό. Ope ejusdem codicis et contextus emendatæ lectiones vulgatæ, τούτω αὐτῷ, et paulo post κρίνη τὸν ἄνθρωπον, et ἡμῖν τὴν παράκλησιν.

(12) Πείσεσθαι. Legendum videtur esse πείσεσθε. Edit.

(13) Ψυχὴν. Hanc vocem ex contextu addidimus. Legitur in Regio codice τὸν ἔχοντα αὐτὸν.

κυήσασαν αὐτὰς γαστέρα διεσθιάσας (1) ἀπογεν-
 νᾶσθαι οὕτω καὶ ὁ φθόνος τὴν ὀδίνουσαν ψυχὴν
 πέφυκε διασπᾶν. Ὁ βασκαίνων μίαν ἀναμένει τοῦ
 κακοῦ βραχύντην, εἴ ποῦ τινα ἴθιι καταπεσόντα τῶν
 φθονουμένων. Οὗτος ὄρος τοῦ μίσους, ἄθλιον ἰδεῖν
 ἐκ μακαρίου τὸν βασκαίνόμενον, εἰσιεὶν γενέσθαι
 τὸν ζηλωτὸν. Τότε σπένδεται καὶ φίλος ἐστίν, ὅταν
 δακρύοντα ἴδῃ, ὅταν πενθοῦντα θεάσῃται καὶ εὐ-
 θυμοῦντι μὲν οὐ συνευφραίνεται, ὀδυρομένῳ δὲ συν-
 δακρύει. Καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου, ἐξ οἴων εἰς οἷα
 μεταπέπτωκε, κατοικτιζέται, οὐχ ὑπὸ φιλανθρωπίας
 καὶ τοῦ συμπαθῆς εἶναι, ἐξαιρῶν τῷ λόγῳ τὰ πρό-
 τερα (2), ἀλλ' ἵνα βαρυτέραν αὐτῷ κατασκευάσῃ τὴν
 συμφορὰν. Τοιοῦτος ἦν ὁ Σαούλ, ὃς τῶν εὐεργεσιῶν
 τὰς ὑπερβολὰς ἀφορμὴν τοῦ πολέμου πρὸς τὸν Δα-
 βιδῷ ἐποίησατο, καὶ ἐπειρᾶτο ὄρασι διαπεῖραι τὸν
 εὐεργέτην. Σὺν αὐτῷ γὰρ τῷ στρατῷ ἐκ τῶν πολε-
 μίων περισωθεὶς, καὶ τῆς ἐπὶ τῷ Γολιάθ αἰσχύνης
 ἀπαλλαγείς, αὐτόχειρ γενέσθαι, καὶ ἐξ ἐνέδρας ἀν-
 ελεῖν ἐπεχείρησεν· εἶτα φυγάδα καταστήσας, οὐδὲ οὐ-
 τω τὴν ἐχθρὰν ἐστήσεν, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον ἐκστρα-
 τεύσας ἐπ' αὐτὸν τρισχιλίοις λογάσι, τὰς ἐραμίας
 διαρρυῖατο. Ὡς γε παρ' αὐτοῦ τῶν καιρῶν τὰς δι-
 ὠξέως καταλήφθεις, ἔτοιμος εἰς σφαγὴν προκείμενος
 τῷ ἐχθρῷ, πάλιν περισωθεὶς ὑπὸ τοῦ δικαίου, ἐπ-
 αγαγεῖν αὐτῷ τὰς χεῖρας διαφυλαξαμένου, οὐδ' ὑπὸ
 ταύτης τῆς εὐεργεσίας ἐκάμψθη· ἀλλὰ καὶ πάλιν
 ἐστρατολόγει, καὶ πάλιν ἐδίωκεν, ἕως καὶ δευτέρου
 ἀλοῦς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ, τοῦ μὲν τὴν ἀρε-
 τὴν λαμπροτέραν ἀπέδειξεν, ἑαυτοῦ δὲ τὴν πονηρίαν
 καταφανεστέραν ἐποίησεν (3). Οὕτω καὶ περὶ τὸν Ἰω-
 σήφ οἱ ἀδελφοὶ διατίθενται, οὐκ εἰδότες ὅ τι ποῶν-
 τουςιν. Εἰ μὲν γὰρ ἀληθῆ τὰ ἐνύπνια τοῦ Ἰωσήφ,
 τίς μηχανὴ μὴ οὐχὶ πάντως ἐκβῆναι τὰ προρρηθέντα ;
 εἰ δὲ ψευθεῖς αἱ τῶν ὄνειράτων ὄψεις, ἀπὸ τίνος
 βασκαίνουσι τῷ σφαλλομένῳ ; Ἀλλ' ὄντως ἴδιόν τι πά-
 θος ἐστὶ τοῦ διαδόλου ὁ φθόνος, ὁ ἐκλαληθῆναι μὴ
 δυνάμενος, ὁ (4) ἰατρῆιν οὐκ ἐπιδεχόμενος. Ὁ κεφα-
 λαλγῶν λέγει τῷ ἰατρῷ τὴν κεφαλαλγίαν· ὁ φθόνου
 νοσῶν τι εἶπε ; Λυπεῖ με τὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἀγαθὰ ; Ἡ
 μὲν ἀλήθεια αὕτη, τὰ δὲ ῥήματα ἕκαστος ἰπαισχύ-
 νεται. Τί στενάζεις ; ἴδιον κακόν, ἢ ἀλλότριον ἀγαθόν ;
 Ὅντως ἴδιόν ἐστι κακόν τοῦ διαδόλου ὁ φθόνος. Καθὰ
 περ γὰρ τῶν βελῶν τὰ βιαίως φερόμενα, ἐπειδὴν
 καρτερῷ τινι καὶ ἀντιτύπῳ προσπέσῃ, ἐπὶ τὸν προ-
 ἔμενον ἐπανέρχεται· οὕτω τὰ τοῦ φθόνου κινήματα,
 οὐδὲν λυπούντα τὸν βασκαίνόμενον, αὐτοῦ πληγαὶ
 γίνονται τοῦ βασκαίνου. Πολλὰ μὲν μὰρ ἔνεστι τῆ
 βασκαίνια κακά, ἐν δὲ χρήσιμον, ὅτι κακόν ἐστίν αὐ-
 τῷ τῷ κερταμένῳ, καὶ μᾶλλον θάπανων τὴν καρδίαν,
 ἢ ὁ ἴος τὸν σίδηρον. Ὁ γὰρ βασκαίνων, αὐτὸν μὲν τὸν
 βασκαίνόμενον ὀλίγα βλέπτει, ἑαυτὸν δὲ θάπανῃ τῇ

A exeso materno utero nasci : ita quoque solet invi-
 dia parientem se animam vorare. (5) Invidus ac
 malevolus unicum miseriae suae levamen exspe-
 ctat, sicubi videat quempiam ex iis quibus invidet,
 ruentem. Haec est odii meta, eum cui invidetur,
 miserum ex felici videre, et eum qui beatus habe-
 batur, infelicem fieri. Tunc inicitur foedus, et fit
 amicus cum viderit lacrymantem, cum lugentem
 conspexerit. Et vero non laetatur cum hilari, sed
 cum lugente lacrymatur. Atque vitae mutationem,
 ex quibus in quae exciderit, miseratur, non huma-
 nitate quapiam, nec ullo commiserationis sensu
 priorem statum verbis efferens, sed ut ei calami-
 tatem graviorem efficiat. (6) Ejusmodi Saul erat,
 cui beneficiorum magnitudo bellum Davidi infe-
 rendi ansa erat et origo, atque conabatur accepti
 beneficii auctorem hasta transfigere. Is enim cum
 ipso exercitu ex hostium manibus incolumis ere-
 ptus, et eo qui a Goliath inurebatur dedecore libe-
 ratus, sua eum manu interimere, atque insidiis de
 medio tollere aggressus est : exinde Davide in fu-
 gam acto, ne sic quidem odio finem imposuit, sed
 postremum expeditione cum tribus electorum milli-
 bus adversus illum suscepta, deserta loca perscru-
 tabatur. Ille scilicet ipso persecutionis tempore
 cum deprehensus fuisset, possetque ab hoste facile
 occidi, cum iterum a justo, qui injicere in eum
 manus nolebat, servatus esset incolumis, nequa-
 quam flexus est hoc beneficio : sed et rursus col-
 ligebat exercitum, et rursus illum persequebatur,
 quoad iterum ab eodem in spelunca interceptus, et
 ejus virtutum praestiterit illustriorem, et suam
 ipsius nequitiam manifestiorem reddiderit. De Jo-
 sepho itidem ignari quid agerent ejus fratres, haud
 absimile quid fecerunt. Nam si vera quidem sunt
 insomnia Joseph, qua arte fieri possit, ut non om-
 nino eveniant praenuntiata ? sin autem falsa som-
 niorum visa cur invident aberranti ? (7) Sed re-
 vera est diaboli proprium hoc malum, invidia :
 quae **570** nec verbis exprimi potest, nec medelam
 admittit. Cui caput dolet, is medico declarat capi-
 tis dolorem : qui invidiae morbo laborat, ecquid
 dixerit ? Exhibent mihi molestiam fratris bona ?
 Verum id est, at dicere unumquemque pudet. Quid
 doles ? tuumne ipsius malum an alienum bonum ?
 Peculiare est haud dubie diaboli malum, invidia.
 (8) Quemadmodum enim jacula ingerti vi emissa,
 ubi in quidpiam durum ac renitens inciderint, re-
 vertuntur in jaculatorem : ita quoque invidiae mo-
 tus nihil laedentes eum cui invidetur, plagae fiunt
 invidentis. (9) In invidia namque plurima insunt
 mala : sed unum utile est, quod malum fit possi-

(1) Διεσθιάσας, Reg. codex ἐσθιάσας.

(2) Τὰ πρότερα. Sic Reg. codex et contextus. Editi, τὰ προτέρου, et paulo post κατασκευάσεται, quod pariter eadem auctoritate freti mutavimus.

(3) Ἐποίησεν, Reg. codex εἰργάσατο.

(4) Ὁ ἐκλαληθῆναι μὴ δυνάμενος, ὁ. Haec ad-

dita ex contextu et Regio codice.

(5) Ex hom. *De invidia*, 92.

(6) Ibid.

(7) Ex hom. dicta in *Lacizis*, 594.

(8) Ex hom. *De invidia*, 94.

(9) Ex hom. dicta in *Lacizis*, 590.

denti, et exedit cor magis quam rubigo ferrum. Enimvero invidus invidioso nocet parum : sed se ipse mœrore gemituque ob proximi felicitatem absumit, nec imminuit divitias vicini, sed se ipse consumpsit per invidiam. (1) Quemadmodum enim curæ nobis est materiam, quæ facile ignem concipit, quam longissime ab igne submovere : sic operæ pretium est, quoad ejus fieri potest, amicitias ex invidorum consuetudine subducere, ut extra invidiæ tela constituamur. (2) Canes quidem nutriendo reddimus mansuetos : sed invidum confrendis beneficiis efficimus morosiozem. Nec enim iis quibus donatur bonis gaudet : sed opulentia aliorum mœret, quod ipsius inopiam habeant illi unde expleant. (3) Pantheris ipsis insita est naturalis quedam in hominem ira, et maxime solent hominibus in oculos involare. Itaque belluæ furorem ridere qui volunt, imaginem velut hominem ei in charta ponunt ob oculos. Illa autem præ nimia ira nihil cogitans, chartam velut hominem dilaniat, illicque suum in homines odium ostendit. Sic etiam diabolus suum in Deum odium patefecit in imagine, cum attingere Deum non posset.

4. (4) Velim itaque, o homo, maleficorum imitationem fugias, in infirmo animali astutias multas et insidias perspicuens; ejusmodi istud est: Appetit ostreae carnem cancer : sed difficilis captus est ei hæc præda, propter testæ munimentum. Nam in fragili septo carnis teneritudinem natura communivit. Quapropter et hoc animal *ostracodermon* vocatur. Et quoniam duo cava, accurate sibi invicem conjuncta, ostream ambiunt et circumplectuntur, forcipes cancri necessario inefficaces sunt. Quid igitur molitur? Cum viderit ostream in tranquillis locis non sine voluptate apricantem : et ad solis radios valvas suas explicantem: tunc, clanculum injecto calculo, plicaturam impedit, atque quod viribus deerat, id astu et dolo oblinere deprehenditur. Hæc est eorum quæ neque ratione, neque voce prædita sunt, malitia. Talis est qui ad fratrem fraudulenter accedit, adversamque proximi fortunam insidiosè impetit, et alienis insultat calamitatibus. Verum neque polypi præterierim dolum ac versutias, qui qualicumque tandem saxo adhæserit, illius induit colorem. Quamobrem **571** plerique pisces improvide natantes in polypum uti in petram incidunt, paratamque versuto illi prædam sese offerunt. Talibus moribus sunt præditi, qui semper potestatibus dominantibus assentantur, seseque ad quoslibet modos ususque accommodant, nec in eadem animi sententia persistunt, sed alii atque alii facile fiunt, et sententiam mutant ad uniuscujusque gratiam conciliandam. Quos difficile est evitare, sibi que ab ipsorum nocentis cavere, propterea quod eorum concinnata pravitas sub amicitiae spe-

λύπη καὶ τῷ στεναγμῷ ἐπὶ τῇ εὐθυμείᾳ τοῦ πλησίον καὶ τὸν μὲν πλουτοῦ τοῦ γείτονος οὐκ ἠλάττωσεν, ἑαυτὸν δὲ τῇ βασκανίᾳ καταδαπάνησεν. Ὡσπερ οὖν τὴν εὐκατάπρακτον ὕλην, ἐπιμελὲς ἡμῖν ὅτι πορρωτάτω τοῦ πυρὸς ἀποτίθεσθαι, οὕτω χρῆ, καθ' ὅσον οἶον τε, τῆς γόν βασκάνων δουλίας τὰς φιλίας ἀπάγειν, ἔξω τῶν τοῦ φθόνου βέλων ἑαυτοῦ ποιῶντας. Τοὺς μὲν γὰρ κύνας τρέφοντες ἡμεροῦμεν τὸν δὲ βασκάνον εὐεργετοῦντες χαλεπώτερον ἀπεργαζόμεθα. Οὐ γὰρ χαίρει ἐφ' οἷς ἂν πάθῃ χρηστοῖς, ἀλλὰ λυπεῖται τῇ ἐτέρων εὐπορίᾳ, ὅτι ἔχουσιν ὕλην ὅθεν αὐτῷ τὴν χρῆσιν πληρώσουσιν. Αἱ παρθάλεις φυσικὴν τινα ἔχουσι πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὀργὴν, καὶ περὶ κασι μάλιστα τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐφάλλεσθαι. Οἱ οὖν κατακαίζοντες τῆς μανίας τοῦ θεοῦ, ἐν

χάρτη εἰκόνα προδεικνύουσιν ὡς ἄνθρωπον. Ἡ δὲ ὑπὸ τῆς ἄγαν ὀργῆς μὴ λογιζομένη, ὡς ἄνθρωπον σπαράσσει τὸν χάρτην, κἀκεῖ δείκνυσι τὸ μισάνθρωπον. Οὕτω καὶ ὁ διάβολος ἐν τῇ εἰκόνι τὸ μισόθεον ἔδειξεν, ἐπειδὴ Θεοῦ προσάψασθαι οὐκ ἐδύνατο.

Sic etiam diabolus suum in Deum odium patefecit in

4. Τοιγαροῦν βούλομαι σε φυγεῖν τῶν κακῶργων τὴν μίμησιν, ἄνθρωπε, καὶ ἐν ἀσθενεῖ ζωῷ πολὺ τὸ πανούργων καὶ ἐπίβουλων καταμαθόντα· οἶον τι λέγω· Ὁ καρκίνος τῆς σαρκὸς ἐπιθυμεῖ τοῦ ὀστρέου· ἀλλὰ δυσάλωτος ἢ ἄγρα αὐτῷ διὰ τὴν περίβολόν τοῦ ὀστράκου· ἀρραγῆ γὰρ ἐρκίω τὸ ἀπαλὸν τῆς σαρκὸς ἢ φύσις κατησφαλίστατο. Διὸ καὶ ὀστρακόδερμον προσκαγόμενοι. Καὶ ἐπειδὴ δύο κοιλότητες ἀκριβῶς ἀλλήλαις προσηρμοσμέναι τὸ ὀστρεὸν περιπτύσσονται, ἀναγκαστικῶς ἀπρᾶκτοί εἰσιν αἱ χηλαὶ τοῦ καρκίνου. Τί οὖν ποιεῖ; Ὅταν ἴδῃ ἐν ἀπνεύμοις χωρίοις μεθ' ἡδονῆς διαβαλλόμενον, καὶ πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου τὰς πύχας ἑαυτοῦ διαπλώσαν (5), τότε δὴ λάθρα ψηφίδα παρεμβαλὼν, διακωλύει τὴν σύμπτυξιν, καὶ εὐρίσκειται τὸ ἐλλείπον τῆς δυνάμεως διὰ τῆς ἐπινοίας περισχόμενος (6). Αὕτη ἡ κακία τῶν μήτε λόγου μήτε φωνῆς μετεχόντων. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ πρὸς τὸν ἀδελφὸν παρευόμενος θόλῳ, καὶ ταῖς τοῦ πλησίον ἀκαιρίαις ἐπιτιθέμενος, καὶ ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς εὐτροφῶν. Ἄλλ' οὐκ ἂν παρελθοίμι τὸ τοῦ πολύποδος θολερὸν καὶ ἐπίπλοπον (7), ὃς ὅποια ποτ' ἂν ἐκάστοτε πέτρα περιπλακῆ, τὴν ἐκείνης ὑμέρχεται χροῶν. Ὡστε τοὺς πολλοὺς τῶν ἰχθύων ἀπροσπίτως νεχομένους τῷ πολύποδι περιπιπτειν, τῇ πέτρᾳ θῆθεν, καὶ ἔτοιμον γίνεσθαι θήραμα τῷ πανούργῳ. Τοιοῦτοί εἰσι τὸ ἔθος οἱ τὰς ἀεὶ κρατούσας δυναστείας ὑπερχόμενοι, καὶ πρὸς τὰς ἐκάστοτε χρεῖας μεταρροζόμενοι, μὴ ἐπὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως βεβηκότες, ἀλλ' ἄλλοι καὶ ἄλλοι βραδίως γινόμενοι, καὶ πρὸς τὴν ἐκάστου ἀρέσκειαν τὰς γνώμας μετατιθέμενοι. Οὓς οὐδὲ ῥάδιον ἐκκλῖναι, οὐδὲ τὴν ἀπ' αὐτῶν φυλάξασθαι βλάβην, διὰ τὸ ἐν τῷ προσχῆματι τῆς φιλίας βαθύως κετεσκευ-

(1) Ex hom. *De invidia*, 94.

(2) Ex hom. dicta in Lacizis, 594.

(3) Ibid., 695.

(4) Ex hom. vii in *Hexaem.*, 65.

(5) Διαπλώσαν. Sic Regius codex, melius quam

editi et contextus διαπλώσαντα.

(6) Περισχόμενος. Satis commode Regius codex περιερχόμενος, captans. Contextus περιεχόμενος.

(7) Επίπλοπον. Sic Regius codex et contextus. Editi, ἐπίπλοπον.

ασμένην τὴν πονηρίαν κατακεκρύφθαι. Τὸ γὰρ μῖσος ἂν τῷ βῆθει κατέχοντες, ἀγάπη δαικνύουσι κατα-
 κεχρωσμένην τὴν ἐπιφάνειαν, κατὰ τὰς ὑφάλους πέ-
 τρας, αἱ βραχεὶ ὕδατι καλυπτόμεναι, κακῶν ἀπροόρα-
 τον τοῖς ἀφυλάκτοις γίνονται. Χρὴ τοίνυν πρὸς τὰς
 διαβολὰς μὴ ἀποσιωπᾶν, οὐχ ἵνα διὰ τῆς ἀντιλογίας
 ἑαυτοὺς ἐκδικώμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχωρῶμεν εὐ-
 σθωθῆναι τῷ ψεύδει (1), καὶ τοὺς ἠπατημένους μὴ
 ἐναφῶμεν τῇ βλάβῃ. Τρισὶ γὰρ ὁμοῦ προσώποις τὴν
 βλάβην προστρίβεται ὁ διαβάλλων· τὸν τε γὰρ συκο-
 φαντούμενον ἀδικεῖ, καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ λόγος ἐστὶν
 αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν. Τὸ μὲν οὖν συκοφαντεῖν καὶ
 διαβάλλειν τινὰς ἐξ ἀκολάστον γλώσσης καὶ γυναικῶς
 ἀγνώμονος, πονηρῶν καὶ φιλαπεχθημένων ἀνθρώπων
 ἔργον εἰδυίας· τὸ δὲ, τοὺς ἐκ διαβολῆς θηξάντας εἶναι
 πονηροὺς, πάσῃ προθυμίᾳ πειροῦσθαι (2) τὸ ψεύδος
 τοῖς ἐλέγχοις ἀποτρέπειν, ἀνδρῶν σωφρόνων, καὶ
 μετὰ τῆς ἰθίας εὐθυμίας τὴν τῶν πολλῶν ἀσφάλειαν
 περὶ πολλοῦ ποιουμένων. Τὴν μὲν τῶν (3) προτέρων
 κκιάν ἐκφύγωμεν, τῶν δὲ μὴ τοιούτων τὴν πολι-
 ταίαν ἐκζηλώσωμεν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν
 ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ
 δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΣΩΦΡΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΚΟΛΑΣΙΑΣ
 ΛΟΓΟΣ ΙΘ'.

1. Ὁ τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρος, τὰς θυγατέ-
 ρας Δαρείου αἰχμαλώτους λαβὼν, θαυμαστόν τι οἶον
 τὸ κάλλος παρέχειν μαρτυρουμένας, οὐδὲ προσιθεῖν
 ἠξίωσεν, αἰσχρὸν εἶναι λέγων, τὸν ἀνδρα εἶλοντα,
 γυναικῶν ἠττηθῆναι. Τοῦτι δὲ εἰς ταῦτόν ἐκείνῳ
 φέροι τὸ παράγγελλμα, ὅτι Ὁ ἐμβλέψας πρὸς τὸ
 ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσε· ἦγον οὖν ὁ ἐμβλέψας
 πρὸς ἠδονὴν γυναικί, κἂν μὴ τῷ ἔργῳ τὴν μοιχείαν
 ἐπιτελέσῃ, ἀλλὰ τῷ γε τὴν ἐπιθυμίαν τῇ ψυχῇ παρα-
 δεῖξασθαι, οὐκ ἀφίεται τοῦ ἐγκλήματος. Εἰ οὖν αἱ
 ἀπὸ ταυτομάτου συντυχίαι τοῖς περιέργως κατασκο-
 ποῦσι τοσούτου ἔχουσι κίνδυνου, πόσον αἱ κατ' ἐπι-
 τήδουσιν γινόμεναι ἀπαντήσεις, ὥστε ἰδεῖν γυναῖκας
 ἀσχημονούσας καὶ κατασχηματιζομένας πρὸς ἔκλυ-
 σιν, καὶ μέλη τεθρυμμένα ἀθούσας, δυνάμενα καὶ
 μόνον ἀκουσθέντα πάντα οἴστρον ἠδονῆς ἐμποιῆσαι
 τοῖς ἀκολάστοις; Τί τοίνυν ἐροῦσιν, ἢ τί ἀπολογή-
 σονται, οἱ ἐκ τοιούτων θεαμάτων μυρίον ἔσμον τῶν
 κακῶν συλλεξάμενοι; Θύκοῦν ὑπόδικοί εἰσι κατὰ
 τὴν ἀπαραίτητον ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου, τῷ κρί-
 ματι τῆς μοιχείας. Ἔστι γὰρ καὶ λόγῳ πορνεῦ-
 σαι, καὶ ὀφθαλμῷ μοιχεῦσαι, καὶ δι' ἀκοῆς μολυν-
 θῆναι, καὶ τῇ καρδίᾳ μιάσματα δεῖξασθαι, καὶ τῇ

⁶⁶ Matth. v, 28.

(1) Τῷ ψεύδει. Regius codex τὰ ψεύδη.

(2) Πειροῦσθαι. Ita codex Regius et contextus.
 Editi πειραθῆναι.

(3) Τὴν μὲν τῶν. Idem codex, δεῖ οὖν ἡμᾶς τὴν
 μὲν τῶν... ἐκφυγεῖν, τῶν δὲ μὴ... ζηλοῦν.

(4) Uterque codex indicat Ethic.

cie alte contegitur. (4) * Intimum enim in cordis
 profundo continentes odium, coloratam amicitia
 superficiem ostendunt, latentium in mari scopulo-
 rum more, qui quidem aqua occultati modica,
 improvisum incautis malum afferunt. (5) Ad calum-
 nias igitur minime obmutescendum est : non ut
 refellendo nos ipsi vindicemus, sed ne prosperos
 successus habere mendacio permittamus, neque
 deceptis offensionem accipere sinamus. (6) Tribus
 enim damnum simul afferre calumniator solet ;
 primum ei quem falso insimulat ; illi deinde apud
 quem accusat ; postremum, ipse sibi. (7) Cum igitur
 calumniari, et petulanti lingua ac improbata
 mente aliquibus detrahere, opus sciamus esse ho-
 minum flagitiosorum, seque simultatibus oblectan-
 lium : qui autem per calumniam pravi esse visi
 sunt, si omni studio mendacium redarguendo pro-
 pulsare conentur, id opus esse virorum, qui probi
 sunt, quique sibi privatim bene consulentes, mul-
 torum securitatem plurimi faciunt. Priorum fugia-
 mus malitiam ; horum vero, qui illis maxime sunt
 dissimiles, vitæ rationem et institutum imitemur, ut
 futurorum etiam bonorum participes efficiamur, in
 Christo Jesu Domino nostro, cui gloria, et potestas,
 nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

DE TEMPERANTIA ET INCONTINENTIA.
 SERMO XIX.

1. (8) Alexander Macedonum rex, cum filias
 Darii captivas haberet, quarum incredibilis prædi-
 cabatur pulchritudo, ne aspicere quidem dignatus
 est, turpe esse inquiens, virorum victorem vinci a
 mulieribus. Hoc tendit ad illud ipsum præceptum,
 Qui viderit feminam ad concupiscendum, jam mœ-
 chatus est eam⁶⁶ : videlicet qui aspexerit mulierem
 libidinose, quanquam adulterium opere non com-
 misit, quoniam tamen concupiscentiam in animum
 admisit, crimine non vacat. (9) Si igitur ob fortui-
 tos casus tantum periculum impendet obiter conspi-
 cientibus, quantum futurum est ob occursum qui
 de industria fiunt, ut videantur mulieres indecore
 se gerentes, suosque gestus componentes ad lasciv-
 iam, et cantilenas molles canentes, quæ vel audi-
 tæ solam, omne voluptatis œstrum lascivientibus
 ingerere possunt? Quid igitur dicent, aut quid cau-
 sabuntur, qui ex ejusmodi spectaculis ingens ma-
 lorum examen sibi collegere? Obnoxii igitur **572**
 sunt iudicio adulterii secundum inevitabilem Do-
 mini sententiam. (10) Nam possumus et sermone
 adulterari, et oculis mœchari, ipso quoque inqui-
 nari auditu, dignaque piaculo flagitia corde ad-

(5) Ex epist. ccvii, 309.

(6) Ex epist. cciv, 304.

(7) Ex lib. i adversus Eunomium, 209.

(8) Ex serm. De legendis libris gent., 179.

(9) Ex hom. in ebriosos, 129.

(10) Uterque codex indicat comment. in Isa.

mittere, necnon immoderato cibi potusque usu temperantiæ finibus excidere. Qui vero per continentiam sub virginitatis regula in his omnibus permanserit, is palam ostendit se prorsus perfectæ virginitatis gratia donatum. (1) Si quis autem verbo virginitatem professus, re ipsa quæ conjugatorum sunt facit, palam est eum virginitatis quidem honestatem persequi, sed nequaquam ab indecora voluptate abstinere.

2. (2) Neque igitur qui inæqualis est animi circa castitatem, purus est; sed qui carnis petulantiam subiecit spiritui. Qui vero temperantiæ desiderio capitur, historiam Josephi sæpius evolvat, atque hinc egregia temperantiæ facinora discat, quem non solum temperantem voluptatibus reperiet, sed summum virtutis habitum habuisse. (3) Est enim hortamentum ad castitatem vita Josephi: incitamentum vero ad fortitudinem historia Sampsonis est. (4) Verum temperantem continentemque non eum dicimus, in quo præ senio vel morbo, aut alio quopiam casu extincti sint libidinis appetitus. Huic enim insidet quidem vitium ipsum: actio vero præpeditur per organorum infirmitatem. Sed continentia vera est facultas cognitionis conciliatrix, quæ in intimo animæ recessu impressa, intestina turpium motuum vestigia delet. (5) Laudari ergo ob castitatem non debent quibus abscissa genitalia. Neque enim equos, quod cornu non feriant, laudamus: sed eos quidem, si non calcitent, laudamus; in bobus autem, si cornu non feriant, mansuetudinem merito probamus. Non enim in quo quis non potest, sed in quo cum possit, ad injuriam potestate non utitur, admirationem habet. (6) Itaque continentia in senectute, continentia non est: sed animus ad lascivendum invalidus. Mortuus non coronatur: nemo ideo justus, quod ei mali faciendi facultas non sit. (7) Quapropter corpus castigandum est et cohibendum, haud secus ac impetus cujusdam belluæ; atque ii tumultus qui ab ipso in anima excitantur, ratione veluti flagro compescendi sunt, non autem habenis voluptati omnino laxatis negligenda mens est, adeo ut quasi auriga qui ab equis effrenis violenterque agitat abire sit, ducatur. Nec abs re erit Pythagoræ meminisse, qui cum didicisset aliquem ex familiaribus sese et exercitationibus et escis valde admodum saginare, et carnosum reddere: Sic, inquit, non desines graviorem tibi metipso carcerem exstruere? Unde dicunt et Platonem, provenientis a corpore noxæ præscium, insalubrem Atticæ locum Academiam de industria elegerit, ut

περὶ τὴν βρώσιν καὶ πόσιν ἀμετρίᾳ ἐκπεσεῖν τῶν ὄρων τῆς σωφροσύνης. Ὁ δὲ ἐν τούτοις πάσιν ὑπὸ τὸν κανόνα τῆς παρθενίας ἑαυτὸν ἐγκρατεῖα φυλάσσων, ἀληθῶς δείκνυσι τελείαν ἑαυτῷ διὰ πάντων ἐξηρητισμένην τῆς παρθενίας τὴν χάριν. Ἐάν δὲ ἐπαγγελλόμενος τις τῷ τῆς παρθενίας ὀνόματι, ἔργῳ (8) τὰ τῶν γυναιξὶ συναικούντων ποιῇ, δῆλός ἐστι τὸ ἐκ τῆς παρθενίας σεμνοῦ διώκων, τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπρεποῦς μὴ ἀφιστάμενος.

2. Οὐχ ὁ ἀνομιᾶτως οὖν ἔχων περὶ τὴν σωφροσύνην (9), καθαρὸς· ἀλλ' ὁ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ὑποτάξας τῷ πνεύματι. Ὁ δὲ σωφροσύνης ἔρων, τὴν περὶ τοῦ Ἰωσήφ ἱστορίαν συνεχῶς ἀνελίσσων, παρ' αὐτοῦ τὰς σωφροσύνας ἐκδιδασκείσθω πράξεις, εὐρίσκων αὐτὸν οὐ μόνον ἐγκρατῶς πρὸς τὰς ἡδονὰς ἔχοντα, ἀλλὰ καὶ ἐκτικῶς (10) πρὸς ὁρετὴν διακείμενον. Προτροπὴ γὰρ πρὸς σωφροσύνην ὁ βίος τοῦ Ἰωσήφ, καὶ πρὸς ἀνδρείαν παράκλησις τὰ τοῦ Σαμψῶν διηγήματα. Σώφρονα δὲ λέγομεν, οὐχ ὃ ἀπεμαρῶνθησαν (11) ὑπὸ γήρωτος, ἢ νόσου, ἢ ὑπὸ ἄλλου τιῶς συμπτώματος αἰ τῆς ἀκολασίας ὀρεξίαις. Τούτῳ (12) γὰρ ἢ μὲν κακία ἐνυπάρχει· ἢ δὲ ἐνέργεια ἐκ τῆς τῶν ὀργάνων ἀσθενείας παραποδίζεται. Ἀλλὰ σωφροσύνη ἐστὶν ἀληθὴς ἐπιστημονικὴ δύναμις, ἐντυπωθεῖσα τῇ ψυχῇ διὰ βάρους, καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα ἰσχυρὰ τῶν αἰσθητῶν κινήσεων ἐξαφανίζουσα. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ σωφροσύνῃ ἐπαινεῖσθαι προσήκει τοὺς ἀποκοπτομένους τὰ μύρια. Οὐδὲ γὰρ τοὺς ἵππους ὡς μὴ κερατιζοντας ἐπαινοῦμεν, ἀλλὰ τούτους μὲν, εἰ μὴ λακτίζουσιν, ἐπαινεσομεν· τοῖς δὲ βουσί, εἰ μὴ κερατιζοῦσι, τῆς ἡμερότητας ἀποδεξόμεθα. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύναται τις, ἀλλ' ἐν ᾧ δυναμέως οὐκ εἰς ἀδελικίαν κέχρηται τῇ δυνάμει, θαυμάζεται. Καὶ ἡ ἐν γῆρα σωφροσύνη, οὐ σωφροσύνη, ἀλλὰ ἀκολασίας ἀδυναμία. Νεκρὸς οὐ στεφανοῦται· οὐδεὶς δίκαιος, δι' ἀδυναμίαν κακοῦ. Ἄπαν μὲν οὖν κολάζειν τὸ σῶμα καὶ κατέχειν, ὡσπερ θεοῦ τὰς ὁρμὰς, προσήκει, καὶ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ θερμῆς ἐγγινομένους τῇ ψυχῇ οἰονεὶ μάστιγι τῷ λογισμῷ καθικνουμένους κοιμίζειν· ἀλλὰ μὴ πάντα χαλεπὸν ἡδονῆς ἀνέντας περιορᾶν τὸν νοῦν, ὡσπερ ἡνίοχον, ὑπὸ δυσνηίων ἵππων ὕβρει φερόμενον, παρασυρόμενον ἀγεσθαι· καὶ τοῦ Πυθαγόρου μεμνησθαι (13), ὃς τῶν συνόντων τινὰ καταμαθὼν γυμνασίῳ τε καὶ σιτίῳ ἑαυτὸν εὐ μάλα κατασπαροῦντα, οὕτως ἔφη· Οὐ πάσῃ χαλεπώτερον σεαυτῷ κατασκευάζων τὸ δεσποτικόν; Διὸ δὴ καὶ Πλάτωνά φασι τὴν ἐκ σώματος βλάβην προειδόμενον, τὸ νοσῶδες χοιρίον τῆς Ἀττικῆς τὴν Ἀκαθαρτίαν καταλαβεῖν ἐξεπίτηδες, ἵνα τὴν εὐπάθειαν τοῦ σώματος, οἶον ἀμπέλου τὴν εἰς τὰ περιττὰ φορᾶν, περικόπτῃ. Ἐγὼ δὲ καὶ σφαλερὰν εἶναι τὴν

(1) Ex epist. LV, 149.

(2) Ex comment. in Isa., 379.

(3) Ex hom. in Gordium mart., 142.

(4) Ex comment. in Isa., 407.

(5) Ex lib. De virg., n. 64.

(6) Ex hom. in sanctum baptisma, 118.

(7) Ex serm. De legendis libris gent., 182.

(8) Ἔργῳ. Regius codex ἔργοις.

(9) Περὶ τὴν σωφροσύνην. Regius codex πρὸς

τὴν σωφροσύνην.

(10) Ἐκτικῶς. Sic ope Regii codicis emendavimus vulgatam scripturam ἐκτικῶς.

(11) Ἀπεμαρῶνθησαν. Sic etiam idem codex pro eo quod erat in editis ἀπεμαρῶνθησαν.

(12) Τούτῳ. Sic emendavimus quod legebatur in editis τούτο. Edit.

(13) Τοῦ Πυθαγόρου μεμνησθαι. Ita contextus et codex Regius. Editi, τὸ τοῦ Πυθαγόρου μιμῆσθαι.

ἐπ' ἄκρον ευεξίαν ἰατρῶν ἤκουσα. Καὶ γὰρ ἡ ἄγαν τοῦ σώματος ἐπιμέλεια αὐτῷ τε ἀλυσιτελὴς τῷ σώματι, καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν ἐμπόδιόν ἐστι· τὸ γε ὑποπεπτωκέναι τούτῳ καὶ θεραπεύειν, μανία σαφής· Παντὸς τοίνυν ὑπεροπτεῖον τοῦ σώματος τῷ μὴ ὡς ἐν βορβόρῳ ταῖς ἠθοναῖς αὐτοῦ κατορωρύχθαι μέλλουσι, ἢ τοσοῦτον ἀνθεκτέον αὐτοῦ, ὅσον, φησὶ Πλάτων, ὑπηρεσίαν φιλοσοφίας κτημένους, εἰκότα που λέγων τῷ Παύλῳ, ὅς παραινεῖ μηδεμίαν χρῆναι τοῦ σώματος ἔχειν πρόνοιαν εἰς ἐπιθυμιῶν ἀφορμὴν.

3. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἡμέτερα (1) τοιαῦτα. Γυναῖκες δὲ ἀκόλαστοι, ἐπιλαθόμεναι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίου καταφρονήσασαι, ἐν ἡμέρᾳ τοιαύτῃ, ὅτε αὐτὰς ἐχορῆν διὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως καθῆσθαι ἐν τοῖς οἴκοις, καὶ ἐννοίαν λαμβάνειν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ἀνοιγῆσονται μὲν οἱ οὐρανοὶ, ἐπιφανήσεται δὲ ὁ Κριτὴς ἐξ οὐρανῶν, καὶ σάλπιγγες Θεοῦ, καὶ ἀνάστασις νεκρῶν, καὶ κρίσις δικαία, καὶ ἀντίδοσις ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ· αὐτὶ τοῦ ταῦτα ἔχειν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς, καὶ ἐκκαθαίρειν μὲν αὐτῶν τὰς καρδίαις ἀπὸ πονηρῶν ἐνθυμήσεων, ἐξάλειφειν δὲ τοῖς δάκρυσι τὰ προημαρτημένα, ἐτοιμάζεσθαι δὲ πρὸς ἀπάντησιν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ἀποσεισάμεναι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ρίψασαι ἀπὸ τῶν κεφαλῶν τὰ τῆς εὐσχημοσύνης (2) καλύμματα, καὶ καταφρονήσασαι τοῦ Θεοῦ, καταφρονήσασαι τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καταναίσχυνησασαι πάσης ἀρρένης ὀφείας, σοβοῦσαι τὰς κόμας, σύρουσαι τοὺς χιτῶτας, καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι, πᾶσαν νέων ἀκολασίαν ἐφ' ἑαυτὰς προσκαλούμεναι (3), ἐν τοῖς πρὸ τῆς πόλεως Μαρτυρίοις χοροὺς συστησάμεναι, ἐργαστήριον τῆς οἰκείας αὐτῶν ἀσχημοσύνης τοὺς ἡγιασμένους τόπους πεποιήνται. Ἐμίαναν μὲν τὸν ἄερα τοῖς ἄσμασι τοῖς πορνικοῖς, ἐμίαναν δὲ τὴν γῆν τοῖς ἀκαθάρτοις ποσίν, ἣν ἐν ταῖς ὀρχήσεσι κατεκροτήσαν· θέατρον ἑαυταῖς νεανίσκων ὄχλον παραστησάμεναι, σοβάδες ὄντως καὶ παράφολοι παντελῶς, μανίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολείπουσαι. Γελάς, εἰπέ μοι, καὶ τέρπη τέρψιν ἀκόλαστον, θακρύνειν θεόν καὶ στένειν ἐπὶ τοῖς φθιάσασιν; ἄσματα πόρνης φθέγγη, ἐκβαλοῦσα τοὺς ψαλμοὺς καὶ τοὺς ὕμνους οὓς ἐδιδάχθης; κινεῖς πόδας καὶ ἐξάλλη ἐκμανῶς, καὶ χορεύεις ἀχόρευτα, θεόν τὰ γόνατα κάμπτειν πρὸς τὰς προσκυνήσεις; Τίνας ὀδύρωμαι; τὰς κόρας τὰς ἀμειρογάμους, ἢ τὰς ἐν τῷ ζυγῷ τοῦ γάμου καταχομένας; Αἱ μὲν γὰρ ἐπανήλθον, τὴν παρθενίαν οὐκ ἔχουσαι, αἱ δὲ τὴν σωφροσύνην ταῖς ἀνδράσιν οὐκ ἐπανήγαγον· εἰ γὰρ ποῦ τις καὶ τῷ σώματι τὴν ἀμαρτίαν διέφυγον, ἀλλὰ πάντως γε ταῖς ψυχαῖς τὴν φθορὰν ὑπεδέξαντο. Διὰ τοῦτο πᾶσα γυνὴ κακῶς κεχρημένη τῇ περιβολῇ τῆς ἐσθῆτος, προσδοκᾷ αὐτῆς τὴν ἀφαίρεσιν. Ἐπειδὴ γὰρ πορεύονται ἅμα σύ-

A nimis bonum corporis statum quasi superfluum quamdam vitis feracitatem amputaret. Ego autem corporis habitudinem summe bonam etiam periculosam esse a medicis audivi. Nimia enim corporis cura **573** et corpori ipsi inutilis est, et animæ officit; ei autem submittere se et obsequi, manifesta insania. (4) Totam igitur corpus contemnendum est ei, qui in ipsius voluptatibus quasi in cæno nolit volitari, aut tantum ei indulgendum est, in quantum, inquit Plato, philosophiæ inservit, non longe aliter locutus atque Paulus, qui monet nullam corporis habendam curam ad cupiditatum materiam ⁵⁷.

3. Verum nostræ sese ita res habent. (5) Mulieres lascivæ, timoris Dei oblitæ, æternum ignem aspernatæ, in illa ipsa die, cum ob resurrectionis memoriam oportuerat eas in domibus sedere, ac recordari diei illius, in qua aperientur cæli, et apparebit Judex e cælis, et tuba Dei, et resurrectio mortuorum, et iudicium justum, et redditio unicuique juxta opus suum; cum de his cogitare debuissent, suæque corda a pravis cogitationibus purgare, et priora peccata lacrymis delere, atque ad Christi occursum pro magno illo die apparitionis ejus sese præparare, servitutis Christi excusso jugo, velamentis honestatis a capite rejectis, contempto Deo, spretis ipsius angelis, virilem omnem aspectum citra pudorem ferentes, comas agitan-tes, trahentes tunicas, ac pedibus simul ludentes, omnem juvenum libidinem in seipsis provocantes, in martyrum basilicis pro mœnibus civitatis choros constituentes, loca sancta officinam obscenitatis suæ effecere. Cantilenis meretriciis ut aerem conspurcarunt, ita terram tripudiis pulsatam pedibus immundis fœdarunt; spectaculum sibi ipsis juvenum turbam undique statuentes, plane inverecundæ, prorsusque insipientes, nullum insaniam modum omittentes. (6) Rides, dic mihi, ac gaudes gaudium impudicum, cum lacrymari ob præterita et ingemiscere oporteret? canis meretricias cantilenas, psalmis et hymnis, quod didicisti, ablegatis? moves pedes, et more insanientium exsilis, ducisque quas non deberes choreas, cum genua flexa oportuisset ad adorandum? Utras lugebo? puellasne nuptiarum inexpertas, an connubii jugo subditas? Illæ quidem amissa virginitate reversæ sunt, hæ vero pudicitiam maritis haud retulerunt: nam si quæ forte peccatum vitarunt corpore, omnino tamen in animis corruptionem susceperunt. (7) Quapropter omnis mulier vestimenti cultu abutens, eo spoliatum iri se expectet. Quoniam enim incedunt etiam simul tunicas trahentes, quasi non utantur vestimento, sed abutantur, ideo jussæ sunt vestimenti gloria privari. Nam et Do-

⁵⁷ Rom. XIII, 14.

(1) Ἡμέτερα. Uterque codex, ὑμέτερα.

(2) Εὐσχημοσύνης. Sic Regius codex. Editi ἀσχημοσύνης.

(3) Προσκαλούμεναι. Sic uterque codex. Editi προκαλούμεναι.

(4) Ex serm. *De legendis libris gent.*, 182.

(5) Ex hom. *in ebriosos*, 123.

(6) Ibid., 129.

(7) Ex comment. *in Isa.*, 466.

minus indumenti honorem a nobis aufert, si eo deprehendimur indigne uti, illud conculcantes et corporeis inquinamentis conspurcantes. Hoc autem vestimentum quodnam est? inquit. *Quicumque in Christo* ⁵⁷ ⁸ *baptizati estis, Christum induistis*⁵⁸, quem ab eis aufert Dominus, qui corpus proculcant per peccatum, et testamenti sanguinem pro polluto ac communi habent.

4. (1) Mulieres igitur ob corporis pulchritudinem ac elegantiam nimium sibi arrogantes, sese supra cæteras efferunt, fastu inani utuntur, atque de re cito marcescente et evanescente gloriantur: deinde collum in sublime erectum ferunt, ut earum vultus valeant omnium oculis spectari. Pudica sane modestisque ornata moribus, defixis præ pudore in terram oculis, faciem habet deorsum demissam. Impudica vero et quæ pulchritudinis suæ laqueo captare ac venari multos in animum induxit, incedit surrecto collo: et in nutibus oculorum, impuritatem animæ declarat, atque aspectu ipso exitiosum quoddam virus jaculatur. Sane simile quiddam narrat rumor de basilisco, quem ferunt solo intuitu interficere spectatores. (2) Quia autem quidam colores a mulieribus ad decorandam faciem valde exquiruntur, albus, rubens, et alius niger: ac albus quidem candorem ementitur corporis; rubens in genis efflorescit; niger in modum lunæ in cornua curvatæ circum oculos supercilia depingit: hæc quoque se erepturum Dominus comminatur. Hæc quidem dicit, ne virorum circumveniatur continentia, neve ejusmodi picturis miserabilium oculi juvenum corripiantur. Improbi enim mulierem affectus infirmos eorum, qui cum illis versantur, animos demergunt. Audiant (3) viri, audiant mulieres, quomodo vel apud bruta animalia, frequentium nuptiarum dedecori anteponatur viduitatis pudicitia honestasque. (4) Alii inimici mortuis reconciliantur: novercæ odisse post mortem incipiunt. (5) Sed ferunt turturem a conjuge separatam, nunquam cum alio inire societatem, sed viduam permanere: utpote quæ ob prioris conjugis memoriam, alterius conjugium abnuat. (6) Quid igitur nobis esse possit miserius, qui non solum similem bestiis erga conjuges amorem non ostendimus, sed contrariam Domini præceptis ingredimur viam, surrecto collo, et in nutibus oculorum, colorumque fucis aliorum suffuramur temperantiam? (7) Quæ tum a nobis prorsus auferentur, cum omnia coram Judice sistentur nuda; quando quidem concidet supercilium, gena præ se feret tristitiam, color lividus erit præ timore, ac recipiet unusquisque secundum opera sua. (8) Quæ ani-

ρουσαι τοὺς χιτῶνας, ὡς μὴ χρώμεναι τῇ ἱματισμῷ, ἀλλὰ παραχρῶμεναι, κεικόνται γυμνωθῆναι τῆς δόξης τοῦ ἱματισμοῦ. Ἀφαιρεῖται μὲντοι καὶ ἀπὸ ἡμῶν τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ ὁ Κύριος, ἔαν ἀναξίως αὐτῷ κεχρημένοι φανώμεν; καταπατούντες αὐτόν, καὶ τῶν σαρκικῶν μαλυσμάτων ἀναπληράντες. Τίς δὲ ὁ τοιοῦτος ἱματισμός; φησὶν. Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε, ὃν ἀφαιρεῖ Κύριος ἀπὸ τῶν δι' ἁμαρτιῶν τὸ σῶμα καταπατούντων, καὶ τὸ αἶμα τῆς διαθήκης κοινῶν ἡγουμένων.

4. Αἱ τοίνυν ἐπὶ τῇ τοῦ σώματος κάλλει μέγα φρονουσαι γυναῖκες, ὑπεραίρουσιν ἑαυτὰς τῶν λοιπῶν, ματαίῳ φρονήματι κεχρημένοι, καὶ ἐπαιρόμεναι πράγματι ταχὺ ἀπαύουσι καὶ ἀποθρόνῳ ὑψηλῶν τε τῶν τραχήλων φέρουσιν, ὑπὲρ τοῦ πᾶσιν αὐτῶν τὰ πρόσωπα εἶναι κατακνή. Ἢ μὲντοι σερμῆ καὶ κοσμία, εἰς γῆν κατακλύουσα ὑπὸ αἰθέρος, ἐπὶ τὰ κάτω καθεικόμενον ἔχει τὸ πρόσωπον· ἢ δὲ ἄσπερος καὶ πολλοὺς ἀγρεύσει τῇ παγίδι τοῦ κάλλους προαιρουμένη, πορεύεται ὑψηλῶ τῷ τραχήλῳ, καὶ ἐν νεύματι ὀφθαλμῶν, καὶ τῆν ἀσέλγειαν τῆς ψυχῆς κατακνήσει τῷ βλέμματι, ἴσθ τε τινα φαρτικὸν ἐξαποστέλλει τοῖς ὀφθαλμοῖς· ὅποιον δὲ τι καὶ ὁ περὶ τοῦ βασιλίσκου κατέχει λόγος, ὃν φασὶ καὶ ἐκ μόνης τῆς ὄψεως διαφθεῖραι τοὺς θεαθέντας. Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶ τινα χρώματα πρὸς κόσμον ταῖς γυναῖξιν ἐπιτηθευμένα τοῦ προσώπου, λευκὸν τε, καὶ ἐρυθρὸν, καὶ ἕτερον μέλαν ὃν (τὸ μὲν λευκότητι τοῦ σώματος καταφεύδεται, τὸ δὲ ἐρυθρὸν ταῖς παρειαῖς ἐπαυθεῖ, τὸ δὲ μέλαν μηχανισθῶς τὰς ὀφθαλμοῖς περιγράφει)· καὶ αὐτὰ περιαιρήσειν ὁ Κύριος ἀπειλεῖ, ἵνα μὴ κλέπτηται, φησὶν, ἡ σωφροσύνη τῶν ἀνδρῶν, μηδὲ ταῖς ζωγραφίαις ταῖς εἰσευθῶν νεωτέρων ὀφθαλμοῖ συναρπάζωνται· αἱ γὰρ πονηραὶ τῶν γυναικῶν διαθέσεις, τὰς ἀσθενεῖς ψυχὰς τῶν συνοικούντων καταδραπνίζουσιν. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες, ὅπως τὸ σερμῶν τῆς χηρείας, καὶ παρὰ ταῖς ἀλόγοις, τοῦ ἐν ταῖς πολυγαμίαις ἀπροσπύς προτιμώτερον. Οἱ μὲν ἄλλως πολέμοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται· αἱ δὲ μητροικαὶ τοῦ μίσους μετὰ τὸν θάνατον ἀρχονται. Ἀλλὰ τὴν τρυφῶνα φασὶ διαζευχθεῖσάν ποτε τοῦ ὁμόζυγος, μηκέτι τὴν πρὸς ἕτερον καταδέχεσθαι κοινωνίαν, ἀλλὰ μένειν ἀσυνδύαστον, μνήμη τοῦ ποτε συζευχθέντος τὴν πρὸς ἕτερον κοινωνίαν ἀπαρνούμενην. Τί οὖν ἡμῶν γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον, μὴ μόνον τὴν αὐτὴν τοῖς ἀλόγοις περὶ τοὺς ὁμόζυγας μὴ ἐπιδεικνυμένων στοργῆν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐυσυτίαν τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν ὀθευόντων, ὑψηλῶ τραχήλῳ, καὶ νεύματι ὀφθαλμῶν, καὶ σφίσματι χρωμάτων, τὴν σωφροσύνην ὑποκλιπτομένων; Ἄ πάντως ἀφαιρηθήσεται τότε, ὅτε γυμνὰ πάντα παρίσταται τῇ Κριτῇ· ὅτε ὄφθαλμοῖς συμπεπτοκνῖα, καὶ παρειὰ κατακνή, καὶ χρώμα πελιδνὸν ὑπὸ τοῦ φόβου καθίστα-

⁵⁸ Galat. III, 27.

(1) Ex comment. in Isa., 464.

(2) Ibid., 467.

(3) Ex homil. VIII in Hexaemer., 76.

(4) Ex epist. CLX, 251.

(5) Ex homil. VIII in Hexaem., 76.

(6) Uterque codex indicat comment. in Isa.

(7) Ex comment. in Isa., 467.

(8) Uterque codex indicat comment. in Isa.

ται· καὶ ἀπολήψεται ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἀπερ ἐν διανοίᾳ λαβόντες, ἀγαπῆτοί, σπεύσωμεν ὡς ἔστι καιρὸς, κατὰ τὰ δοκοῦντα τῷ Θεῷ πολιτεῦσθαι, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΚΥΝΗΣ ΚΑΙ ΚΕΝΟΔΟΞΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Κ'.

1. Ἀμήχανον τὸν μὴ καταδεξάμενον τὸ πρὸς πάντας ὑποδῆς καὶ ἐσχατον, θυνθηθαί ποτε ἢ λοιδορούμενον θυμοῦ κρατῆσαι, ἢ θλιβόμενον διὰ μακροθυμίας περιγενέσθαι τῶν πειρασμῶν. Ὁ δὲ τὴν ἄκραν ταπεινώσειν κατορθώσας, ἐν ταῖς λοιδορίαις πλείονα ἑαυτοῦ καταγνοῦς τὴν εὐτέλειαν, οὐ κινηθήσεται τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν ῥημάτων τῆς ἀτιμίας. Ἀλλ' ἐὰν μὲν ἀκούσῃ πένθης, οὐδὲν ἑαυτὸν πτωχόν οὔτα καὶ πάντων ἐνδεῆ, καὶ τῆς καθ' ἡμέραν παρὰ τοῦ Κυρίου χορηγίας δεόμενον. Ἐὰν δὲ ἀκούσῃ δυσγενῆς καὶ ἐξ ἀφρονῶν, προειλημμένον ἔχει ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ τὸ ἐκ πηλοῦ γεγονῆσθαι· καὶ ἀπαξοπλῆς, μέγας ἐκεῖνος παρὰ Θεῷ ὁ ταπεινοφρόνως κατακλιθεὶς τῷ πλησίον, καὶ ἀνεπαίσχυντος ἐφ' ἑαυτὸν καταδεξάμενος τὰ ἐγκλήματα, κἂν μὴ ἀληθῆ ἦ, ὑπὲρ τοῦ τὸ μέγα ὄφελος χαρίσασθαι τὴν εἰρήνην τῷ ἀδελφῷ. Ομοίως γὰρ ἔστι χαλεπὸν, ἐν τε δυσκολίαις πραγμάτων ἀταπεινώσειν τὴν ψυχὴν διασώσασθαι, καὶ ἐν ταῖς περιφανείαις μὴ ἐπαρῆθαι. Τῷ οὔτι γὰρ θεραπευόμενα τὰ ὑπερήφανα ἦθη, ἑαυτῶν ὑπεροπτικώτερα πέφυκε γίνεσθαι. Τῷ δὲ ταπεινῷ καὶ καταβεβλημένῳ φρονήματι ἐπιταί στυγρὸν ὄμμα καὶ εἰς γῆν συννενευκός, σχῆμα ἡμελημένον, κόμη ἀρχυρῶν, ἐσθῆς ῥυτίσασα ὥστε ἂ ποιούσι οἱ πενθοῦντες κατ' ἐπιτήδευσιν, ταῦτα ἐκ τοῦ αὐτομάτου ἡμῖν ἐπιφαίνεται. Χιτῶν δὲ ζώνης προσεσταλμένος (1) τῷ σώματι· τὸ μέντοι ζῶσμα, μήτε ἄνω τῶν λαγόνων, γυναικῶδες γὰρ· μήτε χαλῶν ὥστε διαδρῆν τὸν χιτῶνα, βλακικόν γάρ. Καὶ τὸ βᾶδισμα μήτε νωθρὸν, ὡς ἐκλύσει τῆς ψυχῆς καταγορεῖν· κατ' αὐτὸ σφοδρὸν καὶ σεσοθημένου, ὡς ἐμπλάκτους αὐτῆς τὰς ὀφθαλμοὺς ὑποφαίνειν. Σκοπὸς δὲ ἐσθῆτος εἰς, ὥστε κάλυμμα εἶναι σαρκὸς πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος αὐταρκές. Μήτε δὲ ἐν χρώματι, τὸ ἀνθηρὸν διωκέσθαι· μήτε ἐν τῇ κατασκευῇ, τὸ λεπτὸν καὶ μαλακόν. Τὸ γὰρ τὰς ἐν ἐσθῆτι εὐχροίας περισκοπεῖν, ἴσον γυναικείῳ κάλλωπισμῷ, ἐν ἐκείναις ἐπιτηδεύουσιν ἄλλοτρίῳ ἄθει παρεΐας καὶ τρίχας ἑαυτῶν καταδιάπτουσαι. Ἀλλὰ μὴν καὶ παχυτάτος οὕτως ὁ χιτῶν ὀφείλει ἔχειν, ὡς μὴ δεῖσθαι κοινωνοῦ πρὸς τὸ θάλπειν τὸν ἐνδύμενον. Καὶ ὑπόδημα, τὸ εὐτέλες μὲν κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀνευθεῶς δὲ τὴν χρεῖαν ἀποπληροῦν. Γυμνάσειν γὰρ ταπεινοφροσύνης ἐστὶν ἢ ἐν ταῖς εὐτελεστέροις πράγμασι διατριβή, τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας θεραπεύουσα. Κενοδοξὸς δὲ ἐστὶν, ὁ ψιλῆς ἐνεκεν τῆς τοῦ κόσμου δόξης ποιῶν τι ἢ λέγων. Οἶον, ὁ ποιῶν ἐλεημοσύνην εἰς τὸ

mo et cogitatione complexi, charissimi, festinemus, dum tempus est, vitæ nostræ actiones ad Dei omnipotentis normam dirigere, ut futurorum etiam bonorum participes efficiamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

575 DE HUMILITATE ET INANI GLORIA
SERMO XX

1. (2) Fieri non potest, ut is qui infimo ultimoque loco erga omnes haberi non vult, queat unquam, aut dum conviciis impetitur, iræ dominari, aut dum afficitur, per patientiam tentationes superare. Qui enim ad summam humilitatem pervenit, is cum in conviciis suam vilitatem majorem prior agnoscat, ob verba ignominiosa animo non commovebitur. Sed si appelletur pauper, novit seipsum pauperem esse, et omnium indigum, ac quotidiano Domini stipendio opus habere: si vero vocatur ignobilis et obscurus, prius sibi in suo corde conscius est, procreatam esse se ex luto: atque, ut breviter dicam, (3) ille demum apud Deum magnus est, qui humilem se proximo exhibet, criminaque, licet falso intentata, inverecunde in se recipit, ut summam utilitatem, pacem nimirum, fratri gratificari valeat. Nam perinde difficile est, in rerum angustia æquam mentem servare, ac in earum amplitudine, ab insolentia temperatam. (4) Superba nempe ingenia quo plus officiose colueris, eo se ipsis fastidiosiora effici consueverunt. (5) Humili autem ac demisso sensui tristis oculus convenit et deorsum vergens, habitus neglectus, squalida coma, vestis sordida; adeo ut quæ lugentes data opera faciunt, ea sua sponte nobis inesse videantur. Tunica cingulo ad corpus astricta sit: cinctus neque ilia exsuperet, id enim muliebre; neque laxus ita ut tunica diffluat, id enim molle. Incessus esto nec segnis, ne animum dissolutum arguat; nec rursus vehemens ac superbus, ne stolidos animi impetus indicet. Unus vestimenti scopus, ut idoneum sit carnis ad hiemem et æstatem operimentum. Neque vero in colore floridum exquiratur, neque in opere tenue ac molle. Etenim in veste pigmentorum lautitias consecrari, non absimile est venustatis studio, quo mulieres ducuntur, dum genas et crines alieno flore inficiunt. Sed et eo usque crassa tunica sit, ut socia opus non habeat, ad eum qui induitur calefaciendum. Calcearium autem pretio quidem vili, sed cui nihil desit ad usum explendum. Humilis enim abjectique animi exercitatio in viliorum tenuiorumque rerum conversatione consistit, gloriæ cupidis medicinam afferens. (6) Inanis autem gloriæ affectator ille est, qui abjectissimæ hujus sæculi gloriæ causa quidpiam aut facit aut dicit. Exempli gratia, (7) qui facit elec

(1) Προσεσταλμένος. Uterque codex, προσεσταλμένος.

(2) Ex hom. in psal. lxi, 193.

(3) Ex epist. ccxix, 39.

(4) Ex epist. ccxxxix, n. 2.

(5) Ex epist. ii, 74.

(6) Unus codex indicat comment. in Isa.

(7) Ex comment. in Isa., 617.

mosynam ad accipiendam ab hominibus gloriam, recipit suam mercedem⁵⁹, nec misericors est nec munificus. Item quicumque temperans est ad ineundam ab hominibus gratiam, temperans non est, cum virtutem non quærat, sed gloriam ex ea proventuram venetur. (1)⁶⁰ Nam Ananiæ initio licebat possessionem suam Deo non polliceri ac vovere: sed postquam ad humanam gloriam respiciens, possessionem suam Deo per pollicitationem consecravit, ut hominibus **576** ob munificentiam esset admirationi, parte pretii seposita, ejusmodi adversum se indignationem Domini commovit, cujus Petrus minister fuit, ut ne pœnitentiæ quidem spatium inveniret. (2) Dominus enim qui superbis resistit, et humiliat peccatores usque ad terram⁶¹, hic ipse superbiorum contumeliam depressurum se pollicetur. Qui igitur humiliat superbos, idem illos ab ea similitudine quam cum diabolo superbiæ parente habent, liberat; et eos inducit, ut fiant discipuli ejus, qui ait: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde*⁶². (3) Quid de te magnificentius cogitas, quod populorum agmina cecideris, atque civitatum potentatus subverteris? Nonne ea etiam ratione securis insolescere possit, quod excelsas superbasque arbores humi dejiciat? ipsa quoque serra, quod solida firmaque ligna dividat? At vero neque sine manibus scindit securis, nec absque trahente se dividere serra potest.

2. (4) Quod si proximum peccantem videris, cave consideres ipsius peccatum solum: sed etiam quæ fecit aut facit recte, cogita; et sæpe cum deprehendes teipso meliorem, expensis rebus omnibus, non una duntaxat parte examinata. Neque enim Deus hominem ex parte expendit: *Ego enim, inquit, operas et cogitationes eorum venio congregaturus*⁶³. Quin etiam cum Josaphat aliquando ob præseus peccatum increparet, meminit quoque recte factorum ipsius, his verbis: *Verumtamen verba bona inventa sunt in te*⁶⁴. (5) Qui igitur multis magnisque peccatis obnoxius est, eum sæpe liberat humilitas. Itaque ne te ipse præ altero justificaveris, nequando Dei sententia, etsi tua justificatus, condemnere. Perpetrasse te boni aliquid arbitraris? Age gratias Deo, nec te extolle contra proximum. Quid enim proximum juvisti, quod fidem es confessus, aut exsilium perpessus ob Christi nomen, aut jejuniū labores constanter pertulisti? Lucrum tuum est, non alterius. Time ne similiter cadas atque diabolus, qui, elatus contra hominem, ab homine prostratus est, et vice scabelli traditus est conculcato. In summa, memineris veri illius proverbii: *Superbis Deus resistit, humilibus vero dat gratiam*⁶⁵. Habe in promptu sententiam Domini: *Omnis qui se*

A δόξασθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπέχει τὸν μισθόν, καὶ οὐκ ἔστιν ἐλεήμων οὐδὲ κοινωνικός. Καὶ ὁ σωφρονῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀρέσκειαν, οὐκ ἔστι σώφρων, οὐ τὴν ἀρετὴν διώκει, ἀλλὰ τὴν ἀπ' αὐτῆς δόξαν θηρώμενος. Ἐξῆν γὰρ τῷ Ἀνανία τὴν ἀρχὴν μὴ ἐπαγγεῖλαι τῷ Θεῷ τὴν κτῆσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀπιδὼν δόξαν, τὸ μὲν κτῆμα (6) διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῷ Θεῷ ἀφιέρωσεν, ὡς ἂν θαυμασθεῖη παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῇ φιλοτιμίᾳ, τοῦ τιμῆματος δὲ ἐνοσίσατο· τοιαύτην ἐκίνησε καθ' ἑαυτοῦ τοῦ Κυρίου τὴν ἀγανάκτησιν, ἧς ὑπερέτης ὁ Πέτρος ἦν, ὡς μηδὲ μετανοίας προθεσμίαν εὔρειν. Ὁ γὰρ ἀντιτασσόμενος ὑπερηφάνοις Κύριος, καὶ ταπεινῶν ἀμαρτωλοῦς ἕως γῆς, οὗτος ἐπαγγέλλεται τὴν ὕβριν τῶν ὑπερηφάνων ταπεινώσειν. Ὁ οὖν ταπεινῶν τοὺς ὑπερηφάνους, ῥύεται μὲν αὐτοὺς ἐκ τῆς πρὸς τὸν διάβολον ὁμοιότητος, ὅς ἐστι πατὴρ τῆς ὑπερηφανίας, ἐνάγει δὲ αὐτοὺς πρὸς τὸ μαθητεῦσθαι τῷ εἰπόντι· Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. Τί μέγα φρονεῖς ἐπὶ σεαυτῷ, ὡς κόπτουσι ἔθνη, καὶ καθαιροῦντι δυναστείας τῶν πόλεων; Ἢ οὕτως γ' ἂν καὶ ἡ ἀξίνη μέγα φρονεῖη, ὡς τὰ ὑπερογκὰ τῶν δένδρων εἰς γῆν καταβάλλουσα· καὶ ὁ πρίων, ὡς τὰ συνεστῶτα καὶ ἠνωμένα τῶν ξύλων διαιρῶν. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἀξίνη ἄνευ τῶν χειρῶν κόπτει, οὔτε ὁ πρίων ἄνευ τοῦ ἔλκοντος αὐτόν.

2. Κἂν τὸν πέλας ἀμαρτάνοντα θεωρήσης, μὴ τοῦτο μόνον αὐτοῦ σκοπήσης· ἐνδυμήθητι δὲ καὶ ὅσα πέπραχεν ἢ πράττει καλῶς, καὶ πολλάκις εὐρήσεις αὐτὸν ἀμεινονα σεαυτοῦ, διὰ πάντων ἐξετάζων καὶ μὴ μερικῶς ψριζόμενος. Οὐδὲ γὰρ Θεὸς μερικῶς ἐξετάζει τὸν ἄνθρωπον· Ἐγὼ γὰρ, φησὶ, τὰ ἔργα καὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν ἔρχομαι συναγαγεῖν. Καὶ τῷ Ἰωσαφάτ ἐπιτιμῆσας ποτὲ διὰ τὴν παρὰ πόδας ἀμαρτίαν, ἐμνήσθη καὶ τῶν κατωρθωμένων αὐτῷ, λέγων· Πλὴν ἀλλὰ λόγοι ἀγαθοὶ εὐρέθησαν ἐν σοί. Οὕτω ῥύεται πολλάκις ἡ ταπεινοφροσύνη τὸν ἡμαρτηκότα πολλὰ καὶ μεγάλα. Μὴ οὖν σεαυτὸν δικαιώσης ὑπὲρ ἕτερον, μήποτε δικαιωθείς τῇ σεαυτοῦ ψήφῳ, τῇ τοῦ Θεοῦ κατακριθῆς. Οἶει τι κατορθοῦν ἀγαθόν; εὐχαρίσται τῷ Θεῷ, μὴ κατὰ τοῦ πλησίον ἐπαίου. Τί γὰρ ὠνήσας τὸν πλησίον, ὅτι πίστιν ὁμολόγησας, ἢ φυγὴν ὑπέμεινας διὰ τὸ ὄνομα, ἢ τοῖς τῆς νηστείας ἐνεκαστέρησας πόνοις; Οὐχ ἕτερου τὸ κέρδος, ἀλλὰ σὸν. Φοβήθητι τῆς τοῦ διαβόλου πτώσεως τῆι ὁμοίωσιν· ὅς ἐπαρθείς κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, πέπτωκεν ὑπὸ ἀνθρώπου, καὶ παραδέδοται πάτημα τῷ πεπατημένῳ. Καθόλου μέμνησο τῆς ἀληθοῦς παρουσίας· Ὑπερηφάνοις Θεὸς ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. Ἐχε τοῦ Κυρίου τὸ ῥῆμα πρόχειρον· Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτοῦ, ταπει-

⁵⁹ Matth. vi, 2. ⁶⁰ Act. v, 5 qq. ⁶¹ Jac. iv, 6. ⁶² Matth. xi, 29. ⁶³ Isa. lxvi, 18. ⁶⁴ II Paral, xix, 5. ⁶⁵ Jac. iv, 6.

(1) Ex serm. ascetic., 319.

(2) Ex comment. in Isa., 383.

(3) Unus codex indicat comment. in Isa.

(4) Ex hom. De humilitate, 161.

(5) Ibid. 160.

(6) Τὸ μὲν κτῆμα. Regius codex 1992 addit διὰ τῆς ἐπαγγελίας, quod quidem asciscere non dubitavi, cum in ipso etiam contextu reperitur.

νοθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψώθησεται. Μὴ γίνου κριτὴς ἀνίστος ἑαυτοῦ, μηδὲ πρὸς χάριν ἐξέταζε, εἰ μὲν τι δοκεῖς ἔχειν καλόν, τοῦτο ἐν ψήφῳ τίθεις, τῶν δὲ πταισμάτων ἔχων ἐπιλασθαιόμενος, μηδὲ ἐφ' οἷς μὲν σήμερον κατορθοῖς μεγαλυνόμενος, ἐφ' οἷς δὲ πρότερον καὶ πάλαι κακῶς εἰργάσῃ, συγχώρησιν ἑαυτῷ διδούς· ἀλλ' ὅταν σε τὸ παρὸν ἐπάρῃ, τὸ παλαιὸν εἰς ἀνάμνησιν ἀγέτω, καὶ πάσης τῆς ἀναισθητοῦ φλεγμονῆς. Τῷ ὄντι γὰρ χαλεπώτατον ἐστὶν ἑαυτὸν ἐπιγινώσκειν. Οὐ γὰρ μόνος ὁ ὀφθαλμὸς τὰ ἔξω βλέπων, ἐφ' ἑαυτὸν οὐ κέχρηται τῷ ὄραϊ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἡμῶν ὁ νοῦς ὁξείως τὸ ἀλλότριον ἀμάσθημα βλέπων (1), βραδύς ἐστι πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἐλαττωμάτων ἐπίγνωσιν. Μὴ βαρὺς ἐν ἐπιτιμήσεσι γίνου, μηδὲ ταχέως, μηδὲ ἐμπαθῶς ἐξελέγγων· αὐθαδέες γὰρ τὸ τοιοῦτον. Μηδὲ ἐπὶ μικροῖς καταδικάζε, ὡς ἀκριβοδίκαιος αὐτὸς ὑπάρχων· ἀλλὰ τοὺς ἐν παραπτώματι προσλαμβάνων (2), πνευματικῶς καταρτιζὼν αὐτούς, ὡς ὁ Ἀπόστολος παρακαλεῖ, Σκοπῶν σεαυτοῦ, μὴ καὶ σὺ πειρασθῆς. Εἰ μὲν γὰρ ἀμαρτανόμενι τι, βελτίους ἐσόμεθα νοουετούμενοι· εἰ δὲ οὐδὲν ἀδικούμεν, ἀπὸ τίνος μισούμεθα; Ἐκβάλε τῆς σεαυτοῦ ψυχῆς τὸ οἰεσθαι μηδενὸς ἑτέρου εἰς κοινωνίαν προσδεῖσθαι. Οὐ γὰρ κατὰ ἀγάπην περιπατοῦντος, οὐδὲ πληροῦντός ἐστιν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς συναφείας ἑαυτὸν ἀποτέμναι. Μὴ ποτε τὸ τοῦ πολέμου κακὸν κύκλιον περιῶν, καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔλθῃ· κἄν μὲν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἡμεῖς τῆς ἐπικρείας παραπολεύσωμεν, οὐδὲ τοὺς συναίγωντας εὐρήσομεν, διὰ τὸ ἐν χαρῇ τῆς εὐθυμίας ἡμῶν μὴ προκαταβαλέσθαι τοῖς ἡδικημένοις τὸν τῆς συμπαθείας ἔρανον. Ἐμοὶ το παντελῶς ἀγνωεῖσθαι πλέον ἐσπούδασται, ἢ τοῖς φιλοδόξοις τὸ διαφραίνεσθαι. Καὶ σὺ τοίνυν τοσαύτην ποιῶ σπουδὴν μὴ δοξάζεσθαι παρὰ ἀνθρώποις, ὅσην ἕτεροι περὶ τὸ δοξάζεσθαι. Ἀλλὰ προεδρίας ἡξιώθης, καὶ περιέπουσί σε ἄνθρωποι καὶ δοξάζουσι; γίνου τοῖς ὑπακόοις ἴσος· τὸν γὰρ θέλοντα πρῶτον εἶναι, δούλου εἶναι πάντων ὁ Κύριος ἐκέλευσε. Μωϋσῆς ὁ μέγας, ὁ πάντα εὐπειθῆς καὶ ὑπήκοος, ὅτε ἀπεστέλλετο πρὸς τὸν λαόν, Δέομαι, φησὶ, Κύριε, προχειρίσαι ἄλλον ὃν ἀποστείλεις. Αἰ· ὁ καὶ οἰοῦναι φιλοεικότερον ἀντέχεσθαι αὐτοῦ τὸν Θεὸν κατεσκεύασεν, αὐτῇ τῇ παραίτησει καὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς ἀσθενείας τὸ ἄξιον τοῦ προσεστῆναι δεικνύς. Διὸ καλῶς ἔχει τὸ παράγγελμα· Μὴ ζήτηί γενέσθαι κριτῆς, μήπως οὐκ ἰσχύσης (3) ἐξῆραι ἀδικίας. Ὁ μὲντοι προφητικὸς λόγος τὴν παραίτησιν τῶν ἐλκομένων ἀρχεῖν, ὑπὸ τῶν στασιαζόντων οὐ καθόλου φησὶ γενενησθαι. Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, Οὐκ ἔσομαι ἀρχηγός, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης· Οὐκ ἔσομαι ἀρχηγός τοῦ λαοῦ τούτου· καὶ τὴν αἰτίαν ἐπέγαγεν, ὅτι Αἰ γλώσσαι αὐτῶν μετὰ ἀνομίας τὰ πρὸς Κύριον ἀπειθοῦσιν. Εἶτα Μωϋσῆς μὲν ἐπὶ περιφάνειαν βίου καὶ λαοῦ προστασίαν τοσοῦτου καλούμενος, παραίτεῖται· Τίς εἰμι, ὅτι πο-

*exaltat, humiliabitur; omnis vero qui se humiliat, exaltabitur*⁶⁶. Ne tui ipsius fias iudex iniquus, neque ad gratiam expende, si videare tibi quidquam boni habere, illud numerans, delicta oblivioni ultro tradens: neque ob recte facta hodierna insolescas, neque recentium aut veterum malefactorum tibi veniam concedas: sed cum praesens reddiderit te elatum, revoca in memoriam antiquam agendi rationem, sicque stolidus tuus tumor cessabit. (4) Et vero seipsum cognoscere, videtur esse res omnium difficillima. Non enim solum oculus extrinseca prospiciens, ad semet conspiciendum visu non utitur: sed et ipsa mens nostra acute peccatum alienum intuens, ad propria agnoscenda delicta tarda est. (5) Ne sis in objurgando gravis, neque cito, neque animo commoto redarguas; hoc enim resipit arrogantiam quamdam; neque ob res parvi momenti condemnes, tanquam si ipse perfecte justus exsistas. Quos in peccato **577** deprehendis, spiritualiter ipsos instrue, uti monet Apostolus, *Considerans teipsum, ne et tu tenteris*⁶⁷. (6) Nam si qua re offendimus, commonefacti meliores evadimus; si vero nihil delinquimus, cur odio habemur? (7) Hortor igitur, hanc opinionem ex animo tuo ejicias, te nemine alio ad communionem indigere. Non enim est viri secundum charitatem ambulantis, aut Christi legem adimplentis, sese a fratrum conjunctione abscindere. Ne forte belli malum quod in orbem circumagitur, tandem aliquando ad nos etiam perveniat; ac si nos quoque una cum aliis injuriæ participes simus, non inveniamus, qui commiserescant, eo quod lætitiæ tempore iis qui injuria afficiebantur, commiserationis symbolam non erogaverimus. (8) Mihi enim omnino ignorari magis studio fuit, quam gloriæ cupidis in luce versari. (9) Tu igitur tantum studii in eo ponito, ut ne apud homines gloria afficiare, quantum cæteri ut gloriam adipiscantur. At adeptus es præclaram dignitatem, hominesque colunt te atque observant, et gloriam dant? Esto subditis similis. Nam qui vult primus esse, eum omnium servum esse Dominus jussit^{67*}. (10) Magnus ille Moses, quo nemo unquam tractabilior atque obedientior fuit, quando ad populum mittebatur, aiebat: *Obsecro, Domine, elige alium quem mittes*⁶⁸. Ex quo factum est ut Deus ipsum urgeret quasi pertinacius, utpote qui hac ipsa recusatione et suæ infirmitatis confessione se primatu dignum ostenderet. Quapropter egregia est admonitio illa: *Ne quæras fieri iudex, ne forte non possis auferre iniquitates*⁶⁹. Attamen recusationem eorum, qui a

⁶⁶ Luc. xiv, 11. ⁶⁷ Galat. vi, 4. ^{67*} Marc. x, 44.

⁶⁸ Exod. vi, 13. ⁶⁹ Eccli. vii, 6.

(1) Βλέπων. Regius codex, προβλέπων.

(2) Προσλαμβάνων. Idem, προσλαμβάνων.

(3) Οὐκ ἰσχύσης. Ita Regius codex. Editi, ἰσχύσεις.

(4) Ex hom. ix in *Hexaem.*, 87.

(5) Ex hom. *De humilitate*, 162.

(6) Ex epist. lxx, 154.

(7) Ex epist. lxxv, 158.

(8) Ex epist. ccx, 313.

(9) Ex hom. *De humilitate*, 162.

(10) Ex comment. in *Isa.*, 457.

seditionis ad accipiendum principatum compellebantur, generalem non fuisse declarat sermo propheticus. Non enim simpliciter ait: *Non ero princeps*: sed cum adjectione, *Non ero princeps populi hujus*. Atque causam subjunxit. Quia *Linguae eorum cum iniquitate, his quae Domini sunt, non obtemperant*. (1) Ac Moses ad splendidissimum vitae genus et ad tanti populi praefecturam accitus, abnuitet deprecatur: *Quis sum ut pergam ad Pharaonem regem Aegypti, et educam populum ex terra Aegypti*⁷⁰? Et rursus: *Precor, Domine, non sum idoneus ante hesternum, neque ante tertium diem, neque ex quo cepisti loqui ad famulum tuum*⁷¹. Et iterum: *Supplicor, Domine, elige alium qui possit, quem mittes*⁷². Dominus autem ad illum: *Abi, et dux esto populi hujus, et mittam angelum meum ante te*⁷³. (2) Quid igitur Moses: *Obsecro, Domine, nisi tu ipse proficiscaris ante nos, ne nos hinc educas*⁷⁴? (3) Isaias autem licet nihil hujusmodi audisset, sed esset solam mittendae legationis necessitatem edoctus, se ipse libens obtulit, ac injecit sese in media pericula. (4) Quae igitur horum virorum sententia? Mosis haec erat cogitatio, populum illum peccatis obnoxium esse atque indigere eo, qui remittat peccata, id quod angeli praestare non possunt. Angeli enim multant quidem delinquentes, ac ulciscuntur, delicta vero non queunt condonare. Veniat igitur verus legislator, potens ille Servator, qui solus potestatem habet remittendorum **578** peccatorum. (5) Isaiæ vero, quod prae charitatis exsuperantia atque ardore, nihil eorum quae sibi a populo timere poterat, reputaret. Horum utriusque facta imitemur, ut futura quoque bona consequi possimus, in Christo Jesu Domino nostro, quocum Patri simul et sancto Spiritui, gloria, honor, potestas, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

DE PROSPERA ET ADVERSA FORTUNA, ET DE PRUDENTIA.

SERMO XXI.

1. (6) Res secundae, et quarum studio plerique tenentur, stabilitatem ac diuturnitatem non habent, neque res adversae ac tristes constanter perseverant: sed agitationi cuidam motuique et inopinatis mutationibus obnoxia sunt omnia. Neque enim corporis valetudo, neque juventutis flos, neque domus felicitas, neque reliqua vitae prosperitas, diu durat: sed si in hac vitae serenitate versaris, tamen rerum procellam ac tempestatem aliquando exspecta. Veniet enim morbus, veniet et paupertas, vento non semper a puppi surgente. Sed et virum in omnibus spectabilem ac æmulandum invadunt inexpectata plerumque dedecora, atque improvisi casus quasi quidam turbines omnem felicitatem interturbant. Imo etiam assidua mala sunt tibi fluctuum loco, quorum alii aliis succedunt. Videbis vero aliquando et haec praeterlapsa, vitamque in

A ρεύσομαι πρὸς Φαραὴν βασιλέα Αἰγύπτου, καὶ ἐξάξω τὸν λαὸν ἐκ τῆς Αἰγύπτου; καὶ πάλιν· Δέσποινα, Κύριε, οὐχ ἱκανὸς εἶμι πρὸς τῆς χθῆς, οὐδὲ πρὸς τῆς τρίτης ἡμέρας, οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λέγειν τῷ θεράποντί σου· καὶ πάλιν· Δέσποινα, Κύριε, προσχέρισαι ἄλλον δυνάμενον, ὃν ἀποστείλεις. Ὁ δὲ Κύριος (7) πρὸς αὐτόν· Πορεύου καὶ ὁδήγηε τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ τὸν ἄγγελόν μου ἐξαποστέλω ἔμπροσθέν σου. Τί οὖν ὁ Μωϋσῆς· Δέσποινα, Κύριε, εἰ μὴ αὐτὸς σὺ προπορεύῃ ἡμῶν, μὴ ἀναγῆγης ἡμᾶς ἐντεῦθεν; Ἠσαΐας δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀκούσας, ἀλλὰ μόνον τὴν χρείαν διδάχθεὶς τῆς ἀποστολῆς, ἔκων ἑαυτὸν ἐπέδωκε, καὶ μέσῃς ἐπέβη τοῖς δεινοῖς. Τίς οὖν ἡ διάνοια τῶν ἀνδρῶν; Τοῦ μὲν Μωϋσεως, ὅτι ἁμαρτωλὸς ὁ λαὸς, καὶ χροῖζει τοῦ ἀφιέντος ἁμαρτίας, ὅπερ ἄγγελοι ἀδύνατον. Τιμωροὶ μὲν γὰρ τῶν ἁμαρτανομένων ἄγγελοι, συγχωρητικοὶ δὲ τῶν πλημμελουμένων, οὐκ ἔτι· ἐλθέτω οὖν ὁ ἀληθινὸς νομοθέτης, ὁ δυνατὸς Σωτὴρ, ὁ μόνος ἔχων ἐξουσίαν ἀφιέναι ἁμαρτίας· τοῦ δὲ Ἠσαίου, ὅτι τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀγάπης, οὐδὲν τῶν μελλόντων ἐπάγεται αὐτῷ παρὰ τοῦ λαοῦ ἐλογίσατο. Τοῦτων ἑκατέρου τὸν τρόπον ζηλώσωμεν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ διῆσα, τιμὴ, κράτος, σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

VENIAT igitur verus legislator, potens ille Servator, qui solus potestatem habet remittendorum **578** peccatorum. (5) Isaiæ vero, quod prae charitatis exsuperantia atque ardore, nihil eorum quae sibi a populo timere poterat, reputaret. Horum utriusque facta imitemur, ut futura quoque bona consequi possimus, in Christo Jesu Domino nostro, quocum Patri simul et sancto Spiritui, gloria, honor, potestas, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

ΠΕΡΙ ΕΥΤΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΔΥΣΤΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΗΣΕΩΣ.

C

ΛΟΓΟΣ ΚΑ΄.

1. Οὐτε τὰ δεξιὰ καὶ περισπούδαστα τοῖς πολλοῖς τὸ ἐπὶ τὸ καὶ μόνιμον ἔχει, οὐτε τὰ περιστατικὰ τῶν πραγμάτων καὶ καταφθῆ παγίως ἠδραστὰ, ἀλλὰ πάντα σάλλῃ τινὶ καὶ κλόνῳ καὶ μεταβολαῖς ἀδοκῆτοις ὑπόκειται. Οὐτε γὰρ ὑγεία σώματος, οὐτε νεότητος ἄνθος, οὐτε εὐθηνία οἴκου, οὐχ ἡ λοιπὴ συμμετρία (8) τοῦ βίου ἐπὶ πολὺ διαμένει· ἀλλ' ἐν τῇ εὐοδίᾳ ὧν τοῦ βίου, ἐκδέχου ποτὲ καὶ χειμῶνα πραγμάτων. Ἦξει γὰρ νόσος, ἤξει πένια, οὐκ ἀεὶ κατὰ πρόμνην ἵσταμένου τοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ καὶ τὸν περιβλεπτόν ἐν πᾶσι καὶ ζηλωτὸν ἀδοκῆτοι πολλάκις ἀδοξίαι καταλαμβάνουσι· καὶ πᾶσαν εὐημερίαν τοῦ βίου, οἷον σπιλάδες τινὲς, περιστάσεις ἀβούλητοι συνετέραξαν. Καὶ ἡ συνέχεια τῶν κακῶν ὡσπερ κύματα σοὶ ἐστίν, ἀλλὰ ἐπ' ἄλλοις ἐπεχειρόμενα. Ὄφει δὲ ποτε καὶ ταῦτα παραδραμόντα, καὶ πρὸς ἰλαρότητα καὶ λευκὴν ὄντως γαλήνην τὸν βίον μεταβιβάλλο-

⁷⁰ Exod. iii, 11. ⁷¹ Exod. iv, 10. ⁷² ibid. ⁷³ Exod. xxxii, 34. ⁷⁴ Exod. xxxiii, 15.

(1) Ex comment. in Isa., 514.
(2) Ibid., 517.
(3) Ibid., 514.
(4) Ibid., 517.

(5) Uterque codex indicat comment. in Isa.
(6) Ex hom. in princip. Prov., 141.
(7) Ὁ δὲ Κύριος. Regius codex, ὁ δὲ Θεός.
(8) Συμμετρία. Contextus habet, εὐημερία.

μενον. Ὡσπερ γὰρ θάλασσαν ἀμείχανον τὴν αὐτὴν ἐπὶ πολὺ διαρκέσαι (τὴν γὰρ νῦν λείαν καὶ σταθεράν, μικρὸν ὕστερον ὄψει βίαις ἀνέμων τραχυνομένην· καὶ μέντοι καὶ τὴν ἀγροαίνουσαν καὶ βρασσομένην τῷ κλύδωνι, βαθεῖα γαλήνη ταχὺ καταστρέφεται), οὕτω καὶ τὰ τοῦ βίου πράγματα ῥαδίως λαμβάνει τὰς περιστροφὰς ἐφ' ἑκάτερα. Διὰ τοῦτο κυβερνήτου χρεία, ἵνα καὶ ἐν γαλήνῃ τοῦ βίου, πάντων αὐτῆ κατὰ νοῦν (1) προϊόντων, τὰς μεταβολὰς ἐκδέχεται, καὶ μὴ ὡς ἀθανάτοις τοῖς παροῦσιν ἐπαναπαύηται· καὶ ἐν τῇ σκυθρωποτέρῃ καταστάσει μὴ ἀπελπίζῃ τῶν ἀγαθῶν (2), ὡς ἂν μὴ τῇ περισσοτέρῃ λύπη καταποθεῖς ὑποβρύχιος φέρεται. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νοήμων κυβερνήτης, ὁ ἐστοχασμένος (3) τῆς ὑποκειμένης φύσεως μεταχειριζόμενος τὰ συμπίπτοντα, καὶ ὁμοίως ἀεὶ αὐτῷ διαμένων, μήτε ἐπαιρόμενος ἐν ταῖς εὐθυμίαις, μήτε καταπίπτων ἐν ταῖς συμφοραῖς. Καίτοι κυβερνήτῃ μὲν οὐκ ἐγγίται γαλήνην ποιεῖν ὅτε βούλεται, ἡμῖν δὲ ἀκύμονα ἑαυτοῖς καθιστᾶν τὸν βίον καὶ πάνυ ῥάδιον, εἰν τοὺς ἐνθάθεν ἐκ τῶν παθῶν ἐπανισταμένους θορύβους κατασιγᾶσθαι, καὶ τῶν ἐξώθεν προσπιπτόντων ὑψηλοτέρων τὴν γνώμην καταστησώμεθα. Ἐπεὶ οἷγε σφοδρῶς ταῖς τοῦ βίου μερίμναις κατελημμένοι, οἷον ὄρνιθες πολύσαρκοι, εἰκῆ τὸ πτερόν ἔχοντες, κάτω πονοῦνται μετὰ τῶν βοσκημάτων.

2. Πολλοὶ δὲ πολλάκις πολλὰ συναβροίσαντες ἐκ νεότητος, περὶ τὰ μέσα τοῦ βίου γενόμενοι, ἐπαναστάντων αὐτοῖς πειρασμῶν ἐκ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, οὐκ ἔνεγκαν τοῦ χειμῶνος τὸ βῆρος, διὰ τὸ τὴν κυβερνήσιν αὐτοῖς μὴ παρεῖναι, ἀλλὰ πάντων ἐκείνων τὴν ζημίαν ὑπέμειναν. Καὶ οἱ μὲν, Περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν· ἄλλοι δὲ, σωφροσύνην ἢ συνήγαγον ἐκ νεότητος, ὡσπερ καταυγίδος τινὸς τῆς πονηρίας ἡθουῆς ἐπιδραμούσης, ἀπώλεσαν. Ἐλεεινότερον θέαμα, μετὰ νηστείαν, μετὰ σκληραγωγίαν, μετὰ προσευχὴν ἐκτενῆ, μετὰ δάκρυον θαφίλης, μετὰ ἐγκράτειαν εἰκοσὶ πονοῦν ἢ τριάκοντα, δι' ἀπροσεξίαν ψυχῆς καὶ ἀμέλειαν, γυμνὸν ἀπάντων ἀποδειχθῆναι· καὶ παραπλήσιον γενέσθαι τὸν τῆ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν εὐθηνούμενον, ἐμπόρῃ τιμῆ μεγάλῃ, ὅς τῷ πλήθει τῶν ἀγογγίμων ἐπαγγαλλόμενος, ἐξουρίας αὐτῷ τῆς νηὸς φερομένης, τὰ φοβερά πελάγη διαδραμῶν, πρὸς αὐτοῖς τοῖς λιμῆσι διαῤῃχθέντος τοῦ πλοίου, πάντων ἀθρόον ἔρημος ἀπεδείχθη. Τοὺς τοιοῦτους ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ. Ἐλεος γὰρ ἐστὶ πάθος ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένους, παρὰ τῶν συμπαθῶς διατιθεμένων γινόμενον. Ἐλεούμεν τὸν ἐκ μεγάλου πλοῦτος πρὸς τὴν ἐσχάτην πενίαν καταπεσόντα, τὸν ἐκ τῆς ἄκρας εὐεξίας τοῦ σώματος εἰς τὴν ἐσχάτην ἀσθένειαν καταβληθέντα, τὸν ἐπὶ κάλλει καὶ ὥρᾳ σώματος ἀγαλλόμενον καὶ ὑπὸ τῶν αἰσχί-

A hilaritatem et in vere jucundam tranquillitatem transmutatam. Quemadmodum enim fieri non potest, ut mare diu idem permaneat (quod enim nunc tranquillum ac stabile vides, paulo post conspicias ventorum vi exasperatum; quod vero efferratum est et aestu effervescens, mox tranquillitas alta sedat), sic etiam res mundanae in utramque partem facile convertuntur. Eam ob causam gubernatore opus est, ut et in vitae tranquillitate, omnibus ex animi sententia procedentibus, mutationes praestoletur, nec in praesentibus tanquam semper permansuris conquiescat; neque in molestissimo etiam rerum statu meliora desperet, ne abundantiori maerentia absorptus submergatur. (4) Nam ille demum intelligens est gubernator, qui subjectae naturae habitatione, ea quae accidunt, tractat, quique sibi ipse similis semper permanens, neque rebus laetis effertur, neque in arumnis animo concidit. Nam nauclero quidem non licet tranquillitatem facere cum voluerit, sed nobis tranquillam nobis ipsis vitam constituere, etiam omnino facile, si tumultus intus ex vitis insurgentes compescamus, et his quae extrinsecus accidunt, altiore animo stabiliamus. Nam qui vitae curis admodum detenti 579 sunt, veluti carnosae aves frustra alis instructae una cum pecoribus humi serpunt.

2. (5) Plerique vero multis a juventute collectis, ubi ad mediam fere aetatem progressi sunt, nequitiae spiritibus adversus eos tentationes excitantibus, tempestatis onus, utpote gubernatione destituti, non sustinuerunt: sed omnium illarum rerum jacturam fecere. Ac alii quidem *Circa fidem naufragaverunt*⁷⁵, alii, prava voluptate in modum procellae ejusdam ingruente, comparatam ab juvena castitatem amiserunt. Miserabile spectaculum, post jejunium, post durum vitae genus, post prolixas preces, post lacrymas large profusas, post continentiam annorum viginti, aut forte triginta etiam, per animi inconsiderantiam ac incuriam, nudum et spoliatum omnibus inveniri; ac similem fieri eum, qui praceptorum quaestu opulentus est, praediviti cuiquam mercatori, qui, ob copiam mercium laetus, secundo vento delata nave, horrenda maria emensus, diffracto ad ipsos portus navigio, repente omnibus nudatur. Hujuscemodi enim hominum *Deus noster miseretur*. (6) Misericordia siquidem affectio est erga eos qui praeter meritum depressi sunt, ab iis qui miseratione moventur proficiscens. Miseramur eum, qui ex magnis divitiis in extremam incidit paupertatem; eum, qui ex optima corporis habitudine ad summam redactus est debilitatem: eum, qui ob pulchritudinem ac

⁷⁵ I Tim. I, 19.

(1) Κατὰ νοῦν. Legitur in contextu, κατὰ ῥοῦν. Sic etiam habet codex Reg. 1910.

(2) Τῶν ἀγαθῶν. Contextus, ἑαυτὸν, nec de se desperet.

(3) Ἐστοχασμένως. Sic habet contextus. Editi,

ἐστοχασμένος.

(4) Ex epist. ccxciii, 431.

(5) Ex hom. in princip. Prov., 112.

(6) Ex hom. in psal. cxiv, 201.

elegantiam corporis prægestiebat, sed a foedissimis ac turpissimis morbis corruptus est. Quoniam igitur et nos in paradiso degentes, eramus aliquando clari ac spectabiles, et tamen ob ejectionem inglorii et abjecti evasimus, Deus nostri miseretur, dum quales nos ex qualibus facti simus, videt. Quapropter Adamum hac misericordiae voce revocabat, dicens: *Adam, ubi es*⁷⁶? Non enim edoceri quærebat omnium gnarus, sed intelligere ipsum volebat, qualis ex quali factus esset. *Ubi es?* quasi dicat

3. (1) Oportet itaque rationem, quæ tanquam iudex supremum in nobis locum sortita est, singula dijudicare et expendere, utrum recipienda sint necne, atque etiam assensionibus, et animæ motibus non sine diligenti iudicio aditum concedere. Hoc enim est quod ait Paulus: *Si enim nos ipsos iudicaremus, non utique iudicaremur*⁷⁷. Ne igitur curiosius futura indages, sed præsentibus utiliter utere. Quid enim prodest cognitionem præcipere? Si certe bonum erit quod futurum est, eveniet, licet non prænoveris: sin molestum, quid juvat mœrore in antecessum consumi? (2) Duplex est prudentiæ nomen: una enim suum ipsius commodum tuetur, sic tamen, ut simul struat proximo insidias, qualis est serpentis prudentia, caput suum custodientis. Hæc videtur astuta quædam esse morum malignitas, quæ cito quod sibi utile est comminiscitur, ac simpliciores deprædatur: quali prudentia fuit villicus iniquitatis. Vera autem prudentia, agendorum et non agendorum cognitio est et secretio: quam qui sequitur, nunquam secedet a virtutis operibus, nunquam exitioso vitii jaculo transfigetur.

580 4. (3) Quandoquidem unusquisque nostrum non potest per se invenire quid factum oporteat, propterea beneficus erga nos Deus consiliarios dat, non dominos. (4) Regis enim est imperare subditis, consilarii autem utilia suadere volentibus. (5) Itaque nostrum unusquisque se arbitretur, non ut principem semetipsum, sed ut consiliarium a Domino datum populo, existimet. Talis erat consiliarius Novi Testamenti Paulus, cum ait: *Consilium vero do, ut misericordiam consecutus a Domino*⁷⁸. Magnum vero beneficium est, prudentis ac benevoli consilarii præsentia, qui quod deest prudentiæ consulentibus supplet. Quanta autem sit consilii utilitas demonstrat in primis Moyses, vir omni Ægyptiorum sapientia instructus, qui ut amicus amico, ita cum Deo colloquebatur. Is a socero

Λ στων παθῶν διαφθαρέντα. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἡμῶν ποτε εὐδοξοῖ ἐπὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς, ἐγενόμεθα δὲ ἡδοξοὶ καὶ ταπεινοὶ διὰ τὴν ἐκπτώσιν, ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ, ὁρῶν ἡμᾶς οἷοι ἀνθ' οἷων γεγονάμεν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀνεκαλεῖτο τῆ τοῦ ἐλέου φωνῆ, λέγων· Ἀδὰμ, ποῦ εἶ; Οὐ γὰρ διδασχθῆναι ἐζητεῖ ὁ πάντα εἰδῶς, ἀλλὰ νοῆσαι αὐτὸν ἐβούλετο οἷος ἀνθ' οἷου γέγονε. Ποῦ εἶ; ἀντὶ τοῦ. Εἰς ποῖον πτώμα κατέληλυθας ἀπὸ τηλικούτου ὕψους;

: In quam ruinam ex tanta sublimitate incidisti?

3. Χρῆ οὖν ὡσπερ δικαστὴν τὸν λόγον τὴν ἀνωτάτω χωρᾶν παρ' ἡμῶν λαχόντα, ἕκαστα κρίνειν καὶ ἐξετάζειν, τὰ τε δεκτέα καὶ μὴ (6), καὶ ταῖς συγκαταθέσει τῶν πραγμάτων, καὶ ταῖς ὁρμαῖς τῆς ψυχῆς, μετὰ ἀκριβοῦς ἐπικρισεως ἐπιτρέπειν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὃ φησὶν ὁ Παῦλος· Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. Μὴ τοίνυν πολυπραγμόνει τὸ μέλλον, ἀλλὰ τὰ παρόντα πρὸς τὸ χρήσιμον διατίθεσο. Τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ προλαβεῖν τὴν γνώσιν; Εἰ μὲν ἀγαθὸν ἐστὶ τὸ ἐσόμενον, ἤξει, καὶ μὴ προγνώσῃ· εἰ δὲ λυπηρὸν, τί σοι τὸ κέρδος προδαπανᾶσθαι τῆ λύπῃ; Διπλοῦν ἐστὶ τὸ τῆς φρονήσεως ὄνομα. Ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ φυλακὴ τοῦ οἰκείου συμφέροντος μετὰ τῆς πλησίον ἐπιβουλῆς, οἷα ἡ τοῦ ὄφρους τὴν κεφαλὴν συστηροῦντος· ἡ δὲ τις εἴκειν εἶναι κακεντρέχεια τρόπων, ὁξέως τὸ ἴδιον λυσιτελεῖς ἐξευρίσκειν, καὶ συναρπάξουσα τοὺς ἀκεραιότερους, ὅποια ἡ τοῦ οἰκουμένου τῆς ἀδικίας. Ἡ δὲ ἀληθῆς φρονησις, διάγνωσις ἐστὶ τῶν ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων· ἢ ὁ κατακόλουθῶν οὐδέποτε μὲν τῶν τῆς ἀρετῆς ἐκστήσεται ἔργων, οὐδέποτε δὲ τῶ ὀλέθρῳ τῆς κακίας περιπαρήσεται.

4. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ αὐτάρκης ἕκαστος ἀφ' ἑαυτοῦ εὐρίσκειν τὸ θεόν· διὰ τοῦτο, εὐεργετῶν ἡμᾶς ὁ Θεός, συμβούλους, ἀλλ' οὐχὶ ἐξουσιαστὰς δίδωσι. Βασιλέως μὲν γὰρ ἴδιον ἐπιτάσσειν τοῖς ἀρχομένοις· συμβούλου δὲ, πείθειν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοὺς βουλομένους (7). Ὡστε καὶ ἡμῶν ἕκαστος, μὴ ὡς ἀρχοντα ἑαυτὸν, ἀλλ' ὡς σύμβουλον παρὰ Κυρίου δεδωμένου τῷ λαῷ, λογιζέσθω ὣτως ἦν καὶ ὁ Παῦλος σύμβουλος τῆς Καινῆς Διαθήκης, λέγων· Γνώμην δὲ δίδωμι, ὡς ἡλεημένος παρὰ Κυρίου. Μεγάλῃ δὲ εὐεργεσία, συμβούλου φρονίμου καὶ εὐνοϊκῶς ἔχοντος παρουσία, ἀναπληροῦντος τὸ τῆς συνέσεως ἐλλείπον τῶν βουλευομένων (8). Ὅσον δὲ τὸ ἀπὸ συμβουλῆς ὄφελος, δείκνυσι μάλιστα Μωϋσῆς, ὁ πάσῃ Αἰγυπτίων σοφία παιδευθεὶς, ὁ τῷ Θεῷ διαλεγόμενος, ὡς ἂν εἴ τις λαλήσει (9) φίλος φίλῳ. Οὗτος ἔλαβε γνώμην παρὰ

⁷⁶ Gen. iii, 9. ⁷⁷ I Cor. xi, 31. ⁷⁸ I Cor. vii, 15.

(1) Ex comment. in Isa., 411.

(2) Ex hom. in princip. Prov., 102.

(3) Ex comment. in Isa., 422.

(4) Ibid., 421.

(5) Ibid., 442.

(6) Τὰ τε δεκτέα καὶ μὴ. Legitur in contextu, τὰ τε δεκτέα καὶ τὰ πρακτέα, quæ dicenda sunt et agenda.

(7) Τοὺς βουλομένους. Contextus, βουλευομένους, utilia suadere consulentibus.

(8) Βουλευομένων. Hanc scripturam e contextu sumpsimus: non enim vitio carebat vulgata, βουλομένων.

(9) Λαλήσει. Forte, λαλήσοι, vel, melius, λαλήσαι. EDIT.

τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Ἰωθάρ, ὥστε καταστῆσαι χιλι-
 ἄρχους, καὶ ἑκατοντάρχους, καὶ δεκάρχους, ἐπὶ τὸ
 κρίνειν τὸν λαόν· Καὶ Δαβιδ δὲ συμβούλῳ ἐχρήσατο
 τῷ Χουσι, δι' οὗ διεσκέδασε στρατηγικὴν γνώμην τοῦ
 Ἀχιτόφελ. Καὶ ὅμως, ἰερὸν τι πρᾶγμα ἢ συμβουλὴ,
 γνώμης ἔνωσις, ἀγάπης καρπός, ταπεινοφροσύνης
 ἀπόδειξις. Ἀλαζονεῖα γὰρ δεινὴ, τὸ μηδενὸς οἰεσθαι
 χρῆζειν, ἀλλ' ἑαυτῷ προσέχειν ὡς μόνῳ τὰ κράτιστα
 συμβουλευσασθαι δυναμένῳ. Ἡμεῖς δὲ ὀκνοῦμεν
 ἑαυτοὺς ἐπιδοῦναι τοῖς τὰ θεῶντα εἰσαγομένοις, καὶ
 αἰσχυρόμεθα τοὺς συνετωτέρους ἡμῶν κατὰ τὸν βίον
 ὁμολογεῖν. Ὁ δὲ τὸν σύμβουλον ἀναμένων, καὶ τοῖς
 ἰδίῳις λογισμοῖς καιρὸν δίδωσιν, ἐν χρόνῳ πλείονι
 μετὰ βασάνου καὶ προσοχῆς ἀνιχνεύσαι τὸ θεῶν.
 Πολὺ τοιγαροῦν τὸ ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον ἐκ τῆς
 συμβουλῆς τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὸ ἕνα μηδὲν
 ἑαυτῷ ἐξαρκεῖν πρὸς ταῦτα (1), ἀλλὰ δεῖσθαι κοινω-
 νῶν πλείον κατὰ τῶν συμφερόντων ἐκλογὴν, ἢ κατὰ
 τὰς ἐνεργείας τὰς σωματικὰς. Ὡστε ἀσυμβούλευτος
 ἄνθρωπος, πλείον ἐστὶν ἀκυβέρνητος, ὡς ἔτυχε ταῖς
 φοραῖς τῶν πνευμάτων ἐνδεδομένον. Εἰ τοίνυν ἐν ταῖς
 περὶ τῶν τυχόντων σκέψεσι συμβούλους παραλαμ-
 βάνομεν, ὅταν ὑπὲρ ψυχῆς καὶ τῶν διαφερόντων
 αὐτῆ βουλευόμεθα, πῶς οὐχὶ καὶ τοὺς θαυμαστοὺς
 ἐπιζητητέου ἡμῖν; Ὁ δὲ, παρούσης συμβουλῆς ἀγα-
 θῆς, τῷ θελήματι τῆς καρδίας αὐτοῦ πορευόμενος τῆς
 ματαιίας, ὁμοίος ἐστὶ τῷ Ροβοάμ, ὃς ἀτιμάσας τὴν
 σώζουσαν γνώμην τῶν πρεσβυτέρων, ἠκολούθει τοῖς
 νεωτέροις τοῖς συνεκτραφεῖσιν αὐτῷ, δι' οὓς καὶ τῷ
 δέκα φυλῶν τῆς βασιλείας ἐξέπεσεν.

ἦ. Οὕτως αἱ κατὰ τῶν δικαίων βουλαὶ ἐπιστρέφου-
 σιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν βουλευομένων, ὥσπερ ἀπὸ
 στερόρων καὶ ἀντιτύπων σωματίων τὰ προσπεσόντα
 βεβηλὴ πρὸς τοὺς ἀφιέντας ἐπάνεισι. Φυλάσσει γὰρ
 Κύριος πάντας τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, καὶ, πάν-
 τας τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐξολοθρεύσει· ὅτι αὐτῷ
 πρέπει πᾶσα δοξά, τιμὴ καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ
 αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

HEPI HΠONOΪΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΚΒ΄.

1. Τὸ τῆς ἐν τῷ προστάγματι διανοίας τοῦ Δημι-
 ουργοῦ πολὺχρον τοσοῦτόν ἐστιν, ὅσαι καὶ αἱ τῶν
 δημιουργηθέντων διαφοραὶ καὶ κοινότητες. Οἷς πᾶσι
 δι' ἀκριβείας ἐπεξελεῖν, ἴσον ἐστὶ καὶ κύματα πε-
 λάγους ἀπαριθμεῖσθαι, ἢ ταῖς κοτύλαις πειρᾶσθαι
 τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης ἀπομετρεῖν. Πῶς γὰρ ἂν τις
 δι' ἀκριβείας ἐπέλθοι τὰ ἐν τῆς βίῳις τῶν θρόνῳ
 ἰδιώματα; Πῶς μὲν οἱ πέλαιοι οὕτω κατὰ τὸν ἕνα
 καιρὸν οἰκοδομοῦσι τοῖς τῆδε χωρίοις· οὕτω δὲ ὑφ'
 ἐνὶ συνθήματι πάντες ἀπαίρουσιν, ὅπερ οὐδὲ πόρρω
 ἐστὶ συνέσεως λογικῆς. Πῶς δὲ δορυφοροῦσιν αὐτοὺς
 αἱ κορώναι, καὶ παραπέμπουσιν, ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ
 συμμαχίαν τινὰ παρεχόμεναι πρὸς θρόνῳ πολε-

⁷⁹ III Reg. xii, 8 sqq. ⁸⁰ Psal. cxliv, 20.

(1) Πρὸς ταῦτα. Contextus, πρὸς πάντα.

(2) Ex comment. in Isa., 452.

(3) Ex hom. vii, in Hexaem., 63.

A suo Jethro consilium accepit, ut tribunos præfice-
 ret, centuriones, et decuriones, qui judicarent
 populum. David quoque consultore usus Chusi est,
 per quem militare Achitophel consilium dissipavit.
 Atque, ut breviter dicam, divina prorsus res est
 consilium, voluntatum consensio est, charitatis
 fructus, humilitatis argumentum. Intoleranda enim
 arrogantia est, arbitrarii nullius se indigere, sed
 sui solius sententiæ stare, ac si solus optima con-
 sulere valeat. Nos vero his qui recta consulunt,
 nos ipsi dedere pigramur: pudetque nobis in vi-
 vendi ratione prudentiores agnoscere. Qui autem
 consiliarium exspectat, suis etiam ille cogitationi-
 bus opportunitatem præbet, ut cum examine ac
 attentione diutius investigent quid deceat. (2) Valde
 B igitur necessarium ac utile hominum vitæ consi-
 lium, quod nemo sibi ad ista solus sufficiat, sed
 adjutoribus magis indigeat ad rerum utilium dele-
 ctum, quam ad ea quæ corpore perficiuntur. Quare
 qui consiliario caret, navis est gubernatore desti-
 tuta, temere ventorum motibus permissa. Quod si
 in rerum leviorum deliberationibus consiliarios
 adhibemus; cum deliberamus de anima et de rebus
 ei utilibus, nonne admirabiles nobis quærendi
 sunt consiliarii? Qui autem, cum adest bonum
 consilium, vanæ cordis sui voluntati obsequitur, is
 similis est Roboam, qui, spreto seniorum salutari
 consilio, juniores secum educatos secutus est, per
 quos imperium in decem tribus amisit⁷⁹.

3. Sic instructa adversus justos consilia in au-
 ctorum capita redundant, ut immissæ in solida et
 obnitentia corpora sagittæ ad eos redeunt, a qui-
 bus sunt immissæ. *Custodit enim Dominus omnes
 diligentes se, et omnes peccatores disperdet*⁸⁰: quo-
 niam illi debetur omnis gloria, honor et magnifi-
 centia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.
 Amen.

581 DE PROVIDENTIA

SERMO XXII

1. (3) Tanta est Creatoris in jubendo intelligen-
 tiæ fecunditas, quantæ rerum creatarum dissimi-
 litudines et convenientiæ. Quæ omnia accurate
 recensere, perinde est ac si quis fluctus pelagi
 enumerare, aut manus vola aquam maris admetiri
 conetur. (4) Quis enim possit cunctas proprietates
 ad volucrum vitam pertinentes accurate recen-
 sere? (5) Quomodo ciconiæ quidem omnes uno et
 eodem tempore his in locis ædificent, et sub uno
 signo omnes discedant: quod quidem a rationis
 intelligentia non longe abest. Quomodo autem sti-
 pent ipsas cornices, easque, ut mihi quidem vide-
 tur, deducant, et sociale quoddam illis auxilium

(4) Ex hom. viii, in Hexaem., 74.

(5) Ibid., 75.

præstent adversus hostiles aves. Cujus rei argumentum est, primum quidem quod eo tempore nulla proisus cornix appareat: deinde quod cum vulneribus redeuntes, manifesta belli socialiter pugnati indicia referant. Quis apud ipsas præscripsit hospitalitatis jura? quis ipsis desertæ militiæ accusationem minatus est, adeo ut nulla a comitatu sese subtrahat? (1) Grues autem vicissim exercent excubias. Et quidem aliæ dormiunt: aliæ vero circumeuntes, omnem ipsis securitatem per somnum exhibent. Deinde tempore vigiliarum peracto, hæc quidem clangore edito ad somnum convertitur: illa vero succedens, quam accepit securitatem, sua vice reddit. Hunc etiam in volatu ordinem servant. Alia enim alias itineris dux est; sed ubi per aliquod tempus statutum volatui præfuit, retro se recipiens, viæ ducatum insequenti tradit. (2) Vos autem qui non creditis futuram in resurrectione mutationem, revocata in mentem bombycis mutatione, manifestam resurrectionis notionem accipite. (3) Vos etiam qui mysterium nostrum ridetis, quasi impossibile et extra naturam sit, ut virgo pariat, virginitate illi integra permanente; cogitate Deum, cui hoc placuit, innumera ex natura argumenta ad rerum mirabilium fidem in antecessum proposuisse. Nam vulturibus absque ulla conjunctione parere dedit, licet maxime longævis, quippe quibus vita ad centum usque annos plerumque protendatur: atque ita in rebus omnibus, nobis perspicua miraculorum suorum monumenta reliquit.

2. (4) Est vero ipsis quoque piscibus suis sapiens quidam ac bene depositus ordo, quorum unumquodque genus novit distinctam sibi a natura vitæ rationem: et in definitis sibi maris partibus perinde atque in civitatibus, aut vicis quibusdam, aut antiquis patriis immoratur. Jam vero et pisces quidam peregrinare soliti, velut ex communi curia in externas regiones proficiscentes, sub uno signo omnes discedunt. Cum enim præscriptum fetandi tempus institerit, alii ab aliis emigrantes sinibus, communi naturæ lege concitati, ad mare aquilonium festinant. 582 Et quidem ipso ascensu tempore pisces coactos per Propontidem in Euxinum Pontum influentes, uti torrentem quemdam videre possis. Ecquis movet? quodnam est regis imperium? qualia edicta in foro exposita præfinitum tempus indicant? quinam hospitem advenarumque ductores? Vides divinam ordinationem cuncta complementem, atque per minutissima pervadentem. Piscis divinæ legi non adversatur, nos vero salutaribus præceptis non obsequimur. Cave pisces asperneris, quod omnino insipientes sint, et rationis expertes: sed time, ne etiam his inferior sis

(1) Ex hom. viii, in Hexaem., 74.

(2) Ibid., 78.

(3) Ibid., 76.

(4) Ex hom. vii, Hexaem., 66.

(5) Καταλάβοι. Forte, καταλάβη. EDIT.

αίους. Σημείον δὲ, πρῶτον μὲν τὸ μὴ φαίνεσθαι ὑπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον κορώνην παντάπασιν· ἔπειθ' ὅτι μετὰ τραυμάτων ἐπανερχόμεναι, ἐναργῆ τοῦ συνασπισμοῦ καὶ τῆς ἐπιμαχίας τὰ σημεῖα κομίζουσι. Τίς παρ' αὐταῖς τοῦς τῆς φιλοξενίας διώρισε νόμους; τίς αὐταῖς ἠπειλόησε λαιποστρατίου γραφῆν, ὡς μηδεμίαν ἀπολείπεσθαι τῆς προπομπῆς; Αἱ γέραννοι δὲ τὰς ἐν τῇ νυκτὶ προφυλακὰς ἐκ περιτροπῆς ὑποδέχονται. Καὶ αἱ μὲν καθεύθουσιν, αἱ δὲ κύκλω περιουῶσαι, πᾶσαν αὐταῖς ἐν τῷ ὕπνῳ παρέχονται τὴν ἀσφάλειαν. Εἶτα τοῦ καιροῦ τῆς φυλακῆς πληρουμένου, ἡ μὲν βοήσασα, πρὸς ὕπνον ἐτράπετο, ἡ δὲ τὴν διαδοχὴν ὑποδεξαμένη, ἥς ἔτυχεν ἀσφαλείας μετέδωκεν ἐν τῷ μέρει. Ταύτην καὶ ἐν τῇ πτήσει τὴν εὐταξίαν φυλάττουσιν. Ἄλλοτε γὰρ ἄλλη τὴν ὁδογίαν ἐκδέχεται, καὶ τακτὸν τινα χρόνον προκαθηγησαμένη τῆς πτήσεως, εἰς τὸ κατόπιον περιελθοῦσα, τῇ μεθ' ἑαυτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὁδοῦ παραδίδωσιν. Οἱ δὲ γε ἀπιστοῦντες περὶ τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν ἀλλοιώσεως, μεμνημένοι τῆς κατὰ τοὺς σῆρας μεταβολῆς, ἐναργῆ λαμβάνετε τῆς ἀναστάσεως ἐννοίαν. Καὶ αἱ γελῶντες τὸ μυστήριον ἡμῶν, ὡς ἀδυνάτου ὄντος καὶ ἔξω τῆς φύσεως παρθένου τεκεῖν, τῆς παρθενίας αὐτῇ φυλαττομένης ἀχράντου· ἐνθυμήθητε, ὅτι ὁ ἐν τούτῳ εὐδοκήσας Θεὸς, μυρίας ἐκ τῆς φύσεως ἀφορμὰς πρὸς τὴν πίστιν τῶν παραδόξων προλαβῶν κατεβύλετο. Τοῦς τε γὰρ γῦπας ἀσυνδυάστως τίθειν ἐποίησε, καὶ ταῦτα μακροβιωτάτους ὄντας, οἷς γε μέχρις ἑκατὸν ἐτῶν ὡς τὰ πολλὰ ἡ ζωὴ παρατείνεται· καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῶν τῶν οἰκείων θαυμάτων ἐναργῆ τὰ ὑπομνήματα καταλέλοιπεν.

2. Ἔστι δὲ τις καὶ παρὰ τοῖς ἰχθύσι σοφὴ καὶ εὐτακτος διακόσμησις, καὶ ἕκαστον γένος αὐτῶν οἶδε τὴν ἀφορισμένην αὐτοῖς παρὰ τῆς φύσεως δίαιταν· καὶ ὡσπερ πόλεις, ἢ κώμαις τισίν, ἢ πατρίσιν ἀρχαίαις, τοῖς ἀποτεταγμένοις αὐτοῖς τῆς θαλάσσης μέρεσιν ἐναυλίζεται. Ἦδη δὲ τινες καὶ ἀποδημητικοὶ τῶν ἰχθύων, ὡσπερ ἀπὸ κοινοῦ βουλευτηρίου πρὸς τὴν ὑπερορίαν στελλόμενοι, ὑφ' ἐνὶ συνθήματι πάντες ἀπαίρουσιν. Ἐπειθ' ἂν γὰρ ὁ τεταγμένος καιρὸς τῆς κινήσεως καταλάβοι (5), ἄλλοι ἀπ' ἄλλων κύλιων μεταναστάντες, τῷ κοινῷ τῆς φύσεως νόμῳ διεγερθέντες, ἐπὶ τὴν βορείαν (6) ἐπιέγουνται θάλασσαν. Καὶ ἴθαις ἂν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀνόδου ὡσπερ τι ῥεύμα τοὺς ἰχθύας ἠνωμένους, καὶ διὰ τῆς Προποντιδος ἐπὶ τὸν Εὐξείνον ῥέοντας. Τίς ὁ κινῶν; ποῖον πρόσταγμα βασιλέως; ποῖα διαγράμματα κατ' ἀγορᾶν ἠπλωμένα τὴν προθεσμίαν δηλοῖ; Οἱ ξεναγωγοῦντες (7) τίνες; Ὁρᾶς τὴν θείαν διάταξιν πάντα πληροῦσαν, καὶ διὰ τῶν μικροτάτων διέχουσαν. Ἰχθύς οὐκ ἀντιλέγει νόμῳ Θεοῦ, καὶ ἄνθρωποι σωτηρίων διαταγμάτων οὐκ ἀνεχόμεθα. Μὴ καταφρόνει τῶν ἰχθύων, ἐπειθ' ἄφρονα (8) παντελῶς καὶ ἄλογα· ἄλλὰ φοβοῦ μὴ καὶ τούτων ἀλογώτερος ἦς, τῇ διαταγῇ

(6) Βορείαν. Sic scripsimus pro βορείην, quod legebatur in editis. In.

(7) Ξεναγωγοῦντες. Contextus, ξεναγοῦντες.

(8) Ἄφρονα. Contextus, ἄφωνα, muta.

τοῦ κτίσαντος ἀνθιπτάμενος. Οὐδὲν παρ' αὐτοῖς ἐξ ἡμισείας ὀπλισται τοῖς ὀδοῦσιν, ὡς βούς παρ' ἡμῶν καὶ πρόβατον· οὐδὲ γὰρ κερυκίζει τι παρ' αὐτοῖς, εἰ μὴ τὸν σκαρὸν μόνον ἱστοροῦσι τινας. Πάντα δὲ ὀξυταιαῖς ἀκμαῖς ὀδόντων καταπεπύκνωται, ἵνα μὴ τῆ χρονία μασσήσει ἡ τροφή διαρρέῃ· ἐμῆλλε γὰρ, εἰ μὴ ὀξείως κατατεταυνομένη τῆ γαστρὶ παρεπέμπετο, ἐν τῆ λεπτοποιήσει διαφορεῖσθαι παρὰ τοῦ ὕδατος.

Ἄκουε τοίνυν αὐτῶν μονουοῦχί φωνὴν ἀριέντων δι' ὧν ποιῶσιν, ὅτι εἰς διαμονὴν τοῦ γένους τὴν μακρὰν ταύτην ἀποδημίαν στελλόμεθα. Οὐκ ἔχουσιν ἴδιον λόγον, ἔχουσι δὲ τὸν τῆς φύσεως νόμον ἰσχυρῶς ἐνιδρυμένον, καὶ τὸ πρακτικὸν ἐπιδεικνύοντα. Βαθίσωμεν, φασίν, ἐπὶ τὸ βόρειον πέλαγος. Γλυκύτερον γὰρ τῆς λοιπῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο, διότι ἐπ' ὀλίγον αὐτῆ προσδιατρίβων ὁ ἥλιος, οὐκ ἐξάγει αὐτῆς ὅλον διὰ τῆς ἀκτίνος τὸ πόσιμον. Χαίρει δὲ τοῖς γλυκίσαι καὶ τὰ θαλάσσια. Ὅθεν καὶ ἐπὶ ποταμοῦς ἀνανήχεται πολλάκις, καὶ πῆρῶν θαλάσσης φέρεται. Ἐκ τούτου προτιμότερος αὐτοῖς ὁ Πόντος τῶν λοιπῶν ἐστὶ κόλπων, ὡς ἐπιτήθειος ἐναποκνησαι καὶ θρεῖναι τὰ ἔργονα. Ἐπειδὴν δὲ τὸ σπουδαζόμενον ἀρκούντως ἐκπληρωθῆ, πάλιν πανδημῶ πάντες ὑποστρέφουσιν αἰκαδῆ. Καὶ τίς ὁ λόγος, ἀκούσωμεν παρὰ τῶν σιωπῶντων. Ἐπιπόλαιος, φασίν, ἡ βόρεια θάλασσα, καὶ ὑπὲρ προκειμένα τῶν ἀνέμων ταῖς βίαις, ὀλίγας ἀκτῆς καὶ ὑποδρομὰς ἔχουσα. Διὸ καὶ ἐκ πυθμένων οἱ ἀνεμοὶ ῥαδίως αὐτῆν ἀναστρέφουσιν, ὡς καὶ τὴν βυθίαν ψάμμον τοῖς κύμασιν ἀναμείγνυσθαι. Ἄλλὰ καὶ ψυχρὰ χειμῶνος ὥρα, ὑπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων ποταμῶν πληρουμένη. Διὰ τοῦτο, ἐφ' ὅσον μέτριον ἀπολαύσαντες αὐτῆς ἐν τῷ θερῶν, πάλιν χειμῶνος ἐπὶ τὴν ἐν τῷ βυθῷ ἄλεον τὰ προσήλια τῶν χωρίων ἐπαίγονται, καὶ φυγόντες τὸ δυσήμενον τῶν ἀρκτῶν, τοῖς ἐπ' ἑλαττον τινασσομένοις κόλποις ἐγκαθορμίζονται. Εἶδον ταῦτα ἐγὼ, καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσι τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἐθαύμασα. Εἰ τὰ ἄλλα ἐπινοητικὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν σωτηρίας, καὶ οἶδε τὸ αἰρετὸν αὐτῶν καὶ τὸ φευκτὸν ὁ ἰχθύς· τί ἐραῶμεν ἡμεῖς οἱ λόγῳ τετιμημένοι, καὶ νόμῳ πεκαιθευμένοι, ἐπαγγελίας προτραπέντες, ἐν πνεύματι σοφισθέντες, εἴτα τῶν ἰχθύων ἀλογώτερον τὰ καθ' ἑαυτοῦς διατιθέμενοι; εἴπερ οἱ μὲν ἴσασιν τοῦ μέλλοντος τινα ποιῆσθαι πρόνοιαν, ἡμεῖς δὲ ἐκ τῆς πρὸς τὸ μέλλον ἀνεμπιστίας δι' ἡδονῆς βροσκημάτων τὴν ζωὴν ἀναλίσκεμεν.

quodammodo providere norunt : nos autem spe

3. Ἄν δὲ ἐπιβῶμεν τῷ λόγῳ, πόση τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐνυπάρχει ἀδιόρατος καὶ φυσικὴ τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐπιμέλεια, οὐχὶ πρὸς τὴν ἡμῶν αὐτῶν φυλακὴν, καὶ τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας πρόνοιαν κινήθησόμεθα, ἢ ἐπιπλέον κατακριθησόμεθα (1), ὅταν εὐρεθῶμεν καὶ τῆς μιμητικῆς τῶν ἀλόγων ἀπολειπούμενοι; Ἄρκτος πολλάκις βαθυτάταις κατατρωθεῖσα πληγαῖς, ἑαυτὴν ἰατρῶναι πάσαις μηχαναῖς, τῷ φλόμῳ τούτῳ ἕτην τὴν φύσιν ἔχοντι

(1) Ἡ ἐπιπλέον κατακριθησόμεθα. Hæc addita ex contextu.

(2) Ex hom. vii in *Hexaem.*, 67.

A ratione, ordinationi conditoris obsistens. (2) Nul- lum piscium genus dimidia ex parte instructum est dentibus, ut bos et ovis apud nos : neque enim ipsorum quisquam ruminat, nisi scarus solus secundum quorumdam narrationem. At vero omnes pisces acutissima condensatorum dentium acie communiuntur, ne esca dum diutius manditur, diffluat : nisi enim celeriter dissecta in ventrem detruderetur, extenuata per aquam dissiparetur.

(3) Audi igitur eos, per ea quæ faciunt tantum non emittentes hanc vocem: Nos ad perpetuam generis conservationem longinquam hanc peregrinationem suscipimus. Non ipsis inest propria ratio : sed naturæ legem habent sibi fortiter insidentem, et quod

B aquilonare pelagus. Dulcior est enim illa aqua quam reliquum mare, propterea quod sol brevi tempore in eo commorans non ex eo per suos radios educit quidquid potui aptum est. Gaudent et marina aquis dulcibus. Unde et ad flumina sæpe enatant, proculque a mari discedunt. Hac de causa cæteris sinibus ab ipsis præfertur Pontus, velut ad fetus edendos atque enutriendos idoneus. Postquam vero id quod in votis erat, expletum abunde fuit, rursus omnes catervatim ad propria revertuntur. Et quæ sit redeundi ratio, a mutis audiamus. Aquilonare æquor, inquit, profundum non est, cum- que supinum sit, violentis ventis exponitur, ac littora pauca et paucos recessus habet. Quapropter etiam ab imo solo ipsum facile concutiunt venti,

C adeo ut arena quæ in fundo subsidebat, fluctibus permisceatur. Quin et frigidum est hiemis tempore, quippe quod a multis magnisque fluviis repletur. Propterea ipso in æstate moderate potiti, rursus hieme ad teporem in profundo conservatum, et ad aprica loca properant, atque septentrionales ventos graves et infestos fugientes, in sinus minus exagitatos velut in portus sese recipiunt. Vidi hæc ego, et Dei in omnibus sapientiam admiratus sum. Bruta si prospiciunt sibi, ac propriam suam salutem servant, si novit piscis quid sibi eligendum sit aut fugiendum: quid nos sumus dicturi, qui ratione cohonestati, lege eruditi, pollicitationibus invitati, et spiritu edocti, adhuc tamen res nostras ineptius

D quam pisces ipsis disponimus? illi enim futura futuri abjecta in belluinis voluptatibus vitam nos-

3. (4) Quod si sermone percurramus, quanta hisce brutis animalibus ad conservandam suam vitam insit diligentia, quam edocta non sunt, **583** sed quam natura habent; nonne ad nos ipsos custodiendos, et ad salutem animarum curandam impellemur, aut gravius condemnabimur, cum deprehensi fuerimus etiam ab imitatione pecorum abesse? Ursa sæpenumero profundissimis plagis sauciata, sibi ipsa medetur omni arte, dum verbasco

(3) Ibid., 68.

(4) Ex hom. ix in *Hexaem.*, 82.

naturam siccam habente vulnera obturat. Vulpem quoque sibi ipsi pini lacrymis medicantem videre possis. Testudo vero viperæ carnibus exsatiata, noxam sibi a venenata bestia impendentem per adversam origani naturam evitat. Quin et serpens fœniculo pastus oculorum læsioni remedium adhibet. Boves etiam diu hiemis tempore inclusi, jam tandem redeunte vere, naturali sensu mutationem percipientes e stabulis ad exitus spectant, et omnes ceu uno signo dato faciem convertunt. Oves vero, accedente hieme, pastum avidè vorant, quasi pro futura penuria victum sibi pararent. (1) Quid vero per hæc nobis hominibus indicatur? Inesse nimirum quemdam futuri sensum pecoribus; ut nos præsentis vitæ non simus addicti, sed ad futurum sæculum omne studium conferamus. (2) Unde inter innumeras oves agnus e stabulis exsiliens, matris suæ vocem novit, et ad ipsam festinat, et proprios lactis fontes inquiri? imo si in egenas matris mammæ incidit, tamen est illis contentus, plena et gravia ubera prætergressus. Unde itidem mater inter agnos quam plurimos proprium agnoscit? Vox una, idem color, similis omnium odor, quantum odoratui nostro objicitur. Sed tamen quidam inest in ipsis sensus, nostra comprehensione acutior, quo cuique quod suum est dignoscere licet. Nondum sunt dentes catulo, et tamen adversus eos qui molestiam sibi afferunt, sese per os tuetur. Nondum cornua sunt vitulo, tamen novit ubi sibi arma enascentur. Propterea quod Deus ipsorum opifex rationis defectum majore sentiendi facultate compensavit.

4. (3) Nec quisquam incuset Conditorem, quod animalia venenata produxit exitiosa ac vitæ nostræ adversantia. Aut pari ratione possit quis vituperare pædagogum, qui puerorum levitatem inconstantiamque in ordinem redigit, quique plagis ac flagellis eorum lasciviam ac protervitatem castigat. Domino confidis? Per fidem potestatem habes ambulandi super serpentes ac scorpiones. (4) An non vides viperam Paulo sarmenta colligenti adherentem, nullumque ei detrimentum inferentem, quod ille sanctus inventus est fide plenus? Quod si fide cares, non magis timeas bestiam, quam tuam ipsius incredulitatem, qua te ipsum omni corruptioni obnoxium effecisti. Nam quæcunque patimur mala, divina hæc ordinatione patimur. Neque enim nos perversis potestatibus cruciandos omnino permittit, sed ipse punitionum modum definit, habita eorum, quibus vult mederi, virium ratione. Quidquid etiam boni divina vi nobis 584 obvenit, gratiæ universa perficientis operationem esse dicimus. On. ubi enim rebus providet Deus,

(1) Ex hom. ix in He læm, 83.

(2) Ibid., 84.

(3) Ibid., 86.

(4) Ibid.

(5) Οἶδε μὲν. Contextus, τὴν χροίαν αὐτὴν, τὴν φω-

τὰς ὠτειλὰς παραθύουσα. Ἴδιοις ἂν καὶ ἀλώπεκα τῷ δακρύῳ τῆς πίτυος εαυτὴν ἰωμένην. Χελώνη δὲ σαρκῶν ἐχίδνης ἐμφορηθεῖσα, διὰ τῆς τοῦ ὀριγάνου ἀντιπαθείας φεύγει τὴν βλάβην τοῦ ἰσθίου. Καὶ ὄφις, τὴν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς βλάβην ἐξιᾶται, βοσκηθεὶς μαράθρω. Καὶ βόες μὲν κατακεκλεισμένοι χρονίως ἐν ὄρα χειμερινῇ, ἤδη ποτὲ τοῦ ἔαρος προσιόντος, τῇ φυσικῇ αἰσθήσει τὴν μεταβολὴν ἐκδεχόμενοι, ἐκ τῶν βουστασίων πρὸς τὰς ἐξόδους ὀρώσι, πάντες ὑφ' ἐνὶ συνθήματι μεταβαλόντες τὸ σχῆμα. Προβάτα δὲ, χειμῶνος προσιόντος, λάθρως τὴν τροφὴν ἐπεμβάλλεται, ὥσπερ ἐπισιτιζόμενα πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐνδειαν. Τί δὲ διὰ τούτων ἡμῖν ἐνδείκνυται τοῖς ἀνθρώποις; τὸ καὶ παρὰ τοῖς ἀλόγοις τινὰ εἶναι τοῦ μέλλοντος αἰσθησιν, ὥστε καὶ ἡμᾶς μὴ τῇ παρουσίᾳ ζωῆς προστετηκέναι, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος τὴν πᾶσαν ἔχειν σπουδὴν. Πόθεν ἐν μυρίοις προβάτοις, ἀρκειὸς τῶν σηκῶν ἐξαλλόμενος, οἶδε μὲν (5) τὴν φωνὴν τῆς μητρὸς, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπείγεται, ἐπιζητεῖ δὲ τὰς οἰκείας πηγὰς τοῦ γάλακτος; καὶ πενιχραῖς ταῖς μητροφαῖς περιτύχη θηλαῖς, ἐκείναις ἀρκεῖται, παραδραμῶν οὐθατα βαρυνόμενα. Καὶ ἡ μήτηρ ἐν μυρίοις ἀνάσσει ἐπιγινώσκει τὸ ἴδιον; Φωνὴ μία, χροῖα ἡ αὐτὴ, ὁσμὴ παρὰ πάντων ὁμοία, ὅσον τῇ ἡμετέρᾳ ὁσφρήσει παρίσταται. Ἄλλ' ὅμως ἐστὶ τις αὐτοῖς αἰσθησις, τῆς ἡμετέρας καταλήψεως ὀξύτερα, καθ' ἣν ἐκάστῳ πάρεστιν ἡ τοῦ οἰκείου διάγνωσις. Οὕτω οἱ ὀδόντες τῷ σκύλακι, καὶ ὅμως διὰ τοῦ στόματος ἀμύνεται τὸν λυπήσαντα. Οὕτω τὰ κέρατα τῷ μόσχῳ, καὶ οἶδε ποῦ τὰ ὄπλα αὐτῷ ἐκφυῆσεται. Διότι ὁ δημιουργήσας αὐτὰ Θεός, τὴν τοῦ λόγου ἔλλειψιν διὰ τῆς τῶν αἰσθητηρίων περιουσίας παρεμυθήσατο.

4. Καὶ μηδεὶς ἐγκαλεῖται τῷ Ποιητῇ, ὅτι καὶ ἰσθία ζωὰ φθαρτικὰ (6) καὶ πολέμια τῇ ζωῇ ἡμῶν ἐπεισέγαγεν. Ἡ οὕτω δ' ἂν (7) τις καὶ παιδαγωγῶν ἐγκαλοῖται, εἰς τάξιν ἄγοντι τὴν εὐκολίαν τῆς νεότητος, καὶ πληγαῖς καὶ μάστιξι το ἀκόλαστον σωφρονίζοντι. Πέποιθας ἐπὶ Κύριον; ἔχεις τὴν διὰ πίστεως ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφειων καὶ σκορπίων. Οὐχ ὄρας, ὅτι φρουριζομένη τῷ Παύλῳ ἐναψαμένη ἡ ἔχλις (8) οὐδεμίαν προσετριψατο βλάβην, διὰ τὸ πλήρη πίστεως εὐρεθῆναι τὸν ἄγιον; Εἰ δὲ ἄπιστος εἶ, φοβοῦ μὴ μάλλον τὸ θηρίον, ἢ τὴν σεαυτοῦ ἀπιστίαν, δι' ἧς πάσῃ φθορᾷ σεαυτὸν εὐάλωτον κατασκευάσας. Καὶ γὰρ πάντα ὅσα πάσχουμεν σκυθρωπῶν, ἐκ τῆς θείας διαταγῆς ὑπομένουμεν. Οὐκ εἴη γὰρ ἡμᾶς ἐκδούτους ταῖς πονηραῖς κολαστικαῖς δυνάμεσιν, ἀλλ' αὐτὸς τὰ μέτρα ὀρίζει τῶν κολάσεων, στοχαζόμενος τῆς δυνάμεως τῶν θεραπευομένων. Καὶ πᾶν ὅπερ εἰς ἡμᾶς ἐκ θείας δυνάμεως ἀγαθὸν φθάσει, τῆς πάντα ἐνεργούσης χάριτος ἐνέργειαν εἶναι φαμεν. Οὐδὲν γὰρ ἀπρονοήτου, οὐδὲ ἡμελημένου παρὰ τῷ Θεῷ. πάντα σκοπεῖται ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς. πᾶσι πάρ-

νήν. Novit et colorem ipsum et vocem.

(6) Φθαρτικὰ. Contextus, καὶ φθαρτικὰ.

(7) Οὕτω δ' ἂν. Forte, οὕτω γ' ἂν. EDIT.

(8) Ἐναψαμένη ἡ ἔχλις. Contextus, ἐνάψας ὁ ἔχλις.

ἔστι, σκορπίζων ἐκάστη τὴν σωτηρίαν. Πολλάκις γοῦν καὶ ἐν τοῖς μικροτάτοις ἡ σοφία αὐτοῦ καὶ ἡ πρόνοια διαφαίνεται. Ὁ γὰρ οὐρανὸν διαπλώσας, καὶ τὰ ἀπλετα μεγέθη τῶν πελάγων ἀναχέας, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸ λεπτότατον κέντρον τῆς μελίσσης καὶ ἀνάγκης ὡσπερ αὐλόν, ὥστε τὸν ἰὸν δι' αὐτοῦ ἐκχεῖσθαι. Εὐκαιροῦ οὖν εἰπεῖν μετὰ τοῦ προφήτου· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Αὐτῷ πρέπει ἡ θόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ'.

1. Τὸ τὴν πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρεισθαι τινα, ὅπως ὡς κάλλιστα αὐτῷ σῶμα (1) ἔξοι, οὐ διαγιγνώσκοντός ἐστιν ἑαυτὸν, οὐδὲ συνιέντος τοῦ σοφοῦ παραγγέλματος· ὅτι οὐ τὸ ὁρώμενόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τινα δεῖ περιττοτέρας σοφίας, δι' ἧς ἕκαστος ἡμῶν ὃ τί ποτέ ἐστιν ἑαυτὸν ἐπιγνώσεται. Τοῦτο δὲ μὴ καθήραμένοις τὸν νοῦν ἀθυνατώτερον, ἢ λαμβάνει πρὸς τὸν ἥλιον ἀναβλέψαι. Οὕτε γὰρ ἐν κροῖφῃ γράψαι δυνατόν, μὴ προκαταλέξαντα τοὺς ἐναποκειμένους χαρακτῆρας· οὕτε ψυχῇ θεῖα διδάγματα παραθέσθαι, μὴ τὰς ἐκ τοῦ ἔθους προλήψεις αὐτῆς ἐξελοῦντά. Εἰ γὰρ ἐπιλείπει τῆ ψυχῆ λογισμὸς ἀγαθός, δηλονότι ἐπιλείπει αὐτῇ φωτισμὸς· οὐ παρὰ τὸ ἐπιλείπειν τὸ φωτίζον, ἀλλὰ παρὰ νυσταῖσεν τὸ φωτισθῆναι ὀφείλον. Οὕτε γὰρ σῶματι ζῆν μὴ ἀναπνεῖντι δυνατόν, οὕτε ψυχῇ συνεστάναι μὴ γνωρίζουσῃ τὸν κτίσαντα. Θεοῦ γὰρ ἄγνοια, θάνατός ἐστι ψυχῆς. Οὐ δὲ οὖν τῷ σῶματι δουλευτέον, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη· ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τὰ βέλτεστα ποριστίου, ὡσπερ ἐκ δεσμοκτηρίου, τῆς πρὸς τὸ σῶμα κοινωνίας αὐτῆν διὰ φιλοσοφίας λύοντας, ἅμα δὲ καὶ τὸ σῶμα τῶν παθῶν κρείττον ἀπεργαζομένους. Οἱ γὰρ τοῦ μὲν σώματος, ὡς ἂν κάλλιστα ἔχοι, φροντίζοντες, τὴν δὲ χρησιμοποιήσαντα, αὐτῷ ψυχῆν ὡς οὐθενὸς ἀξίαν περιορῶντες, οὐδὲν διαφέρουσι τῶν περὶ μὲν τὰ ὄργανα σπουδαζόντων, τῆς δὲ δι' αὐτῶν ἀνεργούσης τέχνης καταμελούντων. Μῆτε οὖν τοῖς σοῖς, μῆτε τοῖς περὶ σέ, ἀλλὰ σεαυτῷ μόνῳ πρόσεχε. Ἄλλο γὰρ ἔσμεν ἡμεῖς αὐτοὶ, καὶ ἄλλο τὰ ἡμέτερα, καὶ ἄλλο τὰ περὶ ἡμᾶς. Πρῶτον γὰρ ἔσμεν ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, καθ' ὃν κατ' εἰκόνα τοῦ κτισαντος γεγενῆμεθα· ἡμέτερα δὲ, τὸ σῶμα, καὶ αἱ δι' αὐτοῦ αἰσθητικαὶ· περὶ ἡμᾶς δὲ, χρήματα, τέχναι, καὶ ἡ λοιπὴ τοῦ βίου κατασκευή. Μὴ οὖν τῇ σαρκὶ πρόσεχε, μηδὲ τὸ ταύτης ἀγαθὸν ἐκ παντος τρόπου θίωκε· ἀλλὰ τὴν ψυχὴν κατακόσμε, καὶ ταύτης ἐπιμελοῦ, ὥστε πάντα τὸν ἐκ τῆς πονη-

⁸¹ Psal. ciii, 24.

(1) Σῶμα. Legendum videtur, τὸ σῶμα. EDIT.

(2) Ex serm. *De legendis libris gent.* 181.

(3) Ex epist. ii, 72.

(4) Ex hom. *ad sanctum baptismum*, 113.

omniumque curam gerit : omnia vigil semper oculos speculatur : omnibus adest, salutem unicuique spargens. Sæpenumero igitur in tenuissimis etiam ejus relucet sapientia atque providentia. Qui enim cælum expandit, atque ingentes marium abyssos effudit, is ipse est qui tenuissimum apiculæ stimulum fistulæ instar excavavit, ita ut per eum venenum emittat. Nos igitur dicere cum propheta opportunum atque consentaneum est : *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! Omnia in sapientia fecisti*⁸¹. Illi convenit gloria, et honor, et magnificentia, Patri, et Filio, et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE ANIMA.

SERMO XXIII.

B

1. (2) Omne studium huc conferre ut corpus quam optime se habeat, non hominis est semet cognoscentis, neque intelligentis sapientem illam admonitionem, qua docemur, quod sub aspectum cadit, in hominem non esse, sed requiri sapientiam quamdam præstantiorem, qua quisque nostrum seipsum qualis tandem sit agnoscat. Hoc autem difficilius est mentem non puram habentibus, quam lippienti solem aspicere. (3) Nam nec in cera scribere potest, qui jam insitas litteras non deleverit : nec animo divina dogmata mandare, qui anticipatas e consuetudine opiniones ex eo non sustulerit. Nam si desit animæ bona cogitatio; deest ei videlicet illuminatio ; non quod deficiat id quod illuminat, sed quia dormitat id quod debet illuminari. (4) Neque enim corpus quod non respirat, vivere neque anima quæ Conditorem non cognoscit, consistere potest. Dei enim ignoratio, animæ mors est. (5) Non igitur corpori inservendum, nisi quantum maxime necessarium ; sed ea quæ potiora sunt, animæ comparanda sunt, ita ut ipsam ex ea quam cum corporis affectionibus habet communionem, tanquam ex carcere per philosophiam eximamus, simulque etiam corpus vitiis atque libidinibus reddamus inexpugnabile. (6) Etenim qui corporis, ut se optime habeat, curam gerunt, animam autem illo usuram parvipendunt, nihil differunt ab iis qui circa instrumenta operam consumunt, artem vero per hæc operantem negligunt. (7) Neque igitur tuis, neque his quæ circum te sunt, sed tibi ipsi soli attende. Aliud enim sumus nos ipsi, aliud nostra, aliud quæ circa nos sunt. Nos quidem anima sumus et mens, secundum quam ad imaginem Conditoris sumus facti ; nostra vero, corpus, et qui per ipsum sunt, sensus : circum nos autem pecuniæ, artes, et reli-

(3) Ex serm. *De legendis libris gent.*, 181.

(6) *Ibid.*, 182.

(7) Ex hom. in illud, *Attende tibi ipsi*, 18.

qua vitæ supellex. Quare ne carni attende, nec ullo modo prosequare illius bona : sed animam exorna et excole, ejusque adeo sis sollicitus, ut supervenientes illi ab improbitate sordes omnes precibus ac oratione repuges.

2. (1) Nam nec speculum sordidum imagines specierum excipere potest, nec anima sæculi curis **585** occupata, et tenebris, quæ ex carnis affectibus offunduntur, obscurata, Spiritus sancti illustrationes suscipere potest. Animæ enim bonum, natura pulchrum et honestum existimari debet. Animæ autem thesaurus est corporis indigentia : hoc enim divite, illa pauper est. (2) Et quemadmodum in staterarum momentis unam lancem si degravabis, necesse est omnino ut oppositam reddas leviolem : ita etiam in corpore et animo, dum unum redundat, alterum necessario imminuitur. Fruente enim corpore habitudine bona, atque obesitate aggravato, consequens est ut mens ad peculiare sibi actiones infirma sit ac debilis. Contra, animo se bene habente, et bonorum meditatione ad propriam magnitudinem evecto, sequitur bonam corporis habitudinem contabescere, et elanguere.

3. (3) Atque ut nulla disciplina nos edocet morbum odisse, sed ex nobismetipsis ea quæ molestiam creant, aversamur : ita et animæ inest quædam mali fuga citra doctrinam. Malum autem est omnis animæ morbus : virtus vero rationem obtinet sanitatis. Quidam enim sanitatem recte definirunt, esse actionum naturalium bonam habitudinem. Quod idem si quis quoque de bono animæ habitu dixerit, a decore non aberrabit. (4) Nemo siquidem filium suum in foveam lapsurum aspernatur, aut si ceciderit, in ipsa eum ruina deserit : quanto vero gravius est, animam in profundum viliorum delapsam, interitui permittere ? Oportet itaque animum affectibus quidem imperare, Deo vero servire. Neque enim illi et peccatum et Deus dominari potest, sed improbitatem superare, omniumque rerum Domino subijci necesse est. (5) Quemadmodum vero arboris propria virtus est, tempestivo fructu scatere, sed tamen ipsa etiam folia circum ramos exagitata aliquid ornamenti conciliant : ita et animæ quoque primarius fructus est veritas ipsa, sed tamen haud ingratus est externæ sapientiæ amictus, tanquam si folia quædam fructui et umbraculum et aspectum non inamœnum præbeant. Etenim nullus pictor adeo perfecte corporis effigiem, ut arcanos animi sensus oratio exprimit. Ejus igitur curam, quoad fieri poterit, geramus, ut bona futura assequamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui una cum Patre, simul et sancto spiritu, sit gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(1) Unus codex indicat epist.

(2) Ex hom. in illud, *Attende tibi ipsi*, 19.

(3) Ex hom. ix in *Hexaem.*, 83.

Αρίας επιγινόμενον αὐτῇ ῥύπον διὰ τῆς προσευχῆς ἀποκαθαίρεσθαι.

2. Οὔτε γὰρ κατόπτρῳ ῥυπάντι δυνατόν τῶν εἰκόνων δέξασθαι τὰς ἐμφάσεις, οὔτε ψυχῇ ταῖς βιωτικαῖς περιειλημμένην μερίμναις, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς ἐπισκοτουμένην πάθει δυνατόν ὑποδέξασθαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰς ἐλλάμψεις. Φύσει μὲν οὖν εἶναι καλοῦ ἡγεῖσθαι χορὴ τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθόν. Ψυχῆς δὲ θησαυρισμα, σώματος ἔνδεια· τούτου γὰρ πλουτοῦντος, ἐκείνη πένεται. Καὶ ὡσπερ ἐν ταῖς ῥοπαῖς τῶν ζυγῶν ἐὰν μίαν καταβαρύνῃς πλάστιγγα, κουφότεραν πάντως τὴν ἀντικειμένην ποιήσεις· οὕτω καὶ ἐπὶ σώματος καὶ ψυχῆς, ὁ τοῦ ἑτέρου πλεονασμὸς ἀναγκαίαν ποιεῖται τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἑτέρου. Σώματος μὲν γὰρ εὐπαθοῦντος, καὶ πολυσαρκία βαρυνομένου, ἀνάγκη ἀδρανῆ καὶ ἄτονον εἶναι πρὸς τὰς οἰκείας ἐνεργείας τὸν νοῦν· ψυχῆς δὲ εὐεκτούσης, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν μελέτης πρὸς τὸ οἰκεῖον μέγεθος ὑψομένης, ἑπόμενόν ἐστι τὴν τοῦ σώματος ἕξιν καταμαραίνεσθαι.

3. Καὶ ὡσπερ οὐδεὶς ἡμᾶς λόγος διδάσκει τὴν νόσον μισεῖν, ἀλλ' αὐτόματον ἔχομεν τὴν πρὸς τὰ λυποῦντα διαβολὴν· οὕτω καὶ ψυχῇ ἐστὶ τις ἀδίδακτος ἐκκλιτικὸς τοῦ κακοῦ. Κακὸν δὲ, πᾶν ἀρρώστημα ψυχῆς· ἡ δὲ ἀρετὴ λόγον ὑγιείας ἐπέχει. Καλῶς γὰρ ὠρίσαντά τινες, ὑγιείαν εἶναι τὴν εὐστάθειαν τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν. Ὁ καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ ψυχὴν εὐεξίας εἰπὼν τις οὐχ ἁμαρτέσει τοῦ πρέποντος. Οὐδεὶς γὰρ περισσῶς τὸ ἑαυτοῦ τέκνον μέλλον καταπίπτειν εἰς βόθυνον, ἢ ἐμπέσον ἐναφήσει τῷ πτώματι· πόσον δὲ δεινότερον, ψυχὴν εἰς βάθος κακῶν ἐμπέσουσαν ἐναφεῖναι τῇ ἀπολείᾳ ; Δεῖ τοιγαροῦν τὴν ψυχὴν ἀρχεῖν μὲν τῶν παθῶν, δουλεύειν δὲ τῷ Θεῷ. Ἀμήχανον γὰρ αὐτὴν καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας βασιλεύεσθαι, καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δεῖ κακίας μὲν ἐπικρατεῖν, τῷ Δεσπότη δὲ τῶν ὄλων ὑποτετάχθαι· καθάπερ δὲ φυτοῦ οἰκεία μὲν ἀρετὴ τῷ καρπῷ βρούειν ὠραίω, φέρει δὲ τινα κόσμον καὶ φύλλα τοῖς κλάδοις περισειόμενα· οὕτω δὲ καὶ ψυχῆς προηγούμενος μὲν καρπὸς ἡ ἀλήθεια, οὐκ ἄχαροι γε μὴν οὐδὲ τὴν θύραθεν σοφίαν περιβεβλησθαι, οἷον τινα φύλλα σκέπην τέ τινα τῷ καρπῷ καὶ ὄψιν οὐκ ἄωρον παρεχόμενα. Καὶ γὰρ οὐδεὶς γραφεὺς χαρακτῆρα σώματος οὕτως ἀκριβῶς ἐκλαθεῖν δύναται, ὡς λόγος ἐξεικονίσει τῆς ψυχῆς τὰ ἀπόρρητα. Αὐτῆς τοίνυν ἐπιμελώμεθα, ὅση δύναμις, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

(4) Unus codex indicat hom. in *psal.*

(5) Ex serm. *De legendis libris gent.*, 175.

ἘΠΙ ΤΙΜΗΣ ΓΟΝΕΩΝ, ΚΑΙ ΓΗΡΩΣ, ΚΑΙ
ΝΕΟΤΗΤΟΣ.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ'.

1. Τὸ, Ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω, δύναται μὲν καὶ ἐπὶ τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ἀναφέρεσθαι. παρακαλοῦντος τοῦ Προφήτου ἐξεγερθῆναι τὸν κριτὴν εἰς ἐκδίκησιν παντὸς ἀμαρτήματος, καὶ τὰς προδιατεταγμένας ἡμῖν ἐντολὰς τελεσθῆναι· δύναται δὲ καὶ ἐπὶ τὴν τότε κατάστασιν τῶν Πραγμάτων λαμβάνεσθαι, παρακαλοῦντος τοῦ προφήτου ἐξεγερθῆναι τὸν κριτὴν εἰς ἐκδίκησιν τοῦ προστάγματος οὗ ἐνετείλατο. Πρόσταγμα δὲ ἦν, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, παρὰ Θεοῦ θεδομένου, ὅπερ παρέβη ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Διὸ παρακαλεῖ, εἰς αὐτοῦ τε ἐκείνου ἐπανόρθωσιν καὶ σωφρονισμὸν τῶν πολλῶν μὴ μακροθυμεῖν τὸν Θεόν· ἀλλ' ἀναστῆναι ἐν ὀργῇ, καὶ διαναστάντα ἐκδικῆσαι τὴν ἰδίαν ἐντολήν. Οὐ γὰρ ἐμὲ, φησὶν, ἐκδικήσεις, ἀλλὰ τὸ πρόσταγμα τὸ σὸν καταφρονῆθεν, ὃ αὐτὸς ἐνετείλω. Δῆλον γὰρ, ὅτι ἐνὸς ἀδίκου σωφρονισθέντος, πολλοὶ ἐπιστρέψουσι. Καίτοιγε ἡ περὶ τοὺς γηράσαντας τῶν πελαργῶν πρόνοια ἐξαρκεῖ καὶ μόνη τοὺς παῖδας ἡμῶν, εἰ προσέχειν βούλονται, φιλοπάτορας καταστῆσαι. Πάντως γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἐλλείπων κατὰ τὴν φρόνησιν, ὡς μὴ αἰσχύνῃς ἀξίου κρίνειν τῶν ἀλογωτάτων ὀρνίθων ὑστερίζειν κατ' ἀρετὴν. Ἐκεῖνοι γὰρ, τὸν πατέρα ὑπὸ τοῦ γήρους πτερορρήσαντα περιστάντες ἐν κύκλῳ, τοῖς οἰκείοις πτεροῖς περιθάλλουσι, καὶ τὰς τροφὰς ἀφθονῶς παρασκευάζοντες, τὴν δυνατὴν καὶ ἐν τῇ πτήσει παρέχοντες βοήθειαν, ἡρέμα τῷ πτερῷ κουφίζοντες ἑκατέρωθεν. Καὶ οὕτω τοῦτο παρὰ πᾶσι διαθεβόηται, ὥστε ἤδη τινὲς τὴν τῶν εὐεργετημάτων ἀντίδοσιν ἀντιπελάργωσιν ὀνομάζουσι.

2. Σὺ τοίνυν εἰ βούλει περὶ τῶν μελλόντων πεπεισθαι, ποίει τὰ δοκοῦντα κατὰ τὸν νόμον, καὶ ἀνάμενε τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν. Τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔση μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι. Εὐγνώμονες γὰρ παῖδες, μεγάλα ποιοῦσι τῶν πατέρων τὰ ἐγκώμια. Τὰ τέκνα, ἀγαπάτε τοὺς πατέρας· οἱ γονεῖς, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα, ὃ θεὸς Ἀπόστολος παροινεῖ. Εἰ γὰρ λέαινα στέργει τὰ ἐξ αὐτῆς, καὶ λύκος ὑπὲρ σκυλάκων μάχεται· τί εἶπη ἄνθρωπος καὶ τῆς ἐντολῆς παρακούων καὶ τὴν φύσιν παραχυράσων, ὅταν ἡ παῖς ἀτιμάζων γῆρας πατρὸς, ἢ πατὴρ διὰ δευτέρων γάμων τῶν προτέρων παιδῶν ἐπιλαυθάνηται; Ἀδικώτατος περὶ τὴν τῶν ἐκγόνων ἐκτροφήν ὁ ἀστὸς. Δύο γὰρ ἐξάγων νεοσσούς, τὸν ἕτερον ἄγων εἰς γῆν καταρρήγνυσι, ταῖς πληγαῖς τῶν πτερῶν ἀπωθούμενος· τὸν δὲ ἕτερον μόνον ἀναλαβὼν, οἰκιοῦται, διὰ τὸ τῆς τροφῆς ἐπιπόνον ἀποποιούμενος ὃν ἐγέννησεν. Ἄλλ' οὐκ ἔξ

A DE HONORE PARENTIBUS EXHIBENDO, AC
DE SENECTUTE ATQUE JUVENTUTE.

SERMO XXIV.

1. (1) Illud, *Exurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti*⁸², potest quidem et ad resurrectionis mysterium referri; adeo ut Propheta judicem exhortetur, ut exurgat ad cujuscunque peccati ultionem, et ut mandata, quæ nobis ante præscripsit, ad exitum perducantur. Potest etiam de statu rerum, ut tunc erat, accipi, orante Propheta, ut judex **586** ad vindictam præcepti quod mandavit, exurgat. Præceptum autem erat a Deo datum: *Honora patrem tuum et matrem*⁸³, quod ipsum ejus filius fuerat transgressus. Ideo Deum adhortatur, ut non cunctanter et illum ipsum corrigat, et multos refrenet: sed exurgat in ira, et exurgens, proprium vindicet mandatum. Non enim, inquit, me ulcisceris, sed præceptum tuum neglectum, quod ipse mandasti. Constat enim fore ut, castigato improbo uno, multi convertantur. (2) Porro cura, quam ciconiæ senecta confectis exhibent, potest vel sola liberos nostros, si attendere velint, ad parentum amorem excitare. Nemo enim homo est, qui ita prorsus mente destituitur, ut non turpe judicet, ab avibus perquam brutis virtute superari. Illæ siquidem genitorem præsenio pennarum defluviis laborantem circumstantes suismet pennis calefaciunt, suppeditantque abunde alimentum: quin subsidium ei, quoad fieri potest, in ipso volatu præstant, utrinque alis suis leniter sublevantes. Atque hoc ita apud omnes decantatum est, ut jam quidam beneficiorum remunerationem *antipelargosim* appellent.

2. (3) Si vis igitur de rebus futuris certus esse, ea quæ lege jubentur exsequere, bonorumque possessionem expectato, *Honora patrem tuum et matrem tuam, ut bene tibi sit, et eris longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi*⁸⁴. (4) Grati enim et pii liberi magnas parentibus laudes conciliant. (5) *Vos, filii, diligite parentes: vos, parentes, nolite ad iracundiam provocare filios*, divinus monet Apostolus⁸⁵. Nam si læna amat fetus suos, et lupo pro suis catulis pugnat: quidnam dixerit homo qui et præcepto non obtemperat, et ipsam adulterat naturam, cum aut filius inhonestat patris senectutem, aut pater propter secundas nuptias priorum filiorum obliviscitur? (6) Aquila in educanda prole iniquissima est. Etenim ubi pullos duos exclusit, horum alterum dejecit in terram, ac pennarum verberibus protudit: alterum autem duntaxat assumptum pro suo habet, atque quem genuit, propter victus comparandi difficul-

⁸² Psal. vii, 8. ⁸³ Exod. xx, 12. ⁸⁴ ibid. ⁸⁵ Ephes. vi, 4.

(1) Ex hom. in psal. vii, 100.

(2) Ex hom. vii in Hexaem., 73.

(3) Ex comment. in Isa., 544.

(4) Unus codex indicat epist.

(5) Ex hom. xi in Hexaem., 83.

(6) Ex hom. viii in Hexaem., 76.

tatem abdicat. Sed, ut aiunt, perire hunc non sinit ossifraga : ipsum enim susceptum una cum propriis suis pullis educat. Tales sunt parentes illi, qui paupertatis prætextu infantes exponunt, aut etiam in patrimonio distribuendo iniquissimi sunt erga liberos. Quemadmodum enim illis, ut essent, ex æquo tribuere : ita æquum est, ut eis vitæ agendæ facultatem pari æqualique ratione suppeditent. Cave imiteris earum avium, quibus unges adunci sunt, crudelitatem : quæ ubi viderint suos fetus jamjam volatui maturos, alis eos verberantes ac expellentes, ex nido ejiciunt, ac deinceps nullam eorum curam suscipiunt. Amoris vero cornicis erga suos pullos æmulum te præsta, quæ ipsos jam volantes comitatur, alimoniamque subministrans, illos diutissime enutrit.

3. Is enim qui mente infans et imprudens est, ab eo nihil differt, qui ætate est infans : *Canities autem est prudentia in hominibus*⁸⁶. (1) Nam revera plus confert ad senioris commendationem senectus mentis, quam crinium albor. **587** Etenim si quis ad exemplum sapientis Danielis corpore quidem juvenis sit, mente vero canus, is potiori jure pluris æstimandus est, quam qui corporis canitiam cum animo impuro circumferunt. Nam ad Danielelem, cum adhuc puer esset, et ætate sensibili junior, sed spiritali prudentiæ canitie cohonestatus, gratia transiit presbyterii. Sic nonnunquam accidit, senioribus vitam negligenter desidioseque ducentibus, juniores, eo quod propter canescentem in ipsorum animis virtutem seniores sint, præstantiores inveniri. Gravissima autem pœna est ab insipiente juventute gubernari civitatem. (2) Est enim adolescentia levitati obnoxia et ad flagitia prona : cupiditates effrenatæ, belluinæ iræ, petulantia, contumelia, superbia et arrogantia, vitia sunt una cum juventute enutrita. Excitatur invidia adversus virtute præstantissimum, suspiciones habentur adversus domesticos. Innumerabilium malorum turba juventutem comitatur, quorum omnium consortes esse subditos necesse est. Quippe principum vitia calamitates sunt subditorum. (3) Hinc illa ante postremam Jerosolymorum expugnationem fluxere mala, cum inter se pugnantes, seditione et cæde civitatem implevere, neque a suis hostibus ipsos undique obsidentibus ad concordiam quæ necessaria erat, cives sunt adducti : sed extrema sibi metuentes, civitate tantum non capta, dejectis muris, hostibus ingredientibus, in se invicem dominii ac primatus obtinendorum studio invaserunt. Atque hæc ideo patiebantur, quod ablati esset ab eis propheta, convector, senior, et admirabilis consiliarius : contra, supra ipsos constituti essent adolescentes principes. eis-

⁸⁶ Sap. iv, 8.

(1) Ex comment. in Isa., 451.

(2) Ibid., 453.

(3) Ibid., 455.

Α τοῦτον διαφθαρεῖν ἢ φήνη· ὑπολαβοῦσα γὰρ αὐτὸν, τοῖς οἰκείοις αὐτῆς νεοσσῶσι συνεκτρέφει. Τοιοῦτοι τῶν γονέων οἱ ἐπὶ προφάσει πενίας ἐκτιθεμένοι τὰ νήπια· ἢ καὶ ἐν τῇ διανομῇ τοῦ κλήρου ἀνισότατοι πρὸς τὰ ἔκγονα. Δίκαιον γὰρ, ὡσπερ ἐξ ἴσου μεταδεδώκασι τοῦ εἶναι, οὕτω καὶ τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς ἴσως αὐτοῖς καὶ ἁμοτίμως παρέχειν. Μὴ μιμήσῃ τῶν γαρψωνύχων τὸ ἀπηνέσι· οἱ, ἐπειδὴν ἴδωσι τοὺς ἑαυτῶν νεοσσῶς κατατολιμῶντας λοιπὸν τῆς πτήσεως, ἐκβάλλουσι τῆς καλιᾶς, τύπτουτες τοῖς πτεροῖς καὶ ὠθύνουτες, καὶ οὐθεμίαν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται πρὸς τὸ λοιπὸν. Ζήλωσαι τῆς κορώνης τὸ φιλότεκνον· ἢ καὶ πετομένων ἤδη παρέπεται, σιτίζουσα αὐτοὺς καὶ εκτρέφουσα μέχρι πλείστου.

B

3. Διαφέρει γὰρ τοῦ νηπίου καθ' ἡλικίαν οὐδὲν ὃ ἐν ταῖς φρεσὶ νηπιᾶζων· Πολιὰ δὲ ἐστὶ φρονῆσις ἐν ἀνθρώποις. Πλείον γὰρ τῷ ὄντι εἰς πρεσβυτέρου σύστασιν, τῆς ἐν θραιξί λευκότητος, τὸ ἐν φρονήσει πρεσβυτερικόν. Ἐὰν γὰρ τις ἦ, κατὰ τὸν σοφὸν Δαυιδῆλ, νέος μὲν τὸ σῶμα, πολὺς δὲ τὴν φρονῆσιν, δικαιοτέρος προτιμάσθαι τῶν τὰς σωματικὰς πολιὰς ἐν ἀκολάστῳ προαιρέσει προφερόντων. Καὶ γὰρ παιδάριον ὄντα τοῦ Δαυιδῆλ, καὶ νεώτερον κατὰ τὴν αἰσθητὴν ἡλικίαν, τὴν δὲ νοητὴν πολιὰν ἐπὶ τῆς φρονήσεως ἄγοντα, μετῆλθε τοῦ πρεσβυτερίου τὸ χρίσμα. Οὕτως ἐνδέχεται ποτε, πρεσβυτέρων βραθύμως καὶ ἡμελημένως βιούτων προτιμότερους εὐρίσκεισθαι νέους, ὡς πρεσβυτέρους ὄντας διὰ τὴν πολιῶσιν αὐτῶν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν. Ἔστι δὲ καὶ χαλεπωτάτη τιμωρία, τὸ ὑπὸ νεανίσκων ἀφρόνων ἄγασθαι πόλιν. Κοῦφον γὰρ ἢ νεότης, καὶ εὐκίνητον πρὸς τὰ φαύλα ἐπιθυμῖαι δυσκάθεκτοι, ὄργαι θηριώδεις, προπέται καὶ ὕβρεις, ὑπερηφάνειαι καὶ φυσιώσεις, σύντροφια τῆ νεότητι πάθη· φθόνοι πρὸς τὸ ὑπερέχον, ὑποψίαι πρὸς τὸ οἰκεῖον, μυρίων κακῶν ἔσμος συνέξευκται τῆ νεότητι. Ὡν πάντων ἀνάγκη ἀπολαύειν τοὺς ἀρχομένους· διότι τὰ τῶν ἀρχόντων κακὰ συμφοραὶ τοῖς ἀρχομένοις γίνονται. Ἐντεῦθεν τὰ πρὸ τῆς ἀλώσεως Ἱεροσολύμων τῆς τελευταίας ταύτης συνέβη κακὰ, ὅτε συμπεσόντες ἀλλήλοις, στάσεως καὶ φόνου τὴν πόλιν ἐπέπλησαν, οὐδὲ ὑπὸ τῶν περιεστοιχισμένων αὐτοῖς πολεμίων εἰς τὴν ἀναγκαίαν ὁμόνοιαν οἱ πολῖται συναυθύνοντο, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐσχάτων ἰγωνιῶντες, τῆς πόλεως ἤδη λαμβανομένης, τῶν τειχῶν καταρροπτουμένων, τῶν πολεμίων εἰσχεομένων, ὑπὸ φιλαρχίας καὶ φιλοπρωτείας ἀλλήλους (4) ἀντεπῆσαν. Καὶ ταῦτα ἔπασχον, διὰ τὸ ἀρεθῆναι ἀπ' αὐτῶν προφῆτην, καὶ στοχαστὴν, καὶ πρεσβύτερον, καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον· ἐπιστῆναι δὲ αὐτοῖς ἀρχοντας νεανίσκους, καὶ ἐμπαίχτας αὐτῶν κυριεῦσαι. Ἴν' οὖν μὴ καὶ ἡμῖν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις συμβαίῃ, τὸ μὲν ἀλλήλοις ἀντεπιέναι φύγωμεν· τὴν δὲ ὁμόνοιαν

D

(4) Ἀλλήλους. Forte, ἀλλήλοις, ut paulo infra. EDIT.

καὶ τῶν εἰς ἀλλήλους τιμῆν καὶ εἰρήνην διωξόμεν ὅπως μετὰ τοῦ ἀσφαλῶς βιώσαι, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A que dominarentur derisores. Ut igitur nobis eadem quæ ipsis non accidant, demus operam, ne nos invicem opprimamus; mutuamque inter nos honorem pacemque prosequamur, ut et vita integerrime ac sine periculo traducta, futura bona consequamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria, et potestas, in sæcula sæculorum. Amen.

INDEX

Locorum Basilii ex quibus hi XXIV sermones compositi fuere.

(Paginæ sunt edit. Garner. typis grandioribus expressæ).

- Ex Homil. II in *Hexaemeron*, pag. 476; III, 478; V, 476, 477, 511, 534; VI, 476, 551, 557; VII, 493, 501, 570, 581, 581, 582; VIII, 525, 531, 574, 581, 586, 586; IX, 485, 488, 576, 582, 583, 583, 586.
- Ex hom. in *psal.* I, p. 472, 472, 477, 493, 510, 532; VII, 550, 554, 585; XIV, 490, 494, 495, 496; XXVIII, 525, 551; XXIX, 559, XXXII, 488, 519; XXXIII, 497, 505, 520, 544, 544, 544, 550, 551, 554; XLV, 509; XLVIII, 513, 534; LIX, 549; LXI, 470, 473, 474, 496, 505, 552, 554, 575; CXIV, 523, 579.
- Ex libro I *adversus Eunomium*, p. 556, 557, 568, 571.
- Ex homil. in *psal.* XIV, p. 474, 489, 507, 533; XXXVII, 509, 511; CXV, 533, 536.
- Ex comment. in *Isa.*, p. 471, 472, 472, 473, 474, 478, 484, 503, 503, 509, 510, 510, 511, 520, 521, 523, 524, 525, 550, 553, 554, 561, 564, 564, 564, 572, 573, 574, 574, 575, 576, 577, 579, 580, 586, 586.
- Ex homil. I *De jejunio*, p. 527, 528, 530, 559, 561, 563, 563; II, 526, 527, 559, 563.
- Ex hom. in illud, *Attende tibi ipsi*, p. 477, 510, 520, 533, 583.
- Ex homil. *De gratiarum actione*, p. 536, 542, 543, 544, 584.
- Ex homil. in *mart. Julittæ*, p. 477, 498, 523, 524, 532, 536, 538, 540, 545, 549.
- Ex homil. in illud *Luceæ, Destruam*, p. 486, 487, 488, 492, 492, 499, 500, 500, 501.
- Ex homil. in *divites*, p. 486, 488, 492, 493, 498, 499, 500, 501, 501, 502, 503, 503, 504, 511, 535.
- Ex hom. in *famen et siccitatem*, p. 486, 487, 510, 521, 522, 544, 548, 554.
- Ex homil. *Quod Deus non est auctor malorum*, p. 536.
- 588** Ex homil. *adversus iratos*, p. 480, 564, 565, 566, 567.
- Ex homil. *De invidia*, p. 486, 493, 568, 569, 570, 570.
- Ex homil. in *principium Proverb.*, p. 471, 475, 506, 578, 579, 579.
- Ex homil. in *sanctum baptisma*, p. 515, 516, 517, 518, 519, 572, 584.
- Ex homil. in *ebriosos*, p. 469, 477, 560, 561, 561, 562, 563, 571, 573.
- Ex homil. in illud, *In principio erat Verbum*, p. 477.
- Ex homil. in *Barlaam mart.*, p. 483.
- Ex homil. in *Gordium mart.*, p. 572.
- Ex homil. in *quadraginta martyres*, p. 548.
- Ex homil. *De humilitate*, p. 576, 576.
- Ex homil. *Quod rebus mundanis adhærendum non sit*, p. 470, 489, 491, 505, 521, 531, 533, 534, 535, 559.
- Ex serm. *De legendis libris gentilium*, p. 471, 473, 475, 478, 478, 482, 493, 497, 499, 506, 549, 551, 560, 571, 572, 573, 584, 585.
- Ex homil. in *Mamantem mart.*, p. 475, 475.
- Ex *Proæmio de judicio Dei*, p. 506, 507, 508, 509.
- Ex serm. I *ascet.*, p. 473, 575.
- Ex serm. II *ascet.*, p. 474, 485, 497, 553.
- Ex *Procemio in Regulas fusius tractatas*, p. 469.
- Ex *Regulis fusius tractatis*, p. 473, 473, 478, 479, 480, 481, 481, 483, 483, 511, 513, 522, 522, 551, 558.
- Ex *Regulis brevius tractatis*, p. 480.
- Ex homil. dicta in *Lacizis*, p. 489, 499, 502, 502, 503, 566, 567, 569, 570, 570.
- Ex serm. *De eleemosyna et judicio*, t. III, col. 1707 et sqq.
- Ex homil. *adversus calumniatores S. Trinitatis*, p. 545.
- Ex homil. III *De jejunio*, p. 530.
- Ex epistolis, I, p. 525; II, 473, 479, 480, 524, 524, 530, 531, 547, 558, 575; V, 536, 347; VI, 538, 545; XVI, 556; XX, 484; XXI, 567; XXXIX, 542; XLIV, 552, 553; XLV, 514; LIII, 474; LV, 572; LIX, 513, 564, 567, 577; XCIV, 568; XCVII, 484; CI, 539, 458; CXII, 554, 555; CXXXIV, 480; CXXXIX, 542; CXL, 541; CL, 489; CLIV, 475; CLVI, 521; CLXXIV, 523, 550; CLXXXVIII, can. 2, et CCXVIII, can. 84, 520; CCH, 482, 484, 485, 568, 569; CCIV, 571; CCX, 577; CCXVII, 481; CCIX, 566; CCXXVI, 567; CCXXXVI, 497, 530; CCXLIV, 474; CCXLVI, 541; CCXLVII, 541; CCL, 484; CCLX, 474; CCLXIX, 539, 540; CCLXXII, 568, 568; CCLXXXVIII, 481; CCXCIII, 474, 578; CCC, 537; CCCII, 539, 542.
- Ex lib. *De Virg.* p. 572.